CORPUS
IURIS GERMANICI
ANTIQUI.

EX OPTIMIS SUBSIDIIS COLLEGIT EDIDIT ET LECTIONUM VARIETATEM ADIECIT

FERD. WALTER

IUR. DOCT. ET PROF. PUBL. ORD. IN ACADEMIA BORUSSICA-RHENANA.

TOM. III. PARS I.

CAPITULARIA REGUM FRANCORUM ET IMPERATORUM POST LUDOVICUM PIUM, FORMULAS MARCULFI CUM EARUM APPENDICE, FORMULASQUE SIRMONDICAS CONTINENS.

BEROLINI
IMPENSIS G. REIMERI.
MDCCCXXIV.

INDEX
OMNIUM QUAE IN HOC TOMO CONTINENTUR

CAPITULARIA.

Kapitula Karoli Calvi.

Capitula Ludovici Balbi.

Capitula Karlomanni.

Capitulum Odonis Regis.

Capitula Karoli III.

Coronationes.

Capitula Lotharii Imperatoris.

FORMULAE VETERES.

CAPITULA REGUM ET IMPERATORUM

LEGIBUS LANGOBARDORUM ADDITA.

APPENDIX
VARIORUM MONUMENTORUM.

CAPITULA
KAROLI CALVI,
FRANCORUM REGIS ET IMPERATORIS.

TITULUS I. a)

CONVENTUS IN VILLA COLONIA.

Incipiunt Capitula quae acta sunt anno quarto regni Domni Karoli gloriosi Regis, Domni Hludouvici Imperatoris filii, in Conventu habito in villa quae dicitur Colonia: *quae etiam subscriptione eiusdem Principis et Episcoporum, ac caeterorum fidelium Dei, confirmata fuere, consensu Warini et aliorum Optimatum, Indictione sexta.*

PRAEFATIO.

Sancta Ecclesia, navis more, ut de prioribus seculis taceamus, ab initio suae institutionis pelagus seculi huius diversa qualitate hactenus, Domino moderante, transegit; et modo tranquillitate gravis, amodo autem procellae alicuius tempestate concussa, sed non usquequaque demersa; quin potius, excitato fidelium precibus Christo suo gubernatore, salubri libertatis securitate, atque optata donata serenitate. Unde etiam in partibus nostri orbis, quae tempore divae recordationis avi nostri, et sanctae memoriae Domni ac genitoris nostri, aliquandiu fuerat pacis suavitate laetata, inimico homine, iuxta sanctum Evangelium, in agro dominico superseminante discordiae zizania in medio tritici, Deo amatae caritatis, adeo est diversis atque adversis vexata molestiis, ut non sine maxima difficultate, respectu divino, et fidelium Dei ac nostrorum solatio, inter nos fratresque nostros pacificatio, et paterni regni ex consensu divisio, seu eiusdem sanctae Ecclesiae ac fidelis populi tantorum laborum quantulacunque fieret respiratio. Processu vero temporis, ut solent post con-

a) Haec distinctio in Titulos in ipsis Codd. non reperitur, sed a Baluzio commodioris usus gratia inventa est.

densos aeris turbines nubium in pertranseundo remanere vestigia, restiterunt, fatemur, in nobis et in viris ecclesiasticis, necnon et in reipublicae nostrae solatiatoribus, huiusmodi materiae et fomites dissensionum, ut manifeste patesceret nos divina gratia indigere, ut omnes à contagio morbi pristini penitus exueremur, qua praeventi eramus, ut infirmitatem communem videre possemus. Quapropter venientes in unum fideles nostri, tam in venerabili ordine clericali, quam et inlustres viri in nobili laicali habitu constituti, et zelo Dei accensi, memores etiam fidei quam ipsi et antecessores eorum nostris detulerunt Praedecessoribus, ponentesque ante oculos dilectionem et fidelitatem quam nobis post defunctionem Patris laudabiliter et continentissime servaverunt, secundum quod legitur in litteris divinitus inspiratis, hortatus est alter alterum, immo omnes se invicem monuerunt, ut cuncti universum animi rancorem pro quocunque conceptum negotio à corde propellerent, et in Dei voluntate ac sanctae Ecclesiae competenti veneratione, seu nostra fidelitate servanda, atque debito honore et regia potestate stabilienda et conservanda, quin etiam sese in pacis concordia et vera amicitia copularent; quatenus divinae clementiae placerent obnixius, et de Regis ac regni stabilitate et utilitate possent tractare sublimius, et suum atque totius populi communem profectum et tranquillitatem obtinerent propensius. Sicque Deo amabili atque laudabili conventu unanimiter ac rationabiliter perpetrato, nostrae mansuetudini suam devotionem et actionem fidelissime suggesserunt. Nos autem tanta fidelium erga dominationem nostram subtiliter perspecta benignitate, ut causa pro sui merito exigebat, eis condignas gratiarum actiones retulimus, et nos nostramque potestatem eorum bonae convenientiae per benevolentiam in hoc facto, quod sine dubio ad praesentem et aeternam tendit salutem, sociam et comitem fore tota devotione spopondimus, abdicatis omnibus, quantum patitur humana fragilitas, quae persona nostri regiminis ignorantia seu iuventute aut necessitate, contra convenientem sibi salubritatem et honestatem, usque modo egerat aut alterius astu contraxerat. Qua de re communiter inito consilio, hoc scriptum fieri proposuimus, quod etiam manuum omnium nostrorum subscriptione roborandum decrevimus. In quo quae nobis nunc praecipue ad communem salutem, et regni soliditatem atque omnium nostrorum utilitatem, immo plenissimam honestatem visa sunt pertinere, conscripsimus: non loquentes diversarum immutatione personarum, ut modo regalis sublimitas, modo episcopalis auctoritas, modo autem fidelium loquatur commoditas; sed secundum Apostolum, sub uno capite Christo, ut revera unus homo, in unius Ecclesiae corpore, singuli autem alter alterius membra, quod prosit omnibus omnes

unanimiter una voce loquamur, per eum et in eo qui dixit, et de quo dictum est: *Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.*

(*De honore cultuque Dei, atque Ecclesiarum, et servorum Dei veneratione.*)

I. De honore videlicet et cultu Dei, atque sanctarum Ecclesiarum quae, auctore Deo, sub ditione et tuitione regiminis nostri consistunt, communiter Domino mediante decernimus ut, sicut tempore beatae recordationis Domini ac genitoris nostri excultae et honoratae, atque rebus ampliatae fuerunt, salva aequitatis ratione ita permaneant, et quae à nostra liberalitate honorantur atque ditantur, de caetero sub integritate sui serventur, et Sacerdotes ac servi Dei vigorem ecclesiasticum, et debita privilegia, iuxta reverendam auctoritatem obtineant; eisdem vera regalis potestas, et inlustrium virorum strenuitas, seu reipublicae administratores, ut suum ministerium competenter exequi valeant, in omnibus rationabiliter et iuste concurrant.

(*Ut honor et potestas regia inconvulsa permaneat.*)

II. Honor etiam regius, et potestas regali dignitati competens, atque sinceritas et obtemperantia Seniori debita, remota omni socordia et calliditate, seu qualibet indebita quorumcunque coniunctione contra honorem et potestatem, atque salutem nostram, sive regni nostri soliditatem, nobis in omnibus et ab omnibus, sicut tempore antecessorum nostrorum consueverat, exhibeatur. Et si quis quemcunque contra nos et contra hanc pactam sinceritatem aliquid moliri manifeste cognoverit, si eum converti nequiverit, aperte prodat atque denotet. Et sic consilio atque auxilio episcopalis auctoritas, et fidelium unanimitas, ut noster honor et potestas regia inconvulsa permaneat, totis nisibus decertare et adiuvare procuret.

(*De iustitiis unicuique secundum legem suam faciendis.*)

III. Quia vero debitum esse cognoscimus, ut à quibus honorem suscipimus, eos iuxta dictum dominicum honoremus, volumus ut omnes fideles nostri certissimum teneant, neminem cuiuslibet ordinis aut dignitatis deinceps, nostro inconvenienti libitu, aut alterius calliditate vel iniusta cupiditate, promerito honore debere privare, nisi iustitiae iudicio et ratione atque aequitate dictante. Legem vero unicuique competentem, sicut antecessores sui tempore nostrorum praedecessorum habuerunt, in omni dignitate et ordine, (favente Deo, me observaturum perdono. *b*)

---

b) al. ms. *favente Deo nostram magnificentiam observaturam promittimus.*

(*Ut nemo quicquam Regi contra iustitiae rationem suggerat.*)

IV. Quod ut facilius atque obnixius nostra auctoritas valeat observare, omnes sicut in vestra bene memorabili c) convenientia pepigistis, conservare studebitis. Immo etiam cuncti in postmodum sollicite praecavebunt ne aliquis, pro quacunque privata commoditate, aut reiicienda cupiditate, sive alicuius consanguinitatis vel familiaritatis seu amicitiae coniunctione, nobis immoderatius suggerat, vel postulationibus, aut quolibet modo inliciat ut contra iustitiam et rationem, et nostri nominis dignitatem ac regiminis aequitatem, agamus.

(*Ut si quid Regi subreptum est, fideliter admoneatur.*)

V. Et si forte subreptum nobis quippiam ut homini fuerit, competenter et fideliter, prout sublimitati regiae convenit, et necessitatibus subiectorum expedit, ut hoc rationabiliter corrigatur, vestra fidelis devotio admonere curabit.

(*De iis qui initum concordiae foedus irruperint.*)

VI. Tandem autem visum est nobis adnectere, ut si quis hoc foedus concordiae salubris, quod propter pacis caritatisque custodiam inivimus, et chyrographi virtute subscripsimus, rebelli atque animo pertinaci inruperit, Christiana dilectione admoneatur, et ad inconvulsum caritatis vinculum conservandum (quod qui tentaverit corrumpere, facilius poterit se ipsum disrumpere quam illud possit inrumpere) iuxta monita divina ut resipiscat, hortetur. Et si audierit, fiat de societate fideli omnibus gaudium. Si vero obaudire renuerit, tunc pontificalis auctoritas et regalis sublimitas, atque in caritatis connexione persistentium magnanimitas, secundum quod res et necessitas postulaverit, ac ratio expetierit, seu qualitati personae convenerit, zelum suae devotionis ferventissime exerat, et quod, inspirante Deo, agendum in omnem salutis et utilitatis atque honestatis partem iudicaverit, inrefragabiliter peragat.

TITULUS II.

SYNODI AD TEUDONIS VILLAM.

(De pace, et de rebus Ecclesiarum restaurandis.)

Sequuntur Capitula quae acta sunt in Synodo secus Teudonis villam habita, in loco qui dicitur Iudicium, *quando tres fratres gloriosi Principes, Hlotharius videlicet, Hludouvicus, et Karolus simul convenerunt,*

---

c) al. ms. *memoriali.*

anno quinto regni Karoli; cui Synodo Drogo, Metensis Episcopus, praesedit consensu eorundem Regum: quae et ipsi Principes ante se fidelesque eorum relecta Capitula adprobaverunt, et se eadem servaturos auxiliante Domino promiserunt, mense Octobrio, Indictione septima.

P R A E F A T I O.

Navis sanctae Ecclesiae ab exordio suo variis saepe perturbationibus mersa, sed excitato fidelium precibus gubernatore suo Christo nunquam est usquequaque demersa. Quae quondam etiam, ut nunc videtur, bene conlapsa, progenitorum vestrorum studio et devotione, est auctore Deo iuxta modum divinitus concessum recuperata. Unde immensas Domino Deo nostro laudes referimus, qui et corda vestra ad intentionem similem excitavit, et post vestigia patrum vestrorum, quibus per temporale regnum ad aeternum perveniatis, ire velle docuit et inspiravit. Vestrae nihilominus nobilissimae dominationi multimodas gratiarum actiones rependimus, quia ad evitandum et vestrum et nostrum periculum, et ad communem totiusque populi providendam salvationem, bonam et beneplacitam Dei voluntatem subsequi, et divinum consilium, secundum praeceptum Domini, quo dicitur: *Interroga Sacerdotes legem meam;* et, *Interroga patres tuos et adnuntiabunt tibi*, à nobis, quamquam indignis, Christi tamen Vicariis, quaerere et benigna devotione, velut revera ex ore ipsius Dei, expectare dignamini. Quod humilitatis vestrae supernum donum sancta Ecclesia cum tanto gaudio suscipit, ut de vobis etiam in consolatione sua sibi dictum à Domino aptare velit; *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii:* id est, pro iustorum progenitoribus, qui de paterno affectu ditaverunt et ampliaverunt ac coluerunt, nati sunt tibi isti filii, qui in te et paterna munera resarciant, recuperent, et conservent, et te fideli devotione, ut bonae indolis adolescentes, me super eos intendente, eisque manum solatii porrigente, tueantur et excolant.

I. His ita praemissis, nobilissimi Domini, ut cum pace vestra dicamus, quia constat hanc sanctam Ecclesiam, sanguine Christi redemptam, et Praedecessorum vestrorum multa labore redintegratam ac adunatam atque gubernatam vestra discordia esse discissam et perturbatam atque afflictam, videtur nobis, si et in praesenti feliciter regnare et in futuro cupitis esse salvi, et ab hac eadem Ecclesia vobis ad gubernandum commissa, pro qua ex ministerio regali reddituri estis Regi Regum rationem in die iudicii, tam multiplices ac perniciosas corruptionis pestilentias vultis amovere, et vigo-

rem regium ac senioralem, et super vestros et super impugnantes potestatem vestram, optatis habere, caritatem illam quam Apostolus docuit, de corde puro et conscientia bona et fide non ficta inter vos studete habere; et quia sic habeatis, et fidelibus et infidelibus vestris omni virtute et puritate curate manifestare, sicut Dominus docuit, dicens: *In hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem.* Quae non tantum verbo et lingua, sed potius remota quolibet modo omni occulta nocendi machinatione, aut, quod absit, aliena à caritate aperta impugnatione, quocunque quis indiget, pro viribus vero consilio et prompto auxilio ab altero adiuvetur, quoniam scriptum est: *Frater qui adiuvatur à fratre, quasi civitas firma.* Et ita in populum vobis commendatum, pro ista quae hactenus operante per membra sua diabolo versata est discordia, pacem illam disseminate quam Christus in coelum ascendens fidelibus suis munere magno reliquit dicens: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis;* sine qua nemo videbit Deum.

II. Quia bene nostis ab illo qui solus merito et Rex et Sacerdos fieri potuit, ita Ecclesiam dispositam esse ut pontificali auctoritate et regali potestate gubernetur, et scriptum esse liquido pervidetis: *Ubi non est gubernator, populus corruit*, et tanto periculosius, quando anima plus et pretiosa quam corpus, Canonum etiam inrefragabilis auctoritas super Episcoporum ordinatione, et in populi ad custodiendum suscepti vigilantia, ac sedium suarum tenaci stabilitate evidentissime praecipiat, ferventissime Dei legatione fungentes monemus ut sedes quae vestra discordia, ulterius nec nominanda, sine sacro episcopali ministerio et sine Episcopis viduatae manent, submota funditus peste simoniacae haereseos, sine dilatione, iuxta auctoritatem canonicam, aut Episcopos à Deo datos, et à vobis regulariter designatos et gratia Sancti Spiritus consecratos, accipiant, aut quae suis Episcopis quacunque occasione privatae sunt, canonice eos sine aliqua excusatione aut tarditate recipiant.

III. Sacrum quoque monasticum Ordinem à Deo inspiratum, et ab ipsis Apostolis fundatum, seu à nominatissimis ac sanctissimis patribus excultum, atque per istud imperium à vestris piae memoriae Praedecessoribus propagatum, et quaedam etiam loca specialius venerabilia, contra omnem auctoritatem et rationem, ac Patrum vestrorum seu Regum praecedentium consuetudinem, laicorum curae et potestati in maximo vestro periculo et illorum perditione, et Dei ac Sanctorum non modica ad irascendum provocatione, vos commisisse dolemus. Quapropter pro Christo devotissime obsecramus ut tam magnam offensam, et iustam reprehensionem atque periculosam, sine exemplo praecedentium praesump-

tionem, ab animabus vestris et à felicitate regni vestri pellatis, et loca venerabilia et habitum ac ordinem sacrum eis qui ad hoc vocati sunt, viris scilicet ex clericali et ecclesiastico vel monastico Ordine religiosis, seu et in suo sexu feminis Deo dicatis atque devotis, et in schola Christi eruditis, ad custodiendum et providendum committatis; qui et quae Dei sunt Deo, quae sunt Caesaris Caesari reddant. Qui si minus perfecte et in divina religione et in reipublicae utilitate profecerint, aut corripiantur, aut meliores et utiliores in locis eorum substituantur; et non propter pravorum nequitiam ordo religionis et loca sacratissima eis quibus licitum non est, committantur; cum manifestissime scriptura demonstret Ozam morte damnatum, qui arcam Domini quasi cadentem relevare voluit, quam vel contingere inlicitum ei fuit.

IV. Occasionem etiam et fomitem, unde ordo ecclesiasticus, et canonica forma, atque monastica religio, saepe à longe superiori tempore, cum minus religiosos Principes habuit, titubavit; et pene conlabens deperiit; et iterum, cum devotos et in Dei zelo ferventes Principes accipere meruit, resurrectione quadam revixit et vigorem recepit, atque sui processus tempore ambulavit, (quod non sine gravi dolore et metu ultionis divinae dicimus) in vestri regiminis tempore in destructionem, non in aedificationem, sicut Paulus docuerat, accidisse conspicimus. Quod et nostris peccatis, qui dispensatores et pastores Ecclesiarum esse debuimus, veraciter imputamus; et eorum, quorum factione res ista adeo male pullulavit et excrevit, alia praecedentia peccata hoc meruisse pro certo auctoritate divina cognoscimus: ut qui nocebant, sicut scriptum est, nocerent adhuc; et qui in sordibus erant, sordescerent adhuc. Unde Deum gravius ad iracundiam provocarent, et Sanctos, quos intercessores pro suis peccatis habere debuerant, infensos haberent, et Sacerdotes ac viros religiosos, seu Christi pauperes, quos oratores et reconciliatores sibi de suo promereri necesse fuerat, proclamatores adversum se fieri irritarent, et ad cumulum suorum peccatorum etiam illa peccata, unde in conspectu Dei rationem in die terribilis iudicii redderent, et augerent, quae illi commiserunt qui eadem ipsa peccata per intercessionem fidelissimarum oblationum deleverunt quas ecclesiasticarum rerum pervasores inconsulte et in perniciem sui sine reverentia abutuntur. Quod ita verum esse ut dicimus, Dominus protestatur, dicens: *Peccata populi mei comedunt.* Peccata enim populi comedunt qui contra auctoritatem divinam res ecclesiasticas indebite pervadunt, et nec intercessionis ope, nec praedicationis consilio, vel quocunque divino auxilio pro peccatis eorum qui eas dederant, laborant, nec pio operi, ad quod fides fidelium eas tradiderat, inservire permittunt. De quo periculoso facto vos,

Christianissimi Principes, venerabiliter admonemus, et devotissime obsecramus ut memores salutis vestrae, praesentis scilicet et aeternae, memores etiam largitatis Progenitorum vestrorum erga sanctas ecclesias, propter quam feliciter regnaverunt et sibi contrarios superaverunt, memores siquidem cum quanta religione, etiam ante Christi sanguinem, et in tempore famis in Aegypto, discretione sancti Ioseph apud nefandum Regem Pharaonem terra sacerdotalis extitit, innumera quoque scripturarum exempla, ut lacte Ecclesiae nutriti, et scientiae ipsius uberibus sufficienter repleti, ante oculos reducentes, tunicam Christi, qui vos elegit et exaltavit, quam nec milites ausi fuerunt scindere, tempore vestro quantocius reconsuite et resarcite, et nec violenta ablatione, nec inlicitorum praeceptorum confirmatione, res ab Ecclesiis vobis ad tuendum et defensandum ac propagandum commissis, auferre tentate: sed ut sanctae memoriae Avus et Pater vester eas gubernandas vobis, fautore Deo, dimiserunt, redintegrate, et praecepta regalia earundem Ecclesiarum conservate ac confirmate; ne sicut intentavit Samuel Propheta ad Roboam filium Salomonis in conscissione pallii, praesens regnum, quod absit, vobis patrum labore adquisitum et hereditate relictum, à vobis ipse Christus dividat, et aeternum regnum, quod promisit, non tribuat. Nec contra Dei faciem iratas hominum facies consideretis, quia si ad tempus illis displicueritis, cum vos Deo placebitis, in vobis ille quod promisit, implebit: *Cum placuerint*, inquiens, *Domino viae hominis, omnes inimicos eius convertet ad pacem.* Quod ut commodius valeatis implere, unusquisque vir ecclesiasticus, et intercessionis adiutorium, et solatii quo res publica indiget subsidium, iuxta quantitatem rerum Ecclesiae sibi commissae, salvo iure quod exinde divinis dispensationibus debet impendi, prompte et ex animo parare, et impigre, sicut tempore antecessorum vestrorum consueverat, studebit offerre

V. Et quia sancta Ecclesia in area triturae dominicae docta quaedam novit redarguenda, quaedam dissimulanda, quaedam etiam gemenda usque ad tempus perferenda, perspeximus eo ferventiori zelo quo maiora corrigenda sunt, vestram potestatem, et sacerdotalis consilii auctoritatem, quaedam ad praesens ex asse non valere corrigere. Et ideo de Canonicorum monasteriis et Sanctimonialium quae sub eadem forma vivere dicuntur, consideravimus, sicut Apostolus Paulus dicit, *secundum indulgentiam, non secundum imperium*, ut si propter imminentem reipublicae necessitatem laicis interim committuntur, Episcopi providentia, in cuius parochia consistunt, adiuncto sibi aliquo Abbate viro religioso, studeatur qualiter restauratio locorum, et studium ac custodia officii et religionis atque subsidium temporalis necessitatis, in eisdem locis de-

gentibus iuxta qualitatem et quantitatem moderationis adhibeatur et ministretur: et qui eadem loca tenuerint, eis inde sicut et de aliis Christianae religionis negotiis, pro Christi et vestra reverentia, obediatur. Quod si quis non fecerit, provisorum curae erit ut ad vestram hoc notitiam referant, et vestra dominatio, secundum sibi à Deo commissum ministerium, pro modo culpae quae emendanda sunt, corriget. Per loca etiam monastica eiusdem ordinis provisores necesse erit disponere, cum vestra auctoritas eos qui vices Christi secundum regulam divinitus dictatam in monasteriis agant, studuerit ordinare.

VI. Petimus tantum ut ordo ecclesiasticus, in quibuscunque ei fuerit necesse rigorem salutis humanae exerere, per potestatem vestram, et per ministerium ministrorum dominationis vestrae, secundum antiquam consuetudinem, suum vigorem recipiat; et populi generalitas, una cum ecclesiastica devotione, iudicium, quod honor Regis diligit, et iustitiam, qua thronus eius firmatur, per dispositionem vestram suscipiat; seu admonitione atque consilio sacerdotali vestra sublimitas, et quisque in quolibet statu vel ordine, de rapinis et caeteris, quae discordiae malo acciderunt, praeteritis erroribus, poenitudinem gerat, et Domini reconciliationem expostulet. Quam facile omnis qui quaesierit inveniet, si in loco discordiae plantata fuerit caritas, quae cooperit multitudinem peccatorum, eumque potius quam nos in consilio, non nostro, sed Dei, attendatis, qui dixit: *Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.*

TITULUS III.

CONCILII IN VERNO PALATIO.

(De calamitatibus, tum in Clero, tum in Ordine Monastico resarciendis).

Canones Concilii in verno Palatio habiti, ubi praesedit Ebroinus Pictavorum Episcopus, et Wenilo Senonum Archiepiscopus, necnon et Hludouvicus sancti Dyonisii Abbas, et Hincmarus post Remorum Episcopus, anno quinto regni Domni nostri Karoli, filii Hludouvici Imperatoris, mense Decemb. Indictione VII.

PRAEFATIO.

Gratias omnipotenti Deo referimus, inclyte Rex Karole, nos Episcopi et caeteri fideles qui ex diversis partibus ad Ver-

num evocati sumus, quod deposita discordia, unde tot mala processerunt, quae et enumerare longum est, et declinare adhuc impossibile, redistis ad pacem cum fratribus vestris, quam et natura vobis et religione debetis: in qua ut semper maneatis per Christum, qui pax nostra est, obsecramus; ut qui maximas res vestras discordia pene dilapsas videtis, concordia et fido adiutorio relevatas cito aspiciatis. Credendum est enim Deo, de quo verissimae continent litterae: *Potestatem habet Excelsus in regno hominum, et cuicunque voluerit, dabit illud;* et qui dignatione mirabili pollicetur: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Caeterum, quia eodem Deo inspirante dignati estis iubere ut de statu Ecclesiae, qui vehementer magnitudine ac multitudine peccatorum nostrorum confusus est, tractaremus, in nomine et adiutorio eius, quae communi deliberatione reperimus, celsitudini vestrae ac populi fidelis devotioni humiliter aperimus. Neque enim nos iustos approbare contendimus; consideratione conscientiae nostrae illud Hieremiae suppliciter dicamus: *Misericordia Domini, quia non sumus consumpti, quia non defecerunt miserationes eius.* Sed ad Deum reverti, et vos nobiscum trahere meditantes, officium nostrum exequimur, cunctis adquiescentibus profuturum. Quippe non vobis nostra, sed illius auctoritate loquimur qui ait: *Qui est ex Deo, verba Dei audit.* Absit autem ut in vobis impleatur quod sequitur: *Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.*

I. Itaque vos primo convenimus, ut, quia vestra probitas cunctis vobis potest prodesse subiectis, cultum Dei rebus omnibus praeferatis. Namque ipse dicit: *Qui glorificant me, glorificabo eos. Qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.* Praeterea misericordiam et iudicium atque iustitiam conservetis; scilicet ut misericordia temperet severitatem potestatis, iudicium comprimat obstinate peccantes, iustitia merentibus digna restituat. Siquidem: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Et: *Beati qui custodiunt iudicium et faciunt iustitiam in omni tempore.* Et: *Honor Regis iudicium diligit.* Et: *iustitia firmari thronum Regis*, sapientissimi Salomonis, immo per eum loquentis Dei, prodit auctoritas. Taliter vobis agentibus, vel incruentam vobis, ut credimus, vel iustam de hostibus victoriam divina gratia providebit. Exemplo vobis esse possunt David et Ezechias, qui merito sanctitatis inimicos populi Dei, vel pugnando vel orando, mirabili celeritate vicerunt: sed et domesticum lumen Imperator Karolus, qui nomen quod familiae vestrae peperit, clarissimis actibus adornavit. Nec regni vobis amplitudinem ac soliditatem tantummodo, verum etiam vobis bene gerentibus, post vitae hu-

ius excursum eadem Dei gratia gloriam largietur aeternam, cui Rex et Propheta suspirans: *Satiabor*, inquit, *cum apparuerit gloria tua.* Haec autem vestrae maiestati non temere suggerimus, quia vestri quoque cura nobis commissa est, quorum ministerio per fidem atque baptisma mundati, diem tremendi iudicii cum caeteris fidelibus expectatis.

II. Verum ut ad nos Episcopos redeamus, per hanc civilem, immo plusquam civilem discordiam, multa interdum in nobis ipsis ac aliis nobis commissis negleximus, interdum negligere coacti sumus, ita ut in omnibus ordinibus religio magnum detrimentum acceperit, et alii quidem per ignorantiam in interitum tendant, alii vero longa licentia assuefacti impune se peccare posse confidant. Tandem igitur ad propriam et caeterorum correctionem conversi, quaesumus ut scelerum patratores, et apostolicae disciplinae contemptores, missis a latere vestro probatae fidei legatis, absque respectu personarum, et exactatione munerum, coerceantur; et otio nobis, quantum possibile est, concesso, sermo Dei praedicando fructificet, et Canonum reverenda auctoritas debitum in omnibus vigorem obtineat.

III. In locis sanctis, hoc est, monasteriis, alios studio, nonnullos desidia, multos necessitate victus et vestimenti, a sua professione deviare comperimus. Quod petimus ut in omnibus parochiis directi a vestra mansuetudine religiosi atque idonei viri, cum notitia Episcoporum, scrutentur et corrigant, ac singulorum locorum statum vestrae celsitudini et nostrae mediocritati, tempore a vobis constituendo, renuntient.

IV. Monachos qui cupiditatis causa vagantur, et sanctae religionis propositum impudenter infamant, ad sua loca iubemus reverti, et regulariter Abbatum solertia recipi. Eis autem qui post evidentem professionem monachicam etiam habitum reliquerunt, vel qui sua culpa proiiciuntur, nisi redire, et quod Deo spoponderunt implere consentiant, hoc credimus posse remedio subveniri, si in ergastulis inclusi tamdiu a conventu hominum abstineantur, et pietatis intuitu convenientibus macerentur operibus, donec sanitatem correctionis admittant. Namque illi qui quondam Monachi, postea relicta singularitatis professione, ad militiam vel ad nuptias devolvuntur, Papae Leonis decreto publicae poenitentiae satisfactione purgandi sunt. De Clericis autem Ecclesiarum suarum desertoribus, antiqua forma Chalcedonensis Concilii servanda est, quae praescribit ut si Episcopus susceperit Clericum ad alium Episcopum pertinentem, et susceptus et suscipiens communione priventur, donec is qui migraverat Clericus, ad propriam revertatur Ecclesiam.

V. Qui sanctimonialibus inlicite miscentur, et sacri-

lega foedera cum eis faciunt nuptiarum, eos Innocentii Papae censura a communione iubet suspendi; et nisi per publicam probatamque poenitentiam, omnino non recipi, aut his certe Viaticum de seculo transeuntibus, si tamen poenituerint, non negari.

VI. Ab altero vero desponsata, et ab altero rapta puella, secundum statuta Ancyrani Concilii ei a quo desponsata fuerat, reddenda est, etiamsi vim a raptore pertulerit. De raptoribus autem id nobis videtur optimum, ut quoniam Ecclesiasticam excommunicationem parvipendunt, secularium legum terreantur austeritate.

VII. Si quae Sanctimoniales causa religionis, ut eis falso videtur, vel virilem habitum sumunt, vel crines adtondent, quia ignorantia magis quam studio eas errare putamus, admonendas castigandasque decernimus, ne forte veteris ac novi instrumenti praevaricatrices, iuxta Gangrensem Synodum, severitate anathematis ab Ecclesiae corpore praecidantur.

VIII. Quoniam quosdam Episcoporum ab expeditionis labore corporis defendit imbecillitas, aliis autem vestra indulgentia cunctis optabilem largitur quietem, praecavendum est utrisque ne per eorum absentiam res militaris dispendium patiatur. Itaque si vestra consentit sublimitas, homines suos reipublicae profuturos, cuilibet fidelium vestrorum, quem sibi utilem iudicaverint, committant, cuius diligentia ne se ab officio subtrahere valeant, observetur.

IX. Remorum Ecclesiam, diu multumque pastore destitutam, nuper spoliatam rebus, oneratam iniuriis, absque ingenti dolore fateri non possumus. Et quia vestram sublimitatem et nostram parvitatem eruere desideramus periculo, obsecramus ut tam foede lacerata Ecclesia redintegretur, atque iuxta venerabilium Canonum constitutionem dignus ei celeriter quaeratur et praeficiatur Episcopus; ut clerus et populus tantis attritus et spiritalibus et corporalibus incommodis, consolatione recepta, cum suo Praesule pro vestra salute ac prosperitate communi Domino studeat supplicare.

X. Aurelianensis etiam Ecclesia confusione maxima noscitur laborare. Tamen quia superiore anno Archiepiscopus Wenilo, suis annitentibus Suffraganeis, ex eodem loco Agium Presbyterum palatii vestri memoratae Ecclesiae ordinavit, probabilium Canonicorum ac laïcorum attestatione instructus, et petitione impulsus, et eadem Ecclesia nostro et vestro vacat periculo, huius rei alium exitum non videmus, nisi ut vestra pietas quod a tantis viris factum est, ratum esse permittat.

XI. De praelatione reverendissimi Dorgonis definire

aliud non audemus, nisi expectandum quam maximus cogi postest Galliae Germaniaeque conventum, et in eo metropolitanorum reliquorumque Antistitum inquirendum esse consensum, cui resistere nec volumus nec valemus. Nobis tamen, si quid tale alicui committi postest, et non alia quam quae praetenditur latet causa, illi potissimum convenire videtur qui et communione sacerdotii nobis, et excellentiae vestrae propinquitatis privilegio, sociatur.

XII. Veniemus nunc ad ultimam partem admonitionis nostrae; quam qua intentione fundimus, dederit Deus ut vos ac proceres caeterique fideles ea devotione suscipiatis. Videmus enim iram Dei nobis et vobis imminere, cum pro rapinis et immanibus aliis sceleribus, tum etiam maxime quod Ecclesiae facultates, quas Reges et reliqui Christiani Deo voverunt ad alimentum servorum Dei et pauperum, ad exceptionem hospitum, redemptionem captivorum, atque templorum Dei instaurationem, nunc in usu secularium detinentur. Hinc multi servi Dei penuriam cibi et potus ac vestimentorum patiuntur, pauperes consuetam eleemosynam non accipiunt, negleguntur hospites, fraudantur captivi, et fama omnium merito laceratur. Et quidem si haec a Paganis pateretur Ecclesia, patientiam flagitaret. Nunc autem oppressi a filiis nostris, hoc est, ab his quos vel nos vel decessores nostri in Christo genuimus, Christianos eos nostro ministerio facientes, nullam patientiae consolationem recipimus, quoniam de illorum interitu formidamus. Certe, quod nullus, quamquam impudentissimus, negare audebit, possessio Ecclesiae votum est fidelium, patrimonium pauperum, redemptio animarum. Votum ergo alterius quomodo quisquam Deo audet auferre, haereditatem pauperum qua temeritate praesumit invadere? Unde alii suas animas redemerunt, cur inde alii suas perdunt? Itaque quaedam loca venerabilia, quod nunquam antea auditum est, laici ex integro possident, quorumdam partem sibi vindicant, quorumdam praedia multipliciter divisa in haereditatem sibi dari fecerunt. Ægyptii Sacerdotes, famis neccssitate caeteris cuncta vendentibus, suas possessiones retinuerunt, et falsi dii reverentiam a suis cultoribus meruerunt quam in hac parte solus et verus Deus non obtinet. Oza percussus est, propterea quod nutantem arcam sublevare praesumpsit, quam tangere nefas erat. Rideat hoc aliquis, nisi, quod summo dolore dicimus, quidam oppressores Ecclesiae dignum suis moribus exitum nostro etiam tempore invenerunt. Propheta clamat: *Qui dixerunt, hereditate possideamus sanctuarium Dei, Deus meus, pone illos ut rotam, et sicut stipulam ante faciem venti.* Postremo ipse Dominus Iesus conditor et redemptor: *Quid proficit homo*

si lucretur universum mundum, se autem ipsum perdat, et detrimentum sui faciat? Et quisquam tam audax et desperatus invenitur, qui possessiones Dei ad certissimam perniciem suam occupet et invadat? O fideles Deo et vobis ipsis, nolite pro temporali abundantia divitiarum mereri sempiternam congeriem miseriarum, nec ultra decus animae vestrae tam pestifero, tam inaudito, tam denique certo sacrilegio polluatis! Reddite Deo sua, ut vestra cum pace possideatis, tormenta evadatis aeterna et postmodum ad gaudium Domini nostri, ut servi fideles, intromittamini. Seculares honores seculares possideant, ecclesiasticos ecclesiastici sortiantur. Nec nos insatiabilis cupiditatis arguatis, quia, qualescunque sumus, vera nos dicere nec ipsi nescitis. Et licet pauci, sunt tamen aliqui nostrum Deum timentes, qui iuxta illud propheticum exaudiantur: *Voluntatem timentium se faciet, et deprecationem eorum exaudiet;* quia omnium finis quotidie appropinquat; et quae videntur, temporalia sunt, quae autem non videntur, aeterna. Si volumus evadere praesentes calamitates et futuras evitare miserias, in commune a nostris pravitatibus ad Dominum convertamur, et declinantes a malo faciamus bonum, ut bona Domini mereamur videre in terra viventium. Tu autem, clarissime Rex, quia verissime scriptum est, *Corrumpunt mores bonos conloquia mala,* fuge perversorum consortia et consilia, nec a te quisquam petere audeat quod maiestatem tuam praestare non deceat. Nec timeas iratos homines, hoc est, terram et cinerem, amplius quam Deum qui te creavit, quique in veritate iudicabit: cuius voluntatem si perfecte secutus fueris, credimus quod a quorumlibet hominum te contumacia liberabit, et omnibus angustiis clementer eripiet, ac post hoc temporale regnum ad perpetuum cumulata felicitate perducet. In fine omnes alloquimur; quod si nostris salutaribus adquieveritis consiliis, vestro profectui plurimum congratulabimur. Sin autem nos, immo Deum per nos loquentem, contempseritis, necessitate implendi ministerii quod nollemus facere, compellemur.

TITULUS IV.

SYNODI BELVACENSIS.

Haec Capitula quae sequuntur facta sunt in Synodo habita apud Belvacum civitatem, anno incarnationis dominicae DCCCXLV, *mense Aprilio, anno sexto regni Domni Karoli, indictione septima. Quae collata sunt inter eundem Principem Domnum Karolum et Episcopos regni sui. Et eadem isdem Prin-*

ceps gloriosus, Deo teste, sub fidei suae adstipulatione, se servaturum promisit erga omnes Ecclesias et Episcopos regni sui. Quae ad vicem omnium Episcoporum sui principatus qui erant, quique futuri erant, de manu horum Episcoporum conservanda suscepit, id est, Wenilonis, Erchanradi, Immonis, Rothadi, Simeonis, Lupi, Ragenarii, Heliae, Erpoini, Aii, Hincmari Presbyteri et vocati Archiepiscopi.

(*Ut conservetur ius Ecclesiasticum.*)

I. Ut ius ecclesiasticum et legem canonicam nobis ita conservetis sicut antecessores vestri, qui hoc bene et rationabiliter observaverunt, iuxta quod sciri poterit et Deus vobis posse dederit, nostris praedecessoribus conservaverunt.

(*Ut Episcopi sine causa non deshonorentur.*)

II. Quod in mea persona nec in meo ordine, nisi forte, quod absit, inantea contra Deum et contra vos manifeste fecero, ut damnari canonice debeam, adversumme et meum ordinem ita damnabiliter non faciatis pro quacunque praeterita causa, ut mihi dehonoratio aut damnatio veniat.

(*Ut res Ecclesiis ablatae restituantur.*)

III. Quod res ad Ecclesiam mihi commissam pertinentes, et tempore principatus vestri ablatas, ita praesentaliter restituatis et restitutis conservetis sicut tempore avi et patris vestri fuerunt, et excepto superposito, quod in usus possidentium vel ex aedificiis absumptum est, quomodo tunc erant, quantum ad hoc quod res usitato nomine appellamus constat, quando vos inde illas tulistis.

(*Ut praecepta inlicita de rebus Ecclesiae rescindantur.*)

IV. Ut praecepta inlicita de rebus Ecclesiae mihi commissae à vobis facta rescidantur, et ut de caetero ne fiant caveatis.

(*Ut iniustae consuetudines ab Ecclesia non exigantur.*)

V. Ut ab Ecclesia mihi commissa indebitas consuetudines et iniustas exactationes d) de caetero non exactetis; sed sic eas conservetis sicut tempore Avi et Patris vestri conservatae fuerunt.

(*Ut Ecclesiae contra oppressores defendantur.*)

VI. Ut contra depraedatores et oppressores Ecclesiarum nostrarum, et rerum ad easdem pertinentium, defensionem

---

d) al. mss. *exactiones.*

secundum ministerium vestrum, quantum posse vobis Deus dederit, exhibeatis.

(*Ut praecepta Ecclesiis concessa firmentur.*)

VII. Ut praecepta quae Avus et Pater vester Ecclesiis nobis commissis fecerunt et firmaverunt, et stabilita conservaverunt, quae etiam vos confirmatis, de caetero rata conservetis.

(*Ut si quid invicem peccatur, mutuo consilio corrigatur.*)

VIII. Ut si vos contra haec Capitula, aut nos, quod absit, non malitia, nec perverso studio, sed aut per humanam fragilitatem, aut per ignorantiam, vel per subreptionem, non damnabiliter egerimus, mutuo hoc consilio corrigamus; et firmata deinceps convenientia maneat.

TITULUS V.

Apud Tolosam civitatem.

(De Clericis, ut ab Episcopis non opprimantur.)

Sequentia Capitula acta sunt apud Tolosam civitatem, anno quarto Domni Karoli, Indictione VI., mense Iunio, antequam illa quae praecedunt facta fuerint secus Teudonis villam, et in Verno palatio et in Belvaco civitate: sed ideo ante illa posita sunt, quia et dignitate generalitatis et synodali praeeminent auctoritate.

Praefatio.

Haec quae sequuntur Capitula, consulentes necessitate Episcoporum Septimaniae, et subiectorum eis Presbyterorum providentes possibilitati, tractantes etiam sacri et iuste inreprehensibilis ministerii honestatem, Presbyterorum reclamatione commoniti, moderamine mansuetudinis nostrae usque ad diligentiorem tractatum Synodi generalis decernimus.

I. Ut Episcopi nullam inquietudinem sive exprobrationem Presbyteris, aut aperte ingerendo, aut alia qualibet occasione machinando, pro eo quod se ad nos hac vice reclamare venerunt, inferant: quia longa oppressio huiusmodi itineris eos fecit subire laborem.

II. Ut unum modium frumenti, et unum modium hordei, atque unum modium vini, cum mensura quae publica et probata, ac generalis seu legitima, per civitatem et pagum atque vicinitatem habetur, Episcopi à Presbyteris accipiant, et frischingam sex valentem denarios, aut sex pro ea denarios, et non amplius exigant. Et si haec non accipiunt, accipiant, si volunt, pro his omnibus duos solidos

in denariis, sicut in Toletano et Bracarense consensu Episcopi considerasse dicuntur.

III. Ut Presbyteri qui prope civitatem quinque milliaria commanent, per famulos suos praedictam dispensam reddi in civitate cui iusserit civitatis Episcopus, faciant. Qui autem longius ab urbe commanent, statuant Episcopi loca convenientia per decanias, sicut constituti sunt Archipresbyteri, quo similiter et eadem propinquitate caeteri Presbyteri per famulos suos debitam dispensam Archipresbyteris aut Episcoporum ministris convehant. Et procurent Episcopi, ne ministri illorum Presbyteros dehonorent, aut pignora inhoneste tollendo, vel locationem pro receptione dispensae exigendo; sed cum gratiarum actione recipiant quae Presbyteri cum hilaritatis humanitate, iuxta Apostolum, conferre debebunt. Quod si ministri Episcoporum Presbyteros dehonoraverint, dignam illis exinde Episcopi castigationem exhibeant; quoniam nisi fecerint, et ad nos iterum pro hoc se Presbyteri reclamaverint, motus nostros qui culpabilis repertus fuerit, sentiet.

IV. Ut in circuitione parochiae Episcopi de caetero singulos Presbyteros per singulas iacendo euntes Ecclesiolas, sicut hactenus, non praedentur: cum scriptum sit eosdem evangelizare debere, non turpis lucri gratia, ne vituperetur ministerium sanctum; sed considerent et denuntient loca sibi et populo convenientia; et illuc Presbyteri, quotquot possibilitas et moderatio providerit, plebes suas adducant, et ibidem Episcopi praedicent, confirment, et populi errata inquirant ac corrigant. Iterum autem, quia dominica voce datur licentia qui Evangelium adnuntiant, ut de Evangelio vivant, licet Paulus Apostolus nihil horum fuerit usus, Presbyteri tale coniectum faciant ut et Episcopi solatium habeant, et ipsi non graventur. Quod ita nobis fieri posse videlicet ut quatuor Presbyteri ad locum ubi quintus degit et Episcopus residet, plebes suas de quatuor partibus adducere studeant, et unusquisque eorum decem panes, et dimidium modium vini et frischingam de quatuor denariis, et pullos duos et ova decem, et modium unum de annona ad caballos in subsidium benedictionis gratia praesentet Episcopo. Et similiter quintus, in cuius domo Episcopus residet, faciat: nec amplius ab eo exigatur, nisi forte ligna et utensilia in opus ministerii commodet. Quapropter Episcopus providebit ne domus aut sepes illius à ministris vastentur.

V. Ut semel in anno Episcopi hanc circumitionem tempore congruo faciant. Et si amplius ministerium suum per dioecesim agere voluerint, hanc tamen dispensam non amplius quam semel à Presbyteris per annum accipiant.

VI. Quod et si circumitionem in salutem et necessitatem populi quacunque de causa demiserint, à Presbyteris nec hanc dispensam neque pretium illius exigant, neque aliis aut suis domesticis aut amicis exigendam concedant. Et quando circumierint, et in domo Presbyteri resederint, non sub occasione adfligendi Presbyteros immoderate et non necessarie numerum famulorum adducant, neque vicinos ad pastum incongrue convocent. Quod et si cum caritate vocare voluerint, faciant; sed non amplius à Presbyteris, vel sub occasione vendendi, vel alio quolibet modo, quam statutum est exigant, neque paraveredos aut alias exactiones tollant.

VII. Ut Episcopi parochias Presbyterorum, propter honestum et periculosum lucrum, non dividant. Sed si necessitas populi exegerit ut plures fiant Ecclesiae aut statuantur altaria, cum ratione et auctoritate hoc faciant; scilicet ut si longitudo, aut periculum aquae, vel sylvae, aut alicuius certae rationis vel necessitatis causa poposcerit, ut populus et sexus infirmior, mulierum videlicet vel infantum, aut etiam debilium imbecillitas, ad Ecclesiam principalem non possit occurrere, et non est sic longe villa ut Presbyter illic sine periculo ad tempus et congrue non possit venire, statuatur altare; et si ita populo complacet, et commodum fuerit, ne sine ratione scandalicetur, parochia maneat indivisa. Sin autem praefatae causae postulaverint, et populus non conductus, neque cupiditate vel invidia excitatus, sed rationabiliter adclamaverit ut Ecclesia illis fieri et Presbyter debeat ordinari, hoc Episcopi episcopaliter teste Deo, in conscientiae puritate, cum ratione et auctoritate, sine intentione turpis lucri, mature consilio canonico tractent, et utilitati ac saluti subiectae plebis quaeque agenda sunt peragant; et secundum quod subtraxerint cuilibet Presbytero de parochia, de dispensa quoque debita ab illo minus accipiant, et alteri qui, quod dividitur à parochia, suscipit, sub hac eadem mensura imponant.

VIII. Ut Episcopi sub occasione quasi auctoritatem habeant Canonum, his constitutis excellentiae nostrae nequaquam resultent, aut neglegant; sed potius Canones ut intellegendi sunt intellegere et in cunctis observare procurent: quia si aliter fecerint, omnimodis et qualiter Canones fidelium decimis agendum statuant, et qualiter intellegi ac observari cum mansuetudinis nostrae decreto debeant, synodali diiudicatione et nostra auctoritate regia docebuntur.

IX. Ut Episcopi synodos à Presbyteris, nisi sicut docet auctoritas Canonum, duos scilicet, et per tempora constituta, non exigant: sed et in eisdem synodis non per occasionem, sed per veritatem ministerii sui, teste Deo, ad

quod constituti sunt, Presbyteros et tractent, et teneant, et absolvant.

TITULUS VI.

Praeceptum confirmationis pro Hispanis qui in regno Karoli Calvi morabantur, datum in eodem loco in quo et superiora Capitula conscripta sunt, id est, apud Tolosam in Monasterio sancti Saturnini, anno Christi DCCCXLIV, *regni autem eiusdem Karoli Regis quarto.*

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus, gratia Dei Rex. Si enim ea quae ob utilitatem sanctae Dei Ecclesiae imperialibus edictis sunt constituta, magnificentiae nostrae confirmatione denuo instituentes corroboramus, ad diuturnam prosperamque regni à Deo nobis collati stabilitatem idipsum adtinere non dubitamus, quin etiam ad capessendam aeternae felicitatis beatitudinem profuturum nobis liquido credimus. Itaque notum sit omnium sanctae Dei Ecclesiae fidelium atque nostrorum, praesentium scilicet et futurorum, partibus Aquitaniae, Septimaniae, sive Hispaniae consistentium magnitudini, quia progenitorum nostrorum, magnorum siquidem ortodoxorumque Imperatorum avi videlicet nostri Karoli, seu genitoris nostri Augusti Hludouvici, auctoritatem imitantes, Gothos sive Hispanos intra Barchinonam famosi nominis civitatem vel Terracium castellum cohabitantes, simul cum his omnibus qui infra eundem comitatum Barchinonae Hispanis extra civitatem quoque consistunt, quorum progenitores crudelissimum iugum inimicissimae Christiani nominis gentis Sarracenorum evitantes, ad eos fecere confugium, et eandem civitatem illorum magnipotentiae libenter condonarunt seu tradiderunt, et ab eorumdem Sarracenorum potestate se subtrahentes, eorum nostraeque demum libera et prompta voluntate se subiecerunt, complacuit mansuetudini nostrae sub immunitatis tuitione defensionisque munimine benigne suscipere ac retinere, et cohabitationem, seu necessitatibus eorum opportunum auxilium, sicut et ab illis progenitoribus eorum et ipsis constat per imperialium apicum sanctionem concessum, clementer conferre: quatenus et nostra regalis conservatio constructa, atque innovatio in eorum bene gestis operibus, exaltationi Ecclesiae pretioso Christi sanguine redemptae, et ministret augmentum, et animabus eorum ac nostrae proficiat semper in emolumentum.

I. Igitur, sicut dictum est, ad omnium vestrum notitiam pervenire volumus, quia eosdem homines sub protectione et defensione nostra denuo receptos, sicut in unitate fidei, sic etiam in unanimitate pacis et dilectionis conservare decrevimus; eo videlicet modo, ut sicut caeteri franci homines cum Comite suo in exercitum pergant, et in marcha nostra iuxta rationabilem eiusdem Comitis ordinationem atque admonitionem explorationes et excubias, quod usitato vocabulo *wactas* dicunt, facere non neglegant; et Missis nostris, quos pro rerum opportunitate illas in partes miserimus, aut Legatis qui de partibus Hispaniae ad nos transmissi fuerint, paratas faciant, et ad subvectionem eorum veredos donent, ipsi videlicet et illi quorum progenitoribus, temporibus avi nostri Karoli, idipsum facere institutum fuit. Si autem hi qui veredos acceperint, reddere eos neglexerint, et eorum interveniente neglegentia perditi seu mortui fuerint, secundum legem Francorum eis quorum fuerunt, sine dilatione restituantur vel restaurentur.

II. Ecclesiarum vero census, id est, nec pascualia infra eorum terminos vel eorum villas, nec telonea infra comitatum in quo consistunt, nec alia quaelibet redibitio, neque à Comite neque à iunioribus aut ministerialibus eius, deinceps ab illis ullatenus exigatur.

III. Et nisi pro tribus criminalibus actionibus, id est, homicidio, rapto, et incendio, nec ipsi nec eorum homines à quolibet Comite aut ministro iudiciariae potestatis ullo modo iudicentur aut distringantur; sed liceat ipsis, secundum eorum legem, de aliis hominibus iudicia terminare, et praeter haec tria, et de se et de eorum hominibus secundum propriam legem omnia mutuo definire.

IV. Et si quispiam eorum in partem quam ille ad habitandum sibi excoluit, alios homines de aliis generationibus venientes adtraxerit, et secum in portione sua, quam *aprisionem* vocant, habitare fecerit, utatur illorum servitio absque alicuius contradictione vel impedimento.

V. Et si aliquis ex ipsis hominibus, qui ab eorum aliquo adtractus est et in sua portione collocatus, alium, id est, Comitis, aut Vicecomitis, aut Vicarii, aut cuiuslibet hominis Senioratum elegerit, liberam habeat licentiam abeundi; veruntamen ex his quae possidet, nihil habeat, nihilque secum ferat; sed omnia in dominium et potestatem prioris senioris plenissime revertantur.

VI. Placuit etiam nobis illis concedere, ut quicquid de heremi squalore in quolibet comitatu ad cultum frugum traxerint, aut deinceps infra eorum aprisiones excolere potuerint, integerrime teneant atque possideant

servitia tamen regalia infra comitatum, in quo consistunt, faciant.

VII. Et omnes eorum possessiones, sive aprisiones inter se vendere, concambiare, seu donare, posterisque relinquere omnino liceat. Et si filios aut nepotes non habuerint, iuxta legem eorum alii ipsorum propinqui illis hereditando succedant, ita videlicet ut quicunque successerint, servitia superius memorata persolvere non contemnant.

VIII. Simul etiam praecipientes iniungimus, ut nullus hominum de saepe memoratis eorum aprisionibus, vel villis cum propriis terminis, propriisque earum finibus et adiacentiis, iniustam inquietudinem illis inferre praesumat, aut aliquam minorationem contra legem facere audeat; sed liceat eis ipsas res cum tranquillitate pacis tenere et possidere, et secundum antiquam consuetudinem ubique pascua habere, et ligna caedere, et aquarum ductus pro suis necessitatibus, ubicunque pervenire potuerint, nemine contradicente, iuxta priscum morem semper deducere.

IX. Si autem illi propter lenitatem et mansuetudinem Comitis sui, eidem Comiti honoris et obsequii gratia quippiam de rebus suis exhibuerint, non hoc eis pro tributo vel censu aliquo computetur; neque Comes ille aut Successores eius hoc in consuetudinem venire praesumat; neque eos sibi vel hominibus suis aut mansionaticos parare, aut veredos dare, aut ullum censum vel tributum aut servitium, praeter id quod iam superius comprehensum est, praestare cogat. Sed liceat tam istis Hispanis, qui praesenti tempore in locis resident, quam his qui adhuc ad nostram fidem de iniquorum potestate fugiendo confluxerint, et in desertis atque incultis locis per nostram vel Comitis nostri licentiam consedentes aedificia fecerint, et agros incoluerint, iuxta supradictum modum sub nostra defensione atque protectione, in unitate fidei et pacis tranquillitate, residere, et nobis ea quae superius diximus, tam cum Comite suo, quam cum Missis eius, pro temporis opportunitate alacriter atque fideliter exhibere.

X. Noverint praeterea iidem Hispani sibi licentiam à nobis esse concessam ut se in vassaticum Comitis nostri, sicut alii franci homines, commendent. Et si aliquod beneficium quisquam eorum ab eo cui se commendavit, fuerit consecutus, sciat se de illo tale obsequium seniori suo exhibere debere, quale nostrates homines de simili beneficio senioribus suis exhibere solent.

Ut autem hae nostrae regalis auctoritatis litterae erga eosdem Hispanos tenore perpetuo ab omnibus fidelibus sanctae Dei Ecclesiae et nostris inviolabiliter conserventur, manu

propria nostra eas subter firmavimus, et anuli nostri impressione signari decrevimus.

Signum Karoli gloriosissimi Regis.

Deormannus ad vicem Hludouvici recognovit.

Data iii. Idus Iunii, anno quarto regnante Karolo glorioso Rege.

Actum in monasterio sancti Saturnini prope Tolosam in Dei nomine feliciter. Amen.

TITULUS VII.

In villa Sparnaco.

Haec quae sequuntur Capitula excerpta sunt à Domno Rege Karolo, et Principibus eius, ex his Capitulis quae anno DCCCXLVI. *ediderunt Episcopi in synodis, Wenilo scilicet cum Suffraganeis suis, Guntboldus cum Suffraganeis suis, Ursmarus cum Suffraganeis suis, Hincmarus cum Suffraganeis suis, Amalo cum Suffraganeis suis; et oblata sunt eidem Principi, sicut ipse iusserat, collecta ad relegendum in Sparnaco, villa Remensis Ecclesiae. Et quia factione quorumdam motus est animus ipsius Regis contra Episcopos, dissidentibus Primoribus regni sui ab eorumdem Episcoporum ammonitione, et remotis ab eodem Concilio Episcopis, ex omnibus illis Capitulis haec tantum observanda et complacenda sibi collegerunt, et Episcopis scripto tradiderunt, dicentes non amplius de eorum Capitulis acceptasse quam ista, et ista se velle cum Principe observare.*

I. De honore et cultu Ecclesiarum.

II De honore Episcoporum et veneratione servorum Dei.

III. De iustitiis.

IV. Ut cautela fiat erga eos qui causa iuventutis aut insipientiae in aliquo fallunt, sive contemnunt admonitionem Episcoporum, ne subito aut incaute damnentur anathemate.

V. De his qui contra regiam potestatem contumaces esse moliuntur.

VI. De precariis.

VII. De hospitalibus.

VIII. De rapacibus.

IX. Ut Episcopis tempus congruum observetur ad ministerium suum peragendum.

X. Ut Clerici arma militaria non contingant.

XI. Ut Missi dirigantur qui inquirant si praecepta à nobis de rebus Ecclesiarum ad proprium sint facta.

XII. De haeresi Simoniaca.

XIII. Ut à nullo sedes episcopalis, proprio infirmante Episcopo, usurpetur.

XIV. Ut Canonici infra dormitorium dormiant.

XV. Ut Monachi ad palatium non veniant, nisi causa obedientiae, exceptis Abbatibus.

XVI. Ut laici decimas de Ecclesiis non contingant.

XVII. De Sanctimonialibus contra auctoritatem nuptis.

XVIII. De sponsis aliorum.

XIX. De sepulturis infra Ecclesiam.

Plenitudo autem Capitulorum quae in plenitudine synodalium actionum habentur, unde hae commemorationes excerptae sunt, ita per loca continentur.

Commemoratio prima, de honore videlicet et cultu Ecclesiarum, sicut supra scriptum habetur in villa Colonia, subscriptione Regis et Principum roboratum.

Commemoratio secunda, de honore Episcoporum et veneratione servorum Dei, similiter.

Commemoratio tertia, de iustitiis, similiter.

Commemoratio quinta, de his qui contra regiam potestatem contumaces esse moliuntur, similiter.

Commemoratio sexta.

Caeterae autem commemorationes, quae sequuntur, ita in praefata plenitudine cum suis Capitulis continentur.

(*Ut Missi dirigantur, qui inquirant de iis quae ad Regem et Rempublicam pertinent.*)

XX. Et ne magnificentiam vestram illuc vestrae dignitati indecens et inhonesta impellat necessitas quo non trahit voluntas, et partim necessitate, partim etiam subreptione, quia aliter quam se rei veritas habeat vobis dictum vel postulatum fuit, maxime quod ad rem publicam pertinuit, aut praereptione in beneficiario iure aut in alode adsumptum habetur, videtur nobis utile et necessarium ut fideles et strenuos Missos ex utroque ordine per singulos Comitatus regni vestri mittatis, qui omnia diligenter inbrevient quae tempore avi ac patris vestri, vel in regio specialiter servitio, vel in vassallorum dominicorum beneficiis fuerunt, et quid vel qualiter aut quantum exinde quisque modo retineat, et secundum veritatem, renuntietur vobis. Et ubi inveneritis quia ratio et utilitas, ac ordo seu veritas in absumptis vel donationibus, habeantur, in statu permaneant. Ubi autem inrationabilitas vel potius fraus inventae

fuerint, una cum consilio fidelium vestrorum hoc taliter corrigite, ut ratio atque utilitas seu iustitia non deserantur, et dignitas vestrae magnificentiae per necessitatem ita vilis non fiat, sicut vos non decere cognoscitur: quoniam domestica domus vestra aliter obsequiis domesticorum repleri non poterit, nisi habueritis unde eis meritis respondere et indigentiae solatium ferre positis. Et sic demum res publica vestra de suo suffragetur sibi, et Ecclesiae à quibus non expedit habeantur immunes.

(*De precariis et commutationibus vacante sede factis.*)

XXI. Ut precariae et commutationes tempore viduatarum Ecclesiarum factae ab his qui loca Episcoporum occupaverant, rescindantur, et cum auctoritate ecclesiastica vel civili denuo, si fiendae sunt, fiant.

(*De precariis, quomodo fieri ac renovari debeant, et de praeceptis regalibus.*)

XXII. Precariae autem à nemine de rebus ecclesiasticis fieri praesumantur, nisi quantum de qualitate convenienti datur ex proprio, duplum accipiatur ex rebus Ecclesiae, in suo tantum qui dederit nomine, si res proprias et ecclesiasticas usufructuario tenere voluerit. Si autem res proprias ad praesens dimiserit, ex rebus ecclesiasticis triplum fructuario usu in suo tantum quis nomine sumat, quia sic eas quemque tractare oportet ut alienarum dispensatorem, non propriarum largitorem. Et à nulla potestate quis cogatur facere precariam de rebus proprie Deo et Sanctis illius dicatis; cum ratio et usus obtineat, neminem cui non vult contra utilitatem et rationem praestitum de proprio facere beneficium. Praecepta autem regalia super precariis ecclesiasticis fieri, nec ratio sinit, nec auctoritas quolibet modo permittit; quoniam praecepta in iure ecclesiastico firmare indignum iudicet necesse est maiestas regia, nisi ab ecclesiastico rectore petantur. Isdem autem custos Ecclesiae sollertissime caveat ne sui ordinis et ecclesiasticae communionis forte immemor, contra auctoritatem praeceptum regium pro quacunque adsentatione fieri petat. Qui et si fecerit, non audiatur: si autem obtinuerit, regia discretione et episcopali iudicio idem rescindatur, et petitor iniustus pro Principis iniusta suggestione digne corripiatur. Et precariae, secundum antiquam consuetudinem et auctoritatem, de quinquennio in quinquennium renoventur.

(*Ut Ecclesiae contra oppressores defendantur.*)

XXIII. Ut contra depraedatores et oppressores Ecclesiarum, et rerum ad easdem pertinentium, defensores secundum ministerium vestrum, quantum Deus posse dederit,

existatis; et praecepta quae avus et pater vester Ecclesiis ditioni vestrae subiectis fecerunt ac firmaverunt, et stabilia conservaverunt, quaeque vos confirmatis, de caetero rata in omnibus conservetis.

(*Ut Episcopis libertas à Rege et obeunda ministeria concedatur, et Episcopi concesso sibi otio non abutantur.*)

XXVIII. Ut regia magnificentia liberiorem libertatem Episcopis, ad suum peragendum in eorum parochiis ministerium, quam hactenus propter diversas perturbationes habuissent, maxime in sacratissimis temporibus, Quadragesimae scilicet et Adventus Domini, tribuat; quatenus et periculum et ipsi Episcopi, et regia dignitas salubrius pro ministerio sibi commisso et neglecto, possint evadere, et pro strenue executo divinam misericordiam sibi conciliare praevaleant. Ipsi autem Episcopi concessum sibi otium, non in suas voluptates, sed in divinum et officiosum convertant negotium: quatenus studentes praedicationi atque confirmationi, quod hactenus per parochias fuit neglectum, solerter et devotissime de caetero sit correctum et emendatum. Et non propter suam quietudinem Episcopi ad remotiora loca secedentes, et suum ministerium neglegentes, proprias deserant civitates; sed ut parochias suas cum officii efficacia circumeant, aut cum religione in suis civitatibus canonice cum suis filiis degant. Et hospitalitate ornati, quae iam pene propter diversas rapacitates adnullata est, non solum in oculis Domini propter obedientiam mandati divini reddantur conspicui, verum et bonum testimonium secundum sanctum adquirant Apostolum. Presbyteros etiam sibi commissos, et doctrina, castitate et sobrietate, atque hospitalitate secundum eorum ministerium, (ornari compellant. *e*)

(*Ut Clerici arma militaria non contingant.*)

XXXVII. Ut quicunque ex Clero esse videntur, arma non sumant, nec armati incedant; sed professionis suae vocabulum religioso habitu praebeant. Quod si contempserint, tamquam sacrorum Canonum contemptores, et ecclesiasticae sanctitatis profanatores, proprii gradus amissione multentur, quia non possunt simul Deo et seculo militare.

(*De hospitalibus Scottorum, et aliis ad nihilum redactis*)

XL. Admonenda est regia magnitudo de hospitalibus quae tempore Praedecessorum suorum et ordinata et exculta fuerunt, et modo ad nihilum sunt redacta. Sed et hospitalia Scottorum, quae sancti homines gentis illius in hoc regno construxerunt, et rebus pro sanctitate sua adquisitis am-

e) al. ms. *hortentur et compellant.*

pliaverunt, ab eodem hospitalitatis officio funditus sunt alienata; et non solum supervenientes in eadem hospitalia non recipiuntur, verum etiam ipsi qui ab infantia in eisdem locis sub religione Domino militaverunt, exinde eiciuntur, et ostiatim mendicare coguntur. Unde pertimescenda est canonica sententia, et maxime decretalis Symmachi Papae definitio, quia ut necator pauperum, et Christi traditor Iudas, idem *f)* qui huius sceleris auctor et perpetrator esse dinoscitur, praesenti et perpetuo est anathemate feriendus. *Qui reiculam*, inquit Symmachus Papa, vel quicquid fuerit Ecclesiae, *petunt à Regibus, et corrumpendae pietatis instinctu egentium substantiam rapiunt, irrita habeantur quae obtinent, et à communione Ecclesiae, cuius facultatem auferre cupiunt, excludantur.* Item in canone Aurelianensi: *Si quis quolibet tempore contra hanc Constitutionem nostram venire tentaverit, aut aliquid de consuetudine vel facultate xenodochii ipsius abstulerit, ut xenodochium, quod avertat Deus, esse desinat, ut necator pauperum inrevocabili anathemate feriatur.*

(*Ut per Simoniacam haeresim nemo regimen obtineat.*)

XLIII. Cavendum et summopere praecavendum, ac per virtutem Christi sanguinis interdicendum et Episcopis et Regibus, et omnibus sublimioribus potestatibus, atque cunctis fautoribus et electoribus quorumcunque, atque consensoribus seu ordinatoribus in gradu ecclesiastico, ut nemo per simoniacam haeresim regiminis locum obtineat quacunque factione, seu commoditate aut donatione, per se aut per emissam personam, cum Spiritus sanctus inter caetera documenta ecclesiastica per os sancti dicat Gregorii: *Cur non perpenditur quia benedictio illi in maledictionem convertitur, quia ad hoc ut fiat haereticus promovetur?* Et item: *Ementes quippe atque vendentes par poena constringit, cum liqueat hanc haeresim in ipsa sua origine apostolica esse detestatione damnatam.* Et Apostolus docet: *Non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt, digni sunt morte.* Et item beatus Gregorius: *Dolens,* inquit, *dico, gemens denuntio, quia Sacerdotium, quod apud vos intus cecidit, foris diu stare non poterit.* Item idem: *Adversarius animarum callida specie suadet quasi debere ab habentibus accipi, ut sit quod possit non habentibus erogari; sicut scriptum est: Hostiae impiorum abominabiles, quia offeruntur ex scelere.*

(*Quomodo providendum sit Ecclesiae, cuius Episcopus infirmus est.*)

XLVII. Ut nemo, Episcopo vivente, Ecclesiam illius aut res ad eam pertinentes invadere aut dominari praesumat,

---

f) al. ms. *id est.*

neque sub voluntariae cleri ac populi electionis obtentu, praeter voluntatem Episcopi, quisquam quacumque seculari potestate praeditus, quasi oeconomum constituat. Sed si Episcopus ministerium ecclesiasticum propter infirmitatem corpoream exhibere non potuerit, in Archiepiscopi hoc cum voluntate Episcopi eiusdem Ecclesiae maneat ordinatione, qualiter debitum officium non remaneat. Obsequium vero ad rem publicam pertinens qualiter exequatur, per tales ex subditis et ecclesiasticis ministris, cum consensu Archiepiscopi propter pacis caritatisque custodiam, Episcopus ordinet et disponat quos succedendi in episcopatu appetitus indebitus non elevet neque vexet; nisi moratus ita extiterit, ut secundum instituta beati Gregorii in libro Epistolarum, et humiliter in subditione prosit, et post utiliter conveniens sanctis regulis praesit; quia ob hoc in multis Ecclesiis scandalum magnum conspeximus. Si autem in Archiepiscopo talis necessitas acciderit, similiter ipse consilio Coepiscoporum suorum huiusmodi ordinationem exhibeat.

(*De Canonicorum in civitate vel monasteriis cura et disciplina.*)

LIII. Ut Canonici in civitate vel monasteriis, sicut constitutum est, in dormitorio dormiant, et in refectorio comedant, et in domo infirmorum necessario subleventur, et tam sani quam et infirmi canonice vestiantur, atque in claustris horis congruis degant, et sub custodia canonica lectioni et caeteris divinae institutionis insistant officiis. Qui vero Episcoporum loci convenientiam aut facultatem non habuerit ut hoc perficere et ordinare possit, Princeps secundum constitutionem Domini Imperatoris Hludouvici annuat: id est, si vicina episcopio terra de eadem Ecclesia esse reperta fuerit, et ab alio possidetur, Ecclesiae rectori ad claustra Clericorum, vel alia quaelibet Ecclesiae commoda facienda, reddatur. Si autem de fisco fuerit, regia liberalitas eandem terram ad servorum Dei habitacula construenda largiri dignetur. Si autem de alia casa Dei aut de cuiuslibet proprio fuerit, ex convenientia commutandi licentia tribuatur. Et si paupertas loci ad aedificandas domos necessaria suffecerit, eos ad adiutorium aedificandi potestas regia cogat qui res de eadem Ecclesia in beneficiis retinent.

(*Ut Episcopus sine certa causa nullum excommunicet, nec anathema imponat sine Archiepiscopi et comprovincialium Episcoporum consensu.*)

LVI. Ut nemo Episcoporum quemlibet, sine certa et manisfesta peccati causa, communione privet ecclesiastica. Anathema autem sine consensu Archiepiscopi aut Coepiscoporum, praelata etiam evangelica admonitione, nulli imponat, nisi unde canonica docet auctoritas: quia anathema

aeternae mortis est damnatio, et non nisi pro mortali debet imponi crimine, et illi qui aliter non potuerit corrigi.

(*Ut Monachi palatium sine Episcopi auctoritate non adeant, nec vagentur, nec villicationibus diutius inserviant.*)

LVII. Ut Monachi quibus monasteriorum cura commissa non est, passim et sine auctoritate palatium non adeant, nec in eo immorentur, vel ubi et ubi discurrere ac pervagari acephali praesumant. Sed si tales quilibet fuerint ut utiles et necessarii Ecclesiae ac Principi reperiantur, cum auctoritate Episcopi canonice ac religiose pergant. Sin autem, in Monasteriis suis, sicut canonica et regularis docet institutio, religiose resideant. Quos etiam nec Episcopus, nec Abbas, vel quilibet alius eos veredariorum more in missaticis instanter transmittat; quia per quosdam illorum, contra canonicam auctoritatem, et ecclesiastica et civilia perturbantur negotia. Nec sub praetextu obedientiae diutius villicationibus inserviant; sed regulariter obedientiam vicissitudine sua peragentes, secum, ut de sancto Benedicto legitur, in monasterio habitent, atque se ipsos recolligant. Haec autem transgredientes, sive praelati in favendo, sive subditi in obtinendo, excommunicentur.

(*Ut qui nonas et decimas persolvere, aut sarta tecta restaurare negligunt, excommunicentur.*)

LXIII. Hi vero qui ex rebus ecclesiasticis nonas et decimas persolvere, et sarta tecta Ecclesiae secundum antiquam auctoritatem et consuetudinem restaurare debent, et hoc non solum neglegunt, verum et per contemptum dimittunt, atque Clericos fame et penuria, ecclesiastica quoque aedificia dissolutione adnullari permittunt, tamdiu ab ecclesiastica communione separentur usque dum diligentia emendare studeant, quod socordia neglexerunt. Quod si iterum iteraverint, post excommunicationis satisfactionem regia potestate compulsi, iuxta legale et antiquum dictum, *qui neglegit censum, perdat agrum*. Servi autem Ecclesiarum quibuscunque potestatibus subditi, unde melior consuetudo vel devotior commendatio ex tempore et iussione Domni Hludouvici, vel certe Domni Karoli, seu etiam Pippini, non existit, saltem viginti diebus in anno eidem Ecclesiae ad reficiendas ipsius ruinas absque molestia servire sinantur. Ubi autem et amplior commendatio et melior consuetudo inde habetur, pro hac nostra necessitudinis consideratione non decidat.

(*De iis qui Sanctimoniales rapiunt et in coniugium sumunt.*)

LXVII. Qui sanctimoniales virgines vel viduas rapiunt, et progressu etiam criminis in coniugium sumunt,

publicae poenitentiae iuxta modum quem praeviderit Episcopus, subigantur; ipsae vero locis congruis poenitentiae retrudantur, et ad habitum religionis redire cogantur. Uterque autem sine ulla spe uxoriae copulationis perenniter maneant. Si autem, quod absit, coniugia iterare praesumpserint, acriori subdantur vindictae, et amplius propellantur. Qui forte obedire monitis salutaribus non voluerint, anathematizentur.

(*De iis qui alienas sponsas rapiunt.*)

LXVIII. De his qui sponsas alienas rapiunt, vel consensu parentum accipiunt, antiqua et synodalis sententia observetur. Quod et si forte in Ecclesia eventus talis reperiri dinoscitur, ut pro salutis et religionis competentia humanius quiddam debeant tractare Pontifices, sicut canonica ut eisdem verbis utamur, docet auctoritas, quia prior quidem, inquiens, definitio durius, posterior autem quiddam tractaverit humanius, nullo modo, ut ad maximam indulgentiam descendamus, alterius sponsae acceptor sine publica transeat poenitentia, et sponso legaliter multam componat. Quod si haec obedire renuerit, sine ulla refragatione anathematizetur: fautores vero illius iuxta modum culpae episcopali decreto poeniteant. Si vero, quod non optamus, quis de gradu ecclesiastico talibus nuptiis se consensorem vel interventorem manifeste prodiderit, a gradu proprio repellatur. Et si verisimilibus exinde suspicionibus fuerit propulsatus, et canonice nequiverit approbari, secundum sanctorum Patrum statuta se purgare cogatur.

(*De sepulturis infra Ecclesiam, et de sepulchris non violandis, vel pecunia pro sepultura non exigenda.*)

LXXII. Ut nemo quemlibet mortuum in Ecclesia quasi hereditario iure, nisi autem Episcopus aut Presbyter pro qualitate conversationis et vitae dignum duxerit, sepelire praesumat. Nec quisquam ossa cuiuslibet mortui de sepulcro suo eiciat, aut sepulturam cuiusquam temerario ausu quoquo modo violet; sed unumquemque in loculo sibi à Deo praeparato atque concesso adventum sui Iudicis praestolari concedat; maxime cum non solum divinae leges, sed etiam et humanae apud humanam rempublicam sepulcrorum violatores reos mortis diiudicent. Sed et neque pro loco sepulturae, ut verbis sancti Gregorii utamur, pretium de terra concessa putredini quaerere, et (de alieno velle facere lucri g) compendium, aliquo modo tentet. Si quando autem proxi-

g) al. mss. *de alieno velle facere luctu; de al. nullo fac. luctu; de al. ullo fac. luctu; de al. nullo facere lucri.*

mi vel heredes sponte aliquid offerre Ecclesiae voluerint in eleemosyna defuncti, accipere non vetamus: peti vero aut aliquid exigi omnimodo prohibemus; ne, quod valde inreligiosum est, aut venalis, quod absit, dicatur Ecclesia, aut de humanis mortibus videamur gratulari, si compendium exinde studemus modo quolibet quaerere.

TITULUS VIII.

Conventus apud Argentoratum.

Acta ista ideo huc translata sunt, licet in locum non suum, ut primi Regum conventus de pace tractanda non disiungerentur.

Anno dominicae Incarnationis DCCCXLII, XVI. *Kalend. Martii, Lodhuuvicus et Karolus in civitate quae olim* Argentaria *vocabatur, nunc autem* Strazburg *vulgo dicitur, convenerunt; et sacramenta quae subter notata sunt Lodhuuvicus Romana, Karolus vero Teudisca lingua iuraverunt; ac sic ante sacramenta circumfusam plebem alter Teutisca, alter Romana lingua alloquuti sunt. Lodhuuvicus autem, quia maior natu, prior exorsus sic coepit.*

Quotiens Lodharius me, et hunc fratrem meum post obitum Patris nostri insectando usque ad internecionem delere conatus sit, nostis. Cum autem nec fraternitas nec Christianitas, nec quodlibet ingenium, salva iustitia, ut pax inter nos esset, adiuvare posset, tandem coacti rem ad iudicium omnipotentis Dei detulimus, ut suo nutu, quid cuique deberetur, contenti essemus: in quo nos, sicut nostis, per misericordiam Dei victores extitimus, is autem victus una cum suis quo valuit, secessit. Hinc vero fraterno amore correpti, necnon et super populum Christianum compassi, persequi atque delere illos noluimus; sed hactenus, sicut et antea, ut saltem deinde cuique sua iustitia cederetur, mandavimus. At ille posthac non contentus iudicio divino, sed hostili manu iterum et me et hunc fratrem meum persequi non cessat. Insuper et populum nostrum incendiis, rapinis, caedibusque devastat. Quamobrem nunc necessitate coacti convenimus. Et quoniam vos de nostra stabili fide ac firma fraternitate dubitare credimus, hoc sacramentum inter nos in conspectu vestro iurare decrevimus. Non qualibet iniqua cupiditate illecti hoc agimus, sed ut certiores, si Deus nobis vestro adiutorio quietem dederit, de communi profectu simus. Si autem, quod absit, sacramentum quod fratri meo iuravero violare praesumpsero, ab subditione mea, necnon

et à iuramento quod mihi iurastis, unumquemque vestrum absolvo *h)*.

Cumque Karolus haec eadem verba Romana lingua perorasset, Lodhuuvicus, quoniam maior natu erat, prior haec deinde se servaturum testatus est.

Pro Don *i)* amur, et pro Christian poblo, et nostro commun salvament *k)* dist di en *l)* avant, in quant Deus *m)* savir et potir *n)* me dunat, si salvarai eo *o)* cest *p)* meon fradra *q)* Karlo et in adiudha et in cadhuna cosa si cum hom *r)* per dreit son fradra *s)* salvar dist, ino quid *t)* il imi *u)* altre si faret *v)*. Et ab Ludher nul plaid nunquam *w)* prindrai qui meon vol cist meon fradre *x)* in damno sit.

Quod cum Lodhuvicus explesset, Karolus Teudisca lingua sic haec eadem verba testatus est.

In Godes minna, ind durh tes *y)* Xristianes *z)* folches ind unser bedhero gehaltnissi *a)*, fon thesemo dage *b)* frammordes so *c)* fram so mir Got geuvizzei *d)* indi madh furgibit, so hald ih tisan *e)* minan (bruodher .... soso man mit rehtum sinan bruher *f)* scal .... inthi uthaz er mig so sin madh *g)* Indi mit *h)* Luherem *i)* inno

---

h) Formulae iuramentorum, quae sequuntur, a pluribus ex variis Codd. editae sunt. Baluzius lectionem adoptavit, quae apud *Goldast. Const. Imper. T. I. p.* 190. extat. Ego illas ex *Schoepflin. Alsat. illustr. T. I. p.* 811. hausi, qui, textum Freherianum secutus, simul varias lectiones Pithoei et Du Chesnii refert.

i) Baluz. et Chesn. *Deo.*

k) Chesn. *salvamento.*

l) Iidem *in.*

m) Pith. *des.*

n) Pith., Chesn. et Baluz. *podir.*

o) Chesn. *salvareio.* Baluz. *salvarai io.*

p) Pith., Chesn. et Baluz. *cist.*

q) Iidem *fradre.*

r) Iidem *om.*

s) Chesn. et Baluz. *fradre.* Pith. *frada.*

t) Chesn. et Baluz. *in o quid.* Forte legend. *imo.*

u) Iidem et Pith. *mi.*

v) Chesn. *facet.* Baluz. *fazet.*

w) Chesn. *numquam.*

x) Baluz. *fradre Karle.*

y) Chesn. et Pith. *induithes.*

z) Baluz. *Christianes.*

a) Chesn. et Pith. *Gealtnisi.* Baluz. *Gealtnissi.*

b) Chesn. *thesenioda ge.*

c) Ches. *frammor desso.* Pith. *frammordesso.*

d) Iidem *geuuiz ei.* Baluz. *geuvizei.*

e) Chesn. *ithes an.* Pith. *ihtis an.* Baluz. *tesan.*

f) Baluz. *soso man mit rehtu sinan bruoder.* Apud Pith. sex verba inclusa desunt.

g) Baluz. *inthi ut hazermig soso maduo.* Pith. *zermigsoso.*

h) Pith. *indimit.* Chesn. *in dimid.*

i) Chesn. *Luheren.*

theinni ding ne gegango *k)* zhe minam *l)* vuillon imo, ... ce scahden *m)* vuerhen.

Sacramentum autem quod utrorumque populus quique propria lingua testatus est Romana lingua sic habet.

Si Loduvigs sacrament *n)* que son fratre Karlo iurat, conservat, et Karlus meo *o)* sendra de suo part non los tenet *p)*, si io returnar non lint pois, ne io ne neuls *q)* cui eo returnar nit pois in nulla adudha *r)* contra Lodhuuvig nun li iver.

Teudisca autem lingua.

Oba Karl then *s)* eid, then er sinemo bruodher Ludhuwige gesuor geleistit *t)*, indi *u)* Ludhuwig min herro then er imo gesuor, forbrihchit *v)* ob ih ina *w)* nes arwendenne *x)* mag, noh ih, noh thero thenihes *y)* iruuvenden mag, imo ce follus tine widhar Karle wirdhit *z)*.

Quibus peractis Lodhuuvicus Rheno tenus per Spiram, et Karolus iuxta Wasagum per Vuizzumburg, Warmaciam iter direxit.

TITULUS IX.

CONVENTUS APUD MARSNAM I.

Haec quae sequuntur Capitula acta sunt quando tres Reges fratres Hlotharius scilicet, Hludouvicus, et Karolus, simul convenerunt secus municipium Treiectum, in loco qui dicitur Marsna, *anno Incarnationis dominicae* DCCCXLVII, *per mensem Februarium; etiam Capitula singulorum adnuntiationes sequuntur.*

I. De pace et concordia atque unanimitate trium fra-

k) Pith. *in nothe in mit hing nege gango*; Chesn. *in nothe in vit hing nege gango*. Baluz. *inno theinni thing ne gegango.*

l) Chesn. *zheminam.* Pith. *theminam.* Baluz. *zhe minan.*

m) Chesn. *ces cadhen.*

n) Chesn. et Pith. *sagrament.*

o) Iidem *meos.*

p) Chesn. *lo stanit.* Baluz. *lo stanit.*

q) Chesn. et Baluz. *veule.*

r) Iidem et Pith. *aiudha.*

s) Baluz. *thea.*

t) Chesn. *gele istit.*

u) Chesn. et Baluz. *ind.*

v) Chesn. *forbrich chit.*

w) Idem *obi hina.*

x) Baluz. *arwenden nemag.* Chesn *iou ven denne mag.*

y) Baluz. *thein hes*

z) Baluz. *follusti widhar Karle ne wirdhit.*

trum et Regum inter se, et quod verissimo et non ficto caritatis vinculo sint uniti, et ut nullus deinceps scandalorum inter eos occasiones serere possit.

II. Ut ipsi mutuo sibi auxilientur, et contra Dei sanctaeque Ecclesiae ac suos inimicos, secundum opportunitatem temporis, invicem adiuvent.

III. Ut nemo per quamlibet cupiditatem leges pacis in cuiuslibet eorum regno convellere praesumat. Quod si facere praesumpserit, communem ab eis ultionem incurrat.

IV. Ut Ecclesiae Christi per omne eorum regnum pristinam dignitatem honoremque retineant; et quicquid superstite Domno Hludouvico Imperatore iure legitimo possederunt, absque ulla deminutione recipiant.

V. Ut singulis eorum fidelibus talis lex conservetur qualem temporibus priorum Regum, et praecipue avi patrisque eorum, habuisse noscuntur, si tamen et ipsi pristinam fidem erga ipsos conservent.

VI. Ut rapinae et depraedationes, quae quasi iure legitimo hactenus factae sunt, penitus interdicantur, et nemo se impune post haec eas praesumere posse confidat.

VII. Ut in singulis partibus regni Missi idonei constituantur, qui querelas pauperum et oppressiones sive quorumcunque causas examinare, et secundum legis aequitatem, valeant definire. Et si ab uno in aliud regnum huiusmodi praesumptores confugerint, ibi similiter opprimantur.

VIII. Ut nullus in omni eorum regno deinceps raptum facere praesumat. Aut si fecerit, legaliter puniatur.

IX. Ut Regum filii legitimam hereditatem regni secundum definitas praesenti tempore portiones post eos retineant; et hoc quicunque ex his fratribus superstes fratribus fuerit, consentiat, si tamen ipsi nepotes patruis obedientes esse consenserint.

X. Ut legati ad Ducem Brittonum mittantur, qui de communi erga eos observatione pacis eum commoneant.

XI. Ut similiter ad Regem Nordmannorum legati mittantur, qui eum contestentur quod aut pacem servare studebit, aut communiter eos infensos habebit.

Adnuntiatio domni Hlotharii.

Nobis et fratribus nostris visum fuit ut ad Dei voluntatem quaerendam qualiter sancta Ecclesia recuperata esse possit, et pacem et nos ac vos et iste populus Christianus habere possimus, nos simul coniungeremus, sicut nunc fecimus, et sic simus inter nos sicut fratres per rectum esse debent. Et pro certo illud sciatis, quia gratias Deo sic sumus et sic permanere adiuvante Deo inante volumus, et in consilio et in auxilio unusquisque erga alterum parati sumus

adiutorium ferre, sicut fratres in Dei voluntate et communi profectu facere debent, in quisbuscunque potuerimus.

ADNUNTIATIO DOMNI HLUDOUVICI.

I. Sciatis quia fratres nostri et nos nostros Missos ad communem nepotem nostrum in Aquitaniam mittimus, et ei tales comitatus designatos mandamus in quibus ipse cum suis interim sufficienter esse possit, et fideles dilecti fratris nostri Karoli de illo regno pacem habere possint, usque dum idem nepos noster ad commune placitum nostrum veniat, ad quod cum tali securitate à nobis accepta eum venire mandamus, ut sanus venire et sanus stare et sanus reverti, quantum illum Deus salvare voluerit, possit. Et si nunc nostrum consilium audire voluerit, volumus cum Dei adiutorio et vestro consilio considerare quomodo melius, secundum communem profectum et utilitatem, inante esse possit. Et si nostrum consilium audire non voluerit, tunc sicut melius cum Dei adiutorio et vestro consilio invenire potuerimus, exinde agere volumus.

II. Sciatis etiam quia similiter Missos nostros ad Brittones mittimus, et illos ad communem profectum et pacem hortamur. Qui si audierint, aut non audierint, cum Dei adiutorio et vestro consilio exinde etiam facere volumus.

III. Sciatis quia communiter Missos nostros ad Nordmannos pro pace accipienda mittimus.

IV. Sciatis etiam quia dilectus frater noster Hlotharius Missos suos ad suos homines transmittit qui usque modo in contrarietatem dilecti fratris nostri Karoli fuerunt, et illis mandat ut per nullum ingenium inante, sicut de Dei et sua gratia gaudere volunt, in illius et fidelium eius contrarietatem aliquid faciant.

V. Et sciatis quia volumus ut res Ecclesiarum, in cuiuscunque regno caput fuerit, tam de episcopatibus, quam de abbatiis, sine ulla contradictione rectores ipsarum Ecclesiarum, sicut tempore Domni ac genitoris nostri fecerunt, illas possideant.

VI. Similiter et de episcopatibus et monasteriis, ubicunque in nostro communi regno aliter est modo quam debeat, volumus una cum Dei adiutorio illud emendare, ut Ecclesia Dei suum honorem debitum habere possit, et populus suam legem et iustitiam habeat.

ADNUNTIATIO KAROLI.

I. Sciatis quia dilecti fratres nostri et nos communiter nostrum placitum ad Missam sancti Iohannis apud Parisium condictum habemus, ubi de istis quae illi modo dixerunt, et caeteris quae ad Dei voluntatem et nostrum ac vestrum communem profectum invenire potuerimus, consideremus et

una cum Dei adiutorio ad effectum perducamus. Et volumus ut abhinc inante, ubicunque unusquisque fuerit, cum pace consistat, et ad illud placitum cum pace unusquisque veniat, quia in istis miseriis et rapinis usque modo multum Deum offendimus. Unde nobis Dei misericordiam deprecari satis necessarium esse cognoscimus.

II. Volumus etiam ut unusquisque liber homo in nostro regno seniorem qualem voluerit, in nobis et in nostris fidelibus accipiat.

III. Mandamus etiam ut nullus homo seniorem suum sine iusta ratione dimittat, nec aliquis eum recipiat nisi sicut tempore antecessorum nostrorum consuetudo fuit.

IV. Et volumus ut sciatis quia nos fidelibus nostris rectum consentire volumus, et contra rationem eis facere non volumus. Et similiter vos ac caeteros fideles nostros admonemus ut vos vestris hominibus rectum consentiatis, et contra rationem illis non faciatis.

V. Et volumus ut cuiuscunque nostrum homo, in cuiuscunque regno sit, cum seniore suo in hostem vel aliis suis utilitatibus pergat; nisi talis regni invasio quam *lantuveri* dicunt, quod absit, acciderit, ut omnis populus illius regni ad eam repellendam communiter pergat.

TITULUS X.

CONVENTUS APUD MARSNAM II.

Haec quae sequuntur Capitula acta sunt anno DCCCLI *Incarnationis dominicae, quando tres fratres Reges, Hlotharius scilicet, Hludouvicus, et Karolus secus municipium Treiectum, penes locum qui dicitur* Marsna, *iterum convenerunt, et consultu Episcoporum et caeterorum fidelium eadem Capitula subscripserunt manibus propriis, et inter fideles suos perpetuo se conservaturos promiserunt. Quae Capitula singulorum in populo adnuntiationes sequuntur.*

I. Ut omnium praeteritorum malorum et contrarietatum, et supplantationum, ac malarum machinationum atque molitionum, seu nocumentorum in invicem actorum, abolitio ita inter nos et apud nos fiat, et nostris cordibus penitus avellatur cum omni malitia et rancore, ut nec in memoriam, ad retributionem duntaxat mali vel contrarietatis atque exprobationis seu improperii, de caetero exinde quiddam veniat.

II. Ut tanta Domino cooperante inter nos verae caritatis benignitas abhinc inante maneat de corde puro et conscientia bona, et fide non ficta, sine dolo et simulatione, ut nemo suo pari suum regnum aut suos fideles, vel quod ad salutem sive prosperitatem ac honorem regium pertinet, discupiat, aut forsconsiliet, aut per occultos susurrones libenter composita mendacia seu detractiones acceptet.

III. Ut unusquisque fideliter suum parem, ubicunque necessitas illi fuerit, et ipse potuerit, aut per se, aut per filium, aut per fideles suos, et consilio et auxilio adiuvet, ut regnum, fideles, prosperitatem, atque honorem regium debite valeat obtinere. Et veraciter unusquisque erga alterum certatim demonstret quia in fratris sui adversitate, si evenerit, fraterno modo contristatur, et in prosperitate illius laetatur. Et talem fidem sicut inter nos modo abhinc inante conservaturos confirmatum habemus, sic unusquisque infantibus fratris sui, si obierit, qui superfuerit conservabit.

IV. Et quia per vagos et tyrannica consuetudine inreverentes homines pax et quies regni perturbari solet, volumus ut ad quemcunque nostrum talis venerit, ut de his quae egit rationem et iustitiam subterfugere possit, nemo ex nobis illum ad aliud recipiat vel retineat, nisi ut ad rectam rationem et debitam emendationem perducatur. Et si rationem rectam subterfugerit, omnes in commune, in cuius regnum venerit, illum persequamur, donec aut ad rationem perducatur, aut de regno deleatur.

V. Similiter et de eo agendum est qui pro aliquo capitali et publico crimine a quolibet Episcopo corripitur vel excommunicatur, aut ante excommunicationem crimen faciens, regnum et Regis regimen mutat, ne debitam poenitentiam suscipiat, aut susceptam legitime peragat. Interdum etiam incestam propinquam suam, aut sanctimonialem, vel raptam, sive adulteram, quam illic ei non licebat habere, fugiens secum ducit. Hic talis, cum Episcopus ad cuius curam pertinebit nobis notum fecerit, diligenter perquiratur; ne morandi vel latendi locum in regno alicuius nostrum inveniat, et Dei ac nostros fideles suo morbo inficiat; sed a nobis vel per ministros reipublicae constringatur, ut et simul cum diabolica praeda, quam secum duxit, ad Episcopum suum redeat, et de quocunque crimine publico debitam poenitentiam suscipiat, aut susceptam ut legitime peragat compellatur.

VI. Ut nostri fideles, unusquisque in suo ordine et statu, veraciter sint de nobis securi quia nullum abhinc inante contra legem et iustitiam, vel auctoritatem ac iustam rationem, aut damnabimus aut dehonorabimus, aut op-

primemus, vel indebitis machinationibus affligemus. Et illorum, scilicet veraciter nobis fidelium, communi consilio, secundum Dei voluntatem, et commune salvamentum, ad restitutionem sanctae Dei Ecclesiae, et statum regni, et ad honorem regium atque pacem populi commissi nobis pertinenti, adsensum praebebimus; in hoc ut illi non solum non sint nobis contradicentes et resistentes ad ista exsequenda, verum etiam sic sint nobis fideles et obedientes, ac veri adiutores atque cooperatores, vero consilio et sincero auxilio ad ista peragenda quae praemisimus, sicut per rectum unusquisque in suo ordine et statu suo Principi et suo Seniori esse debet.

VII. Ut sic simul coniuncti et nos fratres ad invicem et nos cum fidelibus nostris, et fideles nostri nobiscum, et omnes simul cum Deo nos reconiungamus, et ut nobis sit propitius, illi pro devoto munere offeramus ut unusquisque omnium nostrum, absque sua propria excusatione vel iustificatione, recognoscamus in quibus aut singillatim aut communiter contra illius mandata et decreta suorum Sanctorum fecimus aut consensimus in ordine ecclesiastico et statu regni, et per singula in medium illa producamus, et nemo nostrum suo aut amico aut propinquo, aut confoederato, immo nec sibi seculariter parcat, ut spiritaliter et salubriter parcere possit. Quin, sicut praemisimus in praecedenti capitulo, vero consilio et sincero auxilio illa in commune certatim emendare totis viribus procuremus, quam citius rationabiliter poterimus.

VIII. Et si aliquis de subditis in quocunque ordine et statu de hac convenientia exierit aut se retraxerit, vel huic communi decreto contradixerit, Seniores cum veraciter fidelibus suis haec secundum Dei voluntatem et legem, ac iustam rationem, velit aut nolit ille qui divino consilio et decreto, et huic convenientiae resistens et contradicens fuerit, exsequantur. Et si aliquis de Senioribus de hac convenientia exierit aut se retraxerit, vel huic communi decreto, quod absit, contradixerit, cum plures Seniorum nostrorum fideles et regnorum primores in unum convenerint, eorum qui haec observaverint Seniorum consilio et Episcoporum iudicio ac communi consensu, qualiter de eo qui debite admonitus incorrigibilis perseveraverit agendum sit, favente Domino decernemus. Et ut obnixius suprascripta capitula a nobis, auxiliante Domino, inviolabiliter observentur, et nos illa observaturos certius credatur, manibus propriis eadem subter firmavimus.

ADNUNTIATIO HLOTHARII.

Volumus ut vos sapiatis quid noster adventus hic fuerit. Venimus hic ut simul, adiuvante Deo, cum fidelibus

nostris de Dei voluntate et statu sanctae Ecclesiae, ac regni et communi nostro ac vestro profectu, consideraremus, sicut et fecimus; et gratias Deo, sumus inde sic adunati, et nos ad invicem et cum fidelibus nostris, sicut nos recognoscimus quia et infra regnum et extra regnum per marcas nostras nobis est necessarium.

Adnuntiatio Hludouvici.

Sicut meus frater vobis dicit, magna necessitas est nobis isti populo Christiano, qui nobis est a Deo commissus, ut nos ad invicem sic concordes et uniti simus quomodo Dei voluntas est et verae fraternitati convenit. Quod usque modo, postquam Deus istud regnum in manus nostras post Patrem nostrum misit, per omnia, sicut necessitas fuerat, non fuimus; et ideo tanta Deo contraria, et nobis ac vobis impedimentosa, acciderunt. Et quia modo, Domino adiuvante, sic sumus unanimes sicut per rectum esse debemus, sciatis quia unusquisque nostrum paratus est ut suum fratrem, ubicunque necessitas fuerit, et infra patriam et foris patriam, aut per seipsum aut per infantem vel fideles suos, et consilio et auxilio sic adiuvet sicut frater fratri per rectum facere debet.

Adnuntiatio Karoli.

Sciatis quia et nos et fideles nostri veraciter recognoscimus quia partim necessitate, partim indebita voluntate, sicut meus frater Hludouvicus vobis dixit, multa acciderunt in isto regno quae nobis necesse non fuerat. Et sciatis quia nunc, gratias Deo, adunati sumus, et nos ad invicem et cum fidelibus nostris, et una cum Dei adiutorio, quanto melius et citius rationabiliter possumus, procuremus qualiter quae neglecta sunt, emendata fiant, ut et Deus sit nobis propitius, et ecclesiasticus ordo debitum honorem habeat, et regni nobis commissi prosperitas proveniat, et iste populus Christianus pacem habeat, et vobis lex et iustitia conservetur, et vos nobis, sicut antecessoribus fecerunt debitum honorem et auxilium exhibeatis. Et qualiter hoc consideratum et veraciter confirmatum manibus propriis habeamus, hic vobis relegetur.

Et relecta sunt in conspectu totius populi suprascripta Capitula.

TITULUS XI.

SYNODI SUESSIONENSIS.

PRAEFATIO.

Regnante in sempiternum Domino Deo universorum, anno incarnationis eiusdem Domini Dei nostri Iesu Christi DCCCLIII

anno vero regni gloriosi Karoli, filii Hludouvici religiosissimi Augusti, tertio decimo, indictione prima, Episcopis iuxta instituta Canonum Synodum celebrare volentibus, annuit idem Rex Karolus, eosque apud urbem Suessionum in monasterio sancti Medardi et sancti Sebastiani, x. Kalendas Maias convenire praecepit; ubi, posthabitis secularibus curis, ipse quoque Rex adesse dignatus est, ut non solum devotione Ecclesiae se filium esse ostenderet, verum etiam, sicubi opus esset, protectorem regia potestate monstraret.

(*De Clericis ab Ebbone post depositionem perperam ordinatis; et de legitima Hincmari successoris eius ordinatione*),

Actio. I. Cum itaque Praesules diversarum Ecclesiarum, pio Rege multa humiliter et prudenter proponente, tractassent potius quaedam quam definissent, vi. Kal. Maias Synodo praesidentibus Hincmaro Remorum, Wenilone Senonum, Amalrico Turonum, metropolitanis Episcopis, idem Remorum metropolitanus Episcopus venerabilis Hincmarus ostendit non paucos a decessore suo Ebbone, postquam canonice depositus fuerit, nec vero canonice restitutus, inrationabiliter ordinatos. Iam Rex absque ulla ambitione Synodum solus ingressus simpliciter cum Episcopis residebat. Serie igitur depositionis memorati Ebbonis plenissime prolata, multis Metropolitanis pluribusque aliis Episcopis, qui auctores fuerunt, recitatis, restitutionis autem illius non canonicae, immo nec verisimilis, paucis admodum et aliarum regionum Praesulibus nominatim expressis, claruit praefatum Ebbonem episcopale officium illicite repetisse, quosque gradibus ecclesiasticis aestimatus fuerit promovisse, damnationi potius obnoxios effecisse: Hincmarum autem successorem eius, canonicis sanctionibus caute ac subtiliter observatis, ad sedem accessisse, et praeter decreta maiorum in hac parte nihil omnino moliri; (sicut in gestis synodalibus exinde ab Episcopis eiusdem Concilii more canonico confirmatis plenius edocetur *a*).

(*Herimanni Episcopi Nivernensis Ecclesia, propter ipsius infirmitatem, Weniloni Archiepiscopo commendata*).

II. Postmodum venerabilis Wenilonis Senonicae urbis metropolitani Episcopi suffraganeus Nevernensis Ecclesiae, nomine Herimannus, pro suis excessibus, quos corporali molestia saepe dicebatur admittere, a sanctis Praesulibus modeste et acriter increpatus est, quod prius frequenter correptus Ordini sacratissimo perseverantia levitatum adhuc iniuriam faceret. Et in praesentia Principis infirmitatem pas-

a) Desunt in uno Cod.

toris nequaquam fastidientis iniunctum et Metropolitano eius ut adiunctis secum aliquot Episcopis, ad oppidum Nivernense accederet, et omnia ibi negotia ecclesiastica sapienter componeret; ipsum vero coepiscopum suum Herimannum apud urbem Senonum secum haberet, donec (aestivum tempus, quod valde contrarium infirmitati illius ferebatur, pertransiret, et sic, Domino annuente, abstinentia competenti assuetum, episcopali gravitate instructum *b*), apostolicis moribus informatum, clerus et populus eum ad sedem propriam utiliter, favente Dei gratia, revocaret.

(*De Burchardo Carnutum Episcopo cedere vel ordinari iusso*).

III. De Burchardo etiam, qui Carnutum *c*) Ecclesiam tenebat, statutum est ut aut se idoneum ad sumendum episcopalem gradum admonitu Wenilonis metropolitani Episcopi ostenderet, aut certe pronam in se clementiam Principis cognoscens, cederet, in utroque Dei iudicium experturus. Igitur sequenti die causa illius ad medium deducta, venerabiles Episcopi, Remorum Metropolitanus Hincmarus, Lugdunensium Pardulus, Aurelianorum Agius, seorsim eum admonere praecepti sunt ut si absque discrimine valeret, officium se posse aggredi fateretur; aut si non posset, propter Dei timorem, impossibilitatem ingenue confiteretur. Parte cleri, quae praesens erat, hac laicorum bonum ei testimonium perhibente, memoratis Praesulibus suadentibus, ad Concilium intromissus, tanto quidem gradu se dignum esse profiteri arrogantiae asseruit esse, non veritatis. Si quis vero crimen aliquod sibi vellet obicere, ad id purgandum se paratum esse firmavit. Nullo qui id conaretur existente, decrevit sancta Synodus ne diu Carnutum sedes vacaret, sed directis illuc, secundum voluntatem metropolitani Episcopi venerabilis Wenilonis, qui electionem praefati Burchardi recognoscerent, et ipsi referrent, optantibus canonice ordinaretur Episcopus.

(*Aldrici Episcopi paralysi laborantis Ecclesia eius Metropolitano commendata.*)

IV. Praeterea Cenomannicae urbis Aldricus Episcopus, paralysi dissolutus, epistolam direxit, causam suae absentiae insinuans, petensque ut maxime sibi adhuc viventi, et quandocunque defuncto, sacris precibus opitularentur. Quod exuberantes caritate se facturos omnes promiserunt, et Metropolitano illius Turonicae urbis venerabili Episcopo Amalrico, ut ad eandem urbem accederet, iniunxerunt,

---

b) Desunt in eod. Cod. *c*) al. ms. *Carnotenam.*

et quaecunque essent eidem Ecclesiae proficua, ut strenue exequeretur, unanimiter praeceperunt.

(*Duo Monachi Presbyteri, Pippinum e S. Medardi Monasterio abducere conati, depositi atque in diversa Monasteria relegati.*)

V. Ante hoc tempus venerandi Concilii, obtinente Pippino, Pippini Regis filii Hludouvici piissimi Augusti filio, Aquitaniam, etiam consentiente avunculo eius glorioso Rege Karolo, cui eadem provincia in partem obtigerat, ecclesiastica disciplina et militari soluta, eadem regio a suis indigenis valde vastata est, et multi illic impune illicita perpetrarunt. Tandem aliquando respiciente Deo populum suum, idem Pippinus a suis contemptus et desertus, atque in potestatem avunculi sui Karoli redactus, consilio reverendissimorum Pontificum et Procerum attonsus, et in habitu monachico ad monasterium sancti Medardi custodiendus et docendus deductus est. Ibi duo quidam Monachi habitu, sui propositi vix credibiliter transgressores, ardentes immodica cupiditate, eundem Pippinum abducere conati sunt, et pacem Christiani populi dissipare. Quos praesentibus diversorum coenobiorum religiosis Abbatibus, et causam subtiliter iuxta regulam beati Benedicti examinantibus, concors congregatio sancti Medardi a sua unanimitate praecidit, attestata se ab horum crimine longe absistere, quod usitatas culpas iam inde ab initio huius religionis Monachorum omnium, praeter duntaxat Eutychis et aliorum haereticorum, facile superaret. Eiectos iussu venerabilis Rothadi, Suessionum Episcopi, ad Synodi audientiam Archidiaconus deduxit; et partim confessi, partim convicti conspirationis malum perpetrasse, Canonum severitate depositi sunt; Presbyteri quippe erant, et separatim in monasteria sui Ordinis longe distantia relegati, ut deinceps nemo tale quid committere auderet, nisi qui similia perpeti non timeret.

(*De Ragamfrido Diacono, qui praecepta falsa regio nomine condidisse dicebatur*).

VI. Post haec gloriosissimus Domnus Rex Karolus coram sacra Synodo quendam Diaconum Remensis Ecclesiae, nomine Ragamfridum, impetiit quod praecepta falsa regio nomine compillasset, sicut ad eum quorumdam suggestionibus et verisimilibus indiciis esset perlatum. Unde quia putatum est quibusdam significationibus ut purgationem sui isdem Diaconus subterfugere voluisset, aliis aliter dicentibus, visum est omnibus in eodem sacro conventu degentibus ut ab omni Concilio illi interdiceretur ne a parochi Remensi quoquo modo praesumpsisset abscedere, donec se ab illis quae ei impingebantur idoneum redderet, vel competenter

satisfacere procuraret. Quod et omnibus singillatim Episcopis, illi auctoritate episcopali praecipientibus, ex divino mandato est interdictum.

(Sirmond. in Conciliis Galliae addit hic septem alia capita.)

VII. Septima actione eidem sacrae Synodo idem Christianissimus Domnus Rex Karolus haec quae sequuntur capitula proposuit, et consultu eorumdem Episcoporum ea per regnum suum innotescenda, exercenda, et conservanda commonuit, praecepit, et confirmavit.

CAPITULARE

Missis Dominicis per Regnum directis datum. De statu Ecclesiarum et de rebus Ecclesiasticis reformandis.

Ista Capitula Constituta sunt a Domno Karolo in Synodo apud Suessionis civitatem in Monasterio sancti Medardi, anno Incarnationis dominicae DCCCLIII *in mense Aprili.*

(De omnium Monasteriorum instauratione.)

Ut Missi nostri per civitates et singula monasteria, tam Canonicorum quam Monachorum sive Sanctimonialium, una cum Episcopo parochiae uniuscuiusque in qua consistunt, cum consilio etiam et consensu ipsius qui monasterium retinet, quem volumus et expresse praecipimus ut praesens sit, vitam ibi degentium et conversationem inquirant, et ubi necesse est corrigant, et ubi desunt, congruas officinas construere iubeant; et ubi sunt factae, et per negligentiam sunt destructae, instaurari praecipiant, et victum ac potum et vestimentum atque caetera necessaria, pro qualitate et possibilitate loci et inhabitantium necessitate, ordinent; et hospitalitatem supervenientium hospitum et receptionem pauperum ibidem disponant et ordinent. Ecclesiae quoque luminaria et ornatum debitum ordinent, et thesaurum ac vestimenta seu libros diligenter inbrevient, et breves nobis reportent. Inbrevient etiam quid unusquisque Ecclesiarum praelatus, quando praelationem Ecclesiae suscepit, ibi invenerit, et quid modo exinde minus sit, vel quid vel quantum sit superadditum. Quid etiam Nortmannis per nostram commendationem sive sine nostra commendatione datum sit, quidve relictum, vel quid a quoquam ibi in eleemosyna datum. Numerum etiam Canonicorum et Monachorum sive Sanctimonialium uniuscuiusque loci describant, et nobis referant ut secundum qualitatem et quantitatem loci, cum consilio Episcoporum et fidelium nostrorum, ubi minor numerus

fuerit, nostra auctoritate addamus; ubi vero indiscretione praelatorum superfuerit, ad mensuram redigamus. Inquirant quoque quot tempore avi nostri Karoli et Domni genitoris nostri Hludouvici unoquoque in loco fuerint, et quot modo sint, et ubi loca a Nortmannis sive a quibuslibet aliis destructa sunt et penitus adnullata, quot ibi nunc propter paucitatem rerum et devastationem earumdem constitui vel ordinari possint, ut inde cum consensu fidelium nostrorum ordinemus quid de caetero agendum sit. Et qualiter abbatiarum praelati, et in locis sacris inhabitantes, de his quae Missi nostri praeceperint, obedierint, nobis diligentissime et capitulatim referant.

(*De Monasteriis in alodem datis.*)

II. Ut Missi nostri diligenter investigent per singulas parochias, simul cum Episcopo, de monasteriis quae Deum timentes in suis proprietatibus aedificaverunt, et ne ab haeredibus eorum dividerentur, parentibus et praedecessoribus nostris sub immunitatis defensione tradiderunt, et postea in alodem sunt data; ut describant quae sint, et a quo vel quibus in proprietatem data sunt, et nobis renuntiare procurent; ut cum Episcopis et caeteris fidelibus nostris consideremus quid et qualiter inde, secundum Dei voluntatem et nostram salutem, agere debeamus.

(*De Capellis et Abbatiolis in beneficium datis.*)

III. Ut Missi nostri per singulas parochias, una cum Episcopo parochiae ipsius, requirant de Capellis et de Abbatiolis ex casis Dei in beneficium datis, qualis census inde exeat, ut Ecclesia de qua sunt exinde vestituram habere possit, et nobis renuntient, ut hoc nostra auctoritate commendetur atque firmetur et secundum qualitatem vel quantitatem loci Clericos et luminaria ibi ordinent, et loca restaurari faciant.

(*Ut Presbyteri omnes sub dispositione sint Episcoporum*).

IV. Denuntiandum est omnibus, et a Missis nostris ordinandum, ut omnes Ecclesiae et Presbyteri sub immunitate ac privilegio, et ordinatione atque dispositione Episcoporum singularum parochiarum, in quibus consistunt, secundum auctoritatem canonicam et Capitularia Domni Karoli Imperatoris avi nostri, et pii Augusti Hludouvici Domni et genitoris nostri, permaneant.

(*De rebus Ecclesiasticis in alodem datis*).

V. Ut Missi nostri diligenter investigent cum Episcopo et Praelatis monasteriorum, et per fideles et strenuos viros, in unaquaque parochia de rebus ecclesiasticis in alodem datis; et sicut evidentibus et veris indiciis *d*) ac auctoritatibus

---

d) al. ms. *iudiciis*.

compererint, diligenter a quo et quibus datae sint, vel quantum exinde sit, describant, et nobis renuntient.

(*De rebus Ecclesiasticis unde nona et decima solvi debent*).

VI. Ut Missi nostri expresse et cum omni diligentia, cum Episcopo et Praelatis monasteriorum per singulas parochias, requirant de rebus ecclesiasticis unde nonae et decimae solvi debent et non solvuntur, et persolvi ab easdem res retinentibus faciant. Et si aliqua contradictio, quae rationabilis videatur, oborta fuerit, describantur et praelatus ipsius casae Dei unde res esse noscuntur, et ille qui eas detinet, et nonam ac decimam solvere detrectat, simul cum Missis nostris ad nostram iubeatur venire praesentiam; ut tunc veritate comperta, et diffinitione decreta, quod rationabiliter invenerimus, inde praecipiamus. Volumus etiam ut investigent Missi nostri qualiter illi qui easdem res ecclesiasticas, unde decimae dantur sive non dantur, illas salvas habeant et in casticiis *e*) et in sylvis custoditis, vel si terrae aut mancipia inde perdita sint, vel aliquid huiusmodi, aut si familia oppressa sit contra legem et omnia per breves nobis renuntient Missi nostri.

(*Ut malla, vel placita, in locis sacratis, et diebus festis non fiant*).

VII. Ut Missi nostri per singulas parochias Comitibus et reipublicae ministris ex banno nostro praecipiant ne malla vel placita in exitibus et in atriis Ecclesiarum, et Presbyterorum mansionibus, neque in dominicis vel festivis diebus tenere debeant; sed Comes convenientem locum consideret et inveniat ubi stationem ad mallum tenendum constituat; quia nefas est ibi reos puniri ubi respectu divinae reverentiae misericordiam, consensu fidelium nostrorum, et decreto praedecessorum nostrorum, consequuntur.

(*Ut tempore Quadragesimae, et aliis Ieiuniorum diebus, malla vel placita non fiant*).

VIII. Ut Missi nostri Comitibus et omnibus reipublicae ministris firmiter ex verbo nostro denuntient atque praecipiant, ut a quarta feria ante initium Quadragesimae, nec in ipsa quarta feria, usque post octavas Paschae, mallum vel placitum publicum, nisi de concordia et pacificatione discordantium, tenere praesumant. Similiter etiam a quarta feria ante nativitatem Domini usque post consecratos dies observent, necnon et in ieiuniis quatuor temporum, et in Rogationibus, et in diebus Pentecostes simili observatione eosdem feriatos dies venerari omnimodis studeant.

---

e) al. ms. *casdiciis*.

(Ut colonos ab Episcopis flagellari eorum seniores indigne non ferant.)

IX. Ut Missi nostri omnibus per singulas parochias denuntient quia si Episcopus aut ministri Episcoporum pro criminibus colonos flagellaverint cum virgis propter metum aliorum, cum tali discretione sine ulla occasione indebita, sicut in Synodo conlocutum est, et vel inviti ipsi criminosi corrigantur poenitentiam temporaliter et corporaliter agant, ne aeternaliter pereant; si seniores ipsorum colonorum indigne tulerint, et aliquam vindictam inde exercere voluerint, aut eosdem colonos ne distringantur contendere praesumpserint, sciant quia et bannum nostrum component, et simul cum excommunicatione ecclesiastica nostram harmiscaram durissimam sustinebunt.

(Ut Ministri reipublicae Episcopis parochiam circumeuntibus sint auxilio.)

X. Ut Missi nostri omnibus reipublicae ministris denuntient ut Comites vel reipublicae ministri, simul cum Episcopo uniuscuiusque parochiae, sint in ministeriis illorum quando idem Episcopus suam parochiam circumierit, cum Episcopus eis notum fecerit; et quos per excommunicationem Episcopus adducere non potuerit, ipsi regia auctoritate, et potestate ad poenitentiam vel rationem atque satisfactionem, adducant.

(Quod super beneficia Ecclesiastica et praestarias regia praecepta non fient.)

XI. Sciant etiam fideles nostri quia concessimus in Synodo venerabilibus Episcopis ne super beneficia ecclesiastica vel praestarias, etiamsi Episcopus aut quilibet monasteriorum Praelatus inrationabiliter petierit, praecepta confirmationis nostrae ullo modo faciamus. Et ideo ab inrationabili petitione se unusquisque compescat.

(Ut commutationes rerum Ecclesiasticarum, vel mancipiorum, sine consensu Regis non fiant.

XII. Ut Missi nostri omnibus per illorum missaticum denuntient ne commutationes rerum vel mancipiorum quilibet praelatus earumdem rerum ecclesiasticarum, sine licentia vel consensu nostro, facere praesumat; neque mancipia ecclesiastica quisquam nisi ad libertatem commutet. Videlicet ut mancipia quae pro ecclesiastico dabuntur, in Ecclesiae servitute permaneant; et ecclesiasticus homo qui commutatus fuerit, perpetua libertate fruatur.

TITULUS XII.

Synodi apud Vermeriam.

Haec quae sequuntur diffinitiones in Synodo apud Vermeriam palatium habita, actae sunt anno suprascriptio, in mense Augusto, indictione praefata.

(*Herimanno, postquam convaluit, Ecclesiae suae disposito restituta.*)

I. Omnibus sanctae dilectionis fratribus ad quorum haec poterunt pervenire notitiam, Wenilo Senonum, Hincmarus Remorum, Paulus Rotomagensium, Amalricus Turonum, Archiepiscopi, Pardulus Lugdunensium, Teutboldus Lingonum, Hucbertus Meldensium, Ansegaudus Abrincatum, Hrothadus Suessionum, Immo Noviomagensium, Hilmeradus Ambianensium, Yrminfridus Belvacensium, Erpoinus Silvanectensium, Baltfridus Baiocacensium, Guntbertus Ebrocensium, Eirardus Lixoviensium, Erloinus Constantiae, Hildebrannus Sagorum, Godelsadus Cabillonensium, Ionas Aeduorum, Braidingus Matisconensium, Agius Aurelianensium Episcopi, apud Vermeriam palatium iussu gloriosi Principis Karoli, anno ab incarnatione Domini DCCCLIII, Indictione prima, VI Kalend. Septembris, in nomine eiusdem Domini nostri Iesu Christi synodaliter congregati, salutem. Notum fraternitati vestrae fieri volumus quia nuper instanti anno per praesentem primam indictionem apud urbem Suessionum, decimo Kalendas Maias, ad Synodum convenientes, cui sacro conventui idem gloriosus Rex suam est dignatus exhibere praesentiam, inter caetera ecclesiastica negotia, de venerabili fratre nostro Herimanno, Nivernensis urbis Episcopo, quaestionalis est ratio nobis oblata. Videlicet quia infirmitate praeoccupatus seu praepeditus corporea, saepe ineptire, et quaedam quae ad naufragium rerum et facultatum ecclesiasticarum pertinere, atque ad salvationem ac debitam seu rationabilem dispensationem impedire poterant, nisi celeri remedio subventum foret, agere indiscrete soleret. Cuius suggestionis certa experimentorum documenta evidentius perquirentes, aliquanta invenimus quae nobis fidem fecerunt aliis quae audieramus sensum accommodare. Unde secundum quod in decretalibus epistolis beati Gregorii exemplo reperimus, statuimus illi oeconomum persuadere, qui ei suffragium et Ecclesiae sibi commissae custodiam debitam et canonicam exhiberet, donec annuente Domino isdem frater venerabilis à sua infirmitate optabiliter convalesceret. Sed quoniam intimatum est nobis in sua Ecclesia neminem posse reperiri qui interim eundem

venerabilem, partim indebita forte pietate, partim reverentia seniorali, secundum modum à nobis constitutum custodire aut vellet aut posset, consilii consultu illum hortati sumus ut cum Domno Wenilone praenominato, scilicet reverentissimo confratre nostro et Archiepiscopo suo, maneret, illeque ei conveniens studium impertiri curaret, et Ecclesiae Nivernensi ea quibus indigeret visitatorio officio impenderet et ordinaret, quousque aestivum tempus, quod huiusmodi infirmitati, quae impediri dicebatur, valde contrarium est, pertransiret, et saepefatus dilectissimus ac venerabilis frater noster, ut praediximus, à sua infirmitate melioraretur, et suae potestati suaeque ipsius custodiae, suaeve Ecclesiae dispositioni, ut est debitum, restitueretur. Quae quoniam, gratias Deo, ad votum iuxta divinam ordinationem, ut fuerant disposita, sunt quoque perducta, et canonica iubet auctoritas ut ab uno quilibet reiectus Episcopo, non dicamus à tantis pro tempore et ad tempus remotus secundum quendam modum Episcopis, non recipiatur sine testimonii aut litterarum evidentissimo documento, per hos nostrae humanitatis apices plerumque dictum venerabilem fratrem nostrum suae ditioni et potestati, atque episcopali custodiae, suaeque Ecclesiae gubernationi debite restituimus, et nos eum non morum vitiis, aut peccatis publicis, quae censura damnat ecclesiastica, à sua illum Ecclesia aliquantulum removisse, quod sine aperta convictione vel manifesta confessione fieri non licet, qua de re et non libet, sed corporeae suae infirmitati, et Ecclesiae sibi commissae necessitati pietative, consuluisse manifestissime demonstramus. Quod ut praesentibus scilicet et futuris temporibus enucleatius cognoscatur, his gestis manibus propriis subterfirmare decrevimus.

(*Monasterium Lebraha, quod iuris erat S. Dionysii, Conrado in precariam dari vetitum.*)

II. In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Episcopi qui iussu gloriosi Principis Domni nostri Karoli ad Synodum in Vermeriam palatium convenimus, id est, Wenilo Archiepiscopus, Paulus Archiepiscopus, Amalricus Archiepiscopus, Hincmarus Archiepiscopus, Teutboldus Episcopus, Ansegaudus Episcopus, Pardulus Episcopus, Hrothadus Episcopus, Immo Episcopus, Yrminfridus Episcopus, Erpoinus Episcopus, Hilmeradus Episcopus, Agius Episcopus, Erloinus Episcopus, Baltfridus Episcopus, Guntbertus Episcopus, Eitardus Episcopus, Hildebrannus Episcopus, Ionas Episcopus, Godelsadus Episcopus, Braidingus Episcopus, Chuonrado inclyto et nobilissimo viro praesentem et aeternam optamus in omnium salvatore salutem. Cum inter

caetera ecclesiastica negotia de ordinabili dispositione monasterii sancti Dyonisii disponeremus, venerunt Monachi ipsius sacri coenobii in praesentia venerandae Synodi, deferentes auctoritates, videlicet testamentum quod sanctae recordationis Abba Fulradus de monasterio Lebbraha, ubi sanctus Alexander martyr quiescit humatus, et de cella quae ad sanctum Hippolytum nominatur, seu de rebus aliis quas per idem testamentum isdem venerabilis Abbas sancto Dionysio contulerat, necnon et privilegium quod exinde sancta Sedes apostolica per beatum Stephanum Papam eidem monasterio super praefato testamento fecerat, dicentes quod venerabilis Abbas illorum Domnus Hludouvicus, ex praecepto gloriosi Regis Domni nostri Karoli, eos consuluisset, ac consensum eorum quaesisset, quatenus praescriptum monasterium vobis in precariam, acceptis rebus vestra traditione ad eandem casam Dei delegandis, concessisset: quod consentire sine consultu sui Episcopi atque Archiepiscopi, immo sacrae Synodi, non auderent. Quam causam subtiliter investigantes, et ad liquidum cognoscentes, diffinivimus iuxta sacram et divinam auctoritatem, atque secundum testamentum praefati piae recordationis Fulradi, necnon et secundum decretum apostolicae Sedis, nullo unquam tempore iam dictum monasterium sancti Alexandri, cum rebus sibi pertinentibus, à maiore monasterio sancti Dionysii quocunque ingenio divellendum, nec beneficiario neque precario iure distrahendum. Subiunxerunt etiam iidem Monachi quod vestra commendatione ac iussione, immo etiam actione, idem monasterium cum rebus sibi subditis in vestram ditionem redactum et adsumptum, quin etiam usurpatum habuissetis. Quod quam absurdum et contra legem atque iustitiam sit, si tamen ita se res habet, ipsi etiam pervidetis. Unde vestram paterna et caritativa seu auctoritativa cum interpositione divini nominis et episcopalis auctoritatis nobilitatem hortamur et obtestamur ut hoc nullatenus agere ulterius attentetis; sed et si molitum est, ab huiusmodi molitione vel actione vos vestrosque compescatis; quia et contra Deum et contra omnem auctoritatem contraque vestram salutem esse dinoscitur. Sciatis etiam quia Domnum et Seniorem nostrum Regem gloriosissimum Karolum et humili suggestione et divina auctoritate obsecravimus, praefatoque venerabili Abbati et Monachis suis praecepimus ut in hoc nulli adsensum praebeant, quoniam nec vobis nec cuiquam fidelium expedit talia postulare. Valeto, vir nobilissime, et admodum nobis in Christo carissime.

(*Capitula quae in Synodo Suessionensi proposita fuerant, Vermeriae relecta et suscepta.*)

III. Sed et capitula quae synodali consultu Domnus

Rex Karolus in Concilio memorato apud Suessionis civitatem sacro proposuit conventui, coram fidelibus suis in eodem palatio Vermeria relegi fecit, et ab omnibus consonanter suscepta sunt et accepta.

TITULUS XIII.

APUD VALENTIANAS.

(De utilitatibus Regni et Ecclesiae).

De his Capitulis quae subsequuntur adnuntiaverunt populo Domni Reges Hlotharius et Karolus, quando in ipso anno incarnationis Domini convenerunt ad Valentianas per mensem Novembrium.

ADNUNTIATIO DOMNI HLOTHARII.

I. De Missis directis per regnum, ut populus pacem et iustitiam habeat. De raptoribus, de praedatoribus, de latronibus, et aliis malefactoribus et de omnibus iustitiis.

II. Ut ubi missatici simul venerint, Missi simul veniant. Et si de uno regno in aliud, aut de uno missatico in aliud, fugerint, simul eos constringant.

III. Ut ubicunque fugerint, illuc indiculus transmittatur ut Comes illos distringat, aut cum alode, aut per quodcunque potest, ut illuc reveniat, et emendet ubi malum fecit.

IV. Ut Missis commendetur ut faciant iustitias; et si non fecerint, quod ipsi pergere debeatis.

V. Ut si necessitas alicui fuerit, omnes sint parati quomodo invicem vos] adiuvetis.

ADNUNTIATIO KAROLI GLORIOSI REGIS.

I. De adnuntiatione episcopali, et de honore Sacerdotum.

II. De reaedificatione Ecclesiarum, et de nonis ac decimis.

III. De observatione Capitulorum Domni Karoli et Domni Hludouvici de Ecclesiis.

IV. De observatione pacis, et cavenda rapacitate et oppressione rerum ecclesiasticarum ac pauperum.

V. Quod nos cum consilio fidelium nostrorum ordinare volumus qualiter honeste et sine indigentia in curte nostra, sicut antecessores nostri fecerunt, vivere possimus. Et Comites ac caeteros fideles nostros admonemus ut ipsi sic suum esse et vivere ordinent, qualiter propter illorum necessitatem vicini eorum ac pauperes non opprimantur.

VI. De concordia et mutuo adiutorio Episcopi et Co-

mitis ad iustitias faciendas, et divinum ministerium exsequendum.

VII. De iustitiis per Episcopos et Missos ac Comites nostros in regno nostro studendis.

VIII. De raptis et coniunctione Sanctimonialium, atque propinquarum seu sponsarum aliorum, ut quod praeterito actum est, secundum consilium et iudicium Episcoporum corrigatur, et de caetero omnimodis caveatur.

IX. Quod si aliquid per necessitatem in Ecclesiis Dei, aut contra aliquem fidelium nostrorum fecimus, hoc quam citius potuerimus libentissime emendabimus. Et de caetero si aliquis apud nos parem suum nocere voluerit, hoc secundum consuetudinem antecessorum nostrorum diffinire volumus.

X. De placito nostro, et de communi adiutorio contra Nortmannos, et de conlocutione nostra fraterna.

TITULUS XIV.

APUD SILVACUM.

(De Missis Dominicis pro Regni et Ecclesiae commodis).

Sequuntur Capitula quae in ipso anno, et in ipso mense Novembrio, Domnus Karolus consultu fidelium suorum in Silvatico f) *edidit, et per regnum suum a Missis suis adnuntiari et observari praecepit, sed et Missos suos, sicut subsequitur, per regnum suum ordinavit.*

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus gratia Dei Rex, dilectis et fidelibus Missis nostris per regnum nostrum constitutis, salutem. Sicut vobis notum esse credimus, cum dilectissimo fratre nostro Hlothario apud Valentianas locuti fuimus, et communi consilio cum fidelibus nostris communibus consideravimus ut inter caetera sanctae Dei Ecclesiae et nostri principatus ac regni nobis a Deo commissi negotia necessaria, de his quae subsequuntur vos specialiter ammoneremus; ut sicut hic descripta habentur, una cum Dei adiutorio, prout melius potueritis, strenue exsequi procuretis, et hoc praesentaliter necessarium opus sine aliqua dilatione vel excusatione, sicút in missaticis coniuncti et deputati estis, simul conveniatis, et hoc ad perficiendum quantocius inchoetis; et quantum vel qualiter inde factum habueritis, unusquisque vestrum, sicut in missa-

---

f) al. ms. *Silvaco.*

ticis constituti estis, de unoquoque missatico nobis ad colloquium quod in proximo cum fratribus nostris habebimus, renuntiare procuret. Et si contigerit ut aliquis vestrum nostro servitio, vel infirmitate aut quacunque occasione detentus fuerit, pro hoc alii non dimittant ut commendata exsequi non studeant; etiamsi unus vacaverit a praedictis occasionibus g), ipse quantum Deus dederit iussa perficere *h*) studeat.

Ista denuntianda sunt populo a Missis nostris.

I. Nostri Seniores, sicut audistis, parabolaverunt simul, et consideraverunt cum communibus illorum fidelibus de Dei servitio, et sanctae Ecclesiae ac regni statu, et qualiter vos qui in regno consistitis pacem et iustitiam habere possitis; et ordinaverunt Missos per regnum illorum qui in hoc decertent, quantum Deus adiutorium dederit.

II. Inter omnes iustitias quas ordinaverunt ut unusquisque habeat, primo consideraverunt de honore Ecclesiarum Dei et orphanorum ac viduarum causis et de regalibus iustitiis. Tum maxime de raptoribus puellarum, et viduarum causis, et Sanctimonialium et de his qui Presbyteros flagellare praesumunt et qui Presbyteros de Ecclesiis sine Episcoporum consensu eicere vel recipere, aut censum de manso, vel ex his quae Domnus et genitor noster in suis Capitularibus Ecclesiis in immunitate concessit, exigere non timent, et qui censa de rebus ecclesiasticis ad Ecclesias persolvere detrectant, ut firmiter inquirantur, et acriter distringantur et plena iustitia inde fiat, secundum quod in Capitularibus avi et patris illorum statutum habetur. Et ipsi per certos fideiussores ad praesentiam illius in cuius regno tales inventi fuerint, perducantur, ut inde ipse commendet quid de tali homine fiat qui nec Deum timet, nec contra sanctos canones facere, nec legem et praeceptum regium infringere pertimescit; salva censura ecclesiastica et episcopalis poenitentiae *i*) vindicta.

III. Similiter de collectis quas Theudisca lingua *herizuph* appellat, et de his qui immunitates infringunt, et qui incendia et voluntaria homicidia et adsalituras in domos faciunt.

IV. De latronibus autem commendaverunt ut Missi omnibus denuntient in illa fidelitate quam Deo et Regi unusquisque debet, et promissam habet, et in illa Christianitate qua pacem proximo unusquisque servare debet, ut sine exceptione alicuius personae, nec pro amicitia, vel propinquitate, aut amore vel timore, ullus latronem celet, sed il-

g) al. mss. *occupationibus.*
h) al. mss. *adimplere.*
i) al. mss. *sententiae.*

lum Missis illorum manifestet, et ad accipiendum illum adiutorium quantum potuerit unusquisque praestet, et per sacramentum hoc Missi illorum firmare faciant sicut tempore antecessorum illorum consuetudo fuit. Et si aliquis Missos illorum non obaudierit, si Regis homo fuerit, per fideiussores ad illius praesentiam perducatur. Si autem alterius homo fuerit, Senior cuius homo fuerit, illum Regi praesentet,

V. Commendaverunt etiam ut si alicui denuntiatum fuerit ut ad accipiendum latronem adiutorium praestet, aut aliquis sonum inde audierit ut ad latronem accipiendum concurratur, et se inde retraxerit ut ad hoc adiutorium non praestet, si liber homo fuerit, bannum dominicum componat; et si colonus fuerit, sexaginta ictus accipiat. Et si latro ibi occisus fuerit, qui eum occiderit leudem inde non solvat, et nullus illi inde faidam portare praesumat. Quod si quis facere praesumpserit, per certos fideiussores ad Regis praesentiam perducatur.

VI. Quicunque autem abhinc inante latronem receperit, maxime autem illum qui forbannitus fuerit, vel qui illos quos Missi nostri forbannierunt, recepit postquam forbanniti ab eisdem Missis nostris fuerunt, secundum quod constitutum est in Capitularibus avi et patris nostri in libro III, Capitulo XXIII, si Francus est, cum duodecim similibus Francis iuret quod ipse latronem eum fuisse non scisset, licet pater eius sit, aut frater, vel propinquus. Si hoc iurare non potuerit, et ab alio convictus fuerit quod latronem in hospitio suscepisset, quasi latro et infidelis iudicetur; quia latro est, et infidelis est noster et Francorum; et qui illum suscepit, similis est illi. Si autem audivit quod latro fuisset, et tamen non scit profirmiter, aut iuret solus quod nunquam eum audisset, nec per veritatem, nec per mendacium, latronem; aut sit paratus, si ille de latrocinio evictus fuerit, ut similiter damnetur.

VII. Ut quando Missi nostri latronem forbannierint, hoc et Missis aliis et Comitibus scire faciant. Et si de uno missatico in alium fugerit, si in vicinitatem venerit, pro hoc Missus qui eum forbannivit non dimittat ut eum non persequatur et comprehendat. Et si longius fugerit*, Missus in cuius missaticum fugerit, si alodem habuerit, illi tollat, et illum constringat ut illuc velit nolit reveniat, et ibi malum emendet ubi illud perpetravit. Et si in alicuius villam fugerit, et ipsa villa eum contenderit, secundum quod in Capitularibus avi et patris nostri scriptum habetur, inde fiat. Et si necesse fuerit, ut iustitia non proteletur, Advocato denuntietur ut ipsum latronem reddat, et eos qui eum contenderint praesentet, ut debitam disciplinam inde sustineant et emendationem inde congruam faciant. Quod si facere

neglexerit usque ad secundam vicem, bannum dominicum inde componat; et sic per fideiussores ad praesentiam eorum deducatur, ut et de illo, et de contradictoribus, et de ipso latrone secundum quod causa coniacuerit, sic decernatur, ut caeteri metum habeant.

VIII. Hoc etiam commendaverunt Seniores nostri, ut si huiusmodi malefactores, sicut praediximus, de uno regno in aliud fugerint, similiter Missi illius de cuius regno fugerit, ad alios Missos in illo regno, ubi fugit, hoc notum faciant, et illi Missi eos constringant ut ad illud regnum et ad *illos* Missos reveniant, ut ibi distringi possint ubi ma*lum fecerunt.*

IX. De advenis qui oppressione Nortmannorum vel Brittanorum in partes istorum regnorum confugerunt, statuerunt Seniores nostri ut à nullo reipublicae ministro quamcunque violentiam vel oppressionem aut exactationem patiantur; sed liceat eis conductum quaerere et habere, donec aut ipsi redeant ad loca sua, aut Seniores illorum eos recipiant. Nullus autem eos inservire praesumat, eo quod loco mercenarii apud aliquem manserint, nec censum aut tributum exigere. Quod si inventus fuerit ex reipublicae ministris aut aliis quibuslibet contra hoc pietatis praeceptum facere aut fecisse, bannum dominicum exinde componat.

X. Ut omnibus denuntietur qualiter cuncti sint praeparati ad quamcunque necessitatem imminentem, ut secundum consuetudinem, prout necessitas evenerit, ad Dei servitium et illorum, atque ad defendendam sanctam Dei Ecclesiam et regnum, omnes sint praeparati.

XI. Capitula autem avi et patris nostri, quae in praescriptis commemoravimus, qui ex Missis nostris non habuerint, et eis indiguerint, ut commissa per illa corrigere possint, sicut in eisdem Capitulis iubetur, de scrinio nostro vel à Cancellario nostro accipiant, ut rationabiliter et legaliter cuncta corrigant et disponant.

XII. Ut unusquisque Missus in suo missatico provisionem habeat ut si aliquis de nostris fidelibus per missaticum suum transierit, aut ibi consistens vel commanens rapinas vel depraedationes, aut talia inlicita fecerit de quibus Deus offendi solet, et populus pro oppressione gemere; quatenus hoc subtiliter et veraciter investiget, et nobis renuntiet, qualiter inde nos sic ordinemus, ut nec ipsum, nec alium hoc agere delectet.

XIII. Ut Missi in illorum missaticis curam habeant ne homines nostri, aut alii quilibet, vicinos suos maiores vel minores tempore aestatis, quando ad herbam suos caballos mittunt, vel tempore hyemis, quando marascalcos illorum ad fodrum dirigunt, de praedentur aut opprimant. Et si egerint, hoc etiam, ut praediximus, veraciter Missi nostri

investigent, et nobis renuntient, ut in Seniore hoc sic emendemus, quatenus homines suos in potestate habeat, et contenti sint debitis, et indebita iniuste non appetant.

Post ista capitula sequitur in veteri codice Ms. bibliothecae Bigotianae fragmentum epistolae tum à Karolo Rege scriptae ad Missos, ut reor, dominicos, hoc modo.

Mandamus praeterea ut si Capitula Domini avi et genitoris nostri scripta non habetis, mittatis ad palatium nostrum de more praedecessorum vestrorum Missum vestrum et scriptorem cum pergamena; et ibi de nostro armario ipsa Capitula accipiat atque conscribat. Et vos deinde secundum ipsa Capitula Dei iustitiam, populique à Deo vobis commissi necessarias proclamationes, legaliter emendare solerti vigilantia procuretis. VALETE.

Istud sacramentum iurabunt Franci homines.

Ego ill. adsalituram, illud malum quod *scach* vocant, vel *tesceiam*, non faciam, nec ut alius faciat consentiam; et si sapuero qui hoc faciat, non celabo: et quem scio qui nunc latro aut scachcator est, vobis Missis dominicis non celabo, ut non manifestem. Sic me Deus adiuvet et istae Reliquiae.

Istud iurabunt Centenarii.

Ego ill. adsalituram, illud malum quod *scach* vocant, vel *tesceiam* non faciam, nec ut alius faciat consentiam; et si sapuero qui hoc faciat, non celabo: et quem scio qui nunc latro aut scachcator est, vobis Missis dominicis non celabo, ut non manifestem. Et de Francis hominibus in isto comitatu et in meo ministerio commanentibus nullum recelabo, quantum recordari potuero, ut per brevem vobis Missis dominicis non manifestem. Sic me Deus adiuvet et istae Reliquiae.

Missi autem et Pagi per missaticos qualiter fuerunt tunc ordinati.

I. Hincmarus Episcopus, Ricuinus, Engiscalcus, Missi in Remtiano, Vonziso, Stadiniso, Pertiso, Barriso, Camiziso, Catalaunio, Virtudiso, Bagensoniso, Tardaniso.

II. Pardulus Episcopus, Altmarus, Teodacrus, Missi in Lauduniso, Portiano, Suessonico, Urciso, et Vadiso.

III. Immo Episcopus, Adalardus Abba, Waltcaudus, Odelricus, Missi in Noviomiso, Vermendiso, Aderdiso, Curtriciso, Flandra, Comitatibus Engilramni, et in Comitatibus Waltcaudi.

IV. Folcoinus Episcopus, Adalgarius, Engiscalcus, et Berengarius, Missi in Comitatu Berengarii, Engiscalchi, Gerardi, et in Comitatibus Reginarii.

V. Hludouvicus Abba, Yrminfridus Episcopus, Ingilwinus, Gotselmus, Missi in Parisiaco, Melciano, Silvanectensi, Vircasino, Belvacense, et Vindoiliso.

VI. Paulus Episcopus, Hilmeradus Episcopus, Herloinus, Hungarius, Missi in Rotmense, Tellau, Vitnau, Pontiu, Ambianense.

VII. Eirardus Episcopus, Teodericus Abba, Herloinus, Hardoinus, Missi in Aprincato, Constantino, Bagisino, Coriliso, Otlingua Saxonia, et Harduini, Oxmiso, et in Lisuino.

VIII. Dodo Episcopus, Hrotbertus, et Osbertus, Missi *in Cinomannico*, Andegavensi, atque Turonico, Corboniso, et *Sagiso*.

IX. Burcardus Episcopus, et Hrodulfus, et Heinricus Abba, Missi in Blesiso, Aurelianensi, Vindusniso, Carentino, Durcasino, Düniso, Ebricino, Stampiso, Castriso, Pincesiso, Madreciso.

X. Wenilo Episcopus, Odo, et Donatus, Missi in pago Senonico, Trecasino, Wasteniso, Miliduniso, Morviso, Proviniso, et in tribus Arcisisis *k*), et in duobus Brionisis.

XI. Teutboldus Episcopus, Ionas Episcopus, Isembardus, et Abbo Abba, Daddo, Missi in Comitatibus Milonis, et in Comitatibus Isembardi, Augustuduno scilicet, Matisconense, Divionense, Cabillono, Hatuariis, et in Tornedriso, et in Belniso, et in Dusmiso Comitatu Attelae, et in Comitatu Romoldi.

XII. Hugo, Gozso, Nivilungus, Missi in Niverniso, Alciodriso, Avaliso.

TITULUS XV.

APUD ATTINIACUM.

Haec memorialia Capitula, quae sequuntur, dedit Missis suis Domnus Karolus anno dominicae Incarnationis DCCCLIV, *in mense Iunio, quando apud Attiniacum cum fratre suo Hlothario fuit locutus, ut illa unusquisque Missus in suo missatico per regnum illius exsequi procuret.*

I. De Missis pro latronibus, scilicet ut addantur, et suppleantur Missi qui illa peragant quae in Capitulis continentur, quae supra in Silvaco illum edidisse praescripsimus.

II. De maritima custodia, ut secundum consuetudinem vigilanter disponeretur.

---

k) al. mss. *Archis*; *Archisiis*.

III De viis per aquas, videlicet ut ubi noviter clausae erant, aperirentur, sicut antiquitus fuerunt apertae.

IV. De pontibus restaurandis, videlicet ut secundum Capitularia avi et patris sui, ubi antiquitus fuerunt, reficiantur ab his qui honores illos tenent de quibus ante pontes facti vel restaurati fuerunt.

V. De navibus quae vadunt sub pontibus, videlicet ut inde teloneum non exigatur.

VI. De advenis quos affligunt ministri reipublicae, scilicet ut qui ab illis quos Nortmanni vel Brittones adflixerunt, et ideo mendicando in istud regnum venerunt, vel qui propter adflictionem Aquitanicam huc venerunt, censum vel operationes exegerunt, hoc cum sua lege illis emendent. Et qui deinceps hoc facere praesumpserit, simul cum emendatione dominicum bannum componat.

VII. De latronibus qui nunc nihil mali faciunt, et quod iamdiu fecerunt emendatum habent, et nullus modo super eos clamat, videlicet ut propter hoc modo non puniantur.

VIII. De hominibus qui in banno et in poenitentia missi sunt, et peius semper faciunt, scilicet ut a Missis capiantur et constringantur.

IX. De monetis, et falsariis fabris, videlicet ut diligenter inquirantur et emendentur.

X. De rebus Ecclesiarum in alodem datis, videlicet ut a Missis inquirantur, et describantur, et Regi denuntientur.

XI. De monasteriis circumeundis, id est, ut sicut ordinatum fuit, ita Missi exsequi procurent.

XII. De hominibus qui iterum a novo raptos faciunt, ut a Missis comprehendantur, et constringantur, et ad Regis praesentiam deducantur.

XIII. De fidelitate Regi promittenda, id est, omnes per regnum illius Franci fidelitatem illi promittant. Et qui dicunt se illam promisisse, aut certis testibus hoc adprobent, aut iurent se illam ante iurasse, aut illam ipsam fidelitatem promittant.

Sacramentum autem fidelitatis tale est.

Ego ill. Karolo Hludouvici et Iudithtae filio ab ista die inante fidelis ero secundum meum savirum, sicut Francus homo perrectum esse debet suo Regi. Sic me Deus adiuvet et istae Reliquiae.

Anno Incarnationis Domini DCCCLIV., V. *Nonas Iulias, in mallo Remis isti iuraverunt quod iuratam habuissent fidelitatem.*

ISTI IURAVERUNT ANTIQUITUS.

Teudacrus. Amalricus. Rotboldus. Amalbertus. Dodo.

Wingboldus. Berulfus. Wala. Herilo. Heirbertus. Airardus. Gotlandus. Hilpricus. Gerlegius. Amalgisus. Heico. Amalricus, maior de Buxido.

ISTI IURAVERUNT FIDELITATEM.

Goderamnus. Dodilo. Sigebertus. Fidentius. Ermenulfus. Teutgriminus. Wicboldus. Ermengaudus. Rotmundus. Gislulfus. Haimiricus. Teutbaldus. Drogo. Theodericus. Ebroinus. Rodoinus. Gislinus. Wlfridus. Haimuinus. Wandrebertus. Berecarius. Angelinus. Ado. Meinardus. Ottradus, decanus. Guntbertus, decanus. Herwincus, decanus. Ozias. Ailus. Teudaldus. Teodoldus, decanus. Bertricus. Rothaus. Ingobertus. Amblinus, decanus. Gozselmus, decanus. Wlfarius. Flodoinus. Anglebertus. Emmenulfus. Sicbertus, decanus. Hecto. Isaac. Gislardus. Alaricus. Gerardus. Madergaudus, decanus.

TITULUS XVI.

APUD LEUDICAM.

Hae sunt adnuntiationes quas Hlotharius et Karolus apud Leudicam adnuntiaverunt, anno DCCCLIV.

HLOTHARIUS, SERENISSIMUS IMPERATOR.

I. Scire volumus vestram omnium fidelitatem quia frequenter praesenti anno dilectissimum fratrem nostrum Hludouvicum invitavimus ut commune conloquium cum fidelibus nostris haberemus, atque cum illis de Domini voluntate, quantum ipse inspirare vellet, ac de sanctae Dei Ecclesiae utilitate, nostroque ac nostrorum communi profectu, honore et necessitate tractaremus et ordinaremus. Sed quia praedictus frater noster hactenus, sicut optaveramus, quibusdam impedientibus causis, venire distulit, nos illud omittere noluimus quin utiliter nos coniungeremus.

II. Nunc volumus vos certos reddere de nostra coniunctione, quia Christo propitio secundum Deum ad salutem sanctae Dei Ecclesiae, nostramque ac vestram communem utilitatem et necessitatem, indissolubiliter corde et opere coniungere nos volumus, ut unum simus in Christo, et vos unum sitis nobiscum.

III. Sapiatis quia legem qualem antecessores nostri, hoc est, pater et avus noster, vestris antecessoribus concesserunt et servaverunt, similiter vobis perdonamus, et inviolabiliter atque incorrupte, et praesentibus et futuris temporibus, per omnia volumus observare.

KAROLUS GLORIOSISSIMUS REX.

I. Hanc siquidem coniunctionem facere idcirco usque

nunc distulimus, quia voluimus ut supradictus frater noster nobiscum pariter conveniens in eadem coniunctione se nobis associaret. Sed quia ille aliquibus impedimentis praepeditus venire omisit, nos audita perturbatione quam filius eius facere conatur, consociare nos voluimus. Sciatis ergo quoniam et in prosperis et in adversis simul erimus; nec poterit nos, Deo adiuvante, ullum offendiculum ab ea caritate separare qua fraternis vinculis adstricti sumus. Sed ubicunque alterno solatio et adiutorio indiguerimus, quantum Dominus permiserit, in invicem supportari et sustentari cupimus, atque contra omnem terrenum inimicum auxilium in alterutrum ferre volumus.

II. Si autem isdem frater noster, sicut optamus et ei mandamus, hoc agere distulerit, nos ita coniuncti sumus ut unus alteri tale praebeat solatium et adiutorium quatenus ubicunque necesse fuerit, amodo et deinceps, sicut praemisimus, unusquisque regnum sibi divinitus commissum quiete obtinere possit. Et si aliquis pari suo superstes extiterit, ipse qui remanserit, nepotes suos una cum regno patris sub tuitione et defensione habeat; ut contra adversantium machinationes, auxiliante Deo, ita muniti existant qualiter quieto ordine regnum patris obtinere valeant.

III. Certissime igitur devotionem vestram scire cupimus, quia veraciter nos recognoscimus in multis Deum offendisse, animosque vestros negligenter molestasse. Quae videlicet cuncta ita favente Christo pro viribus emendare voti habemus, ut et Deum placare et vestrae devotioni satisfacere possimus. De quibus omnibus certiores vos reddere curabimus cum pluriores nostri fideles convenerint, aut cum praefatus frater noster, ut ei mandavimus, venerit, si tamen venire voluerit, quomodocunque vobis amabilius erit; ita ut veraciter cognoscatis promissionem nostram omnimodis adtendere et plenissime nos observare velle.

IV. Illud praeterea in commune vestra et omnium comperiat solertia quia ideo vobis in hoc sacro loco haec sollicite denuntiare volumus, ut noveritis cuncta quae dicimus, Domino favente, Sanctisque eius suffragantibus, in quorum praesentia denuntiantur, inviolabiliter observaturos nos esse.

Hoc est sacramentum quod (sibi tres Fratres Francorum Reges 1) mutuo iuraverunt.

Ab hodierna die et deinceps, si Hludouvicus frater noster illud sacramentum quod contra nos iuratum habet, in-

1) Desunt in al. Codd.

fregerit vel infringit, aut filii eius ad talem partem regni quam tu contra eum acceptam habes, in quantum Dominus posse dederit, et contra ipsum et contra filios eius, ac omnes qui eam tibi auferre voluerint absque iusta et rationabili occasione, si tu expetieris, adiutorium tibi defensionis praestabo. Si autem ego te supervixero, filiis tuis talem partem regni quam tu contra me et meum fratrem acceptam habes, non auferam, sed consentiam. Et si ipsi vel fideles illorum expetierint defensionis adiutorium contra ipsum fratrem nostrum et filios eius, ac omnes, ut eam tenere possint, adiutorium in quantum potero praestabo, si tu aut filii tui idipsum adiutorium mihi praestaveritis, et a nobis vos non dissociaveritis.

TITULUS XVII.

PRAECEPTUM CONFIRMATIONIS PRO ECCLESIA TORNACENSI.

Datum apud Vermeriam Palatium regium, VIII. *Kalendas Augusti, anno Christi* DCCCLIV. *Karoli Calvi Regis* XV.

KAROLUS, gratia Dei Rex. Quia venerabilis vir Immo, Noviomagensis atque Tornacensis Ecclesiae Episcopus, utilitatem sibi commissae Ecclesiae et necessitatem Canonicorum suorum praevidens, scilicet ut rebus exterioribus adhibitis, divinum cultum ac ministerium proprii officii liberius possit explere, deferens privilegium quoddam venerabilium Episcoporum nostrorum manibus roboratum, in quo quaedam res ad usus praefatorum Canonicorum suorum delegatae detinebantur, humiliter petiit ut id easdemque res cum appendiciis suis praedictae Ecclesiae sanctae Dei genitricis Mariae semper Virginis, in praefata civitate Tornaco sitae, in usibus ac stipendiis Clericorum ibidem Domino servientium perpetualiter habendas, nostris confirmaremus edictis. Fuerunt namque temporibus antecessorum eius praescriptae civitatis Clericorum usibus applicatae, villa Lamedinius cum integritate sua, et mariscus unus in Flandrense pago, necnon etiam decimae populi iuxta antiquam consuetudinem ad eundem locum confluentis. Praeterea ab eodem venerando Pontifice acquisitae res et superadiectae sunt hae, id est, in pago Bragbantense, in loco qui dicitur Villa, quicquid Hrotscindis Deo devota in eodem loco habuisse cognoscitur, ad partem praedictae Ecclesiae tradidit, necnon et mariscum in pago Flandrensi quem Otgisus Presbyter et Butgisus germanus eius frater praefatae Ecclesiae contulerunt, teloneum etiam praefatae civitatis Tornacensis, et insuper No-

viomo vinae de quibus secundum temporis qualitatem colliguntur modia centum viginti. Has denique res, sicut in privilegio Episcoporum continetur, secundum praenominati reverendi Pontificis Immonis rationabilem constitutionem, sumptibus et indumentis ceterisque utilitatibus praesignatis Canonicis sanctae Mariae, eiusdem saepedicti venerandi Praesulis supplici deprecatione, perenniter habendas decernimus et firmamus; videlicet ut remota necessitatis inquietudine, ipsis et successoribus eorum liberius per omnia tempora, pro nobis et regni stabilitate, Christi misericordiam assiduis precibus implorare delectet.

Praeterea statuimus ut ultra tricenarium numerum in congregatione fratrum praedictae Ecclesiae sanctae Dei genitricis Mariae nullus Clericorum adiiciatur, nisi forte superadiectae fuerint aliae praeter istas res quae ad usus eorum sine murmuratione sufficiant; quatenus moderata rerum distributio praefatorum Clericorum in memorato loco secundum proprii Pontificis administrationem sufficiens, non alia constitutione moveatur quae eorum animos aliqua turbela in divino servitio tepescere cogat.

Ut autem haec praecellentiae nostrae confirmatio perpetuum in Dei nomine obtineat vigorem, de anulo nostro subter eam iussimus sigillari.

Guillermus....... ad vicem Ludovici recognovit.

Data viii. Kalendas Augusti, Indictione iv, anno xv, regnante Karolo gloriosissimo Rege.

Actum Vermeria palatio regio.

TITULUS XVIII.

Hoc est Consilium quod Episcopi et Abbates et caeteri fideles Domni Karoli apud Bonoilum communiter illi dederunt, anno incarnationis Domini nostri Iesu Christi DCCCLVI. *in mense Augusto.*

Increpatio quam in epistola Domini Apostolici nobiscum *l*) et cum aliis fidelibus vestris audivimus, severissime nos tangeret, si nos aliter non egissemus quam isdem Domnus Apostolicus nos egisse, secundum quod ipse audierat, cum magna auctoritate mandavit. Namquia nos in isto facto, unde nos specialiter redarguit, consentientes non fuimus, et vos ac fideles vestros, quos inde admonere convenit, et verbis et scriptis, sicut ipsi scitis, et manentia scripta testantur, frequenter et salubriter commonuimus, ut quod contra sa-

l) al mss. *vobiscum*.

lutem et auctoritatem factum erat emendaretur et ne deinceps committeretur, omnimodis caveretur, damnabiliter ista increpatione non tangimur. Sed et nunc nostris monitis illius monita coniungentes, et illius monitis nostra monita subiungentes, hortamur ut statum monasteriorum in regno vestro consistentium, aliter quam debeat et deceat perversum ac confusum, quanto citius et melius ac possibilius atque rationabilius potueritis, restituere et corrigere studeatis. Et non solum hoc vos et commissos vobis in regno vestro agere commonemus, verum etiam monemus, hortamur, et precamur ut capitula quae vos ipse cum fidelibus vestris in *Colonia villa* manu propria confirmastis, sed et ea quae in Belvaco *civitate* Episcopis tradentibus sub conditione notissima suscepistis, illa quoque quae cum fratribus vestris secus Teudonis villam in loco qui dicitur *Iudicium* approbastis, illaque quae in Verno palatio synodaliter prolata suscepistis, ea etiam quae in Sparnaco de Episcopalibus capitulis cum illustribus viris et sapientibus Baronibus vestris observanda delegistis, sed et illa quae cum Fratribus vestris apud Marsnam manu propria confirmastis, verum et illa quae in Synodo Suessionica, cui vestram praesentiam exhibere dignati fuistis, acceptastis, necnon et illa quae in Silvaco decrevistis, cum his quae in Leodico cum fratre vestro Illothario adnuntiastis, diligenter et frequenter ad memoriam reducatis ac relegatis, et quae in regno vestro contra illa acta sunt, contraque divinam et salubrem auctoritatem, quam progenitores et praedecessores vestri directo ordine tenuerunt et observaverunt, perpetrata sunt, quantocius ratio et possibilitas permittit, corrigere procuretis. Et ne de caetero a quocunque contra haec agantur, communiter omnes cooperante Domino caveamus. Et si quid contra haec actum fuerit, statim ut citius fieri potuerit, aequitate et ratione ac possibilitate dictante, absque dolo, cum recta intentione et lege ac auctoritate competente unicuique ordini corrigatur. Et ne leve cuiquam videatur quod Deo teste, ac mediante manu propria confirmatum, et sponsione cum veritatis, quae Deus est, assertione prolatum est, discat ex confirmationis cautione in terris; et ex baptismatis ac caeterarum observationum confirmatione in coelis, quantis nexibus quisque teneatur obstrictus; omnesque quod divino spiritu dicitur communiter audiamus: *Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit; arcum suum tetendit, et paravit illum et in eo paravit vasa mortis.* De quibus non omnes ad se et mandatorum suorum observationem conversos, et in observatione eorumdem permanentes, eripiat Iesus Christus Dominus noster; cui est honor, et gloria, potestas, et imperium per omnia secula seculorum. Amen.

TITULUS XIX.

AD FRANCOS ET AQUITANOS MISSA DE CARISIACO.

Haec quae sequuntur Capitula misit Domnus Rex Karolus ad Francos et Aquitanos, qui ab eo disciverant anno incarnationis dominicae DCCCLVI, *Nonis Iulii de palatio Carisiaco, per fideles Missos suos Adalardum Abbatem, Rodulfum, Richuinum, Adalgarium, et Berengarium.*

I. Mandat vobis noster Senior quia suus avunculus Rhuodulfus illi de vestra fidelitate nuntiavit, quod vos illum precastis ut ad vos suos denominatos fideles in sua mercede transmitteret, et vos illi per illos vestram necessitatem et voluntatem mandare volebatis; et si aliquid factum habebatis quod necessitas fuisset emendare, voluntarie per illorum consilium emendabatis, et quod vobis consilium donaverint ad nostri Senioris fidelitatem et vestram salvationem, voluntarie faceretis.

II. Et mandat vobis noster Senior quia placet ei quod illi suus avunculus de vestra fidelitate et bona voluntate nuntiavit; et secundum vestram deprecationem transmittit nos, sicut precastis, ad vos; et mandat vobis quia si aliquis de vobis se reclamat quod iniuste alicui de vobis fecit, et ad rectam rationem et iustum iudicium venire non potuit, aut per insidias aliquas aut ipse Senior noster, aut aliquis ad illum, aliquem de vobis comprehendere voluit, et propter hoc ad tempus aliquis de vobis ab illius praesentia et ab illius servitio se subtraxit; quia omnis quicunque de vobis ad rectam rationem ad illum et ante suos fideles venire voluerit, hoc ei concedit. Et si iuste et rationabiliter inventum fuerit quod rectam rationem contra eum aliquis de vobis habuerit, cum consilio fidelium suorum hoc voluntarie emendabit. Et si inventum fuerit quod illam causam unde aliquis de vobis conquirere voluerit, per rationem fecerit, volet ut sicut per rationem fecit, ita facta per rationem permaneat.

III. Mandat vobis ut si aliquis de vobis rectam rationem ad illum et ante suos fideles precaverit, et inde in rectam rationem venerit, et iuste et rationabiliter inventum fuerit quod rectam rationem aliquid de vobis non habeat, et ipsa recta ratio illum convicerit, quia si se concrediderit et humiliaverit, et emendatione permanere voluerit, quia sicut cum suis fidelibus rationabiliter invenerit ut rationabilem misericordiam faciat, voluntarie paratus est facere.

IV. Mandat vobis quia si aliquis est de vobis qui non se confidit in sua conscientia, ut rectam rationem precare aut non valeat aut non audeat, et se recognoscit et poenitet, et misericordiam illius et indulgentiam petierit, quia illum, tantum ut inante sicut debet se caveat, voluntarie unicuique qui sic se recognoscit, misericordiam et indulgentiam donat.

V. Mandat vobis ut ne aliquis de illo inante dubitet quia ipsam rectam rationem, qui illam quaerit, semper illi vult conservare, et illam misericordiam quam modo illi concedit, similiter illam semper vult conservare, si ille aliam iterum talem causam non commiserit pro qua per rectam rationem iustum iudicium debeat sustinere.

VI. Mandat vobis quia si aliquis de vobis talis est qui dicat quia pro paupertate et necessitate, quia multos dies in illius servitio misit, et omnia quae habuit dispendit, ad talem coniunctionem, ut aliquid impetraret quod per servitium impetrare non potuit, se coniunxit, quia si hoc nostro Seniori ante suos fideles demonstrare potuerit, et hoc si verum inventum fuerit quod Senioris nostri culpa fuerit quod per necessitatem aliquis de vobis rationabiliter de servitio alius se tali modo subtraxerit, quia Senior noster hoc voluntarie recognoscit, et cum consilio de suis fidelibus hoc quam citius et rationabilius potuerit, emendabit.

VII. Mandat vobis quia si aliquis de vobis dixerit quod hoc quod fecit, non pro sua infidelitate neque pro sua desinhonorantia, fecit, et timet aliquis de vobis quod noster Senior alicui de vobis reputare inante debeat hoc factum, aut pro sua infidelita aut pro sua desinhonorantia, et propter hoc iam ultra ad illum non debeat consilium acaptare, quia qualiscumque de vobis tali modo in isto facto commisculatus est, si inante illi sic fidelis et obediens et adiutor ad suum regnum et debitum honorem continendum fuerit, sicut per rectum homo suo Regi et suo Seniori esse debet, quia nulli de ista causa volet reputare, sed totum ex corde dimittere quod in illius persona in ista causa commisit, et suum servitium, quod illi et ante fecit, et adhuc Deo iuvante faciet, debite et rationabiliter vult illi merere. Si autem aliquis illi aut alicui iniuste abstulit, lex hoc, sicut consuetudo et rectum est, pacificabit.

VIII. Et sciatis quia Senior noster, sicut subinde voluit, Deo gratias, nunc ad bonum effectum perduxit, et rogavit fideles suos ut sine ulla mala suspicione de illius iracundia aut animi commotione communiter quaerant et inveniant, atque describant hoc quod ille secundum suum ministerium facere debet, et quae facere illum non condeceant. Et ubi-

cunque inventum fuerit quod fecit quod facere non debuit, paratus est ut cum Dei adiutorio et fidelium suorum consilio hoc quam citius cum ratione et possibilitate emendare potuerit, emendet et inante corrigat, et correcta custodiat; et quod facere debuit, quod ad salutem et honestatem illius pertinuit, et aliquid minus fecit hoc cum Dei adiutorio et fidelium suorum consilio et auxilio facere quam citius cum ratione et possibilitate potuerit, faciat.

IX. Et similiter vult ut nos quaeramus et inveniamus et describamus quid et qualiter nobis fidelibus suis in unoquoque ordine contra illum conveniat facere, et quid non conveniat facere; ut illa quae conveniunt faciamus, et illa quae non conveniunt caveamus, et ubicunque in retro aliqua à nobis suis fidelibus in quocunque ordine facta sunt quae non condeceant, cum Dei et illius auxilio et nostro communi consilio quam citius cum ratione et possibilitate emendare potuerimus, emendemus, et inante corrigamus, et correcta custodiamus.

X. Et sciatis quia sic est adunatus cum omnibus suis fidelibus in omni ordine et statu, et nos omnes sui fideles de omni ordine et statu, ut si ille iuxta humanam fragilitatem aliquid contra tale pactum fecerit, illum honeste et cum reverentia, sicut Seniorem decet, ammonemus ut ille hoc corrigat et emendet, et unicuique in suo ordine debitam legem conservet. Et si aliquis de nobis in quocunque ordine contra istum pactum in contra illum fecerit, si talis est ut ille inde eum ammonere valeat ut emendet, faciat; et si talis est causa ut inde illum familiariter non debeat ammonere, et ante suos pares illum in rectam rationem mittat, et ille qui debitum pactum et rectam legem et debitam Seniori reverentiam non vult exhibere et observare, iustum iustitiae iudicium sustineat. Et si sustinere non voluerit, et contumax et rebellis extiterit, et converti non potuerit, à nostra omnium societate et regno ab omnibus expellatur. Et si Senior noster legem unicuique debitam, et à se et à suis antecessoribus (nobis et nostris antecessoribus) perdonatam, per rectam rationem vel misericordiam competentem unicuique in suo ordine conservare non voluerit, et ammonitus à suis fidelibus suam intentionem non voluerit, sciatis quia sic est illi nobiscum et nos cum illo adunati, et sic sumus omnes per illius voluntatem et consensum confirmati Episcopi atque Abbates cum laicis et laici cum viris ecclesiasticis, ut nullus suum parem dimittat ut contra suam legem et rectam rationem et iustum iudicium, etiamsi voluerit, quod absit, Rex noster alicui facere non possit.

XI. Et sciatis quia ad hoc quaerendum et inveniendum, et statuendum atque confirmandum, cum nostro et

caeterorum fidelium suorum consensu, habet noster Senior constitutum locum Vermeriam palatium, et tempus ac diem xiv. Kalend. Augusti; et habet ex nomine descriptos fideles suos, per quorum tractatum ista causa Deo adiuvante ad perfectionem perveniat; et habet vii. Kalendas Augusti ad ipsum palatium Vermeriam generaliter omnes fideles suos convocatos, ut omnibus suam voluntatem et perdonationem et nostram, qui fideles illius sumus, devotionem accognitet; ut ista convenientia, quam teste Deo confirmabimus, inante diebus vitae nostrae conservetur, et ipse suis successoribus contra successores nostros, et nos nostris successoribus suis successoribus conservandam in Dei nomine relinquamus.

XII. Et sciatis quia vult Senior noster, et nos ac caeteri fideles illius, ut si vos, qui illius fideles et consiliarii esse debetis, volueritis, sicut vobis diximus, ad illius praesentiam et fidelitatem atque servitium venire, et nobiscum in ista societate esse, quia et ipse et nos quae voluntarie volemus, ut cum nobis hoc et quaeratis et inveniatis, et statuatis et confirmetis atque conservetis, et nos cum vobis similiter: et vobis aliis omnibus, sicut et nobis, debitam legem et rectam rationem dehinc inante, sicut rectum est, vult conservare, sicut sui antecessores, qui hoc melius et rationabilius fecerunt, nostris et vestris antecessoribus in omni ordine conservaverunt.

XIII. Et mandat vobis noster Senior quia si aliquis de vobis talis est cui suus senioratus non placet, et illi simulat ut ad alium Seniorem melius quam ad illum acaptare possit, veniat ad illum, et ipse tranquillo et pacifico animo donat illi commeatum; tantum ut ipsi et in suo regno vel suis fidelibus aliquod damnum aut aliquam marritionem non faciat; et quod Deus illi cupierit, et ad alium Seniorem acaptare potuerit, pacifice habeat.

XIV. Et si aliquis fuerit de vobis qui voleat dicere quia non credit Senioris nostri fidem, et suspectus sit de sua perditione, et propter hoc non audeat ambulare ad illum, nos vobis damus Dei et nostri Senioris Karoli fidem, et de suis Episcopis et fidelibus (Clericis *m*) fidem, quia quantum Deus nos salvaverit, et vos vos ipsos salvaveritis, sani ambuletis, et sani cum illo sitis; et sani, si vobis cum illo, sicut debet, non convenerit, retornetis; tantum ut pacifice et sine seditione ambuletis, et suos fideles non sollicitetis.

XV. Et si adhuc dubitatis, et aliam firmitatem quaeritis, tantum ut contra rationem non quaeratis, si ad illum, sicut diximus, ambulare vultis, etiam et ad hoc parati sumus ut faciamus; quia certi sumus quia omnia cum securitate facere possumus.

m) al. ms. *damus*.

TITULUS XX.

Ad eosdem missa de Basiu.

Ista Capitula misit Rex de Basiu per Hadabrannum et Bettonem.

I. Mandat vobis Senior noster salutes. Mandat etiam vobis quia valde miratur quod placitum tale non custodistis sicut vos illi promisistis, et sicut ipse vobis mandavit.

II. Mandat vobis Senior noster quod propterea hoc placitum dimisistis ut fratris eius expectare voluissetis adventum, iuxta quod illi mandastis, non sine aliis suis fidelibus, quos modo secum non habuit, invenire potuit, ut necesse esset inde aliquam expectationem facere.

III. Habet Senior noster constitutum aliud placitum Kal. Septemb. in villa Nielfa, ubi ei occurrere sui fideles debent. Propterea mandat vobis ut vos tali loco et vobis congruo et eidem praemisso loco proximo, veniatis, ubi tales suos fideles transmittere ad vos possit quos vobis mittendos postulaveritis.

IV. Sciatis quia vult vobis hoc observare secundum quod vobis in Vermeria concessit, et sicut scriptis et verbis antea mandaverat, et quicquid amplius iuste et rationabiliter postulare vultis. Pariter et de expectatione, secundum quod cum fidelibus suis invenerit quod Dei voluntati, et eius fideliumque suorum honori, non sit indignum, propter Deum et nutrimentum Domini et genitoris sui ac illius, et servitium illi à vobis impensum, hoc vobis adsentire non contradicit.

V. Mandat vobis ut memores sitis Dei et vestrae Christianitatis, et nutrimenti genitoris eius et sui et debitae fidelitatis et regni supervenientis periculi, studeatis vos fideles sanctae matris Ecclesiae et sui unanimes fieri, et omnipotentis Dei voluntatem ac illius fidelitatem communemque salutem simul cum ipso fideliter explere, ad resistendum inimicis et Christiani nominis persecutoribus.

TITULUS XXI.

Ad eosdem, per Adalardum Abbatem.

Istum Missaticum transmisit Domnus Rex gloriosus Karolus per Adalardum Abbatem, et Richuinum, et Rodulfum, et Berengarium.

I. Mandat vobis Senior noster salutes: et mandat vobis quia quicquid in vestra causa secundum consilium suo-

rum fidelium melius et honestius invenire potuit, per suos fideles et sua Capitula iam per duas vices vobis mandavit.

II. Mandat vobis quia sicut per illos suos fideles et per eadem Capitula vobis innotuit, si vult erga vos adtendere et observare. Et si vos adhuc talem causam eum postulare volueritis quae ad suum honorem et ad vestrum profectum pertineat, paratus est etiam in hoc secundum vestram petitionem facere iuxta consilium fidelium suorum.

III. Mandat etiam ut recordemini Dei et vestrae Christianitatis, et condoleatis atque compatiamini huic sanctae Ecclesiae, quae et à vobis et ab aliis miserabiliter est oppressa et depraedata, et quae crudeliter ex altera parte persequitur à Paganis: et non vos dissocietis ab unitate et unanimitate fidelium Dei; sed acceleretis praesentaliter vos illi adunare, et coniungere aliis Dei suisque fidelibus, ad defensionem sanctae Ecclesiae et suam fidelitatem.

IV. Si autem dicitis vos propter pares vestros, qui praesentes non sunt, hoc non posse facere, mandat ut vos qui in praesentiarum estis, talem securitatem ei faciatis ut non propter aliam causam hoc dimittatis quod per nos vobis mandat, nisi propter illos vestros pares qui praesentes non sunt. Et facite ei securitatem ut illos vestros pares ad Dei servitium et ad suam fidelitatem, in quantum potueritis, exhortemini et convertatis, et si illos converti non potueritis, vos ab eius servitio non vos subtrahatis. Quoniam si omnes converti ad illum volueritis, paratus est vos omnes secundum sanctae Ecclesiae utilitatem, et suum honorem et vestrum communem profectum, recipere et salvare et honorabiles semper habere, et nulli unquam imputare, in quantum ad se pertinet, quicquid neglegenter factum habetis de eius servitio, aut in ista causa contra illum egistis.

V. Et mandat vobis quia postquam vestram fidelitatem cognoverit, securus etiam vos faciet ex sua parte quod nulli debeat reputare hoc quod erga illum neglegenter egit in hac causa; ita tamen si vos quoque erga illum debitum honorem et debitam fidelitatem conservaveritis, sicut Dei suique fideles.

VI. Et si aliqua pars ex vobis ad eius senioratum et ad eius fidelitatem reverti valuerit, similiter est paratus eos benigne recipere, et erga illos omnimodis adimplere quae superius scripta sunt.

TITULUS XXII.

AD EOSDEM, PER HINCMARUM ET ALIOS.

Istum Missaticum transmisit Rex per Hincmarum et Yrminfridum Episcopos, et per Adalardum Abbatum, et Rodulfum, et Richuinum, et Berengarium.

Mandat vobis Senior noster salutes. Et mandat vobis quia pro Dei amore, et pro vestrae quondam fidelitatis servitio sibi impenso, omnes vos vult salvos esse, et sine aliqua occasione omnes vos ad Dei servitium et ad suam fidelitatem adtrahere cupit. Et ut omnibus manifestum fiat quia sic omnes vos vult salvare sicut suos fideles, et nulla occasione intermissa aliquem ex vobis perdere vult, et ut etiam contra pares vestros absque laesione salvi esse possitis, sicut debetis et Christianos oportet, talem causam qualem vos eum postulastis, libentissime vobis concedit secundum consilium suorum fidelium usque ad condictum placitum quod est V. Idus Octob, Carnutum. Ita tamen ut vos securitatem talem ei faciatis ut usque ad illud placitum in pace maneatis, et nullam dehonorationem in aliqua causa erga eum aut erga suos fideles faciatis, quam rationabiliter et possibiliter vitare et cavere potestis neque impedimentum suis fidelibus faciatis, nec impraedationem, nec aliquam inquietudinem. Et concedit vobis ut omnes in honoribus et in alodis vestris interim consistatis, exceptis his quorum honores Senior noster donatos habet. Et si aliqui sunt ex vobis qui honores non habent, si volunt in suis alodibus consistere aut cum aliis eorum paribus vel amicis, faciant. Et etiam si voluerint cum Seniore nostro manere, ita tamen ut cum pace vivant, et ipsi et sui, etiam hoc clementer concedit. Ea videlicet ratione ut vos securum de vobis illum faciatis, et ut nullum suum fidelem aliquo modo de sua fidelitate subtrahatis neque sollicitetis. Et si aliquis ex vobis fuerit qui hanc pacem isto modo servare noluerit, à vestro consortio omnes eum unanimiter expellatis, si emendare noluerit quod neglegenter fecisse manifestum fuerit.

TITULUS XXIII.

SYNODI CARISIACAE.

Capitula quae Karolus fecit apud Carisiacum palatium.

I. In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus, gratia Dei Rex, illi Episcopo et dilectis ac fidelibus Missis illis Comitibusque nostris, salutem. Notum sit fidelitati vestrae quia XVI. Kal. Mart. secundum sacram auctori-

tatem synodum venerabilium Episcoporum ac conventum fidelium nostrorum apud Carisiacum fecimus convenire. Cum quibus inter caetera ecclesiasticae utilitatis ac regni necessitatis negotia consideravimus qualiter rapinae et depopulationes, quae partim occasione superinruentium Paganorum, partim mobilitate quorumdam fidelium nostrorum in regno nostro, per eos etiam qui Ecclesiam Dei defendere et tueri, et regni soliditatem ac quietem debuerant providere, grassantur, aliquo modo annuente Domino sedari valeant, et amoveri.

II. Quorum consultu decrevimus ut quia peccata, quae in suo initio ut sunt magni ponderis aestimantur, pernicioso processu, ipso etiam exitiabili usu pravis mentibus leviantur, et quasi insensibiles reddunt, ac si quando resipiscere moliuntur, eas saepius obligant, ut si surgere velint non possint, antequam censura ecclesiastica et legales sententiae huiusmodi praedatores terribiliter et damnabiliter feriant, Episcopi quique in suis parochiis, et Missi in illorum missaticis, Comitesque in eorum Comitatibus, pariter placita teneant, quo omnes reipublicae ministri, et vassi dominici, omnesque quicunque vel quorumcunque homines in eisdem parochiis vel comitatibus commanent, sine ulla personarum exceptione vel excusatione aut dilatione conveniant.

III. Et Episcopus illius parochiae breviter adnotatas sententias de huiusmodi causa, evangelicae videlicet et apostolicae atque propheticae auctoritatis, necnon et decreta apostolica atque canonica omnibus relegat, et aperto sermone cunctis quale quantumque peccatum sit, et qualem quantamque poenitentiam et quam immanem severissimamque vindictam exposcat, cum aliis debitis et necessariis atque utilibus praedicationibus innotescere curet.

IV. Missi quoque legales sententias, sicut eas cognitas habent, adnotent, et praedecessorum nostrorum Regum atque Imperatorum, nostraque Capitula de hac causa in unum collecta, omnibus nota faciant. Et Episcopi Dei et episcopali auctoritate tales depraedationes omnibus interdicant. Et Missi ac Comites nostri cunctis ex nostro regio banno prohibere firmiter studeant, ut cognoscant omnes quia si abhinc inante in nostro regno talia facere aliquis praesumpserit, secundum divinas sententias episcopalem excipiet sententiam, et secundum leges ac Capitula regia emendare cogetur, et secundum iudicium fidelium nostrorum condignam vindictam suscipiet.

V. Et si talis persona fuerit ut Episcopi vel Missi nostri ac Comites in illorum ministeriis quod pravum actum fuerit, potuerint emendare, secundum praefixum modum illud emendare studeant, aut per fideiussores ad nostram praesentiam venire faciant.

VI. Si autem aliquis quiscunque inobediens extiterit, cum summa festinatione nobis notum facere curent, ut quantocius ad nostram praesentiam illum venire iubeamus, et dignam ultionem secundum iudicium fidelium nostrorum sustineat.

VII. Et si, quod absit, talis emerserit qui Dei timorem postponat, et ecclesiasticam auctoritatem contemnat, et regiam potestatem refugiat, sciat quiscunque ille fuerit quia et secundum canonicam auctoritatem ab omnium Christianorum coetu, et à sanctae Ecclesiae consortio, et in coelo et in terra alienus efficietur, et regali potestate atque omnium regni fidelium unanimitate, sicut Dei et Ecclesiae inimicus et regni devastator, persequetur usque dum à regno exterminetur.

VIII. Et si aliquis Comes fuerit qui hoc in suo comitatu fecerit, aut ibi alia increscere permiserit ut aut ipse illa non emendet aut nobis nota non fecerit, ut nostra auctoritas talia corrigat, sciat quia talem sententiam inde sustinebit sicut tempore antecessorum nostrorum consuetudo fuit.

IX. Et si aliqui iterantes depraedationes et rapinas per regnum nostrum fecerint, et Episcopi ac Missi vel Comites hoc emendare non potuerint, quam citius possunt nobis notum facere curent, ut iubeamus ipsos depredatores per eandem viam cum Misso nostro redire, et illa omnia quae male egerant legaliter emendare, et talem harmiscaram, sicut nobis visum fuerit, aut iudicium, sicut cum fidelibus nostris consideravimus, sustinere.

X. Si autem dilecti fratris nostri aut nepotum nostrorum homines fuerint, qui talia egerint, et hoc nobis innotescant, ut illis notum faciamus, et illi suos homines, sicut illis melius visum fuerit, de talibus castigare procurent, sicut et nos nostros homines castigare volumus, si in illorum regnis indecentia et aliqua noxia, quod absit, facere praesumpserint.

COLLECTIO DE RAPTORIBUS.

Sanctus Gregorius in Libro Pastorali dicit: Ammonendi sunt qui aliena rapere contendunt, ut sollicite audiant quid veniens in iudicio Dominus dicat: *Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare.* Et caetera. Quibus dicit: *Discedite a me, maledicti, in ignem aeternum qui paratus est diabolo et angelis eius.* Hinc ergo colligendum est quanta damnatione plectendi sunt qui aliena rapiunt, si tanta animadversione feriuntur qui sua indiscrete tenuerunt. Perpendant quo eos obliget reatu res rapta, si tali subiicit poenae non tradita. Perpendant quid meretur iniustitia inlata, si tanta percussione digna est pietas non impensa. Audiant raptores: *Vae ei qui multiplicat non sua usquequo et adgravat contra se densum lutum.* Densum lutum contra se adgravare, est terrena lucra cum pondere peccati cumula-

re. Audiant quid Christus dicat: *Quid prodest homini si totum mundum lucretur, animae vero suae detrimentum fiat?* id est, quid prodest homini si totum quod extra se est congregat, sed hoc solum quod ipse est damnat? Audiant quod illa quae rapiunt in hoc seculo deficient, aut in seculo dimittent; sed secum ad iudicium causas rapinae, id est, damnationem secum ferent. Et alibi scriptum est. Audiant quid Propheta Esaias dicit: *Rapina pauperis in domo vestra, et causa viduae non ingreditur ad eos.* Et: *Lacryma viduae usque ad maxillam descendit, el Dominus non delectabitur in illis.* Audiant quia in cuius domo rapina est sive in domo corporis, sive in domo mansionis, non habitat in illa domo Spiritus sanctus, sed spiritus malignus, et si accedit ad communionem corporis et sanguinis Christi ante dignam satisfactionem, non mundatur per illam communionem a peccato, sed plenius, sicut Iudas, quando in coena plenus rapina et iniquitate communicare praesumpsit de manu Christi, possidetur a diabolo: unde et suspensus crepuit medius. Et ad quem causa viduae non ingreditur; nec ipse, si digne non satisfecerit, in coelestem Ecclesiam intrare valebit. Audiant rapaces et praedatores quid iterum Propheta dicat: *Qui praedaris: nonne et ipse praedaberis?* Videlicet quia ille qui praedatur res pauperum et Ecclesiarum ac Servorum Dei, praedatur a diabolo et praeda illius fit. Audiant quid sanctus Paulus Apostolus dicat: per quem locutus est Christus, et qui raptus fuit usque ad tertium coelum, et qui raptus fuit in paradisum, et audivit talia secreta verba quae non licebat homini loqui: Ait namque quia *neque rapaces, neque homicidae, neque adulteri regnum Dei possidebunt.* Unde intendat quale quantumque peccatum est rapina, quam cum adulterio et homicidio sanctus comparavit Apostolus. Item ipse dicat: *Si quis fornicator, aut adulter, aut rapax, aut homicida est, cum huiusmodi nec cibum sumere* Christi discipulo, id est, Christiano, licet ante satisfactionem, id est, correctionem ac emendationem et dignam poenitentiam. Audiant quia sanctus Iohannes Apostolus electus et dilectus Christi, qui in coena super pectus eius recubuit, talem hominem salutare vetat, dicens: *Nec ave ei dixeris, neque in domum receperis.* Audiant quid in Toletano Concilio sancti Episcopi, qui in coelo cum Deo regnant, et in terris miraculis coruscant, de totius mundi partibus congregati, decreverunt. *Si quis,* inquiunt, *de potentibus Clericum, aut quemlibet pauperem, aut religiosum expoliaverit, et mandaverit ad ipsum Episcopus ut eum audiat; et si contempserit, invicem mox scripta percurrant per omnes provinciae Episcopos, quoscunque adire potuerit, ut excommunicatus habeatur donec audiat et reddat aliena.* Ecce de pauperum raptoribus. Audiant raptores et praedones rerum ecclesiasticarum quid sanctus Anacletus Papa, ab ipso beato Petro Apostolo Presbyter ordinatus, cum totius mundi Sacerdotibus iudicavit; Dicit namque: *Qui abstulerit aliquid patri vel matri, homicida particeps est. Pater noster sine dubio Deus est, qui nos creavit: mater vero nostra, Ecclesia, quae nos in baptismo spiritaliter regeneravit. Ergo qui Christi pecunias et Ecclesiae rapit, aufert, vel fraudatur, homicida est, atque homicida ante conspectum iusti iudicis deputabitur. Qui rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem operatur. Qui autem pecuniam vel res Ecclesiae abstulerit, sacrilegium facit, et ut sacrilegus iudicandus est.* Item sanctus Urbanus Papa et martyr: *Res et facultates Ecclesiae* oblationes *appellantur, quia Domino offeruntur, et vota sunt fidelium, ac pretia peccatorum, atque patrimonia pauperum. Si quis illa rapuerit, reus est damnationis Ananiae et Saphirae, et oportet huiusmodi tradere Satanae, ut spiritus salvus sit in*

die Domini. Item sanctus Lucius Papa: *Rerum ecclesiasticarum et facultatum raptores a liminibus sanctae Ecclesiae anathematizatos apostolica auctoritate pellimus et damnamus, atque sacrilegos esse iudicamus; et non solum eos, sed et omnes consentientes eis, quia non solum qui faciunt, rei iudicantur, sed etiam qui facientibus consentiunt: par enim poena et agentes et consentientes comprehendit.* Et sanctus Augustinus in Sermone evangelii sancti Iohannis ita dicit: *Fur sacrilegus loculorum sacrorum et dominicorum est Iudas; et qui aliquid de Ecclesia furatur et rapit, Iudae perdito comparatur.* Item in sacris Canonibus, sancto Spiritu dictatis et Christi sanguine confirmatis, scriptum est: *Si quis oblationes Ecclesiae extra Ecclesiam accipere vel dare voluerit praeter conscientiam Episcopi, vel eius cui huiusmodi officia commissa sunt, nec cum eius voluerit agere consilio, anathema sit.*

Episcopus autem omnibus dicere debet quid sit anathema; et ne desperent, ostendere debet quandiu duret anathema, id est, quandiu quisquis errorem non corrigit et digna satisfactione non emendat, ut reconciliationem et indulgentiam valeat promereri. Si quis vero ante satisfactionem et reconciliationis indulgentiam in peccatis suis perseverans mortuus fuerit, iam anathema perpetuum illi erit, et peccatum ad mortem, pro quo non dicit Apostolus ut oretur. Sed et plura, si necesse fuerit, Episcopus quisque colligere et dicere procurabit.

Sequuntur Capitula Domni Karoli et Domni Hludouvici Imperatorum.

Vobis vero Comitibus dicimus, vosque commonemus, quia ad vestrum ministerium maxime pertinet ut reverentiam et honorem sanctae Dei Ecclesiae exhibeatis, et cum Episcopis vestris concorditer vivatis, et eis adiutorium ad suum ministerium peragendum praebeatis, ut et vos ipsi in ministeriis vestris pacem et iustitiam faciatis, et quae nostra auctoritas publice fieri decernit, ut in ministeriis vestris studiose perficiatur, studeatis. Proinde monemus vestram fidelitatem ut memores sitis fidei nobis promissae, et in parte ministerii nostri vobis commissi, in pace scilicet et iustitia facienda, vosmetipsos coram Deo et coram hominibus tales exhibeatis, ut et nostri veri adiutores et populi conservatores iuste dici et vocari possitis. Et nulla quaelibet causa, aut munerum acceptio, aut amicitia cuiuslibet, vel odium, aut timor, aut gratia, ab statu rectitudinis vos deviare compellat quin inter proximum et proximum semper iuste iudicetis; pupillorum vero et viduarum et caeterorum pauperum adiutores ac defensores, et sanctae Ecclesiae vel servorum illius honoratores iuxta vestram possibilitatem sitis. Illos quoque qui temeritate et violentia in furtis et latrociniis, sive rapinis, communem pacem populi perturbare moliuntur, vestro studio et correctione, sicut decet, compescite. Et si aliqua persona in aliquo vobis impedimentum fuerit quin ea quae dicimus facere non valeatis, nobis ad tempus illud notum faciatis, ut nostra auctoritate adiuti ministerium vestrum digne adimplere possitis. *Capitul. Lib. II. c.* 1.

Omnes vero laicos monemus ut honorem ecclesiasticum conservent, et dignam venerationem Episcopis et Dei Sacerdotibus exhibeant, et ad eorum praedicationem cum suis devote occurrant, et ieiunia ab illis communiter indicta reverenter conservent, et suos observare doceant et compellant. Ut etiam dies dominicus sicut decet honoretur et colatur, omnes studeant. Et ut liberius fieri possint

mercata et placita a Comitibus, sicut saepe admonitum fuit, illo die prohibeantur. *Ibid. c.* 7.

De pace vero in exercitali itinere servanda usque ad marcham hoc omnibus notum fieri volumus, quod quicunque auctorem damni sibi praeterito anno inlati nominatim cognoscit, ut iustitiam de illo quaerat et accipiat *Ibid. c.* 14.

Deinceps tamen omnibus denuntiare volumus ut unusquisque cognoscat omnes qui in suo obsequio in tali itinere pergunt, sive sui sint, sive alieni; ut ille de eorum factis rationem se sciat redditurum, ut quicquid in pace violanda deliquerint, ad ipsius debeat periculum pertinere. Ea scilicet conditione, ut pacis violator primum iuxta facinoris qualitatem, sive coram nobis sive coram Misso nostro, dignas poenas persolvat, et Senior qui secum talem duxerit quem aut constringere noluit aut non potuit ut nostram iussionem servaret, et insuper in regno nostro praedas facere non timuerit, pro illius neglegentia, si ante eum de his non admonuerit, et postquam neglegentia contemptoris ad eius notitiam pervenerit, eum corrigere, sicut decet, neglexerit, honore suo privetur, ut scilicet neuter illorum sine iusta vindicta remaneat. *Ibid c.* 15.

Comites vero ministris Ecclesiae in eorum ministeriis, ut hoc plenius et de nostris et de se et de suis hominibus obtinere possint, adiutores in omnibus fiant. Et quicunque prima et secunda vice de his a Comite admonitus non se correxerit, volumus ut per eundem Comitem eius neglegentia ad nostram notitiam perferatur, ut nostra auctoritate quod in nostro Capitulari continetur, subire cogatur. *Ibid c.* 23.

De pace admonemus ut omnes qui per aliqua scelera rebelles sunt, constringantur. *III.* 1.

De pace et iustitia infra patriam, sicut saepe per alia capitula iussimus, adimpletum fiat. *Ibid. c.* 62.

Si quis domum alienam cuiuslibet infregerit, quicquid exinde per vim abstulerit aut rapuerit vel furaverit, secundum legem eam illi cuius domus fuerit infracta et spoliata in triplum componat, et insuper bannum dominicum solvat. Si servus hoc fecerit, sententiam superiorem accipiat, et insuper secundum suam legem compositionem faciat. Si quislibet homo aliquod tale damnum alicui fecerit pro quo plenam compositionem facere non valeat, semetipsum in vuadio pro servo dare studeat usque dum plenam compositionem adimpleat. *Ibid. c.* 65.

Si quis messes aut annonas in hoste super bannum dominicum rapuerit, vel paverit, aut furaverit, aut cum caballis vastaverit, aestimato damno secundum legem in triplum componat. Et si liber homo hoc fecerit, bannum dominicum pro hac re componere cogatur. Servus vero secundum legem tripla compositione damnum in loco restituat, et pro damno disciplinae corporali subiaceat. *Ibid. c.* 66.

Si quis in exercitu infra regnum sine iussione dominica per vim hostilem aliquid praedare voluerit, aut foenum tollere, aut granum, sive pecora maiora vel minora, domosque infrangere vel incendere, haec ne fiant, omnino prohibemus. Quod si ab aliquo praesumptioso factum fuerit, sexaginta solidis, si liber est, sit culpabilis, et omnia similia restituat, aut cum duodecim testibus se purget. Si vero servus hoc fecerit, capitali crimini subiaceat, et dominus omnia similia restituat, quia servum suum non correxit, nec custodivit ut talia non perpetraret: quoniam si nos ipsos comedimus, cito deficiemus. Unusquisque tamen custodiat exercitum suum ne aliqua depraedatio infra regnum fiat. *V.* 341.

Si quis infra regnum rapinam fecerit, aut cuiquam nostro fideli

eiusque homini aliquid vi abstulerit, in triplo cui aliquid abstulit legibus componat, et insuper bannum nostrum, id est, sexaginta solidos nobis persolvat. Postmodum vero a Comite ante nos adducatur, ut in bastonico retrusus usque dum nobis placuerit, poenas luat. Nam si publice actum fuerit, publicam inde agat poenitentiam iuxta sanctorum Canonum sanctionem. Si vero occulte, Sacerdotum consilio ex hoc agat poenitentiam: quoniam raptores, ut ait Apostolus, nisi veram egerint poenitentiam, regnum Dei non possidebunt. Qui vero de rebus Ecclesiarum aliquid abstulerit, gravius inde iudicetur; quia sacrarum rerum ablatio sacrilegium est, et sacrilegus vocatur qui ex eis aliquid abstulerit aut rapuerit. Extorres namque a liminibus sanctae matris Ecclesiae tales personae usque ad satisfactionem Ecclesiae, quam laeserunt, sunt habendae atque firmiter denotandae.

TITULUS XXIV.

DE SCELERIBUS TUM AB EPISCOPIS, TUM A COMITIBUS PUNIENDIS.

Item Capitula data in Synodo apud Carisiacum DCCCLVII. *mense Februario.*

PRAEFATIO.

Propter cognitas vobis necessitates et nimias perturbationes quae in regno isto evenerunt, sicut scitis, Senior noster Karolus plurimos fideles regni sui, tam Episcopos, quam Abbates, et Comites atque reliquos regni sui fideles, mediante Februario mense apud Carisiacum congregans, haec Capitula ab ipsis confirmata nobis transmisit, ut ea vobis denuntiaremus, ut et vos cum omni timore Dei et legali imperio observare cum iustitia studeatis, omnesque Christiani qui in nostro consistunt Missatico.

I. Primo Capitulo continetur ut vos moneamus de honore sanctae Dei Ecclesiae, qui per omnia ab omnibus fidelibus Christianis observandus est, ut eorum immunitates in nullo infringantur, res sacrae et fructus eius a nullo rapiantur; quoniam qui aliena rapiunt, a regno Dei excluduntur, dicente Apostolo: *Rapaces regnum Dei non possidebunt.* Nonae et decimae fideliter persolvantur. Sacerdotes Dei et ministri eius non dehonorentur, non flagellentur, neque de Ecclesia sine consensu Episcopi sui eiciantur aut in ea recipiantur. Ecclesiae destructae restaurentur. Quod si quis transgressus fuerit, anathematis vindicta feriatur, et Comitis districtione constringatur et banni regalis exactione damnetur.

II. Sanctimoniales, viduae, orphani, et pauperes nullo modo opprimantur et res illorum, tam in frugibus, quam in pratis, necnon etiam in eorum foerio, a nullo per rapinam depraedentur et ubicunque oppressi sunt, ab Episco-

pis, Comitibus et Missis regalibus subleventur; et oppressores illorum, sicut supra scriptum est, in omnibus constringantur.

III. De his vero qui intra patriam residentes rapinas exercent, domos infringunt, homines sine causa occidunt, trustes commovent, aut alios damnant et opprimunt, prata defensoria depascunt, fruges aliorum devastant, ex his mandat Senior noster ut primum episcopali auctoritate iudicentur, et sic postea a Comitibus legaliter constringantur, et insuper bannum nostrum, id est, sexaginta solidos, componant. Et si eos constringere non potuerint, ad regalem praesentiam deducantur, ut dignam suscipiant vindictam.

IV. Mancipia aliena quae intra immunitates fugiunt aut intra fiscum nostrum aut aliorum potestatem, et a dominis suis insequuntur, sine ullo munere aut aliqua contradictione reddantur, aut foras eiciantur, nisi legibus sua esse probaverint. Et si quis contenderit, et reddere noluerit, et postea fugerint, legaliter eas persolvat.

V. Ut nemo virgines aut viduas rapere praesumat, et ad eas nullo modo accedat, nisi legaliter eas nuptialiter desponsatas coniunxerit. Nullus Deo sacratam rapiat aut violet, vel in coniugio sibi societ. Si quis hoc transgressus fuerit, ecclesiastico anathemate feriatur, et publico iudicio damnetur.

VI. Ut regales iustitiae cum omni diligentia perficiantur.

VII. Ut nullus de domo sua ad aliam transiens, aut in itinere pergens, rapinam facere praesumat.

VIII. Ut unusquisque Presbyter inbreviet in sua parochia omnes malefactores, videlicet raptores, rapaces, adulteros, incestos, homicidas, latrones; et eos extra Ecclesiam faciat, nisi poenitentiam agere voluerint. Si se emendare noluerint, ad Episcopi praesentiam perducantur.

TITULUS XXV.

APUD S. QUINTINUM.

Adnuntiatio Karoli et nepotis sui Hlotharii apud S. Quintinum, Kal. Mart. anno DCCCLVII. *Incarnationis Dominicae.*

ADNUNTIATIO KAROLI.

Volumus vos scire quod fuit insimul noster conventus Postquam Deus nostrum Seniorem vocavit de isto seculo, semper inveni tale consilium in meo dilecto fratre Hludouvico sicut mihi necesse fuit, et ego in illo quaesivi, et il-

lum ostendere decuit; et illius adhortatione et interventione devenit, Deo gratias, talis unanimitas inter me et bonae memoriae fratrem meum Hlotharium sicut inter fratres esse debebat. Et propter tales causas, quae sicut inter nos coniacuerant, invenimus cum communibus fidelibus nostris quia necesse erat ut inter nos firmitas facta fuisset, secundum Dei voluntatem, de nostro communi profectu et adiutorio, et de filiorum ac regni et fidelium nostrorum salvamento, sicut tunc adcognitavimus nostris communibus fidelibus qui adfuerunt. Et ille in sua vita contra nos conservavit, et, Deo gratias, nos contra illum conservavimus, et contra illius filios nepotes nostros, adiuvante Deo, quantum scimus et possumus, et illi ad nos quaesierint, conservare volumus.

II. Post obitum vero illius, ex parte pro mea, sicut audistis, infirmitate, et parte pro Paganorum superventione, et pro aliis occupationibus *n*) quae in regno nostro acciderunt, usque modo non fuit opportunus locus ut ego et iste meus carissimus nepos insimul parabolare potuissemus, et invicem nobis praesentes nostras voluntates demonstraremus, quas in corde unusquisque contra alterum retinebamus.

III. Evenit autem locus congruus, quia iste meus carissimus nepos cum dilectissimo fratre meo Hludouvico parabolavit, et tale receptum et consilium in eo invenit sicut et isti necesse fuit et illum demonstrare decuit: quod mihi satis complacuit. Et nunc, quando mecum parabolavit, dixit mihi quod in illa firmitate quam ego cum patre suo bonae memoriae fratre meo feci, et illum suscepi, in ipsa susceptione vellet perseverare, et illam firmitatem quam suus pater meus frater contra me fecerat, vellet, adiuvante Domino, per omnia observare.

IV. Et invenimus cum communibus fidelibus nostris ut pro talibus necessitatibus, sicut scitis et videtis in isto regno evenire, nos invicem confirmaremus, sicut et fecimus ut ad honorem sanctae Dei Ecclesiae et communem profectum ac fidelium nostrorum salvamentum, et regnum nostrum contra quoscunque nobis necesse fuerit continendum, invicem nos salvemus et adiuvemus, sicut avunculus nepotem et nepos avunculum per rectum salvare et adiuvare debet.

V. Et nostri fideles, qui praesentes fuerunt, et hoc consilium nobis dederunt, dixerunt nobis quod parati sunt nos, auxiliante Domino, in omnibus adiuvare ut istam firmitatem possimus ad invicem observare. Et propterea volumus a vobis vestrum consensum et voluntatem audire, si et hoc vobis bene videtur, et nobis inde auxilium vultis prae-

n) Legend. *occasionibus.*

stare, ut hoc possimus cum Dei adiutorio et vestro observare.

ADNUNTIATIO HLOTHARII.

Sicut meus avunculus vobis dicit, quantum Deus mihi scire et posse donaverit et in illa firmitate cum Seniore meo facta in qua me suscepit, et quam Senior meus contra illum fecit, volo perseverare, et illam quam contra eum feci, cum Dei adiutorio, volo firmiter observare.

ITEM ADNUNTIATIO KAROLI REGIS.

Volumus vos scire quia propter istas rapinas et depraedationes quae in regno nostro increverunt, ex parte quia Pagani nobis supervenerunt, ex parte pro talibus occasionibus quae in regno nostro acciderunt, synodum Episcoporum et aliquantos de nostris fidelibus pro opportunitate temporis convocavimus, et consideravimus cum ipsis ut per omne regnum nostrum Episcopi et Missi nostri ac Comites in singulis parochiis ac comitatibus placita teneant, et ad illa placita omnis homo qui placitum custodire debet, et in illis comitatibus commanet, sine exceptione et excusatione conveniat. Et Episcopi omnibus demonstrent quam grave hoc peccatum sit, et qualem poenitentiam quaerit, et qualem damnationem, nisi poenitentia succurrerit, adquirat. Et Missi nostri capitula legis et antecessorum nostrorum de hoc omnibus ostendant, et tantam miseriam interdicant. Et sciant omnes quia quiscunque abinde talia facere praesumpserit, et canonicam et regalem vindictam suscipiet, sicut tunc omnibus et Episcopi et Missi nostri plenius adnuntiabunt.

ITEM ADNUNTIATIO HLOTHARII.

1. Sciatis etiam quia consideravimus ut quiscunque malefactor de uno regno nostro in alterum venerit, Episcopus vel Missus, sive Comes, de quorum ministerio effugerit ut iustitiam non reddat aut dignam vindictam non sustineat, illis Missis in quorum missatico in alio regno fugerit, notum faciant, et ipsi illum taliter constringant, ut aut ad compositionem aut ad vindictam illuc reveniat ubi malum perpetravit.

2. Et sciatis quia sicut Deus per suam misericordiam et per mei avunculi bonitatem et per mei Senioris ac meorum fidelium adiutorium, meo Seniori in regno successi, ita et in omni bonitate et in observatione de illis capitulis quos meus Senior cum suis fratribus meis avunculis ad Marsnam de Dei voluntate et sanctae Ecclesiae honore et regni stabilitate, et sanctae Ecclesiae ac regni fidelium salvamento, consideravit et confirmavit, cum Dei adiutorio et mei

avunculi consilio et auxilio et vestro adiutorio permanere volo.

TERTIA ADNUNTIATIO KAROLI.

Deus omnipotens nobis donet ut vestram fidelitatem et vestrum adiutorium, quae semper contra nos cum omni barnatu demonstrastis, et vobis sic merere possimus sicut antecessores nostri vestris antecessoribus in bono meruerunt, et nos vobis cum omni bonitate volumus commerere.

TITULUS XXVI.

SACRAMENTA APUD CARISIACUM.

Acta sunt haec sequentia apud Carisiacum palatium anno Incarnationis Dominicae DCCCLVIII., *Regni autem Domni Karoli* XVIII. *Indictione* VI, XII. *Kal. Aprilis, in Dei nomine feliciter.*

SACRAMENTUM FIDELIUM.

Quantum sciero et potuero, Domino adiuvante, absque ulla dolositate aut seductione, et consilio et auxilio secundum meum ministerium et secundum meam personam fidelis vobis adiutor ero ut illam potestatem, quam in regio nomine et regno vobis Deus concessit, ad ipsius voluntatem et ad vestram ac fidelium vestrorum salvationem, cum debito et honore et vigore, tenere et gubernare possitis: et pro ullo homine non me inde retraham, quantum Deus mihi intellectum et possibilitatem donaverit.

SACRAMENTUM REGIS.

Et ego, quantum sciero et rationabiliter potuero, Domino adiuvante, unumquemque vestrum secundum suum ordinem et personam honorabo et salvabo, et honoratum ac salvatum absque ullo dolo ac damnatione vel deceptione conservabo, et unicuique competentem legem et iustitiam conservabo. Et qui illam necesse habuerit, et rationabiliter petierit, rationabilem misericordiam exhibebo, sicut fidelis Rex suos fideles per rectum honorare et salvare et unicuique competentem legem et iustitiam in unoquoque Ordine conservare, et indigentibus et rationabiliter petentibus rationabilem misericordiam debet impendere. Et pro nullo homine ab hoc, quantum dimittit humana fragilitas, per studium aut malivolentiam vel alicuius indebitum hortamentum deviabo, quantum mihi Deus intellectum et possibilitatem donaverit. Et si per fragilitatem contra hoc mihi subreptum fuerit, cum hoc recognovero, voluntarie illud emendare curabo.

Hincmarus Archiepiscopus, Immo Episcopus, Yrminfridus Episcopus, Hincmarus Episcopus, Hilduinus Abba.
Hungarius, Engilramnus, Isembardus, Odo, Osbertus, Ratbodus, Hunfridus, Odalricus, Rhodulfus, Engischalcus, Herluinus, Hitto.

TITULUS XXVII.

Epistola episcoporum ad Ludovicum, regem Germaniae.

Haec quae sequuntur Capitula miserunt Episcopi provinciarum Remensis et Rotomagensis a Carisiaco palatio, quo convenerant, per Wenilonem Rotomagensem Archiepiscopum, et Erchanraum Catalaunensem Episcopum, Hludouvico Regi in Attiniaco palatio consistenti, anno Incarnationis dominicae DCCCLVIII. in mense Novembrio.

Domno Hludouvico, Regi glorioso, Episcopi Remorum dioeceseos atque Rotomagensis, qui adesse potuimus.

(*Excusant cur ad conventum Remensem venire non potuerunt*)

I. Litteras dominationis vestrae quique nostrum habuimus, quibus iussistis ut vobis VII. Kal. Decembr. Remis occurreremus, quatenus ibi nobiscum et cum caeteris fidelibus vestris de restauratione sanctae Ecclesiae, et de statu ac salute populi Christiani, tractaretis. Sed nos ad placitum illud occurrere non potuimus, et propter incommoditatem et brevitatem temporis, et propter inconvenientiam loci; et quod est lugubrius, propter confusionem tumultus exorti. Sed et divinis legibus, quas et vos observaturos cum vestris fratribus nobis denuntiastis, cautum esse dinoscitur, quia sicut nec Archiepiscopi sine Coepiscopi, ita nec Coepiscopi sine Archiepiscoporum consensu vel iussu, nisi quae ad proprias pertinent parochias, debent praesumere, et in tam angusto tempore Archiepiscoporum litteras non valuimus de conventu habere. Quapropter noverit vestra sublimitas quia mandatum vestrum nostra non contempsit humilitas; sed, sicut longe est ante nos dictum, qui iubet impossibile, facit se contemptibilem.

(*Quaeruntur quod eorum monitis et consiliis hactenus non paruerit.*)

II. Sed et tractatum de restauratione sanctae Ecclesiae, et statu ac salute populi Christiani, quod nunc vos nobiscum habere velle dicitis, iustius et rationabilius illud

haberi potuisset, si nostris, quin potius divinis consiliis et observationibus atque obtestationibus superno respectu obtemperare voluissetis; quia non nostra scripsimus, mandavimus, diximus, sed quae dictante caritate, quae Deus est, in litteris sacris invenimus, et quae naturae insita recognoscimus. Caeterum quae contra illa quae scripsimus, mandavimus, diximus, acta sunt vel aguntur, naturalis legis morbus et vitium etiam a minus sapientibus esse dinoscitur. Qua de re prudens quisque resipiscat, et sapiat quam granditer Deus offenditur quando in sic grandibus et apertis non ignoranter peccatur. Unde scriptum est: *Descendant in infernum viventes*, id est, labantur in peccatum scientes. Quae divina permissione merito mundi patientis, propter communia peccata nostra, pastorum scilicet et gregum, propter delicta Regis et regni, eveniunt, sicut scriptum est: *Immissiones per Angelos malos, viam fecit Dominus semitae irae suae.* Tamen, sicut veritas protestatur, non erit sine ultione vindictae nec ipsi virga furoris Domini. Sic legimus, sic audivimus; sic vidimus, et pro certo sic cito videbimus: quoniam licet peccatores simus, sed poenitentes, et in divina clementia fortiter confidentes, ministerium sacrum operante Spiritu sancto suscepimus, sine quo sacra non ministramus, et nobis dictum à veritate veraciter scimus: *Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.*

(Quod saepius illum ad ineundam cum fratre concordiam hortati sint.)

III. Et licet dominatio vestra melius noverit de quibus scriptis, mandatis, et dictis dicamus, tamen non ab re est si etiam et nos illa ad memoriam vestram reducamus. Primo quidem per Hildegarium, venerabilem Episcopum scriptis et dictis; secundo per Aeneam, honorabilem Episcopum litteris et verbis; item per Aeneam verbis, deinde per Hincmarum Remensem et Wenilonem Rotomagensem Archiepiscopos; iterum per eosdem, cum aliis quos ipsi vocastis, ea quae saluti fuerunt congrua sufficienter audistis, quando sicut et ante petivimus ut frater vester et omnes fideles illius ante vestram fideliumque vestrorum praesentiam in rationes loco et tempore congruo venissemus, et quae male gesta forent, vestro consilio et auxilio cum Dei adiutorio fierent emendata. Pro quibus omnibus dictis non obaudientibus valde timemus quod dicitur: *Si sermonem meum servaverunt, et vestrum servabunt*: et reliqua quae Dominus comminatur. Et si illa non sunt exaudita, putari potest et nec ista, quae vos dicitis apud nos velle quaerere et audire, exaudientur. Videturque quibusdam, ut sicut Dominus, quando quaesivit ficus in ficulnea cui maledixit, cum non esset,

teste Evangelio, tempus ficorum, aliud voluerit significare, ita et in hoc citato et incongruo conventu, remota dominationis vestrae sinceritate, de qua nihil contra puritatem volumus autumare, alia quaedam possint intelligi. Et quia beatus Petrus omnem monet Episcopum ut paratus sit ad satisfactionem omni poscenti se rationem, quae nunc videmus, pro tempore damus fideliter dominationi vestrae consilia.

(*Ut consideret cur in fratris regnum venerit, et utrum talia sustinere velit, qualia facit.*)

IV. Primo quidem in ipsa radice cordis adventum vestrum in hoc regnum inspicite, et coram oculis Domini, cui secundum Psalmistam cogitatio hominis confitetur, statera aequitatis ponderate; et quicquid hortatores et consiliarii ac laudatores vestri vobis dicant, ad cor redite; et quicquid ad accusationem et commendationem adventus vestri invenire et dicere potueritis, vestram conscientiam interrogate, et si talia sustinere vultis qualia facitis, iudicate. Et illam horam quam certi estis quia nullo modo poteritis effugere, quando anima vestra de corpore exiet, ante mentis oculos ponite, quando totum mundum et omnem potestatem et omnes divitias, et ipsum corpus derelinquet, et sine adiutorio uxoris ac filiorum, et sine solatio et comitatu drudorum atque vassorum nuda et desolata exibit, et quicquid cogitavit et ordinare disposuit, infectum dimittet, sicut dicit Scriptura: *In illa die peribunt omnes cogitationes eorum*; et videbit omnia peccata sua et sentiet, videns diabolos se constringentes et coartantes, et quidquid contra caritatem et fidem debitam cogitavit, parabolavit, et fecit in isto seculo, et per dignos poenitentiae fructus non emendavit, ante oculos semper habebit, et effugere volet, et non valebit. Nam certum est quia ad omnes homines, quando egrediuntur de corpore, veniunt diaboli, et ad iustos, et ad peccatores: sed et ad ipsum Christum venit, in quo suum nihil invenit, sicut scriptum est: *Venit Princeps huius mundi, et in me non habet quicquam.* Et crede nobis veraciter, Rex utinam semper bone et Christiane, nec longe est, sed satis et plus quam speretur, prope tibi est illa hora. Propterea non te seducant ista quae vides. In tempore quippe patris vestri vidimus per aliquos incepta et facta quae in tempore isto, per istos qui ista conficiunt, videmus fieri, et per alios videbuntur compleri. Et quando tibi adveniet hora exitus tui, sicut rident nunc, quando per te obtinent quae volunt in hora voluntatis suae, sic ridebunt et in hora exitus tui, et quaerent quomodo per alium teneant quae per te obtinuerunt. Quod et fieri potest ut quidam etiam quaerant in tempore tuo. Sed et illi, nisi dignam poenitentiam egerint,

miserabiliter ad illam horam venient exitus sui, sicut venerunt et illi qui defecerunt a patre tuo cum fratre tuo. Nam ut illi ordinantes seditiones in paternam reverentiam, sic et isti vos excitantes in fraternam dilectionem, nomen pacis et statum Ecclesiae et salutem ac unitatem populi obtendere studuerunt; et latebat sub melle venenum. Et completum est in illis, completurque in istis Psalmistae dictum: *Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum:* et reliqua quae sequuntur. Et receperunt illi in seculo isto quae nota sunt, et receperunt in seculo altero quae in iudicio plenius cognoscentur. Quorum isti intuentes exitum, timere debuerant actionem: et facient, si illos respexerit Dominus, qui respicit humiles, et custodit parvulos. Et sic *pestilente flagellato,* ut scriptum est, *sapientior erit parvulus;* et sapient, quia non repellet Dominus plebem suam, nec obliviscetur in finem, quoniam *propter miseriam inopum et gemitum pauperum nunc exurgam,* dicit Dominus. Alioqui sicut tunc dixit illis, ita et nunc dicit Dominus istis: *Tacui, numquid semper tacebo? quasi parturiens clamabo.* Nondum venit hora mea, sed nunc est hora vestra, et potestas tenebrarum. Et quidem in hac die tua quae ad pacem tibi! nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis, quia venient dies in te. Roga tibi, quaesumus, in tali loco ubi bene possis intendere homeliam sancti Gregorii legere in lectione Evangelii: *Videns Iesus civitatem, flevit super illam.* Precamur vos, Domine, ut et diem ante mentis oculos habeatis quando cum omnibus hominibus anima vestra proprium corpus recipiet, et venietis ante faciem aeterni Iudicis in conspectu omnium angelorum et hominum: in qua die, sicut dicit sanctus Paulus, iudicabit Dominus unumquemque, non per alienum testimonium, sed occulta uniuscuiusque per cogitationes accusantes, aut etiam defendentes, quando recipiet unusquisque propria corporis prout gessit, sive bonum, sive malum. Et non despicientur tunc nostra verba quae scripsimus, ab eis qui nunc illa contemnunt; quando sine dubio replicata erunt in testimonium in ipso tremendo iudicio, et nullus illorum te tunc adiuvabit, qui nec seipsum adiuvare sufficiet, quando ibunt qui talia agunt qualia audimus et sentimus atque dolemus, si in talibus perseveraverint, in ignem aeternum, et iusti qui iniusta patiuntur, in vitam aeternam.

(De iis quae crudeliter et impie, qua transibat, fiebant, ut ea prohibeat et compescat.)

V. Quia tanta et talia crudelia et abominanda fieri per parochias quas pertransitis audivimus, et quaedam sentimus, quaedam sentire timemus, et illis qui senserunt et sentiunt condo-

lemus, quae calamitatem et miseriam quam à Paganis patimur superant, quoniam à Christianis in Christianos, à parentibus in parentes, à Rege Christiano in Regem Christianum, à fratre in fratrem, contra omnes leges divinas et humanas aguntur: contra quos clamat Ecclesia à Paganis afflicta: *Et super dolorem vulnerum meorum addiderunt:* et nos omnes cunctique patientes, *sustinuimus pacem, et non venit; quaesivimus bona, et ecce turbatio;* propterea talia prohibete, compescite, et sedate; quoniam palatium vestrum debet esse sacrum, et non sacrilegium. Palatium enim Regis dicitur propter rationabiles homines inhabitantes, et non propter parietes insensibiles sive macerias. Et Rex à regendo dicitur, ut se sub Deo et bonos cum Deo puritate cordis, veritate oris, firmitate stabilitatis regat, et pravos à pravitate corrigat et in rectitudinem dirigat. Et si quae male facta sunt emendare venistis, peiora quam viderimus à Christianis in Christianos fieri, ingerere non debetis. Et si pacem facere advenistis, pacem pacifice ab auctore pacis obtinere debetis. Et si discordiam effugare et caritatem redintegrare venistis, illam quam Christus per Paulum docuit, monstrare debetis. Ait enim: *Caritas non est ambitiosa, non agit perperam, non quaerit quae sua sunt, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati:* quae est de corde puro et conscientia bona, et fide non ficta; quae operatur per dilectionem, et non per potestatem vel indebitam cupiditatem: sine qua caritate, sicut scriptum est, etiam si quis tradiderit corpus suum ut ardeat, nihil illi prodest. Quam omnibus Dominus in signum dedit, ut sciant si quisque est Christianus, aut si intrabit in regnum Dei, an non, dicens: *In hoc cognoscent omnes quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem.* Nam qui in primordio fidei discipuli appellabantur, nunc Christiani dicuntur. Et ipsa est vestis nuptialis, quam qui non habuerit, de nuptiis coelestis convivii in futuro iudicio eicietur in tenebras exteriores et in ignem aeternum, ubi erit fletus et stridor dentium.

(*Ut contra Paganos potius arma convertat; et illos qui ab illis fugiunt, vexari à suis non sinat.*)

VI. Ipsa caritas vos contra Paganos accendat; ut qui tunc moti non sunt ad pietatem ut nobiscum irent contra eos, qui de isto regno amplos habebant et habent honores, (quod si facerent, et zelo recto accensi unanimiter vellent, expelli aut disperdi Pagani, adiuvante Domino, poterant) vel nunc quacunque intentione à dominatu illorum per vestram ordinationem sancta liberetur Ecclesia, et regnum, quod contra eos redimitur, à tributo indebito eripiatur. Sed et qui fugiunt à facie Paganorum, cum in illas partes venerint in

quibus degitis, refugium tranquillum inveniant, et non talem depraedationem ut nec incolae vivere nec fugientibus solatium possint praebere. Quia nunc peccatis nostris exigentibus completur quod olim dictum est per Prophetam: *Qui fugerit à facie leonis, inruet in ursum; et cum intraverit domum, et innisus fuerit super parietem, mordebit eum coluber. Et cum effugerint arma ferrea, inruent in arcum aereum.* In omni enim parte miseri, pro dolor! afflictionem inveniunt.

(*Ut privilegia et immunitates Ecclesiarum conservet, Rectoresque illarum non inquietet, nec possessiones diripi permittat.*)

VII. Et si Ecclesiam Dei, sicut nobis scripsistis, quaeritis restaurare, debita Episcopis et sibi commissis Ecclesiis privilegia intemerata, sicut divinitus constituta sunt, custodite. Praecepta et immunitates et honorem earum, sicut avus et pater vester conservaverunt, conservare curate. Et quae frater vester Dominus noster, qui et paterna donatione et vobiscum, cum vestris vestrorumque fidelium mutuis firmitatibus, regni partem accepit, pro cultu et honore Ecclesiarum egit, similiter conservate; et Rectores ac Pastores Ecclesiarum ut Patres et Christi Vicarios colite, sicut Sancta Scriptura praecipit, dicens: *Sacerdotes Dei sanctifica, et magnatis humilia caput tuum.* Eorumque spiritalia consilia obaudite, iterum dicente Scriptura: *Interroga patres tuos, et adnuntiabunt tibi; maiores tuos, et dicent tibi.* Et item: *Interroga Sacerdotes meos legem meam.* Et Dominus per Malachiam Prophetam: *Labia Sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est.* Eosque tempore incongruo et inopportuno nolite inquietare; sed liceat eis ministerium sacrum, ad quod ordinati sunt, in populi salutem peragere: sibique domestica cura subiectos nolite concutere, et non sinatis dehonestare sive opprimere. Ut Presbyteris honor congruus et iura debita, quae Canones et Capitula avi et patris vestri statuerunt, conserventur satagite. Ut Episcopi quietam libertatem suas parochias circumeundi, et praedicandi ac confirmandi, atque corrigendi habeant ordinate. Ut Missus reipublicae, id est, minister Comitis, cum ipsis, si iusserint, eat, qui liberos homines incestuosos, si per admonitionem Presbyterorum venire ad Episcopum noluerint, eos ad Episcopi placitum venire faciat, commendate. Ut si Episcopus pro quacunque necessitate ecclesiastica ad vos direxerit, ad quem suus Missus veniat, per quem quae rationabiliter petierit obtineat, in palatio vestro, sicut Comes palatii est in causis reipublicae, ministerio congruum constitutum habete. Ut temporibus à sacris regulis constitutis comprovinciales Synodos cum Episcopis, et speciales cum Presbyteris, habere

quiete possint, annuite. Res et facultates ecclesiasticas, quae sunt vota fidelium, pretia peccatorum, stipendia ancillarum et servorum Dei, depraedari et ab Ecclesiis discindi nolite sustinere, sed fortiter, ut Rex Christianus et Ecclesiae alumnus, resistite atque defendite. De quibus consecratis Deo rebus quod habent liberi homines Ecclesiis servientes per dispositionem Rectorum ipsarum Ecclesiarum, ideo constituerunt Apostolorum successores hoc ordinari, ut quia creverunt fidelium vota, et increverunt infidelium mala, augeretur per dispensationem ecclesiasticam regni militia ad resistendam malorum nequitiam, quatenus ipsae defensionem haberent et pacem, et Christianitas obtineret tranquillitatem. Quapropter sicut et illae res ac facultates de quibus vivunt Clerici, ita et illae sub consecratione immunitatis sunt, de quibus debent militare vassalli; et pari tuitione à regia potestate in Ecclesiarum usibus debent muniri. Quia vero Karolus Princeps, Pippini Regis pater, qui primus inter omnes Francorum Reges ac Princeps res Ecclesiarum ab eis separavit atque divisit, pro hoc solo maxime est aeternaliter perditus. Nam S. Eucherius Aurelianensium Episcopus, qui in monasterio S. Trudonis requiescit, in oratione positus ad alterum est seculum raptus, et inter caetera quae Domino sibi ostendente conspexit, vidit illum in inferno inferiori torqueri. Cui interroganti, ab Angelo eius ductore responsum est, quia Sanctorum iudicatione, qui in futuro iudicio cum Domino iudicabunt, quorumque res abstulit et divisit, ante illud iudicium anima et corpore sempiternis poenis est deputatus, et recipit simul cum suis peccatis poenas propter peccata omnium qui res suas et facultates in honore et amore Domini ad Sanctorum loca, in luminaribus divini cultus et alimoniis servorum Christi ac pauperum, pro animarum suarum redemptione tradiderunt. Qui in se reversus sanctum Bonifacium et Fulradum, Abbatem monasterii sancti Dionysii, et summum Capellanum Regis Pippini ad se vocavit, eisque talia dicens in signum dedit ut ad sepulchrum illius irent, et si corpus eius ibidem non reperissent, ea quae dicebat, vera esse concrederent. Ipsi autem pergentes ad praedictum monasterium, ubi corpus ipsius Karoli humatum fuerat, sepulchrumque illius aperientes, visus est subito exisse draco, et totum illud sepulchrum interius inventum est denigratum, ac si fuisset exustum. Nos autem illos vidimus qui usque ad nostram aetatem duraverunt, qui huic rei interfuerunt, et nobis viva voce veraciter sunt testati quae audierunt atque viderunt. Quod cognoscens filius eius Pippinus Synodum apud Liptinas congregari fecit, cui praefuit cum sancto Bonifacio Legatus apostolicae Sedis, Georgius nomine; nam et synodum ipsam habemus, et quantumcunque de rebus

nasteria atque hospitalia sibi commissa ipsorum regant consilio; quoniam Episcopi paternam sollicitudinem eis, secundum ministerium illorum, studebunt impendere. Et quia saepe unicuique in omni ordine competentem legem et iustitiam, una cum fratribus vestris, frequenti adnuntiatione perdonastis, ecclesiastici et religiosi habitus viri ac feminae, atque peregrini et pauperes, in quibus specialiter Christus suscipitur, perdonationem vestram sibi sentiant semper adesse.

(*Quod Regem ita vitam instituere conveniat, ut omnibus sit exemplo*).

XI. Et quia de statu et salute populi Christiani, sicut scripsistis, vultis quaerere, primo a vobis ipsis incipite, qui alios debetis corrigere, sicut scriptum est: *Medice, cura temetipsum;* et munda debet manus a sordibus esse, quae alienas sordes curat detergere. Et quae in aliis debetis corrigere, nemo in vobis iuste valeat reprehendere. Super quantos enim estis in regni culmine, tantorum moribus debetis servire, et sicut lucerna super candelabrum in domo posita, bonitatis exempla monstrare, quia omnium oculi in vos debent intendere: quos si malo exemplo destruxeritis, qui per vos et a vobis in bonum debuerant aedificari, sub tantis sine dubio in futuro seculo poenis vos necesse est torqueri. Propterea oportet ut qui Rex estis, et Dominus appellamini, in illum semper suspenso corde suspiciatis a quo videlicet, Rege Regum et Domino Dominorum, nomen Regis et Domini mutuatis. Et sicut ille disponit orbem terrae in aequitate, et ad hoc, sicut in libro Sapientiae dicitur, constituit hominem ut ipse similiter faciat, imitamini illum, si vultis regnare cum illo. Quia qui dicit se in Christo manere, debet, sicut ille ambulavit et ipse ambulare, qui dicit: *Estote et vos perfecti, sicut et Pater vester coelestis perfectus est.* Et si dixeritis, quomodo possum esse perfectus, cum alia Scriptura dicat: *Si quis in verbo non offendit, ille perfectus est vir,* non cadit a perfectione qui non peccat malitiae cupiditate: *Septies enim cadit iustus et resurgit: impii autem corruunt in malum.* Et: *Iustus, cum ceciderit, non conlidetur, quia Dominus supponit manum suam.* Qualitercunque vero quis peccet, cupiditatis voluntate aut fragilitatis necessitate, nemo illi melius praevalet indicare quam conscientia sua, quae non potest latere oculos inspectoris sui. Propterea ita oportet vos vivere, iudicare, et agere etiam in occulto, quasi sitis semper in publico; quia saepe talis vos verbo laudabit, qui corde acriter reprehendet, saepe etiam illa quae vobis et in vobis laudaverit, apud alios de vobis reprehensibilia iudicabit. Sic autem, ut dicimus, adiuvante Domino vivere, iudicare, et agere praeva-

lebitis, si vos non stimulaverit amor privatus; si non vos inflammaverit cupiditas gloriae divitiarum, possessionum, et potentatus; si non plus credideritis alienae linguae, quam propriae conscientiae; si vos non roserit tinea adulationis; si non vos usserit livor alienae felicitatis; si vos non vexaverit neglectus animae et amor carnis; si credideritis Regem Christum non pro se, id est, non pro sua necessitate mortuum, sed pro nobis, ut viveremus qui mortui eramus; et vos plus studeatis aliis vivere in salutis suae utilitatibus, quam vobis ipsis in propriis voluntatibus; si scieritis vos esse morituros, et vos credideritis de factis propriis rationem Domino reddituros; et quae digne receperitis, sine fine vel immutatione aliqua habituros.

(*Quomodo domesticos regere, quid Deo, quid subditis reddere, et quales palatii ac reipublicae ministros constituere debeat*).

XII. Domum vestram domesticam sic nutrite, regite et disponite, ut quando regni populus ad vos convenerit, in vobis et in domesticis vestris videant qualiter se atque domum, cum quanta humilitate atque castitate, quam sobrie, quam iuste, quam pie nutrire, disponere debeant, et gubernare: quia, sicut quidam sapiens dixit, secundum mores domini erit familia custodita. Et ideo domus Regis schola dicitur, id est disciplina; quia non tantum scholastici, id est, disciplinati et bene correcti sunt, sicut alii; sed potius ipsa schola, quae interpretatur disciplina, id est, correctio dicitur, quae alios habitu, incessu, verbo, et actu atque totius vanitatis continentia corrigat. Et vos, sicut paxillus non bene infixus, nisi in Domino virtutum innixi fortiter fueritis, et vos cadetis, et qui in vobis pendent, labentur. Quapropter, sicut dominus sub potestate constitutos ex tentatorum occasione docuit reddere quae sunt Caesaris, Caesari; et quae sunt Dei, Deo: ita et vos, qui sub Deo estis et super homines estis, reddite quae sunt Dei, Deo; et sicut Caesar aequus, quae subditorum sunt, subditis reddite. Reddite Deo puram et immaculatam fidem et sincerissimum cultum in Sacerdotibus, in Ecclesiarum privilegiis, in sacris locis, ecclesiasticis et religiosis viris ac feminis, in defensione Ecclesiae et Christianitatis, in aequitate et iustitia populi Christiani, in sublevatione et tranquillitate et consolatione omnium indigentium, sicut praemisimus. Reddite illi quotidianum pensum in quotidiana oratione, in iustis et assiduis eleemosynis. Offerte illi devotionem vestram in sacris oblationibus et lacrymis secundum magnitudinem ac multitudinem quotidianorum peccatorum profusis. Reddite subditis iudicium cum misericordia, iustitiam cum

aequitate. Studete exaltare humiles et Deum timentes; et debellare atque humiliare superbos. Studete a bonis plus diligi, quam timeri. Curate ut mali, si non propter Deum, vel propter timorem vestrum malum agere metuant. Non plus apud vos lingua dolosa, manus plena, obsequium indebitum valeat quam veritas, aequitas, et sinceritas; scientes scriptum: *Qui excutit manus suas ab omni munere, iste in excelsis habitabit.* Unde consequenter intelligi debet, et non aliud. Munus enim est a lingua, favor; munus a manu, donatio; munus ab obsequio, indebita subiectio. Constituite ministros palatii qui Deum cognoscant, ament, et metuant, qui maximam curam gerant quatenus quicunque necestuosi palatium adierint, et per quos perrexeritis, patrem et consolatorem mirantes, gaudendo vos videre accurrant, non, qualiter dicere nolumus, gemendo et maledicendo refugiant. Constituite Comites et Ministros reipublicae qui non diligant munera, qui odiant avaritiam, qui detestentur superbiam, qui non opprimant neque dehonestent pagenses, qui messes et vineas et prata ac sylvas eorum nequaquam devastent; qui eorum pecora vel friskingas, vel quaecunque illorum sunt, non praedentur neque diripiant, et per violentiam ac mala ingenia quae illorum sunt nullo modo auferant, qui Episcoporum suorum consilio quae Dei sunt, et Christianitati conveniunt, faciant, qui placita non pro acquisitione lucri teneant, sed ut casae Dei, et viduae ac pupilli, et populus iustitiam habeant, et plus litigantes ad concordiam salva iustitia revocare studeant, quam committere ut ipsi inde aliquod lucrum possint habere: quos si pacificare non potuerint, tunc sicut rectum est, iustum iudicium decerni cum magna sollicitudine faciant; scientes scriptum esse: *Indicabo tibi, homo, quid sit bonum, id est, facere iudicium et iustitiam, et sollicitum ambulare cum Deo tuo.* Id est, ut quod illi placet, tibi placeat et facias; quod illi displicet, tibi displiciat et non facias. Quod si per fragilitatem feceris, non contumaciter vel pertinaciter in tuo malo facto perseveres; sed statim pedem sicut a ferro calido revoca, et in viam voluntatis Domini tui dirige. Et sicut scriptum est, *quia sunt viae quae videntur hominibus bonae et ducunt ad interitum,* fac, sicut Scriptura tibi praecipit, quicunque es homo, *interroga de via bona, et ambula per eam;* quia, sicut dicitur in evangelio, *ampla via est quae ducit ad perditionem, et multi vadunt per eam: arcta et angusta via est quae ducit ad vitam, et pauci inveniunt eam.* Propterea quicunque es homo, audi Prophetam, et ora cum Propheta: *Legem pone mihi, Domine, viam iustificationum tuarum, et exquiram eam semper.* Et: *Deduc me in semita mandatorum tuorum, et vi-*

am iniquitatis amove a me, et de lege tua miserere mei. Quia, sicut Hieremias Propheta dicit: *Non est hominis via eius, nec viri est ut ambulet et dirigat gressus suos; sed a Domino diriguntur viri, et viam eius volet.* Ipsi Comites similiter, quantum potuerint, simile sibi timentes Deum et iustitiam diligentes per se ministros constituant, qui sicut Seniores suos benignos et affabiles pagensibus suis viderint, et ipsi pro modulo suo illos imitari in omni bonitate et iustitia certent.

(*Ut eos qui propter has seditiones excommunicati sunt, ad Ecclesiae pacem revocare studeat*).

XIII. Homines etiam et potentes seculi, qui inter istas seditiones legis iugum et iustitiam aequitatis refugerunt, et talia ac tanta fecerunt pro quibus ecclesiasticam et episcopalem excommunicationem meruerunt, ad leges et iustitiae tramitem revocate, et ut ad suos Episcopos humiliter, sicut eis necesse est, veniant, iubete vel cogite, et ut Ecclesiae, in quam peccaverunt, aut cum debita necessaria humilitate satisfaciant, aut humiliter et veraciter se excusent, qualiter absolvi a Domino per ministerium episcopale valeant, suadete atque regia potestate praecipite. Et si forte vos, vel quicunque alii de eorum societatis et coniunctionis, communicatione infecti et condemnati sunt, poenitentiam quiscunque se recognoscendo faciat; quia teste sacra auctoritate, non poterit absolvi a suis, qui peccatis damnabiliter gravatur externis. Sicut orans Deum sanctus Propheta David demonstrat, dicens: *Ab occultis meis munda me, Domine, et ab alienis parce servo tuo.*

(*Iudices villarum regiarum qualiter constituendi sint*).

XIV. Iudices denique villarum regiarum constituite qui non sint cupidi, qui non diligant avaritiam, et usuras nec ipsi faciant, nec pecunias regias vel suas ad usuras donent, neque a suis subditis usuras fieri sinant: quae omnia vos super omnes ministros odire debetis et fugere. Et servos regios iudices non opprimant, nec ultra quod soliti fuerunt reddere tempore patris vestri ab eis exigant; neque per angarias in tempore incongruo illos affligant; neque per dolos, aut per mala ingenia, sive inconvenientes precationes, colonos condemnent: quia si per tales vel alias huiusmodi factiones pondus argenti vel auri habueritis in arca, maius et gravius pondus erit peccati quod habebitis in conscientia vestra et anima. Ædificent villas vestras moderatis castitiis, ut et honestas necessaria sit, et familia non gravetur. Laborent et excolant terras et vineas in tempore um debita sollicitudine, salvent et dispensent laborata cum

fideli discretione, faciant nutrimenta congrua et necessaria; custodient sylvas, unde habeant pastiones; defendant et excolant prata, unde habeant pabula; quatinus non sit vobis necesse per quascunque occasiones quorumcunque hortatibus circuire loca Episcoporum, Abbatum, Abbatissarum, vel Comitum, et maiores quam ratio postulat paratas exquirere, et pauperes ecclesiasticos et fidelium vestrorum mansuarios in carricaturis et paraveredis contra debitum exigendis gravare, et peccatum de facultatibus indebite consumptis in animam vestram congerere. Neque a Comitibus vel fidelibus vestris plus studeatis quam lex et consuetudo fuit tempore patris vestri, de hoc quod de francis accipiunt, exquirere. Quin potius habeatis unde sufficienter et honeste cum domestica corte vestra possitis vivere, et legationes palatium vestrum adeuntes recipere, et, sicut scriptum est, unde possitis de iustis laboribus necessitatem patientibus tribuere: quia Rex et largus debet esse, et non quod largiatur de iniustitia vel iniquitate debet conquirere. Iudices vero villarum colonos distringant ut non ecclesiasticos homines vel francos pauperiores, aut alienos servos propter privilegium regium opprimant, aut sylvas vel quaecunque aliorum sunt in sua vicinitate devastent. Quia Rex iustus, qui iustitiam debet diligere, ministros et colonos impios et iniquos non debet habere; sed omnibus in se et in suis debet imitationem debitam demonstrare; quia si ipse Deum dilexerit, omnes boni diligent illum; et si ipse Deum timuerit, omnes mali timebunt illum. Et Rex atque sui ministri per amorem Dei bonum faciant, et omnes bona facere doceant, et per timorem Dei mala fugiant, et omnes in illis mala fugere discant. Missos etiam tales per regnum constituite qui sciant qualiter Comites et caeteri ministri reipublicae iustitiam et iudicium populo faciant; qui sicut Comitibus praeponuntur, ita scientia ac veritate eis praeemineant.

(*Ut Synodus Episcoporum regni expectetur, in qua quid facto ipsis opus sit deliberent. Quanta reverentia Regibus debeatur, et quod Episcopi ad Sacramenta adigendi non sint.*)

XV. Haec, quia litteris vestris significastis, quod nobiscum de restauratione sanctae Ecclesiae, et statu ac salute populi Christiani, tractare velletis, dominationi vestrae scripto respondere curavimus: quia et pro inclementia aeris, et pro inconvenientia temporis, et propter imminentem diem Domini nostri natalis, venire ad praesentiam vestram nequivimus. Operamini vos interim ista quae cum fidelibus vestris sine nostra corporali praesentia operari valetis. Et cum tempus congruum et sacris Canonibus designatum advenerit,

quando et pro Paganorum infestatione, et pro exorti tumultus ac depraedationum atque rapinarum miserrima nimis confusione, nobis licuerit cum Dominis et confratribus ac comprovincialibus Archiepiscopis et Coepiscopis Synodum favente Domino, celebrare, quae his sunt residua, cum eis sicut cum magistris et patribus tractare, et vestrae dominationi debitum consilium dare studebimus. Et si Deus soliditatem et salutem Ecclesiae atque regni in manu vestra adunare et prosperari decreverit, quae cum Archiepiscopis et Coepiscopis nostris plus congruere divinis dispositionibus viderimus, agere sub famulatu recti regiminis vestri studebimus. Potens est enim Deus minus bonum initium in perfecte bonum commutare processum, cui noscitur esse possibile quod impossibile solent homines iudicare. Si enim sapientia vestra dignum iudicat loqui et tractare eum vicino Rege eiusque fidelibus, secedente de ista parte regni Domino nostro, fratre videlicet vestro, multo magis nos oportet expectare tempus canonicum, ut cum fratribus et comprovincialibus Archiepiscopis et Episcopis loquamur, quia generalis causa imminet totius Cisalpinae Ecclesiae. Maxime autem nobis necesse est loqui cum illis Archiepiscopis et Episcopis, qui consensu et voluntate populi regni istius Dominum nostrum fratrem vestrum unxerunt in Regem sacro chrismate divina traditione, quemque sancta Sedes apostolica mater nostra litteris apostolicis ut Regem honorare studuit et confirmare. Legite libros Regum, ut invenietis quanta reverentia reprobatum et abiectum à Domino Saül ducere dignum duxit sanctus Samuel, cuius locum in Ecclesia nos licet indigni tenemus. Et adtendite quam magni pendit sanctus David, in loco illius electus et unctus à Domino, mittere manum in Christum Domini; cum Saül non solum ex alia progenie, verum ex alia tribu erat; et illum reiectum et se electum à Domino cognoscebat; et nihil firmitatis Saüli David fecerat, sed plurimum adiutorium et devotam servitutem ei impenderat. Et neque bello auferre, neque ingenii dolo, illi regnum subripere adtentavit. Et cum multos ad hoc suasores et auxiliarios habuisset, nulli autem ut hoc moliretur accommodavit, quamvis multas persecutiones et morti proximas ab eo saepissime sustinuerit. Insuper et bene scitis quid de illo iusserit qui, licet mendaciter, pro illius tamen gratia adquirenda se manum misisse in Christum, id est, unctum Domini, nuntiavit, nam si est aliquis qui haec ignoret, nos ei dicimus quia gladio eum interficere iussit. Sic et qui infideliter et contumaciter in unctum qualemcunque Domini manum mittit, dominum Christorum Christum contemnit, et in anima procul dubio spiritalis gladii animadversione perit. Haec dicimus, non ut exaggerationes contra domi-

nationem vestram incongruas exquiramus, sed ut evidentius pro qualitate nostri ministerii quid, excepta debita fide et beneficentia, nobis in fratre vestro reverendum sit demonstremus. Talem nempe vos debemus et volumus credere, ut nec vos regni augmentum cum animae vestrae detrimento velitis habere, neque nos cum tali dedecore ad adiutorium ecclesiastici regiminis et gubernationis recipere, ut sine sacerdotio simus; quo privati erimus, si contra Deum et rationis auctoritatem nos Ecclesiasque nostras vobis studuerimus committere. Ecclesiae siquidem nobis à Deo commissae non talia sunt beneficia, et huiusmodi Regis proprietas, ut pro libitu suo inconsulte illas possit dare vel tollere: quoniam omnia quae Ecclesiae sunt, Deo consecrata sunt. Unde qui Ecclesiae aliquid fraudatur aut tollit, sacrilegium secundum sanctam scripturam facere noscitur. Et nos Episcopi Domino consecrati, non sumus huiusmodi homines ut sicut homines seculares in vassallatico debeamus nos cuilibet commendare, sed ad defensionem et ad adiutorium gubernationis in ecclesiastico regimine nos Ecclesiasque nostras committere, aut iurationis sacramentum, quod nos evangelica et apostolica atque canonica auctoritas vetat, debeamus quoquo modo facere. Manus enim chrismate sacro peruncta, quae de pane et vino aqua mixto per orationem et crucis signum conficit corpus et Christi sanguinis sacramentum, abominabile est, quicquid ante ordinationem fecerit, ut post ordinationem episcopatus seculare tangat ullo modo sacramentum. Et lingua Episcopi, quae facta est per Dei gratiam clavis coeli, nefarium est ut sicut secularis quilibet super sacra iuret in nomine Domini et Sanctorum invocatione, nisi forte, quod absit, contra eum scandalum acciderit Ecclesiae suae; et inde sic temperanter agat sicut Domino docente constituerunt Rectores Ecclesiae synodali consilio. Et si aliquando sacramenta ab Episcopis exacta aut facta fuerunt, contra Deum et ecclesiasticas regulas, quae Spiritu sancto dictatae et Christi sunt sanguine confirmatae, irrita sanctae scripturae paginis declarantur, et exigentes atque facientes medicamento exinde salutaris poenitentiae indigent. Propterea expectate Domine, patienter sicut Princeps Christianus et Ecclesiae filius, et honorate Ecclesiae sanctae Rectores; ut vos honoret qui nobis dixit: *Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit.* Et: *Honorantes me honorabo; et hi qui temnunt me, erunt ignobiles.* Et: *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.* Et in Psalmo: *Nolite tangere Christos meos, et in Prophetis meis nolite malignari;* quoniam *qui malignantur*, id est maligna agunt, *exterminabuntur: sustinentes autem Dominum ipsi hereditabunt terram,* hoc est, regnum Dei. Et cum venerit tempus et lo-

cus, sicut superius diximus, loquemur cum nostris confratribus; et sicut Domini iustis dispositionibus viderimus convenire, sine dubio faciemus. Et non est rationabilis causa quae contra hoc quod petimus vos debeat stimulare: quia non sumus huiusmodi homines ut cum cognoverimus voluntatem Domini, velimus aut debeamus quoquo modo resultare, vel rixas et dissensiones seu seditiones, quas vulgus *Werras* nominat, debeamus commovere, conserere, vel tenere, quos Dominus pacis praedicatores et sectatores voluit ordinare, et peccata nostra atque nobis commissorum, et etiam totius populi, constituit plangere et curare, et bellum cum vitiis et pacem cum fratribus iussit habere. Nos equidem pacem et quietem, non rixas et bella, optamus et quaerimus: quia sicut dicit Apostolus, *non sunt nobis carnalia arma, sed spiritalia, et potentia Deo*, quibus sumus calciati pedes in praeparatione Evangelii pacis, induti lorica iustitiae et galea salutis, accincti lumbos in veritate, habentes scutum fidei et gladium Spiritus Sancti: quia non est nobis conluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiae in coelestibus. Et non militamus terreno Regi, sed coelesti, pro salute et nostra et terreni Regis, et totius populi nobis commissi: quorum officium est nulli nocere, contra neminem infideliter agere, omnibus autem velle prodesse. Tandem, Domine nobis Rex, contra Deum et contra animam vestram non audiatis illos qui dixerint, si forte vobis dixerint: Non tibi sit curae, Rex, quae tibi referunt illi fellones atque ignobiles; hoc fac quod tibi dicimus, quoniam cum nostris, et non cum istorum parentibus, tenuerunt parentes tui regnum. Nos autem obsecramus dominationem vestram, adtendite, potius, si Christianus Rex estis, sicut et Deo gratias estis, et in illum creditis, et per illum regnare vultis *per quem*, sicut scriptum est, *Reges regnant*, et cuius est regnum, immo orbis terrae et plenitudo eius; quia idem Deus in carne veniens, qui solus Rex fieri potuit et Sacerdos, et in coelum ascendens suum regnum, id est, Ecclesiam, inter Pontificalem auctoritatem et Regiam potestatem gubernandum disposuit, et non elegit ad hoc divites et nobiles, sed pauperes et piscatores, sicut scriptum est: *ignobilia et contemptibilia mundi elegit, ut confundat fortia.* Et fieri potest ut tales vobis ista dicant (si forte minus necessario Deum timentes vobis dixerint) cum quorum parentibus diabolus, qui, secundum Scripturam, *est Rex super omnes filios superbiae*, regnum Christi, quod est Ecclesia, conturbaverit, et nunc eos in regno suo, id est, in inferno, retineat, et secum in secula retinebit. Pro certo autem sciatis quia cum nostris parentibus, id est, cum Apostolis, Chris-

tus, Rex Regum, regnum suum, id est, Ecclesiam, conquisivit, ampliavit, et rexit, et per nos et nobiscum, utinam non ad iudicium nostrum dicamus! eandem Ecclesiam, id est, regnum suum, quotidie adquirit, auget, atque gubernat idem Dominus Iesus Christus, sicut dictum est à Domino Ecclesiae per Prophetam: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii;* id est, pro Apostolis creavit tibi Episcopos, qui te regant et doceant. Cum qua Ecclesia nobis à Deo commissa, Rex Christiane et Domine, sicut litteris vestris iussistis, ieiuniis et orationibus ac letaniis, Dominum summum gubernatorem in navi sanctae Ecclesiae fluctuante in hoc mare, id est, seculo naufragoso, peccatis nostris communibus dormientem pulsare et excitare, et pro vobis deprecari studebimus: ut quantocius pro sua ineffabili pietate evigilet et imperet ventis et mari, id est, tentationibus diabolicis et inquietudinibus secularium hominum, ut redeat quantulacunque tranquillitas, gratia et misericordia eiusdem Domini nostri Iesu Christi, cui est et sit potestas et honor, et gloria et imperium, in secula seculorum. Amen.

TITULUS XXVIII.

Synodi Metensis, de indulgentia Ludovici Regis.

Haec Capitula tractata et confirmata sunt ab Episcopis in Synodo habita apud Mettis civitatem, de indulgentia Hludouvici Regis pro seditione et excessibus in regno fratris sui Karoli perpetratis.

(*Commonitorium Episcopis ad Ludovicum Regem legatis à Synodo Metensi.*)

Dilectis in Christo fratribus et consacerdotibus nostris, legatis videlicet divinae pacis ac nostrae unanimitatis, Hincmaro, Gunthario, Weniloni Archiepiscopis, et venerabilibus Coepiscopis nostris Herluino, Hildegario, Adventio, Abboni, Hincmaro, Erchanrao, Episcopi quorum nomina subter habentur adscripta, qui favente Domino, et annuentibus gloriosis Principibus nostris Karolo et Hlothario in Mediomatricum civitatem, anno Incarnationis Dominicae DCCCLIX, Indictione VII, V Kal. Iunias synodali decreto convenimus.

I. Nota et (proh dolor!) nimis est nota discordia atque calamitatis pernicies quae factione quorumdam seditiosorum hominum nuper inter fratres Reges nostros Hludouvicum et Karolum accidit: unde tanta ac in Ecclesia nobis ad regendum, divina dignatione, commissa et in hoc regno perpere sunt admissa, ut ipso etiam auditu horribilia cognoscantur;

et si haec discordiae pestilentia diutius, operante humani generis antiquo hoste, duraverit, quam exitiabilis et mortifera existat, melius ipsi scitis. Qua de re memores quid Veritas missis praedicatoribus iusserit, ut divinus Paulus dicit, *legatione fungimur pro Christo, reconciliamini Deo*, legatione pro Christo fungentes, vos, fratres carissimi, legatos Deo amatae pacis, quoniam exinde iam gloriosos Principes nostros Karolum et Hlotharium episcopali auctoritate monuimus, ad Domnum Hludouvicum Regem gloriosum mediante Domino ordinamus, sicut Salvator dicit: *In quamcunque*, inquiens, *domum intraveritis, primum dicite: Pax huic domui. Et si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra. Sin autem, ad vos revertetur.* Quia aut erit quisque praedestinatus ad vitam, et coeleste verbum sequetur quod audiet; aut si nullus audire voluerit, ipse praedicator sine fructu non fuerit, quoniam ei à Domino pro labore sui operis merces recompensabitur.

II. Post praedicatam vero et postulatam pacem, legatio vestrae fraternitatis huiusmodi erit conditionis, ut isdem Rex nobis, et utinam Deo, semper amabilis, admissorum indulgentiam consequatur.

III. Videlicet si se de omnibus quae per eum malitiosorum hominum persuasione atque seductione in parochiis nostris fratrumque nostrorum perpetrata sunt veraciter recognoverit, sicut scriptum est: *Iuxta est Dominus his qui tribulato sunt corde.* Et: *Sacrificium Deo est spiritus contribulatus;* quoniam cor contritum et humiliatum Deus non spernit. Et sicut hi qui ficte Deum quaerunt, invenire nunquam merentur, ita prope est Dominus omnibus invocantibus se in veritate.

IV. Et si post veram recognitionem puriter confessus fuerit; quia iterum dicit Scriptura: *Qui abscondit scelera sua, non dirigetur. Qui autem confessus fuerit, et reliquerit ea, misericordiam consequetur.* Et: *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est et iustus ut remittat nobis peccata nostra*, et *emundet nos ab omni iniquitate.*

V. Post puram autem confessionem, si promiserit quae male gesta sunt, per dignos poenitentiae fructus, praeveniente, adiuvante, et subsequente divina gratia, se pro viribus emendaturum; (quia scriptum est, *Facite fructus dignos poenitentiae*) ut tanto maiora quaerat bonorum operum quisque lucra per poenitentiam, quanto graviora sibi intulit damna per culpam, quoniam et illi beati quorum tecta bonis operibus sunt peccata) et ut scriptum est, quia peccavit, et populum peccare fecit, tanta sint bona quae tanta operiant mala.

VI. Deinde si spoponderit ad pacem et concordiam

praesentaliter in toto corde et ore, et quantocius rationabiliter et possibiliter atque convenienter ex communi consensu fieri poterit, etiam praesentia corporis ad pacem et concordiam cum fratre suo Karolo se rediturum, et in pace ac caritate Deo placita cum praefatis Principibus nostris Karolo atque Hlothario, si ipsi eandem pacem et concordiam erga eum servaverint, permansurum, et in se peccantibus debita dimiserit, sicut sua à Deo debita sibi cupit dimitti. Quia itidem Scriptura dicit: *Pacem sequimini cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum.* Et cum mala cuncta bonis sequentibus diluantur, tantum est discordiae malum, quae nisi extincta funditus fuerit, bonum nullatenus sequi, evangelio teste, permittat; et caritas est quae operit multitudinem peccatorum, sine qua etiam si quis corpus suum tradat ad ignem, nihil ei nisi ad damnationis iudicium proderit. Et Dominus dicit: *Si non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec pater vester coelestis dimittit vobis peccata vestra.*

VII. Post haec, si promiserit quod iam ulterius tale vel simile schisma in hac sancta Dei Ecclesia atque in ista Christianitate non reiteret. Unde scriptum est: *Qui baptizatur à mortuo, et iterum tangit illum, quid proficit lavatio eius?* Baptizatur quippe à mortuo, qui mundatur fletibus à peccato; sed post baptisma mortuum tangit, qui culpas post lacrymas repetit. Et iterum scriptum est: *Canis reversus ad vomitum suum, et sus lota in voluntabro luti;* quia qui peccatum post poenitentiam repetit, quasi in lutosa aqua semetipsum volvit, vitae munditiam subtrahit, ipsas etiam lacrymas ante Dei oculos sordidas facit.

VIII. Tunc demum promittat se ab illorum perditorum hominum tuitione atque favore, per quos tam graviter Deum offendit, disiungere. Et qui quasi ad eius fidem, sed potius infideliter ad eum venerunt, ad rectam rationem in proximo placito ante fratrem suum Karolum et nepotem suum Hlotharium, sicut, Deo teste, iam apud Marsnam propria manu firmaverat, venire, si potuerit, faciat. Et quemcunque illorum recta ratio dignificaverit, digne honore suo fruatur. Et qui per rectam rationem Seniorem suum iustificari non potuerit, et rationabilem misericordiam pro eo expetierit, eandem rationabilem misericordiam illi obtineat. De illo vero quem recta ratio et iustum iudicium condemnaverit, ut Rex Christianus cum Rege Regum Christo concordet, et alienae perditioni se non commisculet; quia, ut Paulus dicit, *non solum qui faciunt, sed etiam qui male facientibus consentiunt, digni sunt morte.* Unde sanctus Innocentius dicit quia non multum interest inter committentis animum et consentientis favorem. Addo amplius, plerumque dediscit

errare cui nemo consentit. Et iterum sanctus Paulus cum talibus hominibus nec cibum sumere permittit. Et sanctus David, dum totum se ad foedera pacis internae constringeret, testatur quod cum malis concordiam non teneret, dicens: *Nonne qui oderunt te, Deus, oderam illos, et super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi.* Inimicos etiam Dei perfecto odio odisse est, ad quod facti sunt diligere, et quod faciunt increpare; mores pravorum premere, vitae prodesse. Hinc Finees peccantem civem coeuntem cum Madianite percalit, et iram Dei iratus placavit. Et Iosaphat, qui tot de anteacta vita praeconiis attollitur, de Achab Regis amicitiis pene periturus increpatur; cui à Domino per Prophetam dicitur: *Impio praebes auxilium, et his qui oderunt Dominum amicitia iungeris. Et idcirco iram quidem Domini merebaris; sed bona opera inventa sunt in te.* Hinc sacri Canones à sancto promulgati Spiritu dicunt ut hi qui post excommunicationem vel interdictum cum excommunicatis communicaverint, condemnati anathema habeantur. Et sanctus Cyprianus Regis ministerium esse dicit impios de terra perdere, homicidas, periuros, adulteros, veneficos, sacrilegos non sinere vivere. Et in libro Regum scriptum est, dicente Domino per Prophetam: *Quia dimisisti virum morte dignum, erit anima tua pro anima illius, et populus tuus pro populo illius.* Et quam noxia sit indebita erga iniquos misericordia, monstratus in opere Saül ac Samuelis; quoniam cui Saül pepercit offendens Dominum, Samuel Propheta in frusta concidit. Nam sicut quisque in se peccantibus debet propter Deum dimittere, ita in Deum peccantes, et Ecclesiam conculcantes, et regni pervasores, et in Christianitatis depopulatores, et in pacis perturbatores, et in patriae proditores debet minister Domini Rex debitam vindictam propter Deum exercere. Quapropter sciat Rex nobis amabilis quia sicut infirmus sanari non potest qui à medico coquitur, quandiu ferrum ignitum in illius tenetur corpore, ita et nemo sanari potest à peccato quandiu in peccato manserit, vel quandiu in peccato manenti scienter et libenter communicaverit.

IX. Tandem in se promiserit adiutorem et cooperatorem Dei pro viribus de caetero et rationabiliter futurum, qualiter Ecclesia Dei quae in suo regno ac regnis nostrorum Principum una est, sicut et unum Sacerdotium, secundum qualitatem periculosi temporis in unoquoque ordine restituatur, et Sacerdotes Dei debita privilegia et ecclesiasticum vigorem obtineant, et populus iustitiam et pacem habeat, congregatis vobis et nostro immo divino Spiritu, qui est remissio omnium peccatorum, per ecclesiasticam apostolicae auctoritatis potestatem illi peccata in nostris parochiis per illum

et ab illo commissa ecclesiastica pietate et canonico more dimittite, eique indulgentiam postulanti donate, atque illum sacrae communioni, qua ipse se privaverat excommunicatis communicans, restituite.

„X. Et licet multorum annorum, secundum praefixos à sacris canonibus gradus, poenitentiae haec perpetrata facinora indigerent, tamen confisi de Dei misericordia, apud quem non sic acceptatur mensura temporis ut doloris, nec abstinentia ciborum sicut mortificatio vitiorum, non praeiudicantes Patrum sententiis quae de huiusmodi decreverunt, sed potius eorum sequentes humaniorem diffinitionem haec scribimus. Ait sancta Synodus Africana: *Poenitentibus, secundum differentiam peccatorum, Episcopi arbitrio poenitentiae tempora discernantur.* Et S. Leo apostolicae Sedis Pontifex: *His*, inquit, *qui in tempore necessitatis et in periculi urgentis instantia praesidium poenitentiae et mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda; quia misericordiae Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniae moras vera confessio, dicente Dei Spiritu per Prophetam: Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris.* Et alibi: *Dic iniquitates tuas prior, ut iustificeris.* Et item: *Quia apud Dominum misericordia est, et copiosa apud eum redemptio. In dispensandis itaque donis Dei non debemus esse difficiles, nec se accusantium gemitus lacrymasque negligere, cum ipsam poenitenti affectionem ex Dei credamus inspiratione conceptam dicente Apostolo: Ne forte det illis Deus poenitentiam, et resipiscant à diaboli laqueis, à quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.* Et sanctus Gregorius in Evangelii homelia dicit: *Veniat foras mortuus, id est, culpam confiteatur peccator. Venientem vero foras solvant discipuli, ut Pastores Ecclesiae ei poenam debeant amovere quam meruit qui non erubuit confiteri quod fecit.*

XI. His perpensis, fratres carissimi, si, ut diximus, iam dictum Regem à nobis amabilem ita contemperatum divinae voluntati et sacrae auctoritati inveneritis, secundum ministerium vobis à Deo traditum cum nostra unanimitate absolvite. Sin alias, vos nullo modo cum eo, quem absolvere non poteritis, ligare nolite; quoniam nec coram Deo, nec in Synodo nos inde auctores habebitis, si agere aliter, quod absit, praesumpseritis; vosque et in Synodo et coram Deo pro facto irrito dabitis rationes.

XII. Et si ipse, quod Deus longe faciat, et quae egit, unde illum nunc commonere vos mittimus, reiteraverit, omnia et ante divinos oculos et ad ecclesiastica iudicia redivivo vulnere curanda vel amputanda noverit revenire. Si quid quoque contra sanctam auctoritatem praesumptum, vel sub-

reptum, sive extortum fuerit, non solum in divinis examinationibus, verum nec in divinis legibus quippiam praevalebit. Et non sit de caetero immemor idem Rex gloriosus quod dicit sanctus Gregorius: *Sciendum est*, inquit, *quia quisquis inlicita nulla commisit, huic iure conceditur ut licitis utatur; sicque pietatis opera faciat ut tamen, si noluerit, ea quae mundi sunt non relinquat. Quilibet vero tanto à se licita debet abscidere, quanto se meminit et inlicita perpetrasse. Neque enim par fructus esse boni operis debet eius qui minus et eius qui amplius deliquit, aut eius qui in nullis et eius qui in quibuslibet facinoribus cecidit. Sed tanto quisque maiora quaerat bonorum operum lucra per poenitentiam, quanto graviora sibi intulit damna per culpam.* Unde à vobis nostra, quin potius Dei voce, commoneatur ut sic studeat praeteritorum poenitens, et imminentia atque futura cavens, Deo militare in regno terreno, quatenus mereatur conregnare Christo in regno coelesti.

Haec quae sequuntur, peracta legatione, renuntiarunt Episcopi.

De indulgentia sua nobis Hludouvicus Rex pridie Nonas Iunias in Wormatia dixit. Volo vos precari ut si in aliquo vestros animos offendi, ut hoc mihi perdonetis, ut inantea securus vobiscum loqui possimus. Ad haec Hincmarus, qui primus in ordine ex sinistra parte illius stetit, respondit dicens: Ista causa cito ad effectum pervenire potest; quia quod nos offerimus, hoc vos petitis. Et monente Grimoldo ac Theodorico Episcopo, iterum ipse Hincmarus dixit: Nihil contra me fecistis unde noxium rancorem in mente contra vos teneam, quia si facerem, ad altare, ut Domino sacrificarem, accedere non auderem. Iterum monentibus eisdem Grimoldo et Theodorico ac Salomone, dicente ipso Theodorico haec verba: Facite sicut Senior noster precatur, parcite illi, respondit ipse Hincmarus haec eadem verba: Quod in me, id est, in mea persona, offendistis, et peperci et parco. De hoc autem quod in Ecclesia mihi commissa et in populo male est factum, voluntarie vobis dono consilium, et secundum Deum praesto auxilium, ut inde salvi sitis, si vobis placet. Et praefati viri responderunt: Certe bene dicit. Et caeteri fratres nostri in haec verba et senserunt et prosecuti sunt. Tanta et talis indulgentia illi largita fuit, et non altera, neque amplius. De scripto autem quod confirmatum nobis est traditum, nec ipse à nobis quiddam quaesivit, nec nos illi aliquid diximus, quoniam necdum cum illo ex huiusmodi in ratione eramus. Ipse autem post haec et alia dixit nos egisse quod non egimus, ex hoc materiam sumens quod Guntharius illi familiariter, ut eum instrueret et ad satisfactionem provocaret,

scriptum relegit ita inquiens: Vos mihi transmisistis vestram epistolam cum Capitulis: vos venistis cum causa facta. Nos non sumus hic nisi duo vel tres, qui sine aliis huc exilivimus: in illas causas intrare non possumus antequam cum nostris Episcopis inde tractemus; quia, Deo gratias, nihil sine illorum consilio feci; et postea inde respondeam. Nos autem expectabamus ut consilium a nobis de sua salute oblatum ipse quaereret, et tunc et secundum illud scriptum donaremus consilium. Ipse autem de suo gradu respondit quod in illud scriptum non intraret antequam cum suis Episcopis consideraret. Et sic quicquid in generali causa Ecclesiae et populi egit, penes illum remansit.

TITULUS XXIX.

Synodi Tullensis apud Saponarias.

Haec ventilata, definita, atque obtenta sunt in Synodo duodecim provinciarum quae habita est anno Incarnationis Dominicae DCCCLIX, *Indictione* VII *in territorio Tullensi, sub Princibus Karolo, Hlothario, et item Karolo.*

(*De concordia inter fratres Ludovicum et Karolum Reges reformanda.*)

I. Ut caritas fraterna et concordia pacis reformetur inter fratres, Principes scilicet ac gloriosos Reges nostros Hludouvicum et Karolum; qualiter schisma quod ortum est nuper in Ecclesia, ad unitatem benignitatis valeat redintegrari, et status Ecclesiae pene conlapsus restitui, et pax ac iustitia in populo Christiano valeat procurari; et qui a fidelitate debita defecerunt, iudicio et iustitia per rectam rationem et rationabilem misericordiam possint salvari, et perverso conamine ad salubriora converti.

(*Ut Episcopi mutuo se consilio et auxilio adiuvent, et Synodos frequentent*).

II. Episcopi namque secundum illorum ministerium ac sacram auctoritatem uniti sint, et mutuo consilio atque auxilio Reges regnorumque primores atque populum sibi commissum in Domino regant et corrigant; et nemo se a solatio mutuo subtrahat, sed synodales conventus secundum iussionem canonicam frequentare procurent: quatenus ordo ecclesiasticus, qui quasi obliteratus iam fuerat, (quoniam Synodi propter discordiam Regum frequentari non poterant) episcopali collatione ad necessarium ac debitum statum re-

duci praevaleat. Unde etiam consensum apud Reges expetitum obtinuerunt.

(*De stabili unione principum Karòli et Lotharii, atque Karoli Regum*).

III. Reges nihilominus ac Principes nostri Karolus, Hlotharius, atque item Karolus ad Dei voluntatem atque sanctae Ecclesiae statum, suamque salutem et populi salvationem, gratias Deo, uniti et in eadem salutari unitate firmati sunt.

(*De Tortoldo Diacono, qui Episcopalem potestatem in Baiocacensium urbe occuparat*).

IV. Perventum est ante conventum Episcoporum quendam Diaconum, cui Tortoldus nomen est, episcopalem potestatem in urbe Baiocacensium occupasse et pollicitationibus ac minis sollicitare multos ac perturbare. Unde definivit sancta Synodus ut Wenilo, Senonum Archiepiscopus, cuius Diaconus fuit, adiunctus secum tribus aliis, memoratum Diaconum evocatum audiant, et secundum auctoritatem canonicam de eo definiant. Si autem refugerit eorum cognitionem, annitente principali potestate venire ad audientiam compellatur. Quod si hanc quoque declinaverit, anathemate feriatur.

(*De Anscario Subdiacono, qui Lingonum sedem, vivo eius Episcopo, pervaserat*).

V. De quodam etiam Subdiacono Anscario, qui vivo et incolumi Episcopo civitatis Lingonum sedem pervasit, simili est sententia definitum. Sed intervenientibus legatis eiusdem Subdiaconi, humanior est prolata sententia; videlicet ut sacramento confirmet se nunquam talia huiusmodi praesumptione facturum. Cuius sacramenti tenorem huic capitulo subnectere dignum existimavimus. *Ego Anscarius, Subdiaconus, confiteor coram Domino et sanctis Angelis eius, reverentiae sanctae paternitatis vestrae, contra Dei voluntatem et contra canonica statuta temere me fecisse in Isaac venerabilem Pontificem, usurpando sedem Ecclesiae sanctae sibi commissae Lingonicae et sollicitando Clericos et vassallos eius omnemque familiam. Atque ideo pro tantae praesumptionis excessu, per sacri ministerii vestri vobis largitam a Domino potestatem, veniam mihi poenitenti largiri suppliciter deprecor. Deinceps vero nec in eundem Antistitem, nec in alium quemlibet, nec in illa nec in alia Ecclesia huiusmodi praesumptionem facere tentabo, et neque illi aut alicui suorum Clericorum aut laicorum in aliqua re impedimentum faciam pro hac causa, quia me graviter deliquisse confiteor.*

Neque insidias eis ullius inquietudinis parabo, neque per me neque per aliquem meorum propinquorum, nec per quemcunque hominem? sed potius adiutor pro viribus et intelligentia ipse suisque ero, prout sibi placuerit. Et qui sibi pro hoc ipso inimici sunt, quos ipse voluerit, si potuero, eidem conciliare procurabo. Sic me Deus adiuvet, et istae sanctae Sanctorum Reliquiae. Statuit etiam sancta Synodus ut nunquam ad eandem Lingonensem Ecclesiam, sive ad Ianuacensem o), quam iam pridem pari modo adflixerat, debeat adspirare. Et si ita ut praemisimus iussis episcopalibus obedire refugerit, sententiam superius Diacono datam incurrat.

(*De proclamatione Karoli Regis adversus Wenilonem, Archiepiscopum Senonensem*).

VI. Deinde gloriosus Rex Dominus Karolus sacrae Synodo libellum appellationis electorumque iudicium inter se et Wenilonem, Senonum Archiepiscopum, qui ab eo defecerat, et proclamationis diploma porrexit. Unde secundum sacram auctoritatem, et induciae ac dierum dilatio est concessa, et certa accusatio per Episcopos et synodicas litteras praefato Archiepiscopo est intimata atque concessa secundum regulas divinitus promulgatas.

(*De Attone Virdunensium Episcopo, qui contra regulas ecclesiasticas provectus dicebatur*).

VII. Mota est etiam quaestio de Attone, Virdunensium Episcopo, quod oblatione regulari (unde petitio ibidem est praesentata) in monasterio sancti Germani Autissiodorensium extiterit, et contra regulas ecclesiasticas inde discedens, minus provise quam sacra auctoritas doceat, ad ordinem episcopalem pervenerit. Unde etiam definitum est dari sibi commeatum veniendi ad aliam Synodum, sicut sacra sancit auctoritas.

(*De litteris Synodi ad Episcopos Brittonum qui a Metropolitano suo disciverant, et cum excommunicatis communicabant*).

VIII. Ad Episcopos siquidem Brittonum, qui se contra auctoritatem a metropoli sua moliuntur discindere, Synodus litteras secundum auctoritatem sacram direxit quatenus ad suam metropolim redeant, eique debito iure se subd nt, nec a canonica et episcopali communione se segregent. Excommunicatis etiam, sicut sacrae decernunt reguae, nequaquam communicent, et Salomonem commoneant

---

o) al. ms *Ianuensem.*

ut promissam fidem glorioso Regi Karolo observet, et ipse et Brittones excommunicatis communicantes, ipsi se sacra communione non privent.

(*De litteris Synodi ad Brittones excommunicatos, quibus nisi se corrigant, anathema intentatum*).

IX. Ad memoratos quoque excommunicatos sancta Synodus litteras direxit, eisque usque ad futuram proximam Synodum corrigendi spatium tribuit, monens ecclesiastica pietate ut convertantur et vivant; quia, nisi se correxerint in futura Synodo generali unanimitate anathemate terribili ferientur.

(*De Capitulis quibusdam in Synodo relectis, de quibus inter Episcopos erat controversia*).

X. Relecta sunt denique in eadem Synodo quaedam Capitula super quibus quorundam fratrum sensus dissentire probantur. Unde convenit inter Episcopos ut Deo favente, pace ac tranquillitate recuperata, simul conveniant, et prolatis sanctarum Scripturarum atque catholicorum Doctorum sententiis, quae saniora sunt concordi unamitate sequantur.

(*De conservando privilegio Monasterii Sancti Benedicti*).

XI. Tandem postulavit humiliter Synodus generalis, se ad terram usque prosternens ante Karolum Regem et Rodulfum Biturigum Archiepiscopum, obsecrans et adiurans per crucem et Christi sanguinem ut privilegium monasterii sancti Benedicti, quod annuente Rege praefato firmaverant, quodque idem Rodulfus subscripserat, (qui praefatam abbatiam inregulariter tenebat *p*), ratum et inconvulsum servare studerent. Quod si Abbas negligens et sacris regulis inconveniens per directos Missos inventus fuerit, ab eadem paternitate removeatur, et alius qui dignus repertus fuerit substituatur, et privilegii regularis (auctoritas *q*) in eodem monasterio quacunque occasione non destituatur.

(*De aliis quae specialius in eodem Synodo statuta sunt*).

XII. Haec de praecipuis in eadem sacra Synodo fuere statuta. Caeterum specialia de quibusque parochiis, prout visum fuit, secundum ecclesiasticam auctoritatem definita, et episcopis in propriis parochiis sunt ad exsequendum commissa.

(*De precibus quas inter se condixerunt Episcopi qui ad hoc Concilium convenerunt*).

XIII. Placuit omnibus, ut creditur, instinctu divino,

---

p) Desunt in al. Codd.

q) al. ms. *status*.

qui ad universale Concilium in vicinia Tullensium confluxerunt, quoniam calamitatum taedio laborabant, quo invenirent aliquid ubi consolationis gratia respirarent. Statuerunt itaque ut pro se invicem omnes, dum adviverent, preces huiusmodi frequentarent; scilicet ut singuli pro cunctis per singulas hebdomadas, feria quarta, Missam celebrarent. Post vocationem autem cuiuslibet eorum, superstites obtineant ut pro eo qui decesserit, in sedibus septenae Missae totidémque Vigiliae Domino persolvantur, a Presbyteris autem monasteriorum sive villarum tres Missae totidemque vigiliae dependantur. Exitus autem uniuscuiusque vicissim piis currentibus litteris innotescat. Praesentes etiam Abbates in tam profutura societate recepti, eadem se conditione iunxerunt.

TITULUS XXX.

SYNODI TULLENSIS APUD SAPONARIAS.

Libellus proclamationis domni Károli Regis adversus Wenilonem, Archiepiscopum Senonum, electis Iudicibus Remigio Lugdunensium, Eirardo Turonorum, Weniloni Rothomagensium, et Rodulpho Biturigum Archiepiscopis in sancta Synodo duodecim provinciarum apud Tullensem Parochiam, in suburbano eiusdem urbis quod dicitur Saponarias *propria ipsius manu porrectus anno Incarnationis Dominicae* DCCCLIX. *Indict.* VII, XVIII. *Kalendas Iulias.*

I. Quia, sicut dicit sanctus Gregorius, et ex consuetudine olitana cognoscitis, in Francorum regno Reges ex genere prodeunt; mihi a Domino et genitore meo piae memoriae Hludouvico Augusto pars regni inter fratres meos Reges divina dispositiône est tradita. In qua parte regni vacabat tunc Pastore Metropolis Senonum, quam, iuxta consuetudînem praedecessorum meorum Regum, Weniloni tunc clerico meo in capella mea mihi servienti, qui more liberti clerici se mihi commendaverat, et fidelitatem sacramento promiserat, consensu sacrorum Episcoporum ipsius metropolis ad gubernandum commisi, et apud Episcopos, quantum ex me fuit, ut eum ibidem Archiepiscopum ordinarent obtinui.

II. Post haec de divisione regni inter me et fratres meos ratio est exorta notissima, unde partem divisionis cum mutuis, nostris scilicet nostrorumque fidelium sacramentis,

sicut etiam primores regni totius invenerant, tenendam et gubernandam suscepi. Quam divisionem inter me et fratres meos de caetero a me substantialiter tenendam, sicut et alii qui ibi adfuerunt Episcopi, Wenilo mihi fratribusque meis propria manu iuravit: pacem etiam et mutuum adiutorium inter me et praefatum fratrem Hludouvicum Wenilo sacramento firmavit.

III. Sed et post hoc, electione sua aliorumque Episcoporum, ac caeterorum fidelium regni nostri voluntate, consensu et acclamatione, cum aliis Archiepiscopis et Episcopis Wenilo in dioecesi sua, apud Aurelianis civitatem, in basilica sanctae Crucis, me secundum traditionem ecclesiasticam Regem consecravit, et in regni regimine chrismate sacro perunxit, et diademate atque regni sceptro in regni solio sublimavit. A qua consecratione vel regni sublimate supplantari vel proiici a nullo debueram, saltem sine audientia et iudicio Episcoporum quorum ministerio in Regem sum consecratus, et qui throni Dei sunt dicti, in quibus Deus sedet, et per quos sua decernit iudicia; quorum paternis correptionibus et castigatoriis iudiciis me subdere fui paratus, et in praesenti sum subditus.

IV. Denique cum seditiones in regno nostro per homines irreverentes coeperunt crebrescere, consensu Episcoporum ac caeterorum fidelium nostrorum chirographum invicem conscripsimus, qualiter ego erga eos, cooperante Domino, agere vellem, et qualiter mihi consilio et auxilio iidem fideles nostri ab inde postmodum solatium ferre debuissent. Cui scripto Wenilo apud Baiernam villam propria manu subscripsit, sicut in praesenti videre potestis.

V. Deinde cum contra Paganos ad insulam loci qui *Oscellus* dicitur cum fidelibus nostris, et terreno itinere ac navigio, sicut scitis, perrexi, quidam a nobis deficientes fuga lapsi sunt. Wenilo autem se pro infirmitate sua illuc ire non posse dicens, ad sedem suam reversus est. Dum autem in procincto eo nos infirmi degeremus, frater noster Hludouvicus, sicut scitis, cum manu hostili et seditiosis hominibus ex regno suo regnum nostrum irrupit. Ad cuius colloquium sine mea voluntate atque licentia Wenilo venit, quem supplantatorem meum esse cognovi; quod nemo Episcoporum ex regno nostro alius fecit.

VI. De caetero, cum contra praedictum fratrem meum et inimicos meos, ac vastatores Ecclesiae et depopulatores regni qui cum illo erant, cum fidelibus Dei ac nostris perrexi, nec per se ipsum nec per debitum solatium quod antecessores mei Reges et ego ipse ex Ecclesia illi commissa

habere solitus eram, aliquid adiutorii praebuit, praesertim cum hoc devote ab illo petierim.

VII. Cum autem ratio et necessitas mihi accidit, de villa Breona ut a praedicto fratre meo secederem et ipse frater meus Hludouvicus ad hoc rediit in partem regni mei ut mihi meum nepotem subriperet, et homines meos mihi subtraheret, ac fideles meos vastanter imprimeret, Wenilo cum quo potuit solatio ad praedictum fratrem meum Hludouvicum in meam contrarietatem venit; cum quo erant excommunicati istius regni et seditiosi, de quorum excommunicatione Coepiscoporum suorum litteras accepit, et Missas publicas fratri meo, cum quo ipsi seditiosi erant, in palatio meo Attiniaco, ut parochia et provincia alterius Archiepiscopi fidelis nostri, sine sua licentia ac Coepiscoporum consensu, Wenilo excommunicatis vel excommunicatorum participibus celebravit. Et in eo Concilio atque consilio fuit quo nepos meus Hlotharius per mendacia, quantum ex seductoribus suis, subriperetur, et debitum ac sacramento promissum solatium atque adiutorium ex illo mihi subtraheret.

VIII. Praedictis nihilominus fratris mei consiliariis, et publicis ac secretis tractatibus, Wenilo cum specialibus familiaribus et inter priores eius familiariter cum episcopali iudicio, ut diximus, excommunicatis ut iudicio regni diiudicatis interfuit, quatenus partem regni quam idem frater meus et Wenilo mihi iuraverant, et in qua Wenilo me Regem sacraverat, saepe fatus frater meus obtineret, et ego illam perderem.

IX. Wenilo in eo consilio et tractatu fuit ut Episcopi qui mihi fidei promissae debitores erant, et consilium atque auxilium manu propria confirmatum ferre debuerant, deficerent et ad fratris mei Hludouvici obsequium et subditionem se verterent.

X. De Abbatia sanctae Columbae et rebus vel honoribus regni mei apud Hludouvicum fratrem meum, praeceptum obtinuit, et litteras ad Missos, quo eandem abbatiam revocarent, Echardum et Theodoricum impetravit. Sed in eisdem litteris ad praefatos Missos iussionem fratris mei Hludouvici Wenilo obtinuit ut de muro castelli Meloduni, quod ius regiae est potestatis, petras haberent licentiam prendere. Unde constat quod in plebe istius regni mihi a Deo collati eum studebat colere et satagebat tenere.

XI. Wenilo in eo consilio et tractatu cum praefatis excommunicatis fuit ubi consideratum est quatenus illi homines qui mihi fideles erant, et mihi sacramento fidelitatem promiserant, sive nolentes sive volentes, fratri meo Hlu-

douvico iurarent ut ei adiutorium ferrent qualiter regnum meum contra me obtinere potuisset. Et non solum consilio Wenilo interfuit, sed et ipse hoc idem consilium fratri meo Hludouvico contra meam fidelitatem, quam mihi promisit sacramento, donavit.

XII. Wenilo per se et per familiares suos, supradictos scilicet excommunicatos, apud fratrem meum Hludouvicum obtinuit ut vacans episcopatus Baiocacensis scilicet civitatis propinquo suo Clerico meo nomine Tortoldo, qui mihi se commendavit, et fidelitatem sacramento promisit, donaretur, qui eundem episcopatum in mea infidelitate, et contra fidelitatem mihi promissam, consensu Hludouvici fratris mei, accepit.

XIII. Tandem postquam mihi Deus vires recuperandi mei per solatium fidelium meorum contra fratrem meum donavit, perrexi prope de civitate Wenilonis, qui me contra fratrem meum ad recuperandum regnum meum pergere scivit, et nullum adiutorium vel per se, promisso ac subscripto consilio, vel per militiam, quae ex Ecclesia sibi commissa solet exire, adiutorium aliquod praestitit.

TITULUS XXXI.

In basilica sancti Castoris apud Confluentes.

De pace inter Karolum et Hludouvicum; de quibusdam criminibus constringendis.

Adnuntiatio domni Karoli.

Vos scitis quomodo aliquanti homines, minus quam necesse fuerat Deum timentes, nostrum fratrem Hludouvicum, quasi sub bona intentione, hoc anno sollicitaverunt ut in regnum nostrum taliter veniret sicut ipsi scitis: unde nos Deus et vestra fidelitas sic adiuvavit sicut et bene cognoscitis. Post hoc laboravit, adiuvante Domino, iste carissimus nepos noster ut inter nos pax fieret, sicut per rectum esse debet, et ut monentibus Episcopis ad illam caritatem et fraternam concordiam rediret, sine qua nullus Christianus salvus esse non potest. Propterea transmisit ad nos suos Missos, et mandavit nobis primum tale missaticum quod nobis impossibile visum fuit. Deinde quia illud missaticum non suscepimus, aliud missaticum nobis sui Missi dixerunt: quod, quia et secundum Deum salubre et secundum seculum utile nobis videtur, volumus nobis illud dicere; et si vobis ita sicut et nobis videtur, cum vestro consilio volumus illud recipere, et, quod Deus concesserit, ad necessarium effectum perducere.

(Haec sunt nomina Episcoporum qui anno Incarnationis Dominicae DCCCLX, Nonis Iuniis, in Secretario Basilicae sancti Casteris consideraverunt cum nobilibus ac fidelibus laicis firmitatem quam gloriosi Reges nostri Hludouvicus et Karolus atque Hlotharius inter se fecerunt VII. Idus Iunias in eodem monasterio, et qui haec Capitula ab omnibus conservanda acceptaverunt r).

Hincmarus, Guntharius, Altfridus, Salomon, Adventius, Hatto, Franco, Teudericus, Leutbertus, Gebehardus, Christianus, Wlfadus Abba, Witgarius Abba.

Haec nomina laicorum.

Chuonradus, Eurardus, Adalartus, Arnustus, Warnarius, Liutfridus, Hruodulfus, Erkingarius, Gislebertus, Ratbodus, Arnulfus, Hugo, item Chuonradus, Liutharius, Beringarius, Matfridus, Boso, Sigeri, Hartmannus, Liuthardus, Richuinus, Wigricus, Hunfridus, Bernoldus, Hatto, Adalbertus, Burchardus, Christianus, Leutulfus, Hessi, Herimannus, item Hruodulfus, Sigehardus.

SACRAMENTUM FIRMITATIS HLUDOUVICI REGIS.

Amodo et quandiu vixero, istum fratrem meum Karolum, et nepotes meos Hludouvicum, Hlotharium, atque Karolum, ad Dei voluntatem, et sanctae eius Ecclesiae statum et honorem atque defensionem, et ad nostram communem salutem et honorem, et ad populi Christiani nobis commissi salvamentum et pacem, et ad legis ac iustitiae atque rectae rationis conservationem, quantum mihi Deus scire et posse donaverit, et ipsi me obaudierint, et à me ipsi quaesierint, vero consilio, et secundum quod mihi rationabiliter et salubriter possibile fuerit, sincero auxilio adiutor ero ad regnum illorum continendum, et nec in vita, nec in membris, neque in regno illorum eos forconsiliabo. In hoc ut ipsi erga me similem promissionem faciant et conservent. Sic me Deus adiuvet, et istae sanctae Reliquiae.

CAPITULA AB OMNIBUS CONSERVANDA.

I. Ut omnium praeteritorum malorum et contrarietatum et supplantationum ac malarum machinationum, atque molitionum seu nocumentorum invicem actorum, abolitio ita

---

r) al. ms. *Anno incarnationis Domini nostri Iesu Christi DCCCLX. Haec sunt capitula venerabilium regum Hlotharii, Hludouvici, et Karoli, quae inter se firmaverunt* (in uno Cod. *II. Idus Iunias*) *pridie Idus Iun. in pago Treiectinse, iuxta ipsum locum Treiectum. Ut omnium praeteritorum malorum etc.*

inter nos et apud nos fiat, et à nostris cordibus penitus avellatur cum omni malitia et rancore, ut nec in memoriam ad retribuendum duntaxat mali vel contrarietatis, atque exprobationis seu improperii, de caetero exinde quiddam veniat.

II. Ut tanta inter nos, Domino cooperante, verae caritatis benignitas abhinc inante semper maneat de corde puro et conscientia bona, et fide non ficta, sine dolo et simulatione, ut nemo suo pari suum regnum aut suos fideles, vel quod ad salutem sive prosperitatem ac honorem regium pertinet, discupiat aut forconsiliet, aut per occultos susurrones libenter composita mendacia seu detractiones acceptet.

III. Ut unusquisque fideliter suum parem, ubicunque necessitas illi fuerit, et ipse potuerit, aut per se aut per filium, aut per fideles suos, et consilio et auxilio adiuvet, ut regnum, fideles, prosperitatem, atque honorem regium debite valeat obtinere. Et veraciter unusquisque erga alterum certatim demonstret quia in paris sui adversitate, si evenerit, fraterno modo contristetur, et in prosperitate illius laetetur. Et talem fidem sicut inter nos modo abhinc in ante conservaturos confirmatum habemus, sic unusquisque infantibus fratris sui, si obierit, ille qui superfuerit conservabit.

IV. Et quia per vagos et tyrannica consuetudine inreverentes homines pax et tranquillitas regni perturbari solet, volumus ut ad quemcunque nostrum talis venerit, ut de his quae egit rationem et iustitiam subterfugere possit, nemo ex nobis illum ad aliud recipiat vel retineat, nisi ut ad rectam rationem et debitam emendationem perducatur. Et si rationem rectam subterfugerit, omnes in commune, in cuius regnum venerit, illum persequamur, donec ad rationem perducatur, aut de regno deleatur.

V. Similiter et de eo agendum est qui pro aliquo capitali et publico crimine à quolibet Episcopo corripitur vel excommunicatur, aut de excommunicatione crimen faciens, regnum et Regis regimen mutat, ne debitam poenitentiam suscipiat, aut susceptam legitime peragat. Interdum etiam incestam propinquam suam, aut Sanctimonialem, vel raptam, sive adulteram, quam illic ei non licebat habere, fugiens secum ducit. Hic talis, cum Episcopus ad cuius curam pertinebit nobis notum fecerit, diligenter perquiratur, ne morandi vel latendi locum in regno alicuius nostrum inveniat, et Dei ac nostros fideles suo morbo inficiat; sed à nobis vel ministris reipublicae constringatur, et ut simul cum diabolica praeda, quam secum duxit, ad Episcopum suum redeat, et de quocunque crimine publico debitam poenitentiam suscipiat, aut susceptam legitime peragat, compellatur.

VI. Ut nemo Episcoporum hominem peccantem ab Ecclesia et Christiana communio alienet, donec illum secundum evangelicum praeceptum, ut ad emendationem et poenitentiam redeat, commonitum habeat. Qui peccans si commonitus inobediens et incorrigibilis permanserit, et ad emendationem redire noluerit, regiam vel reipublicae potestatem per se Episcopus vel per ministros suos adeat, ut constringatur, et ad emendationem ac poenitentiam peccator redeat. Qui etiam si ita ad correctionem perduci nequiverit, tunc secundum leges ecclesiasticas medicinali separatione a communione ecclesiastica segregetur.

VII. Ut illis hominibus qui in talibus perturbationibus, sicut in his praeteritis annis acciderunt, in Deum et in sanctam Ecclesiam atque in nos peccaverunt, si se ex veritate recognoscentes petierint, et deinceps nobis veraciter fideles esse voluerint, et in regnis nostris pacifici ac quieti, et legibus ac iustitiae obedientes extiterint, rationabilis misericordia impendatur, non solum in indulgentia commissorum, et in concessione proprietatum, verum etiam et in largitione honorum secundum nostram rationabilem possibilitatem.

VIII. Ut de rapinis ac depraedationibus, et de conspirationibus atque seditionibus, et de raptis feminarum, sicut ecclesiasticae et Christianae leges atque progenitorum nostrorum Capitula continent, ita in omnibus et ab omnibus conserventur.

IX. Ut alia etiam Capitula eorundem progenitorum nostrorum de sanctae ecclesiae honore et immunitate ac conservatione, et de regio etiam honore atque vigore, et populi nobis commissi lege ac iustitia, in omnibus et ab omnibus conserventur.

X. Ut nostri fideles, unusquisque in suo ordine et statu, veraciter sint de nobis securi quia nullum abhinc inantea contra legem et iustitiam, vel auctoritatem ac iustam rationem, aut damnabimus aut dehonorabimus, aut opprimemus vel indebitis machinationibus adfligemus, et illorum scilicet veraciter nobis fidelium communi consilio, secundum Dei voluntatem et commune salvamentum, ad restitutionem sanctae Dei Ecclesiae et statum regni, et ad honorem regium atque pacem populi commissi nobis pertinenti, adsensum praebebimus; in hoc ut illi non solum non sint nobis contradicentes et resistentes ad ista exequenda, verum etiam sic sint nobis fideles et obedientes, ac veri adiutores atque cooperatores vero consilio et sincero auxilio ad ista peragenda quae praemisimus, sicut per rectum unusquisque in suo ordine et statu suo Principi et suo Seniori esse debet.

XI. Ut sic simul coniuncti, et nos fratres ac nepos nos-

ter ad invicem, et nos cum fidelibus nostris, et fideles nostri nobiscum, et omnes simul cum Deo nos reconiungamus, et ut nobis sit propitius illi pro devoto munere offeramus. Et unusquisque omnium nostrum, absque sua propria excusatione vel iustificatione, recognoscamus in quibus aut singillatim aut communiter contra illius mandata, et decreta suorum Sanctorum, fecimus aut consensimus in ordine ecclesiastico et statu regni, et per singula in medium illa producamus. Et nemo nostrum suo aut amico, aut propinquo vel confoederato, immo nec sibi ipsi seculariter parcat ut spiritaliter et salubriter parcere possit. Quin, sicut praemisimus in praecedenti Capitulo, vero consilio et sincero auxilio illa in commune certatim emendatori totis viribus procuremus, quantocius rationabiliter poterimus.

XII. Et si aliquis de subditis, in quocunque ordine et statu, de hac convenientia exierit aut se retraxerit, vel huic communi decreto contradixerit, Seniores cum veraciter fidelibus suis haec secundum Dei voluntatem, et legem ac iustam rationem, velit nolit ille qui divino consilio et decreto et huic convenientiae resistens et contradicens fuerit, exequantur. Et si aliquis de Senioribus de hac convenientia exierit aut se retraxerit, vel huic communi decreto, quod absit, contradixerit, cum plures Seniorum nostrorum fideles et regnorum primores in unum convenerint, eorum qui observaverint consilio, et Episcoporum iudicio, ac communi consensu, qualiter de eo qui debite admonitus incorrigibilis perseveraverit agendum sit, faciente Domino decernatur. Et ut obnixius suprascripta Capitula a nobis auxiliante Domino inviolabiliter observentur, et nos illa observaturos certius credatur, manibus propriis subterfirmavimus.

ADNUNTIATIO DOMNI HLUDOUVICI REGIS

APUD CONFLUENTES, LINGUA THEODISCA.

I. Vos scitis quid in isto regno evenit. Et ideo huc convenimus, ut de Dei voluntate et sanctae Ecclesiae statu, et de nostra ac vestra communi salute atque honore, et de pace populi Christiani, cum Dei adiutorio et fidelium nostrorum consilio tractaremus.

II. Et misimus hoc super Episcopos et caeteros fideles nostros, ut illi hoc invenirent, qualiter nos ad haec quae diximus exequenda, adunaremus. Et volumus ut sciatis quia sicut illi invenerunt et scripto nobis ostenderunt, ad invicem adunati sumus, sicut fratres per rectum esse debent, et nos simul cum isto nepote nostro et ille nobiscum.

Et etiam suos fratres nepotes nostros in hac adunationis firmitate nobiscum recepimus, ita tamen si et ipsi hanc firmitatem erga nos fecerint et observaverint.

III. Et sciatis quia non volumus ut ullus inter nos abhinc inantea alia verba portet, nisi talia quae Deo sint placita, et quae ad nostram communem salutem et nostrum honorem pertineant; ut sic simus sicut fratres in invicem et patrui cum nepotibus, et nepotes cum patruis esse debent. Et si aliquis fuerit qui hoc facere tentaverit, producatur in medium ad rationem, et taliter inde castigetur ut nemo alius similia agere tentet.

IV. Et volumus ut Ecclesiae et Casae Dei, et Episcopi et Dei homines, Clerici et Monachi, et Nonnae, talem mundeburdem et honorem habeant sicut tempore antecessorum nostrorum habuerunt.

V. Et volumus ut vos et caeteri homines fideles nostri talem legem et rectitudinem et tale salvamentum in regnis nostris habeatis sicut antecessores vestri tempore antecessorum nostrorum habuerunt; et nos talem honorem et rectam potestatem in nostro regio nomine apud vos habeamus sicut nostri antecessores apud vestros antecessores habuerunt: et iustitia et lex omnibus conservetur, et pauperes homines talem defensionem habeant sicut tempore antecessorum nostrorum lex et consuetudo fuit, et sicut hic fideles nostri communiter consenserunt, et scripto nobis demonstraverunt, et nos cum illorum consilio consentimus et observari communiter volumus. Et si aliquis hoc perturbare voluerit, a nullo nostrum recipiatur, nisi ut aut ad rectam rationem aut ad rationabilem indulgentiae concessionem deducatur.

VI. Sed et de istis rapinis et depraedationibus, quas iam quasi pro lege multi per consuetudinem tenent, ab hoc die et deinceps de Dei banno et de nostro verbo bannimus ut nemo hoc amplius praesumat. Sed unusquisque infra patriam cum pace et sine oppressione pauperum et circummanentium consistant, et in hostem vel ad placitum sive ad curtem veniens, de suo sic warnitus et de domo sua moveat, ut cum pace venire et nobiscum stare et ad domum suam redire possit. Et qui hoc transgressus fuerit, sicut tempore antecessorum nostrorum consuetudo fuit, et in illorum Capitulis continetur, volumus ut hoc in illis transgressoribus emendetur.

VII. Similiter et de conspirationibus, et de raptis feminarum tam viduarum quam et puellarum atque nonnarum, bannimus ex Dei et nostro verbo ut nullus hoc in regnis nostris agere praesumat. Et si quis hoc praesump-

serit, secundum legem, et sicut in Capitularibus progenitorum nostrorum continetur, sic hoc emendare cogatur.

Haec eadem Domnus Karolus Romana lingua adnuntiavit, et ex maxima parte lingua Theodisca recapitulavit.

Post haec, Domnus Hludouvicus ad Domnum Karolum fratrem suum lingua Romana dixit: Nunc, si vobis placet, vestrum verbum habere volo de illis hominibus qui ad meam fidem venerunt.

Et Domnus Karolus excelsiori voce lingua Romana dixit: Illis hominibus qui contra me sic fecerunt scitis, et ad meum fratrem venerunt, propter Deum et propter illius amorem, et pro illius gratia, totum perdono quod contra me misfecerunt, et illorum alodes de hereditate et de conquisitu, et quod de donatione nostri Senioris habuerunt, excepto illo quod de mea donatione venit, illis concedo, si mihi firmitatem fecerint quod in regno meo pacifici sint, et sic ibi vivant sicut Christiani in Christiano regno vivere debent. In hoc si frater meus meis fidelibus, qui contra illum nihil misfecerunt, et me quando mihi opus fuit adiuvaverunt, similiter illorum alodes, quos in regno illius habent, concesserit. Sed et de illis alodibus quos de mea donatione habuerunt, et etiam de honoribus, sicut cum illo melius considerabo, illis qui ad me se retornabunt, voluntarie faciam.

Et Domnus Hlotharius lingua Theodisca in supra adnuntiatis Capitulis se consentire dixit, et se observaturum illa promisit.

Et tunc Domnus Karolus iterum lingua Romana de pace commonuit, et ut cum Dei gratia sani et salvi irent, et ut eos sanos reviderent oravit, et adnuntiationibus finem imposuit.

TITULUS XXXII.

POST REDITUM A CONFLUENTIBUS.

Haec quae sequuntur Domnus Karolus, reversus a Confluente, cum consilio fidelium suorum per regnum suum denuntianda et observanda direxit.

Haec missi nostri discurrentes faciant.

I. Omnibus in suo missatico firmitatem quae inter nos et carissimum fratrem nostrum, atque dilectos nepotes nostros facta est, notam faciant.

II. Capitula etiam quae apud Confluentes accepta sunt a nobis et communibus fidelibus nostris, adnuntient.

III. Sed et illa Capitula quae ante per regnum nos-

trum observanda misimus, cum Capitulis episcopalibus et progenitorum nostrorum Imperatorum adcognitent, et cognitamentum quod modo apud Confluentes fecimus omnibus innotescant; et firmitatem ab omnibus qui ita contra nos misfecerunt sicut notum est, et de quibus carissimus frater noster petiit, qui alodes in regno nostro habere volunt, sicut in cognitamento nostro scriptum est, firmamentum recipiant. Ita tamen ut si maiores homines voluerint, ad nos veniant et in praesentia nostra ipsam firmitatem faciant; homines vero illorum ante Missos nostros eandem fiirmitatem faciant.

IV. Ut Missi nostri eis qui firmitatem fecerint, alodes illorum quos de hereditate, et de tali conquisitu qui de nostra donatione non venit, habuerunt, et quos Senior noster Domnus Imperator eis dedit, si praecepta illius ostenderint quantum in ipsis praeceptis inde continetur, illis reddant.

V. Ut omnes qui firmitatem fecerint, et quibus alodes reddiderint, diligenter inbrevient. Et si aliqui eam facere noluerint, similiter inbrevient, et nobis renuntient.

VI. De rapinis autem et violentiis, et caeteris iniustitiis quas in istis praeteritis annis, postquam ista perturbatio exorta est, in regno nostro fecerunt, quantum rationabiliter potuerint, Missi nostri pacificare procurent. Et si de ipsa pacificatione wadii ad nostram partem venerint, ex toto, sicut frater noster carissimus nos petiit, ex nostra auctoritate perdonent, in hoc ut talia de caetero non faciant.

VII. De pacificatione vero illorum qui in regno nostro consistentes, postquam Deus suam nobis ostendit gratiorem misericordiam, per illorum indebitam praesumptionem rapinas et violentias, atque alias iniustitias fecerunt, si wadii ad nostram partem exierint, Missi nostri inbrevient, et nobis renuntient, ut nos inde commendemus quid nobis tunc visum fuerit.

VIII. Et ut pax in regno nostro per illorum missaticum, sicut nos adcognitavimus, et Capitula a nobis directa commendant, omnibus modis observetur, diligenter provideant; et qualiter eam quisque observaverit, absque respectu alicuius personae, ut veritatem inde nobis renuntient, diligenter inspiciant. Et quicquid exinde quod commendamus per se adimplere non potuerint, ad Missos maiores per ipsum missaticum constitutos referant, ut cum illorum consilio et auxilio omnia impleant.

Firmitas autem, quam a praedictis hominibus Missi nostri debent recipere, ista est: De ista die in ante, Karoli, Hludouvici Imperatoris filii, regnum illi non forconsilia-

bo, neque werribo. Sic me Deus adiuvet, et istae sanctae Reliquiae.

Confirmatio Seniorum nostrorum Regum modo apud Confluentes facta ista est.

Quod ad Dei voluntatem, et sanctae eius Ecclesiae statum et honorem atque defensionem, et ad illorum communem salutem et honorem, et ad populi Christiani illis commissi salvamentum et pacem, et ad legis ac iustitiae atque rectae rationis conservationem, quantum illis Deus scire et posse donaverit, vero consilio, et secundum quod illis rationabiliter et salubriter possibile fuerit, sincero auxilio adiutores sibi invicem ad regnum illorum continendum erunt, et nec in vita, nec in membris, neque in regno, aliquis eorum suum parem forconsiliabit.

Adnuntiatio autem illorum ista est.

I. Quia secundum quod in praedicta firmitate continetur, deinceps observare volunt, et Domino adiuvante observabunt.

II. Et non volunt ut aliquis inter eos alia aliqua verba portet, nisi quae Deo sint placita, et ad communem salutem et honorem sint pertinentia. Et si aliquis aliter praesumpserit, in medium adducatur, et taliter inde castigetur ut nemo alius similia agere tentet.

III. Et volunt ut Ecclesiae et casae Dei, et Episcopi et Dei homines, Clerici, Monachi et Nonnae, talem mundeburdem et honorem habeant, sicut tempore antecessorum suorum habuerunt.

IV. Et volunt ut fideles illorum talem legem et iustitiam et tale salvamentum in regnis illorum habeant, sicut antecessores eorum tempore antecessorum illorum habuerunt; et ipsi Reges talem honorem et rectam potestatem habeant, sicut ipsorum antecessores habuerunt, et iustitia et Lex omnibus conservetur. Et si aliquis hoc perturbare voluerit, a nullo eorum recipiatur, nisi ut aut ad rectam rationem aut ad rationabilem indulgentiae concessionem deducatur.

V. Et ut illi homines qui in isto regno contra Seniorem nostrum Domnum Karolum mispriserunt, si se recognoverint, propter Deum, et propter fratris sui deprecationem, quicquid contra eum misfecerunt eis vult indulgere. Et sicut praescriptum est, alodes illorum de hereditate et de conquisitu, quod tamen de donatione sua non venit, sed et illos alodes quos de donatione Domni Imperatoris Hludouvici habuerunt, eis concedit, si talem firmitatem ei fecerint sicut praediximus.

VI. Sed et de rapinis et depraedationibus, et de coniurationibus et de conspirationibus, et de raptis feminarum tam viduarum quam et puellarum atque nonnarum, firmiter banniverunt ut amodo et deinceps nullus praesumat: et qui praesumpserit, secundum leges divinas et humanas, et secundum Capitula Imperatorum ac praedecessorum suorum, hoc emendare cogatur. Et ut unusquisque infra patriam cum pace et sine oppressione pauperum et circummanentium consistat; et in hostem vel ad placitum sive ad curtem veniens, de suo sic warnitus de domo sua moveat, ut cum pace venire, stare, et ad domum suam redire possit.

Summa Capitulorum quae apud Confluentes modo acceptata sunt a Senioribus nostris Regibus et illorum fidelibus, haec est.

I. De illorum concordia et fraterna coniunctione atque mutuo adiutorio, sicut in cognitamento illorum continetur.

II. Et de illorum indulgentia qui in isto regno mispriserunt, si se recognoverint, et deinceps a talibus se cavere voluerint, et in regno pacifici esse voluerint, sicut in cognitamento illorum continetur.

III. De lege et iustitia omnibus unicuique in suo statu et ordine conservanda.

IV. Ut a rapinis ac depraedationibus, atque a coniurationibus et conspirationibus, et seditionibus et a raptis feminarum, se omnes caveant: et qui deinceps talia praesumpserit, sicut in cognitamento illorum continetur, secundum leges ecclesiasticas et mundanas, et secundum Capitula praedecessorum Regum, hoc emendare cogetur, et in compositione, et in harmiscara, et in poenitentia ab Episcopo parochiae eius suscipienda.

Capitula autem Imperatorum Domni Karoli et Domni Hludouvici de talibus rebus, ut de multis pauca hic ponamus, ista sunt.

Si quis infra regnum rapinam fecerit, aut cuiquam nostro fideli eiusque homini aliquid vi abstulerit, in triplo cui aliquid abstulit, legibus componat, et insuper bannum nostrum, id est, sexaginta solidos, nobis persolvat. Postmodum vero a Comite ante nos adducatur, et in bastonico retrusus usque dum nobis placuerit, poenas luat. Nam si publice actum fuerit publicam inde agat poenitentiam iuxta sanctorum Canonum sanctionem. Si vero occulte, Sacerdotum consilio ex hoc agat poenitentiam: quoniam raptores, ut ait Apostolus, nisi veram egerint poenitentiam, regnum Dei non possidebunt. Qui vero de rebus Ecclesiarum aliquid abstulerit, gravius inde iudicetur: quia sacrarum rerum ablatio sacrilegium est, et sacrilegus vocatur qui ex eis aliquid abstulerit aut rapuerit. Extorres namque a liminibus sanctae matris Ecclesiae tales personae usque ad satisfactio-

nem Ecclesiae, quam laeserunt, sunt habendae atque firmiter denotandae. *VI.* 97. 383.

Et item. Si quis in exercitu infra regnum sine iussione dominica per vim hostilem aliquid praedari voluerit, aut foenum tollere, aut granum, sive pecora maiora vel minora, domosque infrangere vel incendere, haec ne fiant omnino prohibemus. Quod si ab aliquo praesumptiose factum fuerit, sexaginta solidos, si liber est, sit culpabilis, et omnia similia restituat, aut cum duodecim testibus se purget. Si vero servus hoc fecerit, capitali crimini subiaceat, et dominus omnia similia restituat, quia servum suum non correxit nec custodivit ut talia non perpetraret; quoniam si nos ipsos comedimus, cito deficiemus. Unusquisque tamen custodiat exercitum suum, ne aliqua depraedatio infra regnum fiat, *V.* 341., *VI.* 382.

Et item. Si quis domum alienam cuiuslibet infregerit, quicquid exinde per vim abstulerit aut rapuerit, vel furaverit, secundum legem eam illi cuius domus fuerit infracta et spoliata, in triplum componat, et insuper bannum dominicum solvat. Si servus hoc fecerit, sententiam superiorem accipiat, et insuper secundum legem suam compositionem faciat. Si quislibet homo aliquod tale damnum alicui fecerit pro quo plenam compositionem facere non valeat, semetipsum in wadio pro servo dare studeat usque dum plenam compositionem adhibeat. *III.* 65.

De Capitulis autem à nobis per regnum nostrum directis ista excerpta sunt.

Ut unusquisque Missus in suo missatico provisionem habeat, ut si aliquis de nostris fidelibus per missaticum suum transierit, aut ibi consistens vel commanens rapinas vel depraedationes, aut talia inlicita fecerit de quibus Deus offendi solet, et populus pro oppressione gemere, quatenus hoc subtiliter et veraciter investiget, et secundum legem emendari faciat, nobisque renuntiet; qualiter inde nos sic ordinemus, ut nec ipsum nec alium hoc agere delectet. *Tit. XIII. c.* 12.

Et item. Ut Missi in illorum missaticis curam habeant ne homines nostri aut alii quilibet vicinos suos maiores vel minores tempore aestatis, quando ad herbam suos caballos mittunt, vel tempore hyemis, quando marascalcos illorum ad fodrum dirigunt, vicinos maiores vel minores depraedentur. Et si egerint, hoc etiam, ut praediximus, veraciter Missi nostri investigent, et legaliter emendatum nobis renuntient; ut in Seniore hoc sic emendemus quatenus homines suos in potestate habeat, et contenti sint debitis, et indebita iniuste non appetant. *Ibid. c.* 13.

Duo Capitula sequentia pertinent ad titulum praesentem, et non sunt repetita ex superioribus.

Volumus etiam ut de beneficiis destructis et sylvis venditis, tam ex republica, quam ex rebus ecclesiasticis, Missi nostri omnes admoneant, ut de caetero qui illa habent exinde se caveant, et hoc quod male actum est, quantum potuerint, emendare procurent, ne vindictam secundum Capitularia praedecessorum nostrorum sustinere cogantur.

Capitula autem legum divinarum atque mundanarum, et Imperatorum, de raptis feminarum, et de conspirationibus, et de coniurationibus, et de Ecclesiarum infracturis, atque Clericorum dehonorationibus, et de Comitibus qui in

Comitatibus suis iniusta faciunt, hic non adnotavimus, quia cognita sunt, et maiori districtione indigent; de quibus omnes admonere, atque omnes ex Dei banno et nostro cavere praecipimus. De his interim Missi nostri discurrentes cum consilio maiorum Missorum, ut praemisimus, studeant, donec plenitudinem Capitulorum et adnuntiandam et observandam ad communem omnium nostrum salutem et pacem per regnum nostrum, adiuvante Domino, disponamus.

TITULUS XXXIII.

Edictum in Carisiaco.

Hoc Edictum constituit Domnus Karolus in Carisiaco, anno Incarnationis Dominicae DCCCLXI.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus, gratia Dei Rex, omnibus regni nostri fidelibus. Pervenit ad nos quia quod ad timorem incutiendum, ne aliquis bonum denarium, id est, merum et bene pensantem, reicere audeat, more praedecessorum nostrorum pro generali utilitate regni nostri commendavimus, aliqui Missi ad hoc constitutum exequendum, minus intelligentes devotionem voluntatis, nostrae, et obsequentes intentioni suae voluntatis, quasdam adinventiones, quod multum Dominus detestatur, et in mallatione et in exactione intromittunt; cum in eo quod ad regni utilitatem iubetur, et agitur, non privata contra generalem utilitatem commoditas, neque aliquod turpe lucrum, quod in Christiana religione et in regia dignitate aut in Missorum fidelium sinceritate non condecet, se debet ullo modo miscere. Propterea necessarium duximus ut commendationem nostram ex hoc scribere rogaremus, quae ex more in nostro palatio apud Cancellarium retineatur, et inde per Missos nostros dirigatur; ut nemo per ignorantiam, nemo per industriam ab ea valeat deviare. Unde volumus, quia et timor utilis, et consideratio misericors, et discretio moderata in hac commendatione nostra est necessaria propter paupertatem hominum, quia necesse fuit in istis temporibus coniectum de illis accipere, et ad navium compositionem, et in Nortmannorum causa, pro regni, sicut res coniacet, salvamento, ut omnes cognoscant, quia non quaestum inhonestum, sed publicam regni utilitatem quaerimus. Salva constitutione et inpostmodum iure firmissimo permanente quae in Capitulari avi et patris nostri ex hoc scripta habetur, quilibet francus homo convictus quia bonum denarium, id est, merum et bene pensantem, post hunc bannum nostrum eiecerit, medietatem francilis banni componat. De colonis autem, et servis cuiuslibet po-

testatis, si in civitatibus vel mercatis aliis deprehensus aliquis fuerit denarium reicere, Missus reipublicae provideat ut si non invenerit illum denarium merum et bene pensantem, ut cambiare illum mercanti iubeat. Si autem illum denarium bonum invenerit, consideret aetatem et infirmitatem et sexum hominis, quia et feminae barcaniare solent, et aut ictibus, prout viderit competere, aut minutis virgis cum ratione et discretione illum qui denarium bonum reiecit, castiget; quatenus et caeteri timorem habeant, et homo crudeliter non damnetur. Et qui post hunc praesentem bannum inventus fuerit pro tali correctione non castigatus, habeat Missus reipublicae in civitatibus et in mercatis denarium sic affectatum, ut deprehensum in fronte denario calefacto salvis venis taliter coquat, ut ipse homo et caeteri castigentur, et homo non pereat, et videntibus signum castigationis ostendat. Missi autem nostri colonos et servos pauperes cuiuslibet potestatis non mallent, nec bannum francilem solvere cogant; sed advocatus eorum, non cum aliqua nova adinventione sed quia de sua advocatione coloni vel servi contra bannum nostrum bonum denarium, id est, merum et bene pensantem reiecerint, sicut lex est, malletur. Et unusquisque advocatus pro omnibus de sua advocatione, si suo sacramento eos inculpabiles de hoc banno nostro reddere non potuerit, unum tantum integrum bannum componat, in convenientia ut cum ministerialibus de sua advocatione, quos invenerit contra hunc bannum nostrum fecisse, sicut supra diximus, cum necessaria et moderata discretione castiget. Et si causa exegerit ut advocatus de uno solo colono vel servo malletur, quia contra bannum nostrum fecerit, nolumus, quia nec lex est, ut, sicut audivimus aliquos interprendere, advocatus francus suam legem, sed coloni, vel servi de sua advocatione legem componat; nisi forte ipse eum in hoc induxerit qui contra nostrum fecerit bannum. Hanc autem nostram de praesenti tempore constitutionem, salva inpostmodum, ut diximus, ex hoc praedecessorum nostrorum constitutione, et in palatio nostro et in civitatibus, et in mallis atque in placitis seu in mercatis, relegi, adcognitari, et observari mandamus.

TITULUS XXXIV.

Synodi pistensis.

De malefactoribus ut canonicis et civilibus poenis constringantur.

Praefatio.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis, Karolus, gra-

tia Dei Rex, et Episcopi, Abbates quoque, et Comites, ac caeteri in Christo renati fideles, qui ex diversis provinciis super fluvium Sequanam, in locum qui *Pistis* dicitur, ubi exigentibus peccatis nostris aliquandiu sedes fuit Nortmannorum, convenimus anno Incarnationis Dominicae DCCCLXII s), anno vero XXII regni Domni nostri Karoli Regis gloriosi, Indictione decima.

I. Reges et Episcopi qui ante nos fuerunt, ducti amore et timore divino, cum caeterorum fidelium Dei consilio atque consensu plura statuerunt capitula, providentes qualiter sancta Dei Ecclesia statum debitum et honorem, et regni habitatores in omni statu et ordine haberent legem atque iustitiam. Nos etiam, pro qualitate rerum et opportunitate temporum, quaedam huic causae convenientia Capitula superaddidimus. Sed diabolo satagente supervenientibus perturbationibus, tam à Paganis quam à nomine tenus Christianis miserabiliter excitatis, incepta bona defecerunt, et in tantum in hoc regno mala horribilia increverunt, ut in nobis videamus et sentiamus completum quod olim est per Prophetam praedictum: *Terram vestram in conspectu vestro alieni devorant, et erit sicut in vastitate hostili*, et pervenit gladius usque ad animam; *quoniam alieni insurrexerunt* in nos, *et fortes quaesierunt animas* nostras, *et non proposuerunt Deum ante conspectum suum;* contra quos defensionem paravimus, sed defensionis auxilio, sicut necesse fuerat, hactenus adiuti non sumus. Unde compellente cordis dolore nobis est exclamandum quod Rex bonus, obsidionis angustia, tribulatus exclamavit, dicens: *Dies tribulationis et blasphemiae dies iste. Venerunt filiae usque ad partum, et vires non habet parturiens.* Haec omnia vidimus, sensimus et dolemus; quia cum hostes irruerunt, defensores nostri parati sunt, sed ad praeparata non convaluerunt: quia illum Spiritum sanctum, qui requievit super adiutorem in opportunitatibus, in tribulatione, Christum Dominum nostrum, vel quem per impositionem manus episcopalis in consignatione accepimus, contristatum malignis operibus à nobis effugavimus, Spiritum scilicet consilii et fortitudinis; quem quia ita ut nobis necesse fuerat non habemus, ideo contra inimicos nostros stare viriliter et vincere fortiter non valemus. Quae utraque sibi necessario sunt coniuncta; quia neque virtus sine consilio, nec consilium sine virtute utilis esse potest. Quid igitur prosunt qui per consilium praeparantur, dum ad praelium per fortitudinem non procedunt? Filiae quippe usque ad partum veniunt, quando apta consilia usque ad desiderium efficiendi operis procedunt; sed virtutem

s) al. mss. habent DCCCLXIII.

non habet parturiens, quia dum infirmus quisque consilia concipit, haec ad utilitatem aliquantam per partum operis non producit. Videmusque impletum quod à Domino est ante praedictum populo contra voluntatem suam facienti: *Anathema in medio tui: non poteris stare coram inimicis tuis.* Qui contra placatus placentibus sibi dixit: *Nullus stabit contra vos.* Sed et ideo terram nostram in conspectu nostro alieni devorant, quoniam alienos à Deo diabolos, effugata gratia Sancti Spiritus, in animas nostras recepimus. Ideo terra nostra deserta est sicut in vastatione hostili, quia flores et fructus fidei, spei, et caritatis, et humilitatis, et castitatis, et sobrietatis, ac caeterarum virtutum ab (agro *t*) cordis nostri devastavimus, et pro illis spinas vitiorum et urticas peccatorum, et (cicutas vanitatis *u*) in nobis ipsis, etiam laborantes ut inique agamus, non increscere solum, sed incrementare cum studio fecimus. Ideo habitatores terrae occisi et fugati sunt, quia nos ipsos peccati gladio occidimus, et omnia bona quae nobis Dominus sive in intellectu naturali, sive in doctrina, sive in divitiis, sive in honoribus, sive in familiaritatibus quas nobis contulit apud nobis potentiores, ad carnis voluptates convertimus, et nos et omnia quae nobis Dominus dedit, ab illius voluntate, pro qua nobis facienda illa donavit, avertimus. Quod unusquisque potest in seipso recognoscere, si etiam de singulis membris suis cogitaverit quid fecit et quid facit, quod Deus ad operandam salutem donavit. Et sicut de membris corporis inveniet apud seipsum, ita de membris animae poterit invenire, quae per spiritalia vitia dispergit, atque disperdit, et spiritales et in se virtutes à Deo sibi conlatas aut effugat aut conculcat. Ideo Ecclesiae et villae incensae sunt, quia ignis avaritiae et rapacitatis, atque invidiae, et adulteriorum, ac caeterarum immunditiarum, non solum per naturalem sexum, sed etiam per eum sexum qui est contra naturam, sine poenitentia et sine resipiscentia in nobis exarsit et ardet. Et quoniam illum Spiritum qui super humilem et quietum, et sermones suos trementem, requiescit, per superbiam et inobedientiam ac praesumptionem à nobis expulimus, ideo Sanctorum ac protectorum nostrorum corpora de sepulchris suae requietionis effossa sunt. Et quia nos spiritui maligno iuxta Dei permissionem potestatem habenti et super nos ascendenti non resistimus ut fugiat à nobis, idcirco servi et ancillae Dei de locis suis expulsi sunt, et nos de quiete coelestis paradisi et de consortio coelestis Ecclesiae, id est, Angelorum sanctorum, eiecti sumus, nisi per dignos poenitentiae fructus ad haec unde cecidimus, redeamus. Et quia

t) al. mss. *ara.* *u*) al. ms. *cunctas vanitates.*

nos tales efficimus de qualibus Dominus per Prophetam dixit: *Causâ viduae non ingreditur ad eos;* quia sic apud nos est facta venalis iustitia, ut ad eam nemo possit pervenire, nisi viam ei aperuerint munera, ideo vota fidelium et pretia peccatorum, quae sacris locis conlata fuerunt, propter peccata nostra de hoc regno sunt penitus exportata, et vendentes iustitiam et veritatem, et in his scilicet ipsum Christum qui est nobis à Deo factus iustitia, et qui dixit: *Ego sum Veritas*, nisi digne poenituerint, cum Iuda traditore Christi, aeterna expectant incendia. Et quia sanguis sanguinem tetigit, id est, culpae culpis adiunctae sunt, et sicut scriptum est, *adulterium et homicidium, et mendacium et furtum et periurium, inundaverunt,* et iniquitates nostrae supergressae sunt capita nostra ideo nobiles nostri et de episcopali ordine et de aliis ordinibus interierunt, et capti cum maximo detrimento et regni et Ecclesiae, sunt aut redempti aut interempti. Et quia nos per peccata nostra à terra viventium peregrinati sumus, idcirco, sicut scriptum est: *Propheta et Sacerdos ierunt in terram quam ignorabant.* Et post haec omnia, pius Pater, cuius multis miserationibus non sumus consumpti, quia non defecerunt miserationes eius, materna pietate nos flagellat, et expectat ut ipsa vexatio donet intellectum auditui nostro, quia illa credere noluimus quae per Scripturas nobis se illaturum promisit, si illius voluntatem non fecerimus. Et ostendit nobis in exterioribus vastationibus quae de interioribus depopulationibus intelligere debeamus, et intellecta ad illum redeamus et credamus quia iterum nobis in Scriptura multipliciter promisit. Inter quae veraciter sicut veritas dixit: *Revertimini ad me, et ego revertar ad vos.* Et: *Quare moriemini in peccatis vestris?* Et quia non credidimus promittenti, credamus tandem aliquando vel iuranti: *Vivo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat.* Et nisi conversi fuerimus, sicut iam videmus, gladium suum vibravit, arcum suum, id est, vindictam tetendit, et paravit ad exercendam duriorem vindictam. Sicut item de reprobis dictum est: *Ignis, sulphur, et spiritus procellarum, pars calicis eorum.* Et hoc quod videmus et sentimus, pars et vindictae; quia maiora et plura et graviora venient super nos, nisi fuerimus conversi, ut scriptum est: *Pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos.* Unde, sicut dicit Apostolus: *Sicut exhibuimus membra nostra arma iniquitatis peccato ad serviendum immunditiae et iniquitati, ita exhibeamus membra nostra servire iustitiae in sanctificationem.* Quia stipendia, id est, retributio peccati, mors; gratia autem Dei pro nobis operibus ipsa donata est vita aeterna. Et sicut quando solemus de istis frequentibus itineribus re-

verti ad mansiones nostras detonsi et delavati cum drappis et calciamentis depannatis, et tunc nos reficimus et reparamus, ita vel nunc reparemus nos per cor contritum et humiliatum, et per confessiones ex puro corde, et per benignitatem mentis, et per concordiam cum Dei voluntate; quia per discordiam et regnum istud temporale imminutum et pene desertum, et aeternum regnum perditum habemus. Quia nec omnes Reges esse possumus, nec Regem super nos à Deo constitutum, quia, sicut scriptum est, imposuit homines super capita nostra, habere sustinemus, non attendentes quia, sicut dicit Apostolus, *Non est potestas nisi à Deo; et qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Quoniam Deus, qui essentialiter est Rex Regum et Dominus Dominantium, participatione nominis et numinis Dei, id est, potestatis suae, voluit et esse et vocari Dominum pro honore et vice sua Regem in terris. Et sicut Archangelus, qui nunc est diabolus, cum suis sequacibus, quia per humilitatis subiectionem conditori suo subditus esse noluit, et per aequalitatem caritatis coangelis suis socius esse despexit, de coelo cecidit, ita et illi qui potestati à Deo constitutae propter Deum et in Deo subiecti esse nolunt, et pares coaequales in regno habere non sufferunt, (per quam debitam subiectionem et parilem aequalitatem Dei amici et Angelorum consortes esse poterant) subiecti diabolo et Dei inimici constituuntur. Quapropter de diabolo scriptum est: *Ipse est Rex super universos filios superbiae.* Et illius subiectis Dominus, apud quem non est vicissitudinis obumbratio, quandiu in ipso malo perseverant, semper in evangelio dicit: *Vox ex patre diabolo estis;* non quia à diabolo sint facti aut generati, sed quia diabolum sunt imitati. Reparemus ergo nos per poenitentiam et confessionem, et per eleemosynas, unusquisque secundum possibilitatem suam; et quantum quisque se recognoscit à Deo aruisse per culpas, tantum bibat compunctionis suae lacrymas. Et tunc proficient in aqua ista quas facimus firmitates, si per bona opera restruxerimus quas in nobis destruxerunt peccata, virtutum munitiones. Quae et tunc proficient, si mala quae fecit quis prius, prout potuerit emendaverit, aut rapta solvendo, aut per indulgentiam deprecando, aut mala caetera per dignam poenitentiam abolendo. Et tunc proficient si in ante se custodierit ne de illis se sordidet de quibus se emundavit, quia scriptum est: *Lavamini, mundi estote. Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, dicit Dominus. Quiescite agere perverse, discite benefacere.* Quia qui se bonis operibus, et lacrymis, et orationibus à peccato mundat, et iterum gravia peccata perpetrat, talis est, ut sanctus Petrus dicit, sicut porcus qui se lavat *v*) in luto, et si-

v) al. ms. *iactat.*

cut canis qui remanducat vomitum suum; et timere debet ne ipsas lacrymas in conspectu Dei reddat immundas, per quas mundari potuit à peccatis. Quae non dicimus ut si iterum aliquis ceciderit post confessionem in peccatum, ut in peccatis quasi desperatus iaceat, sed ut à peccatis quantum potest se caveat. Et si fragilitate ceciderit, quia scriptum est, *Numquid qui cadit non adiiciet ut resurgat?* dicat, *Nunc coepi*, et per immutationem dexterae Excelsi semper per poenitentiam resurgat, ne illum ultimus dies in peccatis inveniat, et sine fine perditus fiat.

II. Unde quia solent medici, quando generalis infirmitas vel morbus in terram venit, generalem medicinam conficere, unde omnes possint sanari, ita nunc communiter hanc medicinam, cooperante et mediante Domino statuimus ad recuperandam et conservandam sanitatem nostram, ne et in isto seculo gravius affligamur, et in futuro seculo, quando de isto corpore exierimus, aeternis tormentis cruciemur. Id est, ut unusquisque Episcopus in sua parochia, et Missi in illorum missaticis, et Comites in illorum comitatibus, cum maximo studio et summa diligentia curam habeant ut quicunque raptores et depraedatores ibi sunt, cuiuscunque homines sint, ad rationem deducantur, ut secundum legem quae ibi male facta habent, emendent, aut solvant secundum legale placitum, aut per indulgentiam sibi impetrent perdonari. Et Episcopi, secundum qualitatem et quantitatem peccatorum, absque acceptione personarum, rapacibus et his similibus vitiis nominatis et convictis poenitentiae leges iniungant, inspecta discretione et qualitate, prout cuique ad salutem viderint expedire. Ad quae specialiter exequenda quaedam de pluribus Capitulis praedecessorum Regum, et synodalium hic ponere dignum et necessarium duximus; commonentes Episcopos, Missos, et Comites ut illa Capitula quae inde ante hos annos in unum collecta fuerunt, et in Carisiaco Episcopis et Missis nostris per universum regnum nostrum ad exequendum donavimus, sed et illa quae consensu Fidelium nostrorum fieri iussimus quando cum fratre nostro Hlothario, glorioso Imperatore, apud Valentianas loquuti fuimus, et Fidelibus nostris denuntiari et observare praecepimus, ad praesentiam reducant, et illa relegant. Et quia haec pauca hic brevitatis causa subscripsimus, in talibus rebus quae eis advenerint ad emendandum, et hic inde Capitula non invenerint, per illa et per alia Capitula Regia et Synodalia, quae emendanda sunt et emendanda perviderint, emendare procurent. Si vero et iuxta diabolicam calliditatem, et secundum humanam fragilitatem, nova quaecunque acciderint, quia nova morborum genera nova quaerunt medicamentorum experimenta, morem se-

quentes praedecessorum nostrorum, sancti Spiritus gratia illustrati, contra venena diaboli ministrare curabimus medicinalia antidota Christi.

III. Communi placito constituimus ut usque ad Missam sancti Remigii, id est, Kalendas Octobris, spatium habeant illi qui in istis temporibus istas depraedationes et alia malefacta criminaliter et publice fecerunt, ut inde et apud Deum et apud eos quibus male fecerunt, se pacificent. Et quisquis hoc non fecerit, bannum nostrum dupliciter componat. Scilicet ut quia postquam illas rapinas et alia malefacta in Carisiaco, et postea apud Confluentes cum dilecto fratre nostro Hludouvico, glorioso Rege, et nepote nostro Hlothario, forbannivimus, et post istum bannum per consensum omnium factum illa emendare, sicut eis spatium dedimus, noluerunt, et omnia quae commiserunt legaliter componere compellantur, et per publicam poenitentiam secundum sacros Canones Deo et Ecclesiae in quam peccaverunt satisfaciant. Quibus si obedire noluerint, aut per fideiussores ad praesentiam nostram perducantur, aut omnia quae in regno nostro habent, in bannum nostrum mittantur, et episcopali auctoritate a communi Ecclesiastica et omnium fidelium societate excludantur.

IV. De honore autem Ecclesiarum ac Servorum Dei, et de rapinis atque aliis malis seu praesumptionibus ab ista die et in reliquum compescendis, Capitula avi et patris nostri temporibus constituta hic subiungere et ut omnimodis observentur ex banno nostro praecipere dignum et necessarium duximus. Scriptum est enim in illis Capitulis. Si quis infra regnum rapinam fecerit, aut cuiquam nostro fideli eiusque homini aliquid vi abstulerit, in triplo cui aliquid abstulit, legibus componat, et insuper bannum nostrum, id est sexaginta solidos nobis persolvat. Postmodum vero ante nos a Comite adducatur, ut in bastonico vel in alio carcere retrusus usque dum nobis placuerit poenas luat. Nam si publice actum fuerit, publicam inde agat poenitentiam; quoniam raptores, ut ait Apostolus, nisi veram egerint poenitentiam, regnum Dei non possidebunt. Qui vero de rebus Ecclesiarum aliquid abstulerint, gravius inde iudicentur; quia sacrarum rerum ablatio sacrilegium est, et sacrilegus vocatur qui ex eis aliquid abstulerit, aut rapuerit. Extorres namque a liminibus sanctae matris Ecclesiae tales personae usque ad satisfactionem Ecclesiae, quam laeserunt, sunt habendae, atque firmiter denotandae. Et item sanctus Paulus, per quem loquutus est Christus, dicit quia neque rapaces, neque homicidae, neque adulteri regnum Dei possidebunt. Et item, si quis fornicator est, aut adulter, aut rapax, aut homicida, cum huiusmodi nec cibum sumere Chris-

ti discipulo, id est, Christiano, licet ante satisfactionem, id est, correctionem ac emendationem et dignam poenitentiam. Et sanctus Iohannes Apostolus talem salutare aut in domum recipere vetat. Et sacri Canones Spiritu Sancto per eos dictati qui in coelo cum Deo regnant, et in terris miraculis corruscant, constituerunt dicentes: Si quis de potentibus Clericum, aut quemlibet pauperem, aut religiosum exspoliaverit, et mandaverit ad ipsum Episcopus ut eum audiat, et is contempserit, invicem mox scripta percurrant, per omnes provinciae Episcopos, quoscunque adire potuerint, ut excommunicatus habeatur donec audiat et reddat aliena. Et de rebus ac facultatibus ecclesiasticis dicunt: Si quis oblationes Ecclesiae extra Ecclesiam accipere vel dare voluerit praeter conscientiam Episcopi, vel eius cui huiuscemodi officia commissa sunt, nec cum eius voluerit agere consilio, anathema sit. Et item in Capitulis avi et patris nostri scriptum est de his qui in exercitu quoscunque secum ducunt, quod et nos infra patriam volumus observare. *Deinceps omnibus denuntiare volumus ut unusquisque cognoscat omnes qui in suo obsequio sunt, sive sui sint, sive alieni, ut ille de eorum factis rationem se sciat redditurum; et quicquid in pace violanda deliquerint, ad ipsius debeat periculum pertinere: ea scilicet conditione, ut pacis violator primum iuxta facinoris qualitatem, sive coram nobis, sive coram Misso nostro, dignas poenas persolvat, et Senior, qui secum talem duxerit, quem aut constringere noluit aut non potuit ut nostram iussionem servaret, et insuper in regno nostro praedas facere non timuerit, pro illius neglegentia, si ante eum de his non admonuerit, et postquam neglegentia contemptoris ad eius notitiam pervenerit, eum corrigere, sicut decet, neglexerit, honore suo privetur; ut scilicet neuter illorum sine iusta vindicta remaneat.* Nos autem Episcopi, Evangelica et Apostolica atque Episcopali auctoritate Seniorem et quemlibet regni potentem, si commonitus iuxta Evangelicum praeceptum se suosque homines corrigere noluerit, et licet ipse talia non faciat, tamen si vel in suo obsequio manentes talia fecerint, si eos non correxerit, et emendari quae faciunt non obtinuerit, eosque ad poenitentiam non perduxerit, ipse excommunicetur secundum sacros Canones, donec suos homines ad emendationem et poenitentiam reducat; quia melius iudicavimus illum excommunicari per cuius fortiam sui tali faciunt, quam omnes illos qui nec Deum timent, nec Episcopos neque Missos reipublicae propter eius fortiam reverentur, et excommunicati ipsi non corriguntur, et alios suo morbo inficiunt: quia dicente Apostolo, non solum qui faciunt, sed qui consentiunt facientibus, digni sunt morte. Non

est liber a consensu qui quod emendare potest, emendare neglegit: quapropter sine dubio peccati se participem facit. Si autem ipse potens vel Senior satisfecerit Episcopo et Missis regiis, quia suos homines ad emendationem et ad poenitentiam non potest adducere, sed seipsum vult aut a talibus immunem ostendere aut digne satisfacere, et huiusmodi maleficos a suo obsequio reicere, et ut Dei inimicos persequi, tunc aut non excommunicetur, aut ab excommunicatione solvatur. Et item in Capitulis Imperatorum scriptum est: *Comites vero ministris Ecclesiae in eorum ministeriis, ut hoc plenius et de nostris, et de se, et de suis hominibus obtinere possint, adiutores in omnibus fiant. Et quicunque prima et secunda vice de his a Comite admonitus non se correxerit, volumus ut per eundem Comitem eius neglegentia ad nostram notitiam perferatur, ut nostra auctoritate quod in nostro Capitulari continetur, subire cogatur.* Et item: *De pace in exercitali itinere servanda usque ad marcham, hoc omnibus notum fieri volumus, quod quicunque auctorem damni sibi inlati nominatim cognoscit, ut iustitiam de illo quaerat et accipiat.* Et item: *Si quis in exercitu vel infra regnum sine iussione dominica per vim hostilem aliquid praedari voluerit, aut foenum tollere, aut granum, sive pecora maiora vel minora, domosque infringere vel incendere, haec ne fiant omnino prohibemus. Quod si ab aliquo praesumptiose factum fuerit, sexaginta solidis, si liber est, sit culpabilis, et omnia similia restituat, aut cum duodecim testibus se purget. Si vero servus hoc fecerit, sententiae capitali subiaceat et dominus omnia similia restituat, quia servum suum non correxit nec custodivit ut talia non perpetraret: quoniam si nos ipsos comedimus, cito conficiemus. Unusquisque tamen custodiat exercitum suum, ne aliqua depraedatio infra regnum fiat.* Similiter et collectas quas Theotisca lingua *herizuph* appellant, et infractiones immunitatum, et incendia, et assalituras in domos, et coniurationes, et conspirationes, et seditiones, et raptus feminarum sicut et divinae et humanae leges prohibent, et praedecessores nostri Reges prohibuerunt, firmiter ex banno nostro et nos prohibemus.

Nos quoque Episcopi, auctoritate Dei et sacrorum Canonum, sicut sancti Pontifices DCXXX. in Chalcedonensi Concilio conspirationem fieri prohibuerunt, et sicut caetera Concilia Episcoporum huiusmodi perniciosa facta vetuerunt, et nos prohibemus; quia facientes illa per eorum iudicium qui cum Deo iam in coelo regnant, et a coelesti Ecclesia et a Christianorum societate separati sunt, nisi per dignos poenitentiae fructus ad hoc redeant ut sanctae Ecclesiae possint readunari. Similiter ut haec Capitula, quae hic annotata

sunt, ita per haec illa omnia quae in suprascriptis locis, scilicet in Carisiaco, et apud Valentianas, collecta et constituta sunt, observari praecipimus et omnes communiter confirmamus.

Si autem aliquis quiscunque inobediens extiterit, cum summa festinatione Episcopi, Comitis et Missi nobis notum facere curent, ut quantocius ad nostram praesentiam illum venire iubeamus, et dignam ultionem secundum iudicium fidelium nostrorum sustineat. Et si, quod absit, talis emerserit qui Dei timorem postponat, et ecclesiasticam auctoritatem contemnat et regiam potestatem refugiat, sciat quiscunque ille fuerit, quia et secundum canonicam auctoritatem ab omnium Christianorum coetu et a sanctae Ecclesiae consortio et in coelo et in terra, alienus efficietur, et regali potestate atque omnium regni fidelium unanimitate, sicut Dei et Ecclesiae inimicus et regni devastator, persequetur usque dum a regno exterminetur. Et si aliquis Comes fuerit qui hoc in suo Comitatu fecerit, aut ibi talia increscere permiserit, aut ipse illa non emendaverit, aut nobis nota non fecerit, ut nostra auctoritas talia corrigat, sciat quia talem sententiam inde sustinebit sicut tempore antecessorum nostrorum consuetudo fuit. Episcopus autem, secundum Toletani Concilii capitulum septimum, ad quem pertinere noscuntur illi qui talia contra Deum et Ecclesiae pacem faciunt, si eos quolibet munere vel favore aut neglegentia admonere noluerit, ut aut revertentes suscipiat, aut contemnentes de Ecclesia reiciat, excommunicatus a collegio caeterorum Episcoporum habebitur quousque emendationis vel damnationis eorum ab eo sententia promulgetur, Quoniam nisi communiter certaverimus ut in omnibus iustitia omnibus conservetur, nec Rex pater patriae, nec Episcopi propitiatores et reconciliatores populi ad salutem aeternam, nec qui participatione nominis Christi Christiani vocantur, hoc quod humano ore dicimur, in divinis oculis esse valemus. Ut autem haec quae observanda supra scripsimus ac praenominavimus, nunc et de caetero certius et expressius a nobis atque a successoribus nostris inconvulsa serventur, propriis manibus his subscribere communi consensu decrevimus; ea conditione servata, ut quia omnes in cunctis ordinibus a regia ditione sibi expetunt competentia legis iura servari, regiae quoque postestati in cunctis ordinibus lex iuris debiti et honor ab omnibus obedienter et fideliter cooperante Domino conservetur.

Post haec omnia relecta et conlaudata, communi consensu decrevimus, ut si aliquis homo propter mala facta, quae emendare et per legem et per poenitentiam noluerit,

Seniorem suum dimiserit, aut ab illo propter haec eiectus fuerit, ab alio non recipiatur donec illa quae male fecit emendet, et per legalem compositionem, et per ecclesiasticae satisfactionis poenitentiam.

TITULUS XXXV.

QUANDO HLOTHARIUS AD OSCULUM RECEPTUS EST.

Anno Incarnationis Dominicae DCCCLXII. *quando Hludouvicus Karolo mandavit ut cum eo simul et Hlotharium reciperet ad osculum atque conloquium, misit Karolus per eum, et per Altfridum atque per Salomonem, et per Adventium, et per Hattonem Episcopos, Hlothario haec quae sequuntur Capitula, dicens quia pro his causis ei non auderet communicare, nisi ita perficeretur sicut ibidem scriptum est. , Renuntiantibus autem ex parte Hlotharii Hludouvico et praefatis Episcopis Karolo et Hincmaro, itemque Hincmaro et Hodoni atque Christiano Episcopis, quod ita se velle et se facturum esse fuerat professus Hlotharius, sub hac convenientia receperunt eum ad osculum atque conloquium Karolus atque Episcopi qui cum eo fuerunt.*

I. Posteaquam proxime apud Confluentes nos invicem mutua indulgentia, annuente Deo, communi fidelium nostrorum consilio reconciliavimus, et sacramento de observanda inter nos pace et de praestando alterutrum adiutorio nos confirmavimus, et Capitula a communibus fidelibus nostris dictata et nobis relecta nos observaturos promisimus, et publice communibus fidelibus nostris adnuntiavimus, vobis, unice et carissime frater, reputare non volo ut illa quae invicem nobis promisimus, hactenus erga me observata non habeatis; nec spero ut vos aut aliquis alius mihi reputare possit aut velit ut similiter erga vos illa observata non habeam. Quod si quis fecerit, paratus sum inde vobis certam reddere rationem, et dignam facere satisfactionem. Et si aliquis mihi reputare voluerit quod, quantum ex me est, illa quae debeo nepoti nostro Hlothario observata non habeam, similiter paratus sum certam reddere rationem et congruam facere satisfactionem. Qualiter autem ea quae mihi promisit ille erga me observata habeat, non solum ego, sed et plures alii sciunt.

II. Sed et sicut nobis tunc ibi convenit, ut tempore statuto ad locum condictum cum primoribus regnorum nostrorum conveniremus, ut ibi quaeque in regnis nostris emendatione digna et necessaria erant, et in sancta Dei Ecclesia et in nostro ac populi salvamento, tractaremus, et nos erga fideles nostros, et fideles nostri erga nos emendaremus, et observanda de caetero statueremus, et semel et secundo ad haec exequenda paratus fui, et ad hoc etiam nunc conveni, sicut saepe mihi per communes fideles nostros mandastis.

III. Pro quibus autem causis cum praefato nepote nostro antea loqui non volui, quam vobiscum inde acciperem consilium, quaedam volo hic designare, quaedam vero postea congruo loco et convenienti modo vobis innotescere.

IV. Quando altera vice pro his quae dixi tractandis ad Tusiacum veni, adportavit mihi et Episcopis regni nostri Boso ex parte Domni Apostolici epistolas, quasdam nepoti nostro et Episcopis regni sui mittendas, quas illis secundum mandatum Domni Papae transmisimus, quasdam autem nobis legendas et observandas, quarum et hic textum habemus: in quibus invenimus nos increpatos cur fornicarios in regno nostro immorari permitteremus, et non solum ipsam feminam, sed et omnes faventes facinori eius, à corpore et sanguine Domini excommunicatos, usque dum ipsa mulier ad virum suum rediret. Et scimus, sicut sanctus dicit Gregorius, quoniam qui resecanda, si potest, non corrigit, ipse illa committit. Nos autem audivimus praedictam feminam in regni nepotis nostri commorari, et hanc sententiam postea non audivimus immutatam. Et qui gravamur nostris, timemus alienis etiam communicare peccatis, communicando excommunicatis.

V. Filiam nostram Iudith viduam, secundum leges divinas et mundanas sub tuitione ecclesiastica et regio mundeburde constitutam, Balduinus sibi furatus est in uxorem: quem post legale iudicium Episcopi regni nostri excommunicaverunt secundum sacros Canones et diffinitionem sancti Gregorii Papae, qui dicit: *Si quis viduam furatus fuerit in uxorem, ipse et consentientes ei anathema sint.* Quae et verbis et litteris nos et Episcopi regni nostri nepoti nostro Hlothario innotuimus. Nos etiam, sicut scitis, consilio et consensu fidelium nostrorum communiter confirmavimus ut nemo nostrum huiusmodi hominem in regno suo recipiat, neque immorari permittat, sed ad rectam rationem reddendam et ad poenitentiam agendam, sicut statutum est, illum redire cogat. Qualiter autem nepos noster Hlotharius non solum erga nos et consanguinitatem nostram, verum et contra Deum et sacram auctoritatem et communem Christianitatem inde egerit, spero quia vos non latet quod est plurimis co-

gnitum. Et sanctus Paulus, per quem locutus est Christus, dicit: *Non solum qui faciunt, sed qui consentiunt facientibus, digni sunt morte.*

VI. Nota est vobis causa de uxore nepotis nostri Hlotharii, unde et à nobis et ab Episcopis regni nostri, sed et ab aliis Episcopis praesentibus nobis consilium quaesivit et audivit: sed secundum illud consilium exinde non fecit. Scimus etiam quia et ad Domnum Apostolicum pro hoc transmisit, et ab illo epistolas exinde recepit. Negare quoque non volumus nos scire quid Domnus Apostolicus et illi et quibusdam Episcopis inde mandavit; et scimus, quod negare non possumus nec volumus, quoniam non debemus, quia Domni Apostolici commendatio ab Evangelica veritate et ab apostolica atque canonica auctoritate in nullo discordat; et secundum mandatum illius de hoc facto executum non audivimus nec videmus. Illa etiam sancta et prima in toto orbe terrarum Sedes, per divinum Paulum, coelestem scilicet tubam, qui ad tertium coelum et ad paradisum raptus hoc ab ipso Domino didicit, nobis et omnibus Christianis semper in omni mundo clamat, cum huiusmodi nec cibum sumere. Et per beatum Ioannem Apostolum, qui de aeterno et vivo Christi pectoris fonte in coena, quando sacramenta redemptionis nostrae sunt celebrata et tradita, super eo recumbens hausit quod redemptis omnibus propinavit, manifestissime Sedes apostolica interdicit huiusmodi hominem non debere quemquam in domum suam recipere, nec ave ei dicere: quia qui dicit ei ave, communicat operibus eius malignis. Et per beatum Gregorium Papam in homeliis Ezechielis dicit quia sicut ille qui fide à Deo recedit, apostata est, ita et ille qui à Deo recedit opere, sine dubio apostata est. Quoniam, sicut dicit Apostolus, *Fides sine operibus mortua est.* Et item, sicut alius dicit Apostolus: *Sunt qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* Et ipse Dominus dicit de semel et secundo ac tertio legaliter commonito, et non correcto, ut sit nobis sicut gentilis et publicis criminibus implicatus, cum quo et apostolica et canonica auctoritas nec cibum sumere, ut praemisimus, nobis concedit.

VII. Propterea, unice et frater carissime, et vobismetipsis consilium accipite, et mihi consilium date, et ipsi nepoti nostro suae salutis et honoris date consilium, et praestate auxilium, quia et ego ad hoc, quantum mihi Dominus scire et posse donaverit, sum paratus simul vobiscum agere, si voluerit ipse recipere.

VIII. Quod autem consilium ego cum Episcopis et caeteris fidelibus nostris, sollicitus et pro nostra communi, vestra scilicet et mea, sed et pro ipsius nepotis nostri salute et honore, et pro communi omnium fidelium nostrorum in-

demnitate et salvatione, nunc proxime et in Synodo et in placito nostro accepi, vobis, cui nullum bonum negare, sed omne bonum meum paratus sum participare, dico, si placet, et si ita vobis bene visum fuerit, accipiamus illud communiter. Et si melius nobis per rationem et auctoritatem divinam et humanam nostrae salvationi et Christianitati congruentem ostenderitis, paratus sum illud cum omni devotione accipere, et vobiscum, Deo cooperante, et communium fidelium nostrorum consilio et auxilio adminiculante, libentissime sequi et exequi.

IX. Quia scriptum est, dicente bono Rege, qui tamen deliquit ut homo, et recognovit se ut felix, *ex voluntate mea confitebor illi*, profiteatur idem nepos noster coram vobis, et coram Episcopis qui vobiscum fuerint, et remandet nobis per vos et per illos, quia vult secundum Domni Apostolici et episcopale, immo divinum consilium, ad placitum convenire cum Episcopis et fidelibus, atque amicis Dei et nostris ac suis, quoniam haec causa generalis est omnibus Christianis, et aut ostendere quia secundum legem divinam et humanam Christianis congruam hoc factum de uxore sua habeat executum, aut secundum Dei consilium, et legem Christiano Regi convenientem, hoc et illa duo quae praemisimus emendare velit et debeat. Et paratus sum cum tali caritate et honorabilitate illum recipere, sicut Christianus Rex Christianum Regem, et sicut diligens patruus dilectum nepotem debet recipere, et in illius amicitia ad illius salvationem et honorem, si ita fecerit, permanere. Et constituatur tempus congruum et locus opportunus quando simul pacifice conveniamus, et hanc causam, sicut de nobis ipsis, quia sicut Scriptura dicit, *os nostrum et caro nostra est*, ad communem nostram et fidelium nostrorum salvationem et honorem diffiniamus; ne qui fidelibus nostris et omnibus Christianis in bono exemplum esse debemus, et perditionis exemplum donamus, et qui malorum correctores esse debemus, caput malorum, quod absit, fiamus, Sed et ea quae, ut supra diximus, apud Confluentes promisimus nos tractaturos et observanda constituturos, tractemus et statuamus; ut qui undique propter peccata nostra et malum discordiae quod in regnis nostris manet, percutimur, placato Deo misericordiae illius solatium consequi mereamur. Et non sit nepoti nostro hoc agere in mente sua durum; quia scriptum est: *Qui mentis est durae, corruet in malum.* Sed timeat Deum, et compescat istud scandalum, quod tam grande in ista Christianitate sine ulla necessitate est generatum et propagatum, cum per rationem et auctoritatem potuisset ad debitum effectum perduci quod multis hominibus videtur sine plena ratione et auctoritate debita exe-

cutum. Et quia scriptum est: *Beatus homo qui semper est pavidus*, et Dominus dicit: *Diligentes me diligo*, pro amore et timore Dei honoret se, et suam christianitatem, et suum nomen regium, et exuat se et nos omnes ab ista calumnia quae illum sequitur, et per illum ac propter illum nos propinquos illius; et honoret inde Deum, sciens Dominum dicere: *Honorantes me honorabo; et qui contemnunt me, erunt ignobiles.*

X. Et si ita noluerit, faciat quod indicaverit faciendum. Ego in vestra amicitia et debita fraternitate persistere, et omni debito obsequio illum promereri cupiens, qui non quaero quae sunt illius, sed illum, si eum salubriter habere non possum, me Deo pro illius amicitia tollere nolo. Nec ad malum alicui praestare auxilium volo; quia legimus in Scriptura Dominum dixisse cuidam Regi: *Impio praebes auxilium, et his qui oderunt me amicitia iungeris: idcirco iram Domini merebaris quidem*, et sicut ibidem in reliquo scriptum est. Et item legimus quia de quacunque impietate quiscunque impius conversus fuerit, et ex corde se converti velle dixerit, iam non inter impios computatur, sed à piis pie recipi debet et salubriter potest, dicente Scriptura: *Verte impios, et non erunt:* non quia non erunt in essentia, sed non erunt in impietatis culpa. Haec autem diximus, non ut nepotem nostrum in numero impiorum computari cupiamus, quem piorum numero sociari à Domino exoptamus.

Sequuntur adnuntiationes quas tres Reges apud Sablonarias adnuntiare debuerunt.

ADNUNTIATIO DOMNI HLUDOUVICI.

I. Sicut scitis qui ibi adfuistis quando proxime apud Confluentes nos adiuvante Domino coniunximus, et Capitula à nobis et à fidelibus nostris observanda statuimus, convenit nobis ut congruo tempore et opportuno loco iterum simul conveniremus, et cum Dei adiutorio, et fidelium nostrorum consilio, quae in statu sanctae Ecclesiae et in nobis et in regnis nostris, atque in nostris fidelibus emendanda erant, emendaremus, et ut emendata de caetero observarentur statueremus. Et ad haec agenda iam per tres vices et tempus et locum condiximus; sed aut mihi aut fratri meo aut communi nepoti nostro tales causae acciderunt pro quibus hoc quod condiximus implere non potuimus.

II. Interea pervenit ad me quia meus frater et communis nepos noster ita inter se non erant sicut tunc fuerunt quando nos simul coniunximus. Et ideo ad hoc veni ut inter eos privatus mediator existerem, et ipsi sic inter se sint sicut per rectum esse debent. Unde frater noster per me et per Episcopos nostros, ac per Episcopos nepotis nostri, et scripto et verbo tales causas nepoti nostro mandavit

pro quibus illi sic privatus non erat sicut antea fuerat: quas si ille emendare vellet sicut ei mandabat, voluntarie illi erat sicut diligens patruus dilecto nepoti, et Christianus Rex Christiano Regi esse per rectum debet. De quibus causis nos et Episcopi qui nobiscum fuerunt ex parte nepotis nostri, fratri nostro et Episcopis qui cum eo erant tale responsum reddidimus; quia illas causas, quas ei reputabat, paratus erat aut emendare, aut de illis certam reddere rationem, et dignam facere satisfactionem. Quod responsum frater noster et Episcopi libenter receperunt; et, Deo gratias, sunt ita modo frater et nepos noster sicut per rectum esse debent.

III. Et volumus ut sicut nobis convenit, ut inter nos fideles Missi discurrant, et quae in uniuscuiusque nostrum regno emendanda sunt, et alter alteri innotuerit, emendentur, et casae Dei et Sacerdotes ac servi Dei legem et honorem debitum habeant, et unusquisque fidelium nostrorum in regnis nostris, cuiuscunque nostrum sit homo, legem et iustitiam et in se et in suis proprietatibus, et in suis honoribus, habeat sicut tempore antecessorum nostrorum habuerunt, et sicut inter nos iam convenit, et in illis Capitulis est constitutum quae intercessores nostri Reges constituerunt, et sicut nos apud Marsnam firmavimus, et sicut nunc proxime apud Confluentes statuimus; donec, adiuvante Deo, congruo tempore et opportuno loco iterum simul conveniamus, et una cum communi fidelium nostrorum consilio quae perfecta non fuerint, pacifice tractemus atque perficiamus, et ita nos ad invicem adiuvemus, ut cum Dei adiutorio nos et fideles nostros salvemus, et oppressoribus sanctae Ecclesiae resistamus. Et hanc adcognitationem ideo scribi communi consensu fecimus, ut unusquisque nostrum illam habeat, et certius sciat quid et qualiter exinde observare expressius debeat; quia non decet ut Rex à sua cognitatione deviet, sicut non convenit ut Episcopus à sua recta praedicatione discordet.

Adnuntiatio Domni Karoli.

I. Hoc quod dilectus frater noster dixit nos proxime apud Confluentes constituisse, quantum ex me fuit, hactenus observavi, et observare cupio, si et erga me ita fuerit observatum; et ei reputare non volo ut ipse similiter erga me illa observata non habeat. Credo etiam quia nec ille velit, nec aliquis alius mihi reputare possit, ut erga eum illa observata non habeam. Quod si aliquis fecerit, paratus sum aut illa quae emendanda sunt, emendare, aut de hoc quod mihi reputatum fuerit, certam reddere rationem.

II. Et si hic communis nepos noster fecerit sicut frater noster et Episcopi qui cum eo inter nos mediatores fue-

runt mihi et Episcopis qui mecum erant ex parte illius nuntiaverunt, et frater noster nunc dixit, et ita mihi familiaris et amicus atque adiutor secundum rationabilem possibilitatem extiterit sicut nepos patruo et Christianus Rex Christiano Regi esse per rectum debet, sic ei privatus et amicus atque adiutor secundum rationabilem possibilitatem esse volo sicut diligens patruus dilecto nepoti et sicut Christianus Rex Christiano Regi per rectum esse debet.

III. De fidelibus autem Missis inter nos discurrendis, et de his quae in regnis nostris emendanda sunt emendandis, et de statu atque honore Ecclesiarum et Sacerdotum ac servorum Dei, et de lege ac iustitia conservanda unicuique fidelium nostrorum in regno nostro, cuiuscunque nostrum sit homo, et in illo et in suis proprietatibus, et in suis honoribus, et de Capitulis observandis, sicut frater noster nunc dixit, ita et ego per omnia cupio observare.

Adnuntiatio Hlotharii.

I. Postquam iste patruus meus Hludouvicus me in sua bonitate in filii loco suscepit, sic erga me semper in sua mercede fecit sicut et illum decuit et mihi necesse fuit. Unde paratus sum illi debitum obsequium exhibere, sicut per rectum debeo facere.

II. Et de his quae patruus meus Karolus proxime tunc, quando primum simul convenimus, mihi mandavit, sic observare cupio sicut patruus meus Hludouvicus, et Episcopi qui cum eo inter me et patruum meum Karolum mediatores fuerunt, ex mea parte illi et Episcopis qui cum eo erant nuntiaverunt. Et si ipse mihi ita privatus et amicus atque adiutor, secundum rationabilem possibilitatem, extiterit sicut patruus nepoti et Christianus Rex Christiano Regi esse per rectum debet, ita et illi et familiaris et amicus atque adiutor, secundum rationabilem possibilitatem, esse volo, sicut diligens nepos dilecto patruo, et Christianus Rex Christiano Regi, esse per rectum debet.

III. De fidelibus autem Missis inter nos discurrendis, et de his quae in regnis nostris emendanda sunt emendandis, et de statu atque honore Ecclesiarum et Sacerdotum ac servorum Dei, et de lege ac iustitia conservanda unicuique fidelium nostrorum in regno nostro, cuiuscunque nostrum sit homo, et in illo et in suis proprietatibus et in suis honoribus, et de Capitulis observandis, sicut isti mei patrui nunc dixerunt, ita et ego per omnia cupio observare.

Quoniam istas, quae praecedunt, adnuntiationes Hludouvicus et Hlotharius cum illorum sequacibus, postquam coram omnibus, qui adfuerunt, trium Regum consiliariis fere ducentis, tam Episcopis, quam Abbatibus, et Laicis, re-

lectas penitus reiecerunt, ne populo legerentur, ut causa Hlotharii penitus taceretur, hanc quae sequitur adnuntiationem Domnus Karolus istis ipsis verbis iam vesperi adnuntiavit apud Sablonarias, anno Incarnationis Dominicae DCCCLXII, Indictione XI, III. Nonas Novembris, in ipsa casa ubi relectae sunt praecedentes adnuntiationes, in quam pauci alii intraverunt quam qui antea fuerunt, quoniam fere plena de ipsis erat.

ADNUNTIATIO KAROLI.

Sicut ego verbis et scriptis per fratrem meum et per Episcopos nepoti meo mandavi, et illi de sua parte mihi renuntiaverunt, sic illi amicus esse et illum salvare volo sicut avunculus per rectum nepotem salvare debet, si ille, sicut nepos per rectum avunculum salvare debet, me et meos salvaverit.

TITULUS XXXVI.

EDICTUM PISTENSE.

De pace in Regno stabilienda; de Monasteriis.

ADNUNTIATIO DOMNI KAROLI APUD PISTAS.

I. Multas gratias vobis agimus de vestra fidelitate et de vestra bona voluntate quam semper erga nos in omni adiutorio et obsequio demonstratis, sicut vestri antecessores erga nostros antecessores demonstraverunt. Et quia pacem, quam iam praeterito tertio anno hic communiter confirmavimus et adcognitari fecimus, secundum quod causa in quibusdam locis coniacuit, etsi non omnes, sicut desideravimus, tamen ex maiori parte observastis, et quia pleniter et cum pace ad hoc nostrum placitum convenistis.

II. Et quia bonam voluntatem vestram in istis et in aliis videmus et experti sumus, fiducialius vos commonemus ut et de ipsa pace observanda et de istis operibus, quae contra Dei et sanctae eius Ecclesiae et nostros communes inimicos Nortmannos incepimus, sine defectu et lassatione viriliter laboretis, scientes qualiter nobis placuisset, si istas firmitates hic factas habuissemus, quando in tali angustia, sicut experti estis, ad Meldis contra eos communiter laboravimus. Unde nos Deus, sicut suae misericordiae placuit, manifesto suae clementiae indicio adiuvavit.

III. Et quoniam illa quae iam tertio anno hic una cum consensu et consilio fidelium nostrorum constituimus, et vobis adcognitari fecimus, libenter audisse et suscepisse comperimus, quae nunc etiam ad nostram communem salutem et pacem,

atque honorem, hic fidelium nostrorum consensu atque consilio constituimus, vobis per scriptum nota facere volumus, ut illa plenius audire et ad illud scriptum recurrendo, quod in singulis comitatibus dari et relegi atque haberi praecipimus, firmius retinere et certius observare possitis. Quae etiam ab Episcopis vel eorum ministris per singulos comitatus de eorum parochiis aperto sermone, ut ab omnibus possint intelligi, tradi volumus.

KAROLUS, GRATIA DEI, REX.

Notum esse volumus omnibus Dei et nostris fidelibus, quoniam haec quae sequuntur Capitula nunc in isto placito nostro, anno ab Incarnatione Domini nostri Iesu Christi DCCCLXIV, anno videlicet regni nostri ipso proprio XXV, Indictione XII, VII Kalend. Iunias, in hoc loco qui dicitur *Pistis*, una cum fidelium nostrorum consensu atque consilio constituimus, et cunctis sine ulla refragatione per regnum nostrum observanda mandamus.

I. Primo consideravimus de honore Ecclesiarum et Sacerdotum ac servorum Dei, et immunitate rerum ecclesiasticarum, ut nullus sibi de ipsis rebus contra auctoritatem praesumat; et Comites Episcopis et Ministris Ecclesiae in eorum ministeriis adiutores in omnibus fiant, sicut in Capitulari praedecessorum ac progenitorum nostrorum continetur, in secundo libro, capitulo XXIII. Et quicunque Comitum vel Ministrorum reipublicae haec quae mandamus, observare neglexerit, si prima et secunda vice de his admonitus non se correxerit, volumus ut neglegentia Comitis ad nostram notitiam per Episcopos et per Missos nostros deferatur, et aliorum neglegentia per Comites ad nostram notitiam perferatur, ut nostra auctoritate quod in Capitulari praedecessorum nostrorum continetur, subire cogantur.

II. Post haec de orphanorum et viduarum causis, et de regalibus iustitiis, et summopere de raptoribus puellarum et viduarum et Sanctimonialium, et de his qui Presbyteros flagellare praesumunt, et qui eos de Ecclesiis sine Episcoporum consensu eicere vel recipere, aut censum de manso vel ex his quae Domnus et Genitor noster in suis Capitularibus Ecclesiis in immunitate concessit exigere non timent, et qui censa de rebus ecclesiasticis ad Ecclesias persolvere detrectant, ut firmiter à Missis et Comitibus nostris inquirantur, et acriter distringantur, et plena iustitia inde fiat, secundum quod in Capitularibus avi et patris nostri statutum habetur, et ipsi contemptores legum, divinae scilicet et humanae, ad nostram praesentiam legaliter perducantur; ut inde consilio fidelium Dei ac nostrorum commendemus quid de talibus hominibus sit faciendum, qui nec Deum timent,

nec contra sanctos Canones facere, nec legem et praeceptum regium infringere pertimescunt: salva censura ecclesiastica, et episcopalis poenitentiae vindicta.

III. Ut lex et iustitia unicuique in suo ordine omnibus conservetur, et pacem quam proxime teste Deo propriis manibus communi consensu confirmavimus, quando hic placitum nostrum habuimus, sic omnes et infra patriam, et quando ad placitum unusquisque venerit, et quando redierit, et quando necessitas nobis evenerit ut hostem nostrum adnuntiemus, usque constituta loca secundum consuetudinem et Capitula praedecessorum nostrorum observare procuret. Et qui contra hanc confirmationem per contemptum venerit, aut quantocius, quod contra hanc confirmationem excessum fuerit, emendare neglexerit, ab Episcopis et Missis ac Comitibus nostris hoc nobis nuntiari mandamus; quatenus tantum Dei et nostrum ac totius Christianitatis contemptum, sicut secundum leges divinas et humanas invenerimus, emendare curemus, ne ipso nostro iudicio à Deo, quod absit, condemnati simus. Et videant Episcopi et Missi ac Comites nostri ne si contra nostram communem confirmationem aliquis per contemptum fecerit, et emendare noluerit, per alium quam per illos qui ad hoc constituti sunt hunc contemptum sciamus; quoniam si per illos hoc, sicut non convenit, audierimus, sicut nec ipsi immunes à peccato erunt, sic nec ab ultione immunes existent.

IV. Volumus et expresse mandamus Comitibus nostris ut sicut in XXIV. capitulo secundi libri Capitulorum decessorum nostrorum continetur, vassalli nostri nobis et nostrae coniugi famulantes condignum apud omnes honorem habeant, sicut à genitore nostro et à nobis saepe admonitum est, et sicut ipsi volunt se à nobis honoratos tenere, ita et nobis famulantibus, sicut consuetudo fuit tempore antecessorum nostrorum, debitum honorem exhibeant.

V. Volumus et expresse Comitibus nostris mandamus ut villae nostrae indominicatae, sed et villae de monasteriis quae et coniugi nostrae et filiis ac filiabus nostris concessa atque donata habemus, quaeque sub immunitate consistunt, cum salvamento et debita reverentia in comitatibus illorum consistant. Sed et quae homines nostri ac illorum illarumque, qui sine ulla differentia et nostri sunt, cum salvamento et debito honore habere possint. Et non ignorent neque obliviscantur Comites ac Missi nostri nos scire quod dominorum Dominus de se dicit: *Honorificantes me honorificabo: et qui contemnunt me, inhonorati erunt.*

VI. Et quoniam humana fragilitas proclivior est ad contra iustitiam faciendam, quam ad iustitiam exequendam, et diabolus semper certat ut fragilitati humanae oculos men-

tis claudat, ne castigationem Dei videat, et semetipsam emendet; sicut ad nos perventum est quod quidam leves homines de istis Comitatibus qui devastati sunt a Nortmannis, in quibus res et mancipia et domos habuerunt, quia nunc ibi mancipia et domos non habent, quasi licenter malum faciunt; quia, sicut dicunt, non habent unde ad iustitiam faciendam adducantur: et quia non habent domos ad quas secundum legem manniri et banniri possint, dicunt quod de mannitione vel bannitione legibus comprobari et legaliter iudicare non possunt. Contra quorum malas insidias, consensu et consilio fidelium nostrorum, statuimus ut Comes Missum suum ad illam terram in qua domos quis habuit, mittat, et eum bannire et mannire iubeat. Et quoniam lex consensu populi fit et constitutione Regis, Franci iurare debeant quia secundum regium mandatum nostrum, ad iustitiam reddendam vel faciendam, legibus bannitus vel mannitus fuit; et sic ipsae res illi iudicio Scabiniorum in bannum mittantur, et si necesse fuerit, ipse in forbannum mittatur qui ad iustitiam reddendam venire noluerit. Et mandet Comes, qui hoc executus fuit, alteri Comiti, in cuius Comitatu res et mancipia habet, quid inde factum habeat, et ex nostro verbo illi mandet ut per illa quae in suo comitatu habet, illum distringat, quatenus ad iustitiam reddendam vel faciendam in suum Comitatum redeat.

VII. Audivimus etiam quia huiusmodi leves homines in aliis Comitatibus depraedationes et iniustitias faciant, et ad illum Comitatum in quo commanent, et in quo illas malitias non faciunt, factis malitiis in aliis Comitatibus reveniunt. Unde mandamus et Comitibus nostris expresse praecipimus ut illi Comites in quorum comitatibus tales homines iniustitias faciunt, illis Comitibus hoc mandent in quorum comitatibus refugium habent, et una mente, unoque consensu, et uno certamine ad tales homines comprehendendos se erigant, et decertent ut Ecclesiae Dei et ministri eius, et servi Dei ac populus, pacem et quietem habere possit.

VIII. Ut denarii ex omnibus monetis meri ac bene pensantes, sicut in Capitulari praedecessorum ac progenitorum nostrorum Regum, libro quarto, XXXII. capitulo continetur, in omni regno nostro non reiciantur usque ad Missam sancti Martini. Et in omnibus civitatibus et vicis ac villis, tam nostris indominicatis, quam et in his quae de immunitate sunt, vel de Comitatibus, atque hominum nostrorum sive cuiuscunque sint, per omne regnum nostrum, a Iudicibus nostris, et ab eis quorum villae sunt, una cum ministris reipublicae, secundum quantitatem locorum et villarum, tanti ac tales de ipsis incolis et inibi manentibus constituantur qui inde providentiam habeant ne boni

denarii reiciantur, et non nisi meri et bene pensantes accipiantur.

IX. Ut illi qui ex hac causa providentiam habebunt, sacramento iurent quod sicut eis ex hac causa iniunctum fuerit, quantum scierint et potuerint, debeant fideliter observare, et illum hominem quem scierint merum et bene pensantem denarium reicere, non debeant celare, sed ministris reipublicae eum debeant notum facere. De quo sacramento quicunque comprobatus fuerit periuratus, et secundum legem mundanam ut periurus puniatur, sicut in Capitulari decessorum ac progenitorum nostrorum continetur in fine capituli decimi ex tertio libro, et secundum legem ecclesiasticam publicae poenitentiae subigatur.

X. Ut ab ipsa Missa sancti Martini per omne regnum nostrum, non nisi istius nostrae novae monetae meri et bene pensantes denarii accipiantur. Et quicunque ab illa die alium denarium negotiandi causa protulerit, a Comite et a ministris eius auferatur ab eo; sicut in libro Capitulorum secundo, decimo octavo capitulo continetur.

XI. Ut in denariis novae nostrae monetae ex una parte nomen nostrum habeatur in gyro et in medio nostri nominis monogramma, ex altero parte nomen civitatis; et in medio crux habeatur.

XII. Sequentes consuetudinem praedecessorum nostrorum, sicut in illorum Capitulis invenitur, constituimus ut in nullo loco alio in omni regno nostro moneta fiat, nisi in palatio nostro, et in Quentovico ac Rotomago, (quae moneta ad Quentovicum ex antiqua consuetudine pertinet) et in Remis, et in Senonis, et in Parisio, et in Aurelianis, et in Cavillono, et in Metullo, et in Narbona.

XIII. Ut hi in quorum potestate deinceps moneta permanserit, omni gratia et cupiditate seu lucro postposito, fideles monetarios eligant, sicut Dei et nostram gratiam volunt habere. Et ipsi monetarii iurent quod ipsum ministerium, quantum scierint et potuerint, fideliter faciant. Et mixtum denarium, et minus quam debet pensantem, non monetent nec monetari consentiant. Et sine ulla fraude et absque malo ingenio, contra eos quorum argentum ad purgandum acceperint, ipsum argentum exmerent, et sine fraude tam in pensa quam in purgatione denarios concambient. Contra quod sacramentum si quilibet fecisse reputatus fuerit, iudicio Dei se examinet: et sicut contra hoc fecisse comprobatus fuerit, quia non maiorem fraudem facit si mixtum denarium et minus quam debeat pensantem monetaverit, quam si in purgatione et concambio argenti per malum ingenium fraudem de argento reipublicae et de argento rerum ecclesiasticarum, et de facultate pauperum fecerit, sicut con-

stitutum est de falsis monetariis in libro IV. Capitulorum, XXXIII. capitulo, manum perdat, et ut sacrilegus ac pauperum spoliator publicae poenitentiae iudicio episcopali subiiciatur. In illis autem regionibus in quibus secundum Legem Romanam iudicia terminantur, iuxta ipsam legem culpabilis iudicetur.

XIV. Ut in proximis Kalendis Iulii, per hanc duodecimam Indictionem, habeat in Silvanectis civitate unusquisque Comes, in cuius Comitatu monetam esse iussimus, Vicecomitem suum cum duobus aliis hominibus qui in eius Comitatu res et mancipia vel beneficia habeant, et suum monetarium cum ipsis habeat: quatenus ibi accipiant per manus suas de camera nostra, ad opus uniuscuiusque monetarii, de mero argento cum pensa libras quinque, ut habeat unde initium monetandi possit incipere; et pensam argenti quam ex camera nostra acceperit, per manus eorum per quas illud accepit, sabbato ante initium Quadragesimae in monetatis denariis in praefato loco, et cum ipsa pensa cum qua argentum acceperat, unusquisque monetarius in nostra camera reddat.

XV. Ut nullus more solito pro ullo lucro vel avaritia hoc leviter accipiat; sed omnes ab ipsis kalendis Iulii argentum suum in constitutis monetis concambiari faciant, scientes quia post Missam sancti Martini nulli alii denarii in regno nostro, nisi istius novae nostrae monetae, recipientur et ab ipsis kalendis Iulii ipsi novi denarii ab omnibus accipiantur. Et quicunque liber homo ab ipso die denarium merum novae nostrae monetae in regno nostro reiecerit, sicut in praefato Libro et Capitulo regio continetur, bannum nostrum, id est, solidos sexaginta, componat. Si vero servi ecclesiastici aut Comitum aut vassallorum nostrorum hoc facere praesumpserint, quia in praefato Capitulari continetur ut sexaginta ictibus vapulent, et hac occasione indiscreti homines modum in disciplina faciebant, constituimus cum Fidelium nostrorum consensu atque consilio ut quorumcunque coloni et servi pro hoc convicti fuerint, non cum grosso fuste, sed nudi cum virgis vapulent; et in civitatibus atque vicis seu villis Episcopi per suos ministros, vel Presbyteros, providentiam una cum reipublicae ministris accipiant ne et in hac causa modus disciplinae transgrediiatur, sed taliter fiat qualiter et homines castigentur, et quasi pro intentione vel occasione castigationis disciplinam facientes, peccatum non incurrant, et disciplinam sustinentes in corpore suo debiliores non fiant. Quod si quis hoc mandatum nostrum transgressus fuerit, nobis ab Episcopis nuntietur; quatenus taliter castigetur ne deinceps mandatum nostrum quemquam delec-

tet contemnere. Et si dominus vel magister, (qui liber est *w*), aut advocatus talium hominum eos vel Comiti vel Misso nostro ad disciplinam sustinendam contradixerit, vel Misso nostro iussus praesentare noluerit, praedictum bannum sexaginta solidorum componat, sicut in praedicto Capitulari habetur.

XVI. Ut si aliquis homo a proximis kalendis Iulii de hac nova nostra moneta mixtum, vel minus quam debeat pensantem denarium invenerit, constringat eum qui ipsum denarium ad negotiandum protulit, et ipse dicat a quo eum accepit; et sic de manu ad manum veniat, usque dum ad falsitatis auctorem perveniatur. Et inventus mixti, vel minus quam debeat pensantis denarii monetator in illa terra in qua iudicia secundum Legem Romanam terminantur, secundum ipsam Legem iudicetur. Et in illa terra in qua iudicia secundum Legem Romanam non iudicantur, monetarius, sicut supra diximus, falsi denarii manum dexteram perdat, sicut in quarto libro Capitulorum continetur, capite trigesimo tertio. Et qui hoc consenserit, si liber est, sexaginta solidos componat. Si servus vel colonus, nudus cum virgis vapulet *x*).

XVII. Ut diligenter Comites et Ministri reipublicae per suos comitatus ac ministeria providcant ne in aliquo loco occulta vel fraudulenta moneta fieri possit. Et si inventus ac comprobatus quilibet fuerit fraudulentam monetam percutiens, sicut constitutum est de falso monetario, ex praefato Capitulari praedecessorum nostrorum, manus ei amputetur *y*). Et qui hoc consenserit, si liber est, sexaginta solidos componat. Si servus vel colonus, nudus cum virgis vapulet.

XVIII. Et si falsus monetarius, aut de illis locis in quibus monetam percutiens, aut denarium falsum de nova moneta ad negotiandum proferens, ut constringi et puniri non possit, sicut est constitutum, in fiscum nostrum vel in quamcunque immunitatem, aut alicuius potentis potestatem vel proprietatem, confugerit, si in nostrum confugerit fiscum, requiratur a ministro nostro. Et si ille eum defenderit aut occultaverit, nuntietur nobis, quatenus ita in eo secundum Capitulare regium vindicetur, ne ullus alius unquam falsitatem nostra auctoritate vel potestate consentire aut defendere audeat. Si autem in immunitatem vel potestatem aut proprietatem alicuius potentis confugerit, secundum quod in tertio libro Capitularis, XXVI. capitulo, continetur de eo qui furtum aut homicidium, vel quodlibet

---

w) al. mss. *quilibet*.

x) al. ms. *caedatur*.

y) al. mss. *abscidatur*.

crimen foris committens, infra immunitatem fugerit, inde fiat; id est, mandet Comes vel publicae rei Minister Episcopo vel Abbati, vel illi quicunque locum Episcopi vel Abbatis vel Abbatissae tenuerit, vel potentis hominis in cuius potestatem vel proprietatem confugerit, ut reddat ei reum. Si ille contradixerit, et eum reddere noluerit, in prima contradictione solidis quindecim culpabilis iudicetur. Si ad secundam inquisitionem eum reddere noluerit, triginta solidis culpabilis iudicetur. Si nec ad tertiam inquisitionem consentire voluerit, quicquid reus damni fecit, totum ille qui eum infra immunitatem retinet, nec reddere vult, solvere cogatur, et ipse Comes veniens licentiam habeat ipsum hominem infra immunitatem quaerendi ubicunque eum invenire potuerit. Si autem in prima inquisitione Comiti responsum fuerit quod reus infra immunitatem quidem fuisset, sed fuga lapsus sit, iuret quod ipse eum ad iustitiam cuiuslibet disfaciendam fugere non fecisset, et sit ei in hoc satisfactum. Si vero intranti in ipsam immunitatem, vel in cuiuslibet hominis potestatem vel proprietatem, Comiti collecta manu quilibet resistere tentaverit, Comes hoc ad Regem vel Principem deferat, et ibi iudicetur. Et sicut ille qui in immunitate damnum fecit, sexcentis solidis componi debet, ita qui Comiti collecta manu resistere praesumpserit, sexcentis solidis culpabilis iudicetur.

XIX. Ut melius et commodius haec providentia de bonis denariis non reiciendis et de monetae falsae denariis custodiri possit, volumus ut unusquisque Comes de Comitatu suo omnia mercata inbreviari faciat, et sciat nobis dicere quae mercata tempore Avi nostri fuerunt, et quae tempore Domni et Genitoris nostri esse coeperunt, vel quae illius auctoritate constituta fuerunt, vel quae sine auctoritate illius facta fuerunt, vel quae tempore nostro convenire coeperunt, vel quae in antiquis locis permanent, et si mutata sunt, cuius auctoritate mutata fuerunt. Et ipsum brevem unusquisque Comes ad proximum placitum nostrum nobis adportet, ut decernere possimus quatenus necessaria et utilia, et quae per auctoritatem sunt, maneant, quae vero superflua, interdicantur, vel locis suis restituantur. Et mercata die dominico in nullo loco habeantur, sicut in primo libro Capitulorum, capitulo CXXXVI. z), habetur.

XX. Ut Comes et reipublicae Ministri ac caeteri Fideles nostri provideant quatenus iustus modius aequusque sextarius secundum sacram Scripturam et Capitula praedecessorum nostrorum in civitatibus et in vicis et in villis, ad vendendum et emendum fiat, et mensuram secundum antiquam consue-

z) Legend. CXXXIX.

tudinem de palatio nostro accipiant, et non pro hac occasione a mansuariis vel ab his qui censum debent, maior modius, nisi sicut consuetudo fuit, exigatur. Et ipsi homines qui per villas de denariis providentiam iurati habebunt, ipsi etiam de mensura, ne adulteretur, provideant; sicut in libro tertio Capitulorum, capitulo XC, continetur. Et si quis reputatus fuerit mensuram adulterasse, et cum maiori modio vel sextario annonam vel vinum accepisse, et cum minori mensura venundare, si liber homo est, aut secundum suam legem se inde sacramento idoneum reddat, aut si hoc fecisse vel fieri iussisse aut consensisse comprobatus fuerit, hoc unde mensuram adulteravit, id est, vinum et annona, a ministris reipublicae tollatur ab eo; insuper et bannum nostrum, id est, solidos sexaginta, componat. Si autem colonus vel servus inde reputatus fuerit, aut iudicio Dei se inde examinet; aut si inde convictus fuerit, hoc, ut supra diximus, unde mensuram adulteravit, perdat, insuper et virgis nudo corpore *a*) vapulet. Et sive liber sive colonus vel servus de hoc convictus fuerit, post legalem emendationem episcopale iudicium suscipiat, quia contra tale interdictum Domini fecit, dicentis: *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram;* unde regnum Dei sibi clausit, et infernum sibi aperuit. Quod peccatum inter illa criminalia peccata computatur de quibus dicit Apostolus, quod qui ea fecerit, cum huiusmodi nec cibum sumere Christiano licet; et inde sacri Nicaeni Canones Clericos gradus perdere iubent. Et de tali causa unde seculares homines vitam perdunt, inde Clerici ecclesiasticum gradum amittunt. Ministri autem reipublicae se caute custodiant, ne pro hac occasione ducti cupiditate per aliquod malum ingenium a liberis hominibus, vel colonis seu servis, sua iniuste tollant; quia si inde ad nos clamor venerit, et inde convicti fuerint, sic iniustitiam istam exsolvent sicut illi qui in suo ministerio tortum faciant. In illis autem regionibus in quibus secundum Legem Romanam iudicantur iudicia iuxta ipsam legem committentes talia iudicentur: quia super illam legem vel contra ipsam legem nec antecessores nostri quodcunque capitulum statuerunt, nec nos aliquid constituimus. Similiter per civitates et vicos atque per mercata ministri reipublicae provideant ne illi qui panem coctum aut carnem per deneratas, aut vinum per sextaria, vendunt, adulterare et minuere possint. Sed quantos mensurabiles panes in unaquaque civitate de iusto modio Episcopi vel Abbatis seu Comitis ministeriales a pistoribus suis recipiunt, tantos mensurabiles panes de aequo modio a pistoribus qui

---

a) al. mss. *corio*.

panem vendunt, fieri faciant: quos si inventi fuerint adulterare vel minorare, ut supra diximus, secundum suum modum culpabiles iudicentur. Homines etiam qui providentiam habere debebunt ne mancae mensurae fiant, si de periurio quod iuraverunt quia hoc consentire non debuissent, revicti fuerint, secundum legem puniantur, sicut in fine capituli decimi ex libro tertio Capitulorum habetur, et postea ab Episcopo publicam poenitentiam de periurio accipiant.

XXI. Ut quia per tres iam annos bannum pro reiectione bonorum denariorum perdonavimus, volumus ut modo, secundum discretionem quam Missis nostris commendavimus, rewadiatum persolvatur, et ubi rewadiatum non est, rewadietur et solvatur: quatenus et ex hoc et ex disciplina constituta ita constricti, deinceps cessent denarios bonos reicere. Et quoniam audivimus, occasione accepta pro rewadiato banno, quosdam plus a pauperibus accepisse quam bannus levet, hoc a Missis nostris diligenter requiri volumus. Et quicunque plus ab eis acceperunt quam iussimus, cogantur illis restituere et illos absque ulla excusatione ad praesentiam nostram Missi nostri adducant; quatenus per nostram harmiscaram ita castigentur, ne ulterius tali conludio eos delectet opprimere pauperes.

XXII. Ut a colonis qui iam pro reiectione bonorum denariorum flagellati vel flagellandi sunt, nulla alia exactio requiratur; et si ab aliquo eorum aliquid inde acceptum fuit, a Missis nostris cogatur restitui. Et qui beneficia vel alodes in duobus vel tribus aut quatuor comitatibus habent, et non habent in unoquoque comitatu unde plenum bannum valeant solvere, vel qui in uno tantum comitatu alodem vel beneficia habent, et non tantum ibi habent unde plenum bannum valeant solvere, Missis nostris hoc notum faciant, et hoc ab eisdem Missis nostris diligenter inbrevietur, et nobis renuntietur, ut nostra discretione decernamus qualiter et castigatio ex compositione fiat, et homines ultra mensuram et indebite non graventur: quia, sicut sancta Scriptura dicit, non inde requirimus datum, sed fructum, id est non inde requirimus inhonestum lucrum, sed regni ex castigatione profectum. Turpe vel inhonestum est lucrum, ut Augustinus exponit, per varias circumventiones et occasiones lucrandi causa inhoneste res quaslibet congregari. Et non solum in pauperioribus, sed etiam in ditioribus, considerare volumus discretionem quam decessores nostri Reges in quarto libro Capitulorum posuerunt, capitulo LVII. decernentes: Ut de debito, inquiunt, quod ad opus nostrum fuerit rewadiatum, talis consideratio fiat ut is qui ignoranter peccavit, non totum se-

cundum legem componere cogatur, sed iuxta quod possibile visum fuerit. Is vero qui tantum mala voluntate peccavit, totam legis compositionem cogatur exsolvere.

XXIII. Ut nullus deinceps in regno nostro mixturam auri vel argenti ad vendendum facere vel consentire praesumat: ut nullus à Missa sancti Remigii, id est, à proximis Kalendis Octobris, aurum vel argentum ad vendendum vel emendum, nisi purificatum, proferat. Et si quis post praefatas Kalendas inventus fuerit aurum vel argentum, vel quodcunque fabricinium ex auro vel argento mixtum, ad vendendum vel emendum portare, à ministris reipublicae ipsum quod portaverit, ab eo tollatur, et ipse per fideiussores, si res et mancipia in illo comitatu non habet, ad praesentiam nostram cum ipso auro vel argento adducatur, ut nos inde commendemus qualiter culpabilis iudicetur. Si vero res et mancipia vel mobile, per quae distringi legaliter possit, in ipso comitatu habuerit, secundum legem ad nostram praesentiam venire iubeatur. Et si quis inventus fuerit suum aurum vel argentum, vel quodcunque fabricinium ex auro vel argento, portare ad fabrum ut purgetur, provideant reipublicae ministri ne hac occasione ab eo quod suum fuerit tollant. Quod si fecerint, et ad nos inde reclamatio venerit, sicut ille qui tortum in suo comitatu vel ministerio fecerit, in nostra vel fidelium nostrorum praesentia culpabilis iudicabitur. Faber vero qui post praefatas Kalendas comprobatus fuerit aurum vel argentum ad vendendum vel emendum adulterasse, vel misculasse, in illis regionibus in quibus iudicia secundum legem Romanam terminantur, iuxta illam legem puniatur: in aliis autem regionibus regni nostri secundum Capitulare regium, sicut falsam monetam percutiens, manum perdat. Et liber homo qui hoc consenserit, sicut in praefato continetur Capitulo, bannum nostrum, id est solidos sexaginta, componat; colonus vel servus, nudus cum virgis flagelletur. Si vero Iudaeus fuerit, ipsum quod mixtum protulerit, perdat; et bannum nostrum, sicut tempore praedecessorum nostrorum consuetudo fuit, componat.

XXIV. Ut in regno nostro non amplius vendatur libra auri purissime cocti, nisi duodecim libris argenti de novis et meris denariis. Illud vero aurum quod coctum quidem fuerit, sed non tantum ut ex eo deauratura fieri possit, libra una de auro vendatur decem libris argenti de novis et meris denariis. Et omnimodis provideant tam Comites, quam caeteri omnes ministri reipublicae, ne aliqua adiectione vel fraude per occasionem aliquid amplius vendatur, sicut de suis honoribus volunt gaudere. Et quicunque hanc commendationem nostram aliquo ingenio infirmare vel fraudare

seu aliter immutare inventus fuerit, si liber homo fuerit, bannum nostrum, id est, sexaginta solidos componat; colonus seu servus, nudus cum virgis flagelletur.

XXV. Et quoniam in praefatis Capitulis continetur in libro tertio, capitulo LXXV, ut nullus sine permissu regio bruniam vel arma extraneo dare aut vendere praesumat, et in eodem libro, capitulo VI, designata sunt loca regni usque ad quae negotiatores brunias et arma ad venundandum portare et vendere debeant, quod si inventi fuerint ultra portantes aut venundantes, ut omnis substantia eorum auferatur ab eis, dimidia quidem pars partibus palatii, alia vero medietas inter Missos regios et inventorem dividatur; quia peccatis nostris exigentibus in nostra vicinia Nortmanni deveniunt, et eis à nostris bruniae et arma atque caballi aut pro redemptione dantur, aut pro pretii cupiditate venundantur, cum pro redemptione unius hominis ista donantur, vel pro pauco pretio venundantur, per hoc auxilium illis contra nos praestitum et regni nostri maximum fit detrimentum, et multae Ecclesiae Dei destruuntur, et quamplurimi Christiani depraedantur, et facultates ecclesiasticae et regni dehauriuntur, propterea una cum consensu atque consilio nostrorum fidelium constituimus, ut quicunque post proximas Kalendas Iulii huius duodecimae Indictionis Nortmannis quocunque ingenio, vel pro redemptione, vel pro aliquo pretio, bruniam vel quaecunque arma aut caballum donaverit, sicut proditor patriae et expositor Christianitatis (ad perditionem gentilitati sine ulla retractione vel redemptione de vita componat. Quod omnia omnibus citissime à Missis nostris et Comitibus nota fiant, ne de ignorantia se excusare valeant *b*).

XXVI. Ut pagenses Franci, qui caballos habent vel habere possunt, cum suis (Comitibus *c*) in hostem pergant; et nullus per violentiam, vel per aliquod malum ingenium, aut per quamcunque (indebitam oppressionem *d*), talibus Francis suas res aut caballos tollant, ut hostem facere, et debitos paraveredos secundum antiquam consuetudinem nobis exsolvere non possint, neque Comes neque aliquis minister reipublicae. Quod si fecisse aliquis eorum comprobatus fuerit, sic hoc cogatur componere sicut de illis est constitutum in Capitularibus regiis qui tortum in suo comitatu vel ministerio faciunt.

---

b) al. ms. *et adiutor Gentilium erroris. Igitur pro tali venditione et ausu temerario volumus ut venditor de vita componat, et omnes res eius infiscentur. Ecclesiasticus vero aut Deo sacrata perpetuo exilio damnentur.*

c) al. ms. *armis.*

d) al. ms. *cupiditatem aut oppressionem.*

XXVII. Ut iuxta regium Capitulare quod Domnus et Genitor noster, anno xvi, regni sui, capitulo vii, constituit, Comites vel Missi nostri diligenter inquirant quanti homines liberi in singulis comitatibus maneant qui per se possunt expeditionem facere, vel quanti de his quibus unus alium adiuvet, quanti etiam de his qui à duobus tertius adiuvetur, vel praeparetur, necnon de his qui à tribus quartus adiuvetur et praeparetur sive de his qui à quatuor quintus adiuvetur et praeparetur ut expeditionem exercitalem facere possint, et eorum summam ad nostram notitiam deferant; ut illi qui in hostem pergere non potuerint, iuxta antiquam et aliarum gentium consuetudinem ad civitates novas et pontes ac transitus paludium operentur, et in civitate atque in marcha wactas faciant, ad defensionem patriae omnes sine ulla excusatione veniant. Et qui de talibus hostem dimiserint, heribannum iuxta discretionem quae in progenitorum nostrorum tertio libro Capitulorum, capitulo xiv, continetur, persolvant. Et qui ad defensionem patriae non occurrerint, secundum antiquam consuetudinem et Capitulorum constitutionem iudicentur.

XXVIII. Ut illi Franci qui censum de suo capite vel de suis rebus ad partem regiam debent, sine nostra licentia ad casam Dei vel ad alterius cuiuscunque servitium se non tradant, ut respublica quod de illis habere debent, non perdat. Quod si aut seipsos aut res suas ad casam Dei, aut ad alterius cuiuscunque servitium, sine licentia nostra tradere voluerint, sicut in Capitulari avi nostri continetur de his qui pro furto se in servitium tradere cupiunt, Comites vel Vicarii hoc eis non consentiant, sed ex banno nostro prohibeant. Quod si contra bannum nostrum fecerint, ipsi qui eos receperint bannum nostrum, id est, solidos sexaginta componant. Et si ipsos in servitio suo habere voluerint, vel illorum res de quibus census ad partem regiam exiebat, tenere voluerint, censum quem ipsi Franci debebant, vel qui de illorum rebus exire solebat, ad nostram regiam partem componant, sicut in praefato Capitulorum libro tertio, capit. xv, et lxxxvi, et in libro iv, capitul. xxxvi, habetur. Et quia, sicut in sacris ecclesiasticis regulis invenitur, prior observatio durior, posterior autem exigente causa inclinatior fuit, post haec praefata Capitula decessorum et progenitorum nostrorum, huiusmodi, sicut praediximus, Francis hominibus res suas ad casam Dei vel aliis tradere ac vendere, eosque ad divinum servitium converti, si vellent, non prohibuerunt, sicut in Capitulis libri primi, capitul. cxxxii, et cxxxiv; et in libro ii, capitul. xxxi, et in libri iv, capitul. xix, continetur. Si quis de talibus Francis de suis rebus tradere vel vendere voluerit, non prohibemus. Tantum ut ius re-

gium, quod sibi debetur, sine ratione non perdat: quia iniustas consuetudines noviter institutas imponere cuique non volumus, quas in quarto libro eorundem Capitulorum prohibitas, cap. XLVII, legimus. De illis autem qui secundum legem Romanam vivunt, nihil aliud nisi quod in eisdem continetur Legibus, definimus.

XXIX. Ut illi coloni, tam fiscales quam et ecclesiastici, qui, sicut in polypticis continetur, et ipsi non denegant, carropera et manopera ex antiqua consuetudine debent, et margilam et alia quaeque carricare, quae illis non placent, renuunt, quoniam adhuc in illis antiquis temporibus forte margila non trahebatur, quae in multis locis tempore Avi ac Domni et Patris nostri trahi coepit, et de manopera in scuria battere nolunt, et tamen non denegant quia manoperam debent; quicquid eis carricare praecipitur de opera carroperae quando illam facere debent, sine ulla differentia carricent; et quidquid eis de opera manoperae, quando illam facere debent, praecipitur, similiter sine ulla differentia faciant.

XXX. Ut quoniam in quibusdam locis coloni, tam fiscales quam et de casis Dei, suas hereditates, id est, mansa quae tenent, non solum suis paribus, sed et Clericis Canonicis ac villanis Presbyteris, et aliis quibuscunque hominibus, vendunt, et tantummodo sellam retinent, et hac occasione sic destructae fiunt villae, ut non solum census debitus inde non possit exigi, sed etiam quae terrae de singulis mansis fuerunt, iam non possint agnosci; constituimus ut praecipiatur à nostris ministerialibus, et à ministris ecclesiasticis, ut hoc nullo modo de caetero fiat, ne villae destructae atque confusae fiant: et quicquid de singulis mansis sine licentia dominorum vel magistrorum per quoscunque venditum est, recipiatur, et singulis mansis de quibus terrae venditae sunt, et de quibus census decidit propter eorum impossibilitatem qui mansa deservire non possunt, restituatur; et iuxta qualitatem vel quantitatem terrae, vel vinearum adsingulos mansos pertinentium, postquam restaurati fuerint, ab unoquoque manso census ad partem dominicam exigatur.

XXXI. De adventitiis istius terrae, quae à Nortmannis devastata est, constituimus ut sicut in Capitulari avi nostri Karoli Imperatoris habetur, unusquisque Comes de suo comitatu et nomina eorum, et qui sunt eorum Seniores, describi faciant, et ipsos advenas, qui à tempore Avi nostri atque à tempore Domini et Patris nostri in illorum comitatibus commanent, secundum consuetudinem quae illorum temporibus fuit, eos ibi manere permittant. Illos vero qui propter persecutionem Nortmannorum nuper de istis partibus in illas partes confugerunt, Episcoporum Missi cum Missis

reipublicae taliter de illis partibus in istas partes venire faciant, ut non opprimantur, nec aliquis census vel quaecunque exactio ab illis exigantur; et habeant licentiam quae in illis partibus suo servitio promeruerunt, vel quocunque iusto ingenio adepti sunt, commendandi. Et illi qui nullum lucrum de opere in vineis sperant, Kalendis Septembris unusquisque ad locum suum iam perventus sit. Et qui lucrum de vineis in illis partibus promeruerit, octo dies post Missam sancti Remigii in istas partes iam sit perventus, et sibi in istis partibus in futurum provideat, et suo Seniori serviat. Et si necesse illi fuerit, ad Missam sancti Martini ad suum conductum in illas partes redeat, et usque ad Kalendas Aprilis ibidem immorandi licentiam habeat; indeque ad terram suae nativitatis et ad Senioratum suum unusquisque redeat, et usque ad medium Maium propter seminationem ibidem maneat; indeque, si illi necessitas fuerit, ad suum conductum redeat; et inde ad messiones in terram suam unusquisque redeat, et de caetero ibidem permaneat. Si autem de istis partibus in illis partibus femina maritum aut maritus feminam accepit, illud coniugium, quia non est legale neque legitimum, sicut Leo in suis decretis et sanctus Gregorius in suis epistolis monstrant, dissolvatur; et cuius mancipium vir vel femina fuerit, (suum quaeque potestas recipiat, et suae potestatis homini coniungere faciat *e*). Et si infantes inde nati sunt, secundum legem et antiquam consuetudinem nostram infantes matrem sequantur. In illis autem regionibus quae legem Romanam sequuntur, secundum eandem legem fieri exinde decrevimus.

XXXII. Ut conlimitanei et vicini Comites in una die, si fieri potest, mallum non teneant, maxime post octavas Paschae, propter Francos homines et Advocatos, qui ad utraque malla non possunt occurrere; sed mittant sibi invicem Missos. Et si unus die Lunis mallum habuerit, alter die Iovis aut die Lunis sequentis hebdomadae mallum habeat. Et ne grave ei sit qui suum mallum interiecit, qui uno anno primus tenuerit mallum, sequenti anno consentiat alteri primum tenere. Et si sacramenta legalia in primo die Lunis post Pascha iuranda devenerint, aut aliis in feriis, quando mallum tenere debuerat, mittat unusquisque Comes Missum suum, qui ipsa sacramenta auscultet, ne ipsi homines (iectivi *f*) inveniantur. Et ipse sic mallum suum teneat, ut Barigildi eius et Advocati qui in aliis comitatibus rationes habent, ad suum mallum occurrere possint.

XXXIII. Et quia sacramenta post quadraginta noctes

e) al. ms. *potestatem habeat recipiendi et sibi coniungendi.*

f) al. ms. *fugitivi.*

legaliter iuranda accipiuntur, et in praefatis praedecessorum et progenitorum nostrorum Capitulis invenitur ut postquam Comes et pagenses de qualibet expeditione hostili reversi fuerint ex eo die super quadraginta (noctes g) sit bannus resisus, quod in lingua Theodisca *scastlegi*, id est armorum depositio vocatur, multi inde contendunt, et se inter se iectiscunt. Alii enim suum sacramentum quadragesimo die, in quo illud accipiunt, iurare volunt; et in tantum contendunt ut etiamsi intra Quadragesimam sacri ieiunii quadragesimus dies advenerit, suum sacramentum se iurare debere contendant, et contra causatores suos, si ad hoc audiendum non venerit, iectiscant. Numerant enim dies, et non numerant cum eis noctes; sicut numerantur dies, et non numerantur noctes, à Nativitate Domini usque ad Purificationem sanctae Mariae, et à Resurrectione Domini usque ad Ascensionem Domini. Quadragesimo enim die et Purificatio sanctae Mariae à Nativitate Domini, et quadragesimo die à Resurrectione Domini, quae est in dominica die, Ascensio Domini celebratur, quae evenit quinta feria, id est, Iovis die. Et de diebus, sine memoria noctium, Dominus per Ionam Prophetam dicit: *Adhuc quadraginta dies, et Ninive subvertetur.* Et quadraginta dies simul cum noctibus in ieiunio Heliae Prophetae, et Moysi, quando legem secundo accepit et ipsius Domini ieiunio computantur. In quibus sex septimanae, id est, quadraginta et duo dies fiunt usque ad Resurrectionem Domini, quae fit in dominica die, sicut et initium Quadragesimae. Et haec non sine Dei mysterio fiunt, per quem conditores legum iusta decernunt. Unde, sicut in quibusdam regionibus rectius tenere comperimus, una cum consensu et fidelium nostrorum consilio constituimus ut ab ipso die quo sacramentum accipitur, post quadraginta dies et quadraginta noctes, id est, quadragesimo secundo die de sex septimanis, ipsa feria qua illud sacramentum accepit, sicut Pascha ipsa feria fit qua initium Quadragesimae accipitur, qui sacramentum legaliter accipit, legaliter in locis constitutis iuret, sicut in Capitulorum libris decessorum et progenitorum nostrorum continetur. Et amodo nulla dissensio vel retractatio in regno nostro à quolibet ex hoc fiat. Quod mandatum nostrum si quis contemnere praesumpserit, bannum nostrum, id est, sexaginta solidos componat. Et si ipsas dies intra Quadragesimae sacra ieiunia evenerit, nemo illud sacramentum quod accepit in Quadragesima iurare praesumat; quia ex hoc iam etiam manifestam Dei vindictam vidimus et audivimus. Et si quis praesumpserit, similiter bannum nostrum componat, et inde poenitentiam

g) al. ms. *dies*.

episcopali iudicio faciat. Ipsam autem Quadragesimam à quarta feria, id est, à capite ieiunii, cum ipsa quarta feria, qua publice poenitentes poenitentiam accipiunt, observari usque ad sanctam Resurrectionem secundum consuetudinem antiquam praecipimus. Sed expectet qui sacramentum ante Quadragesimam servatum accepit, si quadraginta dies et quadraginta noctes ante illam Quadragesimam non habuit, sine ulla legali compositione vel iectitione usque ad diem Lunis post octavas Paschae; et tunc quod legaliter accepit, legaliter et perficiat.

XXXIV. Notum fieri volumus omnibus Dei et nostris fidelibus, quoniam quidam Comites nostri nos consuluerunt de illis Francis hominibus qui censum regium de suo capite, sed et de suis rescellis debebant, qui tempore famis, necessitate cogente, seipsos ad servitium vendiderunt. Unde cum Episcopis et caeteris Dei ac nostris fidelibus tractavimus quid nobis esset agendum; et quod cum eis inde invenimus ac constituimus, praesenti edicto decrevimus. Id est, quia non in lege Salica ex hoc expressius quiddam invenimus, continetur tamen in tertio Capitulorum libro, capitulo XXIX, de homine libro qui se loco wadii tradidit in alterius potestatem, et ibi constitutus damnum aliquod cuilibet fecerit, ut is qui eum loco wadii suscepit, aut damnum solvat, aut hominem in mallo productum amittat, perdens simul debitum propter quod eum pro wadio suscepit; et qui damnum fecit, dimissus iuxta qualitatem rei cogatur emendare. Si vero liberam feminam habuerit, et usque dum in pignore extitit filios habuerint, liberi permaneant. Et in lege digito Dei scripta legimus, ut si attenuatus fuerit frater noster et se in servitium tradiderit, sex annis serviet illi qui eum emit, et septimo liber egredietur gratis. Quae sacra historia et observantes moraliter aedificat, et altiori sensu intelligentes inluminat. In lege etiam quam praedecessores nostri et nominatissimi Imperatores constituerunt de his qui filios suos, fame aut alia aliqua necessitate cogente, vendunt, plura habentur Capitula quae omnia hic non necesse duximus ponere. Tamen illud Capitulum quod cum sanctis ecclesiasticis regulis ex maxima parte concordari invenimus, hic ponere necessarium duximus, in quo dicit: Ut quicunque ingenui filios suos (quod et de ipsis liberis hominibus, qui se vendunt, observari volumus) qualibet necessitate seu famis tempore vendiderint, ipsa necessitate compulsi, emptor si quinque solidis emit, sex recipiat: si decem, duodecim solidos similiter recipiat: aut si amplius, secundum suprascriptam rationem augmentum pretii consequatur. Sanctus etiam Gregorius de his qui liberi à Paganis capti fuerint, si aliquis eos redemerit, ipsi qui redempti

sunt procurent ut tantum pretium redemptori suo donent sicut ab eo redempti fuerunt, et in sua libertate permaneant. Si autem Ecclesia eos redemerit, gratis sine aliqua compositione liberi fiant. Quod et nos per regnum nostrum, una cum consensu et fidelium nostrorum consilio, observari regia auctoritate praecipimus. Et si quis dixerit quia non vult, aut tempore famis, aut pro alia necessitate pretium suum dare pro libero homine, si semper illum servum habere non debet, adtendat quid ei Dominus per Apostolum suum dicat: *Qui habuerit*, inquiens, *substantiam huius mundi, et viderit fratrem suum necesse habere, et clauserit viscera sua ab eo, non manet caritas Dei in eo.* Et qui non habet hanc caritatem, etiamsi ad martyrium et ad ignem se tradiderit, sine ista caritate remissionem peccatorum suorum habere non poterit, et nullatenus in regnum Dei intrabit, quia pro Deo suos denarios vel suam annonam, quae à Deo accepit, dare non indurat, cum Deus seipsum et sanguinem suum pro eo in cruce, clavis et lancea transfixus, fudit. Et quia hominum ingenia, qui Deum non timent, diabolo suadente, multa mala excogitant, potest fieri ut qui tales homines liberos necessitate, ut diximus, cogente in servos suscipiunt, in alteras partes illos dispendant et vendant. Propterea una cum consensu et fidelium nostrorum consilio constituimus, quod in antiquis legibus decretum invenimus, ut si huiusmodi personas aliqui aut ad extraneas gentes aut ad transmarina loca transferre aut venundare praesumpserint, ipse qui hoc contra statuta praesumpserit, constitutionem regii banni componat. Et si talis homo antea liber, usque dum in tali servitio fuerit, de libera femina filios habuerit, ipsi filii liberi permaneant, sicut in praefato xxix capitulo, III libri Capitulorum praedecessorum ac progenitorum nostrorum habetur de eo qui se loco wadii in alterius potestatem commiserit: salva constitutione legis Romanae in eis qui secundum illam vivunt.

XXXV. Et sciant Comites nostri quia per singulos comitatus Missos nostros dirigemus, qui specialiter de his quae nunc constituimus, inquirant, qualiter in his nostram iussionem adimplere certaverint, sicut in secundo libro Capitulorum praedecessorum ac progenitorum nostrorum continetur, capitulo xviii. Et quicunque neglegens inde inventus fuerit, praecipiemus ut ante nostram praesentiam venire iubeatur, et rationem reddat utrum hoc quod iussimus facere noluerit, aut non potuerit; aut si aliqua re praepediente id facere non potuit, cur nobis ipsam impossibilitatem ad tempus non adnuntiavit. Quia si ipse hoc non voluit, aut suae neglegentiae causa non potuit, nos talem invenire volumus qui hoc quod iubemus servare velit aut possit.

XXXVI. Volumus ut sicut in secundo libro Capitulorum decessorum ac progenitorum nostrorum continetur, capitulo xxiv, haec capitula, quae nunc et alio tempore consultu fidelium nostrorum à nobis constituta sunt, à Cancellario nostro Archiepiscopi, et Comites eorum de propriis civitatibus, modo aut per se aut per suos Missos accipiant; et unusquisque per suam dioecesim caeteris Episcopis, Abbatibus, Comitibus, aut aliis fidelibus nostris ea transcribi faciant, et in suis comitatibus coram omnibus relegant, ut cunctis nostra ordinatio et voluntas nota fieri possit. Cancellarius autem noster nomina Episcoporum et Comitum qui ea accipere curaverint, notet, et ea ad nostram nôtitiam perferat, ut nullus hoc praetermittere praesumat.

XXXVII. Et quoniam fideles nostri in istis qui in Sequana fiunt et in aliis operibus laborant, et heribergum nostrum, quod praeterito anno hic fieri iussimus, homines de illa parte Sequanae in istas partes venientes, et de istis partibus in illas partes euntes destruxerunt per occasionem, quia in illo contra debitam reverentiam manere coeperunt, et nunc istud heribergum non sine labore et dispendio fidelium nostrorum fieri fecimus, volumus et expresse mandamus ut sicut nec in nostro palatio, ita nec in isto heribergo aliquis alius sine nostra iussione manere praesumat, nec illud aliquis destruat. Quod si aliquis praesumpserit, et à custodibus, quos ad hoc deputatos habemus, nobis notum factum fuerit, non sine debita vindicta praesumptor evadet. Quia semper parati esse volumus, et vos paratos esse iubemus, ut in istis partibus, et in aliis quibuscunque nobis necesse fuerit, et contra Paganos et contra alios quoscunque, sicut consuetudo fuit, et vestri antecessores nostris antecessoribus auxilium praebuerunt, et vos nobis debitum et necessarium adiutorium exhibuistis, ita nunc et semper communiter ad Dei voluntatem et sanctae Ecclesiae atque istius Christianitatis defensionem, et nostram communem salutem et pacem obtinendam et defendendam in omnibus, quantum Deus auxilium praestare dignatus fuerit, parati semper et in omnibus simus.

Et post haec omnia lecta.

I. Monemus fidelitatem vestram ut haec similiter observetis, et semper sicut Dei et nostri dilecti fideles parati sitis ut, si necessitas nobis evenerit, aut contra Paganos aut contra quoscunque alios, ut statim quando unicuique nuntius venerit, aut nobis necesse audierit, sine ulla dilatione hostiliter praeparatus in Dei et nostrum servitium, ad communem utilitatem possit movere et certissime nobis occurrere. Et volumus et expresse mandamus ut quicunque

istis temporibus castella et firmitates et haias sine nostro verbo fecerunt, Kalendis Augusti omnes tales firmitates disfactas habeant; quia vicini et circummanentes exinde multas depraedationes et impedimenta sustinent. Et qui eas disfacere non voluerint, Comites in quorum comitatibus factae sunt, eas disfaciant. Et si aliquis eis contradixerit, ad tempus nobis notum facere curent. Qui si hoc, sicut mandamus, adimplere neglexerint, sciant quia, sicut in istis Capitulis et Capitularibus praedecessorum nostrorum continetur, tales Comites quaeremus et in illorum comitatibus constituemus qui nostrum mandatum facere velint et possint.

II. Et qui interpellatus est ut hic aliquam causam debeat deffinire, hic stet usquequo diffinita sit ratio de qua interpellatus habetur. Et qui pro sua causa hic demorandi habet necessitatem, et ipse nobiscum stare poterit quantum ei necessitas fuerit. Sed et vassalli nostri cum tantis hominibus sicut eis commoditas fuerit, nobiscum remaneant, et nobiscum pergant.

III. Vos autem alii, sed et ipsi qui nobiscum remanebunt, in eundo, et in patria remanendo, et ad nos redeundo, pacem à nobis communiter confirmatam servantes, ite cum Dei et nostra gratia. Et Deus nobis concedat ut cito et per plures annos sani et laeti nos invicem videamus, et de Dei super nos misericordia et gratia gaudeamus.

TITULUS XXXVII.

Apud Tusiacum.

(De statu Ecclesiae et Regni utilitate; et de illorum communi adiutorio.)

Haec quae sequuntur Capitula misit Domnus Rex Karolus in Burgundiam, exequendo per Gauslenum et Fulconem et per Waltarium et Lantuvinum, de Tusiaco, anno Incarnationis dominicae DCCCLXV.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis: Karolus, gratia Dei Rex, omnibus Episcopis, Abbatibus, Abbatissis, Comitibus, et Vassis nostris, seu cunctis Dei et nostris fidelibus in regno Burgundiae consistentibus, salutem. Volumus et expresse praecipimus ut in his quae (subiecta *h*) sunt exequendis, et in aliis quae ad Dei voluntatem et sanctae Ecclesiae statum, atque ad nostram fidelitatem et ad nostrum honorem, ac ad regni soliditatem, necnon ad commune fidelium nostrorum salvamentum pertinent, unusquisque se-

h) al. ms. *subiuncta.*

cundum quod suo ordini et suae personae competit, istis Missis nostris obedientes et adiutores in omnibus existatis.

I. Ut sicut nostri infideles et communes contrarii nostri se invicem confirmaverunt ad nostram contrarietatem, ut nullus de his quae consideraverint suum parem discooperiat vel prodat, neque ad illa quae adimplere volunt dimittat, ita fideles nostri se confirment ad Dei voluntatem et nostram fidelitatem, et ad honorem et sanctae Ecclesiae statum, et regni utilitatem, et illorum commune adiutorium et salvamentum. Et nullus fidelium nostrorum cuicunque infideli nostro quocunque modo se coniungat, aut in aliquo faveat, vel in quacunque causa, in qua illum impedire potuerit, illi parcat, nisi statim ad fidelitatem nostram se convertere voluerit. Et si pro certo cognoscere potuerit qui contra istud capitulum fecerit, non nobis celet. Et si aliquis audierit quod pari suo fideli nostro necessitas evenerit aut evenire debeat ad resistendum infideli nostro, non expectet ut illi hoc mandetur, sed statim sit praeparatus, sicut Dei fidelis et noster, ad suum parem in nostra fidelitate adiuvandum, et quantum potuerit pergere festinet.

II. Ut omnes qui fidelitatem nobis adhuc promissam non habent, fidelitatem nobis promittant, sicut in Capitulis avi et patris nostri continetur.

III. Ut qui fidelitatem nobis promiserunt, et post illud sacramentum ad infideles nostros in nostrum damnum se coniunxerunt, proprietas illorum in nostrum indominicatum recipiatur, donec ipsi per fideiussores in nostram praesentiam veniant.

IV. Ut (nullus infidelium *i*) nostrorum, qui liberi homines sunt, in nostro regno immorari vel proprietatem habere permittatur, nisi fidelitatem nobis promiserit, et noster aut nostri fidelis homo deveniat.

V. Ut illae traditiones iniustae, et a nostris antecessoribus atque a nobis prohibitae, quae factae sunt aut mulieribus aut matribus aut quibuscunque personis, ut liberius ipsi traditores nostram infidelitatem perficere possint, aut ut iustitiam in comitatibus non reddant, tanquam factae non fuerint, pro nihilo habeantur. Et sicut ipsi ipsos alodes in sua manu tenuissent, ita de ipsis alodibus fiat. Et si nec ita ad fidelitatem nostram aut ad iustitiam reddendam adduci potuerint, ipsi alodes in nostrum dominicatum recipiantur, et certa illorum descriptio nobis adportetur. Ipsi autem infideles nostri in nostro regno locum habere non permittantur. Similiter et de commendationibus quarumlibet facultatum vel pecuniarum fiat. Et si ad casam Dei

---

i) al. mss. *nulli fidelium.*

aliquid commendatum habent, ipse Episcopus vel Rector Ecclesiae, ubi commendatae sunt, aut illis praesentaliter in praesentia Missorum nostrorum reddant qui eas commendaverunt, aut coram Missis nostris sigillentur, et sub sigillo custodiantur, donec ipsi veniant qui eas commendaverunt, et coram Missis nostris alias recipiant, et perinde distringantur ut ad fidelitatem nostram et ad pacem Ecclesiae ac regni revertantur.

VI. Ut de iniustis commutationibus quae ad casas Dei factae sunt sine regia auctoritate Missi nostri inquirant, et eas dissolvant, sicut in Capitularibus avi et patris nostri continetur. Et si mortua manus vel praeceptum regium super eas interiacet, describantur diligenter atque fideliter qualiter factae sunt, et nobis Missi nostri renuntient; et signatis ipsis praeceptis, sicut lex Romana praecipit, ad nostram praesentiam deferri faciant, sicut in Capitularibus progenitorum nostrorum continetur.

VII. Quia, ut comperimus, plures nobis petierunt alodes, et petentes parum, plus inde acceperunt, volumus ut Missi nostri hoc diligenter inquirant et describant, et ipsos homines cum praeceptis, ad nostram praesentiam venire faciant.

VIII. Ut Missi nostri de omnibus censibus vel paraveredis quos Franci homines ad regiam potestatem exsolvere debent, inquirant, et ubi per neglectum dimissum est, exsolvi faciant, et diligenter de singulis comitatibus cuncta describant et nobis renuntient. Similiter et de terris censalibus, et de rebus ad casas Dei traditis, unde census ad partem Regis exivit antiquitus. Et si aliquis aliquam auctoritatem regiam inde ostenderit, ad nostram praesentiam ipsam auctoritatem deferri faciant.

IX. Ut Missi nostri de locis ad claustra Canonicorum vel Monachorum, ubi necesse fuerit, nostra auctoritate exequantur sicut in Capitularibus avi et patris nostri continetur.

X. Ut de nonis et decimis ad casas Dei reddendis Missi nostri exsequantur, sicut in praefatis Capitularibus continetur.

XI. Ut de uno manso ad Ecclesiam dato nullus census, neque caballi pastus, a Senioribus de Presbyteris requiratur, sicut in praefato Capitulari continetur. Sed neque de terrulis ac vineolis pro loco sepulturae ad easdem Ecclesias datis, neque de decimis, sicut in Canonibus et in praefatis Capitularibus continetur. Et ubi inventum fuerit et a Missis nostris quod Seniores sine conscientia Episcoporum Presbyteros de Ecclesiis eiciunt vel in Ecclesiis statuunt, Missi nostri sicut in praefatis Capitularibus continetur, inde faciant. Et Episcopi de Clericis hominum

nostrorum ita faciant sicut in eisdem Capitularibus continetur.

XII. Ut Missi nostri iustitias, quantum temporis qualitas permiserit, omnibus indigentibus faciant; et quod modo pro qualitate vel brevitate temporis facere non potuerint, Comitibus commendent ut tempore congruo eis legem et iustitiam faciant. Et in suis memorialibus adnotent de quibus Comitibus commendaverunt; ut si iterum illi homines se reclamaverint quod iustitiam habere non potuerunt, nos ipsi investigemus, et decernamus quare hoc ipsi Comites dimiserunt.

XIII. Ut si infideles nostri se adunaverint ad devastationem regni nostri, fideles nostri, tam Episcopi, quam Abbates, et Comites, et Abbatissarum homines, sed et ipsi Comites, ac vassi nostri, seu caeteri quique fideles Dei ac nostri de uno missatico se in unum adunare procurent. Et Missi nostri de ipso missatico providentiam habeant qualiter unusquisque Episcopus, vel Abbas, seu Abbatissa, cum omni plenitudine et necessario hostili apparatu, et ad tempus, suos homines illuc transmiserit cum guntfanonario qui de suis paribus cum Missis nostris rationem habeat: et qualiter ipsi Comites et vassi nostri, seu caeteri quique Dei fideles, ad hoc occurrerint, nobis scripto renuntient. Et si de uno missatico ad hoc praevalere ad non potuerint, alium missaticum celeriter Missos suos dirigant, et omnes, sicut praediximus, de alio missatico ad illos qui indigent praeparati occurrant. Et si illi duo missatici ad hoc non suffecerint, nobis ad tempus hoc mandent, qualiter aut per nos, aut per filium nostrum, aut sicut viderimus, eis necessarium solatium transmittamus, quatenus in regno nostro nullus noster infidelis vel contrarius locum nocendi habeat.

XIV. Ut quia, sicut audivimus, quidam in domibus suis resident quandiu pacem habere possunt, et cum necessitas venit, dicunt se in nostrum venire servitium, nolumus ut aliquis de his qui in illa terra manent, et eam contra inimicos nostros defendere debent, deinceps hanc occasionem habeat; sed cum necessitas fuerit, sicut praediximus, ad Missos nostros et ad pares suos occurrant. Et si nos eum specialiter ad nos venire mandaverimus, aut ipse nobis necessariam causam de nostra fidelitate nuntiare voluerit, plenitudinem hominum *k*) suorum illic ad nostram fidelitatem exsequendam dimittat, et Missis nostris vel paribus suis hoc notum faciat. Aliter autem in nullam partem de illa terra pergat, nisi cum communi consilio vel commendatione Missorum nostrorum, aut reliquorum fidelium nostrorum, qui illam terram defendere debent. Et Missi nostri

k) al. ms. *omnium*.

cum Episcopis et Comitibus ac vassis nostris, qui super aquas commanent, per quas infideles nostri ad regnum nostrum transeunt, ordinent qualiter illae naves custodiantur, ne infideles nostri ad regnum nostrum devastandum transire possint. Et per cuius neglectum ipsae naves postea bene custoditae non fuerint, nobis renuntietur, ut nos dercernamus qualiter de illo contemptore praecepti nostri, quasi de proditore patriae, agi debeat.

XV. Ut si Missi nostri talem causam in illa terra invenerint quam ad debitum finem nec per ista Capitula, nec per Capitula progenitorum nostrorum, neque per legalia Capitula perducere possint, nobis rationabiliter et veraciter remandare procurent, ut nos illis remandemus qualiter inde agere debeant.

XVI. Ut ministri Comitum in unoquoque comitatu dispensam Missorum nostrorum, a quibuscunque dari debet, recipiant, sicut in tractoria nostra continetur; et ipsi ministerialibus Missorum nostrorum eam reddant. Missi autem nostri provideant ne pro hac occasione inde ministri Comitum amplius, nisi quantum in tractoria nostra continetur, inde exigant.

Anno Incarnationis Dominicae DCCCLXV, XI. *Kalend. Martii haec quae sequuntur Hludouvicus et Karolus Reges in Tusiaco villa populo adnuntiaverunt.*

(DE TUITIONE ECCLESIAE ET REGNI).

Sicut vos et plures alios audisse credimus, iam secundo et tertio in isto tempore convenire insimul proposuimus; sed variis occupationibus praepedientibus, hoc usque modo implere nequivimus. Nunc quia, Deo gratias, insimul convenimus, volumus vos scire quoniam ad nullius deceptionem vel condemnationem, neque pro ulla indebita cupiditate, insimul convenimus. Propter quae autem, excepto debito ac fraterno desiderio ut nos invicem dilectione mutua videremus, noster conventus fuerit, vobis nota facere volumus, et quae Deo placita, et nobis ac fidelibus nostris salubria et proficua sunt, una cum Dei adiutorio, et vestro ac caeterorum communium fidelium nostrorum consilio et auxilio, tenere immutabiliter et augere utiliter volumus.

I. Primo nostras et sanctae Dei Ecclesiae, ac regni nobis commissi necessitates, fraterne et sincera mente ad invicem exposuimus.

II. Illa quae nuper cum fidelium nostrorum consilio

apud Confluentes* inter nos confirmata fuerunt, diligenter rememoravimus, quae inviolabiliter adiuvante Domino conservabimus.

III. Sicut Deus hoc in corde nostro videt, volumus et vos scire quoniam de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta, adunati, id est unanimes effecti sumus, quantum ipse dederit a quo est omne datum optimum et omne donum perfectum, ad Dei voluntatem, et nostrum communem honorem et salvamentum, et ad sanctae Dei Ecclesiae statum, et Sacerdotum ac servorum eius debitum honorem et vigorem, ac regni nobis a Deo commissi soliditatem restituendam et conservandam; ut Ecclesia et regnum, quod Deus in manus progenitorum nostrorum adunavit, et nobis misericordia sua commisit, in nostro tempore necessariam defensionem et tuitionem, et honorem atque soliditatem, habeat.

IV. Quoniam, sicut dicit sancta Scriptura, qui suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior, consideravimus et confirmavimus in fide nostra inter nos de uxoribus et filiis nostris, qui ita fideliter nobis subditi et obedientes fuerint sicut filii patribus et suis Senioribus esse debent, ut unusquisque nostrum alterius filios sicut proprios in vera dilectione habeat et qui superstes de nobis alteri fuerit, illius qui decesserit uxori et filiis, sicut inter nos convenit, debitum et necessarium adiutorium praestet et fidem conservet.

V. Consideravimus et statuimus ut communes fideles nostri, quorum consilio et auxilio sanctam Dei Ecclesiam et regnum nobis commissum gubernare debemus, debitum honorem et salvamentum habeant. Et ipsi ad Dei voluntatem, et ad nostrum debitum honorem et vigorem et salvamentum, et ad sanctae Dei Ecclesiae statum, et ad regni soliditatem et defensionem, qualiter populus in regno nostro legem et iustitiam et pacem ac tranquillitatem habeat, de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta, fideli consilio et auxilio nobis sint in omnibus adiutores. Et si aliquis, quod absit, ab hoc deviare tentaverit, unanimiter ut ad hoc redeat illum convertere decertemus. Et si ad hoc reduci non potuerit, unanimiter studeamus ut vel sibi soli noceat, et contra hoc quod salubriter conservare debemus, non possit damnabiliter agere. Et omnes, tam nobis amici, quam et contrarii, certissimum teneant quoniam qui contra quemlibet nostrum quiddam adversi machinatus vel molitus fuerit, apud alium locum familiaritatis et amicitiae non habebit.

VI. Vos scitis qualiter nepos noster Hlotharius per suam iuventutem, et per levium hominum consensum et hor-

tamentum et etiam per eorum favorem qui illum salvare debuerant, fecit et facit contra illam legem quam Deus primo in paradiso primis hominibus dedit, et quam in Evangelio per praesentiam carnis cum hominibus habitans renovavit et confirmavit, quae ad omnes homines pertinet qui secundum Deum legitimo utuntur coniugio. Unde et universalis Ecclesia Dei pulsatur, et Sacerdotes sunt dehonorati, et populus Christianus sicut de mali morbi contagio est maculatus. Propterea quod Deus dixit: *Diliges proximum tuum sicut teipsum,* et sicut scriptum est: *Ipse os nostrum et caro nostra est,* et Ecclesia nobis et illi commissa et regnum unum est, et populus ac Christianitas una est, consideravimus ut ad illum Missos nostros mittamus, et ei tale consilium mandemus qualiter et ipse coram Deo salvus et coram seculo honoratus esse valeat, et Ecclesia et regnum, quod illi ad salvationem commissum est, solidum esse possit, et populus Dei salvus sit, et legem ac iustitiam et pacem ac tranquillitatem habeat.

VII. Quia etiam ipse suos Missos ad nos transmisit quasi consilium quaerens, per nostros Missos, et de his unde nobis mandavit, quantum nobis Dominus dedit, ei verum et sincerum consilium remandamus, et talem voluntatem nostram esse erga eum sicut vobis dicimus, illi per eosdem Missos nostros mandamus.

TITULUS XXXVIII.

APUD COMPENDIUM.

(De Ecclesiis et Monasteriis a Normannis expoliatis et destructis).

Capitula Karoli Regis in Compendio facta, anno regni eius XXVII, *Indictione* XV.

I. Ut Missi nostri per civitates et singula monasteria, tam Canonicorum quam Monachorum sive Sanctimonialium una cum Episcopo parochiae uniuscuiusque in qua consistunt, cum consilio etiam et consensu ipsius qui locum retinet, vitam ibi degentium et conversationem inquirant, et ubi necesse est corrigant, et ubi desunt, congruas officinas construere iubeant; et ubi sunt factae, et per negligentiam sunt destructae, instaurari praecipiant; et victum, ac potum, et vestitum, atque caetera necessaria, pro qualitate et possibilitate loci et inhabitantium necessitate ordinent; et hospitalitatem supervenientium hospitum, et receptionem pauperum ibidem disponant et ordinent. Ecclesiae quoque luminaria et ornatum debitum ordinent; et thesau-

rum, ac vestimenta, seu libros diligenter inbrevient, et breves nobis reportent. Inbrevient etiam quid unusquisque Ecclesiarum Praelatus, quando praelationem Ecclesiae suscepit, ibi invenerit, et quid modo exinde ibi minus sit, vel quid et quantum sit superadditum. Quid etiam Nortmannis per nostram commendationem, sive sine nostra commendatione, datum sit, quidve relictum, vel quid a quoquam in eleemosyna datum. Numerum etiam Canonicorum et Monachorum sive Sanctimonialium uniuscuiusque loci describant, et nobis referant; ut secundum qualitatem et quantitatem loci, cum consilio Episcoporum et fidelium nostrorum, ubi minor numerus fuerit, nostra auctoritate addamus, ubi vero indiscretione Praelatorum superfuerit, ad mensuram redigamus. Inquirant quoque quot tempore avi nostri Karoli et Domni genitoris nostri Hludouvici unoquoque in loco fuerint, et quot modo sint; et ubi loca a Nortmannis sive a quibuslibet aliis destructa sunt et penitus adnullata, quot ibi nunc propter paucitatem rerum et devastationem eorumdem constitui vel ordinari possint; ut inde cum consensu fidelium nostrorum ordinemus quid de caetero agendum sit. Et qualiter Abbatiarum Praelati, et in locis sacris inhabitantes, de his quae Missi nostri praeceperunt obedierint, nobis diligentissime et capitulatim referant.

III. Ut Missi nostri diligenter investigent per singulas parochias, simul cum Episcopo, de monasteriis quae Deum timentes in suis proprietatibus aedificaverunt, et ne ab heredibus eorum dividerentur, parentibus et praedecessoribus nostris sub immunitatis defensione tradiderunt, et postea in alodem sunt data: et describant quae sint, et a quo vel quibus in proprietatem data sunt, et nobis renuntiare procurent; ut cum Episcopis et caeteris fidelibus nostris consideremus quid et qualiter inde, secundum Dei voluntatem et nostram salutem, agere debeamus.

III. Ut Missi nostri per singulas parochias una cum Episcopo parochiae ipsius requirant de Capellis et Abbatiolis ex casis Dei in beneficium datis, qualis census inde exeat, ut Ecclesia de qua sunt exinde vestituram habere possit, et nobis renuntient; ut hoc nostra auctoritate commendetur atque firmetur, et secundum qualitatem et quantitatem loci Clericos et luminaria ibi ordinent, et loca restaurari faciant.

IV. Denuntiandum est omnibus, et a Missis nostris ordinandum, ut omnes Ecclesiae et Presbyteri sub immunitate ac privilegio, et ordinatione atque dispositione Episcoporum singularum parochiarum in quibus consistunt, secundum auctoritatem canonicam et Capitularia Domni Karoli

Imperatoris avi nostri, et pii Augusti Hludouvici Domni et genitoris nostri, permaneant.

V. Ut Missi nostri diligenter investigent cum Episcopo et Praelatis monasteriorem, et per fideles et strenuos viros in unaquaque parochia, de rebus ecclesiasticis (in eadem *l*) datis; et sicut evidentibus et veris indiciis ac auctoritatibus compererint, diligenter a quo et quibus datae sint, vel quantum exinde sit describant, et nobis renuntient.

VI. Ut Missi nostri expresse et cum omni diligentia, cum Episcopo et Praelatis monasteriorum, per singulas parochias requirant de rebus ecclesiasticis unde nonae et decimae solvi debent et non solvuntur, et persolvi ab easdem res retinentibus faciant. Et si aliqua contradictio, quae rationabilis videatur, oborta fuerit, describatur; et Praelatus ipsius casae Dei unde res esse noscuntur, et ille qui eas detinet, et nonam ac decimam solvere detrectat, simul cum Missis nostris ad nostram iubeatur venire praesentiam; ut tunc veritate comperta, et diffinitione decreta, quod rationabiliter invenerimus, inde praecipiamus. Volumus etiam ut investigent Missi nostri qualiter illi qui easdem res ecclesiasticas, unde decimae dantur sive non dantur, illas salvas habeant, et in casticiis, et in sylvis custoditis, vel si terrae aut mancipia inde perdita sunt, vel aliquid huiusmodi, aut si familia oppressa sit contra legem, et omnia per breves nobis renuntient.

VII. Ut Missi nostri per singulas parochias Comitibus et reipublicae ministris ex banno nostro praecipiant ne malla vel placita in exitibus et atriis Ecclesiarum et Presbyterorum mansionibus, neque in dominicis vel festivis diebus, tenere praesumant. Sed Comes convenientem locum consideret et inveniat ubi stationem ad mallum tenendum constituat; quia nefas est ibi reos puniri ubi respectu divinae reverentiae misericordiam, consensu fidelium nostrorum et decreto praedecessorum nostrorum, consequuntur.

VIII. Ut Missi nostri Comitibus et omnibus reipublicae Ministris firmiter ex verbo nostro denuntient atque praecipiant ut a quarta feria ante initium Quadragesimae, nec in ipsa quarta feria, usque post octavas Paschae, mallum vel placitum, nisi de concordia et pacificatione discordantium, tenere praesumant. Similiter etiam a quarta feria ante nativitatem Domini usque post consecratos dies observent. Necnon et in ieiuniis quatuor temporum, et in rogationibus, simili observatione eosdem feriatos dies venerari omnimodis studeant.

IX. Ut Missi nostri omnibus per singulas parochias do-

---

l) Legend. *in alodem.*

nuntient quia si Episcopus, aut Ministri Episcoporum pro criminibus colonos flagellaverint cum virgis propter metum aliorum, et ut ipsi criminosi corrigantur, cum tali discretione sine ulla occasione indebita, sicut in synodo conlocutum est, et vel inviti poenitentiam temporaliter et corporaliter agant, ne aeternaliter pereant, si Seniores ipsorum colonorum indigne tulerint, et aliquam vindictam inde exercere voluerint, aut eosdem colonos ne distringantur contendere praesumpserint, sciant quia et bannum nostrum component, et simul cum excommunicatione ecclesiastica nostram harmiscaram durissimam sustinebunt.

X. Ut Missi nostri omnibus reipublicae Ministris denuntient ut Comes vel reipublicae Ministri simul cum Episcopo uniuscuiusque parochiae sint in ministeriis illorum, quando idem Episcopus suam parochiam circumierit, cum Episcopus eis notum fecerit: et quos per excommunicationem Episcopus adducere non potuerit, ipsi regia auctoritate et potestate ad poenitentiam atque rationem vel satisfactionem adducant.

XI. Sciant etiam fideles nostri quia concessimus in synodo venerabilibus Episcopis ne super beneficia ecclesiastica vel praestarias, etiamsi Episcopus aut quilibet monasteriorum Praelatus inrationabiliter petierit, praecepta confirmationis nostrae ullo modo faciamus. Et ideo ab inrationabili petitione se unusquisque compescat.

XII. Ut Missi nostri omnibus per illorum missaticum denuntient ne commutationes rerum vel mancipiorum quilibet Praelatus earumdem rerum ecclesiasticarum sine licentia vel consensu nostro facere praesumat, neque mancipia ecclesiastica quisquam nisi ad libertatem commutet: videlicet ut mancipia quae pro ecclesiastico dabuntur, in Ecclesiae servitute permaneant; et ecclesiasticus homo qui commutatus fuerit, perpetua libertate fruatur.

TITULUS XXXIX.

APUD SANCTUM ARNULFUM.

Anno Incarnationis Dominicae DCCCLXVIII, Indictione prima, Metis civitate, apud sanctum Arnulfum, hae pactiones inter Hludouvicum et Karolum gloriosos Reges factae sunt, his praesentibus, Hincmaro Archiepiscopo, Luitberto Archiepiscopo, Altfrido Episcopo, item Hincmaro Episcopo, Witgario Episcopo, Odone Episcopo, regni Karoli gloriosi Regis XXIX.

Amodo et deinceps ad Dei voluntatem, et sanctae Ecclesiae restaurationem et honorem atque defensionem, et ad

nostrum communem honorem et salvamentum atque profectum, et ad salvationem ac pacem Christiani populi nobis commissi, isti fratri meo Karolo et consilio et auxilio in vera fraternitate, quantum Deus mihi scire et posse dederit, fidelis adiutor ero. Et si Deus nobis amplius adhuc de regnis nepotum nostrorum donaverit, et in acquirendo ac in dividendo, sicuti plus aequaliter aut nos aut nostri communes fideles invenerint, quos communi consensu elegerimus, et in ipsa divisione consentiendo, et in habendo, et in conservando atque defendendo, tam istud quod habemus quam et quod nobis de praefatis regnis Dominus concesserit, absque dolositate aut deceptione vel superabreptione illi sincerus auxiliator et cooperator ero, sicut verus frater vero fratri per rectum esse debet; in hoc ut ipse similiter erga me conservet. Mundeburdem autem et defensionem sanctae Romanae Ecclesiae pariter conservabimus; in hoc ut Romani Pontifices nobis debitum honorem conservent, sicut eorum antecessores nostris antecessoribus conservaverunt. Sic me Deus adiuvet et isti Sancti.

Similiter et Karolus Hludouvico promisit.

TITULUS XL.

APUD PISTAS.

(De honore et immunitatibus Ecclesiarum et Sacerdotum; de mediis ante excommunicationem servandis.)

Haec quae sequuntur Capitula constituta sunt à Domno nostro Karolo, Rege glorioso et consensu Episcoporum, ac caeterorum Dei et suorum Fidelium qui adfuerunt, in loco qui dicitur Pistis, *anno Incarnationis Dominicae DCCCLXIX, anno autem regni sui XXX, Indictione secunda, et ab eo denuntiata sunt à se et ab omnibus fidelibus suis, secundum uniuscuiusque ordinem et personam, inviolabiliter conservanda.*

I. De honore et cultu Dei, atque sanctarum Ecclesiarum in regno nostro, decernimus ut sicut tempore avi et patris nostri excultae et honoratae fuerunt, et sicut à nostra largitate honoratae et ditatae sunt, vel deinceps fuerint, salva aequitatis ratione, ita sub immunitate permaneant. Archiepiscopi quoque et Episcopi, et caeteri Sacerdotes ac servi et ancillae Dei, quique vel quaeque in ordinis sui dignitate, honorem atque immunitatem secundum sacras Leges et Canones habeant.

II. Ut ab Archiepiscopis et Episcopis, et ab aliis fidelibus nostris, honor regius et potestas, ac debita obedientia atque adiutorium ad regnum nostrum continendum et defensandum, nobis in omnibus et ab omnibus secundum uniuscuiusque ordinem et dignitatem atque possibilitatem, sicut tempore antecessorum nostrorum iuste et rationabiliter consueverat, exhibeatur.

III. Ut omnes nostri fideles veraciter sint de nobis securi quia, quantum sciero, et iuste ac rationabiliter potuero, Domino adiuvante, unumquemque secundum sui ordinis dignitatem et personam honorare et salvare, et honoratum ac salvatum conservare, volo, et unicuique eorum in suo ordine secundum sibi competentes leges, tam mundanas quam ecclesiasticas, rectam rationem et iustitiam conservabo: et nullum fidelium nostrorum contra legem et iustitiam, vel auctoritatem ac iustam rationem, aut damnabo aut dehonorabo, aut opprimam, aut indebitis machinationibus affligam; et legem, ut praediximus, unicuique competentem, sicut antecessores sui tempore antecessorum meorum habuerunt, in omni dignitate et ordine, adiuvante Domino, conservaturum perdono, cuilibet duntaxat ex eis qui mihi fideles et obedientes, ac veri adiutores atque cooperatores iuxta suum ministerium et personam, consilio et auxilio secundum suum scire et posse, et secundum Deum ac secundum seculum fuerint, sicut per rectum unusquisque in suo ordine et statu Regi suo et suo Seniori esse debet. Et Capitula quae avus et pater noster pro statu et munimine sanctae Dei Ecclesiae ac ministrorum eius, et pro pace ac iustitia populi et quiete regni, constituerunt, et quae nos cum fratribus nostris Regibus, et nostris ac eorum fidelibus, communiter constituimus, sed et quae nos consilio et consensu Episcoporum, ac caeterorum Dei et nostrorum fidelium, pro suprascriptis causis in diversis placitis nostris conservanda statuimus, permanere inconvulsa decernimus.

IV. Ut quia regia nostra potestas hoc, adiuvante Domino, exequi per omnia cupit, regni Ministris, quantum Deus scire et posse illis donaverit, Episcopis et caeteris Sacerdotibus ac servis et ancillis Dei, ut suum ministerium implere possint, sicut ab antecessoribus nostris Imperatoribus et Regibus et à nobis constitutum est, adiutorium praestent, et sanctis Ecclesiis et Sacerdotibus ac servis et ancillis Dei, secundum sacras leges tam mundanas quam ecclesiasticas, et secundum Capitula avi et patris nostri ac nostra, debitum honorem et immunitatem conservent et exhibeant, ut quiete pro stabilitate regni, ac nostra et illorum salute, Dominum exorare possint.

V. Ut Episcopi Comitibus, Missis, et vassis nostris, sed et ipsis suis subditis, tam Clericis quam laicis, et Comitum ac vassallorum nostrorum hominibus, paternam benignitatem secundum suum ministerium, et debitum honorem ac legem et iustitiam, unicuique secundum suum ordinem ac dignitatem impendant et conservent, sicut sacrae leges tam mundanae quam ecclesiasticae, et Capitula avi et patris nostri decernunt, et sicut in Capitulis à nobis et à fratribus nostris Regibus ac communibus fidelibus nostris est constitutum, et sicut temporibus avi et patris nostri iusta et rationabilis consuetudo fuit. Similiter Comites et Missi ac vassi nostri Episcopis ac Presbyteris debitam reverentiam, et vassallis Episcoporum legem et iustitiam, et debitum honorem impendant secundum praefatas leges et praefata Capitula ac praefatam consuetudinem.

VI. Ut si Episcopi suis Clericis iniuste fecerint, secundum quod sacri Canones et sacrae leges, quas Ecclesia catholica probat et servat, praefigunt, hoc eorum iudicio, quorum interest, emendare procurent.

VII. Ut si Episcopi suis laicis iniuste fecerint, et ipsi laici se ad nos inde reclamaverint, nostrae regiae potestati secundum nostrum et suum ministerium ipsi Archiepiscopi et Episcopi obediant, ut secundum sanctos Canones, et iuxta leges quas Ecclesia catholica probat et servat, et secundum Capitula avi et patris nostri hoc emendare curent, et sicut temporibus avi et patris nostri iusta et rationabilis consuetudo fuit.

VIII. Ut Presbyteri parochiani sui Senioribus debitam reverentiam, et competentem honorem atque obsequium, secundum suum ministerium impendant, sicut in Legibus sacris et in praefatis Capitulis continetur, et sicut temporibus avi et patris nostri iusta et rationabilis consuetudo fuit. Quod si ipsi Presbyteri non fecerint, Seniores illorum Epispis, non per occasionem aut malitiam, sed per rationem et veritatem, hoc innotescere studeant; et Episcopi Presbyteros secundum suum ministerium et leges ecclesiasticas taliter castigent, ut hoc illos emendare delectet; qualiter cum necessaria benignitatis concordia et illi pro Senioribus suis orare, et Seniores illorum sacra officia et divina mysteria puro corde per illos suscipere possint.

IX. Ut si Abbates, vel Abbatissae, aut Comites, seu vassi nostri, aut caeteri laici Clericos probabilis vitae et doctrinae Episcopis canonice consecrandos, suisque in Ecclesiis constituendos, obtulerint, nulla qualibet occasione eos Episcopi vel ministri eorum reiciant; et Episcopi praevideant quem honorem Presbyteri pro Ecclesiis suis Senioribus suis tribuere debent. Et Episcopi parochias et deci-

mas antiquis Ecclesiis servent; et Seniores immunitatem de manso ad Ecclesiam dato conservent: et non sine auctoritate vel consensu Episcoporum, Presbyteri in quibuslibet Ecclesiis constituantur vel expellantur, sicut in primo libro Capitulorum avi et patris nostri, et sicut in Capitulis patris nostri, anno XVI imperii eius factis, continetur. Et Senioribus Presbyterorum hoc sufficiat, et amplius per ingeniosas machinationes à Presbyteris non exigant vel exquirant, nisi sicut in eisdem Capitulis avi et patris nostri ac nostris est constitutum, ne Deum offendant, et pro lucro terreno, quod absit, suas animas perdant, et nostram offensam incurrant, ac post debitam emendationem dignam harmiscaram à nobis dispositam sustineant. Et Episcopi tam Seniores Presbyterorum quam Presbyteros, sed et seipsos custodiant ne laici per ignorantiam, et Presbyteri per necessitatem, et ipsi Episcopi vel ministri eorum per cupiditatem et avaritiam, quod absit, in simoniacam haeresim cadant; quia, ut sanctus Gregorius dicit, qui praemio vel gratia, aut supplicatione indebita, ad sacros ordines accedit vel promovetur, haereticus à Domino deputatur, tam ille qui promovetur, quam ille à quo taliter promovetur, et cuius interventu taliter promovetur; et qui pro tali ordinatione inlicita quolibet malo ingenio, quod Deum latere non potest, aliquid dederit vel acceperit, vel mediator factus fuerit, à Deo, sicut Canones Dei spiritu conditi demonstrant, condemnatur per illorum iudicium qui cum Deo in coelis regnant et in terris miraculis corruscant. Damnantur utique in praesenti seculo, comburendi igne perpetuo, tales negotiatores pravi, cum quod iuste benemeritis dare gratis debent, iustitiam, sicut Iudas Christum, qui, (ut dicit Apostolus) factus est nobis à Deo iustitia, vendidit, ita et isti Deum patrem omnipotentem, et eandem iustitiam Christum, atque consubstantialem illis Sanctum Spiritum, qui per impositionem manuum Sacerdotalium hominibus tribuitur, quoniam sanctae Trinitatis una est natura, voluntas, et operatio, gradus ecclesiasticos temporali commodo dantes vel accipientes vendunt; et qui pretium proinde donant, emunt peccatum, et haeretici fiunt; et qui praemium proinde accipiunt, sicut idem sanctus demonstrat Gregorius, facti et ipsi haeretici eos malitiae suae gladiis occidunt quos vivificare orationis suae intercessione debuerunt.

X. Ut nemo Episcopus, nemo Presbyter excommunicet aliquem antequam causa probetur propter quam ecclesiastici Canones hoc fieri iubent, et donec illum qui peccavit, et inde aut sponte confessus aut aperte convictus fuerit, secundum evangelicum *m*) praeceptum, ut ad emenda-

m) al. ms. *ecclesiasticum*.

tionem et poenitentiam redeat, commonitum habeat. Qui peccator, si commonitus de certa et manifesta causa ut ad emendationem et correptionem redeat, inobediens et incorrigibilis permanserit, et ad emendationem redire noluerit, et excommunicationem canonicam de causis designatis et manifestis parvipenderit, regiam vel reipublicae potestatem per se vel per ministros suos, aut per litteras suas, Episcopus adeat, ut constringatur, quatenus ad emendationem ac poenitentiam isdem peccator redeat; ne dicatur nobis à Domino quod olim populo veteri ab eo legimus dictum: *Anathema in medio tui. Non poteris stare coram inimicis tuis.* Si autem idem peccator de manifesta et comprobata, vel à se sponte confessa causa, ad poenitentiam venire voluerit, sed ipsam poenitentiam propter faidam secundum canones suscipere et quiete agere non potuerit, Episcopus per se vel per ministros, aut per litteras suas, regiam nostram vel reipublicae nostrae potestatem adeat, ut ipsa faida secundum constitutionem avi et patris nostri legaliter pacificetur, aut iuxta leges secundum quas in aliis regionibus quilibet vivunt, sedetur. Et tunc peccator medicinam poenitentiae secundum sacros Canones, cum pia et salubri discretione, secundum regulas sacras suscipiat et peragat, et reconciliationem atque communionem percipiat, sicut in eisdem sacris regulis discretissime et misericorditer continetur.

XI. Ut Comites et Missi ac vassi nostri, et ministeriales regni nostri, unusquisque secundum ordinem et dignitatem ac possibilitatem suam, pacem et iustitiam in suis ministeriis faciant, et iuste omnes sub Dei respectu iudicent, attendentes quod Dominus omnibus iudicantibus dicit: *In quo iudicio iudicaveritis, iudicabitur de vobis.* Et: *Beati qui custodiunt iudicium et faciunt iustitiam in omni tempore.*

XII. Ut Episcopi atque Abbates et Comites ac vassi nostri et omnes fideles laici, concordi dilectione et unanimi voluntate ad Dei et sanctae Ecclesiae ac nostrum et regni nostri honorem et statum, atque communem nostram salvationem, sine invidia et malivolentia atque indebita contentione, communiter decertare procurent ut pax et iustitia, et vera cum Dei voluntate concordia, inter nos omnes et in regno nostro maneat; quia, sicut sancta Scriptura dicit, *iustitia elevat gentem, miseros facit populos peccatum.* Et ubi non est vera cum Dei voluntate concordia, ibi nisi ad iudicium non habitat Deus, qui, sicut Psalmus dicit, *facit unanimes habitare in domo*, id est, in sancta Ecclesia. In qua fideliter consistentibus spiritum caritatis infundit; qui propter nimiam caritatem suam, qua dilexit nos, tradidit semetipsum pro nobis; et cum essemus mortui in peccatis nostris, convivificavit nos in semetipso, ut essemus sancti et

immaculati in conspectu eius in caritate, et simus sectatores bonorum operum, in quibus cum fide recta perseverantes perveniamus omnes, ipso praeveniente, adiuvante, et subsequente, ad regnum coelorum.

XIII. Episcopi privilegia Romanae Sedis et Regum praecepta Ecclesiis suis confirmata vigili solertia custodiant, ut exinde auctorabili firmitate tueantur. Nonas et decimas, unde statutum est, absque alicuius contradictu recipiant. De terris censalibus et potestate Ecclesiae suae, et culturis indominicatis et absitatibus et manufirmatis maior Ecclesia, quae caput episcopatus est, decimam recipiat: similiter et de carruca indominicata. De mansis hereditariis Presbyter parochiae, sicut constitutum est, decimum consequatur. Et ne de hoc contentio oriatur, summopere cavendum est. n)

ADNUNTIATIO KAROLI REGIS.

I. Volumus vos scire quia secundum consuetudinem antecessorum nostrorum consideravimus in hoc placito, cum Episcopis et caeteris fidelibus nostris, de honore sanctae Ecclesiae, et Episcoporum àc caeterorum servorum Dei, ut debitum honorem habeant, sicut tempore antecessorum nostrorum habuerunt. Et hominibus fidelibus nostris, unicuique in suo ordine, legem et iustitiam conservabimus, sicut eorum antecessores tempore antecessorum nostrorum habuerunt.

II. Et volumus atque iubemus ut vassalli Episcoporum, Abbatum, et Abbatissarum, atque Comitum, et vassorum nostrorum, talem legem et iustitiam apud Seniores suos habeant sicut eorum antecessores apud illorum Seniores tempore antecessorum habuerunt. Et si aliquis Episcopus, Abbas, aut Abbatissa, vel Comes ac vassus noster, suo homini contra rectum et iustitiam fecerit, et se inde ad nos reclamaverit, sciat quia sicut ratio et lex atque iustitia est, hoc emendare faciemus.

III. Et volumus atque iubemus ut Episcopi atque Abbates, Comites, ac vassi nostri, concordi dilectione et unanimi voluntate ad Dei et sanctae Ecclesiae ac nostrum et regni nostri honorem et statum, atque communem nostram salvationem, decertare procurent ut pax et iustitia, et vera cum Dei voluntate concordia, inter nos omnes et in regno nostro maneat, et omnes ita sint semper parati, ut si nobis necessitas evenerit, ad defensionem patriae contra Paganos aut contra alios Dei et nostros inimicos, sicut consuetudo fuit tempore antecessorum nostrorum, absque mora, statim ut eis nuntiatum fuerit, possint venire.

---

n) Hoc caput in uno tantum Codice inventum est.

IV. Et volumus ut sciatis quia commendamus ut unusquisque de sua opera tale certamen habeat sicut scit necesse esse ad defensionem istius sanctae Dei Ecclesiae, secundum nostram commendationem. Gratias vobis agimus quia fideliter secundum nostram commendationem in nostro venistis servitio. Et ite cum Dei gratia sani et salvi, et Deus nobis concedat ut iterum cum sanitate et gaudio ad suam voluntatem reconiungamur.

TITULUS XLI.

QUANDO KAROLUS REX METIS CORONATUS EST IN REGNO HLOTHARII.

Anno Incarnationis Dominicae DCCCLXIX, indictione secunda, V. Idus Septembris, Mettis civitate in Ecclesia sancti Stephani martyris, haec quae sequuntur Capitula Adventius, Episcopus ipsius civitatis, coram Rege et Episcopis qui adfuerant, populo et scripto et verbis denuntiavit.

I. Vos scitis, et multis in plurimis regnis est cognitum, quantos et quales eventus tempore Senioris nostri, quem hactenus habuimus, pro causis notissimis communiter sustinuimus, et quanto dolore quantaque angustia de illius infausta morte nuper cordibus perculsi sumus. Unde unicum refugium et singulariter salubre consilium, Rege et Principe nostro destituti ac desolati, nobis omnibus esse consideravimus ut ieiuniis et orationibus ad eum nos converteremus qui est adiutor in opportunitatibus, in tribulatione, et cuius est consilium, ac cuius est regnum, et ut scriptum est, cui voluerit dabit illud, et in cuius manu corda sunt Regum, et facit unanimes habitare in domo, solvens medium parietem, et faciens utraque unum; deprecantes ipsius misericordiam ut daret nobis Regem ac Principem secundum cor suum, qui in iudicio et iustitia nos in omni ordine ac professione regeret, salvaret, atque defenderet iuxta voluntatem eius, et corda omnium nostrorum unanimiter in eum inclinaret atque uniret, quem ipse ad salutem et profectum nostrum praescitum et electum atque praedestinatum habebat secundum misericordiam suam.

II. Quia denique voluntate Dei, qui voluntatem timentium se facit, et deprecationes eorum exaudit, in concordi unanimitate nostra videmus hunc regni huius heredem esse legitimum, cui nos sponte commisimus, Domnum videlicet praesentem Regem ac Principem nostrum Karolum, ut nobis praesit et prosit, videtur nobis, si vobis placet, ut

sicut post illius verba vobis manifestabimus, signo certissimo demonstremus quia illum à Deo electum et nobis datum Principem credimus, et eidem largitori Deo ex suis beneficiis non simus ingrati; sed gratiarum actiones illi referentes, oremus quatenus et eum nobis ad salutem et defensionem sanctae suae Ecclesiae, et ad auxilium atque profectum omnium nostrum, cum salute ac pace et tranquillitate, nobis conservet diutius; et nos fideli devotione illi obsequentes, atque optata salvatione fruentes sub illius administratione, in suo gubernet servitio.

III. Et si illi placet, dignum ipsi et necessarium nobis esse videtur ut ex eius ore audiamus quod à Christianissimo Rege fideli et unanimi in servitio illius populo, unicuique in suo ordine, convenit audire ac devota mente suscipere.

Post haec Rex Karolus haec quae sequuntur per se in eadem Ecclesia cunctis qui affuerunt, denuntiavit.

Quia sicut isti venerabiles Episcopi unius ex ipsis voce dixerunt, et certis indiciis ex vestra unanimitate monstraverunt, et vos acclamastis, me Dei electione ad vestram salvationem et profectum, atque regimen et gubernationem, huc advenisse, sciatis me honorem et cultum Dei atque sanctarum Ecclesiarum, Domino adiuvante, conservare, et unumquemque vestrum secundum sui ordinis dignitatem et personam, iuxta meum scire et posse, honorare et salvare et honoratum ac salvatum tenere velle, et unicuique in suo ordine secundum sibi competentes leges, tam ecclesiasticas quam mundanas, legem et iustitiam conservare; in hoc ut honor regius et potestas, ac debita obedientia, atque adiutorium ad regnum mihi à Deo datum continendum et defensandum, ab unoquoque vestrum secundum suum ordinem et dignitatem atque possibilitatem mihi exhibeatur, sicut vestri antecessores fideliter, iuste et rationabiliter, meis antecessoribus exhibuerunt.

Et posthaec Hincmarus, Remorum Episcopus, haec quae sequuntur Capitula, iubente ac postulante Adventio, ipsius civitatis Episcopo, ac caeteris Episcopis Trevirorum provinciae, Attone scilicet Ecclesiae Viridunensis Episcopo, et Arnulfo Tullensis civitatis Episcopo, Francone Tungrensis civitatis Episcopo, conhibentibus provinciae Remorum Episcopis, coram Episcopis et Rege, cunctisque qui publice adfuerunt in eadem Ecclesia, publice denuntiavit.

I. Ne alieni forte videatur incongrue ac praesumptiose me ac provinciae nostrae venerabiles coepiscopos facere, quoniam de altera provincia ordinationi et causis huius provinciae nos immiscemus, sciat nos contra Canones sacros

non agere, quoniam Remensis et Treverensis Ecclesiae in hac regione Belgica cum sibi commissis Ecclesiis sorores et comprovinciales habentur, sicut auctoritas ecclesiastica et antiquissima demonstrat consuetudo. Ac per hoc unanimi consensu et synodalia iudicia exercere, et quae à sanctis Patribus constituta sunt, debent concorditer custodire; hac privilegii conditione servata, ut qui prior de Remensi et Treverensi Episcopo fuerit ordinatus, prior etiam habeatur.

II. Et lex divinitus inspirata praecipit dicens: *Si transieris per messem amici tui colligens spicas, manu confricabis ad manducandum, falcem autem non mittas*, vel *falce non metas*. Messis est populus, ut Dominus monstrat in Evangelio dicens: *Messis quidem est multa, operarii autem pauci. Rogate dominum messis ut mittat operarios in messem suam;* quia vos pro nobis Episcopis debetis orare, ut vobis digna possimus loqui. Messis autem amici est populus in provincia alteri Metropolitano commissa. Unde vos hortando, quasi manu operis confricando, ad Dei voluntatem et vestram salutem in corpus unitatis Ecclesiae valemus et debemus traicere. In parochianos autem provinciarum aliis Metropolitanis commissarum falcem iudicii non mittimus, quia nec est unde, nec nostrum esse consideramus.

III. Est et alia causa, quia isti venerabiles Domini et confratres nostri provinciae istius Episcopi, non habentes metropolitanum Episcopum, exiguitatem nostram sic in suis, sicut et in specialibus nostris causis, nos fraterna caritate iubent et commonent agere. Est ita, Domini fratres? Et responderunt ipsi Episcopi: Ita est.

IV. Praeter ea quae Domnus Episcopus et frater noster Adventius vobis ex sua, et caeterorum suorum ac nostrorum fratrum et venerabilium Episcoporum voce, dixit, in hoc etiam animadvertere potestis voluntatem Dei esse ut praesens Domnus et Rex noster, qui in parte regni quam hactenus tenet et tenuit, et nobis ac Ecclesiis nostris et populo sibi commisso utiliter praeest ac praefuit, et salubriter prodest et profuit, inde ad hunc locum Domino ducente pervenerit, (quo etiam vos eius inspiratione confluxistis, et ipsi vos sponte commendastis, cuius instinctu animantia omnia in arcam Noe, significantem Ecclesiae unitatem, nullo cogente convenerunt) quia sanctae memoriae pater suus Dominus Hludouvicus, pius Imperator Augustus, ex progenie Hludouvici Regis Francorum inclyti, per beati Remigii Francorum Apostoli Catholicam praedicationem cum integra gente conversi, et cum tribus Francorum millibus, exceptis parvulis et mulieribus, vigilia sancti Paschae in Remensi metropoli baptizati, et coelitus sumpto chrismate, unde adhuc habemus, peruncti et in regem sacrati, exortus per beatum Arnulfum, a cuius

carne idem Hludouvicus pius Augustus originem duxit carnis, et a Stephano Papa Romano ante sanctae Dei genitricis et semper virginis Mariae altare Remis in Imperatorem est coronatus, et demum factione quorumdam terreno imperio destitutus, in praedictam regni partem unanimitate Episcoporum et fidelis populi ante sepulchrum sancti Dionysii eximii martyris, Ecclesiae sanctae est redditus; et in hac domo, ante hoc altare protomartyris Stephani, cuius nomen interpretatum, resonat coronatus, per Domini Sacerdotes, Acclamatione fidelis populi, sicut vidimus qui adfuimus, corona regni est imperioque restitutus. Et quia, ut in historiis sacris legimus, Reges quando regna obtinuerunt, singulorum regnorum sibi diademata imposuerunt, non incongruum videtur istis venerabilibus Episcopis, si vestrae unanimitati placet, ut in obtentum regni, unde vos ad illum sponte convenistis, et ei vos commendastis, sacerdotali ministerio ante altare hoc coronetur, et sacra unctione Domino consecretur. Quod si vobis placet, propriis vocibus consonate. Et in hoc conclamantibus omnibus, dixit idem Episcopus: Agamus ergo unanimiter Deo gratias, decantantes, *Te Deum laudamus.*

Et post haec ab Episcopis cum benedictione sacerdotali est idem Rex coronatus.

TITULUS XLII.

PACTIO AQUISGRANENSIS.

Anno Incarnationis Domini nostri Iesu Christi DCCCLXX, *Indictione* III, *pridie nonas Martii, anno* XXXII. *Karoli gloriosi Regis, Aquisgrani palatio hae pactiones inter ipsum et Hludouvicum Regem fratrem ipsius factae sunt.*

INGELRAMNUS COMES EX PARTE KAROLI REGIS.

Sic promitto ex parte Senioris mei quod Senior meus Karolus Rex fratri suo Hludouvico Regi talem portionem de regno Illotharii Regis consentit habere qualem aut ipsi iustiorem, et plus aequaliorem, aut communes fideles eorum inter se invenerint. Nec eum in ipsa portione, vel in regno quod antea tenuit, per aliquam fraudem vel subreptionem decipiet aut forconsiliabit, si frater suus Hludouvicus eandem firmitatem, et fidelitatem, quam ex parte Senioris mei illi habeo promissam, iste frater suus Hludouvicus Seniori meo ex parte sua, quandiu vixerit, inviolabiliter servaverit.

Item Leutfridus Comes ex parte Hludouvici Regis.

Sic promitto ego ex parte Senioris mei quod Senior meus Hludouvicus Rex fratri suo Karolo Regi talem portionem de regno Hlotharii Regis consentit habere, qualem aut ipsi iustiorem, aut plus aequaliorem, aut communes fideles eorum inter se invenerint. Nec eum in ipsa portione, vel in regno quod antea tenuit, per aliquam fraudem vel subreptionem decipiet aut forconsiliabit, si frater suus Karolus eandem firmitatem et fidelitatem quam ex parte Senioris mei illi habeo promissam, iste frater suus Karolus Seniori meo ex sua parte quandiu vixerit, inviolabiliter servaverit.

Haec eadem tertius Theodoricus Comes ex parte gloriosi Regis Karoli, et quartus Radulfus Comes ex parte Hludouvici prosecuti sunt.

Isti praesentes fuerunt, Leutbertus Archiepiscopus, Altfridus Episcopus, Odo Episcopus, Adalelmus Comes, Ingelramnus Comes, Liutfridus Comes, Theodoricus Comes, item Adalelmus Comes.

TITULUS XLIII.

Divisio Regni Hlotharii.

Anno Incarnationis Dominicae DCCCLXX, *regni Karoli* XXXIII, *Indictione* III, VI. *Idus Augusti*, *inter gloriosos Reges Karolum et Hludouvicum fuit haec divisio regni facta in Procaspide super fluvium Mosam.*

Et haec est portio quam sibi Hludouvicus accepit.

Coloniam.
Treveris.
Uttrech.
Stratsburch.
Basulam.
Abbatiam Sivestre.
Berch.
Niu Monasterium.
Castellum.
Indam.
Sancti Maximini.
Ephternacum.
Horream.
Sancti Gangulfi.
Faverniacum.
Polemniacum.
Luxovium.
Luteram.
Balmam.
Offonis villam.
Megeni Monasterium.
Sancti Deodati.
Bodonis Monasterium.
Stivagium.
Romerici montem.
Morbach.
Sancti Gregorii.
Mauri Monasterium.
Eboresheim.
Homowa.
Masonis Monasterium.
Homburch.

Sancti Stephani in *Strastburch.*
Erenstein.
Sancti Ursii in Salodoro.
Grandivallem.
Altam petram.
Iustenam.
Vallem Clusae.
Castellum Carnones.
Heribodesheim.
Abbatiam de Aquis.
Hoenchirche.
Augustchirche.
Comitatum Testrebant.
Batua.
Hattuarias.
Masau subterior de ista parte.
Item Masau superior, quod de ista parte est.
Liugas quod de ista parte est.
Districtum Aquense.
Districtum Trectis.
In Ripuarias Comitatus v.
Megenensium.
Bedagowa.
Nitachowa.
Sarachowa subterior.
Blesitchowa.
Selme.
Albechowa.
Suentisium.
Calmontis.
Sarachowa superior.
Odornense, quod Bernardus habuit.
Solocense.
Basiniacum.
Elischowe.
Warasch.
Scudingum.
Emaus.
Basalchowa.
In Elisatio Comitatus II.
De Frisia duas partes.

De regno quod Hlotharius habuit super istam divisionem, propter pacis et caritatis custodiam, superaddidimus istam adiectionem.

Civitatem Mettis, cum Abbatia sancti Petri et sancti Martini et Comitatu *Moslensi*, cum omnibus villis in eo consistentibus, tam dominicatis quam et vassallorum. De Arduenna, sicut flumen Urta surgit inter Bislanc et Tumbas, ac decurrit in Mosam, et sicut recta via pergit in Bedensi, secundum quod communes fideles nostri rectius invenerint; excepto quod de Condustro est ad partem Orientis trans Urtam. Et Abbatias Prumiam et Stabolau, cum omnibus villis dominicatis et vassallorum.

Et haec est portio quam Karolus de eodem regno sibi accepit.

Lugdunum.
Vesontium.
Viennam.
Tungris.
Tullum.
Viridunum.
Cameracum.
Vivarias.
Ucetia.
Montem Falconis.
Sancti Michaelis.
Culdini Monasterium.
Sanctae Mariae in Bisinciono.
Sancti Martini eodem loco.
Sancti Augentii.
Sancti Marcelli.
Sancti Laurentii Leudensi.
Sennonem.

Abbatiam Mellam.
Molbarium.
Laubias.
Sancti Gaugerici.
Sancti Salvii.
Crispinno.
Fossas Marilias.
Hunulcurt.
Sancti Servatii.
Maalinas.
Ledi.
Sumniacum.
Antonium.
Condatum.
Merrebecchi.
Ticlivinni.
Luitosa.
Calmontis.
Sancta Maria in Deonant.
Echa.
Andana.
Wasloi.
Altum montem.
Comitatum Texandrum.
In Brachanto Comitatus quatuor.
Cameracensium.
Hanioum.
Lomensem.
In Hosbanio Comitatus quatuor.
Masau superior de ista parte Mosae.
Masau subterior, quantum de ista parte est.
Liugas quod de ista parte Mosae est, et pertinet ad Velsatum.
Scarponinse.
Viriduninse.
Dulminse.
Arlon.
Vaurense Comitatus duos.
Mosminse.
Castricium.
Condrust.
De Arduenna, sicut flumen Urta surgit inter Bislanc et Tumbas, ac decurrit ex hac parte in Mosam, et sicut recta via ex hac parte occidentis pergit in Bedensi, secundum quod Missi nostri rectius invenerint.
Tullense.
Aliud Odornense, quod Termarus habuit.
Barrense.
Portense.
Salmoringum.
Lugdunense.
Viennense.
Vivarias.
Vicetiam.
De Frisia tertiam partem.

Et in crastina, scilicet IV. Idus eiusdem mensis, simul convenerunt, et valefacientes se mutuo ab invicem discesserunt, Hludouvicus videlicet Aquis rediens; et Karolus Leptinis uxorem suam obviam sibi venire iubens: partem ipsius regni quam accepit, sicut placuit sibi divisit.

TITULUS XLIV.

APUD GUNDULVI VILLAM.

Anno Incarnationis Dominicae DCCCLXXII. *Indictione quinta, quinto Idus Septembris, in placito generali apud Gundulfi villam, cum Hludouvicus sacramenta superius scripta disrupisset et aequivoco suo itidem Hludouvico Imperatori se coniunxisset, et sacramenta quae superius scripta sunt fieri iussisset, Ingilberga Regina et legatis sedis Apostolicae, Formoso scilicet et Gaderico, praesentibus, hac tempestate urgente, Episcopi omnes ex regno gloriosi Regis Karoli hanc professionem infra scriptam fecerunt, et omnes laici hoc sacramentum similiter infra scriptum iuraverunt.*

Professio Episcoporum.

Quantum sciero et potuero, adiuvante Domino, consilio et auxilio secundum meum ministerium fidelis vobis adiutor ero, ut regnum quod vobis Deus donavit vel donaverit, ad ipsius voluntatem et sanctae Ecclesiae ac debitum regium honorem vestrum et vestram fideliumque vestrorum salvationem habere et obtinere et continere possitis.

Sacramentum Laicorum.

Quantum sciero et potuero, adiuvante Domino, consilio et auxilio fidelis vobis adiutor ero, ut regnum quod habetis ad Dei voluntatem et sanctae Ecclesiae et vestrum honorem atque ad vestram salvationem continere possitis, et quod Deus adhuc vobis concesserit, adquirere et contra omnes homines defendere valeatis.

Generale omnium fidelium.

Sic promitto ego quia de isto die inantea isti Seniori meo, quandiu vixero, fidelis et obediens et adiutor quantumcunque plus et melius sciero et potuero et consilio et auxilio secundum meum ministerium in omnibus ero absque fraude et malo ingenio, et absque ulla dolositate vel seductione seu deceptione, et absque respectu alicuius personae; et neque per me, neque per Missum, neque per litteras, sed neque per emissam seu intromissam personam, vel quocunque modo ac significatione contra suum honorem et sanctae Ec

clesiae atque Regni illi commissi quietem et tranquillitatem atque soliditatem machinabo vel machinanti consentiam; neque umquam aliquod scandalum movebo quod illius praesenti vel futurae saluti contrarium vel nocivum esse possit. Sic me Deus adiuvet et ista Sanctorum patrocinia.

TITULUS XLV.

APUD CARISIACUM.

Anno Incarnationis Dominicae DCCCLXXIII. *regni vero Domni Karoli* XXXIII *Indictione* V. *haec Capitula quae sequuntur, ab eodem Rege statuta sunt in Placito generali apud Carisiacum, omnium cum voluntate et consensu, et a praefato Rege et ab omnibus qui praesentes fuerunt confirmata.*

I. Quia necesse est ut quod male reincrescit, iterum recidatur, de constitutionibus antecessorum nostrorum et nostris, quae in illorum et nostris Capitulis constitutae sunt, ad resecanda mala quae specialiter iterum remergunt, Missis et Comitibus nostris firmiter exequenda proponimus, id est, ut quando Missi vel Comites nostri latronem vel aliquem malefactorem vel infidelem nostrum forbannierint, hoc nobis in nostro palatio et aliis Missis et Comitibus scire faciant, ut si ad nostram curtem venerit, inde faciamus quod nostrum est. Et si de uno missatico vel comitatu in alium missaticum vel comitatum fugerit, Missus vel Comes in cuius missaticum fugerit, per fideiussores constringat ut velit nolit illuc reveniat et ibi malum emendet ubi illud perpetravit. Et si fideiussores non habuerit, sub custodia illum habeat, donec ad illum Comitem, in cuius comitatu forbannitus fuerit, illum revenire faciat. Et si alodem habuerit vel in illo comitatu unde fugit, vel in illo comitatu ad quem fugit, Comes ipsum alodem in fiscum recipiat. Et qui talem forbannitum receperit, secundum quod constitutum est in Capitularibus avi et patris nostri in libro tertio, si francus est, cum duodecim similibus francis iuret quod ipsum latronem vel forbannitum esse non scisset, licet pater eius sit, aut frater, aut propinquus. Si hoc iurare non potuerit, vel ab alio convictus fuerit quod latronem vel malefactorem aut infidelem nostrum forbannitum in hospitio suscepisset, sicut ipse forbannitus et ut infidelis iudicetur.

II. Ut Comites et Missi nostri maximam curam adhibeant quatinus in illorum comitatibus et missaticis populus

iustitiam et pacem habeat, et de latronibus exturbandis maximum certamen habeant. Et si talis malefactor aut infidelis noster emerserit ut per se illum comprehendere Comes in suo comitatu non possit, accipiat homines tam nostros quam Episcoporum vel Abbatum et Abbatissarum in suo comitatu commanentes, et sic illum persequatur donec comprehendat. Et qui ad talem malefactorem accipiendum vocatus fuerit, et se inde retraxerit ut ad hoc adiutorium non praestet, si liber homo fuerit, bannum dominicum componat; et si colonus fuerit, sexaginta ictus accipiat. Et si talis malefactor in illa persecutione occisus fuerit, qui eum occiderit leudem inde non solvat, et nullus illi inde faidam portare praesumat. Quod si quis facere praesumpserit, per certos fideiussores ad nostram praesentiam perducatur.

III. De illis liberis hominibus qui infames vel clamodici sunt de testeiis vel latrociniis et rapacitatibus et assalturis vel de infidelitate nostra, et cum furto non comprehenduntur, si eis iam vita perdonata est propter aliquod malefactum, fiat de illis sicut in Capitulari avi et patris nostri continetur in libro III. capitulo XLVII. et si iam de latrocinio revicti sunt, fiat de illis sicut de revictis. Si autem illis adhuc vita perdonata non fuit, et revicti non sunt, et res et mancipia vel mobile habent, fiat de illis sicut in quarto libro Capitulorum capitulo XXIX. dicitur, cum ad mallum Comitis venerint. Si autem ad mallum non venerint, banniantur, et per res et mancipia vel mobile distringantur ut veniant. Si autem non venerint, fiat de illis sicut in Capitulari continetur. Et si post secundam Comitis admonitionen ad mallum venire noluerint, rebus eorum in bannum missis venire et iustitiam reddere compellantur. Et si talis est quem aut parentes aut propter faidam homines accusare noluerint aut ausi non fuerint, et cum malefacto comprehensus non fuerit et negaverit, iuret cum duodecim talibus francis, quorum testimonium leges publicae non reiciunt, quod testeiam vel latrocinium aut rapinam non fecerit; et post haec iuret ipse tantum quod deinceps testeiam vel latrocinium non faciet, neque facienti consentiet, et si scierit qui haec fecerit, illis ministris nostris, per quos talis causa emendari debet, non celet Et qui res et mancipia vel mobile non habent per quae distringi possint ut ad mallum veniant, et ibi aut se legaliter, ut praemisimus, excondicant, aut si se excondicere non potuerint, quod male fecerint legaliter emendent. Post secundam bannitionem Comitis si ad mallum non venerint, comprehendantur secundum praefatum Capitulare libri tertii capitulo LVI. quo dicitur de latronibus qui magnam habent blasphemiam. Quicunque aliquem ex his comprehenderit, nullum damnum exinde patiatur. Comprehensus

autem, si fideiussores habere potuerit, per fideiussores ad mallum adducatur; si fideiussores habere non potuerit, a ministris Comitis custodiatur, et ad mallum perducatur. Et si aliquis eum accusaverit, fiat de illo secundum praefatum capitulum libri Capitularis Si autem eum nullus accusaverit, excondicat se praedicto modo, et iuret quod deinceps testeiam vel latrocinium non faciet, neque facienti consentiet, et si scierit qui hoc faciet, non celet ministris regni per quos talis causa emendari debet. Si vero tales, ut praediximus, ad mallum adduci non potuerint, in forbannum mittantur, et de his Missi vel Comites, sicut supradiximus, faciant; et de illis qui tales receperint, sicut praescripsimus, fiat. Si autem fiscalinus noster ita infamis in fiscum nostrum confugerit, vel colonus de immunitate in immunitatem confugerit, mandet Comes iudici nostro vel advocato cuiuscunque casae Dei ut talem infamem in mallo suo praesentet. Et si talem praesentaverit, si aliquis eum comprobare volu rit, faciat: et si nullus eum comprobare voluerit, tamen suam infamiam ad Dei iudicium purget, et per illud Dei iudicium aut liberetur aut condemnetur. Si autem iudex noster vel advocatus de casa Dei commonitus talem blasphemum Comiti in mallo suo non praesentaverit, fiat inde secundum Capitulare libri tertii Capitulo XXVI. Et si servus alicuius ita clamosus est, Comes dominum servi commoneat ut eum in mallo praesentet, et praesentatum si aliquis comprobare voluerit, faciat. Et si nullus eum comprobare voluerit, ad Dei iudicium praedicto modo se examinet, et per illud Dei iudicium aut liberetur aut condemnetur. Si autem dominus servi eundem servum suum Comiti in mallo praesentare noluerit, fiat inde secundum Capitulare libri tertii capitulo XLVI.

IV. De illis hominibus qui cum Carlomanno praeteritis annis tanta mala et scelera in regno nostro fecerunt, sicut tunc et verbis et scriptis praecipimus, ita Comites et Missi nostri exequantur in eos in quibus nostra iussio, quam consilio fidelium nostrorum iussimus, executa non est. Id est, ut fidelitatem nobis promittant, sicut tunc scarivimus, et scriptam Comitibus nostris dedimus. Et cui aliquid abstulerunt, aut emendent aut deprecentur, et poenitentiam faciant, sicut tunc constitutum fuit. Et qui Seniores, sicut tunc praecepimus, acceptos non habent, per fideiussores ad nostram praesentiam perducantur, et alodes quos habent Comites, in quorum comitatibus sunt, in fiscum recipiant.

V. Ut unusquisque Comes in suo Comitatu provideat ut qui fidelitatem nobis adhuc promissam non habent, fidelitatem nobis promittant, sicut in Capitulis avi et patris nostri continetur.

VI. Ut unusquisque Comes in Comitatu suo magnam providentiam accipiat ut nullus liber homo in nostro regno immorari vel proprietatem habere permittatur, cuiuscunque homo sit, nisi fidelitatem nobis promiserit.

VII. Et quia audivimus quod malefici homines et sortiariae per plura loca in nostro regno insurgunt, quorum maleficiis iam multi homines infirmati, et plures mortui sunt; quoniam, sicut sancti Dei homines scripserunt, Regis ministerium est impios de terra perdere, maleficos et veneficos non sinere vivere, expresse praecipimus ut unusquisque Comes in suo Comitatu magnum studium adhibeat ut tales perquirantur et comprehendantur. Et si iam inde comprobati masculi, vel comprobatae feminae sunt, sicut lex et iustitia docet, disperdantur. Si vero nominati vel suspecti, et necdum inde comprobati sunt, vel per testes veraces inde comprobari non possunt, Dei iudicio examinentur; et sic per illud Dei iudicium aut liberentur aut condemnentur. Et non solum tales istius mali auctores, sed et conscii ac complices illorum, sive masculorum, sive feminarum, disperdantur, ut una cum eis scientia tanti mali de terra nostra pereat.

VII. Quia sicut et per scripturas et per auctoritatem et per rationem manifestum est, duo sunt quibus principaliter mundus hic regitur, Regia potestas, et Pontificalis auctoritas, et in libro Capitulorum avi et patris nostri coniuncte ponitur ut res et mancipia Ecclesiarum eo modo contineantur sicut res ad fiscum dominicum pertinentes contineri solent, iuste et rationabiliter de rebus et mancipiis quae in Regia et ecclesiastica vestitura fuerunt, uniformiter et uno modo tenendum est. Ut sicut quaecunque res et mancipia in regia vestitura Avi et Patris nostri et nostra fuerunt, et nunc ab aliis detinentur, demonstretur qualiter de regia vestitura Avi et Patris nostri et nostra exierunt, (quia plures inde per mendacium quaedam obtinuerunt, et quidam plura per fraudem obtinent) ita et de rebus quae in Ecclesiarum vestitura fuerunt, unde quaestio fuerit, demonstretur qua auctoritate in proprietatem eas quisque obtineant. Et quoniam quidam non contradicunt quod res et mancipia quae tenent, in vestitura nostra vel antecessorum nostrorum sive Ecclesiarum Dei non fuissent, sed patres illorum morientes eis in hereditatem dimiserunt, ideo non volunt inde ullam auctoritatem ostendere, sed suam hereditatem probare, contra illos dicitur quia potest fieri ut aliquis de fisco regio vel de rebus Ecclesiae aliquid proprindat aut per fraudem obtineat, et mortuo illo filius eius aut filia illas res tenere in hereditatem velit. Propterea per Capitula Avi et Patris nostri, quae Franci pro lege tenenda iudicaverunt, discernendum est de quali hereditate auctoritas non debet requiri, sed legitima hereditas

ab aliquo approbari. Ostenditur enim in eis Capitulis ubi de rebus alienis alicui per malum ingenium venditis vel datis loquitur, quae sit unicuique legitima hereditas, cum dicitur inter alia: Similiter de omnibus iustitiis ad eum pertinentibus rationem reddere compellatur, excepta sua legitima hereditate, quae ei per successionem parentum suorum legitime evenire debuit. Et de hac legitima hereditate non est auctoritas requirenda. Sed si interpellatio inde fuerit, legitima hereditas approbanda. Quia vero de rebus ex fisco regio et de rebus ecclesiasticis, quae ita, ut in eisdem Capitulis habetur, contineri debent sicut res ad fiscum dominicum pertinentes contineri solent, auctoritas est requirenda, qer quam auctoritatem quisque illas retineat, in ipsis Capitulis demonstratur, cum dicitur: *Ubicunque commutationes tam tempore nostro quam tempore genitoris et avi nostri legitime et rationabiliter atque utiles Ecclesiis Dei factae sunt, permaneant. Ubicunque vero inutiles et incommodae atque inrationabiles factae sunt, dissolvantur, et recipiat unusquisque quod dedit. Ubi vero mortua manus interiacet, aut alia quaelibet causa quae rationabilis esse videatur, inventa fuerit, diligenter describatur, et ad nostram notitiam perferatur.* Sed et iustum atque rationabile videtur ut si rectores Ecclesiarum negligenter res quas acceperunt in commutationem neglexerunt, et commutantes commutatas excoluerunt, non compensentur excultae et neglectae aequaliter: sed sicut tunc fuerunt compensentur quando commutatae fuerunt. Et ita compensatio ad nostram notitiam perferatur, et nostro ac fidelium nostrorum iudicio, utrum permanere an dissolvi debeant istae commutationes, decernatur.

IX. Ut sicut in Capitulis avi et patris nostri continetur, Missi nostri, ubi boni Scabinei non sunt, bonos Scabineos mittant; et ubicunque malos Scabineos inveniunt, eiciant, et totius populi consensu in locum eorum bonos eligant; et cum electi fuerint, iurare eos faciant ut scienter iniuste non iudicent.

X. Volumus ut secundum Capitulare avi et patris nostri, quicunque de Scabineis deprehensus fuerit propter munera aut propter amicitiam iniuste iudicasse, per fideiussores missus ad praesentiam nostram veniat. Et omnibus Scabineis denuntietur ne quis etiam iustum iudicium vendere praesumat.

XI. Volumus ut secundum Capitulare avi et patris nostri, in comitatu omni hi qui meliores et veraciores inveniri possunt, eligantur a Missis nostris ad inquisitionem faciendam et rei veritatem discendam, et ut adiutores Comitum sint ad iustitias faciendas.

XII. Volumus ut secundum Capitula avi et patris nos-

tri et nostra mallus neque in Ecclesia neque in porticibus, aut atrio Ecclesiae, neque in mansione Presbyteri iuxta Ecclesiam habeatur: quia non est aequum ut ibi homines ad mortem iudicentur et dismembrentur et flagellentur ubi si confugerint, secundum aliud Capitulum pacem habere debent. Domus vero, sicut in Capitulis avi et patris nostri continetur, a Comite in loco ubi mallum tenere debet construatur, quatenus propter calorem solis et pluviam publica utilitas non remaneat. Minora vero placita Comes, sive intra suam potestatem, vel ubi impetrare potuerit, excepto in Ecclesia, et porticibus, atque atrio Ecclesiae, et mansione Presbyteri, habeat sicut in eisdem Capitulis continetur.

TITULUS XLVI.

RECLAMATIO EPISCOPI BARCINONENSIS APUD ATTINIACUM.

Anno Incarnationis Dominicae DCCCLXXIV. *haec quae sequuntur Capitula Domnus Rex Karolus in Attiniaco Kalend. Iulii statuit.*

I. Episcopus Barcinonensis, se reclamavit quod Tyrsus Presbyter Cordubensis in Ecclesia intra muros ipsius civitatis sita seorsim conventus agens, pene duas partes ex decima ipsius civitatis sibi usurpat, et sine illius licentia Missas et baptisteria in eadem civitate praesumit celebrare, et convocatos ab Episcopo ad matrem Ecclesiam, etiam in solemnitatibus Paschae ac Nativitatis Domini, ad se revocat, atque contempto Episcopo eis communionem largitur. Unde sacrum Nicaenum Concilium dicit: *Quicunque temere ac periculose, neque timorem Dei prae oculis habentes, nec agnoscentes Ecclesiarum regulam, discedunt ab Ecclesia Presbyteri aut Diaconi vel quicunque sub regula prorsus existunt, hi nequaquam debent in aliam Ecclesiam recipi; sed omnem necessitatem convenit illis imponi ut ad suas parochias revertantur. Quod si non fecerint, oportet eos communione privari.* Hoc de Tyrso, qui inregulariter à sua civitate discessit, decretum est. Caeterum de ipso et de aliis contemptoribus Antiochenum Concilium dicit: *Si quis Presbyter aut Diaconus Episcopum proprium contemnens, se ab Ecclesia sequestravit, et seorsum colligens altare constituit, et commonenti Episcopo non adquieverit, nec consentire vel obedire voluerit semel et iterum convocanti, hic damnetur omnimodo, nec ultra remedium consequatur, quia suam recipere non potest dignitatem. Quod si Ecclesiam conturbare et sollicitare persistit, tanquam seditiosus per potestates exteras opprimatur.* Hinc etiam Africae provinciae Canones

decreverunt. Sed tantum hoc Capitulum de Antiocheno Concilio posuisse sufficiat. De basilicis autem et decimis sacri Canones decreverunt ut omnes basilicas, quae per diversa loca constructae sunt, vel quotidie construuntur, secundum priorum Canonum regulam in eius Episcopi, in cuius territorio positae sunt, potestate consistant. Et sanctus Gelasius in decretis suis: *Quatuor*, inquit, *tam de reditu quam de oblatione fidelium, prout cuiuslibet Ecclesiae facultas admittit, sicut dudum rationabiliter est decretum, convenit fieri portiones: quarum una sit Pontificis, altera Clericorum, pauperum tertia, quarta fabricis applicanda. De quibus sicut Sacerdotis intererit integram ministris Ecclesiae memoratam dependere quantitatem, sic Clerus ultra delegatam sibi summam nihil insolenter noverit expetendum. Ea vero quae ecclesiasticis aedificiis adtributa sunt, huic operi veraciter prorogata locorum doceat instauratio manifesta Sanctorum: quia nefas est, si sacris aedibus destitutis in lucrum suum Praesul impendia his designata convertat. Ipsam nihilominus adscriptam pauperibus portionem, quamvis divinis rationibus se dispensasse monstraturus esse videatur, tamen, iuxta quod scriptum est, ut videant opera vestra bona et glorificent Patrem vestrum qui in coelis est, oportet etiam praesenti testificatione praedicari, et bonae famae praeconiis non taceri.* Et haec quidem de reditibus illis et oblationibus fidelium decreta sunt quae specialiter ad Episcopos Ecclesiarum in illis regionibus pertinent quae non abundant rebus, sed tantum de fidelium decimis ac votis subsistunt. Caeterum de rusticanis parochiis, quantum Episcopus in partibus Septimaniae atque Galliciae à Presbyteris exigere debeat, Bracarense Concilium capitulo secundo et Toletanum Concilium capitulo quarto demonstrant. De his autem qui contra auctoritatem et Barcinonensis Episcopi voluntatem Tyrsum Presbyterum in Ecclesia Barcinonae civitatis retinent, Capitulare Augustorum Domni Karoli et Domni Hludouvici decernit hoc modo: *De his qui sine consensu Episcopi Presbyteros in Ecclesiis constituunt, vel de Ecclesiis eiciunt, vel ab Episcopo vel à quolibet Misso dominico admoniti obedire noluerint, ut bannum nostrum rewadiare cogantur, et per fideiussores ad Palatium nostrum venire iubeantur: et tunc nos decernamus utrum nobis placeat ut aut illum bannum persolvant, aut aliam harmiscaram sustineant.* Quia vero longum est istos ad praesentiam Regis adducere, vel periculosum est longius à marcha eos abducere, Domnus Rex commendabit suo Marchioni qualiter eos distringat atque castiget. De decimis vero quae in potestate et dispositione Episcopi esse debent, quas illi à matre Ecclesia abstrahunt, et pro suo libitu alibi donant, idem Capitulare dicit: *Quicunque deci-*

mam abstrahit de Ecclesia ad quam per iustitiam debet dari, et eam praesumptiose vel propter munera aut amicitiam vel aliam quamlibet occasionem ad aliam Ecclesiam dederit, à Comite vel à Misso nostro distringatur ut eiusdem decimae quantitatem cum sua lege restituat. Et item: *De his qui nonas et decimas iam per multos annos aut ex parte, aut ex toto dare neglexerunt, volumus ut per Missos nostros constringantur ut secundum Capitularem priorem solvant unius anni nonam et decimam cum sua lege, et insuper bannum nostrum. Et hoc eis denuntietur, quod quicunque hanc negligentiam iteraverit, beneficium unde haec nona et decima persolvi debuit amissurum se sciat.*

II. De hoc quod se reclamavit quoniam castrum Terracinense suae subditum potestati, factione Baionis, per Presbyteri insolentiam suo resultat ministerio, definitio praefati Antiocheni Concilii sequenda est in causa insolentis Presbyteri. Contra factionem autem Baionis sequendum est Capitulum Carthaginensis Concilii, quo dicitur: *Visum est universis ab Imperatoribus postulari defensores, propter afflictionem pauperum, quorum molestiis sine intermissione fatigatur Ecclesia, ut defensores eis adversus potentias divitum cum Episcoporum provisione delegentur.* Sequendum est etiam supra positum capitulum ex Capitulari Augustorum, de his qui sine consensu Episcopi Presbyteros in Ecclesiis suis constituunt, vel de Ecclesiis eiciunt.

III. De hoc quod se reclamavit quia Gothus quidam Madascius fraude atque subreptione per praeceptum Ecclesiam sancti Stephani nobilem et antiquam impetravit; ubi, postposito Dei cultu, foeda efficitur conversatio rusticorum. Et similiter Riconsidus Gothus fraude et subreptione agrum sanctae Eulaliae per praeceptum obtinuit. Iussio regia haec per fideles Missos diligenter ac veraciter inquirere iubeat, et ipsam inquisitionem per fidelium custodiam sub sigillo ad notitiam suam perferri faciat. Et si inventum fuerit quod praedicta Ecclesia sancti Stephani et ager sanctae Eulaliae à praefatis Gothis per praecepta obtenta sunt, ipsa praecepta secundum legem sigillentur, et una cum ipsa inquisitione ad praesentiam regiam perferantur; ut secundum iura forensia, qui in precibus fuere mentiti, non illis prosint quae impetraverunt, et ibi careant ipso scriptorum beneficio quo perducentur rescripta, et regia magnificentia recipiat quod est sui iuris Barcinonensis Ecclesia.

TITULUS XLVII.

Synodi Pontigonensis.

Synodus quae fuit acta apud Ticinum Palatium anno Incarnationis Dominicae DCCCLXXVI. *Indictione* IX. *mense Februario; et postea fuit confirmata ipsa Synodus apud Pontigonem, cum Missis Domni Apostolici Iohannis aliisque multarum provinciarum Episcopis.*

Electio Karoli Imperatoris ab Italici Regni Episcopis et caeteris confirmata.

Gloriosissimo et à Deo coronato, magno et pacifico Imperatori, Domno nostro Karolo perpetuo Augusto, nos quidem omnes Episcopi, Abbates, Comites, ac reliqui, qui nobiscum convenerunt, Italici regni Optimates, quorum nomina generaliter subter habentur inserta, perpetuam optant prosperitatem et pacem. Iam quia divina pietas vos beatorum Principum Apostolorum Petri et Pauli interventione per vicarium ipsorum Domnum videlicet Iohannem summum Pontificem et universalem Papam spiritualemque patrem vestrum ad profectum sanctae Dei Ecclesiae nostrorumque omnium invitavit, et ad imperiale culmen sancti Spiritus iudicio provexit, nos unanimiter vos protectorem, dominum, ac defensorem omnium nostrum eligimus: cui et gaudenter toto cordis affectu subditi gaudemus, et omnia quae ad profectum totius sanctae Dei Ecclesiae nostrorumque omnium salutem decernetis et sancietis, totis viribus, annuente Christo, concordi mente et prompta voluntate observare promittimus.

Et subscripserunt illi qui in Italia adfuerunt.

Anspertus sanctae Mediolanensis Ecclesiae Archiepiscopus subscripsi.
Iohannes sanctae Aretinae Ecclesiae humilis Episcopus subscripsi.
Iohannes Episcopus sanctae Ticinensis Ecclesiae subscripsi.
Benedictus Cremonensis Episcopus subscripsi.
Teudulfus Tertonensis Episcopus subscripsi.
Adalgaudus Vercellensis Episcopus subscripsi.
Azo Eporediensis Episcopus subscripsi.
Gerardus exiguus in exigua Laudensi Ecclesia Episcopus subscripsi.
Hilduinus Astensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.

Ratbornus sedis Augustanae Episcopus subscripsi.
Leodoinus Mutinensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Hildradus Albensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Bodo humilis sanctae Aquensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Sabbatinus Ienuensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Eilbertus Comensis Episcopus subscripsi.
Adelardus servus servorum Dei Veronensis Episcopus subscripsi.
Ego Paulus sanctae Ecclesiae Placentiae Episcopus subscripsi.
Ego Andreas sanctae Florentinae Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Reginerius Abbas subscripsi.
Signum Bosonis incliti Ducis et sacri palatii Archiministri atque Imperialis Missi.
Signum Richardi Comitis.
Signum Walfridi Comitis.
Signum Liutfridi Comitis.
Signum Alberici Comitis.
Signum Supponis Comitis.
Signum Hardingi Comitis.
Signum Bodradi Comitis palatii.
Signum Cuniberti Comitis.
Signum Bernardi Comitis.
Signum Airboldi Comitis.

Acta sunt haec in palatio Ticinensi anno Domini DCCCLXXVI. *regni Domni Imperatoris Karoli Hludouvici Augusti piae memoriae filii in Francia* XXXVI. *imperii primo, Indictione* IX.

CONFIRMATIO CISALPINORUM.

Sicut Domnus Iohannes Apostolicus et universalis Papa primo Romae elegit atque sacra unctione constituit, omnesque Italici regni Episcopi, Abbates, Comites, et reliqui omnes qui cum illis convenerunt, Domnum nostrum gloriosum Imperatorem Karolum Augustum unanimi devotione elegerunt sibi protectorem ac defensorem esse, ita et nos, qui de Francia Burgundia, Aquitania, Septimania, Neustria, ac Provincia pridie Kalendas Iulii in loco qui dicitur Pontigonis anno XXXVII. in Francia, ac Imperii primo, iussu eiusdem Domni et gloriosi Augusti convenimus, pari consensu ac concordi devotione eligimus et confirmamus.

Et subscripserunt omnes Cisalpini Episcopi qui adfuerunt, et quorum nomina subter sequentia Capitula, quae confirmaverunt, tenentur adscripta.

CAPITULUM

De honore Ecclesiae Romanae debito, eiusque immunitate; de rebus Ecclesiae non auferendis; de reverentia Episcopis et Sacerdotibus persolvenda; de decimis.

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Incipiunt Capitula quae Domnus Imperator Karolus, Hludouvici Augusti piae memoriae filius, una cum consensu et suggestione venerabilium Episcoporum et illustrium Optimatum reliquorumque Fidelium suorum, ad honorem sanctae Dei Ecclesiae et ad pacem ac profectum totius Imperii sui, fecit anno Incarnationis Domini nostri Iesu Christi DCCCLXXVII regni vero sui in Francia XXXVI. Imperii autem sui primo, Indictione IX. mense Februario, in Palatio Ticinensi.

(*Ut Romana Ecclesia ab omnibus honoretur.*)

I. Ut sancta Romana Ecclesia, sicut est caput omnium Ecclesiarum, ita ab omnibus honoretur et veneretur; neque quisquam contra ius et potestatem ipsius aliquid iniuste agere praesumat: sed liceat ei debitum tenere vigorem, et pro universali Ecclesia pastoralem exhibere curam, atque sacris precibus omnium pro omnibus interpellare auctorem.

(*Ut Ioanni Papae honor, obedientiaque ab omnibus exhibeatur.*)

II. Ut honor Domno et spiritali patri nostro Iohanni summo Pontifici et universali Papae ab omnibus conservetur; et quae secundum sacrum ministerium suum auctoritate apostolica decreverit, cum summa veneratione ab omnibus suscipiantur, et debita illi obedientia in omnibus conservetur.

(*Ut res Ecclesiae Romanae proprias nemo diripiat.*)

III. Et licet in omnibus id observare velimus, praecipue tamen sancimus ut in termino beatorum Petri et Pauli Apostolorum Principum nemo in eundo et redeundo, vel ibi morando, aliquam vastationem et depraedationem facere praesumat; et quae ipsius sanctae Ecclesiae propria sunt, nemo aliqua iniqua machinatione sine voluntate ipsius sacri Pontificis sibi vindicare praesumat. Quod si quisquam fecerit, restitutis male praesumptis immunitatem ipsius Ecclesiae persolvat, et bannum nostrum tripliciter componat.

(*Ut ecclesiasticus honor et reverentia praestetur.*)

IV. Ut ecclesiasticus honor, et sacerdotalis atque clericalis reverentia, debita competentique sinceritatis religio-

ne ab omnibus amplectatur, et in omnibus custodiatur, sicut avi et genitoris nostri monent edicta.

(*Ut Imperatori honor ab omnibus observetur.*)

V. Ut imperialis honor ab omnibus fideliter observetur; et quae ab eo seu per epistolam seu per legatos praecipiuntur, à nullo impune audeant violari.

(*Ut Episcopi ministerium suum sine cuiusquam impedimento et molestia peragant.*)

VI. Ut Episcopi ministerium suum secundum sacros et sancto Spiritu promulgatos Canones peragant, parochias suas absque alicuius impedimento, praedicando, corrigendo, et confirmando circumeant; et in hoc agendo nullus eis contraire et quod ad ministerium illorum pertinet contradicere in ipsis parochiis audeat, vel eis exinde aliquam molestiam inferat; sed adiutor, si oportuerit, invitatus a Pontifice quisque Ecclesiae filius existat; ut liceat eis criminalia scelera et alia quaeque corrigenda inquirere, discutere, et diiudicare canonice. Quod qui temerare proterve praesumpserit, triplicem legem et triplex bannum nostrum persolvat.

(*Ut Episcopi per se et Presbyteros praedicationi insistant: et fideles diebus festis ad publicas stationes occurrant, et nullus domi suae Missas celebret sine licentia Episcopi.*)

VII. Ut Episcopi secundum sacram iussionem Domini nostri Iesu Christi praedicationem per se, vel per suos congruenter exerceant, et Presbyteros suos ut similiter faciant instruere procurent. Et ut seculares et fideles laici diebus festis, qui in civitatibus sunt, ad publicas stationes occurrant: et qui in villulis et possessionibus sunt, ad publicum officium in plebem festinent. Et nullus latibulosa Missarum in suis domibus officia celebrare praesumat sine sui rationabili licentia Episcopi.

(*Ut Episcopi cum Clero suo in claustris resideant: Presbyteros vero ab Ecclesiis suis abesse, aut ab eorum potestate dissilire non permittant.*)

VIII. Ut Episcopi in civitatibus suis proximum Ecclesiae claustrum instituant, in quo ipsi cum clero secundum canonicam regulam Deo militent; et Sacerdotes suos ad hoc constringant ut Ecclesias non relinquant, et aliubi habitare praesumant. Sint etiam subiecti proprio Episcopo secundum canonicam auctoritatem, nec per contumaciam ab eorum potestate dissiliant. Neque seculari potestati ad hoc eis commendare se liceat, aut eos quilibet recipere audeat, aut con-

tra canonicas leges et debitam Episcopi potestatem quodammodo defensentur. Huiusmodi vero Sacerdotes episcopalis illico censura disciplinis ecclesiasticis subdat. Nec fas est omnium eorum sollicitudinem Episcopos non gerere, quibus in committendis sacris ordinibus dignum visum est communicasse.

(*Ut Sacerdotes a foeminarum familiaritate, itemque a venatione, armis militaribus, et habitu non decenti abstineant*).

IX. Ut domibus Sacerdotum, propter malae opinionis famam, habitatio feminarum penitus tollatur; neque illi in domos earum intrare indiscrete praesumant, ne nomen Dei, quod absit, per illos blasphemetur per quos laudari pie et iugiter debet. Venationem quoque nullus tam sacri ordinis exercere praesumat: neque arma militaria pro qualicunque seditione portare audeat, aut habitum quemlibet tantum apicem sacerdotii non decentem assumat.

(*Ut res Ecclesiasticas nemo invadat, et quae cum detrimento Ecclesiae a Rectoribus distractae sunt, repetantur*).

X. Ut res Ecclesiasticas tam mobiles quam et immobiles nemo invadere vel auferre praesumat; et quae a Rectoribus Ecclesiae hactenus, ob timorem vel favorem, alicui libellario vel emphyteuticario iure dolose et cum damni detrimento Ecclesiae amisisse videntur, ad pristinum ius revertantur: quatenus liceat illis quibus earum cura commissa est, quieto et pacifico ordine eas tenere, et pro nobis ac regno nobis a Deo commisso orare, pauperibusque debita stipendia erogare, familiam Ecclesiae iuste et rationabiliter regere et gubernare. Transgressoribus autem indicimus iniuste praesumpta restituere, et sicut superius praefixum est, triplicem legem et triplex bannum nostrum persolvere.

(*Ut decimae absque fraude offerantur, et a Presbyteris Episcopi arbitrio dispensentur. Et de baptismalibus Ecclesiis per earum filios restaurandis*).

XI. Ut decimae conlaborationum et animalium secundum sacra praecepta Domino absque fraude et aliqua retractatione offerantur; et in potestate Episcopi maneat qualiter Presbyteris dispensentur canonice. Et ut Ecclesias baptismales, quas plebes appellant, secundum antiquam consuetudinem Ecclesiae filii instaurent.

(*Ut Episcopi Comites et vassos regios diligant ut filios, et hi Episcopos honorent ut patres: et ut Episcopi in suis Episcopiis Missorum dominicorum potestate fungantur*).

XII. Ut Episcopi Comites et vassos nostros in parochia

eorum manentes paterno amore secundum Ecclesiasticum ministerium diligant; ipsi vero Comites et vassalli seu reliqua generalitas praedictos Episcopos ut sanctos patres honorent et venerentur, et ad ministerium illorum peragendum, ubicunque potuerint, eos adiuvare decertent. Si vero, quod non optamus, eis infesti, quo minus quae Dei sunt exercere possint, reperti fuerint, aut ipsi contra leges officia sua violaverint, et eos quos venerari debent inquietaverint, secundum Capitulare avi et genitoris nostri emendent. Qualiter quoque Presbyteros ac reliquos gradus honorent, ipsius Capitularis forma doceantur. Ipsi nihilominus Episcopi, singuli in suo episcopio, missatici nostri potestate et auctoritate fungantur.

(*Ut Episcopi et Comites in pauperum domibus, nisi rogati, non diversentur, et ut praedas ac devastationes inhibeant*).

XIII. Ut Episcopi et Comites in suis ministeriis commorantes in suis consistant domibus cum suis vassallis, neque praesumant occasione hospitii in pauperioris cuiuspiam vicini domo, nisi rogati, commorari; quia ob hoc maxime depraedationes et discordias hactenus pullulasse manifestum est. Praevideant quoque, secundum ministerium unusquisque suum, ne in potestate illorum praedae et devastationes fiant. Et si aliqui hoc facere tentaverint, omni sua virtute illis resistant. Et si ipsi per se constringere illos ad emendationem non potuerint, constitutis Missis nostris renuntient, ut ipsorum iudicio legaliter secundum Capitulare avi et genitoris nostri emendent. Quod si et ipsi hoc emendare nequiverint, ad nostram notitiam perducant.

(*Ut defuncti Episcopi facultates nullus invadat, sed successori reserventur, vel pro illius anima erogentur*).

XIV. Ut quotiens divinum iudicium aliquem Ecclesiae Praesulem e saeculo vocaverit, nullus ad suimet perditionem facultates eius invadat, diripiat, et ad ius suum transferat; sed erogatariis et eleemosynariis ecclesiasticis, cum ipsius Ecclesiae constituto oeconomo, liberum sit, canonico more, iuste rationabiliterque deputata successori futuro reservare, vel quibuscunque, sicut expedit, pro eius spiritu distribuere. Quod qui iniqua cupiditate transgredi praesumpserit, ut superius praelibatum est, inrefragabiliter multetur.

(*Ut infideles Regi nemo celet, nec ullam eis sustentationem praebeat*).

XV. Ut nemo fidelium nostrorum quodammodo aliquem celet quem nostrum scierit infidelem esse, neque ei

sustentationem quamcunque praestare pertentet, si eum ad nostram fidelitatem revocare nequiverit. Quicunqué autem contra haec fecerit, praedecessorum et progenitorum nostrorum iudicium experietur.

Subscriptiones Episcoporum, Abbatum et Comitum.

Ansbertus Archiepiscopus subscripsi.
Iohannis humilis Aretinae Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Adalardus servus servorum Dei sanctae Veronensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Adalgaudus Vercellensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Azo Eporediensis Episcopus subscripsi.
Benedictus Episcopus Cremonensis subscripsi.
Hildradus Albensis Episcopus subscripsi.
Gerardus exiguus Ecclesiae Laudensis Episcopus subscripsi.
Iohannes humilis Episcopus sanctae Ticinensis Ecclesiae subscripsi.
Teudulfus Terdonensis Episcopus subscripsi.
Hilduinus Astensis Episcopus subscripsi.
Sabbatinus humilis Ienuensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Signum Bosonis Ducis et Missi Italiae atque sacri palatii Archiministri.
Signum Bernardi Comitis.
Signum Bodradi Comitis palatii.
Signum Ricardi Comitis.
Signum Airboldi Comitis.
Signum Cuniberti Comitis.
Signum Supponis Comitis.
Signum Alberici Comitis.
Signum item Bernardi.
Signum Hardingi Comitis.
Signum Berardi Comitis.
Iohannes Tuscanensis Episcopus, Legatus sanctae sedis Apostolicae et Domni Iohannis summi Pontificis et universalis Papae, in his quae supra scripta sunt interfui, consensi, et subscripsi.
Ansegisus Senonum metropolis Episcopus, sanctae et Apostolicae sedis per Domnum Iohannem summum Pontificem Papam Vicarius, interfui, consensi, et subscripsi.
Iohannes Aretinus Episcopus, sanctae sedis Apostolicae Legatus, interfui, consensi, et subscripsi.
Hincmarus Remorum Archiepiscopus subscripsi.
Frotarius Archiepiscopus consensi et subscripsi.
Aurelianus Lugdunensis Ecclesiae Episcopus in Christi nomine roboravi.

Ottramnus Viennensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Iohannes Rotomagensis Ecclesiae Archiepiscopus subscripsi.
Bertmundus Ebredunensis Ecclesiae Archiepiscopus subscripsi.
Ragenelmus Tornacensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Walterus humilis Aurelianensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Gerboldus Cabillonensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Gislebertus Carnotensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Hildeboldus Suessionensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Rostagnus sanctae Arelatensis Ecclesiae humilis Episcopus subscripsi.
Isaac Lingonensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Lantbertus Matiscensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Ingelwinus sanctae Parisiacensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Geroldus Ambianensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Abbo Nevernensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Iohannes Cameracensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Hadebertus Silvanectensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Odo Belgivacorum Episcopus in Christi nomine subscripsi.
Ratbertus Valentinae Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Bernarius Gratianopolitanae Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Angenulfus Gabalitanensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Birico Wapincensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Alduinus Avinionensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Wido Vallavensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Hildebrannus Sagensis Episcopus subscripsi.
Willebertus humilis Catalaunorum Episcopus subscripsi.
Ragenfridus Meldensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Heirardus Lixoviensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Sigenandus Constantiensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Aetherius Vivariensis Episcopus subscripsi.
Erchambertus Baiocensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Hedenulfus Laudunensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Agilmarus Arvernensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Anselmus Lemovicensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Adalbertus Morinensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Willelmus Cadurcorum Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Lupus Albiensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Ottulfus sanctae Trecassinae Ecclesiae humilis Episcopus subscripsi.
Berardus Viridunensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.

Arnaldus Leucorum Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Franco Tungrensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Theodoricus Vesontiorum Ecclesiae Archiepiscopus subscripsi.
Wala Autisiodorensis Episcopus subscripsi.
Adalgarius Augustidunensis Episcopus subscripsi.
Hemico Diensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Aimarus Ruthenensium Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Theotarius Gerundensis Ecclesiae Episcopus subscripsi.
Hugo Abba.
Albustus Abbas ex monasterio quod vocatur Bethleem sive Ferrarias.
Hilduinus Abbas et Bibliothecarius.
Wlfardus Abba scripsit et subscripsit.
Gauzlenus Abba et Archicancellarius.

TITULUS XLVIII.

Actorum Synodi Pontigonensis editio altera, illa fortasse quam cum Legatis Apostolicis dictasse et in Synodo legisse dicitur Odo Episcopus Bellovacensis.

Sancta Synodus quae in nomine Domini vocatione Domni Iohannis ter beatissimi ac universalis Papae, et iussione Domni Karoli perpetuo Augusti congregata est in loco qui vocatur Pontigonis anno Incarnationis Dominicae DCCCLXXVI. Indictione IX. regni praefati invictissimi Imperatoris XXXVII. imperii autem primo, XVII. Kalendas Augusti, haec Capitula quae subter adnexa sunt instituit.

I. Obeunte Hludouvico, qui Romani imperii iura regebat, Domnus Iohannes ter beatissimus Papa per Gadericum Veliternensem, Formosum Portuensem, Iohannem Aretinum venerabiles Episcopos Domnum Karolum tunc Regem ad limina beatorum Apostolorum invitavit, eumque Ecclesiae ipsius defensorem ac tutorem elegit, imperialique diademate coronavit, eum prae cunctis solum et specialem eligens qui Romani imperii sceptra teneret. Cuius sacris institutionibus pro debito parentes, quod ipse instituit instituimus, et quod ipse confirmavit pari consensu omnes firmamus.

II. Congregata igitur in Romana urbe sancta Synodo ante adventum praedicti Domni Imperatoris, misit cum consensu omnium epistolas Hludouvico Regi, filiis quoque ipsius, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, ac reliquis Primoribus regni sui, monentes eos apostolica auctoritate more

paterno servare quae pacis sunt, ne videlicet aliquam inreptionem in regno praefati Augusti facile tentarent usque dum simul ad mutuum colloquium venirent, et ipse inter eos et de pace conservanda et de iure regnorum secundum sibi à Deo ministerium creditum decerneret pariter et discerneret. Quas epistolas per Odonem Bellovacorum venerabilem Episcopum sibi destinatas et bis delatas omnino recipere renuerunt.

III. Ipse vero apostolica et paterna monita parvipendens, et fraterna foedera disrumpens, hostili manu tyrannico more fraternum regnum depopulando invasit; homicidia, stupra, adulteria, sacrilegia, et innumera mala quae enumerari nequeunt, auctoritas facientium perpetravit.

IV. Haec mala audiens ter beatissimus Papa perpetrata esse in regno spiritalis filii sui Domni Karoli semper Augusti, tactus dolore cordis acceleravit mittere Missos suos, Iohannem videlicet, et Iohannem venerabiles Episcopos, cum aliis suis epistolis, volens eum monere ut à tanto malo poenitudinem de praeteritis ageret, et tandem fraternum regnum invadere desineret. Quorum legationem secundo commonitus necdum recipere voluit.

V. Post hos denique misit iterum alios Legatos, Leonem scilicet sanctissimum Gabinensem Episcopum et sanctae Romanae Ecclesiae Missum et Apocrisiarium, pariterque et Petrum Forosemproniatem venerabilem Episcopum, haec eadem obsecrando, monendo protestans. Quorum monita utrum recipere velit, adhuc ambiguum constat.

VI. Verum quia praefatus Leo Gabinensis reverentissimus Episcopus et sanctae Romanae Ecclesiae Missus et Apocrisiarius, seu et Petrus Forosemproniatis Episcopus, pro quibusdam utilitatibus ecclesiasticis morari hic diutius nequeunt, neque Episcopos de longinquo venientes fatigare longius dignum est, decreverunt Iohannem Tuscanensem et Iohannem Aretinum venerandos Episcopos, qui legationem praefatorum pariter cum priori legatione suscipientes, ea quae peragenda sunt, cum caeteris Episcopis, quos communi consensu elegerint, vice omnium Episcoporum, quicquid seu in evocando seu in contemptoribus feriendo definierint, apostolica auctoritate libere definiant, et quicquid ipsi deliberaverint, et Domnus Apostolicus cum omni sancta Romana Ecclesia determinabit et in perpetuum mansurum statuet et firmabit.

VII. Sicut Dominus Papa Iohannes sanxit, connivente et consentiente et condecernente Domno et gloriosissimo Karolo Imperatore semper Augusto, Ansigisum venerabilem Episcopum, Senonum Archiepiscopum, suam vicem tenere et primatum ei Galliae et Germaniae contulit in evocanda

synodo et definiendo canonice si quaelibet insurrexerint necessaria, et ut graviora ad ipsius notitiam referat, et nos unanimiter omni devotione laudamus, et ut ita ipse primatum teneat Galliae et Germaniae decernimus et sancimus.

VIII. Synodum quam Domnus Iohannes Apostolicus et universalis Papa super quorundam depositionem, Formosi scilicet Portuensis Episcopi, et Gregorii Nomen culatoris, seu et Stephani Secundicerii, et Gregorii Vesterarii, caeterorumque suorum complicum, sicut in epistola ipsius ad nos missa continetur, nuper instituit, et nos secundum iussionem ipsius, in nullo à capite dissidentes, consentiendo decernimus, omnibusque apostolicis illius sanctionibus per omnia parentes sicut decet obedimus.

IX. Censuram vero quam Domnus Apostolicus super nefandissima acta Hludouvici Regis et complicum eius, nisi resipuerint, et debitam obedientiam Sedi Apostolicae exhibuerint, statuit et firmavit, omnes nos qui ad praesentem Synodum convenimus, unanimiter decernimus atque fir mamus.

(*Sequebatur post haec in Codice Sancti Remigii Remensis confirmatio Synodi Ticinensis, cum Episcoporum subscriptionibus, ut supra pag.* 189 *et* 190.)

TITULUS XLIX.

Alia quaedam acta eiusdem Synodi Pontigonensis.

De Hludouvico Rege, de Presbytero infamato; de novo Hincmari iuramento.

Libellus proclamationis Ecclesiae Remensis adversus Hludouvicum Regem Karolo Imperatori oblatus in Synodo Pontigonensi.

I. Paternis magisteriis instruimur ut si qua maiora negotia vel maiores causae exortae fuerint, ad Sedem Apostolicam, prout auctoritas docet et mos antiquus obtinuit, semper referantur. Ideoque quia imperialem excellentiam vestram Synodo praeesse et Vicarios Sedis Apostolicae praesto nobis adesse gaudemus, calamitates et miserias Ecclesiae nostrae ac filiorum nostrorum, quas hoc anno ab Hludouvico Rege itemque Hludouvico filio eius et complicibus eorum, caedes videlicet, homicidia, adulteria, fornicationes, rapinas, et caetera flagitia quae nullus enumerare potest, Ecclesia nostra perpessa est, vestrae serenitati innotescimus, obsecrantes ut pro Dei omnipotentis amore, et pro ingenita vobis benignitate, ac pro ministerio imposito, nobis et Ecclesiae nostrae ac filiis nostris secundum pervulgatam omnibus ves-

tram sapientiam consulatis pariter ac succurratis, ne de caetero talia ac tanta mala Ecclesia nostra ac regnum patiatur qualia hactenus passa est.

Definitio Synodi Pontigonensis de Adalgaudo Presbytero infamato.

II. Pridie Idus Iulii, in loco qui vocatur Pontigonis, ita de Adalgaudo Presbytero à Legatis Sedis Apostolicae, Leone Apocrisiario sanctae sedis Romanae, Petro, Iohanne, itemque Iohanne Legatis memoratae sanctae sedis, ac Ansegiso Vicario eiusdem sanctae sedis, et ab omni Concilio definitum est ut illi propria Ecclesia reddatur, et à praefatis kalendis quatuor mensium dilatio ad famam suam purgandam illi concedatur. Si post quatuor menses purgare se canonice non poterit, nulla eius vox postea penitus audiatur.

Consensus Leonis Episcopi Missi et Apocrisiarii, cum post Synodum discessurus esset:

III. Quia Domnus noster Iohannes sanctissimus et ter beatissimus Papa nos quidem, me scilicet Leonem Gabinensem Episcopum et sanctae Romanae Ecclesiae Missum et Apocrisiarum, et Petrum venerabilem Forosemproniatem Episcopum, ad hoc in has partes direxit, ut seu pridem per venerabiles Episcopos Iohannem videlicet et Iohannem mandaverat, vestra sanctitate adgregata, de negotiis quae inter utrosque fratres hoc anno emerserant determinaremus, sed nos ob quasdam sanctae Romanae Ecclesiae utilitates quia diutius morari nequimus, et vestram beatitudinem longius fatigare nolumus, hos fratres nostros Iohannem videlicet Tuscanensem et Iohannem Aretinum venerabiles Episcopos vobiscum morari decrevimus usque dum res unde agitur optatum finem divina favente gratia accipiat: qui quicquid seu in evocanda Synodo, seu in definiendo, seu in contemptoribus feriendo definierint, Apostolica auctoritate libere definiant, et quicquid ipsi deliberaverint, et Domnus Apostolicus cum omni sancta Romana Ecclesia determinabit et in perpetuum mansurum statuet et firmabit.

Iuramentum quod Hincmarus Archiepiscopus edere iussus est apud Pontigonem.

IV. Sic promitto ego quia de isto die in antea isti Seniori meo, quandiu vixero, fidelis et obediens et adiutor, quantumcunque plus et melius sciero et potuero, et consilio et auxilio secundum meum ministerium in omnibus ero absque fraude et malo ingenio et absque ulla dolositate vel seductione seu deceptione et absque respectu alicuius personae.

Et neque per me, neque per Missum, neque per litteras, sed neque per emissam vel intromissam personam, vel quocunque modo ac significatione, contra suum honorem et suam, Ecclesiae, atque regni illi commissi quietem et tranquillitatem atque soliditatem machinabo vel machinanti consentiam. Neque unquam aliquod scandalum movebo, quod illius praesenti vel futurae saluti contrarium vel nocivum esse possit. Sic me Deus adiuvet et ista sancta patrocinia.

TITULUS L.

ACTA SYNODI ROMANAE

De confirmatione electionis Karoli Imperatoris, missa per Adalgarium Episcopum Augustodunensem.

In vetusto exemplari istius Synodi, ut Sirmondus docet, haec leguntur de actis ipsis ad Karolum Imperatorem missis: *Synodus quam attulit Adalgarius Episcopus de parte Iohannis Papae aliorumque Episcoporum Karolo ad* Urbam *civitatem, quando pergebat isdem Karolus Romam.*

Sequitur gesta qualiter Domnus Karolus filius Hludouvici Imperatoris fuit factus Imperator Romae tempore Iohannis Apostolici, anno Incarnationis Domini DCCCLXXVII. *Indict.* X.

SERMO DOMNI APOSTOLICI IOHANNIS IN SYNODO EPISCOPORUM.

Omnibus generationibus, immo cunctis mortalibus liquet qualiter omnipotens et creator universorum Deus in Ecclesiae suae parte quae gemebunda peregrinatur in terris, per generationes et generationes electos suos velut in coelorum ambitu sidera nova produxerit, ut miro modo in eiusdem Ecclesiae coelo fixa, divino lumine radiantia, moerentium animos inlustrarent, depulsis tetrae moestitiae tenebris et diversarum angustiarum dissipata caligine. Inter quas tanquam clarissimum sidus diebus nostris ecce nobis Karolum Christianissimum Principem superna providentia praescitum à se et praeelectum ante mundi constitutionem et praedestinatum, non nisi copiosissima miseratione circa nostram salutem mota, secundum placitum suum, iuxta quod congruum erat in isto periculoso tempore tribuit, nepotem videlicet illius quondam magni Karoli qui rempublicam proeliis auxit, victoriis dilatavit, sapientia decoravit: qui cum omnes Ecclesias sublimasset, semper hoc ei erat in voto, semper in desiderio, sicut in gestis quae de eo scripta sunt legitur, ut sanctam Romanam Ecclesiam in antiquum statum et ordinem reformaret. Unde et hanc multis honoribus extulit, multis munificentiis et liberalitatibus ampliavit, adeo ut amissas

olim urbes ei restituisset, et ex regni quoque sui parte alias non modicas contulisset. Sed pauca dicta sunt, nisi quae circa religionis incrementum gessit magna et sublimia memorentur. Religionis quippe statum inter diversorum errorum et pravitatum vepres incultum inventum sacris litteris erudivit, divina pariter et humana scientia perornavit, erroribus expurgavit, ratis dogmatibus saginavit, atque intra brevissimum tempus ita industrio pietatis studio egit ut novus quodam modo videretur mundus, magnis luminaribus venustatus, et variis vernantibus floribus adornatus. Cuius filius, divae scilicet recordationis Hludouvicus Maximus Imperator pater huius à Deo electi Principis Karoli semper Augusti, patrium solium adeo religione imitatus, pietate laudabiliter aemulatus est, ut et paterna divini cultus vota et erga praelatam principalem Ecclesiam liberalitatis insignia pius natus aequipararet et roboraret, sed et uberioribus beneficiis et dapsilibus munificentiis, ut heres gratissimus, ampliaret. Verum iste huius praefulgidus filius, Karolus videlicet, de quo nobis sermo est, serenissimus et tranquillissimus Imperator, qui nobis, ut praetulimus, in quos fines seculorum devenerunt, quique caliginosi temporis et quadam parte tetras aerumnas et miserias sustinebamus, tanquam splendidissimum astrum ab arce polorum illuxit, non solum monumenta, progenitorum bonitatem electae radicis ferens in ramo alacriter aequiparavit, verum etiam omne prorsus avitum studium vicit, et universum paternum certamen in causa religionis atque iustitiae superavit, Ecclesias videlicet Domini diversis opibus ditans, Sacerdotes eius honorans, hos ad utramque philosophiam informans, illos ad virtutes sectandas adhortans, viros peritos amplectens, religiosos venerans, inopes recreans, et ad omne bonum penitus subsecutus, et omne malum medullitus detestatus. Quapropter et nos, carissimi fratres, tot ac tantarum dilectionum eius atque virtutum audientes insignia, et laudabilium longe lateque diffusa morum eius intuentes indicia, pietatis illius affectus experti frequentissime ac multifario viscera, non immerito intelleximus istum esse proculdubio qui à Deo constitutus esset salvator mundi, multo profecto praestantius ac decentius ita vocatus quam Ioseph, qui bene solam terram salvavit Aegypti. Unde ab universa sancta Romana plebe, voce almae illius Annae sanctae personam gestantis Ecclesiae sterilis et foecundae, prophetico quodam modo spiritu temulento quotidie clamabatur: *Dominus dabit imperium Regi suo, et sublimabit cornu Christi sui.* Et iterum cum David orabat Rege pariter ac Propheta, *Da*, inquiens, *potestatem sive imperium puero tuo, et salvum fac filium ancillae tuae*, sanctae videlicet Catholicae et Apostolicae Ecclesiae. Unde

nos tantis indiciis divinitus incumbentibus luce clariusa gnitis, superni secreti consilium manifeste cognovimus. Et quia pridem apostolicae memoriae decessori nostro Papae Nicolao idipsum iam inspiratione coelesti revelatum fuisse comperimus, elegimus hunc merito et approbavimus una cum annisu et voto omnium fratrum et coepiscoporum nostrorum atque aliorum sanctae Romanae Ecclesiae ministrorum, amplique Senatus, totiusque Romani Populi Gentisque Togatae, et secundum priscam consuetudinem solemniter ad Imperii Romani sceptra proveximus, et Augustali nomine decoravimus, unguentes eum oleo extrinsecus, ut interioris quoque Spiritus sancti unctionis monstraremus virtutem, qua unxit eum Dominus Deus suus prae consortibus suis, Christum hunc oleo laetitiae delibutum extrinsecus faciens, et Principem populi sui constituens, ad imitationem scilicet veri Regis Christi filii sui Domini nostri, ita ut quod ipse possidet per naturam, iste consequeretur per gratiam. Deinde non hic perpetuus Augustus ad tanta fastigia se velut improbus intulit, non tanquam importunus fraude aliqua, vel prava machinatione, aut inhianti ambitione ad imperialem apicem aspiravit. Absit. Neque enim sibi honorem praesumptiose absumpsit ut Imperator fieret; sed tanquam desideratus, postulatus à nobis, et à Deo vocatus et honorificatus, ad defendendam Religionem et Christi utique servos tuendos humiliter atque obedienter accessit, operaturus et roboraturus in Imperio summam pacem et tranquillitatem et in Ecclesia Dei iustitiam et exaltationem. Nisi enim nos talem eius cognovissemus intentionem, nunquam animus fieret noster tam promptus ad ipsius promotionem, et hoc per Sacerdotum Domini manus ministrorum eius officium, sicut David et Salomon et nonnulli alii Christi Domini, quos nimirum non esse tangendos Spiritus sanctus per Psalmorum cantica protestatur. Quapropter, fratres carissimi, omnes unanimes idipsum sentientes benedicamus Domino, et totius cordis ac corporis vocibus collaudemus, qui, secundum quod pollicitus est, spernentes sprevit, et glorificantem se glorificavit, quique hunc tantum nobis talemque contulit per quem moerentium consolatio et Paganorum contritio et Christianorum proculdubio speretur cita redemptio: summamque maiestatem eius et pietatem votis continuis obsecremus ut confirmet hoc in eo, immo et in nobis per eum, quod operatus est in eo à templo sancto suo, quod est in superna Hierusalem. Nosque quod iam in Romana Ecclesia, quae est magistra, mater, et caput Ecclesiarum, auctore Deo famulatus nostri ministerio gessimus, preces benedictionis fundentes, et coronam imponentes sceptri et diadema imperii, etiam hic in sancta hac generali fraternitatis nostrae

Synodo, ad quam Deo duce pro innumeris necessitatibus et utilitatibus sanctae Dei Ecclesiae convenisse dinoscimur, iterato cordis affectibus et oris vocibus et manus subscriptionibus roboremus, nec sint, quod absit, in nobis schismata, quae Apostolus medullitus execratur, nec animorum alicuius divisionis vel diversitatis dissensio.

RESPONSIO EPISCOPORUM.

Ecce, beatissime et apostolice Domine Papa Iohannes, luce clarius videmus mentem apicis vestri gratia sancti Spiritus inlustratam, qui profecto quos repleverit, ardentes pariter et loquentes facit. Nisi enim ipse cor vestrum inradians tetigisset, nec ad tantae dilectionis erga nos flagrantiam accenderetur, nec ad tot mellifluos et salutares effectus, quibus nos proculdubio pie et assidue instruitis, proculdubio moveretur. Spiritalem autem filium vestrum Dominum Imperatorem Karolum Christianissimum et mansuetissimum Principem tanto iure cupimus et desideramus augustalia Romani sceptri gubernacula inconcussa et immutilata immo augmentata et ampliata fine tenus retinere quanto liquidius non per hominem neque ab homine sublimatum et ad tantum culmen potestatis evectum, superna gratia revelante, cognovimus, qui nimirum cordi sacratissimo apostolatus vestri interius inspiravit ut non vos prius eligeret, sed antea vos eum et eligeretis et diligeretis. Sed et nos, o Domine et coangelice Papa, vestigia vestra sectantes, et salubria monita recipientes, quem amatis amamus quem dilexistis diligimus, quem elegistis eligimus, et quod in eo auctore omnium bonorum Deo, sive divina benedictione, sive sacra unctione, sive coronae imperialis impositione gessistis, viscerabili affectu sequimur, et celebri laude prosequimur, et digna honorificentia veneramur, atque totius sensus nostri nisibus ita permanere atque pollere semper optamus. Sed et si necessitas fortassis exegerit, totis officii nostri conatibus adversus aliter sentientium molimina resistere satagemus. Cum enim, secundum Apostolum, non sit potestas nisi a Deo, et haec praecipue quae tam pio collata est, haud dubium quin Dei ordinationi resistit qui isti ordinationi, quae nobis ministrantibus coelitus facta est, obstinata mente resistit. Apostolico quippe culmini, docente sancto Bonifacio Papa, nemo umquam obices manus intulit nisi qui de se voluit iudicari. Durum est autem contra stimulum calcitrare vel adversus impetus fluminis conari.

ITEM SUMMUS PONTIFEX.

Quia igitur, fratres dilectissimi, inspiratio divina omnium nostrum corda in unum sensum et in unum eundem-

que deliberationis finem direxit, ut scilicet unum sentiamus et unum dicamus omnes, et non sint in nobis schismata, quae in praefato piissimo et tranquillissimo Imperatore spirituali filio nostro Karolo, auctore Deo, sive preces benedictionis super caput eius infundendo, sive sacrae unctionis oleo celsum ipsius verticem contingendo, sive coronam imperii conferendo gessimus, sententiae prolatione, si unanimi generalitati vestrae videtur, et per manuum subscriptionem etiam in praesenti hac venerabili Synodo, sicut iam hortati sumus, iterato promulgemus et roboremus.

Sancta Synodus respondet.

Placet et valde placet in omnibus vestra sacratissima sectari vestigia, neque fas est ut a culmine apostolatus vestri in aliquo dissentiamus, quem videlicet ipse Christus Dominus noster omnium nostrum ad vicem suam in terris esse voluit caput.

Tunc surgens summus Pontifex sententiam protulit, dicens.

Piissimi et serenissimi spiritualis filii nostri Karoli magni et pacifici Imperatoris ad imperialia sceptra electionem et promotionem ante mundi quidem ordinem divinus ordinatam, nuper autem, id est, praeterita nona Indictione, per ministerium nostrae mediocritatis exhibitam, annuente Deo ex tunc et nunc et in perpetuum firmam et stabilem decernimus permansuram.

Responderunt omnes: *Placet, placet.*

Item.

Si quis tantae rei divinitus actae proculdubio institutionem superbia aut avaritia vel certe aliquo pessimae ambitionis instinctu perturbare aut violare tentaverit, cuiuscunque sit ordinis, dignitatis, aut professionis, tanquam Dei inimicus, et ordinationi eius tyrannide saeva resistens, et Ecclesiae Dei hostis, totiusque pacis et Christianitatis dissipator, anathemate usque ad satisfactionem teneatur omni tempore annexus.

Responderunt: *Fiat, fiat.*

Item summus Pontifex.

Patratores et incitatores pessimi huius consilii, qui profecto cum ministri sint diaboli, sua quaerunt, non quae Iesus Christi, et in imperium subintroducere simultates et discordiam moliuntur, ac fraudulentia immittere schismata ad confundendam Ecclesiae unitatem regnique congruum statum et ordinem reique publicae utilitatem et tranquillita-

tem conantur, si deinceps in talibus inventi fuerint, si quidem ecclesiastici viri extiterint, tanquam viri schismatici et a capite dissidentes, omnimodis deponantur, laici vero et monachi perpetuo anathemate feriantur.

Et respondeerunt omnes tertio: *Fiat, fiat, fiat.*

Subscripsit ergo Domnus Papa, et cum eo Episcopi qui adfuerunt.

TITULUS LI.

(APUD COMPENDIUM).

Exactio Nortmannis constituta.

Haec exactio a Nortmannis, qui erant in Sequana tempore Karoli Regis, de suo regno fuit facta, ut ab ipsius regno recederent.

Unusquisque Episcopus qui habet Abbatiam, aut Abbas qui similiter habet Abbatiam, aut Comes qui aeque habet Abbatiam, de suo manso indominicato, similiterque et de vassallorum, accipiat de manso indominicato denarios duodecim de manso ingenuili, quatuor denarios de censu dominicato et quatuor de sua facultate. de servili vero duos denarios de censu, et de sua facultate duos. De omnibus vero Ecclesiis, unusquisque Episcopus vel Abbas de sua solummodo potestate accipiant, de Presbyteris a quocunque plurimum solidos quinque, et de unoquoque iuxta quod possibile fuerit; ita ut a quo plurimum, quinque solidos, a quo minimum, quatuor denarios. De Ecclesiis vero quas Comites et vassalli dominici habent, seu de illis qui cum Seniore nostro pergere debent, sive qui remanserint, Episcopus in cuius parochia consistunt secundum praetaxatum modum accipere procurabit. De Ecclesiis vero Imperatricis Episcopus similiter accipiet praetaxato modo.

Anno Incarnationis Dominicae DCCCLXXVII, *Nonis Maii, in Compendio palatio, de aliqua sed non de tota parte regni quod Domnus Imperator Karolus habuit antequam iunior Hlotharius defunctus fuisset, haec constituta est exactio Nortmannis, qui erant in Sequana, tribuenda, ut a regno eius recederent.*

Episcopi, Abbates, Comites, ac vassi dominici ex suis honoribus de unoquoque manso indominicato donent denarios duodecim de manso ingenuili, quatuor denarios de censu dominicato, et quatuor de facultate mansuarii; de servili vero manso, duos denarios de censu indominicato, et duos de facultate mansuarii. De omnibus vero Ecclesiis, unusquisque Episcopus de suo Episcopatu, vel

Abbas de sua solummodo Abbatia, in cuiuscumque Episcopi sint parochia, accipiant cum Misso Episcopi in cuius parrochia sunt, de Presbyteris secundum possibilitatem, quinque solidos, vel quatuor, vel tres, vel duos, vel unum solidum. A quo plurimum, quinque solidos; a quo minimum, quatuor denarios. De Ecclesiis vero Imperatoris et Imperatricis et Comitum ac vassallorum imperialium, tam de illis qui cum Imperatore pergent, quam et illis qui remanserint, Episcopus in cuius parochia consistunt secundum praedictum modum coniectum accipiat. De negotiatoribus autem, vel qui in civitatibus commanent, iuxta possibilitatem, secundum quod habuerint de facultatibus, coniectus exigatur.

TITULUS LII.

Karoli Imperatoris apud Carisiacum.

(De Ecclesiae et Imperii regimine).

Haec Capitula constituta sunt a Domno Karolo, glorioso Imperatore, cum consensu Fidelium suorum apud Carisiacum anno Incarnationis Dominicae DCCCLXXVII. *regni vero ipsius* XXXVII. *imperii autem secundo*, XVIII. *kalendas Iulias, Indictione decima. De quibus quaedam ipse definivit et de quibusdam a suis Fidelibus responderi iussit.*

I. De honore et cultu Dei atque sanctarum Ecclesiarum quae auctore Deo sub ditione et tuitione regiminis nostri consistunt, Domino mediante, decernimus ut sicut tempore beatae recordationis Domni et Genitoris nostri excultae et honoratae atque rebus ampliatae fuerunt et quae a nostra liberalitate honoratae atque ditatae sunt, de caetero sub integritate sui serventur; et Sacerdotes ac servi Dei vigorem ecclesiasticum et debita privilegia iuxta reverendam auctoritatem obtineant; et eisdem principalis potestas et inlustrium virorum strenuitas, seu reipublicae administratores, ut suum ministerium competenter exequi valeant, in omnibus rationabiliter et iuste concurrant. Et filius noster haec suprascripta similiter Deo iuvante conservet.

RP. Primum Capitulum, sicut Deo inspirante decrevistis, omnes conlaudamus et conservare volumus.

II. Ut Monasterium a nobis Compendio in honore sanctae Dei genitricis Mariae constructum, a filio nostro et

fidelibus nostris eo tenore quo coepimus honoretur, et privilegium a Domno Papa et ab omnibus Episcopis confirmatum, imperiale etiam decretum, ab omnibus fidelibus pro Dei et nostro amore benignissime atque inviolabiliter conservetur, et a filio nostro firmetur.

RP. De secundo similiter respondemus.

III. Ut tales a vobis eligantur, exceptis illis quibus commendatum habemus, quorum speciali consilio et adiutorio in praesenti itinere utamur.

RP. De tertio vos, sicut melius Deo inspirante vidistis, regni vestri defensionem atque tuitionem, et filii vestri custodiam per fideles vestros, tam per Episcopos, quam Abbates et Comites, dispositum habetis, et necessarium esse cognoscimus. Ipsam dispositionem nos disordinare non possumus, nec debemus; et qualiter illam melius disponere possimus, non sapimus.

IV. Quomodo securi esse possimus quousque Deo donante huc revertamur, à nullo regnum nostrum inquietari posse, quantum Deus vos adiuvare voluerit, et vestrum posse extiterit, et quomodo nos de filio nostro et de vobis securi esse possimus, et vos de filio nostro securi esse possitis, et ipse de vobis, et ut vos ad invicem credere possitis.

RP. De quarto, in quo scriptum est quomodo vos de filio vestro securi esse possitis, respondemus quia, Deo gratias, vos eundem filium vestrum et generastis et nutristis, et sub nutrimento vestro Deus ad hanc aetatem illum perduxit, et nemo nostrum illum amplius salvare potest, vel debet, aut sapit, quam vos, et in vestro consilio et in auxilio ac dispositione illius salvatio et honor post Deum et Sanctos eius consistit. Et qualiter ad Dei voluntatem et sanctae Ecclesiae et regni vestri utilitatem securi de illo esse possitis in vestra dispositione manet. Et de hoc quod ibi scriptum est, quomodo de nobis securi esse possitis, qualiter usquedum Deo donante huc revertamini, ut à nullo regnum vestrum inquietari possit, quantum Deus nos iuvare voluerit, et nostrum posse extiterit: respondemus quia sunt sacramenta quae vobis fecimus, et est professio quam vobis et Clerici et Laici in Carisiaco fecimus et subscripsimus, et est perdonatio quam dominatio vestra nobis fidelibus vestris et perdonavit et subscripsit, et est professio et sacramentum quae in Gundulfi villa pro novis causis emergentibus ex morte Hlotharii et missatico Domni Apostolici Hadriani et missatico Hludouvici nepotis vestri vobis fecimus. Est etiam professio quam Remis et de vestra fidelitate et de vestri regni dispositione ac defensione et de uxore vestra et de filio vestro quem habetis, et si Deus adhuc etiam alterum dederit, professi fuimus. Quae omnia hactenus conservavimus et conservamus, et

adiuvante Deo usque ad finem vitae nostrae conservare volumus. Unde pro certo nos veraciter credere potestis. Si autem aliquis à praefatis sacramentis vel professionibus deviavit, hoc secundum rationem et auctoritatem atque consuetudinem emendet et de caetero conservet. Si autem talis est de vestris fidelibus qui has professiones non fecit, si necesse fuerit faciat, et de caetero conservet. Fideles etiam vestri post mortem fratris vestri ad vos venerunt. Quale sacramentum vobis fecerunt, vos scitis. Qui autem de illis illud sacramentum hactenus conservavit, de caetero conservet. Et si aliquis ab illo sacramento deviavit, secundum rationem et auctoritatem atque consuetudinem hoc emendet, et deinceps conservet. De hoc quod ibidem scriptum est, qualiter nos securi de filio vestro esse possimus, respondemus quia de filio vestro, quem per Dei gratiam et vestram dispositionem futurum Seniorem post vos habere volumus, nullam firmitatem aliam quaerimus nisi hoc quod vos in Capitulari vestro statuistis et decrevistis, nobis unicuique in suo ordine et persona conservet. De hoc quod ibidem scriptum est, qualiter ipse de nobis securus esse possit, respondemus quod et Remis respondimus, quia si Deus et vos illum in regni regimine sublimaveritis, et in parte denominata illum designaveritis, sic ei fideles esse cupimus sicut per rectum esse Seniori debemus. De hoc quod ibi scriptum est, et nobis verbis dixistis, ut ad invicem nos credere possimus, verbis fideliter nos confirmavimus ut ad Dei voluntatem et vestram fidelitatem et honorem et sanctae Ecclesiae ac regni vestri utilitatem ac fidelium vestrorum salvamentum Deo mediante adunati simus, quantum unusquisque nostrum in suo ordine et persona per Dei gratiam scire et posse habuerit, ut ad invicem nos credamus, et mutuo adiuvemus.

V. Ut ea quae per largitatis nostrae praecepta dilectae coniugi nostrae in proprium habere concessimus, filius noster ante nos confirmet; et ex omnibus quae illi iure beneficiario concessimus sive concesserimus, si obitus noster evenerit, et illa nos supervixerit, quomodo securi sumus quatinus illam et sua omnia filius noster et fideles nostri condigno honore studeant conservare.

RP. De quinto Capitulo, in quo scriptum est de dilectae coniugis vestrae Dominae nostrae honore et salvamento, et de conservatione earum rerum quas illi dedistis, vel dederitis, et de confirmatione à filio vestro exinde facienda, et filius vester ad hoc paratus est, sicut iubetis; et nos, quantum scierimus et potuerimus, ad hoc parati erimus.

VI. De filiabus nostris, cum quo honore secundum Dei voluntatem, et quali salvamento aut adiutorio consistere de-

beant. Quod etiam parvulae nostrae filiae datum habemus, aut deinceps dederimus, cum quali securitate tenere possit. Et si Deus eam ad perfectam aetatem venire donaverit, in matris suae sit potestate, et à nullo contra ipsius voluntatem vel marito tribuatur, vel sacrum ei velamen imponatur.

RP. Similiter et de filiabus vestris, et etiam de parvula filia vestra, sicut in Capitulo vestro continetur, et filius vester paratus est conservare, et ad hoc conservandum, quantum scierimus et potuerimus, adiutorium praestabimus.

VII. De ordinandis sacris, et si nepotes nostri, sui patris imitantes vestigia, contra nos aut itinere, aut postquam ad dispositum locum Deo duce venerimus, aliquid nobis mali aut regno nostro machinari voluerint, quomodo illis, Deo iuvante, plenissime resistatur.

RP. De scaris ordinandis, et de adiutorio, si aliquis de nepotibus vestris aut inter vias aut in Italia vobis aliquod impedimentum facere voluerit, in vestra dispositione erit qui in isto regno remaneant, vel qui post vos in vestrum adiutorium pergant.

VIII. Si antequam redeamus, aliqui honores interim aperti fuerint, considerandum quid exinde agatur.

RP. Si antequam, iuvante Domino, revertamini, aliquis Archiepiscopus defunctus fuerit, vicinus Episcopus ipsius dioceseos cum Comite ipsam sedem praevideant usque dum obitus ipsius Archiepiscopi ad vestram notitiam perveniat. Si aliquis Episcopus interim obierit, Archiepiscopus ipsi sedi visitatorem secundum sacros Canones deputet, qui una cum Comite ipsam Ecclesiam, ne praedetur, custodiat usque dum ipsius Episcopi obitus ad vestram notitiam perveniat. Si Abbas vel Abbatissa obierit, Episcopus in cuius parochia monasterium illud est, una cum Comite illud monasterium custodiat usque dum vestra iussio inde fiat.

IX. Si Comes obierit, cuius filius nobiscum sit, filius noster cum caeteris fidelibus nostris ordinet de his qui illi plus familiares et propinquiores fuerint, qui cum ministerialibus ipsius comitatus et Episcopo ipsius comitatum praevideat usque dum nobis renuntietur. Si autem filium parvulum habuerit, isdem cum ministerialibus ipsius comitatus et Episcopo in cuius parochia consistit eundem comitatum praevideat donec ad nostram notitiam perveniat. Si vero filium non habuerit, filius noster cum caeteris fidelibus nostris ordinet qui cum ministerialibus ipsius comitatus et Episcopo ipsum comitatum praevideat donec iussio nostra inde fiat. Et pro hoc nullus irascatur, si eundem comitatum alteri cui nobis placuerit dederimus quam illi qui eum hactenus praevidit. Similiter et de vassallis nostris faciendum est. Et volumus atque expresse iubemus ut tam Episcopi quam Abbates, et Comites, seu

etiam caeteri Fideles nostri, hominibus suis similiter conservare studeant; et tam de Episcopatibus quam et de Abbatiis vicinus Episcopus et Comes praevideant ne aliquis res ecclesiasticas vel facultates diripiat, et nullus ad eorum eleemosynam faciendam impediat. Quod si praesumpserit, et secundum leges humanas hoc componat, et secundum leges ecclesiasticas inde Ecclesiae quam laesit satisfaciat, et nostram harmiscaram secundum modum culpae et ut nobis placuerit sustineat.

RP. Caetera capitula responsione non egent, quoniam à vestra sapientia sunt disposita et diffinita.

X. Si aliquis ex Fidelibus nostris post obitum nostrum Dei et nostro amore compunctus, seculo renuntiare voluerit, et filium vel talem propinquum habuerit qui reipublicae prodesse valeat, suos honores, prout melius voluerit, ei valeat placitare. Et si in alode suo quiete vivere voluerit, nullus ei aliquod impedimentum facere praesumat, neque aliud aliquid ab eo requiratur, nisi solummodo ut ad patriae defensionem pergat.

XI. Si aliqua occasione filio nostro aut fidelibus nostris de nostro obitu nuntiatum fuerit, non facile credatur: sed conveniant simul fideles nostris, et rationabiliter secundum Dei voluntatem omnia à nobis ordinata disponant.

XII. Si nos in Dei Sanctorumque ipsius servitio mors praeoccupaverit, eleemosynarii nostri, secundum quod illis commendatum habemus, de eleemosyna nostra decertent. Et libri nostri, qui in thesauro nostro sunt, ab illis, sicut dispositum habemus, inter sanctum Dionysium et sanctam Mariam in Compendio et filium nostrum dispertiantur. Id est, Hincmarus venerabilis Archiepiscopus, Franco Episcopus, Odo Episcopus, Gauzlinus Abba, Arnulfus Comes, Bernardus Comes, Chuonradus Comes, Adalelmus Comes. Similiter de his quae ad eleemosynam coniugis nostrae pertinent, si ipsa obierit, faciant. Quae vero superfuerint, ab ipsis salventur usque ad nostram, Deo dante, interrogationem.

XIII. Inveniendum qualem partem imperii, si obitus noster evenerit, sibi decernendam sperare filius noster debeat; et si Deus alterum filium nobis interim donare voluerit, quam ipse habeat. Et si aliquis ex nepotibus nostris ad hoc se dignum exhibuerit, vel si non fecerit, secundum quod nobis tunc, et cui placuerit, censeatur.

XIV. Ut filius noster talem se et taliter praeparet quatenus cum, Deo iuvante, reversi fuerimus, Romam ire valeat, et ibi Dei et sanctorum Apostolorum, quandiu necesse fuerit, servitium agere et ibi, Deo adminiculante, in Regem possit coronari.

XV. Qualiter et quo ordine filius noster in hoc regno

remaneat, et qui debeant esse quorum auxilio utatur, et vicissitudine cum eo sint. Videlicet ex Episcopis assidue sint cum illo aut Ingiluvinus, aut Reinelmus, sive Odo, seu Hildeboldus. Ex Abbatibus, si alia necessitas non evenerit, assidue sint cum eo Welpho, Gauzlinus, et Folco. Ex Comitibus vero, aut Teudericus, aut Balduinus, sive Chuonradus, seu Adalelmus, alternatim cum illo consistent, et, quanto saepius pro nostra utilitate potuerint, Boso et Bernardus. Si versus Mosam perrexerit, sint cum eo Franco Episcopus, Iohannes Episcopus, Arnulfus Comes, Gislebertus, Letardus, Matfridus, Widricus, Gotbertus, Adalbertus, Ingelgerus, Rainerus, una cum praedictis. Si ultra Sequanam perrexerit, Hugo Abba, Waltherus Episcopus, Wala Episcopus, Gislebertus Episcopus, et caeteri nostri Fideles illius partis, una cum praedictis. Sed et de aliis Fidelibus nostris, secundum quod in unaquaque parte regni necesse fuerit.

XVI. Si subito evenerit in aliqua parte regni necessitas, videtur nobis ut quia, Deo gratias, filius noster iuvenis est, non omnes fideles nostros aequaliter faciat laborare; sed sicut nos iam, Deo iuvante, saepissime fecimus, acceptis secum strenuis viris ex fidelibus nostris, inimicis nostris insperate superveniat, et eos viriliter perterreat; et qui cum eo ire non potuerint, mittant cum eo electos viros, prout necessitas fuerit.

XVII. Adalardus Comes palatii remaneat cum eo cum sigillo. Et si ipse pro aliqua necessitate defuerit, Gerardus sive Fredricus, vel unus eorum qui cum eo scariti sunt, causas teneat; et vel una die in septimana ipse causas teneat; et ubicunque fuerint, de pace praevideant.

XVIII. Comites quoque per suos Comitatus de raptoribus et malis hominibus praevideant qualiter pax fiat, et malla teneant, et omnibus qui hostem debent, denuntient ut parati sint quatinus, si necessitas fuerit, in Dei et nostrum servitium pergere valeant. Et Missi nostri, qui per omne regnum nostrum constituti sunt, missaticum nostrum, prout eis opportunum fuerit, agere non negligant.

XIX. Si werra in regno surrexerit, quam Comes per se comprimere non possit, filius noster cum fidelibus nostris eam quantocius comprimere studeat, antequam malum in regno nostro accrescere possit.

XX. Ut filius noster cum fidelibus nostris in illa parte regni moretur ubi maior necessitas fuerit, et nemo in villis nostris vel in villis uxoris nostrae mansionaticum accipiat, et nullus homines nostros sive alios depraedari audeat, et eorum qui nobiscum vadunt beneficia et villae sub immunitate maneant. Quod si aliquis praesumpserit, in tri-

plo componat sicut ille qui in truste dominico committit. Et qui in villas Episcoporum, Abbatum, vel aliorum Fidelium nostrorum depraedationes fecerint, sicut in Capitularibus antecessorum nostrorum et in nostro continetur emendent.

XXI. Ut nemo despiciat litteras nostra auctoritate aut filii nostri nomine signatas, vel eorum quos in hoc regno cum illo dimittimus, neque inobediens sit quae sibi mandata fuerint. Quod si praesumpserit, ita multetur sicut in Capitulare Avi et Domni ac Genitoris nostri continetur.

XXII. Monendum quoque et hortandum ut fidelium nostrorum, qui cum filio nostro remanserint, nullus in consilio tardus appareat; sed unusquisque ut sibi melius visum fuerit loquatur, et post omnium locutiones, quod melius visum fuerit eligant.

XXIII. Qualiter regnum quod necessitate Brittonibus quondam iuramento confirmatum fuerat, qüia de illis quibus firmatum est nullus superstes est, a fidelibus nostris recipiatur.

XXIV. De regno Aquitanico.

XXV. Ut post nos, cum his quae nobis ferenda sunt pergat, primum Willebertus Episcopus, deinde Arnoldus Episcopus, et deinde Wala Episcopus. Et ut filius noster et alii nostri fideles ad hoc studeant ut nihil novi aut mali in hoc regno surgat quod aut per equites aut per cursores pedites non sciamus; quia de vestra prosperitate sicut de nostra semper solliciti erimus. Et si nepotes nostri, filii fratris nostri, sui patris imitantes exempla, post nos pergere et contra nos insurgere voluerint, non expectetur ut commendemus fidelibus nostris ut nobis occurrant; sed prout plenius potuerint, statim ut hoc cognoscere potuerint nobis in adiutorium, prout citius potuerint, veniant, et ad hoc omnes semper warniti sint.

XXVI. Ut castellum de Compendio, a nobis coeptum, pro nostro amore et vestro honore perficiatur in testimonium dilectionis vestrae erga nostram benignitatem.

XXVII. De civitate Parisius, et de castellis super Sequanam et super Ligerim ex utraque parte, qualiter et a quibus instaurentur, specialiter etiam de castello sancti Dionysii.

XXVIII. De Wlframno et Gauzmaro et Hadeberto aurifice, sicuti statuimus, ita permaneant.

XXIX. De monetis.

XXX. Qualiter hoc perficiatur et ad effectum perveniat quod Nortmannis dari debet de coniecto.

XXXI. De honoribus Bosonis, Bernardi, et Widonis, et aliorum illarum partium. Et de cappis et aliis negotia-

toribus, videlicet ut Iudaei dent decimam, et negotiatores Christiani undecimam.

XXXII. In quibus ex nostris palatiis filius noster, si necessitas non fuerit, morari vel in quibus forestibus venationem exercere non debeat. Carisiacus penitus cum forestibus excipitur. Silvacus cum toto Lauduuensi similiter. Compendium cum Causia similiter. Salmonciacus similiter. In Ordreia villa porcos non accipiat; et non ibi caciet nisi in transeundo. In Attiniaco parum caciet. In Verno porcos accipiat tantum. Arduenna penitus excipitur, nisi in transeundo. Et villae ad servitium nostrum similiter. In Ligurio porcos et feramina accipiat. Aristallium cum foreste penitus excipitur. In Lens et Wara et Astenido et feramina et porcos capere potest. In Rugitusit, in Scadebolt, in Launif, tantummodo in transitu, et sicut minus potest. In Crisiaco similiter. In Lisga porcos tantum accipiat.

XXXIII. Ut Adelelmus de forestibus diligenter sciat quot porci et feramina in unaquaque a filio nostro caciata fuerint.

XVI. kalend. praedicti mensis, postquam Domnus Imperator Karolus adnuntiavit generaliter in populum de suo itinere Romam, et quia ordinatum habebat qualiter filius suus in regno isto consistat, et quorum in specialibus et generalibus causis utatur consilio et adiuvetur auxilio, et quia ordinatum habebat quomodo Nortmanni de isto regno expellantur, et postea defendantur, et si Werra de quacunque parte in isto regno surrexerit, comprimatur, vel defendatur, et quia de generalibus et specialibus causis generalia et specialia Capitula habebat disposita, quae filio suo et fidelibus suis, qui in isto regno remanebant, data habebat, et secum portabat, dixit quia de ipsis Capitulis quaedam Capitula excerpta habebat, quae in illorum omnium notitiam recitari volebat. Et tunc iussit Gauzlenum Cancellarium ut haec sequentia Capitula in populum recitaret.

HÆC CAPITULA FECIT DOMNUS KAROLUS IMPERATOR ET ADNUNTIARI IUSSIT NOVISSIME APUD CARISIACUM.

I. De honore et cultu Dei atque sanctarum Ecclesiarum quae auctore Deo sub ditione et tuitione regiminis nostri consistunt, Domino mediante, decernimus ut sicut tempore beatae recordationis Domni et Genitoris nostri excultae et honoratae atque rebus ampliatae fuerunt, et quae a nostra liberalitate honoratae atque ditatae sunt, de caetero

sub integritate sui serventur, et Sacerdotes atque servi Dei vigorem ecclesiasticum et debita privilegia iuxta reverendam auctoritatem obtineant, et eisdem principalis potestas et illustrium virorum strenuitas, seu reipublicae administratores, ut suum ministerium competenter exsequi valeant, in omnibus rationabiliter et iuste concurrant. Et filius noster haec supradicta similiter, Deo iuvante, conservet.

II. Ut omnes nostri fideles veraciter sint de nobis securi quia quantum potuerimus, et iuste et rationabiliter scierimus, unumquemque secundum sui ordinis dignitatem et personam honorare et salvare et honoratum ac salvatum conservare volumus. Et unicuique eorum in suo ordine secundum sibi competentes leges, tam ecclesiasticas quam mundanas, rectam rationem et iustitiam conservabimus; et nullum fidelium nostrorum contra legem vel iustitiam aut auctoritatem et iustam rationem aut damnabimus, aut dehonorabimus, aut opprimemus, vel indebitis machinationibus affligemus; et legem, ut praediximus, unicuique competentem, sicut antecessores sui tempore antecessorum nostrorum habuerunt, in omni dignitate et ordine nos, adiuvante Domino, servaturos perdonamus, illis videlicet qui nobis fideles et obedientes atque adiutores et cooperatores iuxta suum ministerium et personam consilio et auxilio secundum suum scire et posse et secundum Deum ac secundum seculum fuerint, sicut per rectum unusquisque in suo ordine et statu Imperatori suo et suo Seniori esse debet. Et Capitula quae Avus et Pater noster pro statu et munimine sanctae Dei Ecclesiae et ministrorum eius et pro pace ac iustitia populi ac quiete regni constituerunt, et quae nos cum fratribus nostris Regibus et nostris et eorum Fidelibus communiter constituimus, sed et quae nos consilio et consensu Episcoporum ac caeterorum Dei et nostrorum Fidelium pro suprascriptis causis in diversis placitis nostris conservanda statuimus, et manere inconvulsa decernimus, similiter et a filio nostro inconvulsa conservari volumus et mandamus.

III. Si Comes de isto regno obierit, cuius filius nobiscum sit, filius noster cum caeteris Fidelibus nostris ordinet de his qui eidem Comiti plus familiares propinquiores fuerunt, qui cum ministerialibus ipsius comitatus, et cum Episcopo in cuius parochia fuerit ipse comitatus, ipsum comitatum praevideant usque dum nobis renuntietur, ut filium illius qui nobiscum erit, de honoribus illius honoremus. Si autem filium parvulum habuerit, isdem filius eius cum ministerialibus ipsius comitatus, et cum Episcopo in cuius parochia consistit, eundem comitatum praevideant, donec obitus praefati Comitis ad notitiam nostram perveniat, et ipse filius eius per nostram concessionem de illius honoribus

honoretur. Si vero filium non habuerit, filius noster cum caeteris fidelibus nostris ordinet qui cum ministerialibus ipsius comitatus et cum Episcopo proprio ipsum comitatum praevideat, donec iussio nostra indefiat. Et pro hoc ille non irascatur qui illum comitatum praeviderit, si eundum comitatum alteri, cui nobis placuerit, dederimus quam illi qui eum catenus praevidit. Similiter et de vassallis nostris faciendum est. Et volumus atque praecipimus ut tam Episcopi quam Abbates et Comites seu etiam caeteri Fideles nostri hoc erga homines suos studeant conservare.

IV. Volumus etiam et expresse praecipimus quod si aliquis Episcopus, vel Abbas, aut Abbatissa, vel Comes, aut vassallus noster obierit, nullus res ecclesiasticas aut facultates diripiat, vel Comitis aut vassalli nostri aut alicuius defuncti res aut facultates invadere vel usurpare praesumat, vel uxoribus defunctorum laicorum ac filiis quamcunque violentiam inferat, et nullus ad illorum eleemosynam faciendam eleemosynarios eorum impediat. Quod si aliquis praesumpserit, et secundum leges mundanas hoc cum banno nostro componat, et secundum leges ecclesiasticas inde Ecclesiae, quam laesit, satisfaciat. Insuper nostram harmiscaram, secundum modum culpae, et ut nobis placuerit, sustineat.

Post haec lecta capitula, dedit omnibus licentiam cum Dei gratia et sua redeundi ad propria, exceptis his quos specialiter pro specialibus causis considerandis vel pro dona liberanda secum aliquantis diebus manere praecepit.

CAPITULA
LUDOVICI II.
FRANCORUM REGIS KAROLI CALVI F.

TITULUS I.

QUANDO COMPENDII CORONATUS EST.

Anno Incarnationis Dominicae DCCCLXXVII. *in Compendio palatio, haec quae sequuntur ab Episcopis petita sunt apud Hludouvicum Regem, et ab eo promissa Episcopis.*

PETITIO EPISCOPORUM.

A vobis perdonari nobis petimus ut unicuique de nobis et Ecclesiis nobis commissis, secundum primum Capitulum quod novissime in Carisiaco Domnus Imperator pater vester a se et a vobis servaturum, consentientibus fidelibus suis ac vestris, atque Apostolicae sedis Legatis, legente Gauzleno, denuntiavit, canonicum privilegium et debitam legem atque iustitiam conservetis et defensionem exhibeatis, sicut Rex in suo regno unicuique Episcopo et Ecclesiae sibi commissae per rectum exhibere debet.

PROMISSIO REGIS.

Promitto et perdono vobis quia unicuique de vobis et Ecclesiis vobis commissis, secundum primum Capitulum quod novissime in Carisiaco Domnus Imperator pater meus a se et a me servaturum, consentientibus Fidelibus illius ac nostris atque Apostolicae sedis Legatis, legente Gauzlenò, denuntiavit, canonicum privilegium et debitam legem atque iustitiam conservabo, et defensionem, quantum potuero, adiu-

vante Domino, exhibebo, sicut Rex in suo regno unicuique Episcopo et Ecclesiae sibi commissae per rectum exhibere debet.

Hoc est Capitulum quod hic commemoratur.

De honore quoque et cultu, etc. *ut supra pag.* 207 *et* 214.

Commendatio Ansegisi Episcopi et aliorum Episcoporum qui adfuerunt apud Compendium quando benedixerunt Hludouvicum filium Karoli Imperatoris.

Me ac Ecclesiam mihi commissam vobis commendo ad debitam legem et iustitiam conservandam ėt defensionem exhibendam, sicut Rex Episcopos Ecclesiae suae iusto iudicio conservare et exhibere debet.

Professio ipsorum.

Ego ille ipse sic profiteor, de ista die et deinceps isti Seniori et Regi meo Hludouvico Karoli et Hermentrudis filio, secundum meum scire et posse et meum ministerium, auxilio et consilio fidelis et adiutor ero sicut Episcopus recte Seniori suo debitor est, in mea fide et meo sacerdotio.

Ad suprascriptam vero Episcoporum petitionem haec quae sequuntur Rex Hludouvicus professus est Episcopis, et istam ipsam perdonationis scripturam manu sua eis dedit in Compendio II. *Kalendas Decembris.*

Promissio Hludouvici Regis.

Ego Hludouvicus, misericordia Domini Dei nostri et electione populi Rex constitutus, promitto, teste Ecclesia Dei, omnibus ordinibus, Episcoporum videlicet, Sacerdotum, Canonicorum, Monachorum, atque Sanctimonialium, regulas à Patribus conscriptas et apostolicis attestationibus roboratas ex hoc in futurum tempus me illis ex integro servaturum. Polliceor etiam me servaturum leges et statuta populo qui mihi ad regendum misericordia Dei committitur, per commune consilium fidelium nostrorum, secundum quod praedecessores mei Imperatores et Reges gestis inseruerunt, et omnino inviolabiliter tenenda et observanda decreverunt. Ego igitur Hludouvicus rectitudinis et iustitiae amore hanc spontaneam promissionem meam relegens manu propria firmavi.

TITULUS II.

Synodi Tricassinae.

Anno Incarnationis Dominicae DCCCLXXVIII. *Indictione* XII *o*), *mense Augusto lecta sunt in Synodo Tricassina haec quae sequuntur Capitula, statuta à Domno Iohanne summo Pontifice Romana, quae sancta Synodus recepit et confirmavit.*

(*De honore quem Episcopis debent saeculi Potestates.*)

I. Ut Episcopi cum omni reverentia à cunctis mundi Potestatibus debite honorentur; atque coram eis sedere nullatenus audeant, nisi illis praecipientibus. Et res ecclesiasticae à laicis et popularibus praeter Praesulum earum conscientiam nullo modo contingantur. Quod si post hanc nostram definitionem quis tentaverit, prius communione Ecclesiae repulsus, si non resipuerit, anathematis vinculo innodetur.

(*Ut Ecclesiarum possessiones ab Episcopis non petant quibus non licet.*)

II. Ecclesiarum sanctarum possessiones, id est, monasteria, mansa, cortes, villas, patrimonia, omniaque quae iurisdictionibus earumdem conveniunt, nullus suppetere à Romano seu reliquis Pontificibus praesumat, nisi personae quas canonica sancit auctoritas; ut est illud primo anno ordinationis nostrae apud beatum Petrum Apostolum constitutum.

(*Ut Capitula Ravennae statuta observentur.*)

III. Ut illa capitula quae anno praecedente apud Ravennam statuimus synodali collegio, inconvulsa ab omnibus observentur.

(*Ut Episcopi mutuo in vexationibus se adiuvent.*)

IV. Ut Episcopi nullo modo confratrum consacerdotumque suorum parvipendere audeant vexationes Ecclesiarumque pressuras; sed unanimiter cuncti baculo pastorali et apostolica auctoritate succincti, in praelio pro domo Israel, id est, Christi Ecclesiae, stare communiter non praetermittant.

---

o) Legend. *Indictione XI.*

(*Ut à propriis Episcopis excommunicati ab aliis non recipiantur.*)

V. Ut expulsi laici vel quilibet de Clero pro quibusdam facinoribus à propriis Episcopis, ab aliis iuxta Canonum statuta non suscipiantur, ut igne poenitudinis decocti, misericordiam Domini, prout potuerint, lacrymis fletibusque sibimet ante mortis obitum adquirant.

(*Ut liberum alterius hominem contra leges nemo recolligat.*)

VI. Nemo alterius liberum hominem, sicut iam in alia Synodo constituimus, recolligere praesumat sine illis causis quas leges mundanae praecipiunt. Si quis deinceps contra haec nostra statuta tentaverit, sciat se ab omni ordine ecclesiastico esse privandum.

(*Occultae fratrum accusationes interdictae.*)

VII. Confratrum Coepiscoporumque accusationes fieri occulte omni modo prohibemus; quia saepe contigit ut innocentes à malis huiusmodi condemnentur. Sed si accusatio super persona cuiuslibet Episcopi dicitur, canonice sancitus in publicum praetendatur. Quoniam scriptum est: *Cecidit de coelo accusator fratrum, qui accusabat eos ante conspectum agni.* Et iterum: *Qui odit fratrem suum homicida est.* Et: *Qui non diligit fratrem suum quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere?* His talibus documentis instructi, si quis contra hoc Dei decretum tentaverit Episcopus, Presbyter, et Diaconus, proprio honore privetur, laicus vero cuiuslibet dignitatis omni Christiana careat dignitate; et nisi utrique resipuerint, anathematis vinculo innodentur.

SUBSCRIPTIONES.

Iohannes Apostolicae Romanae Ecclesiae primae sedis Episcopus huic decreto à nobis promulgato subscripsi.
Walbertus Portuensis Episcopus subscripsi.
Petrus Forosempronii Episcopus subscripsi.
Pascasius Episcopus subscripsi.
Hincmarus Remorum metropolis Episcopus subscripsi.
Ansegisus Sennensis Archiepiscopus subscripsi.
Aurelianus Lugdunensis Archiepiscopus subscripsi.
Sigebodus Narbonensis Archiepiscopus subscripsi.
Rostagnus Arelatensis Archiepiscopus subscripsi.
Adalardus Turonensis Archiepiscopus subscripsi.
Teudericus Vesontionensis Archiepiscopus subscripsi.
Ottramus Viennensis Archiepiscopus subscripsi.
Isaac Lingonensis Episcopus subscripsi.
Gerboldus Cabillonensis Episcopus subscripsi.

Agilmarus Arvernensis Episcopus subscripsi.
Bernerus Gratianopolitanus Episcopus subscripsi.
Abbo Nevernensis Episcopus subscripsi.
Ottulfus Augustae Tricorum Episcopus subscripsi.
Gislebertus Carnotensis Episcopus subscripsi.
Hildeboldus Suessionensis Episcopus subscripsi.
Teotharius Gerundensis Episcopus subscripsi.
Ingelwinus Parisiorum Episcopus subscripsi.
Edenulfus Laudunensis Episcopus subscripsi.
Adebertus Silvanectensis Episcopus subscripsi.
Berno Catalaunorum Episcopus subscripsi.
Maricus Biterrensis Episcopus subscripsi.
Ecfridus Pictavensis Episcopus subscripsi.
Item Abbo Magalonensis Episcopus subscripsi.
Frodoinus Barcilonensis Episcopus subscripsi.
Arnaldus Tullensis Episcopus subscripsi.

Iohannis VIII. Papae Adlocutio ad Regem sub finem Synodi.

Vos, carissime fili Hludouvice gloriose Rex, precor in defensionem, liberationem, atque exaltationem sanctae Romanae Ecclesiae, sicut praedecessores vestri fecerunt, et vobis sub attestatione facere mandaverunt, sine procrastinatione et ulla dilatione succurrite: quia ministri Dei estis, vindices in ira in his qui male agunt, et non sine causa gladium portatis; ne forte, quod absit, illa vos aut regnum vestrum culpa contegat quae quosdam veteres Reges inimicis et infidelibus Dei quondam parcentes damnabiliter strinxit. Vel si aliud placet, praesentaliter in isto loco date, per Deum et beatum Petrum vos coniuro, sine mora responsum.

Confirmatio legis Karoli de compositione sacrilegii, edita coram Hludouvico Rege et Episcopis LIII. in Concilio Tricassino, et eorum auctoritate iuncta Gothicae legi.

Iohannes, Episcopus servus servorum Dei omnibus Episcopis per Narbonensem atque Hispanicas provincias consistentibus, Abbatibus, Presbyteris, cunctisque simul ordinibus divino ministerio mancipatis, necnon Comitibus, Vicecomitibus, Vicariis, Centenariis, Iudicibus, et omnibus in potestatibus constitutis in Hispania et Gothia provinciis degentibus, omnique populo occidentali catholico, salutem et apostolicam benedictionem. Auctore omnipotente Deo mediante, Incarnationis Domini nostri Iesu Christi anno DCCCLXXVIII. Indictione XI. XV. Kalendas Septembris, Domno videlicet Hludouvico serenissimo regnante anno primo, actum est à nobis apud urbem Trecas pro statu sanctae Dei Ec-

clesiae synodale Concilium: ubi sedentibus nobis in corona, venit ante praesentiam nostram filius noster Sigebodus primae sedis Narbonensis Episcopus cum suis suffraganeis Episcopis, et detulit nobis librum Gothicae Legis, ubi nihil habebatur de sacrilegiis; et in eisdem legibus scriptum erat ut causae quas illae leges non habent, non audirentur a iudicibus illius patriae. Atque ita ius sanctae Ecclesiae suffocabatur ab incolis Galliae et Hispaniae provinciis. Unde nostra serenitas cum praescriptis Episcopis, inspectis Legibus Romanis, ubi habebatur de sacrilegiis, invenimus ibi a Iustiniano Imperatore legem compositionis sacrilegii constitutam, scilicet in quinque libras auri optimi. Sed nos leniorem legem praecipimus esse tenendam quae a Karolo est constituta pio Principe de compositione sacrilegii, videlicet in triginta libras examinati argenti, id est, sexcentorum solidorum argenti purissimi. Ideoque quisquis inventus fuerit reus sacrilegii, istam leviorem compositionem emendet ipsis Episcopis vel Abbatibus sive personis ad quos sacrilegii quaerimonia iuste pertinuerit. Et si ipse reus sacrilegii facere noluerit, tamdiu excommunicationi subiaceat usquequo praedictam compositionem sexcentorum solidorum persolvat. Et si in hac obstinatione mortuus fuerit, corpus eius cum psalmis et hymnis non deferatur ad sepulturam. Et praecipimus ut in fine codicis legis mundanae scribatur haec lex.

TITULUS III.

CONVENTUS FURONENSIS.

Conventio quae inter gloriosos Reges Hludouvicum filium Karoli Imperatoris, itemque Hludouvicum filium Hludouvici Regis, in loco qui vocatur Furonis, *kalendis Novembris, ipsis et communibus fidelibus ipsorum faventibus et consentientibus, facta est anno Incarnationis Dominicae* DCCCLXXIX, *Indictione* XII p), *dicente Rege Hludouvico filio Karoli.*

Sicut inter patrem meum Karolum et patrem vestrum Hludouvicum regnum Hlotharii divisum fuit, volumus ut ita consistat. Et si aliquis nostrorum fidelium de regno paris sui ex hoc aliquid purprisum habet, iussu nostro illud dimittat.

p) Praeferenda est lectio unius Cod. *anno DCCCLXXVIII, Indictione XI.*

De regno vero quod Hludouvicus Imperator Italiae habuit, quia necdum ex illo aliqua divisio facta est, quicunque modo illud tenet, ita teneat, donec Domino volente iterum simul venientes, cum communibus fidelibus nostris inveniamus et diffiniamus quod ex hoc melius et iustius nobis visum fuerit.

De regno autem Italiae quia modo nulla ratio esse potest, omnes sciant quia partem nostram de illo regno et requisivimus et requirimus, et Domino auxiliante requiremus.

Ista sequenti die statuta sunt.

I. Ut quia firmitas amicitiae et coniunctionis nostrae modo, quibusdam praepedientibus causis, esse non potuit, usque ad illud placitum quo simul ut conveniamus statutum habemus, talis amicitia inter nos maneat, Domino auxiliante, de corde puro et conscientia bona et fide non ficta ut nemo suo pari vitam, regnum, aut fideles suos, vel aliquid quod ad salutem sive prosperitatem ac honorem regni pertinet, discupiat aut forconsiliet.

II. Ut si in cuiuscunque nostrum regnum Pagani sive pseudochristiani insurrexerint, unusquisque veraciter suum parem, ubicunque necessitas illi fuerit, et ipse rationabiliter potuerit, aut per semetipsum aut per suos fideles et consilio et auxilio, prout melius potuerit, adiuvet.

III. Ut si ego vobis superstes fuero, filium vestrum Hludouvicum adhuc parvulum et alios filios vestros quos vobis Dominus donaverit, ut regnum paternum hereditario iure quiete tenere possint, et consilio et auxilio, prout melius potuero, adiuvabo. Si autem vos mihi superstes fueritis, filios meos Hludouvicum et Karlomannum et alios quos divina pietas mihi donare voluerit, ut regnum paternum quiete tenere possint, similiter et consilio et auxilio, prout melius potueritis, adiuvetis.

IV. Ut si aliqui susurrones et detractores, et qui paci nostrae invident, et quietum regnum esse non patiuntur, inter nos lites et contentiones et discordias seminare voluerint, nullus nostrum hoc recipiat aut libenter acceptet; nisi forte hoc ad rationem coram nobis utriusque et communibus fidelibus nostris perducere voluerit. Si vero hoc noluerit, cum nullo nostrum aliquam societatem habeat; sed omnes illum sicut mendacem et falsarium, et inter fratres volentem seminare discordias communiter à nobis abiciamus, ne de caetero quisque talia mendacia auribus nostris inferre audeat.

V. Ut communiter, prout citius potuerimus, Missos nostros ad Karlomannum et Karolum gloriosos Reges dirigamus, qui eos ad placitum, quod VIII. Idus Februarii statutum habemus, invitent, et ut nullatenus venire differant, obse-

crent. Et si secundum quod optamus venire voluerint, communiter nos ad Dei voluntatem et sanctae Ecclesiae salvationem ac communem honorem nostrum et profectum ac salvamentum totius populi Christiani nobis commissi, Domino cooperante, ita coniungamus ut de caetero in eo qui unus est unum simus, et unum velimus, et idipsum dicamus, secundum Apostolum, et faciamus omnes, et non sint in nobis ulla schismata.

VI. Si autem illi obsecratione nostra vocati et invitati, aut Missi eorum ad praefatum placitum venire distulerint, nos, secundum quod statutum habemus, illuc omnino venire et nos secundum Dei voluntatem coniungere omnimodis non omittamus; nisi forte talis inevitabilis necessitas evenerit pro qua id fieri nullatenus possit. Et si hoc acciderit, ad tempus quisque pari suo hoc rescire faciat, et propterea amicitia nostra nec minuatur nec immutetur, donec, Domino volente, congruo tempore perfecte confirmetur.

VII. Ut res Ecclesiarum, in cuiuscunque regno caput fuerit, tam de Episcopatibus, quam de Abbatiis, sine ulla contradictione Rectores ipsarum Ecclesiarum illas possideant. Et si aliquid ibi misfactum à quoquam est, in cuiuscunque regno illae res consistunt, legaliter exinde iustitiam reddere faciat.

VIII. Et quia per vagos et in tyrannica consuetudine inreverentes homines pax et quies regni perturbari solet, volumus ut ad quemcunque nostrum talis venerit ut de his quae egit rationem et iustitiam subterfugere possit, nemo ex nobis illum ad aliud recipiat vel retineat nisi ut ad rectam rationem et debitam emendationem perducatur. Et si rationem rectam subterfugerit, omnes in commune in cuius regnum venerit, illum persequamur, donec aut ad rationem perducatur, aut de regno expellatur, vel deleatur.

IX. Volumus ut hi qui merito proprietatem illorum in nostro regno perdiderunt, ita iudicentur sicut temporibus antecessorum nostrorum inventum fuit. Qui vero dicunt se iniuste proprietatem illorum perdidisse, veniant in nostram praesentiam, et sicut iustum est, ita illis iudicetur, et sua recipiant.

Hoc dicto, Hludouvicus Hludouvici filius ad sua rediit; et Hludouvicus Karoli filius per Arduennam veniens anno Incarnationis dominicae DCCCLXXIX. *in Longlario Nativitatem Domini celebravit.*

CAPITULA
KARLOMANNI
FRANCORUM REGIS, LUDOVICI II. F.

TITULUS I.
APUD CARISIACUM.

Quando post mortem Ludovici Fratris integrum regnum sortitus est anno DCCCLXXXII. *mense Septembri.*

Petitio Episcoporum ad Domnum Charolomannum Regem, quando ei se commendaverunt in Carisiaco V. Idus Septembris anno DCCCLXXXII.

A vobis perdonare petimus ut unicuique de nobis et Ecclesiis nobis commissis, secundum primum Capitulum quod novissime in Carisiaco Domnus Imperator avus vester à se et à patre vestro servaturum, consentientibus fidelibus illius ac patris vestri atque apostolicae sedis Legatis, legente Gauzleno, denuntiavit, canonicum privilegium et debitam legem atque iustitiam conservetis, et defensionem exhibeatis, sicut Rex in suo regno unicuique et Episcopo et Ecclesiae sibi commissae per rectum exhibere debet, et quemadmodum continetur in scripto quod in Ferrariorum monasterio coram altare sancti Petri perdonastis, et manu propria una cum fratre vestro confirmastis.

Promissio Domni Karolomanni Regis ad supradictam petitionem.

Promitto et perdono vobis quia unicuique de vobis et Ecclesiis vobis commissis, secundum primum Capitulum quod novissime in Carisiaco Domnus Imperator avus meus à se et à patre meo servaturum, consentientibus fidelibus suis ac patris mei atque apostolicae sedis Legatis, legente Gauzleno, denuntiavit, canonicum privilegium et debitam legem atque iustitiam conservabo, et defensionem, quantum potuero, adiuvante Domino, exhibebo, sicut Rex in suo regno unicuique Episcopo et Ecclesiae sibi commissae per

15

rectum exhibere debet, et quemadmodum continetur in scripto quod in Ferrariorum monasterio coram altare sancti Petri perdonavi. In hoc ut vos mihi secundum Deum et secundum seculum sic fideles adiutores et consilio et auxilio sitis sicut vestri antecessores boni meis melioribus praedecessoribus extiterunt, secundum scire et posse.

TITULUS II.

In Broilo Compendii.

Haec Capitula, quae sequuntur, sunt promulgata à Domno glorioso Rege Karlomanno anno Incarnationis Dominicae DCCCLXXXIII. VIII. *kal. Martias, feria* VI. *anno regni sui in Francia primo, in Broilo Compendii palatii, de rapinis.*

I. Communi fidelium nostrorum consilio statutum habemus ut rapinam nullus deinceps faciat, aut facienti consentiat.

II. Ut rapina quae retro est acta, cum omni diligentia emendetur, et condignam pro hoc harmiscaram is qui eam fecit sustineat.

III. Ut si quis post hunc conventum et bannum nostrum rapinam faciens inventus fuerit, is cuius homo eam fecerit, eum ad legalem emendationem in praesentiam nostram adducat. Quod si eum adducere non potuerit, pro eo secundum statuta legum emendet. Eum autem qui iustitiam fugerit sciant omnes esse forbannitum, ita ut nullus eum nisi ad praesentandum recipiat.

TITULUS III.

Apud Vernis Palatium. p)

[*De cultu Dei et Religionis in regio palatio; de compositione furti; de adiutoribus Episcoporum.*]

[PRAEFATIO.]

In nomine sanctae et individuae Trinitatis, Karlomannus, gratia Dei Rex, omnibus venerabilibus Episcopis, Abbatibus, Comitibus, Iudicibus, omnibusque sanctae Dei Ecclesiae et nostris fidelibus. Cum ad palatium Vernis anno Dominicae

p) In Capitulis huius Tituli quaedam ex veteri codice Palatino, ex Reginone, et Burchardo inter uncos ponenda iudicavimus, quae sunt extra lectionem Baluzii.

Incarnationis DCCCLXXXIV. anno autem regni nostri quinto, Indictione secunda, mense Martio convenissemus, et pàrs fidelium nostrorum nobiscum, placuit ut quaedam statuta sacrorum Canonum necnon quaedam Capitula antecessorum nostrorum renovarentur, quia graviter et moleste ferimus quod peccatis impedientibus, et malitiis perversorum hominum exuberantibus, ultra modum vilescunt atque pene adnullata existunt, praecipue illa quae contra malum rapinae et depraedationis à sanctis Patribus sunt promulgata, et à Christianissimis Regibus auctoritate regia confirmata. Si quidem ita passim longe lateque hoc venenum diffusum et dispersum est ut quasi libere iam male abutantur omnes infecti et corrupti corpore et anima hoc tam sceleratissimo atque mortifero morbo, non recogitantes hoc quod Paulus dicit, immo Deus omnipotens per ipsum: *Rapaces regnum Dei non possidebunt.* Neque illud quod alibi Apostolus ait, quia si nosmetipsos comedimus et consumimus, id est, depraedamur, cito deficiemus. Completur ergo in nobis, immo per nos, quod omnipotens Deus per Isaiam Prophetam improperat dicens: *Unusquisque carnem brachii sui vorabit,* id est, substantiam fratris sui diripiet. Carnem enim brachii sui devorat, et sanguinem brachii sui bibit, qui substantiam proximi sui tollit, unde caro sustentari debuit. Non est autem mirum si Pagani et exterae nationes nobis dominantur, nobisque bona temporalia tollunt, dum unusquisque proximo suo per vim tollit unde vivere debet. Ideo iuste convenit nobis illud quod omnipotens Deus per Isaiam Prophetam minatur dicens: *Vae qui praedaris, nonne et ipse praedaberis?* Nos vero praedamur fratres nostros et idcirco Pagani merito nos nostramque substantiam depraedantur. Quomodo igitur securi poterimus pergere contra inimicos sanctae Dei Ecclesiae et nostros, cum rapina pauperis inclusa est in domo nostra? et non solum domi reclusa est, verum etiam plerumque evenit ut pleno ventre rapina in hostem quidam proficiscantur. Et quomodo poterimus inimicos nostros devincere, cum sanguis fratrum nostrorum ab ore nostro distillat, et manus nostrae plenae sunt sanguine, et brachia pondere miseriarum et rapinarum gravantur, totaque virtus animi corporisque debilitatur? Preces nostrae à Deo non recipiuntur, quia clamores et ploratus altaque suspiria pauperum et orphanorum, pupillorum atque viduarum praeoccupant et praeveniunt preces nostras, quae crudis carnibus fratrum nostrorum gravatae raucitudinem acceperunt, nullam sonoritatem virtutum habentes. Et sunt multi qui ex ipsa rapina videntur eleemosynas facere, non intelligentes quod de talibus dicit Esaias: *Qui offert Domino de rapina ablationem, quasi qui mactet filium ante patrem.* Et

sunt nonnulli qui de homicidiis, adulteriis, periuriis, incendiis consilium et poenitentiam quaerunt, et malum rapinae pro nihilo ducunt, non intellegentes quia quot pauperes quis exspoliat, et fame ac nuditate periclitari facit, tot homicidia perpetrat: quia tunc proximum suum interficit dum unde vivere debet ei tollit. Et scimus, dicente Paulo Apostolo, quia omnis homicida non habet vitam in regno Dei, et homicidas et adulteros iudicabit Deus. Quia ergo rapaces regnum Dei non possidebunt, nisi ea reddiderint quae tulerint, et insuper poenitentiam egerint, fugiamus hoc tantum malum unde tot ac tanta alia mala procedunt, et diligamus proximos sicut nosmetipsos, adimplentes legem quae dicit: *Non concupiscas rem proximi tui, nec omnia quae illius sunt.* Quia aliter neque inimicis nostris poterimus resistere, neque regnum Dei possidere.

I. Volumus itaque ut palatium nostrum, more praedecessorum nostrorum, et Dei cultu, et regali honore, sed et religionis habitu, et unanimitatis concordia, atque pacis ordine stabiliatur, et in eodem palatio nostro pax praedecessorum nostrorum sanctionibus servata per omne regnum nostrum exequenda proferatur.

II. Decernimus igitur ut omnes in palatio nostro commanentes, et illud undique adeuntes pacifice vivant. Quod si aliquis corrupta pace rapinam exercuerit, per nostram regiam auctoritatem et Missi nostri iussionem ad palatinam adducatur audientiam; ut secundum quod in Capitulis antecessorum continetur, legali multetur iudicio, tripla compositione peracta cum dominico banno.

III. Si quis vero absque Seniore aut infra palatium aut circa illud degens hoc idem fecerit, hunc Missus noster adeat, et ad ipsum palatium iussu nostro eum venire praecipiat. Quod si ausu temerario venire contempserit, vi ad nostram praesentiam adducatur, subdendus praedecessorum nostrorum sanctionibus. Si autem et nos et Missum nostrum contempserit, et ad nos venire noluerit, et se defendendo ibi occisus fuerit, et aliquis parentum aut amicorum eius inde faidam fidelibus nostris, qui eum occiderint, portare voluerit, potestative eam iurare faciemus, et fideles nostros regia auctoritate exinde adiuvabimus.

IV. Placuit etiam nobis et fidelibus nostris ut quicunque infra regnum nostrum aliquid rapuerit aut depraedatus fuerit, omnia in triplum componat, et bannum dominicum persolvat, et insuper publicam poenitentiam inde faciat, sicut in Capitulari antecessorum continetur. Si autem colonus aut servus fuerit, similiter omnia in triplum componat, aut dominus pro eo sexaginta ictus bene pressos accipiat, et insuper publicam poenitentiam inde agat; cuius modus erit

in consideratione Episcopi, secundum quantitatem facti: quia fornicationes et adulteria atque homicidia, necnon incendia, ebrietates, aliaque quamplura vitia exinde prodeunt. Si quis autem negaverit factum, si comprobatus non fuerit, propria manu iuramento se excondicat; excepto nostris vassis dominicis, pro quibus illorum homines meliores iuramentum persolvent. Hoc vero cum summa diligentia tali modo procurabitur.

V. Episcopus in cuius parochia aliquis consistens aliquid depraedatus fuerit; semel et bis atque tertio, si necesse fuerit, vocabit illum sua admonitione per suum Presbyterum canonice ad emendationem [sive ad compositionem] et ad poenitentiam, ut Deo et Ecclesiae satisfaciat quam laesit. Si autem despexerit atque contempserit eius admonitionem atque saluberrimam invitationem, feriat illum Pastorali virga, hoc est, sententia excommunicationis, ut a communione sanctae Ecclesiae omniumque Christianorum sit separatus usque ad congruam satisfactionem et [dignam] emendationem. Quam excommunicationem debebit idem Episcopus Seniori illius notam facere et omnibus suis Coepiscopis, ne eum recipiant usque ad [dignam] satisfationem.

VI. De illis autem qui infra parochiam beneficia et alodum non habent, et alterius Episcopi parochiani sunt, et dum ad curtem pergunt, aut de loco ad locum iter faciunt, rapinas et depraedationes infra parochiam faciunt, placuit nobis [et fidelibus nostris] ut si ita prope Episcopum, ut ei depraedatio illorum nota fieri possit, antequam parochiam eius exeant, mittat strenuum et prudentem Presbyterum, qui sua vice rationabiliter illos ad emendationem vocet. In quo superior modus compositionis et emendationis servabitur, si vocati venire voluerint. Si vero vocationem atque ammonitionem Episcopi superbe contempserint, simili sententia excommunicationis feriantur qua et illi qui infra parochiam res aut beneficia habent, et insuper excommunicentur, ne extra parochiam exeant antequam superius statuta adimpleant. Quorum excommunicatio Seniori illorum et proprio eorum Episcopo significanda est, ne eos recipiant antequam illuc redeant ubi rapinam fecerunt, ibique pleniter emendentur.

VII. Et quoniam Episcopi, qui nostris et suis et communibus Ecclesiae atque totius regni necessitatibus occupati sunt, non valent cuncta soli *q*) prospicere quae infra fines parochiae illorum perpetrantur, statuimus ut quotiescunque Episcopi à propria civitate digrediuntur, tales adiu-

---

q) al. ms. *sibi*.

tores unusquisque in sua civitate relinquat qui haec omnia in sua civitate prudentissime peragant, et pauperes sanguine Christi redempti semper in civitate praesentem inveniant à quo responsum et consolationem accipiant. In vicis autem, et villis longe à civitate remotis, constituat unusquisque Episcopus reverendos et cautos atque prudentia [morum] temperatos Presbyteros, qui sua vice superius statuta [modeste] perficiant, et ad quos alii Presbyteri iuniores et minus cauti suam causam referant.

VIII. Placuit nobis [et fidelibus nostris] pro communi utilitate et instanti necessitate ut nullus Episcoporum graviter ferat si eius parochianum pro huiusmodi causa depraedationis alter Episcopus excommunicaverit.

IX. Et quia ad tantum malum funditus eradicandum [atque tollendum] et tantum bonum plantandum [atque statuendum] nec esse habet episcopalis auctoritas iudiciali potestate adiuvari, placuit nobis nostrisque fidelibus in commune ut Missi dominici suis in locis ex hoc fideliter adiuvent, et Comes praecipiat suo Vicecomiti suisque [Vicariis atque] Centenariis ac reliquis ministris reipublicae, necnon francis hominibus mundanae legis documentis eruditis, ut pro amore Dei omnipotentis ac pace sanctae Ecclesiae et fidelitate nostra ex hoc adiuvent, quantum melius potuerint [tam per se quam cum Ministris Ecclesiae,] quoties Episcopi aut ministri illorum, sive etiam ipsi pauperes, [super hac re] eos appellaverint; ita ut Ministri Ecclesiae habeant auctoritatem sui Episcopi, et Ministri Comitis auctoritatem nostram et sui Comitis.

X. Volumus autem ut si episcopalem aut regiam auctoritatem ausu temerario aliquis pro nihilo duxerit, in Comitatu consistens aut iter faciens, si quod iniuste abstulerit, legaliter emendare contempserit, et rebellis existens, si ibi occisus fuerit, nulli fidelium nostrorum, qui eum occiderit, aliquis faidam portet, neque pro eius morte aliquid componat. Si vero aliquis parentum [aut amicorum] eius aliquam [inde] faidam portare voluerit, potestative eam iurare faciemus, et fideles nostros regia auctoritate exinde adiuvabimus.

XI. De nostris quoque dominicis vassallis iubemus ut si aliquis praedas egerit, Comes in cuius potestate fuerit, ad emendationem eum [venire] vocet. Qui si Comitem aut Missum illius audire noluerit, per forciam illud emendare cogatur, prout lex docet, et quemadmodum in Capitularibus Regum [antecessorum nostrorum] tenetur insertum, in eodem loco ubi praeda commissa fuerit. Quod si proclamaverit se ante praesentiam nostram velle distringi potius quam ante Comitem, per credibiles fideiussores aut per sa-

cramentum melioris hominis ante nos venire permittatur, ut ibi talis ratio finem accipiat. Honorem enim talem nostris vassis dominicis concedimus ut ipsi non sicut reliqui manu propria sacramentum iurent, sed melior homo illorum et credibilior illud agere non differat. Si autem quae supra diximus despexerint, et nullo modo emendare voluerint, et in contemptu permanentes ibi occisi fuerint, nullam contra ipsos qui eos occiderint iracundiam tenebimus unquam. Quod si aliquis parentum [aut amicorum eorum] inde faidam portare voluerit, [potestative eam ei iurare faciemus, sicut superius dictum est, et] nostra regia exinde eum *r*) iuvabimus. Si vero dixerint quod eis Comes non secundum legem fecerit, sed pro aliquo iracundia [aut invidia] quam [ante] contra illos tenebat, [illud fecerit,] hoc Comes eis ante nos satisfaciat, [secundum quod nobis placuerit,] quod non ob aliud quam pro rapina sit actum.

XII. Ut autem omnis occasio rapinae tollatur, volumus ut Presbyteri, qui bonum exemplum [caritatis] omnibus ostendere debent, hospitales existant, (sicut Apostolus dicit: *Hospitales invicem sine murmuratione:* [quam. *s*] praebeant iter facientibus, quia per illam placuerunt quidam Deo angelis hospitio susceptis *t*).

XIII. Placuit nobis [et nostris fidelibus] ut Presbyteri suos parochianos admoneant ut et ipsi hospitales existant, et nulli iter facienti mansionem denegent. Et ut omnis occasio rapinae tollatur, (nihil carius vendatur transeuntibus nisi sicut in mercato accipiunt *u*). Quod si carius vendere voluerint, ad Presbyterum transeuntes hoc referant, et illius iussu cum humanitate eis vendant.

XIV. Volumus ut Presbyteri et ministri Comitis villanis praecipiant ne collectam faciant, quam vulgo *geldam* vocant, contra illos qui aliquid rapuerint. Sed causam suam ad illum Presbyterum referant qui Episcopi Missus est, et ad illos qui in illis locis ministri Comitis super hoc existunt, ut omnia prudenter et rationabiliter corrigantur.

---

r) Cod. Palat. *illos.*

s) Cod. Palat. *et hospitalitatem.*

t) Regino et Burchardus: *Iuxta dominicum et Apostolicum Praeceptum, et humanitatem praebeant iter facientibus: quia per hospitalitatem placuerunt quidam Deo, Angelis hospitio receptis. Et Dominus in die iudicii dicturus est electis: Hospes eram, et suscepistis me. Et Iob dicit: Hospitium meum semper viatori patuit.*

u) Cod. Palat. et Regino sic legunt: *nihil carius vendant transeuntibus nisi quanto in mercato vendere possunt.*

CAPITULUM ODONIS REGIS,

Quando unctus est a Walterio Archiepiscopo Senonensi anno DCCCLXXXVIII.

Promissio Odonis Regis.

Promitto et perdono unicuique vestrum et Ecclesiis vobis commissis quia canonicum privilegium et debitam legem atque iustitiam conservabo, et contra depraedatores et oppressores Ecclesiarum vestrarum et rerum ad easdem pertinentium defensionem secundum ministerium meum, quantum mihi posse Deus dederit, exhibebo; et ius ecclesiasticum et legem canonicam vobis ita conservabo, et res Ecclesiarum vestrarum, tam a Regibus, vel Imperatoribus, quam a reliquis Dei fidelibus collatas, sub integritate et immunitate absque aliqua inhonoratione permanere concedam, quas modo iuste et legaliter vestrae retinent Ecclesiae; et eas augmentare et exaltare secundum debitum uniuscuiusque servitium, prout scire et posse mihi Deus rationabiliter dederit et tempus dictaverit, studebo, sicut mei antecessores, qui hoc bene et rationabiliter observaverunt, vestris praedecessoribus; in hoc ut vos mihi secundum Deum et secundum seculum sic fideles adiutores et consilio et auxilio sitis sicut vestri antecessores boni meis melioribus praedecessoribus extiterunt, secundum scire et posse. Et quae retro malo sunt ingenio depravata, in meliorem et pristinum gradum, adiuvante me divina clementia, reformabo cum vestro et aliorum nostrorum fidelium consilio et auxilio. *Confirmatio Odonis Regis.* ODO.

CAPITULA
KAROLI III.
FRANCORUM REGIS, LUDOVICI II. F.

TITULUS I.

Constitutio dotis Friderunae Reginae Uxoris Karoli III. *facta apud Attiniacum anno Christi* DCCCCVII.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus, divina propitiante clementia, Rex. Si Regum consuetudines antiquorum exequimur, necnon patrum mores praecedentium imitamur, fideliumque nostrorum benigne consulta suscipimus, regium proculdubio honorem amplificamus, nobisque profuturum indubitanter credimus. Proinde omnibus sanctae Dei Ecclesiae nostrisque praesentibus atque futuris compertum sit fidelibus quod cum nostris nos regni negotia tractantes consiliariis, de nostro nos commonuere coniugio, salubre dicentes fore et opportunum si coniux condigna lateri adhaereret regio, ex qua filiorum, Deo largiente, totius regni profutura procederet propago. Eorum itaque admonitionibus sollicitati et consiliis exhortati quandam nobili prosapia puellam nomine Friderunam, communi duntaxat consensu fidelium, Deo, ut credimus, cooperante, secundum leges et statuta priorum nobis imperiali connubio sociavimus, regnique consortem statuimus. Quocirca regali eam more propriis rebus disponentes ditare, duos ei dotis nomine concedimus fiscos iugiter possidendos et pro libitu disponendos, Corbiniacum videlicet in Comitatu Laudunensi, cum Ecclesia quae est beati Petri Apostoli honore dicata, ubi confessoris Christi quiescit corpus Matulfi *v)*, et Ecclesia una in Cruona; Pontigonem quin etiam in pago sibi vitam resque ecclesiasticas auferret, omnemque famili-

v) Legend. *Marculfi.*

Pertensi super fluvios Saltum et Brustionem, utrumque per hanc praesentem concedimus auctoritatem et de nostro iure in ius et proprietatem seu dominationem illius transfundimus et perpetualiter habendos delegamus. Quapropter regiae hoc munificentiae edictum fieri ac memoratae seu dilectae coniugi Friderunae iussimus dari; per quod praecipimus atque praecipiendo iubemus ut suprascriptos fiscos, Corbiniacum scilicet et Pontigonem, uti praesentialiter ad nos pertinere videntur, cum omni eorum integritate, Ecclesiis videlicet praescriptis et mancipiis utriusque sexus, terris cultis et incultis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, molendinis, piscationibus, mobilibus et immobilibus, exitibus et regressibus, et universis legitimis terminationibus iuste et legaliter ad se pertinentibus, perpetualiter habeat, teneat atque possideat, et quicquid exinde facere voluerit, liberam et firmissimam in omnibus habeat potestatem. Ut autem haec largitionis nostrae donatio et concessionis roboratio continuum obtineat firmitatis vigorem, manu propria subter firmatam nostro praecepimus anulo insigniri.

Signum Karoli gloriosissimi Regis.

Arnulphus Notarius ad vicem Alberici w) Episcopi recognovit.

Datum XIII. kalendas Maias, Indictione decima, anno XV. regnante Domno Karolo gloriosissimo Rege, redintegrante X.

Actum Attiniaco palatio in Dei nomine feliciter. Amen.

TITULUS II.

TUNGRENSIS EPISCOPATUS CONTROVERSIA.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus, vir illustris, divina propitiante clementia, Rex Francorum, omnibus Archiepiscopis et Episcopis in regno nobis a Deo commisso constitutis, pax et salus ab eodem Deo aeterno.

I. Quia divinae propitiationis beneficia, quae ab ipso ab ipsis crepundiis experti sumus, nullatenus enumerare possumus, idcirco laudem Domini loquetur os meum, et benedicet nomen sanctum eius in seculum seculi. Unde quia, pluribus nostris exigentibus meritis, multotiens adversa quaeque sustinuimus, credimus non hoc ad nostrae damnationis meritum, sed ad gratiam suae reconciliationis nobis fore permissum: ut flagellis eius eruditi, discamus perversa cavere,

w) Legend. *Askerici.*

et in cunctis eius voluntatibus parere. Sicut vobis de multis notum est, cum olim quidam nostri fideles, a nostra debita fidelitate exorbitantes, vitam et regnum nobis auferre moliti sunt, euntes post inimicos nostros, eisque familiariter inhaerentes, res et episcopia nostri regni ab ipsis dari sibi concupierunt. Ut ergo de multis taceamus, unum qui nobis nostris visceribus serpentinum virus infudit, vestrae sanctitati propalabimus, Hilduinum videlicet, qui contra regalem agens potestatem, contra quoque Apostoli dicta, (ubi dicitur: *Deum timete, Regem honorificate.* Et: *Non est potestas nisi a Deo.* Et: *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Non est enim potestas nisi a Deo.*) et adversus citharoedi David dicta, ubi ad Dominum loquitur: *Imposuisti homines super capita nostra*, quique ultra Rhenum ad inimicos nostros proficiscens, minimeque reminiscens sacramentorum suorum nobis promissorum, eaque retro dorsum abiciens, ab Heinrico inimico nostro Episcopium Tungrensis Ecclesiae expetiit, suaque damnatione contra omnia statuta tam sacrorum Patrum quam Regum videlicet antecessorum nostrorum usurpavit. De qualibus in libro Regum Capitulari ita dicitur: *Si quis praesumpserit quam non meruit a Principe vel Seniore iusto dignitatem, sacrilegus habeatur.* Et beatus Gregorius: *Sicut qui invitatus renuit, quaesitus refugit, sacris est altaribus admovendus, sic qui ultro ambit, vel qui importunus se ingerit, proculdubio est repellendus. Nam qui nititur ad altiora contendere, quid agit nisi ut crescendo decrescat? Cur non perpendit quia benedictio illi in maledictum convertitur qui ad hoc ut fiat haereticus promovetur.*

II. Cum quidam pestiferi viri, ut supra memoravimus a nostra fidelitate deviarent, convocavimus Archiepiscopos praesules XVI. nostri regni, nonnullos etiam Proceres, Marchiones, et Comites, Optimatesque, ut eorum consilio, auctoritate, atque virtute, tantae vesaniae resisteremus. Inventum est ut nova gibborum genera novis medicationibus secarentur ac sanarentur, pellentes eos episcopali auctoritate sacrorumque Canonum constitutione a coetu et consortio Christianorum. Quorum praesumptioni ac nefandae tyrannidi Hilduinus se intumescens, datis Heinrico suisque Proceribus complurimis auri argentique ponderibus, non solum cum eis scienter participavit, sed etiam ex thesauris Ecclesiae Tungrensis, quos instinctu diabolico rapuerat vel furatus fuerat, quibusdam minis ac terroribus egit ut Herimannus Agrippinae civitatis Archiepiscopus per violentiam Heinrici suorumque fidelium illum in Pontificem consecraret. Nam si non fecisset, sicut ipse venerabilis Archiepiscopus nobis postea in praesentia plurimorum retulit,

am trucidaret, ac illorum bona diriperet. Ideoque absque legitimorum antecessorum auctoritate eum consecravit, ut ipse adhuc testatur, sed tantis terroribus ac diris crudelitatibus coactus. Unde in Nicaeno Concilio ita ad locum invenitur: *Si quis ex Clero deprehensus fuerit cum excommunicatis communicare, etiam ipse privetur communione, tanquam qui regulas confundit.* Quae longe lateque in diversis Conciliis et Capitularibus Regum de excommunicatis inveniuntur.

III. Idem etiam Hilduinus res nostri regni ex praefato Episcopio invasit, diripuit, et pro libito abduxit, agens contra statuta Anacleti Papae, ubi dicitur: Sanctus Anacletus, qui ab ipso Petro Apostolo ordinatur est Presbyter, postea in sede Romana successor illius factus Episcopus, cum totius mundi Sacerdotibus iudicavit. *Qui abstulerit,* inquit, *patri vel matri aliquid, homicidae particeps est. Pater noster sine dubio Deus est. Mater vero nostra Ecclesia est, quae nos in baptismo regeneravit. Ergo qui pecunias Christi et Ecclesiae rapit, aufert, vel fraudatur, homicida est, atque homicida in conspectu iusti Iudicis deputabitur. Qui rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem operatur. Qui autem pecuniam vel res Ecclesiae abstulerit, sacrilegium facit, et ut sacrilegus iudicandus est.*

IV. Praefatus denique Hilduinus thesauros Ecclesiae Tungrensis et Aquisgrani palatii iuxta beati Lamberti Martyris corpus in quadam arca positos avida cupiditate rapuit, eosque inimicis nostris, suis videlicet fautoribus, contulit, et Ecclesiae abstulit. De quo quibusque huiuscemodi sacri Canones ita decernunt; *Si quis inventus fuerit aliquid de ministeriis Ecclesiae vendidisse vel abstulisse, sacrilegium commisit. Placuit eum in ordine ecclesiastico non haberi.* Unde et beatus Augustinus XLVII evangelii homilia Iohannis dicit: *Ecce inter sanctos est Iudas, ecce fur est Iudas; et ne contemnas, fur hic sacrilegus est, non qualiumcunque fur locorum, sed dominicorum; locorum, sed sacrorum.* Et post pauca: *Quicunque aliquid de Ecclesia aufert vel fraudatur, Iudae proditori comparatur.*

V. Hos Ecclesiae thesauros Episcopis et Comitibus et fautoribus pro sua ordinatione dedit, non prae oculis habens statuta Africani Concilii, quibus praecipitur ut nullus per pecunias ordinetur, ita inquiens: *Si quis Episcopus per pecunias obtinuerit dignitatem, deiciatur, modis omnibus abiciatur, sicut Simon magus abscissus est a Petro.* Item in Concilio Chalcedonensi: *Si quis Episcopus, Presbyter, aut Diaconus sub pretio Spiritus sancti gratiam obtinere voluerit, proprii gradus periculo subiacebit; et nihil ex hac ordinatione vel promotione, quae est per negotiationem facta, proficiat, sed anathematizetur.*

VI. Iam dictus Hilduinus, ad cumulum suae damnationis, ante venerabilis Herimanni praesentiam veniens, super sacra nefande iuravit quod ego Karolus Episcopium Tungrense dederim; et quosdam ex Clericis et Laicis iurare compulit. Quod quam sit absurdum, quamque vitandum, sparsim sanctarum Scripturarum testimonia approbant.

VII. Memoratus praeterea Hilduinus per Domnum Herimannum Episcopum tertio vocatus ad Synodum, ut contra haec quae sibi obiciuntur responderet, si iustam causam haberet, aut si non posset, Canonum feriretur spiculis. Qui quoniam quidem venire distulit, incidit sententiam Bonifacii Papae ita dicentis: *Probat vera esse illa quae adversus se dicta sunt, qui ad ea confutanda adesse minime vult. Et ne dubitet quod ita iudicium nocens subterfugit quemadmodum ut absolvatur qui est innocens quaerit.* Et post pauca: *Confitetur enim de omnibus quisquis subterfugere iudicium posse dilationibus putat.* Item ipse: *Si adesse voluerit, praesens, si confidit, ad obiecta respondeat. Quod si adesse neglexerit, dilationem sententiae de absentia non lucretur.*

VIII. Omnes tam Clerici quam Laici supradictae Ecclesiae nostram adeuntes sublimitatem, luctuosis vocibus innotuerunt quod iam memoratus Hilduinus cum suis praedonibus bona illorum diripuit, omnemque illorum facultatem et supellectilem abstulit, nihil illis remansit unde saltem sibi victus sufficientiam adhiberent. Addentes etiam in precibus, ut vestro consilio citius ageretur ne amplius praedae et direptioni paterent; sed illis ad ordinandum daremus Pontificem Richerum, quem concorditer elegerunt. De quibus videlicet omnibus hic Capitulatim insertis vestrum precamur pontificium, ut propter Deum et debitam, quam nobis polliciti estis, fidelitatem pro viribus exinde adiuvetis ut noster honor in huiusmodi negotiis amplius non decrescat, et status sanctae Dei Ecclesiae stabiliatur.

TITULUS III.

PACTUM KAROLI ET HENRICI.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Divina propitiante clementia anno Dominicae Incarnationis DCCCCXXVI anno vero regni Domni et gloriosissimi Regis Francorum Occidentalium Karoli XXIX. redintegrante XXIV. largiore vero hereditate indepta X. Indictione IX. anno quoque regni Domni et magnificentissimi Regis Francorum Orientalium Heinrici tertio, inter ipsos praefatos Principes unanimitatis pactum ac societatis amicitia quaesita repertaque exordia sumpsit, prout visa sunt competentia. Convenerunt enim

ambo illustres Reges, sicut inter se discurrentibus Legatis convenerant, II. Nonas Novembris, feria prima: Domnus enim Karolus super Rhenum flumen ad Bonnam castrum, et strenuus Heinricus ex altera parte Rheni. Et ea tantum die mutuis se visibus intuentes super ripas eiusdem fluminis huc et ultra, ut sui fierent fideles innoxii sacramento quo hanc eodem conventionem fuerant polliciti. Verum feria quarta, VII. Idus Novembris in medio Rheni fluminis, saepius dicti Principes in navibus quisque suis in tertiam ascenderunt, quae ancorata in fluminis medio gratia eorum colloquii fixa erat; ibique in primo hanc sibi vicissim convenientiam ob statum pacis iuramento sanxerunt ita.

Ego Karólus, divina propitiante clementia, Rex Francorum Occidentalium, amodo ero huic amico meo Regi Orientali Heinrico amicus, sicut amicus per rectum debet esse suo amico secundum meum scire ac posse; ea vero ratione, si ipse mihi iuraverit ipsum eundemque sacramentum, et attenderit quae promiserit. Si me Deus adiuvet et istae sanctae Reliquiae.

E contra Rex Heinricus eandem promissionem sacramento eisdem prosecutus est verbis subsequenter, ut huius amicitiae firmitas inviolabiliter observaretur.

Haec sunt nomina Episcoporum qui cum nobilibus ac fidelibus laicis firmitatem quam praememorati Reges inter se fecerunt, collaudando acceptaverunt, et manibus suis sacramentum firmaverunt nunquam à se destruendam.

Episcopi ex parte Domni regis Karoli. Herimannus Archiepiscopus Agrippinae, quae modo est Colonia vocitata, Rodgerus Archiepiscopus Trevirorum, Stephanus Praesul Cameracorum, Bovo Episcopus Catalaunensium, Baldricus Traiectensium Episcopus. Haec nomina Comitum. Matfredus, Erkengerus, Hagano, Boso, Waltkerus, Isaac, Ragenberus, Theodricus, Adalardus, Adelelmus.

Episcopi ex parte Regis inclyti Heinrici. Herigerus Archiepiscopus Moguntiacorum, Nithardus Episcopus Mimmogerneferdae, Dodo Episcopus Osnobroggae, Ricawdo Episcopus Vangionum, quae nunc dicitur Warmatia, Hunuardus Episcopus Paderbornensis, Notingus Episcopus Constantiae Alemannicae. Haec sunt nomina Comitum. Eurardus, Chonradus, Herimannus, Hatto, Godefredus, Otto, Herimannus, Cobbo, Magenhardus, Fridericus, Foldac.

CORONATIONES
KAROLI CALVI
ET LUDOVICI EIUS FILII
ITEM IUDITH FILIAE
ET HERMINTRUDIS CONIUGIS
KAROLI EIUSDEM.

TITULUS I.

KAROLI CALVI, QUANDO IN REGNO LOTHARII CORONATUS EST.

Ordo qualiter Karolus Rex fuit coronatus in Mettis civitate anno DCCCLXIX. *in mense Septembris* V. *Idus Septemb. quae evenit die Veneris, cum istis Episcopis videlicet Hincmaro Archiepiscopo, Adventio, Hattone, Arnulfo, Francone, Hincmaro, et Odone, quando quondam Rex Hlotharius, filius Hlotharii Imperatoris, fuit mortuus in Placentia civitate.*

ADNUNTIATIO.

ADVENTII EPISCOPI ANTE INITIUM MISSAE, IN ECCLESIA SANCTI STEPHANI, CORAM REGE ET EPISCOPIS ET ALIIS QUAMPLURIMIS.

Vos scitis, et multis in plurimis regnis est cognitum quantos et quales eventus tempore Senioris nostri, quem hactenus habuimus, etc. *usque* devota mente suscipere, *ut supra pag.* 173 174.

RESPONSIO

KAROLI AD POPULUM.

Quia, sicut isti venerabiles Episcopi unius ex ipsis voce

dixerunt, et certis indiciis ex vestra unanimitate monstraverunt, etc. *usque* antecessoribus exhibuerunt, *pag.* 174.

ADNUNTIATIO

Hincmari Archiepiscopi.

Ne alicui forte videatur incongrue ac praesumptiose me ac provinciae nostrae venerabiles Coepiscopos facere quoniam, etc *usque* Te Deum laudamus, *pag.* 174. — 176.

Benedictiones super Regem Karolum ante Missam e altare sancti Stephani

Adventius Episcopus Mettensis.

Deus, qui populis tuis indulgentia consulis et amore dominaris, da huic famulo tuo spiritum sapientiae, cui dedisti regimen disciplinae; ut tibi toto corde devotus, et in regni regimine maneat semper idoneus, et in bonis operibus perseverans, ad aeternum regnum te duce valeat pervenire. Per Dominum, etc.

Hatto Virdunensis.

Gratiae tuae, quaesumus, Domine, huic famulo tuo tribue largitatem; ut mandata tua te operante sectando, consolationem praesentis vitae percipiat et futurae. Per Dominum, etc.

Arnulfus Tullensis.

Nostris, quaesumus, Domine, in regimine istius famuli tui propitiare temporibus; ut tuo munere dirigatur et nostra securitas et devotio Christiana. Per Dominum.

Franco Tungrensis.

Da, quaesumus, Domine huic famulo tuo salutem mentis et corporis; ut bonis operibus inhaerendo, tua semper mereatur virtute defendi. Per Dominum.

Hincmarus Laudunensis.

Benedictionem tuam, Domine, hic famulus tuus accipiat: qua corpore salvatus et mente, et gratam tibi semper exhibeat servitutem, et propitiationis tuae beneficia semper inveniat. Per Dominum.

Odo Bellovacensis.

Conserva, quaesumus, Domine, hunc famulum tuum, et benedictionum tuarum propitius ubertate purifica, ut eruditionibus tuis semper multiplicetur et donis. Per Dominum.

BENEDICTIO
Hincmari Archiepiscopi.

Extendat omnipotens Dominus dexteram suae benedictionis, et effundat super te donum suae propitiationis, et circumdet te felici muro custodiae suae protectionis, sanctae Mariae et omnium Sanctorum intercedentibus meritis. Amen.

Indulgeat tibi mala omnia quae gessisti, et tribuat tibi gratiam et misericordiam quam humiliter ab eo deposcis; liberetque te ab adversitatibus cunctis et ab omnibus visibilium et invisibilium inimicorum insidiis. Amen.

Angelos suos bonos semper et ubique, qui te praecedant, comitentur, et subsequantur, ad custodiam tui ponat; et à peccato, seu gladio, et ab omnium periculorum discrimine te sua potentia liberet. Amen.

Inimicos tuos ad pacis caritatisque benignitatem convertat, et apud odientes te gratiosum et amabilem faciat. Pertinaces quoque in tui insectatione et odio confusione salutari induat. Super te autem sanctificatio sempiterna effloreat. Amen.

Ad ista verba, Coronet te Dominus, *inunxit eum Hincmarus Archiepiscopus de chrismate ad dextram auriculam, et in fronte usque ad sinistram auriculam, et in capite.*

Coronet te Dominus corona gloriae in misericordia et miserationibus suis, et ungat te in regni regimine oleo gratiae Spiritus sancti sui, unde unxit Sacerdotes, Reges, Prophetas, et Martyres, qui per fidem vicerunt regna, et operati sunt iustitiam, atque adepti sunt promissiones; eisdemque promissionibus gratia Dei dignus efficiaris, quatenus eorum consortio in coelesti regno perfrui merearis. Amen.

Victoriosum te atque triumphatorem de visibilibus atque invisibilibus hostibus semper efficiat; et sancti nominis sui timorem pariter et amorem continue cordi tuo infundat; et in fide recta ac bonis operibus perseverabilem reddat; et pace in diebus tuis concessa, cum palma victoriae te ad perpetuum regnum perducat. Amen.

Et qui te voluit super populum suum constituere Regem, et in praesenti seculo felicem et aeternae felicitatis tribuat esse consortem. Amen.

Clerum ac populum, quem sua voluit opitulatione tuae subdere ditioni sua dispensatione et tua administratione per diuturna tempora te faciat feliciter gubernare; quo divinis monitis parentes, adversitatibus omnibus carentes, bonis omnibus exuberantes, tuo ministerio fideli amore obsequentes, et in praesenti seculo pacis tranquillitate fruantur, et tecum aeternorum civium consortio potiri mereantur. Amen. Quod ipse praestare dignetur.

Ad ista verba, Coronet te Dominus, *miserunt illi Episcopi coronam in capite.*

Coronet te Dominus corona gloriae atque iustitiae; ut cum fide recta et multiplici bonorum operum fructu ad coronam pervenias regni perpetui, ipso largiente cuius est regnum et imperium in secula seculorum.

Ad ista verba, Det tibi Dominus velle, *dederunt illi palmam et sceptrum.*

Det tibi Dominus velle et posse quae praecipit, ut in regni regimine secundum voluntatem suam proficiens, cum palma perseverantis victoriae ad palmam pervenias gloriae sempiternae. Gratia Domini nostri Iesu Christi, qui vivit.

Orationes in Missa.

Da nobis, omnipotens Deus, ut beati Gorgonii martyris tui veneranda solemnitas et devotionem nobis augeat et salutem. Per Dominum.

Quaesumus, omnipotens, ut famulus tuus, qui tua miseratione suscepit regni gubernacula, a te virtutum etiam percipiat incrementa: quibus decenter ornatus, et vitiorum monstra vitare, et ad te, qui via, veritas, et vita es, gratiosus valeat pervenire. Qui vivis et regnas cum Deo.

Super oblata.

Respice, Domine, munera populi tui Sanctorum festivitate votiva, et tuae testificatio veritatis nobis proficiat ad salutem. Per Dominum.

Munera, quaesumus, Domine, oblata sanctifica; ut et nobis unigeniti tui corpus et sanguis fiant, et Karolo Regi nostro ad obtinendam animae corporisque salutem, te largiente, usquequaque proficiant. Per eundem.

Post Communionem.

Sacramentorum tuorum, Domine, communio sumpta nos salvet, et in tuae veritatis luce confirmet. Per Dominum.

Haec, Domine, communio salutaris famulum tuum ab omnibus tueatur adversis: quatenus et ecclesiasticae pacis obtineat tranquillitatem et post istius temporis decursum ad aeternam perveniat hereditatem. Per Dominum.

TITULUS II.

Ludovici II. quando Rex Francorum consecratus est.

Ordo qualiter Hludouvicus Rex, anno Incarnationis Dominicae DCCCLXXVII, VI. *Idus Decembris ab Hincmaro Archiepiscopo fuit coronatus in Compendio palatio; quando et haec, quae sequuntur, ab Episcopis petita sunt apud Regem, et ab eo promissa Episcopis.*

Petitio Episcoporum.

A vobis perdonari nobis petimus ut unicuique de nobis et Ecclesiis nobis commissis secundum primum Capitulum etc. *usque* exhibere debet, *ut supra, pag.* 217.

Promissio Regis.

Promitto vobis et perdono quia unicuique de Vobis et Ecclesiis vobis commissis secundum primum Capitulum, etc. *usque* exhibere debet, *pag.* 217. 218.

Benedictiones super Hludouvicum Regem factae.

Deus, qui populis tuis virtute consulis, et amore dominaris, da huic famulo tuo spiritum sapientiae cum regimine diciplinae; ut tibi toto corde devotus, in regni regimine maneat semper idoneus, tuoque munere ipsius temporibus securitas Ecclesiae dirigatur, et in tranquillitate devotio Christiana permaneat. Per Dominum.

Sacri olei infusio.

Omnipotens sempiterne Deus, creator et gubernator coeli et terrae, conditor et dispositor Angelorum et hominum, qui Abraham famulum tuum de hostibus triumphare fecisti, Moysi et Iosue populo tuo praelatis multiplicem victoriam tribuisti, humilem quoque David puerum tuum regni fastigio sublimasti, eumque de ore leonis et de manu bestiae atque Goliae, sed et de gladio maligno Saul et omnium inimicorum eius liberasti, et Salomonem sapientiae pacisque ineffabili munere ditasti, respice quaesumus ad preces humilitatis nostrae, et hunc famulum tuum virtutibus, quibus praefatos fideles tuos decorasti, multiplici honoris benedictione condecora, et in regni regimine sublimiter colloca, et oleo gratiae Spiritus sancti tui perunge, unde unxisti Sacerdotes, Reges, Prophetas, et Martyres, qui per fidem vicerunt regna, et operati sunt iustitiam, atque adepti sunt promissiones. Cuius sacratissima unctio super caput eius

defluat, atque ad interiora eius descendat, et cordis illius intima penetret, et promissionibus, quas adepti sunt victoriosissimi Reges, gratia tua dignus efficiatur; quatenus et in praesenti seculo feliciter regnet, et ad eorum consortium in coelesti regno perveniat. Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui unctus est oleo laetitiae prae consortibus suis, et virtute crucis potestates aerias debellavit, tartara destruxit, regnumque diaboli superavit, et ad coelos victor ascendit. In cuius manu victoria omnis, gloria, et potestas consistunt, et tecum vivit et regnat Deus in unitate eiusdem Spiritus sancti per omnia secula seculorum. Amen.

Impositio coronae.

Coronet te Dominus corona gloriae atque iustitiae honore et opere fortitudinis; ut per officium nostrae benedictionis, cum fide recta et multiplici bonorum operum fructu, ad coronam pervenias regni perpetui, ipso largiente cuius regnum et imperium permanet in secula seculorum. Amen.

Sceptri traditio.

Accipe sceptrum, regiae potestatis insigne, virgam scilicet rectam regni, virgam virtutis; qua te ipsum bene regas, sanctam Ecclesiam, populum videlicet Christianum tibi a Deo commissum, regia virtute ab improbis defendas, pravos corrigas, rectos ut viam rectam tenere possint tuo iuvamine dirigas: quatenus de temporali regno ad aeternum regnum pervenias, ipso adiuvante cuius regnum et imperium sine fine permanet in secula seculorum. Amen.

Benedictiones.

Dominus Deus omnipotens, qui dixit ad Moysem servum suum, Loquere ad Aaron fratrem tuum, et ad filios eius dicens, Sic benedicetis populo meo, et ego benedicam ei, benedicat tibi, et custodiat te. Amen.

Illuminet faciem suam super te, et misereatur tui. Amen.

Convertat vultum suum ad te, et donet tibi pacem. Amen.

Extendat dexteram suae benedictionis, et effundat super te donum suae propitiationis, et circumdet te felici muro custodiae suae protectionis, sanctae Mariae et omnium Sanctorum intercedentibus meritis. Amen.

Indulgeat tibi mala omnia quae gessisti, et tribuat tibi gratiam et misericordiam quam humiliter ab eo deposcis, liberetque te ab adversitatibus cunctis et omnibus visibilium et invisibilium inimicorum insidiis. Amen.

Multiplicet in te copiam suae benedictionis et confirmet in spe regni coelestis. Amen.

Actus tuos corrigat, vitam emendet, mores componat, et te ad coelestis paradisi hereditatem perducat. Amen.

Talique intentione repleri valeas quae ei in perpetuum placeat. Amen.

Angelos suos bonos semper et ubique, qui te praecedant, comitentur, et subsequantur, ad custodiam tui ponat; et a peccato, seu gladio, et ab omnium periculorum discrimine de sua poenitentia liberet. Amen.

Inimicos tuos ad pacis caritatisque benignitatem convertat, et odientibus te gratiosum et amabilem faciat. Pertinaces quoque in tui insectatione et odio confusione salutari induat. Super te autem sanctificatio sempiterna effloreat. Amen.

Victoriosum te atque triumphatorem de visibilibus atque invisibilibus hostibus Dominus semper efficiat, et sancti nominis sui timorem pariter et amorem continue cordi tuo infundat, et in fide recta ac bonis operibus perseverabilem reddat, et pace in diebus tuis concessa, cum corona victoriae ad perpetuum te regnum perducat. Amen.

Et qui te voluit super populum suum constituere Regem, et in praesenti seculo felicem et aeternae felicitatis tribuat esse consortem. Amen.

Clerum ac populum, quem sua voluit opitulatione tuae subdere ditioni, sua dispensatione et tua administratione per diuturna tempora te faciat feliciter gubernare: quo divinis monitis parentes, adversitatibus cunctis carentes, bonis omnibus exuberantes, tuo ministerio fideli amore obsequentes, et in praesenti seculo pacis tranquillitate fruantur, et tecum aeternorum civium consortio potiri mereantur. Amen. Quod ipse praestare dignetur.

TITULUS III.

Iudith Karoli Calvi Filiae, quando cum Regi Anglorum desponsata est anno DCCCLVI. apud Vermeriam palatium.

Anno DCCCLVI, Edilwlf Rex occidentalium Anglorum Roma rediens, Iudith filiam Karoli Regis, mense Iulio desponsatam, kalendis Octobribus, in Vermeria palatio in matrimonium accipit, et eam Hincmaro Durocortori Remorum Episcopo benedicente, imposito capiti eius diademate, Reginae nomine insignit. Quod sibi suaeque genti eatenus fuerat insuetum. Patratoque regiis apparatibus utrinque atque muneribus matrimonio, cum ea Brittanniam regni sui ditionem navigio repetit. *Ex Annalibus Bertinianis.*

Benedictio super Reginam quam Edelulfus Rex accepit in uxorem.

Nubas in Christo obnupta nube coelesti, et refrigerata gratia spiritali, ac protecta ab omni inlicita concupiscen-

tia, pangas foedus cum oculis tuis, ut non videas alienum virum ad concupiscendum eum, et non moecheris in corpore vel corde tuo, et avertas oculos tuos, ne videant vanitatem: quatenus in via Domini vivificeris, ut possis dicere cum propheta: *Ad te levavi oculos meos qui habitas in coelis.* Et: *Levavi oculos meos in montes, unde veniat auxilium mihi.* Per conditorem et redemptorem ac Dominum nostrum Iesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in secula seculorum.

Benedic, Domine, has dotes, et accipientes tua benedictione dotare digneris: ut coniugii fidem et thronum immaculatum servantes, sanctorum Patriarcharum adscisci mereantur consortio. Per Dominum.

Accipe anulum, fidei et dilectionis signum, atque coniugalis coniunctionis vinculum, ut non separet homo quos coniungit Deus. Qui vivit et regnat in omnia secula seculorum.

Despondeo te uni viro virginem castam atque pudicam futuram coniugem, ut sanctae mulieres fuere viris suis, Sarra, Rebecca, Rachel, Hester, Iudith, Anna, Noemi, favente auctore et sanctificatore nuptiarum Iesu Christo Domino nostro, qui vivit et regnat in secula seculorum.

Deus qui in mundi crescentis exordio multiplicandae proli benedixisti, propitiare supplicationibus nostris, et huic famulo tuo et huic famulae tuae opem tuae benedictionis infunde; ut in coniugali consortio secundum beneplacitum tuum affectu compari, mente consimili, sanctitate mutua copulentur. Dita eos fructibus sanctis operibus benedictis. Fac illos talem sobolem generare quae ad tui paradisi pertineat hereditatem. Aperi, Domine, Ianuas coeli, et visita eos in pace. Inriga terram eorum, ut germinet fructum spiritalem. Sanctifica eos, qui datus es nobis ex virgine; et praesta eis tempora salutis, quae ante tuum adventum praedixit sanctus Propheta Iohannes, ut hic fideliter credant, et beate viventes vitam et regnum consequantur aeternum, gratia tua, Christe salvator noster, qui cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti vivis et regnas Deus per omnia.

Benedictio Reginae.

Te invocamus, Domine sancte, Pater omnipotens, aeterne Deus, ut hanc famulam tuam, quam tuae divinae dispensationis providentia in praesentem diem iuvenali flore laetantem crescere concessisti, tuae pietatis dono ditatam, plenam veritatis, de die in diem coram te et hominibus ad meliora semper proficere facias; ut in regimine suo gratiae supernae largitatem congaudens suscipiat, et misericordiae tuae muro adversitate undique munita, cum pace propitiationis vivere mereatur. Per Dominum.

S U R S U M C O R D A.

Domine sancte, Pater omnipotens, aeterne Deus, electorum fortitudo, et humilium celsitudo, qui in primordio per effusionem diluvii crimina mundi purgari voluisti, et per columbam ramum olivae portantem pacem terris redditam demonstrasti, iterum Aaron famulum tuum per unctionem olei Sacerdotem unxisti, et postea per huius unguenti infusionem ad regendum populum Israeliticum Sacerdotes, Reges, et Prophetas perfecisti, vultumque Ecclesiae in oleo exhilarandum prophetica famuli tui voce David esse praedixisti, qui hoc etiam unguento famulae tuae Iudith ad liberationem servorum tuorum et confusionem inimicorum vultum exhilarasti, et ancillae tuae Hester faciem hac spiritali misericordiae tuae unctione adeo lucifluam reddidisti ut efferatum cor Regis ad misericordiam et salvationem in te credentium, ipsius precibus inclinares. Te quaesumus, omnipotens Deus, ut per huius creaturae pinguedinem, Columbae pace, simplicitate, ac pudicitia decoram efficias. Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui venturus est iudicare.

C O R O N A T I O.

Gloria et honore coronet te Dominus, et ponat super caput tuum coronam de spiritali lapide pretioso; ut quicquid in fulgore auri et in vario nitore gemmarum significatur, hoc in tuis moribus, hoc in actibus semper refulgeat. Quod ipse praestare dignetur cui est honor et gloria in secula seculorum.

B E N E D I C T I O N E S.

Benedic, Domine, hanc famulam tuam, qui regna Regum à seculo moderaris. Amen.

Opera manuum illius suscipe et benedictione tua terra eius de pomis fructuum coeli et rore atque abysso subiacente repleatur. Amen.

De vertice antiquorum montium et collium aeternorum, de frugibus terrae, et plenitudine eius tua benedictione laetetur. Amen.

Benedictio illius qui apparuit in rubo veniat super caput eius. Da ei de rore coeli et de pinguedine terrae abundantiam frumenti et vini; ut serviant illi ac semini eius populi, et in honore tuo tribus illam et semen eius adorent. Amen.

Reple eam benedictionibus uberum et vulvae. Benedictiones patrum antiquorum confortatae sint super eam et super semen eius, sicut promisisti servo tuo Abrahae et semini eius in secula. Amen.

Concede, quaesumus, omnipotens et misericors Deus, ut haec dona tua, quae fideles tui acceperunt de manu tua,

dantibus, accipientibus, et dispensantibus ad praesentis vitae subsidium, ac redemptionem animarum, atque ad vitam capessendam proficiant sempiternam. Per Dominum.

TITULUS IV.

HERMINTRUDIS REGINAE, QUANDO SACRATA EST ANNO DCCCLXVI. MENSE AUGUSTO IN SYNODO SUESSIONENSI.

Adlocutio duorum Episcoporum in Ecclesia sancti Medardi quando Hermintrudis fuit consecrata in Reginam.

Volumus vos scire, Fratres, quia Domnus et Senior noster Karolus Rex gloriosus nostrae humilitatis petiit devotionem ut auctoritate ministerii nobis a Deo conlati, sicut ipse in Regem est unctus et consecratus episcopali auctoritate, unctione sacra et benedictione, veluti in Scripturis legimus Dominum praecepisse ut Reges ungerentur et sacrarentur in regiam potestatem, ita uxorem suam Dominam nostram in nomine Reginae benedicamus, sicut et a sede Apostolica et a nostris decessoribus antea de aliis factum comperimus. Et ut non vobis sit mirum quare hoc petat, fraternitati vestrae rationem reddere maturamus. Videlicet quia, sicut multis est cognitum, Deus omnipotens sua gratia istud regnum in manus suorum antecessorum mirabiliter adunavit. Quod ipsi decessores sui nobiliter gubernaverunt, et per successiones sua progenies usque ad haec tempora rexit. Et isti nostro Seniori Deus filios, sicut vobis notum est, dedit: in quorum nobilitate ad sanctam Ecclesiam et regnum, quod Deus illi ad regendum commisit, fideles illius spem maximam se habere sunt gratulati. De quibus ipse aliquos Deo obtulit, ut etiam de fructu ventris sui oblationem Deo offerret. Aliquos Deus adhuc aetate immatura sua gratia de hoc seculo rapuit, ne, ut scriptum est, malitia mutaret corda eorum. Aliquibus autem, quod vos non latet, suo iudicio talem passionem permisit incurrere sicut Fideles illius agnoscuntur dolere. Propterea petit benedictionem episcopalem super uxorem suam venire; ut talem sobolem ei Dominus de illa dignetur donare unde sancta Ecclesia solatium, et regnum necessariam defensionem, et Fideles illius desiderabile adiutorium, et ista Christianitas optabilem tranquillitatem et legem atque iustitiam, cum illis quos adhuc habet, annuente et cooperante Domino, possit habere. Et de hoc in sanctis Scripturis habemus auctoritatem, quia sicut Dominus ad Abraham dixit:

In semine tuo benedicentur omnes gentes, cui iam centenario de nonagenaria uxore Isaac filium dedit, ita et ipsum Isaac uxorem sterilem accipere fecit, ut et in hoc, sicut in multis solet facere, misericordiae suae largitatem ostenderet. Et inde dicit Scriptura quia *deprecatus est Isaac Dominum pro uxore sua, eo quod esset sterilis*, et concepit. Et non sit vobis mirum cur antea hoc non fecit. Quia, sicut sacra Scriptura dicit, in primordio coniunctionis masculi et feminae dixit Dominus ad Evam: *Ad virum tuum erit conversio tua, et ipse dominabitur tui.* Et cum iam essent moribus in legitima coniunctione maturi et provectae aetatis, Abraham et Sarra, et, ut sanctus Petrus dicit, *Sarra obediebat Abrahae, dominum eum vocans*, dixit Dominus ad Abraham quod antea nec ipsi nec alio homini legimus illum dixisse: *Omnia quae dixerit tibi Sarra, audi vocem eius.* Iam enim et Abraham Presbyter merito vocabatur, et defecerant muliebria id est omnis lascivietas Sarrae: et tunc acceperunt benedictionem seminis benedicti a Domino, in quo benedicuntur omnes gentes. Amen. His ergo fulti auctoritatibus, in dispensandis Dei donis, qui ab illo ministri eius sumus ad hoc constituti, ut Leo dicit, non debemus esse difficiles, nec devotorum petitiones negligere; maxime si ipsas petitiones evidentibus indiciis ex Dei viderimus inspiratione conceptas. Quia multiplex misericordia Dei ita saluti humanae subvenire decrevit, ut praecipue Sacerdotum supplicationibus ipsa salus debeat obtineri. Cui operi, ut in sacris literis legimus, ipse Salvator intervenit, nec unquam ab his abest quae ministris suis exequenda commisit dicens: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus.* Et si quid per servitutem nostram bono ordine et gratulando implemus affectu, ut Leo dicit, non ambigamus per Spiritum sanctum nobis fuisse donatum. Et ideo, Fratres, quoniam ita est, et nostra pro vobis ministratio, et vestra erga nos coniuncta devotio, ut una fiat apud Dominum supplicatio, sicut legimus quia ad hoc constituti sunt Sacerdotes, ut prius pro suis, deinde pro populi orent peccatis, et oratio fiebat sine intermissione ad Deum pro Petro, id est, pro omni Episcoporum choro, orantibus nobis pro communi nostra immo pro totius Ecclesiae ac populi necessitate atque salute, commune votum etiam vestra communis prosequatur oratio apud eum qui facit unanimes habitare in domo, et vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

Oratio.

Domine sancte, Pater omnipotens, aeterne Deus, qui potestate virtutis tuae de nihilo cuncta fecisti, et dispositis universitatis exordiis, homini ad imaginem tuam facto in

separabile mulieris adiutorium condidisti, ac femineo corpori de virili dedisti carne principium, docens quia quod ex uno placuit tibi institui, non liceat ab homine separari, respice propitius super hanc famulam tuam maritali iunctam consortio, quae tua se expetit protectione muniri. Sit in ea iugum dilectionis et pacis. Fidelis et casta nubat in Christo, imitatrixque sanctarum permaneat feminarum. Sit amabilis ut Rachel viro, sapiens ut Rebecca, longaeva et fidelis ut Sarra. Nihil in ea ex actibus suis auctor praevaricationis usurpet. Nexa fidei mandatis permaneat, uni thoro iuncta contactus inlicitos fugiat. Muniat infirmitatem suam robore disciplinae. Sit verecundia gravis, pudore venerabilis, doctrinis coelestibus erudita. Sit foecunda in tibi placita sobole, sit probata et innocens. Percipiat per hanc sacram misericordiae, et laetitiae, et exultationis olei unctionem sanitatem mentis, incolumitatem corporis, tutelam salutis, securitatem spei, corroborationem fidei, plenitudinem caritatis. Corona eam, Domine, corona iustitiae, corona eam fructibus sanctis et operibus benedictis. Sit meritis et nomine atque virtute Regina, adsistens in hoc seculo fide recta et operibus bonis, et in futuro honore et gloria coronata a dextris Regis, in vestitu bonorum operum, circumdata virtutum varietate. Fac illam talem sobolem generare quae ad paradisi tui pertineat hereditatem. Praesta, Domine, huic famulae tuae tantum caritatis affectum et misericordiae studium atque religionis augmentum ut tuum iugiter promereatur auxilium. Callidi serpentis ab ea venena repelle, et lorica fidei indutam scuto salutis eam defende, actus eius corrige, vitam emenda, mores compone et eam in senectute bona ad coelestia regna digneris perducere. Per eundem Dominum nostrum.

Coronet te Dominus gloria et honore et sempiterna protectione. Qui vivit et regnat.

Deus omnipotens, qui benedixit Adam et Evam dicens: *Crescite et multiplicamini*, et Patriarcharum benedixit coniugia, quique cum Tobia misit Raphael Angelum suum, cuius ministerio daemonium effugavit a Sarra uxore ipsius, benedicat te et illam futuram uxorem tuam, ut secundum praeceptum Domini effecti duo in carne una, quod Deus iungit, homo non separet, et det vobis benedictionem de rore coeli et de pinguedine terrae. Benedicimus enim vobis in nomine Domini: qui mittat Angelos suos bonos, ut vos custodiant semper, et omnem phantasiam et nequitiam atque versutiam omnium malignorum spirituum et hominum a vobis depellant, et ab omni inquinamento omnis adulterii, omnibusque insidiis humanis diabolicis protegant, muniant, et defendant. Gratia Domini nostri Iesu Christi,

qui amorem et timorem suum iugiter cordibus vestris infundat; ut consenescatis pariter in senectute bona, et videatis filios filiorum vestrorum florentes in voluntate Domini, et pax vobiscum permaneat, atque in fide recta, ac bonis operibus, et concordia bona,. et amore conjugali sincero, necnon et in confessione sanctae Trinitatis et Ecclesiae Catholicae communione perseverantes, ad vitam perveniatis aeternam. Quod ipse praestare dignetur cuius regnum et imperium sine fine permanet in secula seculorum. Amen.

CAPITULA HLOTHARII IMPERATORIS.

TITULUS I.

CAPITULARE ROMANUM, DATUM ANNO CHRISTI DCCCXXIV.

Ex Constitutionibus Hlotharii sub secundo Eugenio Papa gestis mense Novembris in atrio beati Petri Apostoli.

I. Constituimus ut omnes qui sub speciali defensione Domni Apostolici seu nostra fuerint suscepti, impetrata inviolabiliter utantur defensione. Quod si quis in quocunque violare praesumpserit, sciat se periculum vitae suae incursurum. Nam et hoc decernimus, ut Domno Apostolico in omnibus iusta servetur obedientia, seu Ducibus et Iudicibus suis ad iustitiam faciendam.

II. Ut depraedationes quae hactenus fieri solebant, nullo modo fiant, neque vivente Pontifice, neque defuncto. Si quis vero ulterius hoc fecerit, sciat se legali sententia condemnandum. Quae vero retro factae sunt, legaliter emendentur.

III. In electione autem Romani Pontificis nullus sive liber sive servus praesumat aliquod impedimentum facere; sed illi solummodo Romani quibus antiquitus concessum est constitutione sanctorum Patrum, sibi eligant Pontificem. Quod si quis contra hanc nostram Constitutionem facere praesumpserit, exilio tradatur.

IV. Volumus etiam ut Missi constituantur a Domno Apostolico et nobis, qui annuatim nobis renuntient qualiter singuli Duces et Iudices iustitiam populo faciant et quomodo

nostra Constitutio servetur. Decernimus itaque ut primum omnes clamores qui neglegentia Ducum aut Iudicum fuerint, ad notitiam Domni Apostolici deferantur; ut statim aut ipse per suos nuntios eosdem emendari faciat, aut nobis notificet, ut legatione a nobis directa, emendentur.

V. Volumus etiam ut omnis Senatus et Populus Romanus interrogetur quali vult Lege vivere, ut sub ea vivat; eisque denuntietur quod proculdubio, si offenderint contra eandem, eidem legi qua profitebuntur ex dispositione Domni Pontificis et nostra omnimodis subiacebunt.

VI. De rebus autem Ecclesiarum iniuste retentis, sub occasione quasi licentia accepta a Pontifice, volumus ut a Legatis nostris in potestatem Domni Pontificis et in ius Romanae Ecclesiae celerius redigantur.

VII. Praecipimus etiam ut depraedationes in confinio nostro non fiant; et quae factae sunt et caeterae iniustitiae secundum legem ab utrisque partibus emendentur.

VIII. Placuit etiam nobis ut cuncti Duces et Iudices, sive alii qui cunctis praeesse debent, in nostram praesentiam, dum Romae sumus, conveniant. Volumus enim et numerum et nomina eorum scire et singulis de ministerio sibi credito admonitionem facere.

IX. Novissime praecipimus et monemus ut omnis homo, sicut Dei gratiam et nostram habere desiderat, ita praestet in omnibus obedientiam atque reverentiam Romano Pontifici.

TITULUS II.

ALIA EDITIO EIUSDEM CAPITULARIS.

Baluzius hanc editionem ex libris legis Longobardorum editis, sed auctoritate veterum exemplarium emendatis desumpsit. Nos autem lectorem ad nostram illius legis editionem delegamus.

TITULUS III.

APUD OLONAM.

Incipiunt Capitula quae Domnus Hlotharius Imperator primo anno imperii sui, quando in Italia accessit, in suum generale placitum curte Olonna instituit.

I. Si liber homo seipsum ad servitium implicaverit

pro aliquibus causis, si liberam feminam habuerit aut infantes, ipsi in eorum libertate permaneant. Et si ipsa mulier defuncta fuerit, et aliam liberam feminam sibi copulaverit servienti, ipsa in servitio permaneat.

II. Si quis homo alienam uxorem adulteravit, et secundum legem ei in manus tradita fuerit, et postea convicti fuerint, partibus publicis recipiantur; et qui ipsos comparatos habuerit, pretium suum perdat.

III. Volumus ut Comites nostri licentiam habeant inquisitionem facere de Vicariis et Centenariis qui magis propter cupiditatem quam propter iustitiam faciendam saepissime placita tenent, et exinde populum nimis affligunt, et ita teneatur sicut in Capitulare Domni Karoli continetur, id est, ut nullus ad placitum banniatur nisi qui causam suam quaerit, aut si alter ei quaerere debet; exceptis Scabinis septem, qui ad omnia placita esse debent.

IV. Volumus de obligationibus ut nullus homo per sacramentum nec per aliam obligationem adunationem faciat. Et si hoc facere praesumpserit, tunc ille qui prius ipsum consilium inchoavit et hoc factum habet, in exilio ab ipso Comite in Corsicam mittatur, et illi alii bannum nostrum, id est, sexaginta solidos componant. Et si talis fuerit qui non habeat unde ipsum componat, sexaginta ictus accipiat.

V. Volumus ut cum collecta vel scutis in palatio *x*) Comitis nullus praesumat venire. Et si praesumpserit, bannum nostrum componat.

VI. De sanctimoniali femina statuimus ut si adulterium fecerit, et inventum fuerit, res quas habet fisco socientur; persona vero eius sit in potestate Episcopi in cuius parochia est, ut in monasterium intromittatur.

VII. Volumus ut Episcopi et Abbates et Abbatissae suos Advocatos habeant, et plenam iustitiam faciant ante Comitem suum.

VIII. De illis hominibus qui res suas alienaverint ubicunque, et super resident, distringat eos Comes per scubias publicas, sicut lex habet.

IX. Volumus ut Episcopi una cum Comite suo Advocatos eligant.

X. Placuit nobis de omnibus liberis hominibus, ut nihil eis superponatur nisi sicut lex et rectitudo continet.

XI. Volumus ut de scubiis publicis, quod ad utilitatem nostri regni pertinet, praeceptum emunitatis impedimentum non praestet, sed adiutorium.

XII. Ut Cancellarii electi boni et veraces chartas publicas conscribant ante Comitem et Scabinos et Vicarios eius;

---

x) al. mss. *in palatium*. Certe legend. *in placitum*.

et nullis modis hoc facere praesumant de pecunia ante quam legitimum pretium detur.

XIII. De Cancellariis qui veraces electi sunt, ad homines infirmos veniant, et secundum legem instrumenta chartarum conscribant, et à testibus roborentur. Et statim cum scripta charta fuerit, ostendatur ante Episcopum et Comitem sive Iudicem vel Vicarios, aut in plebe, ut veraces agnoscantur esse.

XIV. Ut mulieres Romanae quae viros habuerunt Longobardos, eis defunctis à legibus virorum sint solutae, et ad suam revertantur legem. Et hoc statuentes, ut simili modo servetur in caeterarum natione mulierum.

XV. Placuit nobis ut si pro quibuslibet culpis aut criminibus quaecunque persona totiens fuerit correpta ut etiam excommunicatione episcopali pro contemptu digna habeatur, Comitem suum Episcopus sibi consociet, et per amborum consensum huiuscemodi distringatur contemptor, ut iussioni sui Episcopi obediens existat. Si vero assensum non dederit, bannum nostrum nobis solvat. Quod si adhuc contumax perstiterit, tunc ab Episcopo excommunicetur. Si vero excommunicatus corrigi nequiverit, à Comite in vinculis distringatur quousque nostrum is contemptor suscipiat iudicium. Si vero in talibus Comes repertus fuerit noxius, per Episcopum eius nobis nuntietur. Si autem vassallus noster in hac culpa lapsus fuerit, sicut supra per Comitem distringatur. Quod si non audierit, nobis innotescat ante quam in vinculis mittatur.

XVI. Volumus ut omni modo emunitates pro Genitóris nostri mercede seu nostra pleniter ac iuste conserventur.

XVII. Volumus ut rès quae à liberis personis locis Deo dicatis conferuntur, liceat sibi usumfructum et ordinationem earumdem rerum, si aliter sibi placuerit, reservare. Si aliter eas non ordinaverit, ita maneant sicut prius datae fuerint.

XVIII. Singulis Episcopis, Abbatibus, Abbatissis duos concedimus habere Advocatos; eosque, quandiu advocationem tenuerint, ab hoste relaxemus.

XIX. Prohibemus ut nemo usuram facere praesumat post Episcopi sui contestationem. Quod si quis post eius interdictum facere praesumpserit, à Comitibus, sicut supra dictum est de contemptoribus, praecipimus ut distringantur.

XX. Praecipimus ut singulae plebes secundum antiquam consuetudinem fiant restauratae. Quod si filii eiusdem Ecclesiae eas restaurare noluerint, à ministris reipublicae distringantur ut volentes nolentesque nostram observent praeceptionem.

XXI. De precariis quoque quae a Rectoribus Eccle-

siarum irrationabiliter fiebant, et se suosque successores poena gravi obligabant ut facta ipsius nequeant dissolvere, praecipimus ut nemo successor in antecessoris sui poena statuta sit obligatus; sed suae providentiae sit concessum, ut si antecessor eius res Ecclesiae irrationabiliter distribuerit, ab eo ad ius Ecclesiae tenendum revocetur.

XXII. Placuit nobis ut liberi homines, qui non propter paupertatem, sed ob vitandam reipublicae utilitatem, fraudulenter ac ingeniose res suas Ecclesiis delegant, easque denuo sub censu utendas recipiunt, ut quousque res suas possident, hostes et reliquas publicas functiones faciant.

XXIII. De feminis quibus, defunctis viris, Lex Longobardorum prohibet ante anni spatium vestem religionis mutare velumque suscipere, petierunt nostram licentiam ut mox dum divina pietas inspiraverit, eas indemnes liceat suscipere. Nos autem considerantes quia praeterito tempore pro ipsa dilatatione multae etiam raptu intra idem spatium ad aliam partem distractae fuerunt, ideo et earum petitionem, quia censuimus esse iustam, suscepimus, et eis fieri ita concedimus.

XXIV. Ut nullus Cancellarius pro ullo iudicato aut scripto aliquid amplius accipere audeat nisi dimidiam libram argenti de maioribus scriptis. De minoribus autem infra dimidiam libram, quantum res assimilare possit, et Iudicibus rectum videtur, accipiat. De orphanis autem vel de caeteris pauperibus qui exsolvere hoc non possunt, in providentia Comitis sit ut nequaquam inde aliquid accipiat. Notarii autem hoc iurare debent, quod nullum scriptum falsum faciant, nec in occulto scriptum aliquod faciant, nec de uno Comitatu in alio nisi per licentiam illius Comitis in cuius Comitatu stare debent. Si vero necessitas in itinere aliqua compulerit, aut infirmitas gravis, secundum Capitulare Genitoris nostri faciant. Si notarius aliter fecerit, appareat inanis et vacuus.

XXV. De chartis quae a quibusdam personis falsae appellantur constituimus ut si Notarius supervixerit et testes ipsi, veram et idoneam faciant. Et si testes mortui fuerint, et Notarius supervixerit, cum duodecim iuratoribus ipsam chartam veram et idoneam faciat.

XXVI. Placuit nobis ut haec Capitula, quae excerpsimus de Capitulare bonae memoriae Avi nostri Karoli ac Domni Genitoris nostri Lodoici Imperatoris, ab omnibus et sanctae Ecclesiae et nostris fidelibus in regno Italiae consistentibus pro lege teneantur et conserventur. Et quicunque eorum Capitulorum contemptor extiterit, sexaginta solidos componat.

XXVII. Quicunque liber homo ammonitus a Comite suo vel Ministris eius ad patriam defendendam ire neglexerit, et exercitus supervenerit ad istius regni vastationem vel contrarietatem fidelium nostrorum, capitali subiaceat sententiae. Similiter observandum est si vocati fuerint audito inimicorum nostrorum adventu, et ita contigerit ut hostes non supervenerint, ii qui vocati audire noluerint, unusquisque secundum suam legem emendet.

XXVIII. Ut si cuiuscunque servus liberam feminam sibi, ea consentiente, in coniugio copulaverit, et infra anni spatium secundum legem ad vindictam traditi non fuerint, sicut lex tales personas fisco nostro sociat, ita nostra liberalitate concedimus ut in potestate et servitio domini illius cuius servus fuerit ambo revertantur.

XXIX. Similiter concedere volumus cunctis liberis personis ut nullus Iudex publicus seu Ministri publici eos contra legem audeant pignorare in bubus; quia audivimus multa damna et afflictiones propter hoc populos nostros sustinere. Neque cogantur ad placita venire praeter ter in anno, sicut in Capitulare continetur, exceptis Scabinis et causatoribus et testibus necessariis; quia omnia haec auferre volumus, ut populus noster pacifice sub nostro regimine vivere possit.

XXX. Concedimus etiam Gastaldiis nostris curtes nostras providentibus ut si proprio eorum pretio res emerint, aut quolibet iusto adtractu adquisierint, sicut lex illas res ad nostram partem concedit, ita nos eas illis concedemus, si in servitio nostro fideles inventi fuerint.

XXXI. Si quis aliquem de aliquo negotio mallaverit, et ille qui mallatus fuerit dicat: *Ideo ei respondere nolo quia servus alterius sit*, aut si testimonia produxerit, et similiter dixerit quod ea recipere non debeat quia aliquis eorum servus sit alterius, nominet dominum eius, et sic det wadiam de eo ad placitum adducendo. Et posito placito, in quantum ire, ubi eum invenire credit, et reverti possit, Iudices dicant. Et si in placito publico constituto dominum non adduxerit, praebeat sacramentum quod pro nulla dilatatione iustitiae eius hoc dixerit, nisi pro certo ita verum esse crediderit. Quod si iurare ausus non fuerit quia pro occasione prolongandae iustitiae hoc non dixisset, componat illi bannum nostrum et iustitiam plenissimam faciat. Si vero aliquem adduxerit qui se dominum eius esse dicat, et illum quem de servitio appellavit replicare ad servitium non potuerit, tunc ille qui se dominum eius dixit esse, bannum nostrum illi componat, eo quod pro conculcanda iustitia tale ingenium facere ausus fuit. Crimina vero si super eum pro dilatanda iustitia imponere

valuerit, probare cogatur. Et si probare non potuerit, iustitiam faciat, et insuper bannum nostrum pro tanta calliditate componere cogatur.

XXXII. Si forte quispiam aliquem mallaverit, et ille qui mallatus fuerit dixerit eum servum suum esse, vel alius in ipsa altercatione veniens eum ad servitium mallaverit, volumus ut praesentaliter se vadiet, ut ad primum aut secundum vel tertium placitum causam ipsam deliberet. Inter placitum et placitum sint dies quindecim. Tertium vero, quando Comes placitum habuerit, si infra unum Comitatum est, sint dies quindecim. Sin autem in alium, sint dies viginti; ne pro tali occasione eius iustitia prolongetur. Quod si in his tribus placitis ille qui quaerit venire neglexerit, excepto servitio Regis aut inevitabili necessitate, et Comes placitum habuerit, ille quoque alius ad suam probandam libertatem paratus fuerit, tunc Comes ipsam causam finiat, veluti si ipse qui quaerit praesens fuisset, et ultra ille qui quaesierit, facundiam dicendi de servitio illius non habeat, et insuper bannum nostrum illi componat ac iustitiam pleniter faciat. Et sunt aliqui dum aliquos in servitio mallant, et ipsi de sua libertate probanda dant wadiam, in tantum eos mutando per placita lacerant ut vix per suam paupertatem evadere possint. Unde tertium Capitulum placuit addere.

XXXIII. Si vero alium ad servitium aliquis mallaverit et ille qui mallatus fuerit, ad probandam libertatem wadiam dederit, iubemus ut supra ut ad primum vel ad secundum vel ad tertium placitum causam deliberet. Inter placitum et placitum sint dies quindecim. Tertium vero, quando Comes placitum habuerit, si infra unum Comitatum est, sint dies quindecim. Si autem in alium est, sint dies viginti. Et si in his tribus placitis ipse qui quaerit venire contempserit, anteposito quod superius anteposuimus, si est in servitio Regis vel inevitabili necessitate et Comes placitum habuerit, ille autem alius cum suis testibus paratus fuerit, tunc Comes ipsos testes recipiat, et causam diffiniat, veluti si ipse qui quaerit praesens fuisset; et ultra ille qui quaesierit, tacitus de servitio illius permaneat.

Desunt nonnulla.

TITULUS IV.

CAPITULA ADDITA AD LEGEM LONGOBARDORUM.

Haec sunt Capitula quae Domnus Hlotharius Rex instituere iussit.

De Ecclesiis emendandis volumus ut ita observetis sicut in Capitulare nostro continetur quod ad Olonam fecimus. Ubi

in uno loco plures Ecclesiae sunt, destruantur. Quod si forte in aliquo loco sit Ecclesia constructa, quae tamen necessaria sit, et nihil dotis habuerit, volumus ut secundum iussionem Domni et Genitoris nostri unus mansus duodecim bunuariis de terra arabili ibi detur, et mancipia duo aut liberis hominibus qui ad eadem Ecclesia officium Dei audire debent, ut sacerdos ibi possit esse et divinus cultus fieri. Quod si hoc populus facere noluerit, destruantur.

II. Sanguinis effusio in Ecclesia facta cum fuste, si Presbyter fuerit, in triplo componatur, duas partes eidem Presbytero, tertiam pro fredo ad Ecclesiam, insuper bannus noster. Similiter de Diacono iuxta compositionem eius in triplo cum banno nostro componatur. De Subdiaconis similiter triplos secundum suam compositionem, et de uniuscuiusque Ordinis Clerico secundum suam compositionem in triplo persolvatur, insuper banno nostro. Similiter et de ictus sine sanguinis effusione de uniuscuiusque Ordinis Clero secundum suam compositionem triplo persolvatur, insuper banno nostro. Et qui non habet unde ad Ecclesiam persolvat, tradat se in servitio eidem Ecclesiae usque dum totum debitum persolvat.

III. Statuimus de Presbyteris et Diaconibus ecclesiastico honore privatis, ut rediganfur sub poenitentia, sicut Canones praecipiunt. Et si Episcopus in sua parochia habuerit monasterium, ibi mittantur. Quod si monasterium non habuerit, tunc praecipiat Episcopus, ut illi tales habitent in illa plebe, unde sunt; ut si res proprias habuerint, eligant sibi patronum, qui de ipsis rebus victum et vestimentum eis ministret. Ipsi tamen nullam habeant licentiam vagandi aut discurrendi, sive ad placita, sive ad palatium, sive ad ipsas res, quas proprias ante habuerint, sine licentia sui Episcopi, sed in eodem loco, ubi constitutum est, suam poenitentiam iugiter agant. Quod si hoc non observaverint, primum verberibus coerceantur. Quod si nec sic se castigaverint, in tali loco retrudantur, ubi velut sub poenitentia vivant.

IV. Ut nullus ebrius suam causam in mallo possit conquirere, nec testimonium dicere. Nec placitum Comes habeat, nisi ieiunus.

V. De reclamatoribus vel causidicis, qui nec iudicium Scabinorum acquiescere nec blasphemare volunt, antiqua consuetudo servetur, id est, ut in custodia recludantur donec unum ex duobus faciant. Et si ad palatium pro hac re reclamaverint, et litteras detulerint, non quidem eis credatur, nec tamen in carcere ponantur; sed cum custodia et cum ipsis litteris pariter ad palatium nostrum remittantur; ut ibi discutiantur sicut dignum est.

VI. De conspirationibus, quicunque facere praesump-

serint, et sacramento quamcunque conspirationem firmaverint, triplici ratione iudicentur. Primo, ut ubicunque aliquod malum per hoc perpetratum fuerit, auctores facti interficiantur, adiutores vero eorum alter ab altero flagellentur, et nares sibi invicem praecidant. Ubi vero nihil mali perpetratum est, similiter quidem inter se flagellentur, et capillos sibi vicissim detundant. Si vero per dextras aliqua conspiratio firmata fuerit, si liberi sunt, aut iurent cum idoneis iuratoribus hoc pro malo non fecisse, aut si facere non potuerint, suam legem componant. Si vero servi sunt, flagellentur, ut de caetero in regno nostro nulla huiusmodi conspiratio fiat, nec per sacramentum, nec sine sacramento.

VII. De oppressione pauperum liberorum hominum, ut non fiant a potentioribus per aliquod malum ingenium contra iustitiam oppressi, ita ut coacti res eorum vendant aut tradant. Ideo haec de liberis hominibus diximus, ne forte parentes eorum contra iustitiam fiant exheredati, et regale obsequium minuatur, et ipsi heredes propter indigentiam mendici vel latrones seu malefactores efficiantur.

VIII. Si quis litteras nostras dispexerit, id est, tractoriam quae propter Missos recipiendos dirigitur, aut honores quos habet amittat, aut in eo loco ubi praedictos Missos suscipere debuit tamdiu resideat et de suis rebus legationes illuc venientes suscipiat quousque animo nostro satisfactum habeat. Qui vero epistolam nostram quocunque modo dispexerit, iussu nostro ad palatium veniat, et iuxta voluntatem nostram congruam stultitiae suae castigationem accipiat. Et si homo liber vel minister Comitis hoc fecerit, honorem, qualemcunque habuerit, sive beneficium amittat. Et si servus fuerit, nudus ad palum vapuletur, et caput eius tondeatur.

IX. Decernimus ut quisquis aliter testes habere non potuerit, volumus ut per Comitis iussionem quos in suo testimonio necessarios quisque habuerit, veritatem probaturi in publico conventu adducantur, ut per ipsos rei veritas cum iuramento valeat inquiri. Quod si de duabus partibus fuerit inquisitio facta, idcirco quod nullus eorum possit habere testes, antequam iurent fiat inquisitio facta. Quod si omnes ad unam partem dixerint testimonium, iurent verum dixisse testimonium. Quod si dissenserint, et quaedam pars testium uni praebuerit testimonium, et alia alteri, tunc interrogentur, si audeant per pugnam illorum testimonium approbare. Quod si nulla pars alteri cesserit, iurent, et pugna probetur illorum testimonium. Quod si una pars se subtraxerit, tunc pars illa quae ausa fuerit contendere, recipiatur ad testimonium.

X. Quod per triginta annos servus liber fieri non pos-

sit, si pater illius servus aut mater eius ancilla fuerit. Similiter et de aldionibus, praecipimus.

XI. Quod nullus Cancellarius pro ullo iudicato aut scripto aliquid amplius accipere audeat nisi dimidiam libram argenti de maioribus scriptis. De minoribus autem infra ipsam dimidiam libram quantum res exposcit et Iudicibus rectum videtur accipiat. De orphanis autem et caeteris pauperibus, qui exsolvere hoc non possunt, in providentia Comitis sit ut nequaquam inde aliquid accipiat. Notarii autem hoc iurare debent, quod nullum scriptum falsum faciant, nec in occulto scriptum aliquis faciat, nec de uno Comitatu in alio nisi per licentiam illius Comitis in cuius Comitatu stare debet. Quod si aliter fecerit, inanis et vacuus appareat. Si vero necessitas itineris aliquem capitulaverit, aut infirmitas gravis, secundum Capitularem Genitoris nostri faciant.

XII. Placuit nobis ut haec Capitula, quae excerpsimus de Capitulis sanctae memoriae Avi nostri Karoli ac Domni Genitoris Hludouvici Imperatoribus, ab omnibus sanctae Dei Ecclesiae et nostris fidelibus in regno Italiae consistentibus pro lege teneantur et conserventur. Et quicunque eorum Capitulorum contemptor extiterit, sexaginta solidorum multam componat, sicut in Capitulis praedicti Domni Avi nostri Karoli continetur.

XIII. Placuit nobis de liberis feminis quae sibi servi copulant, sicut ad nostram regiam potestatem pertenepunt, ita volumus ut deinceps ad ipsos Longobardos pertineant ipsae cum filiis suis et filiabus eorum.

XIV. Statutum est ut si qua femina libera cum servo alterius se copulaverit, et parentes eius eam anni spatio ad vindictam non dederint, volumus ut curtis regia adquirat. Si ipsa femina cum ipso servo annum et diem steterit, habeat eam cuius serva est, et filii qui ex ea nati fuerint sint servi sicut pater eorum.

XV. Statutum est ut si quis liber homo uxorem habens liberam propter aliquod crimen aut debitum servitium alteri se subdiderit, eademque coniux cum ipso manere noluerit, ipsorum procreatio, quae de tali coniugio sit, libertatis statum non amittat. Si vero ea defuncta, secunda uxor et tamen libera, tali se sciens iunxerit coniugio, liberi eorum subdantur.

XVI. Si quis percusserit Presbyterum, id est Sacerdotem, componat auri optimi libras decem.

TITULUS V.

CAPITULA EXCERPTA EX LEGE LONGOBARDORUM.

Haec capitula in lege Longobardorum inter leges Lotharii I. sparsim extant, unde a Baluzio excerpta sunt.

TITULUS VI.

Edictum de restitutione Ebbonis Archiepiscopi Remensis in sedem et dioecesim suam ex crimine infidelitatis amissam.

Datum anno Christi DCCCXL. post mortem Ludovici Pii Imperatoris.

In nomine Domini nostri Iesu Christi Dei aeterni. Hlotharius, divina ordinante providentia, Imperator Augustus. Quia confessio delictorum non minus in adversis necessaria est quam in prosperis, et cor contritum et humiliatum Deus non despicit, gaudium etiam esse Angelorum in coelo super uno peccatore poenitentiam agente non dubitamus, nos mortales in terris eos nequaquam despicimus pro quibus gaudere Angelos in coelo divino testimonio non ignoramus. Accusantes et reprehendentes in excessibus semetipsos divina nos benignitas non condemnare sed recreare docuit; qui meretricem non solum à legali damnatione eripuit, verum etiam publicanum humiliatum et accusantem se non condemnavit, sed magis iustificando exaltavit; qui non dixit: *Omnis qui se humiliat non condemnabitur, sed exaltabitur.* Potestatem ergo quam pro causa nostra raptus perdidisti, repetentibus Ecclesiae tuae filiis, sedem ac diocesim Remensis urbis tibi, Ebbo, restituimus, ut pristino sanctae largitatis apostolicae pallio indutus, concordiam atque gratiam divini officii nobiscum, humili satisfactione expleta, solemni nostra à largitate recipiendo exerceas.

Drogo Episcopus.
Otgarius Archiepiscopus.
Hecti Archiepiscopus.
Amalvuinus Archiepiscopus.
Audax Archiepiscopus. } *assensi.*
Ioseph Episcopus.
Adalulfus Episcopus.
David Episcopus.
Rodingus Episcopus.

Giselbertus Episcopus.
Flotarius Episcopus.
Badaratus Episcopus.
Hagaeno Episcopus.
Hartgarius Episcopus.
Ado Episcopus. } *assensi.*
Samuel Episcopus.
Rambertus Episcopus.
Haiminus Episcopus.
Ratoldus Presbyter vocatus Episcopus
Amalricus vocatus Episcopus.

Cum caeteris plurimis Presbyteris ac Diaconis publice assistentibus.

Actum in Engilenheim palatio publico in mense Iunio VIII. kalendas Iulii, regnante et imperante Domno Hlothario Caesare anno reversionis eius primo, successor patris factus in Francia, Indictione tertia.

CAPITULA LUDOVICI II. IMPERATORIS.

TITULUS I.

CAPITULA DATA ANNO CHRISTI DCCCL. IN CONVENTU TICINENSI.

Capitula de rebus secularibus quae statuit piissimus Imperator Hludouvicus quae gloriosi quoque Genitoris eius Hlotharii, serenissimi Augusti, auctoritate firmata sunt.

I. Perventum est ad nos quod eos qui Romam orationis causa pergunt, vel qui negotiandi causa per regnum nostrum discurrunt, collecti latrones diripiant, eosque aliquoties vulnerent vel occidant, et eorum bona diripiant. Ideo volumus ut Comites nostri, eorum *Sculdasii* adiunctis secum vassallis Episcoporum, si necessitas fuerit, ubicunque tales fuerint, studiosissime perquirant, ut eos capiant atque distringant. Et si huius criminis reos invenerint, poenas in legibus positas erga eos absque ulla negligentia exequantur, ut ab his malefactoribus regnum nostrum purgetur, et qui in nostra fiducia huc veniunt, sive orationis sive negotiandi gratia, salvi esse possint. Sciat autem unusquisque filium nostrorum quia quisque Comes et quilibet publicus Minister huiusmodi malefactoribus aut assensum praebuerit, aut eos qui persequi neglexerit, nostrae indignationis motum sentiet, et proprio honore privabitur.

II. Sed et hoc comperimus quia ex diversis locis huiusmodi noxii homines inter se conspirent, et diversos Comitatus circumeuntes, praedas et rapinas per villas seu per vias vel per silvas faciant, et innocentes homines depraeden-

tur et spolient. Et hi quoque similiter volumus ut diligenti studio perquisiti capiantur et distringantur. Et si obnoxii huius sceleris inventi fuerint, legalibus poenis absque ulla dilatione subiciantur, ut huiusmodi inquietudo et iniusta direptio à populo nostro auferatur, et liceat omnibus sub nostra ditione degentibus cum salvatione ac pace vivere, ut ordo reipublicae secundum iustam administrationem prorsus salvus et quietus permaneat.

III. Audivimus quoque quod quidam domos et possessiones habentes, consilient sibi atque consocient latrones aliunde venientes, eosque occulte foveant et solatientur ad tale facinus perpetrandum, ut quicquid ipsi ex pernicioso opere adquisierint, cum eis partiantur, quod genus malefactorum pessimum iudicamus; quia non solum ipsi mala peragunt, sed etiam aliorum opere et officio ad scelera utuntur. Ubicunque igitur in tali suspicione quilibet venerit, et rumor in populo dispersus fuerit quod haec facinora exerceant, si adhuc prolatum est, cum duodecim se purget. Si autem in aliquo manifestatus aut deprehensus est, statim capiatur et distringatur, et damnationem legibus praefixam sustineat. Ubicunque vero sive manentes sive vagantes latrones comprehendere publici muneris administrator voluerit, et ille se defensare conatus fuerit, si inter haec forte eundem latronem occidi contigerit, nulla is qui eum occidit damnatione multetur, neque ullas inimicitias à parentibus aut ullam persecutionem ab ullo eius amico vel propinquo sustineat. Quod si aliquis eius senior aut propinquus propter hoc vindictam facere conatus fuerit, et Iudex publicus eum compescere non potuerit, per fideiussores idoneos talis persona ad nostram deducatur praesentiam, ut complices et fautores sceleratorum nostra animadversione plectantur. Ubicunque autem fama est tales habitare, inquisitio per sacramentum per omnem populum circa manentem fiat; et cuiuscunque gentis aut conditionis fuerit, per quos hoc inquiri melius potuerit, iusiurandum dare, cum à Comite conventus fuerit, recusandi non habeat potestatem.

IV. Sed et hoc pervenit ad notitiam nostram, quod quando potentes et honorati, sive ecclesiastici, sive seculares, ad nos veniunt, à populo, in quorum domibus mansiones accipiunt, suis usibus suorumque equorum necessaria per vim tollant, et hac occasione populus noster affligatur. Idcirco praecipimus ut nullus fidelis noster, quicunque ad nostram praesentiam properat, nihil in veniendo aut revertendo ab aliquo violenter tollat, sed suis hominibus et equis, nisi forte ab amicis stipendia acceperit, ab hospitibus suis pretio iusto comparet. Nam quicunque huius mali famam

habuerit, cum ad nos venerit, veracem hominem volumus ut det qui pro suis omnibus iuret nihil eos in itinere tulisse. Et si forte in aliquo se suosque obnoxios recognoscit, donet idoneum hominem qui iuret, aut cuncta restituat his à quibus abstulisse visus est.

V. Hoc etiam multorum querelis ad nos delatum, quod potentes et honorati viri locis quibus conversantur minorem populum depopulentur et opprimant, eorum prata depascant, mansionem etiam contra voluntatem privatorum hominum sive pauperum domibus suis.... *Caetera desunt.*

TITULUS II.

Capitula edita anno DCCCLIV. in palatio Ticinensi.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis, anno Incarnationis Domini nostri Iesu Christi DCCCLIV. nostri Imperii VI. Indictione IV. *y*), dum conventum fidelium nostrorum palatio nostro Ticinae civitatis convocaretur, et simul Episcoporum et Nobilium nostrorum consultu non solum Ecclesiasticam utilitatem et populi pacem, salvationem, sed etiam totius regni statum perquirere studeremus, inter reliquos populus noster nobis quasdam petitiones obtulit, quas nos Dei amore et eorum fidelitate ducti libenter suscepimus, atque ideo subter annotata Capitula ad eorum utilitatem conscribi fecimus, quas in futurum pro lege tenenda firmamus.

I. De feminis quas defunctis viris lex Longobardorum prohibet ante anni spatium vestem religionis mutare, velumque suscipere, petierunt ut nostra licentia eis mox dum divina pietas inspiraverit, eas indemnes licere suscipere. Nos autem considerantes quia praeterito tempore pro ipsa dilatatione multae etiam raptae intra eundem spatium ad aliam partem distractae fuerunt, ideo et eorum petitionem, quam iustam censuimus, suscepimus, et eis ita fieri concedimus.

II. Nostrae maiestati reclamaverunt tempore patris nostri vel nostro super eas superfluas factas fuisse inquisitiones.

---

y) De certa huius Capitularis epocha non constat. Baluzius ipsum in exeuntem annum DCCCLV. reiecit. Suasit illi *Ludovici* nomen, et annus Imperii VI. in exemplari descriptus. Sed in exemplari, quod Labbaeus inter Sirmondicas schedas invenit, desideratur annus aerae vulgaris, et nomen Imperatoris, et non annus Imperii VI sed IV. occurrit. Quare tribuendum Lothario I. et ad annum DCCCXXVI. referendum esse putavit. In novissima Baluzii editione, studio Petri a Chiniac, haec capitula ex Cod. Colbert. emendata, illisque tria alia addita sunt.

Ideo eis concedimus ab hinc in futurum nullas alias super eos fieri inquisitiones nisi unde Karoli et avi nostri tempore factae fuerunt.

III. De liberis hominibus qui super alterius res resident, et usque nunc à Ministris reipublicae contra legem ad placita protrahebantur, constituimus ut secundum legem patroni eorum eos ad placitum adducant. Et si quis contra hanc nostram auctoritatem et eorum legem eos pignorare aut distringere praesumpserit, patrono eorum omnia cum lege emendet, et insuper pro incauta praesumptione bannum nostrum componat.

IV. De homicidio, unde lex pro simplicitate probationem trium testium quaerit, et testes habere non potuerit, concedimus ut cum duodecim iuratoribus iuret, et ab eadem simplicitate absolutus proprium non amittat.

V. De chartis quae à quibusdam personis falsae appellantur constituimus ut si Notarius superfuerit et testes qui eam veram et idoneam faciant; et si testes mortui fuerint, et Notarius superfuerit, cum duodecim iuratoribus veram et idoneam eam faciat. Concessas denique petitiones vestras consideravimus etiam ea quae ad nos iampridie pervenerunt, et ad resecandas malorum insidiatores iisdem adiungere capitulis; id est:

VI. Si quis aliquem de aliquo mallaverit negotio, et ille qui mallatus fuerit dicat ideo ei respondere nolle, quia servus est alterius, aut si testimonia produxerit, et similiter dixerit quod ea recipere non debet quia aliquis eorum servus sit, nominet dominum eius, et sic det wadia de eo adducendo; et posito placito in quantum ire ubi eum invenire credit et reverti posse iudices dixerint, si in placito constituto dominum non adduxerit, nisi pro certo ita verum esse crediderit. Quod si iurare ausus non fuerit, quin pro occasione prolongandi iustitiam obdixerit, componat illi bannum nostrum et iustitiam plenissimam faciat. Si vero aliquem adduxerit qui se dominum eius dicat, et illum quem de servitio appellavit applicare ad servitium non voluerit, tunc ipse qui se dominum esse dixerit, bannum nostrum illi componat eo quod conculcandam iustitiam inieiunium tale ausus fuerit facere. Crimina vero si super eum pro dilatanda iustitia imponere voluerit, probare cogatur Et si probare non potuerit, ei iustitiam faciat, et insuper bannum nostrum pro tanta calliditate componere cogatur.

VII. Si forte quispiam aliquem mallaverit, et ille qui mallatus fuerit, dixerit eum suum servum esse, vel alius in ipsa altercatione veniens ad servitium mallaverit, iubemus ut praesentaliter inter se wadient, ut ad primum aut secundum vel tertium placitum causam ipsam definiat. Inter placitum vero et placitum sint dies quindecim. Tertium autem quando Comes placitum habuerit, si infra unum comitatum est. Si autem in alio, sint XX, ne pro tali occasione ei iustitia prolongetur. Quod si in his tribus placitis ille qui quaerit neglexerit, excepto servitio Regis et aut inevitabili necessitate, et Comes placitum habuerit, ille quoque alius ad suam probandam libertatem paratus fuerit, tunc Comes causam prodefiniat veluti si ipse qui quaerit praesens fuisset, et ultra

qui quaesierit facundia de servitio illius dicendi non habeat, et insuper ut supra bannum nostrum illi componat, et iustitiam pleniter faciat.

VIII. Et sunt aliquid dum alii in servitium mallant, et ipsi de sua libertate adprobare wadia dant in tantum eos mutandi placitum lacerant ut eis pro sua paupertate evadere possint. Unde tertium addere Capitulum placuit. Si vero aliquid alium ad servitium mallaverint, et ille qui mallatur wadia de sua probanda libertate dederit, iubemus, ut supra ad primum aut secundum vel tertium placitum causam deliberent. Inter placitum et placitum dies XV: tertium vero, quando Comes placitum habuerit, si infra unum comitatum est, si autem in alium, sint dies XX. Et si in his tribus placitis ipse qui quaerit, venire contempserit, anteposito quae superius ante posuimus, et Comes placitum habuerit, ille namque alius cum suis testibus paratus fuerit, tunc Comes ipsos testes recipiat, et causas definiat veluti ipse qui quaerit praesens fuisset, et ultra ille qui quaesierit tacito illius de servitio permanet.

Alio tempore dictus serenissimus Augustus instituere praevidit Capitula z).

I. Si quislibet Episcopus, Abba, vel Comes in propria sede vel domo aut villa residet, homines ipsius depraedationes fecerint, messes vel prata defensionis tempore devastaverint, et hoc cognitum absque iniusta dilatione non emendaverint, et factori condignam castigationem non imposuerit, ipsum malum ut Lex est emendare cogatur, et insuper quadraginta dies et noctes vino et carne abstineat.

II. Per viam quoque ad palatium veniens aut rediens cuicunque homines rapinam fecerint, et cognito statim non emendaverit, et factori condignam castigationem non imposuerit, omnia quae rapta sunt ut Lex est emendare cogatur, et insuper triginta dies a carne et a vino abstineat.

TITULUS III.

CAPITULARE INTERROGATIONIS AD EPISCOPOS.

Datum, ut videtur, anno Christi DCCCLV.

Capitula quae gloriosus Imperator Hludouvicus suis Episcopis de statu sui regni considerare praecepit.

De conversatione Episcoporum, Presbyterorum, et caeterorum Clericorum, de doctrina et praedicatione in populo, de conscriptione librorum, de restauratione Ecclesiarum, de ordinatione plebium et xenodochiorum, de monasteriis virorum seu feminarum qua secundum regulam sancti Benedicti, vel ea quae secundum canonicam auctorita-

z) Etiam de his dubitatur, an non potius Lothario tribuenda sint.

tem disposita esse debent, quicquid in praefatis ordinibus extra ordinem est, aut per negligentiam praepositorum, aut per desidiam subditorum, vehementer cupio scire, et secundum Dei voluntatem vestrumque sanctum consilium sic emendare desiderio, ut in conspectu Dei nec ego reprobus sim, neque vos et populus in commissis iram suae indignationis incurrat. Quomodo autem istud rationabiliter quaesitum et inventum perficiatur, vobis hoc ad tractandum ac nobis renuntiandum committimus. De minoribus quoque causis, quae generaliter omnes, specialiter aliquos tangunt, et indigent emendatione, volumus ut posthac illas quaeratis, et ad nostram notitiam reducatis; sicut est de Comitibus et eorum ministris, si iustitias negligunt, aut ipsas vendunt, si sunt rapaces, aut Ecclesiarum, viduarum, orphanorum, aut pauperum oppressores, si ad praedicationem veniunt, si debitum honorem aut obedientiam Sacerdotibus suis impendunt, si aliquas novitates aut argumenta, quae ad detrimentum populi pertinent, agere praesumunt, sicut est in acquirendis proprietatibus, aut irrationabiles preces ad adiutoria facienda, sive in reliquis causis ad peccatum nostrum pertinere possunt ac populi nostri.

Rescriptum consultationis seu exhortationis Episcoporum ad Domnum Hludouvicum Imperatorem.

Domino gloriosissimo Regi Hludouvico pax et vita et victoria ministretur a Deo patre et Domino nostro Iesu Christo. Nos quidem in Dei nomine Angilbertus Archiepiscopus et Andreas Patriarcha una cum Ioseph Archicapellano, cum ad hanc Synodum in urbe regia Ticino congregatam venissemus, replicavimus, eis piam vestram exhortationem, qua viva voce ad nos usi fuistis, flagrantes Spiritus sancti munere, et ultra quam huius aetatis teneritudo capere potuisse videretur, totius modestiae et gravitatis atque sapore sapientiae conditam protulimus, etiam et coram eis relegi fecimus commonitorium a vestra nobis magnificentia traditum. Quibus auditis, omnes unanimiter pro vestra indole omnipotenti Deo dignissime gratias egerunt quia populo suo tam piissimum tamque sanctissimum Principem dedit, qui cuncta ordinabiliter disponere cupit.

I. Et quoniam religiosa sollicitudo vestra primum de conversatione Episcoporum, Presbyterorum, et caeterorum Clericorum quaerere studuit, nos quoque, quo regulariter melius fieri potuit, eundem ordinem servamus. Episcopum quidem ita conversari debere pronuntiamus ut eius vita vivendi sit norma. Presbyteros vero et Clericos ita vivere oportet ut subditae plebi exemplo suae conversationis proficiant. Et quidam Coëpiscoporum nostrorum, qui

bonae conversationis sibi conscii sunt, palam fateri recusabant, ne sui ipsorum laudatores viderentur. Qui vero negligentiam suam recognoscunt, more humani ingenii se ipsos accusare verebantur. Iuxta commonitionem tamen vestram diligentius perscrutantes, quosdam quales desideratis, qualesque populi Dei Pastores et Rectores esse debet, invenimus. Quorumdam vero negligentiam vel erga Clericorum suorum custodiam vel erga plebium sollicitudinem reperimus; quibus ut aliquantulum emendandi spatium tribuatis, humiliter petimus. Qui si cito delicta non correxerint, severiori sententiae subiacebunt.

II. Caeterum si quilibet laicorum vel Clericorum contra Episcopum vel alicuius ordinis Clericum aliquid quaeritur, noverint nos paratos et legitimam praebere audientiam, et si quid perperam gessisse probati fuerint, debita animadversione puniri.

III. Doctrina vero et praedicatio in populum, partim Episcoporum et reliquorum Sacerdotum, partim vero populi negligentia, non sicut necessarium est procuratur. Et Sacerdotum quidem incuria *a*) nullatenus est excusanda. Quidam vero laici, et maxime potentes ac nobiles quos studiosius ad praedicationem venire oportebat, iuxta domos suas basilicas habent, in quibus divinum audientes Officium, ad maiores Ecclesias rarius venire consueverunt. Et dum soli afflicti et pauperes veniunt, quid aliud quam ut mala patienter ferant illis praedicandum est? Si autem divites, qui pauperibus iniuriam facere soliti sunt, venire non renuerint, admoneri utique possent ut eleemosynis peccata sua redimerent et à fluxu rerum temporalium se abstinerent. Admonendi sunt igitur potentes ut ad maiores Ecclesias ubi praedicationem audire possint, conveniant, et quantum dono omnipotentis Dei divitiis et honoribus caeteros antecedunt, tanto ad audiendum praecepta conditoris sui alacrius festinent.

IV. Quidam autem Comites et Vassi dominici Presbyteros et Clericos nostros caeteros, quod nec Episcopis facere licet, absque nostra licentia recipiunt. Insuper etiam ubicunque ordinatos, et quosdam de quibus dubium est utrum consecrati sunt, in parochiis nostris absque nostra examinatione Missas celebrare faciunt. Quod ne ulterius fiat, omnimodis est inhibendum. Quare in ordinandis plebium rationibus civium instituta serventur, et pestiferae ambitionis vitium radicitus extirpetur, et neque ob quorundam propinquitatem, neque pro alicuius familiaritatis gratia, neque, quod maxime detestandum, propter pecuniarum acceptionem, indignus quilibet ordinetur.

---

a) mss. habent: *iniuria*.

Et primum quidem ipsius loci Presbyteri vel caeteri Clerici idoneum sibi Rectorem eligant. Deinde populi qui ad eandem plebem aspicit sequatur assensus. Si autem in ipsa plebe talis inveniri non potuerit qui illud opus competenter peragere possit, tunc Episcopus de suis, quem idoneum iudicaverit, inibi constituat.

V. Sane removenda quorundam laicorum procacitas, qui hoc solo obtentu quod ad electionis consortium admittuntur, Archipresbyteris suis dominari praesumunt, et quos tanquam patres venerari debuerant, velut subditos contemnunt. Hi igitur intra proprii iuris terminos sunt redigendi. Et si extraordinariam dominationem in Ecclesiis exercere praesumpserint, regia sunt disciplina coercendi. Ipsi vero qui ad gubernandas plebes legitime provecti sunt, nullatenus à suis Episcopis repellantur, nisi aut alicuius criminis reatum inciderint, aut easdem plebes male tractaverint.

VI. Tollenda est enim prava omnino consuetudo quae in quibusdam locis oriri coepit; quia nonnulli Archipresbyteri, vel aliorum titulorum custodes, fruges vel alios Ecclesiarum reditus ad proprias domos abducunt. Quidam vero aliorum possessiones conducunt, ut in eis quae ab Ecclesiis suis male subtraxerunt recondant. Nonnulli autem laicorum in tantum eorum nequitiae se complices faciunt ut quae huiusmodi transgressores ab Ecclesia subripuerunt, ipsi in suis domibus abscondant. Tales ergo primum à suis Episcopis corripiantur. Quod si se citius corrigere noluerint, tanquam qui ecclesiasticas res sacrilega temeritate tractaverunt, synodali sententia feriantur. Laicos vero qui post hanc denuntiationem socios se huius expilationis praebuerint, tanquam furti reos, iudiciaria coarctabit auctoritas.

VII. De restauratione Ecclesiarum illud Capitulum sufficit quod Genitor vester in Capitulare suo constituit. Sed ut servetur, vestra indiget admonitione.

VIII. Similiter et de xenodochiis, sicut in eodem Capitulari continetur, observandum est.

IX. De Monasteriis autem virorum seu feminarum, quae secundum regulam sancti Benedicti vel secundum canonicam auctoritatem disposita esse debent, quia inspiratio omnipotentis Dei, ut credimus, cor vestri moderaminis incitavit, ipsi gratias referimus. Nam quod iam maxima ex parte ordinem suum amiserint, omnibus est manifestum. Quae ut ad pristinum statum reducantur, in Domini ac Genitoris vestri ac vestra gloriosa dispositione consistit.

X. Ea quidem Monasteria quae adhuc statum suum retinent, unumquemque Episcoporum in cuius parochia constituta sunt providere oportet utrum ordinem suum teneant. Quod si aliter invenerit, una cum Rectore Monasterii corri-

gere debebit. Quod si Rectoris Monasterii principaliter culpa fuerit, et se suosque subditos ad Episcopi sui admonitionem corrigere dissimulaverit, synodica debet auctoritate percelli.

XI. Quidam autem Episcopi et Rectores Monasteriorum res Ecclesiarum suarum subtractas et aliis personis largitas esse queruntur, et ideo ecclesiasticas utilitates nequaquam se implere posse dicunt: quae ut restituantur, vestram regiam Maiestatem imploramus. Quia si hi qui eas pro animarum suarum remedio Ecclesiis contulerunt, praemium merentur, sine dubio damnatione digni sunt qui eas subtrahere moliuntur.

XII. In sacris Canonibus praefixum est ut decimae iuxta Episcopi dispositionem distribuantur. Quidam autem laici, qui vel in propriis vel in beneficiis suas habent basilicas, contempta Episcopi dispositione, non ad Ecclesias, ubi baptismum et praedicationem, manus impositionem, et alia Christi sacramenta percipiunt, decimas suas dant, sed vel propriis basilicis vel suis Clericis pro suo libitu tribuunt. Quod omnimodis divinae Legi et sacris Canonibus constat esse contrarium. Unde vestram potestatem, ut eos corrigatis, expetimus.

XIII. Sacra docet auctoritas ut publice peccantes publicae poenitentiae subiciantur. Inveniuntur autem quidam qui incesta matrimonia contraxerunt, et vel proximis suis vel Deo sacris mulieribus copulati sunt. Quidam etiam publicae possunt poenitentiae subiugari. Petimus ut Comitum vestrorum auxilio fulciantur.

XIV. Quosdam Ministros Comitum propter frequentia placita pauperiorem populum nimis affligere comperimus. Unde Maiestatem vestram obsecramus ut Capitulare Avi vestri de hac re observari praecipiatis.

XV. De Comitibus vero, de quorum vita et actibus à nobis quaerere voluit sublimitas vestra, quosdam tales esse scimus quales Dei ministros et vestrae reipublicae provisores esse decet. Nonnulli autem ut se suosque ministros corrigant, vestra admonitione indigent. Quibus tamen ut aliquantulum emendandi spatium tribuatis, exposcimus. Qui si se citius corrigere noluerint, regia sunt auctoritate reprimendi.

XVI. Statuimus etiam ne Episcopi, quando pro confirmando populum parochias circumeunt, Archipresbyteros suos gravent, et huiusmodi dispensa contenti sint, panes centum, friskingas quatuor, vini sextaria quinquaginta, pullos septem, ova quinquaginta, agnum unum, porcellum

unum, annonam ad caballos modios sex, foenum corr. *b*) tres; mel, oleum, cera, quod sufficit.

XVII. Petimus etiam ut emunitates Progenitorum vestrorum ita conservari praecipiatis sicut a glorioso Genitore vestro in suo Capitulare constitutum est.

XVIII. Per singulas parochias eas festivitates populus observare studeat quas proprius Episcopus venerari praedicaverit; ita ut neque illas negligant quas Sacerdotes monuerint, neque inani superstitione eas celebrare praesumant, quae nequaquam sunt observandae.

XIX. Si vero aliqui inventi fuerint, qui Sacerdotibus obtemperare noluerint, per ministros reipublicae distringantur, et satisfactionem poenitentiae, quam Presbyteri imposuerint, subire cogantur.

CAPITULA VI.

Edita post responsionem Episcoporum.

In nomine Dei omnipotentis. Anno Incarnationis Dominicae DCCCLV. Indictione III. mense Februario, die mensis eiusdem quarto, cum Dominus magnificentissimus Hludovicus Augustus apud Ticinensem civitatem in augustali aula resideret, tractaturus de statu sanctae matris Ecclesiae et pace divina dispositione commissi sibi imperii ac generali totius populi salute, praesentibus Optimatibus suis, dixit: Crebro vestram fidelitatem retroactis temporibus commonuimus, ut secundum normam Christianae Religionis vivere unusquisque nostrorum fidelium satageret, et suos a rapina compesceret. Attamen quia hactenus indiligenter est actum, amodo omni conamine omnes studere volumus, quo penitus a nostro regno rapina eliminetur, et pauperum voces usque nunc domini Sabaoth aures pulsantes querimoniis incipiant suo Creatori laudes rependere pro ubique pace et quiete concessa nobis agentibus.

I. Statuimus autem, ut Ecclesiae Dei per totius regni nostri fundatae terminos, sub nostrae emunitatis tuitione securae cum rebus et familiis permaneant, seu praedecessorum nostrorum piissimorum videlicet Augustorum temporibus fuisse probantur, earumque Rectores propriis utantur privilegiis, et Monachi per sua coenobia regularem teneant ordinem. Similiter et Clerus omnis proprio fungatur ministerio, neminem molestante nostri terroris formidine.

II. Sancimus nihilominus, ut singuli Comites et Actores reipublicae in suis ministeriis legalem procurent populo facere iustitiam; pupillos et viduas protegant, per loca solita restaurent palatia, quibus, cum iter dictaverit, nos legatos-

b) Forte legend. *corbes* vel *carras*.

que nostros valeant recipere, ne gravetur Ecclesia. Quando etiam Episcopos, Abbates, vel Comites, seu Fidelium nostrorum quempiam in propria villa morari contigerit, cum suis in suis maneant domibus, nec sub obtentu hospitii vicinos opprimant, vel eorum bona diripiant.

III. Denique quia Christi custodiente clementia neminem iuste consecuto privavimus, sed neque privari absque legali sanctione aliquem nostrorum fidelium volumus beneficio: iubemus ne quis suum depravet ullo modo, sed instauret securiter; ne qui dirigendi sunt a nobis undique, si depravata repererint, legaliter emendare compellantur, et eos deinceps perfrui prohibeant.

IV. Porro cum ad nostrum quislibet nostrorum fidelium properat obsequium, tam eundo quam redeundo gradiatur pacifice, et ni generalis utilitas cum scaritis veniat in statutis, iuxta maneat *c*). Episcopus et Comes, per quorum transeunt terminum, diligenter provideant, ne molestentur incolae, aut eorum domus per vim patiantur invadere, vel propria diripere absque pretio. Sed neque indigne per solita loca tectum, focum, aquam et paleam hospitibus denegare aut sua carius quam vicinis audeant vendere.

V. Igitur quia hactenus in regno nostro infrenate vixisse nulli est ambiguum, sancimus unumquemque suorum hominum solicitudinem gerere, ne solitam rapinam patrare praesumant. Qua pro re si quis arctatus suum Seniorem dimiserit, penitus interdicimus, ne recipiatur ab altero; quatenus nisi corrigi voluerit, a nostri regni penitus excludatur finibus.

VI. Haec olim saepe inculcata, et augustali nostra sanctione promulgata, quia ex parte in aliquibus videntur neglecta hactenus, acriori ulcisci debuerant examine. Attamen nostra mansuetudine ut corrigantur quantulumcunque largimur spatium, quo quisque neglecta emendare valeat, destinaturi post modicum legatos strenuos emendata inquirere. Qui vero negligens repertus fuerit, propriis honoribus nostro privabitur iudicio.

TITULUS IV.

Constitutio promotionis exercitus observantis partibus Beneventi, sub Indictione quinta decima.

I. Quicunque de mobilibus widrigild suum habere potest, pergat in hoste. Qui vero medium widrigild habet, duo iuncti in unum (qualitatem *d*) instruant ut bene ire pos-

---

c) Murator. *pacifice, ut terrae generalis exigit utilitas; cum scaritis veniant in statutis, iusta Dominus maneat.*

d) Forte legend. *aequaliter.*

Pauperes vero personae ad custodiam maritimam vel patriae pergunt; ita videlicet ut qui plusquam decem solidos habet de mobilibus, ad eandem custodiam vadant. Qui vero non plus quam decem solidos habet de mobilibus, nil ei requiratur. Si pater quoque unum filium habuerit, et ipse filius utilior patre est, instructus à patre pergat. Nam si pater utilior est, ipse pergat. Qui vero duos filios habuerit, quicunque ex eis utilior fuerit, ipse pergat. Alius autem cum patre remaneat. Quod si plures filios habuerit, utiliores omnes pergant. Tantum unus remaneat, qui (utilior g) fuerit. De fratribus indivisis, iuxta Capitularem Domini Genitoris nostri volumus ut si duo fuerint, ambo pergant. Si tres fuerint, unus qui inutilior apparuerit, remaneat; caeteri pergant. Si quoque plures omnes utiliores apparuerint, pergant; unus inutilior remaneat. De qua conditione volumus ut neque per praeceptum, neque per advocationem, aut quamcunque occasionem excusatus sit, aut Comes aut Gastald vel ministri eorum ullum excusatum habeant; praeter quod Comes in unoquoque Comitatu unum relinquat qui eundem locum custodiat, et duos cum uxore sua. Episcopi ergo nullum laicum relinquant. Quicunque enim contra hanc institutionem remanere praesumpserit, propriis eius amissis, quod subter ordinatum habemus, praesentialiter ad nostrum opus recipere iussimus, et illum foras eiicere.

II. Omnibus enim notum esse volumus quia iam à prioribus nostris iuxta hanc institutionem tultae fuerunt, sed prima recuperare meruerunt. Nunc autem certissime scitote, cuiuscunque proprietas tulta fuerit, vix à nobis promerebitur recuperationem.

III. A fluvia Pado usque Trebia sit Missus Lotselmus. Inter Padum et Ticinum Eriulfus. Inter Ticinum et Adda, Erembertus. Inter Adda et Addiza Landebertus. Ab Addiza usque ad Forum Iulii Theobaldus. Petrus et Arthemius Episcopi, iunctis secum Missis Episcoporum et Comitum, Pisa, Luca, Pistoris, et Lunis. Theutmondus, Florentia, Volterra, et Aristio. Rotselmus, Vlusid; et Sena, Andreas. In ministerio Witonis, Rimmo et Iohannes Episcopus de Forcona. In ministerio Verengari, Hiselmundus, Episcopus. In littore Italico, Ermefridus, Macedo, et Vulferius.

IV. Hi volumus ut populum eiiciant, et custodiam praevideant, et populum in castella residere faciant, etiam et cum pace. Nam si Missus aliquis ausus fuerit praetermittere, qui nominibus remanserint, praesentaliter proprium tollant, et eum foris eiiciant. Et si inventus fuerit ipse Missus, proprium suum perdat. Et si Comes aliquem ex-

---

g) Forte legend. inutilio.

cusatum, aut bassallum suum, praeter quod superius diximus, dimiserit, honorem suum perdat. Similiter eorum ministri, si aliquem dimiserint, et proprium et ministerium perdant.

V. Quod si Comes aut Bassi nostri aliqua infirmitate remanserint, aut aliquem excusatum retinuerint, aut Abbates vel Abbatissae si plenissime homines suos non direxerint, ipsi suos honores perdant, et eorum Bassalli et proprium et beneficium perdant.

VI. Si quoque Episcopus absque manifesta infirmitate remanserit, pro tali negligentia ita emendetur ut in ipsa marcha resideat quousque alia vice exercitus illuc pergat, in quantum Dominus largire dignatus fuerit.

VII. Et ut certissime sciatis quia hanc expeditionem plenissime explere volumus, constituimus ut Episcopus, Comes, aut Bassus noster, si in infirmitate incerta detentus fuerit, Episcopus quippe per suum Missum, quem meliorem habet, Comes vero et Bassi nostri per se ipsos hoc sub sacramentum affirment quod pro nulla occasione remansissent nisi quod pro certissima infirmitate hoc agere non potuissent.

VIII. Omnes enim volumus ut omnem hostilem apparatum secum deferant; ut cum nos hoc prospexerimus, et inbreviare fecerimus, non negligentes appareant, sed gratiam quóque nostram habere mereantur.

IX. Vestimenta autem habeant ad annum unum, victualia vero quousque novum fructum ipsa patria habere poterit. Fragidis enim quicunque eundo et redeundo commotionem fecerit, vitae incurrat periculum.

X. Et quia temporis congruentia imminet quadragesimale, in quo studenda sunt praecepta Dei, constituimus ut quicunque Ecclesiam fregerit, adulteria et incendia fecerit, vitae incurrat periculum. Quicunque caballum, bovem, friscingas, vestes, arma, vel alia mobilia tollere ausus fuerit, triplici lege componat, et liberum armiscara, id est, sella, ad suum dorsum ante nos à suis semotus bis dirigatur, et usque ad nostram indulgentiam sustineatur, servi vero flagellentur et tundantur, et illorum domini, quae ipsi tulerunt, restituant. Quod si clamor ad Seniores venerit, et ipsi talia non emendaverint, tunc horum Seniores ipsam compositionem faciant, et eadem armiscara, quandiu nobis placuerit, sufficere compellantur.

XI. Et hoc constituimus, ut ex utraque parte iustitia servetur, videlicet nostri sicut circa vicini, quae necessaria sunt, emenda. Vicini autem nullatenus carius quam suis circa vicinis vendere praesumant.

XII. Qui vero homicidia indiscrete et praesumptiose fecerit, vitae incurrant periculum.

XIII. Iter enim erit nostrum per Ravennam, et immediate mense Martii in Piscariam, et omnis exercitus Italicus nobiscum. Tuscani autem, cum populo qui de ultra veniunt, per Romam veniant ad Pontem Curvum, inde Capuam, et per Beneventum descendant nobis obviam Luceria VIII. kalendas Aprilis.

FRAGMENTA
CAPITULARIUM.

De dubia conventione.

I. Si quis de conventione ulla aliquem interpellaverit, non per postremas aut adiacentes, sed per primarias rationes, iuxta quod in primis res facta se habuit, tractetur. Quod si testes legitimi adfuerunt conventioni, iuxta testimonium eorum maxime, non aliis posteris occasionibus quae per primam stipulationem quod factum est, oportet definiri.

Si servus Clericus fiat.

II. Si servus sciente et non contradicente domino in Clero sortitus sit, ex hoc ipso liber et ingenuus fiat. Si enim ignorante domino consecratio facta fuerit, liceat domino intra annum tantum conditionem probare et proprium servum recipere. Si autem servus sciente vel ignorante domino, secundum ea quae diximus, ex ipso honore clericatus libertatem meritus, postea ecclesiasticum ministerium reliquerit, et ad Laicorum vitam transierit, domino suo in servitio tradatur. *Ex Novella constitutione* CXXIII. *Imp. Iustiniani, cap.* 17.

Si Ecclesiae aliquid sui iuris defraudatum fuerit.

III. Si Ecclesiae aliquid sui iuris defraudatum fuerit à pravis procuratoribus aut prece aut pretio aut privata gratia praecessorum, successoribus omni tempore liceat inferre calumniam: quia nullo tempore Ecclesia debet suum ius amittere, praeter mobilem possessionem, ut est aurum, argentum, vestes, aut pecora, aut domus. Praedia vero, terras, villas, Ecclesias, census, quia inde magni redditus possunt exire in commune bonum, nulla commutatione, nullo pacto liceat ad proprietatem alicuius transferre. Quod postquam compertum fuerit, rescindatur.

De non accipiendis qualibuscunque personis in iudicio, in accusatione, et testimonio.

IV. Hoc sancimus ut in palatiis nostris ad accusandum et iudicandum et testimonium faciendum non se exhibeant viles personae et infames, histriones scilicet, nugatores, manzeres, scurrae, concubinarii, neque ex turpium feminarum commixtione progeniti, aut servi, aut criminosi. Frequenter enim homines huiusmodi ex suspicione conversationis pravae et naturae, ut inferiores non videantur, quod placet asserere nituntur contra digniores.

De nonis et decimis

V. Quicunque nonam et decimam admonente Episcopo vel Abbate vel quolibet alio Rectore ad primam eius admonitionem dare contempserit, regia potestate cogente easdem decimas et nonas solvat, et insuper ad partem eiusdem Ecclesiae legem suam componat. Si secundo admonitus praedictas nonas et decimas reddere neglexerit, cum eisdem nonis et decimis bannum dominicum persolvat. Nam si tertio admonitus in eisdem nonis et decimis dandis neglegens evenerit, res Ecclesiae, de quibus easdem nonas et decimas dare debuerat, penitus amittat. Nonae vero et decimae tantum de annona, legumine, vino, foeno, de nutrimine, et omnis generis animalium dandae sunt. Et hi qui nonas et decimas dare debent, iuxta quod rerum ecclesiasticarum habent, ad Ecclesias et claustra Rectorum venerabilium locorum adiutorium faciant.

De coniurationibus et conspirationibus. Ex Concilio Chalcedonensi titulo XVIII.

VI. Coniurationis vel conspirationis crimen etiam à veteribus legibus est omnino prohibitum. Multo magis hoc in Ecclesia Dei ne fiat, admonere convenit. Si qui ergo Clerici vel Monachi reperti fuerint coniurantes vel conspirantes, aut insidias ponentes Episcopis aut Clericis, gradu proprio penitus abiciantur, et postmodum imperiali sententia modis omnibus feriantur.

De his qui sacramento se obligant ne ad pacem redeant. Ex Concilio.

VII. Qui sacramento se obligaverint ut litigantes cum quolibet ad pacem nullo modo redeant, si Clerici fuerint, deponuntur; si laici, pro periurio uno anno à communione corporis et sanguinis Domini segregentur; reatum vero suum eleemosynis et fletibus quantis potuerint ieiuniis absolvant; ad caritatem vero, quae operit multitudinem peccatorum,

celeriter redire festinent. Quod si contempserit facere, imperiali sententia feriatur.

De immunitate infracta Karolus Augustus.

VIII. Si quis infra claustra Ecclesiarum Dei violenter intraverit, et immunitatem infringere praesumpserit, usque ad satisfactionis emendationem veniat, omnium communione privetur, et à sanctae Dei Ecclesiae liminibus arceatur, nec cum fidelibus communicet qui sacrosancto loco divino cultui consecrato vim inferre non metuit. Primum ergo ab Episcopo parochiae excommunicandus est, et ab eo caeteris Episcopis innotescendum, ut nullius communioni iungatur donec emendando satisfaciat. Comes vero pagi ipsius eum per bannum venire faciat, et per legem omnia emendare compellatur; et pro damno quod in immunitate fecit, sexcentos solidos componat. Si autem ipse nec Episcopis nec Comiti acquieverit, à Missis nostris comprehensus in causas nostras legales deducatur; et pro eo quod Episcopis inobediens fuit, et Comitis nostri et Scabinorum iudicio non acquievit, et bannum nostrum transgressus est, per legem iudicatus capitali sententia puniatur, et res ipsius in fiscum nostrum redigàntur.

De decimis novalium.

IX. Novalia rura, quae iuxta cultos agros fiunt, Ecclesiae antiquae decimentur. Et si ultra milliaria quatuor vel quinque in saltu quaelibet digna persona aliquod novale conlaboraverit, ibidemque cum sui Episcopi consensu Ecclesiam construxerit, post consecrationem Ecclesiae provideat Presbyterum, eiusque conductu de eodem elaboratu decimas eidem Ecclesiae conferat.

Ut omnis controversia, si iudicio ecclesiastico expetit agitari, nequaquam ad seculare iudicium transeat.

X. Statutum est ut quaecunque controversiae iudicio et auctoritate ecclesiastica coeperint agitari, nequaquam ad seculare iudicium transeant, ubi iterato provocent, sed ecclesiasticis sanctionibus terminentur. Nam à Iudicibus quos communis consensus elegerit ad alios Iudices non licet provocare, nisi maior auctoritas sit, secundum canonicam normam. Si autem in seculari iudicio, id est, in Comitis placito, causa prius fuerit ventilata, secundum legem mundanam finiatur. Salvo ecclesiasticae legis privilegio.

De eo qui bannum Episcopi vel Presbyteri parvipendit.

XI. Quisquis bannum vel excommunicationem Episcopi vel Presbyteri sui superbiendo parvipenderit, hic talis ab Ecclesia penitus evellatur. Ait enim Dominus ad Moysen:

Anima quae superbiendo mandatum Domini transgressa fuerit, peribit de populo suo. Hinc Dominus in Evangelio: *Qui vos spernit, me spernit.* Et Moyses contumacibus dicit: *Non contra me est murmur vestrum, sed contra Dominum.* Et Dathan et Abiron vivi absorpti sunt, quia insurrexerunt adversus eundem Moysen, et eius mandatum spreverunt. Et ideo tale scelus gravissime vindicandum est.

Ne mancipia ecclesiastica in secularem servitutem redigantur. Ex Capitulis ad Carisiacum.

XII. Iniustum videtur et impium ut mancipia quae fideles viri seu feminae pro remedio animae suae Deo et Sanctis eius consecrarunt, cuiuscunque muneris, pretii, vel commutationis commercio iterum in secularem servitutem redigantur, cum Canonica auctoritas servos fugitivos tantummodo distrahi permittat. Et ideo omnes Rectores Ecclesiarum summopere caveant ne unius eleemosyna alterius peccatum fiat. Sicut enim indecens est ut ex libero servus fiat, sic absurdum ut ex ecclesiastica dignitate servus decidens humanae obnoxius sit servituti.

De sortilegis et sortiariis.

XIII. Ut Episcopi Episcoporumque ministri omnibus viribus elaborare studeant ut perniciosam et a diabolo inventam sortilegam et maleficam artem penitus ex parochiis suis eradant, et si aliquem virum aut feminam huiuscemodi sceleris sectatorem invenerint, turpiter dehonestatum de parochiis suis eiciant. Ait enim Apostolus: *Haereticum post unam et secundam admonitionem devita; sciens quia subversus est qui eiusmodi est.* Subversi sunt et a diabolo capti tenentur qui, derelicto Creatore suo, à diabolo suffragia quaerunt. Et ideo a tali peste mundari debet sancta Ecclesia. Illud etiam non omittendum, quaedam sceleratae mulieres retro post Satanam conversae, daemonum illusionibus et phantasmatibus seductae, credunt se et profitentur nocturnis horis cum Diana, Paganorum Dea, et in numerata multitudine mulierum equitare super quasdam bestias, et multa terrarum spatia intempestae noctis silentio pertransire, eiusque iussionibus velut dominae obedire, et certis noctibus ad eius servitium evocari. Sed utinam hae solae in perfidia sua perissent, et non multos secum in infidelitatis interitum pertraxissent. Nam innumera multitudo hac falsa opionine decepta, haec vera esse credit, et credendo a recta fide deviat; et in errorem Paganorum revolvitur, cum aliquid divinitatis aut numinis extra unum Deum esse arbitratur. Quapropter Sacerdotes per Ecclesias sibi commissas populo cum omni instantia praedicare debent ut noverint haec omnimodis falsa esse, et non a divino sed a

maligno spiritu talia phantasmata mentibus infidelium inrogari. Siquidem ipse Satanas, qui transfigurat se in Angelum lucis, cum mentem cuiuscunque mulierculae ceperit, et hanc sibi per infidelitatem et incredulitatem subiugaverit, illico transformat se in diversarum personarum species atque similitudines, et mentem, quam captivam tenet, in somnis deludens, modo laeta, modo tristia, modo cognitas, modo incognitas personas ostendens, per devia quaeque deducit; et cum solus spiritus hoc patitur, infidelis mens haec, non in animo, sed in corpore, evenire opinatur. Quis enim non in somnis et nocturnis visionibus extra se ipsum educitur, et multa videt dormiendo quae nunquam viderat vigilando? Quis vero tam stultus et hebes sit qui haec omnia, quae in solo spiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbitretur, cum Ezechiel Propheta visiones Domini in spiritu, non in corpore, viderit, et Iohannes Apostolus apocalypsis sacramenta in spiritu, non in corpore, vidit et audivit, sicut ipse dicit: *Statim fui in Spiritu.* Et Paulus non audet se dicere raptum in corpore. Omnibus itaque publice adnuntiandum est quod qui talia et his similia credit, fidem perdidit, et qui fidem rectam in Deo non habet, hic non est eius, sed illius in quem credit, id est, Diaboli. Nam de Domino nostro scriptum est: *Omnia per ipsum facta sunt.* Quisquis ergo aliquid credit posse fieri, aut aliquam creaturam in melius aut deterius immutari aut transformari in aliam speciem vel similitudinem, nisi ab ipso Creatore, qui omnia fecit, et per quem omnia facta sunt, proculdubio infidelis est.

Ut in immunitatibus Ecclesiarum mallum vel placitum publicum nemo tenere praesumat.

XIV. Placuit ut nullus Comes neque aliquis ex iudicaria potestate mallum aut placitum in immunitatibus vel atriis Ecclesiarum tenere aut quemquam de familia earundem Ecclesiarum quacunque occasione aut temeritate iniuriare praesumat. Quod si fecerit, bannum dominicum persolvat et insuper Deo et Ecclesiae quam laesit secundum canonicam institutionem in omnibus satisfaciat. Quod etiam si facere distulerit, tamdiu a coetu fidelium arceatur donec poenitentia accepta reatum quem commisit emendet.

De libertis ex familia Ecclesiae factis.

Ex Concilio Toletano, cap. LXVII.

XV. Si nihil ex proprio conferunt Sacerdotes his qui eos faciunt, et si qui nulla ex rebus suis pauperibus Christi distribuunt, aeterni Iudicis voce in futurum condemnabuntur, quanto magis hi qui auferunt pauperibus quod non

dederunt. Quapropter Episcopi qui nihil ex proprio suo Ecclesiae Christi compensaverunt, hanc divinam sententiam metuant, et liberos ex familia Ecclesiae ad condemnationem suam facere non praesumant. Impium est enim ut qui res suas Ecclesiae Christi non contulerit, damnum inferat, et ius Ecclesiae alienare contendat. Tales igitur liberos successor Episcopus absque aliqua oppositione ad ius Ecclesiae revocabit, quia eos non aequitas, sed improbitas, absolvit.

De eo qui de obiectis se expurgare noluerit.

XVI. Probat illa vera esse quae adversum se dicta sunt qui ad ea confutanda minime vult adesse. Unde in secularibus legibus invenitur scriptum': Iniuste victus infra tres menses reparet causam. Quod si facere neglexerit, sententia quae adversus eum collata fuerit perseveret. Et ne sit vobis contrarium vel etiam ne miremini quod de secularibus legibus locutus sum in nostro iudicio, quia ecclesiasticae leges et divinae eas recipiunt.

Ut quos regia potestas in gratiam receperit, his etiam minores potestates communicent.

XVII. Si quos culpatorum regia potestas aut in gratiam benignitatis receperit aut mensae suae participes effecerit, hos etiam Sacerdotum et populorum conventus suscipere in ecclesiastica communione debebit : ut quod principalis pietas recipit, nec a Sacerdotibus Dei extraneum habeatur.

De libero homine in hostem bannito.

XVIII. Et quia in hostem aut propter terram defendendam aut propter terram adquirendam itur, de lantuveri, id est, de patriae defensione, non aliter nisi secundum istum modum in Lege aut in Capitulis Imperatorum scriptum habemus nisi in anterioribus Capitulis de pauperibus Francis, qui si non habent unde heribannum persolvant, ut se in servitium Regis tradant, et tamdiu in eodem servitio maneant usque dum ille heribannus fiat persolutus. Et si mortuus fuerit in eodem servitio, herede seius suam hereditatem recipiant, et nec de libertate nec de ipso banno obnoxii fiant. Similiter in posterioribus capitulis de pauperibus Francis ibidem scriptum invenimus ut unusquisque Comes describat quanti sint in suo comitatu qui per se hostem facere non possunt, ut alios adfanniant, sicut ibi scriptum est.

FORMULAE IURIS.

MARCULFI
MONACHI
FORMULARUM
LIBRI DUO.

IN DEI NOMINE
INCIPIT PRÆFATIO LIBRI HUIUS.

Domino Sancto, meritis beatissimo, et apostolico semper honore suscipiendo, omnique praeconio laude celebrando Domno ac Reverentissimo Papae Landerico *a)* Marculfus ultimus ac vilissimus omnium Monachorum. Utinam, sancte Pater, iussionem vestram tam efficaciter quam spontanee obtemperare valuissem, quia iam supra vires meae possibilitatis conatus sum iniunctum a vobis subire negotium, cum fere septuaginta aut amplius annos expleam vivendi; et nec iam tremula ad scribendum manus est apta, nec ad videndum mihi oculi sufficiunt caligantes, nec ad cogitandum sufficit hebetudo mentis. Quia iuxta dictum cuiusdam prudentissimi viri, in pueris crescit sensus, in iuvenibus viget, in senibus minuiter. Propterea qui eleganter facere non

---

a) al. ms. *Glidulfo.*

potui ut volui, feci tamen ordinate ut potui, non solum ea quae iussistis, verum etiam multa alia in hac scedola, tam praeceptiones regales, quam chartas pagenses, iuxta simplicitatis et rusticitatis meae naturam intimare curavi. Scio enim multos fore et vos et alios prudentissimos viros et eloquentissimos ac rhetores et ad dictandum peritos qui ista, si legerint, pro minima et velut deliramenta, eorum comparata sapientiae, reputabunt, vel certe legere dedignabunt. Sed ego non pro talibus viris, sed ad exercenda initia puerorum, ut potui, aperte et simpliciter scripsi. Cui libet, is exinde aliqua exemplando faciat. Si vero displicet, nemo cogit invitum; nec praeiudicat mea rusticitas eruditorum et rhetorum floribus verborum, et eloquentiae facundiae. Sunt praeterea nonnulla negotia hominum, tam in palatio, quam in pago, quae scribi non queunt antequam invicem conferantur, et iuxta propositiones vel responsiones eloquia eorum tunc scribantur et gesta. Ego vero haec quae apud maiores meos, iuxta consuetudinem loci quo degimus, didici, vel ex sensu proprio cogitavi, ut potui coacervare in unum curavi, et Capitula praenotavi, ut facilius quod voluerit a quaerente inantea scripto reperiantur.

INCIPIUNT CAPITULA SCEDOLAE OPERIS HUIUS.

Incipiunt exemplaria de diversis conditionibus qualiter regales chartas pagenses, cui haec formola habere placuerit, et melius non valet, scribantur.

De privilegio.

Domino sancto et in Christo venerabili fratri illo Abbati, vel cunctae congregationi monasterii illius in honore beatorum illorum ab illo in pago illo, constructo ille Episcopus. Compellit nos affectio caritatis vestrae, radio inflammante divino, illa pro vestro quieti providere quae nobis maneant ad mercedem, et ea recto tramite inconvulso limite terminari quae perennem deinceps propitiante Domino, obtineant firmitatem; quia non minor Domino retributio speratur futura pro succiduis contemplante temporibus quam ad praesens munera pauperibus offerente. Et ne nobis aliquis detrahendo aestimet in id nova decernere carmina, dum ab antiquitus iuxta constitutionem Pontificum per regalem sanctionem monasteria sanctorum Lirinensis, Agaunensis, Luxoviensis, vel modo innumerabilia per omne regnum Francorum sub libertatis privilegium videntur consistere, sed pro reverentia sanctorum beatorumque omnium fratrum implendo iussa, custodiendo praecepta, obedientiam propalabo. Quid vero vos vel successores vestri sancto suadente Spiritu deinceps custodiatis, immo sanctae illius Ecclesiae Episcopus debeat adimplere, huic paginae credidimus inserendum. Hoc est. Ut de vestra congregatione qui in vestro monasterio sancta

debeant baiulare officia, quam Abbas cum omni congregatione poposcerit, a nobis vel a successoribus nostris sacros percipiant gradus, nullum pro ipsorum honore praemium percepturus. Altare in ipso monasterio praedictus Episcopus benedicat, et sanctum chrisma annis singulis, si voluerint postulare, pro reverentia loci sine pretium concedat, et iuxta dispensationem divinam, cum Abbas de ipso monasterio a Domino migraverit, quem unanimiter omnis congregatio illa Monachorum ex semetipsis optimae regula compertum et vitae meritis congruentem elegerint, similiter sine praemium memoratae urbis Episcopus ipse promoveat Abbatem. Nullam penitus aliam potestatem ad ipso monasterio, neque in rebus, neque in ordinandis personis, neque in villabus ibidem iam conlatis aut deinceps regio munere aut privatorum conlaturas, vel in reliqua substantia monasterii, nos successoresque nostri Episcopi, aut Archidiaconi, seu caeteri alii ordinatores, aut quaelibet alia persona praedictae civitatis habere non praesumant, aut quodcunque de eodem monasterio, sicut de parochiis aut caeteris monasteriis, muneris causa audeant sperare aut auferre; nec de hoc quod a Deum timentibus hominibus transmissum aut in altario offertum fuerit, aut sacris voluminibus, vel quibuscunque speciebus ad ornatum divini cultus pertinet, ad praesens conlata vel deinceps conlatura fuerint, auferre praesumant. Et nisi rogatus a congregatione illa vel ab Abbate, pro oratione lucranda, nulli nostrum liceat monasterii adire secreta aut finium ingredi septa. Et si ab eis illuc Pontifex postulatus, pro lucranda oratione vel eorum utilitate, accesserit, celebrato ac peracto divino mysterio, simplicem ac sobriam benedictionem perceptam, absque ullo requisitu domum studeat habere regressum; ut quatenus Monachi, qui Solitarii nuncupantur, de perfecta quiete valeant duce Domino per tempora exultare, et sub sancta regula viventes, et beatorum Patrum vitam sectantes, pro statu Ecclesiae et salute Regis vel patriae valeant plenius Dominum exorare. Et si aliquid ipsi Monachi de eorum religione tepidi an secus egerint, secundum eorum regulam ab eorum Abbate, si praevalet, corrigantur. Sin autem, Pontifex de ipsa civitate coërcere debeat: quia nihil de canonica auctoritate convellitur, quicquid domesticis fidei pro quietim tranquillitatis tribuitur. Si quis autem ex nobis, quod Deus avertat, calliditate commotus, aut cupiditate praeventus, ea quae sunt superius comprehensa temerario spiritu violare praesumpserit, a divina ultione prostratus, reatu anathematis subiaceat, et tribus annis a communione omnium fratrum se noverit alienum. Et nihilhominus hoc privilegium perpetim maneat incorruptum. Quam constitutionem nostram, ut firmis sub-

sistat vigoribus, et nos et fratres nostri Domini Episcopi subscriptionibus manibus nostris decrevimus roborari. Actum ibi, sub die illo, anno illo.

Concessio Regis ad hoc privilegium.

II. Ille Rex viris apostolicis patribus nostris, necnon et inlustribus viris illi Comiti, vel omnibus agentibus praesentibus et futuris. Oportet enim clementiae principali ut inter caeterorum petitionibus Sacerdotibus debeat benignum accommodari auditum, et quod pro timore divini nominis postulatur, ponatur proculdubio ad effectum; ut fiat in mercedem coniunctio, dum pro quietem servorum Dei congrua impertitur petitio: quia fides perfecta non dubitat ad altissimi gratiam pertinere quod secundum sacro eloquio praecipue a domesticis fidei devota mente impenditur, quia scriptum est: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum.* Ergo dum et ille Episcopus, aut Abbas, aut inluster vir monasterium in honore sancti illius in pago illo, aut super sua proprietate, aut super fisco, noscitur aedificasse, ubi ad praesens ille Abbas vel turba plurima Monachorum adunata esse noscuntur, ad petitionem illius clementia nostra pro quiete ipsorum servorum Dei praeceptionem vigoris nostri placuit propalare, sub quo tranquillitatis ordine, Domino protegente, ipsi Monachi iuxta Religionis normam perpetim valeant residere, elegimus ut et hac serie debeat plenius declarari: quia nihil de canonica institutione convellitur, quicquid ad domesticis fidei pro tranquillitatis pace conceditur. Nec nobis aliquis detrahendo aestimet in id nova decernere carmina, dum ab antiquitus iuxta constitutionem Pontificum per regalem sanctionem monasteria sanctorum illorum vel caetera in regno nostro sub libertatis privilegium videntur consistere, ita et praesens valeat, Deo adiutore, constare. Ergo, si quid in villabus, mancipiis, vel reliquis quibuscunque rebus, atque corporibus, aut regio munere aut privatorum aut suprascripti illius, vel à quibuslibet est delegatum, aut deinceps fuerit additum, iuxta quod ab illo Pontifice vel caeteris Domnis Episcopis ad praefato monasterio, iuxta quod eorum continet privilegium, quem nobis praefatus ille protulit recensendum, sancitum esse cognovimus, nullus Episcoporum, ut diximus, nec praesens, nec qui fuerint successores, seu Archidiaconi, vel eorum ordinatores, vel quaelibet persona, possit quoque ordine de loco ipso auferre, aut aliquam potestatem sibi in ipso monasterio praeter quod scriptum est adaptare, vel aliquid quasi per commutationis titulum minuare, aut de ministerii ornamenta vel de offertione in altario inlata abstollere, nec ad ipso monasterio vel cellulas

eius, nisi tantum pro lucranda oratione, et ipsud, si fuerit, cum voluntate Abbatis vel eius congregationis, absque dispendio eorum, aliter accedere penitus non praesumat; quo facilius secundum delegationis votum vel huius seriae auctoritatem ad ipso monasterio absque ullius inquietudine ibidem cuncta proficiant in augmentis. Adicientes ut nulli penitus Iudicum vel cuilibet hominum licentia sit de rebus praefati monasterii absque voluntate ipsorum servorum Dei in aliquo iniquiter defraudare, aut temerario spiritu suis usibus usurpare; ne, quod primitus est, et Dei iram incurrat et nostram offensam, vel à fisco grave damnum sustineat. Illud nobis pro integra mercede nostra placuit addendo, ut tam quod ex nostra largitate quam delegatione ipsius vel caeterorum aut cuiuslibet ibidem est aut fuerit devoluta possessio, quoque tempore, nulla iudiciaria potestas, nec praesens, nec succidiva, aut causas audiendo, aut aliquid exactando, ibidem non praesumat ingredere; sed sub omni emunitate hoc ipse monasterius vel congregatio sua sibimet omnes fredos concessos debeant possidere. Et quicquid exinde fiscus noster fortitan de eorum homines aut ingenuos aut servientes in eorum agros commanentes vel undecunque poterat sperare, ex indulgentia nostra in luminaribus ipsius sancti loci vel in stipendia servorum Dei, tam nobis in Dei nomine viventibus, quam per tempora succedentibus Regibus, pro mercedis compendium debeant cuncta proficere, ut pro aeterna salute vel felicitate patriae seu Regis constantiam delectet ipsis Monachis immensam Domini pietatem iugiter implorare. Quem praeceptum decreti nostri, Christo in omnibus suffraganti, ut firmior habeatur, et perenniter conservetur, subscriptione manus nostrae infra studuimus peragrari.

Emunitate regia.

III. Maximum regni nostri augere credimus munimentum, si beneficia opportuna locis Ecclesiarum, *aut cui voluerit dicere,* benivola deliberatione concedimus; ac Domino protegente stabiliter perdurare conscribimus. Igitur noverit sollertia vestra nos ad petitionem apostolico viro Domno illo, illius urbis Episcopo, talem pro aeterna retributione beneficium visi fuimus indulcisse ut in villabus Ecclesiae domus illius, quas moderno tempore aut nostro aut cuiuslibet munere habere videtur, vel quas deinceps in iure ipsius sancti loci voluerit divina pietas ampliare, nullus Iudex publicus ad causas audiendo aut freda undique exigendum nullo umquam tempore non praesumat ingredere: sed hoc ipse Pontifex, vel successores eius propter nomen Domini, sub integrae emunitatis

nomine valeant dominare. Statuentes ergo ut neque vos neque iuniores, neque successores vestri, nec nulla publica iudiciaria potestas quoque tempore in villas ubicunque in regno nostro ipsius Ecclesiae aut regia aut privatorum largitate conlatas, aut qui inantea fuerint conlaturas, aut ad audiendum altercationes ingredere, aut freda de quaslibet causas exigere, nec mansiones aut paratas vel fideiussores tollere non praesumatis; sed quicquid exinde aut de ingenius aut de servientibus caeterisque nationibus quae sunt infra agros vel fines seu supra terras praedictae Ecclesiae commanentes fiscus aut de freda aut undecunque potuerat sperare, ex nostra indulgentia pro futura salute in luminaribus ipsius Ecclesiae per manum agentium eorum proficiat in perpetuum. Et quod nos propter nomen Domini et animae nostrae remedium seu nostra subsequenti progenie plena devotione indulsimus, nec regalis sublimitas nec cuiuslibet Iudicum saeva cupiditas refragare tentet. Et ut praesens auctoritas tam praesentibus quam futuris temporibus inviolata, Deo adiutore, permaneat, manus nostrae subscriptionibus infra roborare decrevimus.

Confirmatio de emunitate.

IV. Principali quidem clementia cunctorum decet accommodare aure benigna; praecipue quae pro compendio animarum à praecedentibus Regibus parentibus nostris ad loca Sanctorum probantur esse indulta, devota debemus mente perpendere, et congrua beneficia, ut mereamur in mercedem esse participes, non negare, sed robustissimo iure per nostris oraculis confirmare. Igitur apostolicus vir ille, illius civitatis Episcopus, clementiae regni nostri suggessit eo quod ille Rex per suam auctoritatem sua manu subscriptam de villas Ecclesiae suae illius, quod ad praesens possidebat, vel quod à Deo timentibus hominibus ibidem inantea delegabatur, integram emunitatem concessisset ut nullus Iudex publicus ad causas audiendum, vel freda exigendum, nec mansiones aut paratas faciendum, nec fideiussores tollendum nec homines ipsius Ecclesiae de quaslibet causas distringendum, nec nullas redhibitiones requirendum, ibidem ingredere non debeant. Unde et ipsam praeceptionem iamdicto Principe, seu et confirmationes illorum Regum, eorum manibus roboratas, antedictus Pontifex nobis ostendit relegendas, et ipse beneficius circa eodem vel memorata Ecclesia sua, sicut à supradictis Principibus fuit indultum, moderno tempore adserit esse conservatum. Sed pro firmitatis studium petit celsitudinem nostram ut hoc denuo circa eodem vel memorata Ecclesia sancti illius nostra deberet auctoritas generaliter confirmare; cuius petitionem pro reverentia ipsius sancti

loci, ut mereamur in mercedem sociari, plenissima voluntate praestitisse vel confirmasse cognoscite. Praecipientes ergo iubemus ut sicut constat ab antedictis Principibus de villis praefatae Ecclesiae Domini illius integra emunitas absque introitu iudicum fuit concessa, ita et inantea, auxiliante Domino, inspectas priorum Principum auctoritates omnimodis conserventur; et neque vos, neque iuniores, neque successores vestri, vel quislibet de iudiciaria potestate in villas antedictae Ecclesiae, quas moderno tempore ubicunque in regno nostro possidere noscuntur, vel quae inantea à Deum timentibus hominibus fuerint conlatae, tam de ingenuis, quam de servientibus vel quibuslibet nationibus hominum in praedictae Ecclesiae villas commanentes, nec ad agendum, nec freda exigendum, nec fideiussores tollendum, nec mansiones aut paratas faciendum, nec eos de quaslibet causas distringendum, nec nullas redhibitiones requirendum, ibidem ingredere non praesumatis; sed sicut ipse beneficius à iam dictis Principibus ad iam dicta Ecclesia fuit indultus et usque modo conservatus, ita et deinceps per hanc nostram auctoritatem generaliter confirmatum in Dei nomine perenniter maneat inconvulsum; et quicquid exinde fiscus noster poterat sperare, in luminaribus ipsius Ecclesiae in perpetuum proficiat. Et ut haec auctoritas tam praesentibus quam futuris temporibus inviolata, Deo adiutore, possit constare, subtus eam propria manu decrevimus roborare.

Praeceptum de episcopatu.

V. Ille Rex viro apostolico illo Episcopo. Quamvis nos administrandum gubernandumque rerum statum praecelsis occupationibus regiae sollicitudinis cura constringat, nihil tamen tam principali quam Principe dignum est ut cum à pastorali paululum aberrat plebs destituta praesidio, pro salute animarum huiusmodi personis locis celsioribus pontificalem prospiciat committere dignitatem in quibus maneat dupliciter sermo, ut populus magistrum, actus Christi imitetur discipulus; qui plebem non minus pietate quam severitate constringat, qui sciat commissa sibi talenta assiduae praedicationis sermonibus expolire, et adquisita multiplicataque gregis sui salute, ad ovile dominico nullis maculis sordidato valeat praesentare. Et quia cognovimus sanctae recordationis Domno illo urbis illius Antestite evocatione divina ab hac luce migrasse, de cuius successore sollicitudine congrua unacum Pontificibus vel proceribus nostris plenius tractantes, decrevimus inlustri viro (aut venerabili) illo in ipsa urbe pontificalem in Dei nomine committere dignitatem; quem plerumque apud animos nostros et actio probata

commendat, et nobilitatis ordo sublimat, ac morum probitas, vel mansuetudinis et prudentiae honestas exornat. Qua de re statuta praesentibus ordinamus ut cum adunatorum caterva Pontificum, ad quos tamen nostrae serenitatis devotio scripta pervenit, ipsum, ut ordo postulat, benedicere vestra industria studeat et voluntatis nostrae deliberationem reseratis oraculis publicare, atque effectum Domino annuente sortire: quatenus dum Ecclesiam sibi a dispensatione divina commissam strenue regere atque gubernare videtur, nobis apud aeternum retributorum mercedem suffragia largiantur, et ille pro peccatorum nostrorum mole indesinenter immensum Dominum debeat deprecare.

Indiculus Regis ad Episcopum ut alium benedicat.

VI. Domino sancto sedis apostolicae dignitate colendo in Christo patri illi Episcopo ille Rex. Credimus iam ad vestram reverentiam pervenisse sanctae recordationis illum illius urbis Antestitem evocatione divina de praesentis seculi luce migrasse: de cuius successore sollicitudine congrua cum Pontificibus vel Primatibus populi nostri pertractantes, decrevimus inlustri viro illo, (aut venerabili viro illo) ad praefatam urbem pontificalem regulariter, Christo auspice, committere dignitatem. Et ideo salutationum iura dignum debito honore solventes, petimus ut cum ad vos pervenerit, ipsum, ut ordo postulat, benedicere vestra sanctitas non moretur, et iunctis vobiscum vestris Comprovincialibus, ipsum in suprascripta urbe Pontificem consecrare, Christo auspice, debeatis. Agat ergo almitas vestra ut et nostrae voluntatem devotionis incunctanter debeatis implere, et tam vos quam ipse pro stabilitate regni nostri iugi invigilatione plenius exoretis.

Concessio civium pro episcopatu.

VII. Suggestio piissimo ac praecellentissimo Domno illo Regi vel Seniori commune illius, à servis vestris, quorum subscriptiones vel signacula subter tenentur inserta. Principalitatis vestrae circumspecta clementia novit iusta petentibus dignanter adnuere, suo moderaminis iudicio ponderante, praesertim cum illa deposcuntur generali prece, cunctorum voce, communiter quod proficiat, constanter Ecclesiae regimen pullulare quod et ipsae regali clementiae prosit salutis pariter ac mercedis. Quoniam sanctae memoriae vir apostolicus ille, illius urbis Episcopus, fine adpropinquante ab hac luce migravit, tempore naturae complente, ne destitutae sint, quod absit, oves decedente pastore, in loco eiusdem suppliciter postulamus ut instituere dignemini inlustrem virum illum (aut venerabilum illum) cathe-

drae illius successorem, in quo est praespicuitas sublimis, ingenuitas nationis, elegantia refulgens, diligentia castitatis, caritatis locuplex voluntas. Inrefragabiliter manu nostra hunc consensum decrevimus roborare.

(*Nota.* Formulae V, VI et VII a Sirmondo referuntur cum quibusdam differentiis).

Charta de ducatu, patritiatu, vel comitatu.

VIII. Praespicue regalis in hoc perfecta conlaudatur clementia ut inter cuncto populo bonitas et vigilantia requiratur personarum; nec facile cuilibet iudiciariam convenit committere dignitatem, nisi prius fides seu strenuitas videatur esse probata. Ergo dum et fidem et utilitatem tum videmur habere compertam, ideo tibi actionem comitatus, ducatus, ac pratritiatus in pago illo, quem antecessor tuus ille usque nunc visus est egisse, tibi ad agendum regendumque commisimus; ita ut semper erga regimine nostro fidem inlibatam custodias, et omnis populus ibidem commanentes, tam Franci, Romani, Burgundiones, quam reliquas nationes sub tuo regimine et gubernatione degant et moderentur, et eos recto tramite secundum legem et consuetudinem eorum regas, viduis et pupillis maximus defensor appareas, latronum et malefactorum scelera a te severissime reprimantur; ut populi bene viventes sub tuo regimine gaudentes debeant consistere quieti; et quicquid de ipsa actione in fisci ditionibus speratur, per temetipsum annis singulis nostris aerariis inferatur.

Indiculus ad alium Regem, cum legatio dirigitur et verbis suggeritur commendatitiis.

IX. Domino glorioso atque praecellentissimo fratri illo Regi in Dei nomine ille Rex. Desideratus eventus fidelissimam nobis obtulit facultatem, qua vestrae serenitati salutationis honorificentiam praebeamus, eo videlicet dilectionis affectu prosperitatem vestrae celsitudinis cognoscere cupientes quo vestram gloriam erga nos fraternitatis individuam arbitramur. Proinde praesentes viros inlustres illo et illo ad praesentiam fraternitatis vestrae direximus; quibus, ut vestram gloriam condecet, benignissima tranquillitate susceptis, petimus ut dum officium legationis iniunctae peregerint, responsis vestrae clementiae praemoniti, ad referendum salutis indicium sacris vestris litteris honorentur.

Rescriptio ad Regem.

X. Domino gloriosissimo atque praecellentissimo et à nobis cum summo caritatis vinculo in amore Christi amplectendo illo Regi ille Rex. Apices vestrae celsitudinis per

magnificos et inlustres viros illo et illo summa cum aviditate nos accepisse comperite, per quos vestrae celsitudinae salutationum munera, ut condecet, praemittentes, et quae circa vos sunt prospera cognoscentes, gavisi, ipsos in vestro amore, tales ut condecet viros, devotione benignissima suscepimus, officium legationis sibi à vobis iniunctum nostris auribus pandiderunt; sed omnia à nobis in responsis accepta, qui cum feliciter in Dei nomine remeaverint, celsitudinis vestrae auribus debeant enarrare.

Tractatoria Legatariorum vel minima facienda istius instar.

XI. Ille Rex omnibus agentibus. Dum et nos in Dei nomine apostolico viro illo necnon et inlustre viro illo partibus illis legationis causa direximus, ideo iubemus ut locis convenientibus eisdem à vobis evectio simul et humanitas ministretur, hoc est, veredos sive paraveredos tantos, pane nitido modios tantos, vino modios tantos, cervisa modios tantos, lardo libras tantas, carne libras tantas, porcos tantos, porcellos tantos, vervices tantos, agnellos tantos, aucas tantas, fasianos tantos, pullos tantos, ova tanta, oleo libras tantas, garo libras tantas, melle tantas, aceto tantas, cymino libras tantas, pipere tantas, costo tantas, gariofile tantas, spico tantas, cinamo tantas, granomastice libras tantas, dactylas tantas, pistacias tantas, amandola tantas, cereos librales tantos, caseo libras tantas, salis tantas, olera, legumina, ligna, carra tanta, faculas tantas, itemque victum ad caballos eorum, foeno carra tanta, suffuso modios tantos. Haec omnia diebus singulis tam ad ambulandum quam ad nos in Dei nomine revertendo unusquisque vestrum per loca consuetudinaria eisdem ministrare et adimplere procuretis; qualiter nec moram habeant, nec iniuriam perferant, si gratiam nostram optatis habere.

Praeceptum donationis.

XII. Dum Dominus omnipotentes, creator coeli et terrae, permisit, iuxta quod legitur, in principio masculum et feminam copulae sociari consortio dicens: *Relinquet homo patrem et matrem suam, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una*, si aliquid pro amore dilectionis inter se invicem condonare decreverint, hoc nostra serenitas in id ipsis non renuit confirmare. Igitur venientes ille et illa ibi in palatio nostro, pro eo quod filiorum procreationem inter se minime habere videntur, omnes res eorum inter se per manu nostra visi sunt condonasse, et si ita convenit villas aliquas inter se visi sunt condonasse. Dedit igitur praedictus vir ille per manu nostra iam dictae coniugi suae illi villas nuncupantes illas, sitas in pago illo, quas aut mu-

nere regio, aut de alode parentum, vel undecunque ad praesens tenere videtur, cum terris, domibus, et caetera. Similiter in compensatione rerum dedit praedicta femina antedicto iugali suo illo villas nuncupantes illas, sitas in pago illo, cum terris, et caetera, seu praesidio domus eorum, argentum et aurum, fabricaturas, drappos, vestimenta, vel omne supellectile eorum, pars parti per manu nostra visi sunt condonasse; ita ut dum pariter advixerint in hunc seculum, omnes res suprascriptas ab utrasque partes pariter debeant possidere; vel si eis pro animabus eorum aliquid exinde ad loca Sanctorum dare decreverint, voluntatis eorum liberum maneat arbitrium; et qui pari suo ex ipsis in hunc seculum supprestis extiterit, ambabus rebus, quandiu advixerit, usufructuario ordine debeat possidere; et post amborum de hac luce discessum, sicut eorum delegationes continentur, tam ad loca Sanctorum quam benemeritis vel eorum propinquis debeant revertere heredibus tam suprascriptas villas quam et de praesidio eorum, quicquid morientes reliquerint. Propterea per praesentem praeceptum decernimus ac iubemus ut dum taliter suprascriptis illis decrevit voluntas, et per manu nostra invicem condonatum esse dinoscitur, per hunc praeceptum robustissimo iure suffultum atque firmatum, quicquid superius continetur, auxiliante Domino, cum Dei et nostra gratia debeat perdurare; ita ut nulla refragatio nec de parte fisci nostri, nec à parentibus eorum propinquis, nec à quocunque possit convelli, sed omni tempore maneat inconvulsum. Quam vero auctoritatem, ut firmior habeatur, vel per tempora conservetur, manu propria subter eam decrevimus roborare.

Praeceptum de laesiuverpo per manum Regis.

XIII. Quicquid enim in praesentia nostra agitur, vel per manu nostra videtur esse transvulsum, volumus ac iubemus ut maneat in posterum robustissimo iure firmissimum. Ideoque veniens ille fidelis noster ibi in palatio nostro in nostra vel procerum nostrorum praesentia villas nuncupantes illas, sitas in pago illo, sua spontanea voluntate nobis per fistucam visus est leuseuverpisse vel condonasse, in ea ratione si ita convenit, ut dum vixerit eas ex nostro permisso sub usu beneficio debeat possidere; et post suum discessum, sicut eius adfuit petitio, nos ipsas villas fideli nostro illo plena gratia visi fuimus concessisse. Quapropter per praesentem decernimus praeceptum, quod perpetualiter mansurum esse iubemus, ut dummodo taliter ipsius illius decrevit voluntas quod ipsas villas in suprascripta loca nobis voluntario ordine visus est leuseuverpisse vel condonasse, et nos praedicto viro illo ex nostro munere largitatis, sicut ipsius

illius decrevit voluntas, concessimus, hoc est, tam in terris, domibus, aedificiis, accolabus, mancipiis, vineis, sylvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, ad integrum quicquid ibidem ipsius illius portio fuit, dum advixerit, absque aliqua deminuatione, de qualibet re usufructuario ordine debeat possidere, et post eius discessum memoratus ille hoc habeat, teneat, et possideat, et suis posteris aut cui voluerit ad possidendum relinquat. Et ut haec auctoritas.

Prologi de cessionibus Regis.

XIV. Merito largitatis nostrae munere sublevantur qui parentibus nostris vel nobis ab adolescentia aetatis eorum instanti famulantur officio. Item alio. Praespicue compendiis regalibus illud adscribitur quod pro contemplatione servitutis fidelibus suis, concedente Domino, consultissime muneratur. Item alio ad loco sancto. Nihil, ut ait Apostolus, in hoc mundo intulimus, nec quicquam ex eo auferre nobiscum poterimus, nisi quod ob animae salutem locis Sanctorum devote Domino offerentes impertire videmur. Ergo cognoscat magnitudo seu strenuitas vestra nos inlustri viro illi promptissima voluntate villa nuncupante illa, sita in pago illo, cum omni merito et termino suo, integritate, sicut ab illo aut à fisco nostro fuit possessa, vel moderno tempore possidetur, visi fuimus concessisse. Quapropter praesentem auctoritatem nostram decernimus, quod perpetualiter mansuram esse iubemus, ut ipsa villa illa antedictus vir ille, ut diximus, in omni integritate, cum terris, domibus, aedificiis, accolabus, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, farinariis, adiacentiis, appendiciis, vel qualibet genus hominum ditioni fisci nostri subditum, qui ibidem commanent, in integra emunitate, absque ullius introitu Iudicum, de quaslibet causas freda exigendum, perpetualiter habeat concessa; ita ut eam iure proprietario absque ullius expectata Iudicum traditione habeat, teneat, atque possideat, et suis posteris, Domino adiuvante, ex nostra largitate, aut cui voluerit ad possidendum relinquat vel quicquid exinde facere voluerit, ex nostro permisso liberam in omnibus habeat potestatem. Et ut haec auctoritas.

Cessio Regis ad loco sancto.

XV. Cognoscat magnitudo seu utilitas vestra nos propter nomen Domini ad Basilica illa vel illa, ubi apostolicus pater noster ille aut venerabilis vir ille Abbas praeesse videtur, villa nuncupante illa, sita in pago illo, quam usque nunc fiscus noster aut ille tenuit, promptissima devotione

cum omni integritate visi fuimus concessisse. Quapropter per praesentem auctoritatem nostram decernimus, quod perpetualiter mansuram esse iubemus, ut ipsa villa memorata Ecclesia illa, vel antedictus Pontifex, aut ille Abbas, ut diximus in omni integritate cum terris, et caetera quae superius sunt, ita ut eam et ipsi et successores sui habeant, teneant, et possideant, vel quicquid exinde ad profectum Ecclesiae illius aut basilicae facere voluerint, ex permisso nostro in omnibus habeant potestatem. Et ut haec auctoritas firmior habeatur vel per tempora conservetur, manus nostrae subscriptionibus subter eam decrevimus roborare.

Confirmatio.

XVI. Quem divina pietas sublimatur ad regnum, condecet facta conservare parentum; praecipue quae pro compendiis Ecclesiarum aut locis Sanctorum à regali clementia pro aeterna retributione probatur esse indultum, oportet conservare in aevum. Igitur apostolicus vir pater noster in Christo ille illius urbis Episcopus clementiae regni nostri detulit in notitia quod ille Rex per sua praeceptione sua manu subscripta ad Ecclesia illius, cui praeesse dinoscitur, villa nuncupante illa, sita in pago illo, cum integritate sua, sub omni emunitate, absque ullius introitu Iudicum de quaslibet causas freda exigendum propter nomen Domini concessisset; et ipsam praeceptionem se prae manibus habere adfirmat, et memoratam villam ipse Pontifex sub eodem modo ad partem Ecclesiae possidere videtur, petit celsitudini nostrae ut hoc circa eodem vel memorata Ecclesia Domni illius per nostris deberemus confirmare oraculis. Quod nos propter nomen Domini et reverentia ipsius sancti loci vel merita praefato Pontifice gratante animo praestitisse et confirmasse cognoscite. Praecipientes enim ut sicut constat praefata villa à iamdicto Principe memoratae Ecclesiae illius cum integritate sub omni emunitate fuisse concessa, et eam ad praesens possidere videtur, inspecta ipsa cessione, per hunc praeceptum plenius in Dei nomine confirmamus, sub eo ordine et ipse et successores eius vel memorata Ecclesia Domni illius illam teneant et possideant, et eorum successoribus ad possidendum relinquant, vel quicquid exinde opportunitate ipsius sancti loci faciendum decreverint, ex nostro permisso liberam habeant potestatem. Et ut haec auctoritas. Et caetera.

Item confirmatio ad secularibus viris.

XVII. Regiam consuetudinem exercemus, et fidelium nostrorum animos adhortamus, si petitionibus nostrorum fidelium libenter annuimus, et eas in Dei nomine effectui

mancipamus. Igitur inlustris vir ille clementiae regni nostri suggessit eo quod ante hos annos ille quondam Rex parens noster villam aliquam nuncupante illa, sitam in pago illo, quam antea ad fisco suo adspexerat, et ille tenuerat, pro fidei sui respectu, eius meritis compellentibus, cum omni integritate ad ipsa villa aspicientem per suam praeceptionem sua manu roboratam in integra emunitate absque ullius introitu Iudicum de quaslibet causas freda exigendum eidem concessisset. Unde et ipsam praeceptionem antedicto Principe nobis ostendit relegendam, et memorata villa ad praesens sub eodem modo possidere videtur. Petiit ergo ut hoc circa eodem nostra plenius deberet auctoritas generaliter confirmare. Cuius petitionem pro respectu fidei suae sicut unicuique de fidelibus nostris iusta petentibus nequivimus denegare, sed gratante animo praestitisse et confirmasse cognoscite. Praecipientes ergo, ut sicut constat antedicta villa illa cum omni integritate sua ab ipso Principe illo memorato lui fuisse concessa, et eam ad praesens iure proprietario possidere videtur, per hunc praeceptum plenius in Dei nomine confirmatum, inspecta ipsa praeceptione, et ipse et posteritas eius eam teneant et possideant, et cui voluerint ad possidendum relinquant, vel quicquid exinde facere decreverint, ex nostro permisso libero perfruantur arbitrio. Quam vero auctoritatem, ut firmior habeatur, et per tempora conservetur, propria manu subter eam decrevimus roborare.

De Regis antrustione.

XVIII. Rectum est ut qui nobis fidem pollicentur inlaesam, nostro tueantur auxilio. Et quia ille fidelis Deo propitio noster veniens ibi in palatio nostro una cum arimania sua *b*) in manu nostra trustem et fidelitatem nobis visus est coniurasse, propterea per praesentem praeceptum decernimus ac iubemus ut deinceps memoratus ille in numero antrustionum computetur. Et si quis fortasse eum interficere praesumpserit, noverit se wirgildo suo solidos sexcentis esse culpabilem iudicetur.

Praeceptum de Clericatu.

XIX. Si eis qui se ad onus clericati transferre deliberant licentiam non negamus, retributorem Dominum exinde habere confidimus, quia scriptum est: *Noli prohibere benefacere ei qui potest. Si vales, et ipse benefac.* Igitur veniens ille ad nostram praesentiam petiit serenitati nostrae ut ei licentiam tribuere deberemus qualiter comam capitis

---

b) al. ms. *cum arma sua.*

sui ad onus clericati deponere deberet, et ad basilica illa aut monasterio deservire deberet. Quod nos propter nomen Domini hoc eidem gratante animo praestitisse cognoscite. Praecipientes ergo iubemus ut si memoratus ille de caput suum bene ingenuus esse videtur, et in puletico *c*) publico censitus non est, licentiam habeat comam capitis sui tonsorare et ad suprascripta basilica vel monasterio deservire vel pro nobis Domini misericordiam adtentius exorare.

De divisione, ubi Regis accesserit Missus.

XX. Dum et divisio vel exaequatio inter illum et illum seu consortes eorum de alode illo aut de agro illo celebrari debetur, et quatenus petitio illorum adfuit ut Missus de Palatio nostro ad hoc inter eos dividendum vel exaequandum accedere deberet, ideo cognoscite quod nos Misso nostro inlustre viro illo ad hoc inter eos exaequando visi fuimus direxisse. Propterea per praesentem decernimus Praeceptum ac iubemus ut ipsum in hoc vos recipere faciatis, et unicuique ex ipsis iuste debita portionem terminetur, et decima illius (sumptus litis *d*) quod exinde in fisci ditionibus, tam de terra, vineis, mancipiis, vel undecunque redebetur, ipse vir ille habeat ex nostra indulgentia concessum, vel quicquid exinde facere voluerit liberam habeat potestatem.

De causas alterius receptas.

XXI. Fidelis Deo propitio noster ille ad nostram veniens praesentiam suggessit nobis eo quod propter simplicitatem suam causas suas minime possit prosequere vel admallare, clementiae regni nostri petiit ut inluster vir ille omnes causas suas in vice ipsius tam in pago quam in palatio nostro admallandum prosequendumque recipere deberet, quod in praesenti per fistucam eas eidem visus est commendasse. Propterea iubemus ut dum taliter utrisque decrevit voluntas, memoratus ille vir omnes causas lui ubicunque prosequere vel admallare deberet, ut unicuique pro ipso vel hominibus suis, reputatis conditionibus, et directum faciat, et ab aliis simili modo veritatem recipiat. Sic tamen quandiu amborum decrevit voluntas.

Praeceptum denariale.

XXII. Et quia apostolicus aut inluster vir ille servo suo nomine illo per manum illius in nostra praesentia iactante denario secundum Legem Salicam dimisit ingenuum, eius quoque absolutionem per praesentem auctoritatem nos-

---

c) Legend. *polyptico*. *d*) In uno ms. legitur: *suntellitis*.

tram firmamus; praecipientes enim ut sicut et reliqui mansoarii, qui per talem titulum à iugo servitutis in praesentia Principum noscuntur esse relaxati ingenui, ita et amodo memoratus ille per nostro praecepto plenius in Dei nomine confirmatus nullum inquietantem Deo auxiliante perennisque temporibus cum Dei et nostra gratia valeat permanere bene ingenuus atque securus.

Charta de causa suspensa.

XXIII. Cognoscat magnitudo seu utilitas vestra, dum et nos ad praesens apostolico viro illo (aut inlustri viro) pro nostris utilitatibus ambulare praecepimus, ideo iubemus ut dum illis partibus fuerit demoratus, omnes causas suas suisque amicis aut gasindis, seu undecunque ipsi legitimo redebit mittio, in suspenso debeant residere. Propterea per praesentem decernimus ac iubemus Praeceptum ut interim quod de illis partibus revertitur, omnes causas eius aut amicorum suorum, tam illorum qui cum ipso pergunt, quam qui ad propria eorum resident, vel undecunque ipse legitimo redebit mittio, in suspenso resideant, et postea unicuique pro ipsis de reputatis conditionibus et iustitiam reddat et ab aliis simili modo veritatem percipiat.

Charta de mundeburde Regis et Principis.

XXIV. Rectum est ut regalis potestas illis tuitionem impertiat quorum necessitas comprobatur. Igitur cognoscat magnitudo seu utilitas vestra quod nos apostolico (aut venerabile) viro illo de civitate (aut de monasterio) in honore Sancti illius constructo, cum omnibus rebus vel hominibus suis aut gasindis, vel amicis, seu undecunque ipse legitimo reddebit mittio, iuxta eius petitionem, propter malorum hominum inlicitas infestationes, sub sermone tuitionis nostrae visi fuimus recepisse, ut sub mundeburde vel defensione inlustris viri illius Maioris domus nostri cum omnibus rebus praefatae Ecclesiae aut Monasterii quietus debeat residere, et sub ipso viro illo inlustris vir ille causas ipsius Pontificis aut Abbatis vel Ecclesiae aut Monasterii, vel qui per eum sperare videntur, vel undecunque legitimo reddebit mittio, tam in pago quam in palatio nostro persequi deberet. Propterea per praesentem decernimus ac iubemus Praeceptum ut memoratus Pontifex aut Abba sub nostro sermone et mundeburde antedicti viri quietus resideat, et nec vos, nec iuniores, aut successores vestri, vel quislibet eum de inquisitis occasionibus iniuriare nec inquietare non praesumatis. Et si aliquas causas adversus eum vel suo mittio surrexerint, quae in pago absque eius gravi dispendio definitae non fuerint, in nostri praesentia

reserventur. Quam praeceptionem, ut firmior habeatur, propria manu subscripsimus.

Prologus de Regis iudicio, cum de magna re duo causantur simul.

XXV. Cui Dominus regendi curam committit, cunctorum iurgia diligenti examinatione rimari oportet, ut iuxta propositiones vel responsiones alloquia inter alterutrum salubris donetur sententia; quo fiat ut et nodos causarum vivacis mentis acumen coërceat, et ubi praelucet iustitia, illuc gressum deliberationis imponat. Ergo cum nos in Dei nomine ibi in palatio nostro ad universorum causas recto iudicio terminandas una cum Domnis et patribus nostris Episcopis, vel cum pluribus Optimatibus nostris illis, Patribus illis, Referendariis illis, Domesticis illis, vel Seniscalcis illis, Cubiculariis, et illo Comite palatii, vel reliquis quampluribus nostris Fidelibus resideremus; ibique veniens ille illum interpellavit, cum diceret. Et caetera.

Indiculus commonitorius ad Episcopum.

XXVI. Domino sancto et apostolica sede colendo Domno et in Christo patri illi Episcopo ille Rex. Fidelis Deo propitio noster ille ad praesentiam nostram veniens suggessit nobis eo quod villa aliquante nuncupante illa, quae ad eum de parte illius pervenire debuerat, post vos retineatis indebite, et nullam iustitiam vobiscum ob hoc possit consequere.' Propterea praesentem Indiculum ad coronam beatitudinis vestrae direximus, ut et pro nobis orare debeatis, et si taliter agitur, antedicto illo de suprascripta villa legibus revestire faciatis. Certe si nolueritis, et aliquid contra hoc habueritis opponere, vosmetipsi per hunc Indiculum commoniti, aut Missus in persona vestra instructus, nunc ad nostram veniatis praesentiam, ipsius lui ad hoc dando responsum.

Item Indiculus ad Episcopum pro alio distringendo.

XXVII. Domino sancto et apostolico Domno et patri illi Episcopo ille Rex. Veniens ille ad praesentiam nostram suggessit quasi Abba vester, aut Clericus, vel homo vester ille, eidem servo suo per fortiam tulisset, vel post se retineat iniuste, et nulla iustitia cum eodem ex hoc consequere possit. Propterea praesentem Indiculum ad sanctitatem vestram direximus, per quem petimus ut et pro nobis orare dignetis, et si taliter agitur, ipso Abbate vestro aut Clerico praesentaliter constringatis qualiter si ita agitur, hanc causam contra iamdicto illo legibus studeat emendare. Certe si noluerit, et aliquid contra hoc habuerit quod op-

ponat, ipso illo per fideiussores positos tunc ad nostram studeatis dirigere praesentiam.

Charta audientiale.

XXVIII. Ille Rex vir inluster illo Comite. Fidelis Deo propitio noster ille ad praesentiam nostram veniens clementiae regni nostri suggessit eo quod pagensis vester ille eidem terram suam in loco nuncupante illo per fortiam tulisset et post se retineat iniuste, et nullam iustitiam ex hoc apud ipsum consequi possit. Propterea Ordinationem praesentem ad vos direximus; per quam omnino iubemus ut ipso illo taliter constringatur qualiter si ita agitur, hanc causam contra iam dicto illo legibus studeat emendare. Certe si noluerit, et ante vos recte non finitur, memorato illo tultis fideiussoribus kalendas illas ad nostram eum omnimodis dirigere faciatis praesentiam.

Indiculus ad laico.

XXIX. Ille Rex vir inluster illi. Fidelis noster ille ad praesentiam nostram veniens nobis suggessit quasi vos eum nulla manente causa in via adsallissetis et graviter livorassetis, et rauba sua in solidos tantos eidem tulissetis, vel post vos retineatis indebite, et nullam iustitiam ex hoc apud vos consequere possit. Propterea praesentem Indiculum ad vos direximus, per quem omnino iubemus ut si taliter agitur, de praesente hoc contra iamdicto illo legibus studeatis emendare. Certe si nolueritis, et aliquid contra hoc habueritis quod opponere, non aliter fiat nisi vosmetipsi per hunc Indiculum commoniti kalendas illas proximas ad nostram veniatis praesentiam eidem ob hoc integrum et legale dare responsum.

Commutatio cum Rege.

XXX. Ille Rex illo Regi. Nihil sibi quisque cernitur minuendo quicquid e contra recipitur in augmento. Dum inter nos et inlustre viro illo unanimiter convenit ut loca aliqua inter nos commutare deberemus, nos dedimus ei locello nuncupante illo in pago illo, cum colonicas illas vel omnes adiacentias eorum et merito suo, tam domibus, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, vel reliquis quibuscunque beneficiis, quodcunque ille vel fiscus noster in ipsa loca tenuisse noscitur. Et ipse haec contra dedit nobis omni portione sua quod in villa illa in pago illo habuisse visus est, cum itemque domibus, mancipiis, vineis, silvis, vel reliquis quibuscunque beneficiis, quaecunque ibidem habuit, et nos pro animae nostrae remedium ibi dedimus. Quapropter hunc Praeceptum ad modum commuta-

tionis ipsius viro fieri decrevimus, ut à praesente die ipsa locella cum omnia superius scripta vel cum omni integritate sua, quicquid, ut diximus, ille vel fiscus noster ibidem tenuit, ipse ille hoc habeat, teneat, atque possideat, et suis posteris ad possidendum relinquat, vel quicquid exinde facere voluerit, ex nostra commutatione liberam habeat potestatem; et unaquaeque pars quod in concambio bonae pacis placuit accepisse, exinde per longa tempora debeat Deo permittente gratulare. Et ut haec praeceptio. Et caetera.

Confirmatio Regis de omni corpore facultatis.

XXXI. Merito regalis clementia in illis conlata munera vel proprietates parentum nostrorum confirmare deliberat quos cognoscit anteriorum Regum parentum nostrorum vel nobis fidem integram conservasse inlaesam. Idcirco inluster vir ille Chartas praecedentium Regum nobis protulit recensendas, qualiter parentibus suis loca aliqua fuissent concessa; petiit ut eum de omni corpore facultatis suae, tam quod regio munere ipse vel parentes sui promeruerunt, quam quod per venditionis, cessionis, donationis, communicationisque titulum ad praesens iuste et rationabiliter est conquisitum, et ad praesens possidere videtur per nostrum in ipso deberemus generaliter confirmare Praeceptum. Quod nos pro divino intuitu, vel eius meritis compellentibus, integra devotione magnitudo vestra praestitisse cognoscat. Praecipientes enim ut quicquid ex successione parentum, vel eius voluntate, tam munere regio, vel perquaelibet instrumenta chartarum ad eodem iuste pervenit, tam in villabus, mancipiis, aedificiis, accolabus, aurum, argentum, speciebus, ornamentis, mobile et immobile, aut quodcunque in quibuslibet rebus per instrumenta chartarum tempore praesenti cum rationis ordine dominare videtur, per hanc auctoritatem firmatus cum Dei et nostrà gratia in integritate hoc valeat possidere et suis posteris auctore Deo derelinquere. Et ut haec auctoritas.

Si aliquis contra Regis voluntatem egerit, securitas cui eum persequi iusserit.

XXXII. Qui regiam obtemperant iussionem, experire malum in posterum à quemlibet non debent. Igitur cum et ille cum reliquos pares suos, qui eum secuti fuerunt, faciente (rebello *e*) illo interfecit, aut quaslibet alias causas contra Regem admisit, vel de regno nostro se transtulit, quod nobis satis fuit molestum, et una cum consilio

e) al. ms. *revello.*

fidelium nostrorum omnes res eius sub fisci titulum inlustribus viris illis praecepimus revocare, quia si se non distulisset, non solum res perderat, sed pro tali rebello in vita ipsius eos ordinaveramus insequere, propterea praesentem Praeceptionem dedimus ut dum praedicti viri illi, vel reliqui pares aut gasindi eorum, non ex sua praesumptione, nisi per nostra ordinatione una cum consilio Seniorum fidelium nostrorum ipsas res sub fisco nostro positas habuerunt, et nostris ditionibus ubi iussimus, vel reliquorum qui cum eodem mixti fuerunt, ex hoc comprehensum adduxerunt, ideo iubemus ut dum per nostra ordinatione factum est, nullo umquam tempore nec à iamdicto illo, nec qui cum eo mixti fuerunt, nec ab heredes eorum exinde qualibet calumnia aut repetitione ulla habere penitus non debeant, sed tam ipsa ille quam pares, gasindi, vel amici eorum, quicquid de res praedicto illo fuerunt et abstultum fuit, dum per eius culpas et nostra ordinatione factum est, omni tempore exinde educti et absoluti permaneant, et ut diximus, calumnia aut repetitione vel damnietate quandoquidem exinde suprascripti viri illi fideles nostri non pertimescant habere. Et ut haec Praeceptio firmior sit.

Praeceptum quorum ab hostibus vel alio modo fuerint instrumenta incensa.

XXXIII. A regale necesse est releventur clementia qui damnietate ab hostibus vel passi sunt violentia. Igitur fidelis Deo propitio noster ille clementiae regni nostri suggessit eo quod ante hos annos, aut anno superiori, exercitus noster aut illius Regis domus suas incendio cremassent, vel res suas quamplures una cum strumenta chartarum, tam quod per regio munere perceperat, quam et quod per venditionis, donationis, cessionis, commutationis titulum, vel de alode parentum in quocunque loco in regno nostro aliquid possidebat, ibidem concrematas fuissent. Unde relationem bonorum hominum manibus roboratam, qualiter ipsis ita cognitum sit, suggessit nobis, et protulit recensendam; et omnes res suas unde ipsa instrumenta perierunt, absque ullius inquietudine, sicut et antea fecit, quietus possidere videtur. Sed pro firmitatis studium petiit memoratus ille ut per nostra auctoritate omnes res suas, tam quod regio munere, quam quod per venditionis, donationis, cessionis, commutationisque titulum, vel reliqua alode ad praesens cum aequitatis ordine quietus possedit, deinceps in iure et dominatione eius confirmare deberemus. Cuius petitionem gratanti animo praestitisse vel confirmasse cognoscite. Praecipientes ergo iubemus ut quicquid memoratus ille tam in terris, domibus, aedificiis, accolabus, mancipiis, vineis,

silvis, campis, pratis, aquis, aquarumve decursibus, vel reliquis quibuscunque beneficiis, quod per relationem supra scriptorum virorum cognovimus, iuste et rationabiliter usque nunc ubicunque in regno nostro possidere videtur, dum eius instrumenta cremata esse cognovimus, per hunc praeceptum plenius in Dei nomine circa eum suffultum atque confirmatum absque ullius inquietudine vel refragatione teneat et possideat, et suis posteris aut cui voluerit in Dei nomine ad possidendum relinquat. Quam vero auctoritatem perpetuis temporibus valituram propria manu subter roborare decrevimus.

Relatio pagensium ad Regem directa.

XXXIV. Suggerendo piissimo atque praecellentissimo Domino illo Regi, et Maiorem domus illo, à servis vestris pagensibus illis, quorum subscriptionibus vel signacula subtus tenentur inserta. Principalitatis vestrae circumspecta clementia novit iusta petentibus dignanter annuere et necessitatem patientibus subvenire clementer. Pene omnibus patet regionem nostram ab hostibus depopulatam esse, et domus multorum igne crematas, vel res ablatas; inter quos servus vester ille non modicum ibidem perpessus est damnum et de rebus suis dispendium, vel omnia instrumenta chartarum, quod ipse vel parentes sui habuerunt, tam quod ex munificentia Regum possedit, quam quod per venditionis, cessionis, donationis, commutationisque titulum habuit, una cum domo sua incendio concremata esse noscuntur. Unde nostram parvitatem petiit, quod veraciter exinde cognovimus, per hanc notitiam suggestionis vestrae innotescere clementiae. Quod et facere servi vestri curavimus. Vestra pietas iubeat quod usque modo in regno vestro quietus possedit, circa eodem per vestro munere praeceptum ut inantea valeat, dum sua perdidit instrumenta, possidere quietus et securus. Nos servi vestri quod exinde veracius scimus innotescere praesumpsimus. Vestrum est necessitatem patientibus subvenire.

Confirmatio de omni corpore facultatis Monasterii.

XXXV. Ille Rex illo Patricio atque omnibus Agentibus. Rectum esse censemus ut petitionibus Sacerdotum quae ad profectum pertinent locorum Sanctorum ad effectum Christo praesule, perducamus. Igitur venerabilis vir ille, illius sancti Monasterii Abbas, gloriae regni nostri petiit ut dum ipse sanctus monasterius de conlatione parentum nostrorum, Deo adiutore, videtur esse constructum, nos omni corpore facultatis eius, tam quod antecessores Abbates ibidem laboraverunt, vel ille Domnus Abbas, qui ibidem fuisse

dinoscitur, de re monasterii ibidem visus est augmentasse aut comparasse, quod ab ipso sancto loco moderno tempore possidetur, per nostrum deberemus generaliter confirmare praeceptum. Quod nos pro divino respectu vel mercedis nostrae augmentum praestitisse vestra non dubitet magnitudo. Etiam et privilegium ipsius monasterii, quod ex institutione sedis apostolicae seu reliquorum Episcoporum visi sunt meruisse, et per auctoritatem Domni illius seu à reliquis successoribus parentibus nostris adumbratum fuisse dinoscitur, iuxta quod etiam per priorem praeceptionem nostram erga se perhibentes se munitum, pro perenni stabilitate decrevimus roborare. Praecipientes ergo ut omnes facultates ipsius monasterii, quicquid aut regia conlatione, aut privatorum munere, vel antecessores Abbatis, seu et Domni lui ibidem est legaliter adquisitum aut comparatum, immo de quibuscunque rebus recte adtractum, quodcunque dominatio ipsius sancti loci undique moderno tempore in villabus, domibus, mancipiis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aut quibuslibet beneficiis cernitur cum aequitatis ordine possidere, per hanc auctoritatem suffultum, absque cuiuslibet inlicitas controversias, inibi tam praesenti quam futuro tempore, Christo praesule, proficiat in augmentum. Adicientes ut et privilegium tam de Abbatis ingressu ipsa congregatio, postquam alius migraverit, ex se instituendo, quam et de reliqua omnia quod per institutionem Pontificum de tempora illius usque nunc ipse monasterius habuit concessum et usque hactenus conservatum, vel per decessorum Regum circa se firmatum, ita et inantea, resecatas quarumcunque superfluas inquietudines, sub eo ordine valeant in nostro sermone, auxiliante Domino, per tempora permanere. Et vos et successores vestri, ubi necessitas fuerit, in conditionibus ipsius monasterii iustum faciatis auxilium impartire, ut eis delectet pro salute nostra crebrius exorare, et vobis ob hoc ad gratiam nostram debeat pertinere. Et ut haec praeceptio firma stabilitate subsistat, propria manu infra decrevimus roborare.

Ut causas auctorum adsumendi suorum aliquis licentiam habeat.

XXXVI. Malorum necesse est tergiversationem regali coercere censura. Igitur apostolicus vir ille illius urbis Episcopus, aut venerabilis ille Abbas, aut Deo sacrata illa Abbatissa de monasterio illo, vel quilibet fidelium Domnorum, missa petitione, aut ipse nobis innotuit eo quod à diversis hominibus eorum spontanea voluntate tam ipse quam antecessores eorum data pecunia infra regno nostro plurima in terris aut mancipia comparassent, vel reliqui homines ad ipsa Ecclesia vel monasterio pro animae eorum remedium

nonnulla per eorum instrumenta delegassent, et hoc ad praesens cum aequitatis ordine possidere videantur, petiit ut pro tempore futuro vel malorum hominum ingenia coercendo, dum plures benefactores vel venditores pro clade quae grassatur in populo, vel complente fine naturae, absque heredibus de hac luce discesserunt, si aliquis per quodlibet ingenium de ipsas res eum inquietare voluerit, licentiam haberet in vice auctorum suorum ipse vel Advocatus suus eorum causas adsumere. Quod nos propter nomen Domini et reverentiam ipsius sancti loci praestitisse cognoscite. Praecipientes ergo iubemus ut memoratus Pontifex aut Abbas vel Abbatissa seu Advocatus eius in vice auctorum suorum causas ipsius licentiam habeat adsumendi vel (obmallandi *f*), et per eorum instrumenta aut de annis ipsam rem, unde tunc à quolibet inquietari videntur, partibus Ecclesiae vel monasterii sui, cum aequitatis ordine respondendi vel obmallandi, super annis contra quemcunque sanciendi.

Iudicium evinditale.

XXXVII. Veniens ille in nostri vel Procerum nostrorum praesentia suggessit quasi homo nomine ille pagensis vester eum in villa nulla manente causa adsallisset et eum graviter livorasset, vel rauba sua in solidos tantos eidem tulisset, et ob hoc vobis per nostram ordinationem tales datos habuisset fideiussores ut Kalendas illas ex hoc in nostri praesentia debuissent astare causantes. A quo placito veniens memoratus ille ibi in palatio nostro, et per triduo seu amplius, ut lex habuit, placitum suum custodisset, et memoratus ille abiectus sit vel solsatissit, ipse nec venisset ad placitum, nec nulla sunnia nuntiasset, adfirmat. Proinde nos taliter una cum nostris proceribus constitit decrevisse, ut si evidenter memoratus ille pro hac causa tales vobis datos habuit fideiussores, et placitum suum minime custodivit, dum et inlustris vir ille Comes palatii nostri testimoniavit quod antedictus ille placitum suum legibus custodivit, et eum adiectivit vel solsativit, et ipse ille placitum suum austodire neglexit, iubemus ut quicquid lex loci vestri de tali causa edocet, vobis distringentibus, antedictus ille partibus illius componere et satisfacere non recuset.

Charta paricla.

XXXVIII. Cum in nostra vel procerum nostrorum praesentia homo nomine ille itemque homine nomine illo interpellasset dum diceret quasi servo suo nomine illo, una cum rauba sua in solidos tantos, post se fugitivos pedes recepisset, vel post se retineret indebite, aut haec praefatus ille omnia haec fortiter visus est denegasse, quod nec ipse

---

f) al. ms. *homallandi.*

ipso servo fugitivos pedes nec rauba sua post se nunquam recepisset. Sed dum inter se intenderent, sic eidem à proceribus nostris, in quantum inlustris vir ille Comes palatii nostri testimoniavit fuit iudicatum, ut de quinque denominatos idem ille apud tres et alios tres, sua manu septima, tunc in palatio nostro super capella Domni Martini ubi reliqua sacramenta percurrunt, debeant coniurare quod suprascripto servo illo memoratus ille pedes fugitivos una cum rauba sua in solidos tantos post se nunquam recepisset. Si hoc coniurare potuerit, de hac causa ductus sedeat. Sin autem non potuerit, ipso servo una cum rauba sua in solidos tantos cum legis beneficium partibus antedicto illo reddere studeat. Interim vero usque in ipso placito, non nec utra pars ex ipsis victa appareat, unde aequales praeceptiones ei fieri et accipere iussimus.

Ut pro nativitate Regis ingenui relaxentur.

XXXIX. Ille Rex Francorum viro inlustro illo Comiti. Dum et nobis divina pietas iuxta votum Fidelium et Procerum nostrorum de nativitate filii nostri illius magnum gaudium habere concessit, ut misericordia Dei vitam eidem concedere dignetur, iubemus ut per omnes villas nostras, quae in vestra vel in cuncto regno nostro aliorum domesticorum sunt actionibus, tres homines servientes in utroque sexu in unaquaque villa ex nostra indulgentia per vestras epistolas ingenuos relaxare faciatis.

Ut leudesamio promittantur Regi.

XL. Ille Rex illi Comiti. Dum et nos una cum consensu Procerum nostrorum in regno nostro illo glorioso filio nostro illo regnare praecepimus, ideo iubemus ut omnes pagenses vestros, tam Francos, Romanos, vel reliqua natione degentibus bannire et locis congruis per civitates, vicos, et castella congregare faciatis; quatenus praesente Misso nostro inlustri viro illo, quem ex nostro latere illuc pro hoc direximus, fidelitatem praecelso filio nostro vel nobis et leode et samio per loca Sanctorum vel pignora quae illuc per eodem direximus, debeant promittere et coniurare.

LIBER SECUNDUS.

Incipiunt Capitula de chartis pagensibus.

INCIPIT SCEDOLA QUALITER CHARTAS PAGINSES FIANTUR g).

De magna re qui vult exsenodochio aut monasterio construere.

I. Domino vero sancto atque sedula ostensione patentibus virtutum miraculis Christi remuneratione fulgenti, oratorio ac cellula in honore sanctae ac semper Virginis genitricis Domini nostri Iesu Christi aut in alterius Sancti constructa, ille, reus quidem meritis flagitiis, quoque sceleribus, praelascivis actibus ac nimia foeditate pollutus, vel opere omnium bonorum Christianorum longe satis extremus. Hoc tota pene sanctarum Scripturarum series Christianis fidelibus pia exhortatione pronuntiat, hoc etiam tonitrualis illa Evangelistarum vox, sancto suggerente Spiritu, sua potestate concelebrat, ut faciat in pauperes eleemosynam qui vult tartari evadere supplicia. Unde et Dominus in Evangelio dicit: *Vende omnia quae habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in coelo.* Pensemus ergo omnes Christiani quanta sit pietas et largitio Redemptoris ut eleemosynas pauperum promittantur nobis thesauri regni coelorum. Procuremus igitur, sicut Dominus et salvator noster praecepit, et ac si non quantum avemus, saltim in quantum possumus, eleemosynam faciamus. Nemo itaque dubitet, nemo tardet: quia si nos facimus quae Dominus et salvator noster praecepit ille sine dubio facturus est quae promisit. Ait enim Scriptura: *Abscondite eleemosynam in corde pauperis, et ipsa pro te deprecabitur Domino.* Abscondamus ergo eleemosynam in corde pauperis, ut proveniat nobis deprecatio pauperum in remissionem peccatorum. Multa quidem et alia quae latiniosa sunt prosequi pro eleemosynis faciendis testimonia in Scripturis sanctis reperimus; inter quibus vel ex quibus illam ego existimo potiorem sententiam quae ait: *Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit pec-*

---

g) al. ms. *qualiter chartae pagenses fiant.*

Quid ergo verius potest credi, quid confidentius, xpressius, quia sicut aqua extinguit ignem, sic na extinguit peccatum? Iuste ergo extinguitur qui peccatorum incendia eleemosynis iuxta pollicitationem divinam extinguere non festinat. Faciant quippe caeteri quod voluerint, agant quod ipsi maluerint, idcirco quia omnis homo suo sensu ducitur; ego tamen huius rei exemplum secutus elegi ad praefato oratorio vel cellula, iuxta Apostolorum numerum duodecim ad praesens pauperum, pro remissione peccatorum meorum, vel pro diluenda meorum mole peccaminum, Christo praesule conlocare; ubi etiam per praesentem epistolam donationis meae dono ad praesente die quod in luminaribus ipsius oratorii vel in alimonia et substantiali victu, vestitu quoque et sustentatione ipsorum pauperum vel Clericorum ibidem servientium, Deo gubernante et opitulante, proficiat, donatumque in perpetuum esse volo, atque de meo iure in eorum dominatione et potestate lego, trado, transmitto, atque transfundo, hoc est, agros quorum vocabula sunt illa et illa, quae ponuntur in territorio illo, pari modo, et quicquid in illo territorio ponitur, in omni soliditate portione mea, una cum mancipiis, aedificiis, vineis, terris, pratis, silvis, omnique iure eorum, una cum colonicis adiunctis, adiacentiis earum, in omni soliditate earum, sicut a me noscitur fuisse possessum, aut mihi ex legitima successione aut undecunque aliquid mihi ibidem obvenit, cum omni soliditate vel opportunitate earum ad integrum; ea scilicet ratione atque praetexto ut remota Pontificum simulque ecclesiasticorum omnium officialium seu publicorum omnium potestate, nullus functiones vel exactiones, neque exquisita et lauta convivia, neque gratiosa vel insidiosa munuscula, neque etiam caballorum pastus, aut paravereda, vel caeteras angarias, aut in quodcunque functionis titulum dici potest, de ipsa facultate penitus non requiratur, sed sub integra emunitate facultaticula ipsa, sicut à me huc usque possessa est, in iure oratorii sancti illi et praedictorum pauperum debeant, Deo protegente et opitulante, persistere; nisi tantum sancti et apostolici illius urbis Episcopi, in cuius oppido exsenodocius ipse ponitur, pro tradendis benedictionibus vel substituendis Abbatibus, Presbyteris quoque et Diaconibus, absque ulla pecuniarum adeptione. Amplius vero donandi, exigendi, vel minuendi causam nullam habeat potestatem. Sed nec per commutationis locum quicquam ex hoc auferendi nullo tempore occasio vel aditus tribuatur, sed perpetualiter in potestate praefati oratorii sancti illius vel ipsorum pauperum, Christo favente, permaneat. Hoc etiam ipsis Pontificibus obsecro vel committo, ut illos

per succedentibus temporibus, cum casus mortis extiterit, Abbatibus aut Clericis vel reliquis Clericorum gradus in eodem loco dignentur vel debeant instituere quos sapientia et eruditio scripturarum clarificat, vel quos vita sancta et actio bona aut conversatio honesta commendat. Unde obsecro clementissimis Regibus tam praesentibus quam futuris et omnibus in Deo Episcopis omnibusque Potestatibus ac Primatibus, omnes etiam Seniores, quoscunque Iudices esse constiterit, per ineffabilem Dei omnipotentiam et per inseparabilem Patri et Filio et Spiritui sancto Trinitatem, ut hac voluntate mea pro nullis occasionibus, sicut existente sine Deo cupiditate res exigi solet, nulla ratione nulloque tempore convellere permittatis, sed per sollicitudinem et curam Episcopi constare potius pro reverentia Trinitatis immensae vestro tempore et studio vel opere iubeatis; quatenus ut et ille vobis mercedem restituat in futuro qui scit me eleemosynis ipsis sanctis Dei pauperibus pro amore Domini nostri Iesu Christi ardenti desiderio tribuisse. Si quis huic voluntati meae pro quibuslibet adinventionibus seu oppositionibus, sicut mundus cottidie artibus et ingeniis expolio obvius, vel repetitor, convulsor etiam, aut tergiversator extiterit, anathema sit; et tam qui fecerit quam qui faciendo consenserit, anathema sit; et sicut Dathan et Abiron hiatu terrae absorpti sunt, vivens in infernum descendat, et cum Ziezi fraudis mercatore et in praesenti et in futuro seculo partem damnationis excipiat; et tunc veniam consequatur quando consecuturus est et diabolus, qui sese fallendo aetheria sede deiectus, cruenta adinventione bonis operibus semper obviare pervigilat; insuper etiam inferat sociante quoque tam in persecutione quam in exactione sacratissimo fisco, vel sancto Episcopo Ecclesiae ipsius auri libras centum; et nihilominus haec praesens epistola, quae à me pro timore Dei et amore pauperum conscripta est, firma, incorrupta, intemerata, inviolataque permaneat. Ego namque de conlatis ac superius praenotatis rebus omnia ad curam et sollicitudinem aut defensionem rerum vel gubernationem ipsorum pauperum sancto ac praenotato Domno illo Episcopo vel successoribus suis, Deo sibi teste, committo; et instrumenta, per quod res ipsas, auxiliante Domino, per eorum sollicitudine defensentur, superscripto Domno illi Episcopo prae manibus tradidi; et qualiter ibidem provide, pie, rectene secus egerit, Christo Domino in se iudice recognoscat. Mihi autem nihil exinde proprietatis titulum penitus non reservavi: quia facile contemnit omnia qui cupit ab inferni faucibus erui, vel ille qui peccatorum remissionem, Deo remunerante, desiderat, aut ille qui semper cogitat eum velit nolit esse moriturum. Stipulatione. Et caetera.

Prologus qui de grandi causa facit donationem.

II. Quantum intellectus sensusque humanus potest mente sagaci pensare atque sollerti indagatione perpendere, nihil amplius valet in huius seculi luce gaudia fugitiva lucrare quam quod de rebus suis locis venerabilibus in alimoniis pauperum curetur impendere: quatenus fragilitatem naturae quod omnes generaliter patiuntur, priusquam subitanea transpositio eveniat, oportet pro salute animae vigilare, ut non inveniat quemquam imparatum, et sine aliquo respectu discedat à seculo. Quin potius, dum proprio libertatis iure subsistit, ex caducis substantiis in aeterna tabernacula vitam quaerat mercari aeternam; ut inter iustorum consortium desiderabilem valeat adipisci locum, et retributorem sibi praeparet Deum, ut de fructu indeficienti paradisi mereatur foveri; de cuius vivo fonte, perfecta fide poscente, nec subtrahitur poculum, nec minuitur alveus, sed potius uti quisque hauserit, inrigatus dulcedine coelitus, atque suavis ei flagratur odor balsami paradisi.

Item alio prologo.

In nomine sanctae Trinitatis. Prosperum ac salubriter consilium immoque satis iucundum esse dinoscitur ut homo de mundanis rebus comparet paradisum et de terrena transferat in coelestia. Sic Dominus in sancto Evangelio praeclaram intonat vocem, dicens: *Thesaurizate vobis thesauros in coelo, ubi nec fur effodit, nec tinea sulcat.*

Prologo de Clerico qui in Monasterio tonsoratur, qui suam rem ad ipso loco donat.

Debet unusquisque, largiente Domino, dum versatur in corpore, futura tractare et de caducis rebus mercari aeterna: ut quandoquidem, iubente Deo, de corpore egredi contigerit, de mammona iniquitatis mansionem sibi reperiat comparatam in coelis. Idcirco ego ille cedo ad monasterio illo, ubi Abba ille custos praeesse videtur, et comam capitis mei ibidem deposui, et in ipso monasterio sub norma Sanctorum vivere cupio, cessumque in perpetuum.

Item prologo.

Opportunum est unumquemque, dum terrena munera possidet, pro anima sua frequentius cogitare, ut terrenam beatitudinem possidere mereatur. Ego inluster vir ille sentio me infra corpus meum infirmum esse et infra anima mea nimis esse peccatorem. Admonet me divina potentia, vel compunctio cordis mei mihi obvenit, ut pro peccatis meis remedium aliquid de res meas locis Sanctorum delegare debeam. Ideo cedo.

Item prologo.

In nomine sanctae Trinitatis. Prosperum, salubre, et satis iocundum esse censuimus ut homo de caduca quispiam seculi ad peccata sua redimendum valeat offerre, aut quid promptiore consilio, ut homo de mundanis rebus seculi comparet paradisum, et de terrena substantia se transferat in coelestia. Itaque ego ille pro divino intuitu et mei mercede compendii, ut me Dominus in futurum veniam concedere dignetur, vel ut nomen meum in libro vitae adscribatur, dono ad iamdicto monasterio in luminaribus Ecclesiae vel in stipendiis pauperum aut Monachorum, donatumque iure legitimo esse volo.

Item prologo.

Dum huius exempli in quodam noscitur cecidisse, patimur arumnam, et die mortis cotidie ante oculos suspicamur esse propinqua, oportet unicuique ob amore coelestis patriae devotionis lucra complecti et res sibi datas in Sanctorum vel etiam indigentium usibus alegatas relinquere, ut peccatorum pondera, quae pontificium poenitendo non valent laxare, ab eorum intercessione plenius ad veniam debeant pervenire. Idcirco ego ille.

Item alio prologo cum ipsa donatione ad hoc opus.

III. Mundi terminum ruinis crebrescentibus adpropinquantem indicia certa manifestant et experimenta liquida declarare noscuntur, et ad discutiendas torpentes infidelium mentes illa dudum in evangeliis à Domino dicta oracula incumbere noscuntur. Ergo operae pretium arbitror futurum vicissitudine praeoccupans anticipare, et incertum humanae conditionis eventum sagaci mentis intuitu providere; quatenus ex hoc inflictis facinorum vulneribus, indulta pietate, remedia merear adipisci. Ergo ego in Dei nomine ille et coniux mea illa considerantes qua gravamur sarcinà peccatorum, et reminiscentes bonitatem Dei dicentis: *Date eleemosynam, et omnia munda fiunt vobis*, de tanta igitur miseratione et pietate Domini confisi, idcirco per hanc epistolam donamus, donatumque in perpetuum esse volumus, atque de iure nostro in potestate et dominatione Monasterii illius in honore Sancti illius in pago illo constructi, ubi praeest venerabilis ille Abba, vel turma plurima Monachorum adunata, transmittimus atque transfundimus villas nuncupantes illas, sitas in pago illo, cum terris, domibus, aedificiis, accolabus, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, adiunctis, adiacentiis, appendiciis, peculium utriusque sexus, mobilibus et immobilibus; sicut a nobis moderno tempore possidetur, vel si inantea ibi undecunque aliquid augmentare

vel meliorare poterimus, ad praefato monasterio in alimoniis vel substantiis Monachorum ibidem habitantium, Christo protegente, proficiat; ea scilicet ratione ut dum pariter advivimus, antedictas villas sub uso beneficio tantummodo absque praeiudicio vel diminutione aliqua ipsius monasterii possideamus; nisi tantum si aliquem ex servientibus nostris à iugo servitutis pro communi mercede relaxare voluerimus. Post obitum vero, quandoquidem Deus voluerit nostrum, absque ullius Iudicis vel heredum nostrorum expectata traditione, cum omni re emeliorata, quicquid in suprascriptas villas in quibuslibet rebus vel corporibus augmentatum vel melioratum fuerit, de praesenti hoc pars antedicti monasterii vel memoratus Abbas suique successores in Dei nomine perpetualiter recipiant possidendum, tanquam si ad praesens absque usu nostro eorum fuisset subsecuta possessio, ita ut quicquid de praedictas villas propter opportunitatem ipsius monasterii facere decreverint, liberum in omnibus potiantur arbitrium. Praesentem vero donationem, ne quicquam auri talium vilitate, gestis municipalibus alligari curavimus, et omnino decernimus ne aliquando in eam ob hoc causam quisquam valeat reperire. Quod si aliquos in strumentis de ipsas villas de nomen nostrum in adversitate praedicti monasterii quolibet ordine comprehensus, aut anterius aut posterius praenotatos, quod nos nec fecimus nec facere rogavimus, à quocunque praeter istum, quem firmissimum volumus esse, quoquo tempore ostensus fuerit, nullum sortiatur effectum, nisi vacuus et inanis appareat; auctorem vero criminis vel falsarium nec incultum tunc temporis patiatur iudiciaria abire potestas. Si quis vero, quod futurum esse non credimus, huic voluntati nostrae per quibuslibet adinventionibus aliquis de heredibus nostris, aut Iudicum saeva cupiditas, vel qualibet persona, obvius repetitor extiterit, à conventu omnium Christianorum vel limitibus Ecclesiarum extraneus habeatur, et Iudae traditoris Domini nostri Iesu Christi perfruatur consortium, insuper etiam inferat partibus ipsius monasterii vel fratrum ibidem consistentium, sociato quoque tam in actibus quam in prosecutione sacratissimo fisco, auri libras tantas, argento pondo tanta, et ne sic quoque quod repetit valeat vindicare, nihilominus praesens donatio, quae à nos pro timore Dei et amore pauperum Christi conscripta est, firma et inlibata omni tempore debeat permanere. Stipulatione subnixa. Actum ibi sub die illo.

Cessio à die praesente ad Ecclesia.

IV. Dum fragilitatis humani generis pertimescit ultimum vitae temporis subitanea transpositione ventura, opor-

tet ut non inveniat unumquemque imparatum, ne sine aliquo boni operis respectu migret de seculo; nisi dum suo iure et potestate consistit, praeparet viam salutis, per quam ad aeternam valeat beatitudinem pervenire. Ideoque ego in Dei nomine ille et coniux mea illa pro remedium animae nostrae et remissionem peccatorum nostrorum, ut veniam in futurum consequi mereamur, cedimus à praesente die cessumque in perpetuo esse volumus, atque de iure nostro in iure et dominatione sanctae Ecclesiae illius in honore illius constructae, villa nuncupante illa, sita in pago illo, quae ex alode parentum aut undecunque ad nostra pervenit dominatione, et ad praesens possidere videmur, cum omni merito et termino suo, cum adiacentiis, adiunctis, appendiciis, cum terris, domibus, aedificiis, accolabus, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, farinariis, cum pastoribus gregis, peculium utriusque sexus maiore vel minore, mobilibus et immobilibus, vel quicquid dici aut nominari potest, et tempore praesente nostra videtur esse possessio, ad praesente Ecclesia volumus esse concessum; ita ut ab hac die memorata villa illa pars antedictae Ecclesiae, vel Pontifex civitatis illius, aut auctores Ecclesiarum, eam habendi, tenendi, possidendi, vel quicquid exinde pro opportunitate ipsius elegerint faciendi, liberum in omnibus perfruantur arbitrium; ita ut nomen nostrum in libro vitae conscribatur, vel pro nos utrumque sacrificium post obitum nostrum pro Domino offeratur. Licet in cessionibus poenam adnecti non sit necesse, sed nobis pio omni firmitate placuit inserendum. Si quis vero, quod futurum esse non credimus, nos ipse, quod absit, aut aliquis de heredibus vel proheredibus nostris, seu qualibet persona, calliditate commotus, aut cupiditate praeventus, ullo unquam tempore contra praesentem epistolam cessionis nostrae, quam propter nomen Domini et veneratione sancti ipsius loci spontanea voluntate fieri decrevimus, venire aut aliquid agere voluerit, aut tergiversator extiterit, anathema sit, et cum suprascripto Domno illo ante tribunal Christi deducat rationes, insuper inferat iuxta poena seculi, cum cogenti fisco, partibus ipsius Ecclesiae, aut auri libras tantas, aut argenti pondo tanta, aut quod repetit nullatenus valeat vindicare, sed praesens cessio omni tempore inlibata permaneat, cum stipulatione subnixa.

Praecaria de ipsa villa, dum vivit.

V. Domino sancto et apostolica sede colendo Domno et in Christo patri illi Episcopo ego ille et coniux mea illa.

Pluribus non est incognitum qualiter propter nomen Domini ad Ecclesiam illam in honore sancti illius villa nostra nuncupante illa, sita in pago illo, quicquid ibidem undecunque fuit nostra possessio, in integritate per epistolam cessionis nostrae visi fuimus concessisse, et eam vos ad parte suprascriptae Ecclesiae recepistis. Sed dum postea nostra fuit petitio, et vestra benevolentia et pietas habuit, ut ipsa villa, dum advivimus, aut qui pari suo ex nobis supprestis fuerit, dum advivit, nobis ad beneficium usufructuario ordine excolendum tenere permisistis; ea scilicet ratione ut nihil exinde penitus de qualibet re alienandi aut minuandi pontificium non habeamus, sed absque ullo praeiudicio suprascriptae Ecclesiae vel vestro eam tantummodo excolere debeamus. Ideo hanc precariam vobis emittimus, ut nullo unquam tempore nostra possessio, etiamsi spatium vitae nobis Dominus prolongaverit, nullo praeiudicio aut deminutione aliqua de ipsa villa vobis generare non debeat, nisi usu tantum, dum advivimus, habere debeamus, et post nostrum ambobus discessum, cum omni re meliorata, quicquid ibidem undique adtrahere aut meliorare poterimus, per hanc precaturiam, ac si semper per quinquennium renovata fuisset, absque ullius Iudicis aut heredum nostrorum expectata traditione, vos vel successores vestri aut agentes Ecclesiae in vestram eam faciatis dominationem revocare perpetualiter possidendum, vel quicquid exinde facere elegeritis, sicut nostra continet epistola, ad profectum praefatae Ecclesiae Domni illius liberum habeatis arbitrium. Facta precaria ibi.

Donatio de parva re ad Ecclesia.

VI. Si aliquid de rebus nostris locis Sanctorum vel in substantia pauperum conferimus, hoc nobis proculdubium in aeterna beatitudine retribuere confidimus. Ergo ego in Dei nomine ille in amorem Domini nostri Iesu Christi et remissionem peccatorum meorum, ut veniam delictis meis consequi merear in futurum, dono donatumque in perpetuum esse volo ad basilica illa in honore sancti illius constructa portionem meam in villa nuncupante illa, in pago illo, quicquid ibidem ad praesens tam de alode parentum vel de qualibet adtractu possidere videor, totum et ad integrum ad praefata basilica volo esse donatum; ea videlicet ratione ut dum advixero sub usu beneficii teneam absque ullo praeiudicio vel deminutione aliqua de qualibet re antedictae basilicae excolere debeam. Post meum quoque quandoquidem Deus de hac luce voluerit discessum, de praesente, absque cuiuslibet Iudicum aut heredum meorum expectata traditione aut contrarietate, cum terris, domibus, aedificiis, accolabus, mancipiis, campis, vineis, silvis, pratis, pascuis,

aquis, aquarumve decursibus, vel reliquis quibuscunque beneficiis Abba de ipsa basilica vel agentes eius in eorum debeant dominatione revocare perpetualiter possidendum; habendi, tenendi, vel quicquid exinde pro opportunitate antedictae Ecclesiae elegerint faciendi liberam in omnibus habeant potestatem. Si quis vero, quod futurum esse non credimus, nos ipse, quod absit, aut aliquis de heredibus nostris, seu qualibet opposita persona, calliditate commotus, aut cupiditate praeventus, contra hanc epistolam donationis nostrae, quam spontanea voluntate propter nomen Domini fieri decrevimus, venire aut eam infrangere conatus fuerit, iram trinae maiestatis incurrat, et cum suprascripto Sancto illo ante tribunal Christi deducat rationes; insuper inferat partibus ipsius basilicae, cum cogente fisco, auri libras tantas, argenti tantas, et quod repetit vindicare non valeat; sed praesens epistola omni tempore firma et inviolata permaneat, stipulatione subnixa.

Charta interdonationis inter viro et femina de eorum res.

VII. Quicquid enim inter coniugatos de propria facultate, manente caritate, pro amore dilectionis in invicem condonare placuerit, scripturarum necesse est titulis allegare ne in posterum ab heredibus eorum vel à quocunque possit convelli; quia secundum legem, si manente coniugio vir uxori vel uxor marito aliquid donaverit, si is cui donatum est prior mortuus fuerit, apud donatorem ea quae donata fuerint remanebunt. Igitur ego in Dei nomine ille, et te dulcissima coniux mea illa, dum et inter nos procreatio filiorum minime esse videtur, ideo convenit nobis ut omne corpore facultatis nostrae invicem usufructuario ordine condonare debeamus. Quod ita et fecimus. Proinde et dono tibi dulcissima coniux mea, si mihi in hunc seculum suprestis fueris, omni corpore facultatis meae, tam de alode, aut de comparatum, vel de qualibet adtractu, ubicunque habere videor, et quod pariter in coniugium positi laboravimus, tam terris, villabus, domibus, cum omni praesidio, accolabus, mancipiis, vineis, campis, pratis, aquis, aquarumve decursibus, aurum, argentum, vestimenta, peculium utriusque sexus maiore vel minore, ita ut dum vixeris usufructuario ordine valeas possidere vel dominare; excepto quod pro animae remedium ad loca Sanctorum condonavimus, ut inspecta nostra delegatione in omnibus conservetur, et quantumcunque de alode nostra post meum discessum pro communi mercede ad loca Sanctorum legaliter condonare et delegare volueris, hoc licentiam habeas faciendi, et inspecta delegatione inconvulsum permaneat; in reliquo vero omnes res ipsas, quantum post tuum dis-

cessum intestamentum remanserit, ad nostros legitimos revertatur heredes. Similiter et ego illa, dulcissime iugalis meus ille, commonet me dulcitudo tua, in compensatione rerum tuarum quod in me visus es contulisse, si mihi in hunc seculum suprestis fueris, dono tibi omni corpore facultatis meae, ubicunque, undecunque, tam de hereditate parentum quam de comparatum, vel quod pariter laboravimus, totum et ad integrum, tam in villabus, domibus, et caetera, excepto quod pro animae remedio ad loca Sanctorum delegavimus, ut inspecta ipsa instrumenta, in omnibus conservetur, et quod de ipsa alode mea post meum discessum pro communi mercede ad loca Sanctorum *** vel ingenuos relaxare volueris, licentiam habeas, et inspecta ipsa instrumenta, in omnibus conservetur. Post tuum quoque discessum, quicquid intestamentum remanserit, ad nostros heredes, qui tunc propinquiores fuerint, revertatur. Si vero, quod futurum esse non credimus, aliqui de heredibus nostris vel quicunque contra hanc interdonationem, unde inter nos uno tenore conscriptas firmavimus, venire aut infrangere voluerit, nullatenus valeat vindicare, sed inferat partibus vestris, cum cogente fisco, auri libras tantas, argenti tantas; praesente vero epistola in nullo possit convelli, sed firma et inlibata permaneat.

Item alia sine aliqua minuatione.

VIII. *Ista alia à capite instar prioris usque* dum advixeris usufructuario ordine debeas possidere, post tuum quoque discessum ad legitimos nostros revertatur heredes, et nullum pontificium quicquam exinde alienandi aut minuandi habere non debeas. Similiter et ego illa, dulcissime iugalis meus ille, commonet me dulcitudo tua in compensatione rerum tuarum, quod in me visus es contulisse, si mihi in hoc seculum suprestis fueris, omnes res meas quascunque, aut ubicunque, tam in terris, et reliqua, sub usu beneficio debeas possidere, et nullum pontificium quicquam exinde alienandi aut minuandi praeter usum tantum non habeas, et post tuum discessum ad legitimos nostros revertatur heredes.

Charta obnoxiationis a patre in filiis facta.

IX. Dulcissimis filiis meis ego ille. Omnibus non habetur incognitum qualiter ante hos annos villas aliquas nuncupantes illas, sitas ibi, genetrice vestra illa, antequam eam meo sociassem coniugio, per epistolam cessionis aut libellum dotis visus sum condonasse. Sed dum et ipsa, peccatis meis facientibus, ab hac luce discessit, et vos om-

ni alode ipsius genetrice vestra illa, iuxta quod et ratio praestitit, mecum exinde in praesentia bonorum hominum aut Regis altercastis, per ipsam epistolam, quam in eam feceramus, contra nos evindicastis, et in vestra potestate omne alode ipsius recepistis. Sed dum mea fuit petitio, et vos, ut condecet bonis filiis, voluntatem meam obtemperantes ipsas villas vel res quae fuerunt genetrice vestra, quas ego ei dedi vel condonaveram, mihi ad usum beneficii tenere et excolere absque ullo vestro praeiudicio permisistis, ideo nobis complacuit alias villas nostras illas pro vestra benevolentia et suprascripto usu de villas vestras per hanc epistolam obnoxiationis vobis obnoxiasse; ita ut deinceps tam suprascriptas villas quam etiam et illas quas supra scriptae genetricae vestrae per meam epistolam contuleram, per vestro beneficio excolere debeamus, et nullum pontificium de omnia suprascripta nec vendere nec alienare nec concambiare nec per qualibet ingenio minuare habere non debeam, potestatem, nisi tantum usum, sed per hanc epistolam obnoxiationis meae in vestro sint arbitrio et potestate, et quandocunque volueritis, et vobis placuerit, absque ulla mea contrarietate aut repetitione omnia superius praenotata tam quod vestrum antea de parte genetrice vestrae fuit alode; quam et illas alias nuncupantes sic, quod vobis pro ipso usu visus sum obnoxiasse, in vestra debeatis revocare dominatione perpetualiter ad possidendum, vel quicquid exinde facere volueritis, liberam inde habeatis potestatem, absque alia aliqua intercedente precaria, sed per hanc obnoxiationem, ac si semper per quinquennium renovata fuisset, perpetim valeat obtinere vigorem. Stipulatione subnixa. Actum et reliqua.

Epistola cum in loco filiorum nepotes instituuntur ab avo.

X. Dulcissimis nepotibus meis illis ego ille. Quicquid filiis vel nepotibus de facultate pater cognoscitur ordinasse, voluntatem eius in omnibus Lex Romana constringit adimplere. Ideoque ego in Dei nomine ille, dum et peccatis meis facientibus genetrix vestra filia mea illa, quod non optaveram, tempore naturae suae complente ab hac luce discessit, ego vero pensans consanguinitatis causa, dum et per lege cum caeteris filiis meis avunculis vestris in alode meo succedere minime potueratis, ideo per hanc epistolam vos, dulcissimi nepotes mei, volo ut in omni alode mea post meum discessum, si mihi suprestis fueritis, hoc est, tam terris, domibus, accolabus, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, peculium utriusque sexus maiore vel minore, omnique supellectile domus, in quodcunque

dici potest, quicquid supradicta genetrix vestra, si mihi superstis fuisset, de alode mea recipere potuerat, vos contra avunculos vestros filios meos praefata portione recipere faciatis, et dum ipsius filiae meae genitricae vestrae, quando eam nuptam tradidi, in aliquid de rebus meis mobilibus, drappos, fabricaturas, vel aliqua mancipia in solidos tantos dedi, vobis hoc in parte vestra supputare contra filiis meis faciatis. Et si amplius vobis insuper de praesidio nostro obvenerit, tunc cum filiis meis avunculis vestris portionem vobis ex hoc debitam recipiatis, et quicquid exinde omnia superius conscripta facere volueritis, liberam habeatis in omnibus potestatem. Si quis vero, quod futurum esse non credimus, aliquis de heredibus vel proheredibus meis, vel qualibet persona, contra hanc epistolam venire tentaverit, aut eam infrangere voluerit, inferat vobis tan. et quod repetit nullatenus vindicare valeat; sed praesens epistola omni tempore firma permaneat, cum stipulatione subnexa. Actum illo.

Charta qui filio aut nepote suo aliquid meliorare voluerit.

XI. Dulcissimo filio vel nepote meo illi ego ille. Quicquid pater unumquemque de filiis vel nepotibus plus habere voluerit, hoc sibi secundum legis ordinem sine consortis repetitione defendat, nec praesumat aliquis contra voluntatem patris agere. Igitur ego in Dei nomine ille, dum et mihi iam senectus adgravat, et necessitates meas ut oportet procurare non valeo, et tu mihi in necessitatibus meis solatium praebere non desistis, et die noctuque deservire non cessas, ideo pro bonitate et pro respectu servitii tui, qua circa me desudas, cedo tibi cessumque in perpetuum esse volo, et de meo iure in tua transfundo dominatione et potestate, absque consortio fratrum tuorum vel filiis meis, loco nuncupante illo, quicquid ibidem usque nunc tam de alode parentum quam de reliquo adtractu visus sum tenuisse, una cum terris, domibus, aedificiis, accolabus, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, vel reliquis quibuscunque beneficiis, tibi, ut diximus, à die praesente volo esse concessum; ita ut ab hac die, sicut superius diximus, eum cum omni integritate sua habeas, teneas, possideas vel quicquid exinde facere volueris, absque consortium fratrum tuorum vel filiorum meorum, liberam in omnibus habeas potestatem. Si quis vero, quod futurum esse non credo, aliquis de heredibus vel proheredibus meis, seu qualibet persona, contra hanc cessionem meam quoquo tempore venire aut eam infrangere voluerit, inferat tibi cum cogente fisco auri tantum, et quod repetit vindicare non valeat;

sed praesens epistola firma permaneat, stipulatione subnexa. Actum.

Charta ut filia cum fratribus in paterna succedat alode.

XII. Dulcissima filia mea illa, ego ille. Diuturna, sed impia, inter nos consuetudo tenetur, ut de terra paterna sorores cum fratribus portionem non habeant. Sed ego perpendens hanc impietatem, sicut mihi à Deo aequaliter donati estis filii, ita et à me sitis aequaliter diligendi, et de res meas post meum discessum aequalitor gratuletis. Ideoque per hanc epistolam te, dulcissima filia mea, contra germanos tuos filios meos illos in omni hereditate mea aequalem et legitimam esse constituo heredem, ut tam de alode paterna quam de comparatum vel mancipia aut praesidium nostrum vel quodcunqne moriens reliquero, aequale lance cum filiis meis germanis tuis dividere vel exaequare debeas, et in nullo penitus portionem minorem quam ipsi non accipias, sed omnia vel ex omnibus inter vos dividere vel exaequare aequaliter debeatis. Si quis vero. Et quod sequitur.

Si quis extraneo homine in loco filiorum adaptaverit.

XIII. Domino fratri illo ille. Dum peccatis meis facientibus, diu orbatus à filiis, et mihi paupertas et infirmitas afficere videtur, et te, iuxta quod inter nos bonae pacis placuit atque convenit, in loco filiorum meorum visus sum adoptasse, ita ut dum advixero, victum et vestitum, tam in dorso, quam in lecto, seu calciamentum mihi in omnibus sufficienter impertias et procures, et omnes res meas, quascunque habere videor, tam manso, vinea, prato, peculio, seu reliqua supellectile domus mei, salvo iure ille, me vivente in tua potestate recipere debeas, propterea tibi hanc epistolam fieri decrevi, ut neque ego, nec nullus de heredibus meis, aut quicunque hanc convenientiam inter nos factam emutare non possit, sed sicut superius continetur, mea necessitate, dum advixero, debeas procurare, et omnes res meas et ad praesens et post meum discessum in tua potestate permaneant, et quod tibi exinde placuerit faciendi liberam habeas potestatem. Quod si aliquis hoc quoquo tempore emutare voluerit, inferat tibi tantum, et quod repetit vindicare non valeat, sed praesens epistola omni tempore firma permaneat.

Pactum inter parentes de eorum hereditate.

XIV. Quicquid enim inter propinquos de alode parentum, non à iudiciaria potestate coacti, sed sponte, manente caritate, iuste debita unicuique portio terminatur,

non de rebus detrimentum, sed augmentum potius potest esse censendum. Et ideo necesse est inter se eorum facta scripturarum serie alligari, ne ab aliquibus in posterum valeat refragari. Ideo dum inter illo et germano suo illo de alode genitoribus eorum ill. et ill. bonae pacis placuit atque convenit ut eam inter se manente caritate dividere vel exaequare deberent. Quod ita et fecerunt. Accepit itaque ille villas nuncupantes illas, sitas ibi, cum mancipia tanta illa similiter. De praesidio vero, drappos, fabricaturas, vel omni supellectile domus, quicquid dici aut nominari potest, aequalentia inter se visi sunt dividisse vel exaequasse, et hoc invicem pars parti tradidisse, et per fistuca omnia partitum esse dixisse. Propterea praesentes epistolas duas uno tenore conscriptas locum pactionis inter se visi sunt conscripsisse, ut nullus deinceps contra pare suo, nisi quod ad praesens accepit, de ipsa alode genitore eorum amplius requirendi pontificium habere non debeat. Quod si aliquando aliquis ex ipsis aut heredes eorum hoc emutare voluerint, aut amplius requirere quam accepit voluerit aut adsumere, inferat pari suo ista tuta servanti auri libras tantas, argenti pondua tanta, et quod repetit vindicare non valeat, sed praesens pactio omni tempore firma permaneat. Stipulatione subnexa. Actum.

Libellum dotis.

XV. Quod bonum, faustum, felix, prosperumve eveniat. De disponsandis maritandisque ordinibus, ac procreatione liberorum, causis quae stant necesse est, ut omnia, etiam donatio, per scripturarum seriem pleniorem obtineant firmitatem. Donat igitur ille, honestae puellae ac nurui suae illae, sponsa filio suo illo, ante die nuptiarum, donantisque animo transfert atque transcribit, hoc est, in tanto dono villa nuncupante illa, sitam ibi, cum domo condigna ad habitandum, vel omni integritate ibidem aspiciente. Similiter et in dotis titulum alias villas nuncupantes illas, sitas ibi, mancipia tanta illa et illa, inter aurum et argentum, fabricaturas in solidos tantos, caballos tantos, boves tantos, gregem equarum, gregem armentorum, gregem porcorum, gregem ovium; ita ut haec omnia per manu sua ad suprascripta puella nuro sua illa ante die nuptiarum debeant pervenire et in sua dominatione revocare, vel quicquid exinde facere voluerit liberam habeat potestatem. Quod si quis contra hunc libellum dotis venire et eum infrangere conaverit, inferat partibus ill. tantum. Et reliqua.

Si aliquis puella invita traxerit.

XVI. Dulcissima coniuge mea illa ille. Dum et te per voluntate parentum tuorum habui disponsatam, et absque

tua vel parentum tuorum voluntate, rapto scelere, meo coniugio sociavi, id est, dum et te faciente conturno *h*) contra voluntatem parentum tuorum rapto scelere in coniugio sociavi, unde vitae periculum incurrere debui, sed intervenientes Sacerdotes vel bonis hominibus vitam obtinui, sic tamen ut quod tibi in tanto dono, vel in dotis titulum, ante die nuptiarum, si te disponsatam habuissem, conferre debueram, per hanc epistolam compositionalem aut, si convenit, cessionem firmare deberem. Quod ita et feci. Ideoque dono tibi locello nuncupante illo, situm in pago illo, cum domibus ad manendum condignis, vel omnia intrinsecus utensilia necessaria, cum terris, accolabus, mancipia tanta illa, vineis, silvis, pratis, pascuis, vel reliquis quibuscunque beneficiis, caballos tantos, boves tantos, gregem equorum, gregem armentorum, gregem porcorum, gregem ovium, inter aurum et fabricaturas in solidos tantos, drappos tantos, haec omnia superius comprehensa à die praesente in tua tradidi potestate et dominatione possidendum, habendi, tenendi, vel quicquid exinde elegeris faciendi liberam habeas potestatem. Si quis vero. Et caetera.

Qualiter in uno volumine testamentum duarum personarum condatur.

XVII. Regnante in perpetuo Domino nostro Iesu Christo, loco illo, anno illo, regnante illo Rege, sub die illo, ego ille et coniux mea illa sana mente integroque consilio, metuentes casus humanae fragilitatis, testamentum nostrum condidimus, quem illi Notario scribendum commisimus, ut quomodo dies legitimus *i*) post transitum nostrum advenerit, recognitis sigillis, inciso lino, ut Romanae Legis decrevit auctoritas, per inlustris viros illos, quos in hac pagina testamenti nostri legatarios instituimus, gestis reipublicae municipalibus titulis eorum prosecutione ab ipsis muniatur. Igitur cum, iubente Domino de istius vitae cursu migraverimus, tunc quicquid in omnibus pridie quam moriamur tenere videmur, quicquid ex proprietate parentum, vel proprio labore, seu ex munificentia à piis Principibus percipere meruimus, vel de quibuslibet titulis atque contractibus venditionis, cessionis, donationis, vel undique, Domino adiuvante, ad nostram pervenit dominationem, tu tunc dulcissima coniux mea illa, heredes quoque meos quos esse volo, hereditatem meam habetote. Reliqui vero exheredes sint. Ergo excepto quod unicuique per hoc testamentum dedero dareque iussero, id ut fiat, detur, praestetur, impleatur, te, omnipotens Deus, testem committo. Villas ve-

h) Forte legen l. *contubernio.* *i*) al. ms. *legitonos.*

ro illas et illas, sitas in pago illo, filius noster ille recipiat. Similiter villas illas sitas in pago illo filius meus vel filia illa recipiat. Villas illas, basilica illa vel monasteria sitas ibi recipiat. Id ut fiat, detur, praestetur, impleatur, te omnipotens Deus ad defensandum committo; licet de omnibus, dum advivimus, nostrum reservavimus usum. Sed dum in villas aliquas, quas superius memoravimus, quas ad loca Sanctorum heredibus nostris deputavimus, quod pariter stante coniugio adquisivimus, praedicta coniux nostra tertiam inde habere potuerat, propter ipsam tertiam villas nuncupantes illas, sitas in pagos illos, in integritate, si nobis subprestis fuerit, in compensatione recipiat. Et quicquid exinde pro commune mercede, vel in pauperibus, aut benemeritis nostris facere decreverit, licentiam habeat. Et post eius discessum, si aliquid intestamentum remanserit, heredes nostri recipiant. Liberos, liberas, quos quasque pro animae remedium fecimus, aut inantea facere voluerimus, et eis epistolas manu nostra firmatas dederimus, obsequium filiorum nostrorum habere cognoscant, et oblata vel luminaria, iuxta quod ipsas epistolas continent, ad sepulchra nostra tam ipsi quam proles eorum implere studeant. Et quibus aliquid de facultate nostra contulimus, singulariter in hoc testamentum nostrum inserere curavimus. In reliquo vero, qualescunque à quocunque epistolas de nomine nostro manus nostras firmatas ostensas fuerint, et ante hoc testamentum praenotas, quas hic non commemoravimus, excepto de ingenuitatibus, quas pro animae nostrae remedium fecimus aut adhuc facere voluerimus, vacuas permaneant. Et qui ex nobis pari suo suprestitis fuerit, et per qualecunque instrumentum de suprascripta facultate in cuiuslibet persona vel benemeritos nostros munere aliquid contulerimus, in quantum lex permittit, firma stabilitate debeat perdurare. Reliquas vero epistolas vacuas et inannis permaneant. Et sic nobis pariter convenit; si tu mihi, dulcissima coniux, suprestis fueris, et ad alio marito, quod tibi Deus non permittat, transire volueris, omnem facultatem meam, quod ad usu fructu possidere tibi concessimus, vel quod à die praesente deputavimus, et habere potueras, hoc praesentaliter heredes nostri recipiant inter se dividendum. Itemque ego illa ancilla tua, Domno et iugalis meus ille, in hoc testamentum promtissima voluntate scribere atque perpetua conservatione rogavi, ut si tu, Domne et iugalis meus, mihi suprestis fueris, omni corpore facultate mea, quantumcunque ex successione parentum habere videor, vel in tuo servitio pariter laboravimus, et quod in tertia mea accepi, in integrum, quicquid exinde facere elegeris, aut pro animae remedium in pauperes dispensare, aut ad vassos nostros vel benemeritis nostris, absque repetitione he-

redum meorum quod tua decrevit voluntas faciendi liberam habeas potestatem. Et post discessum vestrum, quod non fuerit dispensatum, ad legitimos nostros revertatur heredes. Hanc paginam testamenti et manus nostrae propriae subscriptionibus, quod ex consuetudine habuimus, subscripsimus, et per personas reliquas studuimus subscriptionibus roborari. Et ut haec pagina huius testamenti in disceptatione venire non possit, si quae liturae, caraxaturae, adiectiones, superdictionesve factae sunt, nos eas fecimus vel facere iussimus, dum testamentum nostrum saepius recurrimus vel emendavimus. Si quis nostra voluntate resistere aut testamentum nostrum cuiuslibet calliditas conatus fuerit casu aliquo refragari, id implorantes divini nominis maiestatem obtestamur ut pro nostrorum omnium criminum ac peccatorum obnoxius in die iudicii teneatur expers Ecclesiae catholicae communionis et pacis ante tribunal Christi pro violata defuncti voluntate compellatur subire rationem, atque in eum Dominus suam ultionem, quam promisit iniustis, cum venerit seculum iudicare per ignem, feriatur, et accipiat in conspectu eius damnationem perpetuam, quam suscepit Iudas traditor Domini. Illud namque intimare volumus, ut si aliquis de heredibus vel proheredibus nostris seu qualibet persona contra hanc testamenti paginam, quam plena et integra voluntate fieri rogavimus, venire aut aliquid pulsare voluerit, inferat contra quem repetit tantum et alium tantum quantum in hunc testamentum continetur scriptum, et insuper satiatas fisco auri libras tantas, argenti tantas, et quod repetit vindicare non valeat.

Securitas pro homicidio facto.

XVIII. Domino fratre illo ille. Dum et instigante adversario, quod non debueras, germano nostro illo visus es interfecisse, et ob hoc vitae periculum incurrere potueras, sed intervenientes Sacerdotes et magnificis viris, quorum nomina subtus tenentur adnexa, nos ad pacis concordiam ob hoc visi fuerunt revocasse, ita ut pro ipsa causa solidos tantos in pagalia mihi dare deberes, quos et in praesente per wadio tuo visus es transolvisse, et nos ipsa causa per festuca contra te visus sum werpisse. Propterea iuxta quod convenit, hanc epistolam securitatis in te nobis conscribere complacuit, ut de ipsa morte germano nostro nec à me nec ab heredibus meis aut suis, nec de iudiciaria potestate nec à quemlibet nullo casu, nec refragatione aliqua aut damnietate amplius habere non pertimescas, sed in omnibus exinde ductus et absolutus appareas. Et si fortasse ego ipse aut aliquis de heredibus meis vel quicunque te ob hoc inquietare voluerit, et à me defensatum non fuerit, inferamus tibi cum cogente fisco du-

plum quod nobis dedisti, et quod repetit quis vindicare non valeat, sed praesens epistola securitatis à me facta firma permaneat, stipulatione subnexa.

Venditio de villa.

XIX. Domino fratre illo ille. Licet empti venditique contractus sola pretii adnumeratione et rei ipsius traditione consistat, ac tabularum aliorumque docimentorum ad hoc tantum interponatur instructio ut fides rei factae et veri ratio comprobetur, idcirco vendidisse me tibi constat et ita vendidi villa iuris mei nuncupante illa, sitam in pago illo, quam ex legitima successione parentum (vel de quolibet modo ad eum pervenit) habere videor, in integritate, cum terris, domibus, aedificiis, accolabus, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, adiecentiis, appenditiis, vel omni merito et termino ibidem aspiciente. Et accepi à vobis in pretio, iuxta quod mihi complacuit, tantum, et memorata villa vobis praesentaliter tradidi ad possidendum, ita ut ab hac die habendi, tenendi, vel quicquid exinde elegeris faciendi liberam in omnibus habeas potestatem. Si quis vero, quod futurum esse non credo, si ego ipse, aut aliquis de heredibus vel proheredibus, seu qualibet opposita persona, contra venditionem venire tentaverit, aut me male vendidisse convicerit, et à me vel heredibus meis defensatum non fuerit, tunc inferamus vobis heredibusque vestris dupla pecunia quantum à vobis accepi et ipsa villa meliorata valuerit, et quod repetit vindicare non valeat, sed praesens venditio omni tempore firma permaneat, stipulatione subnexa. Actum.

Venditio de area infra civitate.

XX. Domino sancto et apostolico Domno et patri illo Episcopo ille. Constat me nullius coactum imperio, neque imaginario iure, sed propriae voluntatis arbitrio, vobis vendidisse et ita vendidi aream iuris mei infra muros civitatis illius, habentem per longo pedes tantos et in lato pedes tantos, quae subiungit ab uno latus terra illo, ab alio latus terra illo, à fronte uno terra illo, ab alio fronte terra illo. Et accepi à vobis in pretio, iuxta quod mihi complacuit, auri solidos tantos, et praefata area vobis praesentaliter tradidi possidendum, ut habendi, tenendi, vel quicquid exinde elegeritis faciendi liberum perfruatis arbitrium. Si quis vero, quod futurum esse non credo, si ego ipse, aut aliquis de heredibus meis, seu qualibet persona contra hanc venditionem venire tentaverit, aut eam infrangere conatus fuerit, inferat vobis aut auctoribus ves-

tris dupla pecunia vel quantum area ipsa eo tempore meliorata valuerit. Et caetera.

Venditio de campo.

XXI. Domino fratri illo ille. Constat me tibi vendidisse et ita vendidi campo iuris mei, situm in territorio illo, habentem plus minus tantum, qui subiungit à latere uno lui, ab alio latere lui, à fronte uno illo, ab alio vero fronte illius. Et accepi à vobis in pretium, iuxta quod mihi complacuit, auri solidos tantos; et ipso campo vobis praesentaliter tradidi possidendum, habendi vel quicquid exinde volueris faciendi liberam habeas potestatem. Si quis vero. Et caetera.

Venditio de servo aut ancilla.

XXII. Domino fratri illo ego ille. Constat me tibi vendidisse et ita vendidi servum iuris mei aut ancillam nomen illo, non furo, non fugitivo, neque cadivo, sed mente et omne corpore sano. Pro quo accepi à vobis in pretio, iuxta quod mihi complacuit, auri solidos probos atque praesentes numero tantos, et ipso servo vobis praesentaliter tradidi possidendum, ita ut ab hac die habendi, tenendi, vel quicquid exinde decreveris faciendi liberum potiaris arbitrium. Si quis vero quod futurum esse non credimus, si ego ipse, aut aliquis de heredibus meis, seu qualibet persona contra hanc venditionem venire tentaverit, aut eam infrangere voluerit, inferat tibi cum cogenti fisco auri tantum vel quantum servus ipse eo tempore melioratus valuerit, et haec venditio omni tempore firma permaneat, stipulatione subnexa. Actum illo, sub die illo, anno illo.

Concambio de villis.

XXIII Inter quos caritas inlibata permanserit, pars parti beneficia opportuna praestantur: quia nihil sibi de rebus propriis censet minui quod e contra recipit in augmentum. Ideo placuit atque convenit inter venerabile viro illo ex permisso apostolico viro illo et inlustris viro illo ut locella aliqua inter se concambiare deberent quod et ita fecerunt. Dedit igitur ille venerabilis vir lui locello nuncupante illo, situm ibi, de parte basilicae sancti ill. memorato lui quicquid ibidem ad praesens de qualibet adtractu tenere videbatur, cum terris, domibus, aedificiis, accolabus, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, vel omnia ibidem aspicientem. Similiter in compensationem huius meriti dedit suprascriptus ille ad partem memorato Abbate illo vel praedicta basilica

alio locello nuncupante illo, situm ibi, quicquid ibidem ad praesens de quocunque adtractu ibidem habere videbatur, cum terris, domibus, aedificiis, accolabus, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, vel omnia ibidem aspicientem, ita ut ab hac die unusquisque memorata loca, quod acceperunt, habendi, tenendi, vel quicquid exinde pro eorum opportunitate et compendio facere elegerint liberum perfruantur arbitrium. Illud vero addi convenit, ut si aliqua pars ex ipsis aut heredes vel successores eorum hoc emutare vel refragare voluerit, rem quam accepit amittat, et insuper inferat pari suo, qui hoc facere praesumpserit, auri libras tantas, argenti pondua tanta, et quod repetit vindicare non valeat, sed praesens commutatio, unde duas inter se uno tenore chartas conscripserunt, firma et inviolata permaneat, stipulatione subnexa. Actum illo.

Concambio de terra aut vinea.

XXIV. Ideoque placuit inter illo et illo ut terra aliqua, aut prato, aut vinea, seu qualibet inter se commutare deberent quod ita et fecerunt. Dedit igitur ille illius campo loco nuncupante illo, habente tantum, qui subiungit à latere uno illo, ab alio latere aut fronte illo. Simili modo e contra in compenso dedit ille illius alio campo ibi, aut in alio loco, habente tantum, qui subiungit de lateribus à frontibus illius, ita ut ab hac die unusquisque ex ipsis quod accepit habendi, tenendi, vel quicquid exinde elegerint faciendi liberam habeant potestatem. Si quis vero aliquid ex ipsis aut heredes eorum vel quicunque hoc emutare voluerit, quam acceperit pari suo amittat, et insuper inferat cum cogenti fisco auri tantum, et quod repetit vindicare non valeat, sed praesens commutatio, unde inter se pro firmitatis studium duas uno tenore conscripserunt, omni tempore firma permaneat, stipulatione subnexa. Actum illo.

Cautiones diverso modo factas.

XXV. Domino mihi propitio illo ille. Dum et ad meam petitionem et necessitatem supplendo vestra bonitas habuit ut libram de argento de rebus vestris mihi ad beneficium praestitistis, ideo per hunc vinculum cautionis spondeo me Kalendas illas proximas ipsum argentum vestris partibus esse redditurum. Quod si non fecero, et dies placitus mei praefinitus transierit, pro duplum in crastinum me aut heredes meos vos aut heredes vestri, aut cui hanc cautionem dederitis exigendam, teneatis obnoxium. Facta cautione ibi, sub die illo, anno illo.

Item alia.

XXVI. Domino suo illo ille. Constat me à vobis accepisse et accipere debere et debeo, hoc est, solidos tantos; pro quos solidos spondeo me, quandiu ipsos post me retinuero, annis singulis per singulos solidos singulos triantes vestris partibus esse redditurum. Et si hoc facere contempsero, aut exinde neglegens apparuero, ad duplum ipso locario vobis reddere spondeo. Et quomodo de mea proprietate ipsos solidos vestros reddere potuero, hanc cautionem à vobis recipiam.

Item alia.

XXVII. Domino fratri illo ille. Quatenus à necessitate mea supplendo solidos vestros numero tantos mihi ad beneficium praestitisti, ideo iuxta quod mihi aptificavit, taliter inter nos convenit, ut dum ipsos solidos de meo proprio reddere potuero, dies tantos in unaquaque hebdomada servitio vestro, quale mihi vos aut agentes vestri iniunxeritis, facere debeam. Quod si exinde negligens aut tardus apparuero, licentiam habeatis sicut et caeteros servientes vestros disciplinam corporalem imponere. Et quomodo solidos vestros reddere potuero meam cautionem absque ulla evacuaturia intercedente recipiam.

Qui se in servitio alterius obnoxiat.

XXVIII. Domino mihi proprio illo ille. Dum et instigante adversario, fragilitate mea praevalente, in casus graves cecidi, unde mortis periculum incurrere potueram, sed dum vestras pietas me iam morti adiudicatum de pecunia vestra redemistis, vel pro mea scelera res vestras quamplures dedistis, et ego de rebus meis unde vestra beneficia rependere debuissem non habeo, ideo pro hoc statum ingenuitatis meae vobis visus sum obnoxiasse, ita ut ab hac die de vestro servitio penitus non discedam, sed quicquid reliqui servi vestri faciunt, pro vestro aut agentium vestrorum imperio facere spondeo. Quod si non fecero, aut me per quodlibet ingenium de servitio vestro abstrahere voluero, vel dominium alterius expetere aut res suscipere voluero, licentiam habeatis mihi qualemcunque volueritis disciplinam imponere, vel venundare, aut quod vobis placuerit de me facere. Facta obnoxiatione, tunc, sub die illo.

Charta de agnatione, si servus ingenuam trahit.

XXIX. Igitur ego in Dei nomine ille, illa femina. Omnibus non habetur incognitum qualiter servus meus nomine ille te absque parentum vel tua voluntate rapto scelere in coniugium sociavit, et ob hoc vitae periculum incurrere

potuerat, sed venientes et mediantes amicis vel bonis hominibus convenit inter nos ut si aliqua procreatio filiorum orta fuerit inter vos, in integra ingenuitate permaneant.

Et si voluntaria servum accipit, dicis.

Omnibus non habetur incognitum qualiter servo meo nomine illo voluntaria secuta es et accepisti maritum. Sed dum te ipsa et agnatione tua in meo inclinare potueram servitio, sed propter nomen Domini et remissionem peccatorum meorum propterea praesentem epistolam in te mihi complacuit conscribere, ut si aliqua procreatio filiorum aut filiarum inter vos orta fuerit, penitus nec nos nec heredes nostri nec quislibet persona ullo unquam tempore in servitio inclinare non debeamus, sed in integra ingenuitate, tanquam si ab utrisque parentibus ingenuis fuissent procreati vel nati, omni tempore vitae suae permaneant, peculiare concesso quodcunque laborare potuerint, et sub integra ingenuitate super terra nostra aut filiorum nostrorum absque ullo praeiudicio de statu ingenuitatis eorum commanere debeant, et reditus terrae, ut mos est pro ingenuis, annis singulis desolvant, et semper in integra ingenuitate permaneant tam ipsi quam et posteritas illorum. Si quis vero, quod futurum esse non credimus, nos ipsi, aut aliquis de heredibus, vel quicunque contra hanc chartolam venire tentaverit, aut eam infrangere voluerit, inferat tibi aut heredibus tuis auri libras tantas, argento pondo tanta, et quod repetit vindicare non valeat, sed praesens chartola omni tempore firma permaneat, stipulatione subnexa. Actum illo.

Libellum repudii.

XXX. Certis rebus et probatis causis inter maritum et uxorem repudiandi locus patet. Idcirco dum et inter illo et coniuge sua illa non caritas secundum Deum, sed discordia regnat, et ob hoc pariter conversare minime possunt, placuit utriusque voluntas ut se à consortio separare deberent. Quod ita et fecerunt. Propterea has epistolas inter se uno tenore conscriptas fieri et adfirmare decreverunt, ut unusquisque ex ipsis, sive ad servitium Dei in monasterio, aut ad copolam matrimonii se sociare voluerit, licentiam habeat, et nulla requisitione ex hoc de parte proximi sui habere non debeat. Si quis vero aut aliqua pars ex ipsis hoc emutare aut contra pare suo repetere voluerit, inferat pari suo auri libram unam, et sua repetitio nullum obtineat effectum, sed ut decreverunt, à proprio consortio sequestrati, in ea quam elegerint parte permaneant. Facta epistola sub die illo, anno illo, regnante Rege illo.

Mandatum.

XXXI. Domino fratre illo ille. Precor et supplico dominationi vestrae, dum et causa pro alode aut qualicunque cum homine nomine illo in palatio aut ubilibet habere videor, ut ipsa causa suscipere ad mallandum vel prosequendum in vice mea debeas, et cum suprascripto illo ex hoc rationare, vel quicquid exinde cum eo de ipsa causa egeris gesserisve, ratum et definitum apud me esse cognoscas. Eactum mandatum sub die illo.

Incipiunt ingenuitates diverso modo factas.

Ingenuitas à die praesente.

XXXII. Qui debitum sibi nexum relaxat servitium, mercedem in futurum apud Dominum sibi retribuere confidat. Igitur ego in Dei nomine ille et coniux mea illa pro remedium animae nostrae vel retributione aeterna te illo ex familia nostra à praesente die ab omni vinculo servitutis absolvimus, ita ut deinceps tanquam si ab ingenuis parentibus fuisses procreatus vel natus, vitam ducas ingenuam, et nulli heredum ac proheredum nostrorum vel cuicunque servitium impendas nec libertinitatis obsequium debeas nisi soli Deo, cui omnia subiecta sunt; peculiare concesso quod habes aut deinceps elaborare potueris. Si tibi necessitas ad tua ingenuitate tuenda contigerit, absque ullo praeiudicio ingenuitatis tuae defensionem Ecclesiae, aut cuiuscumque te eligere placuerit, licentiam habeas, et vitam semper bene et integre ducas ingenuam. Si quis vero, quod futurum esse non credimus, nos ipsi quod absit, aut aliquis de heredibus nostris, vel qualibet opposita persona contra hanc ingenuitatem tuam venire aut eam infrangere conaverit, aut te in servitio inclinare voluerit, divina illum ultio subsequatur, et à limitibus Ecclesiarum vel à communione extraneus efficiatur, et insuper inferat tibi cum cogenti fisco auri libram unam, et quod repetit vindicare non valeat, sed praesens ingenuitas omni tempore firma permaneat, stipulatione subnexa.

Item ingenuitas alio modo post discessum.

XXXIII. Dilecto suo illo aut illa, ille. Pro respectu fidei ac servitii tui, quam mihi famularis, pro remissione peccatorum meorum, te ab omni vinculo servitutis absolvo, ea tamen conditione ut dum advixero, mihi deservias; post obitum vero meum, si mihi suprestis fueris, sis ingenuus, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisses procreatus, et nulli heredum ac proheredum meorum vel cuicunque servitium impendas; peculiare concesso quod habes aut elaborare potueris. Et caetera.

Item alia adhuc alio modo.

XXXIV. Si aliquos ex servientibus nostris à iugo servitutis absolvimus, mercedem in futurum nobis ex hoc retribuere confidimus. Igitur ego ille propter nomen Domini et retributione aeterna te illum ab omni vinculo servitutis absolvimus, ita ut ab hac die vitam ducas ingenuam, tamquam si ab ingenuis parentibus fuisses procreatus, et nulli heredum ac proheredum meorum vel cuicunque servitium impendas, nisi sub integra ingenuitate defensione cui te ex meis heredibus elegeris habere debeas, et oblata mea, ubi meum requiescit corpusculum, vel luminaria annis singulis debeas procurare; peculiare concesso quod habes aut elaborare potueris, aut si convenit defensionem Ecclesiae illius, et vitam semper ducas ingenuam. Si quis vero.

Evacuatoria.

XXXV. Domino fratri illo ille. Omnibus non habetur incognitum qualiter ante hos annos, aut ante anno, solidos nostros numero tantos ad beneficium accepisti, et cautionem nobis pro hoc emisisti ut ipsos solidos tunc nobis reddere deberes. Quod et ita fecisti. Sed dum illa cautione quod nobis emiseras ad praesens non invenimus, ideo tibi hanc epistolam evacuaturiam fecimus, ut de ipsis solidis tantum omni tempore ductus et absolutus resideas; et si ipsa cautio apparuerit, vel à nobis aut heredibus nostris quoque tempore ostensa fuerit, nullum sortiatur effectum, sed vacua et inanis permaneat.

Si aliquis servo vel gasindo suo aliquid concedere voluerit.

XXXVI. Iustissimis nostris sublevantur muneribus qui nobis fideliter et instanter famulantur officio. Ego in Dei nomine ille fideli nostro illo. Pro respectu fidei et servitii tui, quam circa nos impendere non desistis, promptissima voluntate cedimus tibi à die praesente locello nuncupante illo, aut manso illo infra termino villa nostra illa cum omni adiacentia ad ipso locello aut mansello aspiciente, terris, domibus, mancipiis, vineis, pratella, silvola, vel reliquis beneficiis ibidem aspicientibus, ita ut ab hac die ipso iure proprietario, si ita convenit, aut sub reditus terrae in tua revoces potestate, et nulla fonctione aut reditus terrae vel pascuario aut agrario, carropera, aut quodcunque dici potest, exinde solvere nec tu nec tua posteritas nobis nec heredibus nostris nec cuicunque post nos ipsa villa possederit, non debeatis, nisi tantum si ita vult riga; sed ipsum omnibus diebus vitae tuae aut heredis tui emuniter debeatis possidere, vel quicquid exinde facere volueritis liberam habeatis potestatem. Si quis vero quod futurum esse non cre-

dimus, aliquis de heredibus nostris, vel quicunque contra hanc cessionem nostram agere aut ipsam rem tibi auferre conaverit, inferat tibi cum cogente fisco auri tantum et haec epistola firma permaneat, stipulatione subnexa.

Gesta iuxta consuetudinem Romanorum, qualiter donationes vel testamenta allegentur.

XXXVII. Anno illo, regnante Domno nostro Rege illo, sub die illo, civitate illa, adstante viro illo laudabile Defensore et omni Curiam illius civitatis, vir magnificus ille Prosecutor dixit: Peto, optime Defensor, vosque laudabiles Curiales atque Municipes, ut mihi codices publicos patere iubeatis. Quaedam enim in manibus habeo quae gestorum cupio allegatione roborari. Defensor et Curiales dixerunt: Patent tibi codices publici. Prosequere quod optas, dicere non moreris. Vir magnificus Prosecutor ille dixit: Venerabilis vir aut inluster vir ille per chartam mandati sui mihi iniunxit ut illam donationem testamenti aut cessionem quam ad basilica ad loco sancto illo aut inlustri viro illo ad praesens aut post discessum delegavit, in vice sua, ut mos est, gestis municipalibus ipsam donationem debeam allegare. Vir honestus Defensor dixit ille: Mandatum quod in te conscriptum habere dicis nobis ostende, vel in praesente recitare. Et ille Prosecutor hoc modo recitavit.

Textum mandatum.

XXXVIII. Domino magnifico fratri illo ille. Peto et supplico caritati tuae ut in vicem meam epistolam donationis aut testamenti seu cessionis quod de rebus meis illis ad basilica illa pro animae meae remedium aut inlustris viri illius post discessum meum vel ad praesens delegavi, in civitate illa publice prosequere et gestis municipalibus, ut mos est, eam debeas allegare. Propterea tibi hunc mandatum conscripsimus, ut sicut superius continetur, taliter prosequere et firmare debeas; et quicquid exinde egeris gesserisve, ratum et definitum apud nos in omnibus esse cognoscas. Factum mandatum tunc, ibi, anno illo.

Post recitationem mandati, vir honestus ille Defensor dixit: Mandatum quidem recitatum est; sed suprascripta donatione, testamentum, aut cessione, quam prae manibus habere dicis, nobis praesentibus recitetur, et ut postulas gestis publicis firmetur. Quam vero donationem ille professor recitavit. Post recitationem vero vir laudabilis ille Defensor et Curiales dixerunt: Epistola qui recitata est, gestis publicis inseratur et quod ille Prosecutor vellit et petit, gesta ei publice datur. Ille Prosecutor dixit: Sufficit mi-

hi, bone Defensor, ut donatio quae recitata est, si mihi gesta tradere iubeatis. Ille Defensor dixit: Et quia epistola donationis aut cessionis seu testamenti et mandatum in te conscriptum per ordinem condita et bonorum hominum manibus roborata, atque signata, manifesta esse cognovimus, dignum est ut gesta ex hoc conscripta atque subscripta tibi tradatur, et ut in arcipibus publicis memoranda servetur. Edatur super ordine et mandatus suus in loco, et totum textum, et manumissoris epistolae scribantur; et postea Defensor et Curiales civium et reliqui eam subscribantur atque signentur.

Epistola si aliqui rem Ecclesiae ad usum habeant, et eorum proprietatem pro hoc donent.

XXXIX. Domino sancto et apostolico. Domno et in Christo patri illi Episcopo ille et coniux mea illa. Quatenus ad nostram petitionem vestra habuit pietas et benevolentia ut locello aliquo Ecclesiae vestrae, nuncupante illo, situm in pago illo, quam ille pro animae suae remedium ad Ecclesia vestra illa in honore Sancti illius delegavit, nobis ad beneficium, dum pariter advivimus, aut qui ex nobis pare suo suprestis fuerit, dum advixerit, excolere permisistis. Et nos pariter, iuxta quod convenit, tam pro ipso usu quam pro animae remedium, alio locello nuncupante sic, situm ibi, post nostrum ambobus discessum, vobis vel successoribus vestris ad memorata Ecclesia visi fuimus condonasse, ea tamen conditione ut dum advivimus, suprascripta loca, tam illa quam nobis praestitistis, quam et ea quod nos pro animae nostrae remedium ad ipsam Ecclesiam delegavimus, absque ullo praeiudicio Ecclesiae vestrae sine ulla diminutione de qualibet re usufructuario ordine possidere debeamus, et post nostrum, ut diximus, ambobus discessum, praefata loca absque ulla alia renovata, ut mos est in caeteris, precaria per hanc epistolam absque ullius heredum nostrorum aut cuiuscunque contrarietate vel expectata traditione vos vel successores vestri aut agentes Ecclesiae in vestra faciatis revocare dominatione perpetualiter dominandum, et nostra possessio nullo unquam tempore nullum praeiudicium vobis ex hoc generare non debeat. Si quis vero, quod futurum esse non credimus, nos ipsi, aut aliquis de heredibus nostris, vel qualibet persona contra hanc epistolam venire aut aliquid de ipsa locella vobis minuari aut auferre voluerit, cum suprascripto Domno illo ante tribunal Christi deducat rationes, et insuper inferat partibus Ecclesiae vestrae tantum, et quod repetit vindicare non valeat, sed praesens epistola firma permaneat, stipulatione subnexa. Actum illo.

Praestaria de re Ecclesiae ab Episcopo facta.

XL. In Christo sanctae Ecclesiae filiis, (aut, si tales fuerint, inlustribus viris illis,) ille illius Ecclesiae gratia Dei Episcopus. Dum ad petitionem vestram, alio locello nuncupante sic, situm ibi, vobis pariter ad beneficium, dum advixeritis, excolere permisimus, et per hoc alio locello nuncupante sic, situm ibi, de proprietate vestra tam pro ipso usu quam pro animae vestrae remedio post amborum discessum ad ipsa Ecclesia sancti illius per vestram epistolam delegastis, ideo nobis cum consensu fratrum nostrorum convenit hanc epistolam praestariam in vobis pariter conscribere, ut dum pariter advixeritis, aut qui ex vobis pari suo suprestis fuerit et advixerit, nec nos nec successores nostri nec quislibet de parte Ecclesiae nostrae ipsa locella de vestra potestate pontificium auferendi non habeamus, sed per nostrum beneficium aut successorum nostrorum, dum advixeritis, absque ullo praeiudicio Ecclesiae nostrae vel minuatione aliqua de qualibet re in integritate amba locella excolere debeatis, et post vestrum ambobus discessum, sicut et vestra continet epistola locum praecariae facta, absque ullius expectata traditione eas nos aut successores nostri ad partem Ecclesiae nostrae revocare debeamus. Facta epistola.

Si aliquis rem alterius quam excolit ad proprietatem habere vult, et non potest, et postea eam precaverit.

XLI. Domno inlustri illo et mihi proprio Domno illi. Dum per malorum hominum consilium, quod non debueram, de terra vestra in loco nuncupante illo, quem excolere video, revellare amavi et ipsa terra ad proprietatem sacire, et non potui, quod nec ratio praestitit, et vos vel agentes vestri eam ad partem vestram revocastis, vel nobis exinde eiecistis, sed postea ad petitionem bonorum hominum nobis eam ad excolendum reddidistis. Propterea hanc precariam dominationi vestrae emittimus, ut quandiu vobis placuerit ut eam teneamus, absque ullo vestro praeiudicio quicquid reliqui accolani vestri faciunt, nos reddere spondimus. Quod si non fecerimus, et ob hoc neglegentes, tardi, aut contumaces fuerimus, publice per hanc praecariam, ac si semper per quinquennium renovata fuisset, condemnati, ut lex praestat tardis aut negligentibus, et de ipsa terra nos pontificium habeatis eiciendi. Facta precaria ibi sub de illo, anno illo, illo Rege.

Indiculus Episcopi, ad alium in resurrectione Domini eulogias dirigendo.

XLII. Domino sancto et apostolica veneratione colendo Domno et in Christo fratri illi Episcopo ille gratia Dei,

ac si peccator, Episcopus. Dominicae festivitatis resurrectionisque mysteria, in qua idem Deus Christus tartarius per semetipsum decrevit absolvere, nudus victorque de exsuperato hoste triumphans captivitatem, dedit bona hominibus, propterea remeavit ad coelos, anni circulum revolventi, quae felicitas prosperitatem vestram constitit industriam aut sanctitatem excepisse, ipsoque Deo praesule percogisse, cum eologias peculiaris patro vestro sancti illius, et salutationis officia veneratione praecipua, quaesumus ut nostram extremitatem affatu dignabili iubeatis specialibus informare.

Rescriptio ad Episcopo.

XLIII. Domino sancto, meritis apostolico, in Christo desiderabili, Domino et fratri illo Papae, ille peccator Episcopus. Vestras sacras common. almitatui vestri deferenti venerabile filio commune illo, ut coelitus donabile, nos accepisse praenusce et comperite. De edulium inquit dedepasti recreati sancto hoc de munere vestro trepudiantes, multum de qua pagina faerrit. Quod valitantes vobis praescimus esse eum vestris et quintati habuit vestra indignatio instigio ut in virendotirio fuistis dignati, infimo gratias agimus. In his e plura solventes, plusculum quod valeat internum congignere compus, vel verborum carmina pandant, oracula dictua dicimus. Et illud quod nos flagitare oportet, ut in vestris saepius nobis reminiscat oratio.

Quomodo Episcopus Nativitatem Domini ad Regi, Regina, vel ad Episcopo visitationis dirigit scriptum.

XLIV. Glorioso atque praecelso et universale catholicae sanctae Ecclesiae filio illi Regi, ille Episcopus. Gloriosa atque praecelsa et universale catholicae sanctae Ecclesiae filia illa Regina, ille misericordia Dei Episcopus. Domino inclitoque cultore atque apostolico Domino et in Christo fratri illi Episcopo, ille peccator Episcopus. Dum generaliter dominicae nativitatis exultamus adventum, censum debita subiectionis desolvere perurguemus ex voto: atque ideo salutationum munia cum eologias peculiaris patroni vestri sancti illius (*si ad Regem*) clementiae vestrae (*si ad Episcopum*) sanctitati vestrae direximus, cum omni humilitatis genere clementissime dependentes, suggerimus ut iugi nos praemunientes orato, de vestrae sospitate integritatem trepudiare faciatis, dignabili protinus rescribtu.

Item alia de Nativitate Domini.

XLV. Iocunditatis mutuae gratiam cognoscere cupientes, divinitus universitate conlata, non distituemus epistolis praeferendam vestram praevenire clementiam, aut sancti-

tatem, cum eulogias peculiaris patroni vestri illius, honorabile ac devoto cultu poscentes ut qua alacritate festiva Nativitatis dominicae peregistis insignia, nos doceant vestrae sanctitatis exempla. Erunt enim nobis provectuum vestrae incrementa salutis, locuplex thesauri facultatis.

Commendatitias litteras ad Episcopo noto.

XLVI. Domino reverentissimo illo Papae ille. Reminiscentes vestram affectuosam beatitudinis caritatem, qua tunc ab obtentu retributionis aeternae nostrae extremitatis personolam in intimis visceribus ac si unicae dilectionis vinculum amplectebamini sedule; qua fiducia provocatus hos apices vilitatis nostrae fidenter ad dignationem vestram per fratres nostros filios vestros gerulos praesentes destinare praesumpsi, per quos vestram almitatem, si praesumptio non offendit, salutationum munia, ut decet, non arroganter, sed humiliter destinare praesumo, quos ut commendatos in omnibus recipere dignetis, quaesumus opportune. Etenim in tam longinquis regionibus propter necessitates fratrum comparandum euntes, vestris, Christo praesule, indigent adminiculis; pro quibus beneficiis centuplicato foenore à Domino retributore bonorum omnium refertum mercedis cumulum in aevum recipiatis dignissimum. Dominus Deus noster piam coronam vestram memorem mei et praesentibus repleat bonis et dignam reddat aeternis, Domine semper meus.

Item commendatitias litteras ad Abbate noto.

XLVII. Domino beatissimo et meritis venerando sancto patri illo Abbati ille in Domino perpetuam mittit salutem. Multimoda nobis benivolo vestro generare comperite gaudia quotiens aditus dederit opportunus ut ad indagandam sospitatem vestram nostras dirigere debeamus litterolas. Idcirco cum salutationem officiis humili prece almitati vestrae quaesumus ut pro nobis misericordiarum dominum, ubi dignas sedulasque funditis preces, exorare non dedignemini quatenus vestris fulti precibus olim optatam adire mereamur patriam. Pariterque latores praesentes famulos vestros, fratres in Christo nostros', quos ob necessaria monasterii nostri illuc usque destinavimus, vestrae beatitudini plurimum commendare praesumimus, ut eis in quo necessarium duxerint solatium praebere pro divino intuitu non dedignetis. Vale pro nobis orans, Domine sancte ac beatissime pater.

Supplicaturio pro eo qui in monasterio conversare desiderat.

XLVIII. Domino sancto, Deique cultore, et mihi in Christo honorabile fratri, illi Abbati, ille salutem optans

mitti in Christo. Primum illud tanquam praesens sanctis vestris suggero praevolutus pedibus ut meae extremitatis litterolae, cum vestris fuerint sacris manibus traditae, pro me meisque, quos mihi in Christo cohaerere fecit amor, fratribus, precibus Domino commendetis. Deinde subiectus vestri frater in Christo noster illi, superno inspiratus munere, vestrae sanctitati obedientiae nostras se petiit litterolas almitati vestrae commendari; per quas suppliciter postulamus ut ovem fauce lupi boni pastoris Christi manu erepta, ad caulas Christi gregis tua sit diligentia reducta, ac vice patris ac medici pia, oro, circa hunc sit vigilantia aegrum: quem si pristinae redditum sanitati pastori omnium cum caeteris praesentaveris inlaesum, quae sequatur tuo merces laboris, optime divinis nosti instructus oraculis. Vale, memor esto mei venerabilis in Christo frater.

Indiculum generale ad omnes homines.

XLIX. Domno nostro, orthodoxo Romanae sedis apostolicae à Deo instituto illi Papae, vel omnibus apostolicis Domnis et patribus, seu Abbatibus, vel Deo dicatis coenobiis degentibus, necnon et inlustribus viris Patriciis, Ducibus, Comitibus, vel omnibus Christiani cultus divina Religione sectantes, ille peccator Episcopus vilissimus omnibus in Domino praesumo mitti salutem. Quatenus praesens portitor ille, radio inflammante divino, non (ut plerisque mos est) vacandi causa, sed propter nomen Domini, itinera ardua et laboriosa parvipendens, ob lucrandam orationem, limina sanctorum Apostolorum Domni Petri et Pauli adire cupiens, meae parvitate se petiit vestrae commendare almitate ac industriae litterolas; per quas vilissimus omnium, tanquam vestris provolutus vestigiis singulorum, supplicare praesumo ut pro me minimo exorari iubeatis, et eundem euntem vel redeuntem, si Dominus permiserit, propter nomen Domini solita pietate commendatum recipiatis, et quod necesse habuerit impertire tanti habeatis; quatenus ab ipso mereamini mercedem recipere cumulum qui sibi dixit impleri quantum quis in suis pauperibus visus fuerit erogare.

Indiculum commendatitium ad viros inlustres laicos.

L. Domino inlustre, et prae cunctis magnificentissimo, ac nobilitatis prosapiae decorato atque sublimato illi, ille peccator in Domino praesumit mittere salutem. Quamquam vestra excellentia meae parvitate minime sit cognita, tamen multorum relatione dedici vestram in Domino maximam devotionem et in servos Dei vel pauperes eius ob aeterna retributione sollicitudinem non pigram. Qua fiducio provo-

catus, hos apices vilitatis meae per latores praesentes famulos vestros, fratres in Christo nostro ad dominationem vestram direximus; per quos vestram industriam, si praesumptio non offendit, plurimum salutare praesumo; et peto ut eis euntibus vel redeuntibus, in quo necessarium duxerint, propter nomen Domini solita pietate consolare iubeatis.

Indiculum ad homines potentes Palatinos, maxime ad cognitos sibi.

LI. Domino inlustri et prae cunctis magnificentissimo viro illi ille peccator perennem in Domino mittit salutem. Uberem strenuitatis vestrae agapem erga nos potissimo iure flagrantem litterarum serie non omittimus excitare, quo, avidi facilitatis vestrae quaestus praestolantes, uberes in Domino à vobis fructus semper suscipiamus, et dum praesenti in vita tibi rerum arbiter locum dedit quo et Ecclesiarum et amicorum feras suffragia, non pigeat subire laborem, qui in posterum mercedem conferat lucra, et nunc multiplicia ex numero amicorum ferant suffragia, et unde tibi praesentium portitores, sodales mei, famuli vestri suggesserint, pie obaudientes affectui mancipetis. Vale, vir vigoris atque tuorum decus amicorum. Omnipotentis Domini pietas ad Ecclesiarum profectum per multa spatia temporum vos conservare et custodire dignetur.

Qualiter ex ordinatione Regis pro nativitate filii sui Domesticus de villa Regis per sua epistola relaxat ingenuos.

LII. Ego in Dei nomine ille Domesticus ac si indignus gloriosissimi Domni illius Regis super villas ipsius illas, illi ex familia dominica de villa illa. Dum generaliter ad omnes Domesticos Regis ordinatio processit pro nativitate Domnicelli nostri illo, ut à Domino melius conservetur, de unaquaque villa fiscale tres homines ex servientibus inter utroque sexu à servitio laxarentur, et nos ita faciendum ob hoc ordinatione recepimus, propterea te per hanc epistolam nostram, sicut mihi iussum est, ab omni vinculo servitutis absolvo, ita ut deinceps, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisses procreatus, vitam ducas ingenuam, et in nullo servitio nec à nobis nec à successoribus Domesticis nec à quocunque de parte fisci penitus in servitio inclinari non possis, sed per hanc epistolam ingenuitatis, sicut nobis iussum est fieri, bene et integre ingenuus cunctis diebus vitae tuae debeas permanere. Si quis vero aliquis te de statu ingenuitatis tuae impulsare voluerit, inferat tibi cum cogenti fisco auri libram unam, et quod repetit vindicare non valeat, sed praesens epistola firma permaneat, stipulatione subnexa. Actum ibi sub die illo, anno illo, Rege illo, suprascripto illo Domno nostro Rege.

APPENDIX
FORMULARUM MARCULFI
SIVE
FORMULAE VETERES
INCERTI AUCTORIS.

Index Capitulorum.

Notitia de colono evindicato.

I. Notitia qualiter vel quibus praesentibus veniens homo aliquis, nomine ille, Advocatus Sancti illius de Monasterio illo et illo Abbate, in civitate illa in mallo publico ante illustri viro illo Comite vel aliis quampluribus personis ibidem residentibus, interpellabat homine aliquo nomine illo, repetebat ei, dum diceret eo quod ante hos dies ipse homo sacramentum contra ipsam casam Dei vel ipsius Abbatis habuisset adhramitum ad suam ingenuitatem defensandum in ipso mallo in basilica Sancti illius ob hoc iurare debuisset, et ipse homo de ipso sacramento iectivus remansit, et ipse homo nullatenus rationes potuit tradere per quod ingenuus esse deberet, vel ipso sacramento iurare potuisset. Et dum haec causa apud ipso Comite vel ipsis Racimburgiis diligenter fuit inventa vel inquisita, et legibus fuit definita, et ipse homo in praesente pro colono ad casam Sancti illius vel ipsius Abbatis sibi recognovit vel recredidit, et ipse Vicarius per iussionem ipsius Comitis ipsum hominem per manus, pro colono ipsius, Advocato illius Abbatis visus est reddidisse, propterea taliter ei fuit iudicatum ut de hac causa notitiam bonorum hominum manibus roboratam eum accipere deberet, quod ita et fecit, ut ipsum hominem ipsa casa Dei vel ipse Abba seu rectores eorum pro colono habeant evindicatum, et sit inter ipsos postmodum ex hac re sublata causatio. His praesentibus qui subter firmaverunt.

Charta sacramentalis.

II. Veniens Advocatus Sancti illius de Monasterio illo, seu et illius Abbatis de praedicto Monasterio illo, castro illo, in mallo publico, ante illustre viro illo Comite vel aliis quampluris qui ibidem aderant, interpellabat homine aliquo nomen illo, repetebat ei dum diceret eo quod genitor suus nomine illo colonus Sancti illius de villa illa fuisset, et ipso colonitio de capud suum ad ipsa casa Dei redebeat, et ex-

inde neglegens aderat; et ipse in praesente hoc fortiter denegabat, et taliter dedit in suo responso quod de patre franco fuisset generatus, et de matre franca fuisset natus. Unde tale sacramento per suam fistucam visus fuit adrhamire, et taliter ei fuit iudicatum, ut hac causa apud proximiores parentes suos, octo de parte genitore suo, et quatuor de parte genitricae suae, si praemortui non sunt, et si praemortui sunt, apud duodecim francos, tales qualem se esse dixit, in illo castro, in basilica Sancto illo, ubi reliqua sacramenta percurrunt, in quadraginta noctes in proximo mallo post bannum resisum hoc debeat coniurare.

Notitia de servo.

III. Notitia qualiter vel quibus praesentibus veniens ille in causa Monasterii Sancti illius, civitatis illius Pontifici, ad vicem venerabile viro illo Abbate de praedicto Monasterio, die illo, illa civitate, in mallo publico, ante inlustre viro illo Comite, et ante illo Episcopo, vel aliis plures magnificis viris qui ibidem resedebant, homine aliquo nomen illo ibidem interpellabat dicens eo quod servus Monasterii Sancti illius de capud suum aderat, et colonus ipsius Sancti ille nomine illum de franco homine comparasset, et malo ordine ipso servitio partibus Monasterii Sancti illius effugiebat vel intendebat. Interrogatum fuit ipsi servo si ipsa causa vera erat aut non. Sed ipse servus in omnibus hoc fortiter denegavit, et ipse Abba vel suus Advocatus contra praedicto servo intendebant, et taliter dixerunt, quod testimonia homines francos praesentare potebant, qui hic adstabant, quod ipse colonus ipso comparaverat, et in suum servitium eum viderant deservire, et per lege servus Sancti illo esse debet. Et ipsa hora ipse Abba, vel ipse Advocatus, sua testimonia homines septem, his nominibus illo et illo, adrhamivit ut in crastinum die illo ibidem praesentare deberent. Quod ita et fecerunt. Et ipsi homines sic testimoniaverunt, quod per lege servus Sancti illius aderat debitus, et quomodo hoc testimoniaverunt . . . . super altario Sancti illius, in villa capella, quam in curte fisci, ubi reliqua sacramenta soluta sunt, iurati dixerunt. Denuo ipsius servo fuit interrogatum si ipsa causa recognoscebat, si sic erat veritas. Sed ipse servus in omnibus hanc causam recognovit, et ad servitium sibi reversus fuit; et ipse Abba per iudicium ad ipsas personas, per iussionem illius Comite, de manu ill. Vicario exceptum, ibidem pro servo Sancti illius evindicabat. His praesentibus.

Iudicatum evindicatum de colono.

IV. Cum resedissent venerabilis ille Abba et inluster vir ille in villa illa in pago illo, ubi ille Comes esse vide-

tur, per iussionem Domno et glorioso illo Rege, ad universorum causas audiendum vel recta iudicia in Dei nomine terminandum, ibique veniens ille Advocatus Monasterii illius vel illius Abbatis homine aliquo nomen illo interpellabat, repetebat ei, dum diceret eo quod legitimo colonitio partibus Monasterii Sancti illius Abbatis ad villa illa de parte genitrice sua redeberet, et neglegens et iectivus exinde adesset. Sed ipse homo de praesenti adstabat, et ipsam causam nullatenus potuit denegare, et ad ipsum colonitium se recognovit, et per manibus ipsum hominem ipsius Abbatis reddidit. Proinde taliter ab ipsis Missis dominicis, vel illo Comite, seu et ab ipsis Rachimburgiis, ipsius advocato in causa Sancti illius vel ipsius Abbatis pro firmitatis studium fuit iudicatum ut dum ipsa causa taliter fuit inventa et legibus definita, ut tale iudicio evindicato exinde accipere deberet, quod ita et fecit, ut omni tempore ad ipsum colonitium Sancti illius ad illa villa illum habeat evindicatum vel elidiatum, et sit in postmodum inter eos ex hac re sublata causatio. Datum in mense illo, in anno illo.

Notitia de colona evindicata.

V. Veniens homo aliquis nomine ille Advocatus Sancti illius, de Monasterio Sancti illius, vel illius Abbatis de ipso Monasterio, die illo, in mallo publico, ante inlustre illo viro illo Comite, vel ante quampluris personis qui ibidem aderant ad universorum causas audiendum vel recta iudicia in Dei nomine terminandum, qui subter firmaverunt, femina aliqua nomine illa ibidem interpellabat, repetebat ei dum diceret eo quod avus suus nomine ille quondam, vel genitor suus ille quondam, coloni Sancti illius de villa illa fuissent, et ipsa femina colona esse debebat, et ipso colonitio malo ordine de ipsa casa Dei effugeret. Sic ipsa femina in praesente adstitit, et ab ipsis personis ei interrogatum fuit si ipsa causa esset veritas, an non. Sed ipsa..... in omnibus fortiter denegavit, et taliter dixit, quod avus suus ille quondam, nec genitor suus ille quondam, coloni Sancti illius de villa illa nunquam fuissent, nec ipsa colonitio de capud suum ad ipsa casa Dei Sancti illius nunquam redebebat, sed de patre et de matre bene ingenua nata vel procreata fuisset. Sic ab ipsis personis taliter ei fuit iudicatum, ut apud duodecim homines parentes suos, octo de patre, et quatuor de matre, si praemortui non sunt, et si praemortui sunt, apud duodecim homines bene francos Salicos, in ipso mallo super altario Sancti illius, in proximo mallo quem ipse Comes ibidem tenebit, hoc coniurare debeat quod avus suus ille quondam, nec genitor suus ille quondam, coloni Sancti illius de Monasterio illo de villa

illa nunquam fuissent, nec ipsa colonitio de capud suum ad ipsa casa Dei non redebeat. Et si hoc in eo placito, sicut superius insertum est, coniurare potuerit, de hac causa ducta et secura resideat. Sin autem non potuerit, ad ipsa casa Dei se recognoscere faciat. Datum ibi.

Notitia de servo quem colonus comparat.

VI. Notitia qualiter vel quibus praesentibus veniens magnificus vir ille die illa in illa civitate in mallo publico ante inlustre viro illo Comite et ante apostolico viro illo, vel praesentibus quampluribus viris venerabilibus Rachimburgis qui ibidem ad universorum causas audiendum vel recta in Dei iudicia terminandum residebant vel adstabant, quorum nomina subter tenentur adnexa, homine aliquo nomine illo interpellabat, dixit eo quod servus ad colono suo nomine illo de capud suum aderat, et venditionem habebat quomodo ipse colonus ipsum comparaverat, et ipsam venditionem ibidem ostendebat ad relegendum. Relecta epistola, sic ipsi viri ipsum interrogaverunt, si aliquid contra ipsa charta dicere volebat, vel si eam agnoscebat, an non. Sed ipse servus ipsa charta vera et legitima recognovit. Sic ipsi viri tale decreverunt iudicio, ut ipse ille ipsum ad servitium recipere deberet; quod ita et fecit, et per manu illius Vicarii per iussionem inlustre viro illo Comite et per iudicium ad ipsas personas praesentaliter recepit. His praesentibus. Datum ibi, sub die illo.

Notitia de terra evindicata.

VII. Notitia qualiter vel quibus praesentibus veniens venerabilis vir ille Abbas de Monasterio illo, die illo, in illo loco ante inlustribus viris magnificis illis et illis Missis Domno et gloriosissimo illo Rege, vel aliis quampluris qui subter firmaverunt, quorum nomina subter tenentur inserta, homine aliquo nomine illo interpellabat, repetebat ei, eo quod illa terra quam apud homine illo concambiavit, qui est in pago illo, in grafia illa, in loco qui vocatur ille, post se malo ordine retineret iniuste. Et ipse homo in praesente adstabat, et hanc causam nullatenus potuit denegare, nec tradere rationes per quas ipsam terram habere debeat. Sic ipsi homini fuit iudicatum, ut ipsam terram ante ipsos Missos dominicos secundum suam legem ipsi venerabili viro illo Abbati reddere vel revestire deberet. Quod ita in praesente et fecit. Propterea iubemus ut dum hanc causam sic actam vel perpetratam esse cognovimus, ut ipsa terra ipse Abbas habeat evindicata atque elidiata, sit postmodum ex hac re omnique tempore sublata causatio. Datum ibi sub die illo, anno illo, regnante Domno nostro gloriosissimo Rege.

Ingenuitas.

VIII. Quoniam sanctissimi Hludouvici Imperatoris pietas, quam habet in Deum, ea quaerere et indagare non cessat quae Domini potissimum congruant voluntati, quibus quoque Religionis honor et devotio magis ac magis de die in dies crescat atque proficiat, et ea quae ad divinum cultum et officium sanctum pertinent, decoris et honestatis amplius in diebus eius quam prius habuerint accipiant, et cunctis in futurum temporibus quae secundum Deum ab eodem inventa procurataque sunt proficiant, et perenni stabilitate à successoribus eius et fidelibus sanctae Dei Ecclesiae inviolabiliter in perpetuum conserventur, memor semper quod dicitur: *Misericordia et veritas custodiunt Regem, et iustitia firmatur thronus eius;* adeo ut verissime et propemodum specialiter de eo dictum videatur: *Beata terra cuius Rex sapiens est;* cui etiam illud non inconvenienter potest aptari quod Dominus de David perhibuit dicens: *Inveni David secundum cor meum, qui facias omnes voluntates meas.* Huiusmodi itaque studiis Rex iste sapiens et beatus indesinenter intentus, et Domini semper adhaerens voluntati, cupiens, ut praemissum est, divinum officium modis omnibus honestare, et eos qui Domino Deo sacrificium super altare sanctum offerre debent, et corpus et sanguinem dominicum precum mediatione consecrare, honori habere, et ampliore gratia circumdare, statui ut Episcopi et Abbates et quicunque ecclesiasticis possessionibus iure praelati sunt, si aliquos ex familia ad presbyteratus ordinem promovere velint, prius eos, permissu ipsius, libertate donent, et sic tandem ad Sacerdotii gradum dignissime subvehant. Igitur ego ille minimus servorum Dei famulus, Ecclesiae Senonicae Archiepiscopus, tanta serenissimi Hludouvici Augusti auctoritate, quae Senonis in arcibo Ecclesiae episcopii servatur, fultus per hunc libellum manumissionis te fratrem nostrum quem servilis conditio hactenus addictum tenuit inter huius Ecclesiae familiam, quia fratrum testimonio, inter quos enutritus es, dignus ad sacerdotalem honorem suscipiendum praedicaris, censeo te atque statuo ante sacri altaris cornu in conspectu Sacerdotum et Cleri et populi adstantis à praesenti die et deinceps ab omni iugo servitutis humanae absolutum fore civemque Romanum appellari, et ita ut nulli hominum pro servili conditione quicquam debeas servitii, nec obsequii, neque etiam libertinitatis munus impendere, non mihi, nec successoribus, aut actoribus, quicunque praefuerint huic Ecclesiae, non iudiciaria praeditis potestate; sed soli Deo licentiam et facultatem habeas libere famulandi, diesque tuos vitamque ipsi dicandi; ut in ipsius Ecclesia proficias ad honorem et profectum plebis pretiosa sanguine Christi re-

demptae; quatenus hanc pro modulo tuo monitis instruas, orationibus iuves, exemplis informes, corporis et sanguinis dominici consecratione, propter cuius honorem hanc consecutus es dignitatem, reficias; ut sicut ab humana servitute liberatus per hanc manumissionem esse cognosceris, ita per divinam doceas diabolicae dominationis iugum evadere plebem quae tibi à proprio Pontifice fuerit commissa. His quoque subnectere placuit, canonicis admoniti constitutionibus, ut si qua deinceps praedia vel mancipia tui nominis titulo comparaveris, hoc observare studeas quod in eisdem decretum esse cognoscitur. Et si forte, quod absit, à tuo proposito exorbitaveris, Presbyteratus gradum Canonico iudicio amittere cogaris. Hanc ingenuitatem manu propria subscripsi, et qui subscriberent rogavi. Actum. Et reliqua.

Mandatum.

IX. Legibus institutum est et consuetudine per tempora conservatum ut quicunque Advocatum instruere velit, mandato legaliter dato atque solenniter confirmato eum instruere debeat ut omnes causas quas adgredi vel repellere debet, prosequi et defendere inoffense valeat. Igitur ego ille sanctae illae Ecclesiae vocatus Episcopus iniungo, mando, et per has litteras delego tibi illo fideli meo de rebus Sancti illius, sitis in pago illo, in locis nuncupatis sic, cum adiacentiis vel aspicientibus ad eas locis aliis per omni iure investigare, inquirere, prosequi, et admallare debeas per mallos, vicos, castella, oppida, et civitates, necnon etiam, si necessitas incubuerit, in palatio ante Vicarios, Comites, Missos dominicos, Comites palatii, sive ante omnes Iudices quibus hoc officium delegatum est, ut causationes et lites definire et terminare iuste et rationabiliter debeant; et quicquid legibus cum iustitia inde prosecutus fueris et definieris, scito apud me ratum et acceptum atque inconvulsum mansurum. Quod mandatum in te conlatum ut firmum fixumque permaneat, manu propria subter firmavi et qui adfirmare deberent rogavi.

Tracturia pro itinere peragendo.

X. Dominis sanctis et apostolicis sedibus allocatis Episcopis, Abbatibus, vel Abbatissis, et omnibus in Christo Patribus, Ducibus, Comitibus, Vicariis, Centenariis, et Decanis, vel omnibus in Christo credentibus et Deum timentibus, ego in Dei nomine ille, ac si indignus peccator, ultimus omnium servorum Dei servus, Episcopus videlicet, sive Abbas de civitate illa, vel de monasterio illo, ubi pretiosus ille Martyr, sive Confessor Christi humanitus in corpore requiescit, salutem vobis perennem in Domino des-

tinare curavimus. Cognoscatis siquidem, Domni et sancti Patres, seu et Sorores in Christo, quia innotescimus vobis eo quod peregrinus iste, nomen ille, ex genere illo, ad nos venit et nobis innotuit atque consilium quaesivit de hoc videlicet facto quod instigante adversario, peccatis facientibus, proprio filio suo vel fratre suo sive nepote nomine illo interfecit, et nos pro hac causa secundum consuetudinem vel canonicam institutionem diiudicavimus ut in Lege peregrinorum ipse praefatus vir annis tot in peregrinatione ambulare deberet. Propterea cognoscatis, sanctissimi Patres, has litteras, ut quando ad sanctitatem vestram venerit, melius ei credatis, et quod nullatenus pro alia causa ambulare dinoscitur nisi, sicut superius diximus, pro peccatis suis redimendis, ut vos eum nullo modo teneatis; nisi tantum, quando ad vos venerit, mansionem ei et focum, panem et aquam largire dignemini; et postea sine detentione liceat ei ad loca Sanctorum festinare. Sic exinde agite pro amore Dei et reverentia sancti Petri, sanctissimi Patres, ut vobis pius Dominus in illa beata seu immortali vita remunerare dignetur, quia in ipso perigrino Christum pavistis seu suscepistis, considerantes videlicet quod ipse Dominus dixit; *Hospes fui, et suscepistis me.* Et: *Quod uni ex minimis istis fecistis, mihi fecistis.* Quid plura? Ad sapientes sufficit semel loqui. Commendamus nos obnixe in vestris sacris precibus, ut nostri meminisse dignemini. Valete in Christo feliciter, sanctissimi Patres, ut ad aeternam Angelorum digni habeamini mansionem perpetuam. Facta haec epistola sub die illo.

Cessio ad Ecclesiam à novo aedificatam.

XI. Regnante Domino Iesu Christo in perpetuum, ego ille Episcopus. Omnibus non habetur incognitum qualiter ego, auxiliante Domino, in pago, in villa cuius vocabulo est ibi, basilicam sanct...... atque sancti Stephani, vel in honore caeterorum Sanctorum quorum ibidem Reliquiae quiescunt, construxi atque Kalendas Iunii dedicare certavi, consentientibus etiam Confratribus, tam Canonicis quam et Monachis, vel caeteris hominibus qui ad praesentes fuerunt, ut villae quarum vocabula sunt Cadiliaco, Tanculfovilla, Fagido, et Barbitione villare, ut ibidem aspicere deberent, ad Missas veniendi et ad baptismum vel praedicationem, et ut decimas suas ad memoratam basilicam dare deberent. Propterea pro firmitatis studium hanc consensionem scribere rogavimus, ut temporibus nostris atque successoribus nostris haec nostra consensio firma et stabilis valeat permanere, et sciant omnes tam praesentes quam et absentes seu successores nostri, quia dedimus in memora-

tum illum Cadiliaco duos mansos ad ipsam luminariam providendam vel unde Presbyter qui ibidem officium fungere videtur vivere debeat. Et addimus ad hoc insuper de terra arabile....... et de vinea aripenne uno et dimidio, ut aevo tempore in elimosinam nostram seu successorum nostrorum ita valeat perdurare. Actum fuit hoc sub die memorato KL. Iunii in anno VIII. Christo propitio imperii Domni Karoli serenissimi Augusti, et anno (XLIII.) regni eius in Francia, atque XXXV. in Italia, Indictione prima, in Dei nomine feliciter. Amen. His praesentibus qui adfuerunt, illuc his praesentibus.

Litterae commendatitiae.

XII. Sancto et Deo amabili Magnoni, dono Dei Archiepiscopo ex Senonica urbe. Ego enim in Dei nomine Ebroinus, dono Dei Archiepiscopus ex Bitorige urbe, in Domino Iesu salutes optamus vobis in perpetuum. De caetero notum facimus sanctitati vestrae quia iste praesens Presbyter, nomen Dodobertus, parochianus noster, in nostra diocese natus, et sacris litteris edocatus sit, ad ordinem sacrum eum promovere iussimus. Postea vero petivit nobis licentiam ut in vestra parochia apud hominem aliquem nomen Hercambaldum manere voluisset. Nos vero petitionem illius non denegavimus, nisi licentiam illi dedimus, quia scimus quod de bene liberis hominibus ortus sit. Unde has litteras commendatitias more Ecclesiastico factas ad sanctitatem vestram misimus, ut scire valeat Deo digna caritas vestra eum nec fuga lapsum, nec sua malitia à nobis eiectum, sed nostra voluntate destinatum. Et ut certius credatis, Graeca elementa quae octogenarium quadringentesimum et primum numerum exprimunt inprimitus adnexuimus. Π. Petri quoque nomine primam litteram sumptam in medium adscribere rogavimus. Nihilominus etiam parvitatis nostrae nomine primam litteram Ε. magnitudinis vestrae secundam litteram Α. istius fratris nomine tertiam litteram Δ. civitatis nostrae quartam Ω. et Indictionem quartam adiunximus. Addidimus nonagenarium et nonum numerum, id est Φ. et Θ et insequenter impressione sigilli nostri subter confirmavimus, et manu propria eam roboravimus et Clericis iussimus nostris roborari. Actum in anno decimo imperii Domini nostri ill. et anno XLIII. regni eius in Dei nomine feliciter. Amen.

In nomine Π et Υ et Α. Reverentissimo Sancto et Deo amabili illi Archiepiscopo Senonicae urbis. Ego enim in Dei nomine ille Cinomanicae civitatis Episcopus in Domino Iesu Christo opto vobis salutem in perpetuum. De caetero notum facimus sanctitati vestrae quia iste praesens

Presbyter etc. *quae ad verbum eadem sunt cum superiori, ideoque hic repetita noluimus.*

In Dei nomine. Sanctissimo ac reverentissimo fratri illo Episcopo ille illius urbis Episcopus in Domino sempiternam salutem. Cognoscat fraternitas seu caritas vestra quia iste praesens Presbyter nomine ille in parochia et in Ecclesia nostra sacris litteris edocatus fuit, et ab infantia fuit apud nos seu praedecessores nostros bonum habens testimonium, bonamque continentiam et innocentiam vitam deducens. Unde placuit illi modo ut ad aliam Ecclesiam se converteret, volens sibi quaerere Seniorem qui se de rebus temporalibus adiuvet, et cui ille secundum ministerium quod sibi iniunctum est obsequium praebeat. Unde vestram fraternitatem compertam facimus ut cuicunque placuerit eum suscipere, absque ulla ambiguitate hoc faciat, sciens illum et boni esse testimonii et à nobis sibi ab Ecclesia, quae nobis ad regendum concessa est, migrandi licentiam accepisse. Et ut hae litterae firmiorem obtineant dignitatem, meliusque eis fides adhibeatur, manu nostra eas subter roboravimus

Ingenuitas.

XIII. Dum omnipotens Deus nobis concedit in hoc seculo sanum corpus habere, oportet nobis pro salute animae nostrae frequentius cogitare debere ut aliquantulum de peccatis nostris minuare mereamus. Itaque ego ille in Dei nomine pro animae meae remedium, vel pro meis peccatis minuendis, ut in futurum Dominus veniam mihi praestare dignetur, servum iuris mei nomine illum relaxavi ingenuum; ea vero ratione ut à die praesente sit bene ingenuus, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisset procreatus vel natus. Peculiare vero si aliquid habet, aut inantea Christo propitio laborare potuerit, cessum habeat. Et nulli heredum ac proheredum meorum nullum impendat servitium, nec libertinitatis, nisi soli Deo, cui omnia subiecta sunt. Testamentum etiam faciendi, defensionem vel mundeburdem Ecclesiarum aut bonorum hominum, ubicunque se eligere voluerit licentiam habeat ad conquirendum. Si quis vero, quod nec fieri..... si ego ipse, aut ullus de heredibus meis, vel quislibet ulla opposita persona, quae contra hanc ingenuitatem ista, quam ego plenissima voluntate mea pro amore Domini nostri Iesu Christi et pro meis peccatis fieri et adfirmare rogavi, venire conaverit, inferat tibi una cum socio fisco auri uncias tantas esse multando, et praesens ingenuitas omni tempore firma permaneat, stipulatione subnexa. Actum illo.

Venditio.

XIV. Domino inlustri illo ille. Ratio et consuetudo exposcit ut inter emptore et venditore scriptura confirmat, ita ut nec distrahendi, sed ulla repetitio, nec comparandi qualibet videtur esse formido. Idcirco nulli cogentis imperium, nec à iudiciaria potestate coactus, sed mea propria et spontanea voluntate et arbitrium, accepto vero pretio, constat me vendidisse vel tradidisse, et ita vendidi, vel de praesente tradidi, hoc sunt res proprietatis meae in pago illo, quae dicuntur illae, id est, tam mansis, domibus, aedificiis, totum et ad integrum re inexquisita. Et accepi à te pretium pro hoc quod mihi bene complacuit, hoc est, tam in argentum quam in actum valentes solidos tantos tantum. Et superscriptas res per hanc venditionem publice tibi à die praesente tradidi ad possidendum, ut quicquid exinde à die praesente facere volueris, liberam et firmissimam in omnibus habeas potestatem faciendi. Si quis vero, quod futurum esse non credo, si ego ipse, aut ullus de meis heredibus, vel quislibet ulla opposita persona, qui contra venditionem istam venire conaverit, et à me vel heredibus meis non fuerit defensatum, tunc inferat tibi, una cum socio fisco, duplum tantum quantum à te accepi, vel quantum ipsas res immelioratas valuerint in duplum esse reddendum, et praesens venditio omni tempore firma permaneat.

Cautio.

XV. Domino fratri illo ille. Ad petitionem meam mihi non denegasti nisi ut in summa necessitate mea argento vel acto tuo valente solidos tantòs in manu mea ad praestitum beneficium mihi praestitisti. Et ego pro hoc talem cautionem in te fieri et adfirmare rogavi ut usque ad annos tantos in unaquaque hebdomada dies tantos opera tua, qualia mihi iniunxeris, et ratio praestat, facere debeam. Quod si minime fecero, aut neglegens aut tardus exinde apparuero, aut ante ipso placito me immutare praesumpsero, tunc spondeo me per huius vinculum cautionis, ubi et ubi me invenire potueris, sine ullo iudicio interpellationis pro dupli satisfactione me retineas debitorem. Et quomodo ipsi anni transacti fuerint, debito tuo tibi reddito, cautionem meam per manibus recipiam, stipulatione subnexa. Et reliqua.

Obnoxiatio.

XVI. Domino fratri illo ille. Omnibus non habetur incognitum qualiter mihi gravis necessitas et natas pessimas mihi oppresserunt, et minime habeo unde vivere vel

vestiri debeam. Propterea ad petitionem meam mihi non denegasti nisi ut in summa necessitate mea argentum vel acto tuo valente solidos tot in manu mea mihi dedisti, et ego minime habeo unde ipsos solidos tuos tibi reddere debeam. Propterea obnoxiationem de capud ingenuitatis meae in te fieri et adfirmare rogavi; ut quicquid de mancipia tua originalia vestra facitis, tam vendendi, commutandi, et disciplinam imponendi, ita et de me ab hodierno die liberam et firmissimam in omnibus potestatem faciendi habeas. Si quis vero, quod nec fieri credo, si ego ipse, aut ullus de heredibus meis, vel quislibet opposita persona, qui contra hanc obnoxiationem istam venire conaverit, inferat tibi una cum socio fisco auri uncias tantas esse multando, et praesens obnoxiatio firma permaneat, cum stipulatione subnexa. Actum illo.

Commutationes de terris.

XVII. Inter quos caritas inlibata permanserit, pars pari suo opportuna et congrua beneficia non denegabit. Ideoque, auxiliante Domino nostro, placuit, atque convenit inter illum et illum de commutandis terris eorum, ut pro communi opportunitate inter se commutare deberent. Quod ita et fecerunt. Dedit itaque ille de parte sua ad partem ipsius illius terram proprietatis suae in pago illo, in loco qui dicitur ille. Habet in longo dextros tantos, et in lato dextros tantos. Subiungit de uno latus terra lui, de uno fronte terra illius, ex alio vero fronte terra illius infra ipsa terminatione et mensura ad integrum. E contra ad vicem dedit ille de parte sua ad parte ipsius lui terram proprietatis suae in pago illo, in loco qui dicitur ille. Habet in longo dextros tantos, et in lato dextros tantos. Subiungit de uno latus terra lui, de alio latus terra illius infra ipsa terminatione et mensura ad integrum. Ita ut ab hodierno die unusquisque contra pare suo quod accepit habeat, teneat, atque possideat, vel quicquid exinde à die praesente facere voluerit, liberam et firmissimam in omnibus habeat potestatem faciendi. Si quis vero, quod nec fieri credo, si ego ipse, aut aliquis de heredibus meis, vel quislibet ulla opposita persona qui contra hanc commutationem pars contra pare suo venire conaverit, inferat pars pari suo ista totà servante, una cum socio fisco, auri uncias tantas esse multandum, et praesentes commutationes duo uno tenore conscriptas omni tempore firmas et inviolatas permaneant.

Charta agnationis.

XVIII. Femina illa, ille. Omnibus non habetur incognitum qualiter te per voluntatem tuam servus iuris mei

nomine ille ad coniugium sociavit uxorem. Unde te vel procreationem tuam in servitio inclinare potueram. Sed mihi praepatuit voluntas plenissima ut talem epistolam donationis in te fieri et adfirmare rogarem, ut si aliquae procreationes filiorum aut filiarum ex te natae vel procreatae fuerint, sub integra ingenuitate cum omni peculiare eorum valeant, Christo propitio, permanere, et quicquid laborare potuerint cessum habeant, et nulli heredum ac proheredum meorum nullum impendant servitium nec hominium vel patronatus obsequium, nisi soli Deo, cui omnia subiecta sunt. Testamentum etiam faciendi', defensionem vero vel mundeburdem Ecclesiarum aut bonorum hominum, ubicunque eligere voluerit, licentiam habeat ad conquirendum. Si quis vero, quod nec fieri credo, si ego ipse, aut ullus de heredibus meis, vel quislibet ulla opposita persona, qui contra hanc epistolam agnationis venire conaverit, inferat ei cui litem intulerit ista tota servante, una cum socio fio, auri uncias tantas esse multandum, et praesens agnatio omni tempore firma permaneat.

Traditoria de terra.

XIX. Veniens homo aliquis nomine ille in pago illo, in loco qui dicitur ille, ante bonos homines qui subter firmaverunt, terram illam, id est, tam mansis etc. totum et ad integrum, quam ante hos dies homine aliquo nomine ille per venditionis titulum accepto vero pretio visus fuit vendidisse; sed ante ipsos bonos homines ad integrum, ut quicquid praedicta venditione ei vendidit, per manus partibus ipsius lui vel herbam vel terram visus fuit tradidisse et per suam fistucam contra ipsum illum exinde exitum fecit, ut quicquid ipse ille de ipsa terra à die praesente facere voluerit, liberam et firmissimam in omnibus habeat potestatem faciendi. Et caetera.

Traditoria de venditione.

XX. Notitia qualiter et quibus praesentibus veniens homo aliquis nomine ille Missus inlustris viri illius super fluvio illo, in loco quod dicitur ille, ad illo manso vel illa terra quam ille homo hominibus illis ante hos dies ad casa Sancti illius pagensis per chartam cessionis partibus ipsius illius per illud ostium vel anaticula de ipsa casa per herba vel terra de ipso manso, vel quicquid ad ipso manso aspicit, sicut in ipsa cessione est insertum, ad partem ipsius Ecclesiae visus fuit tradidisse vel consignasse. Id sunt quibus praesentibus.

Notitia de servo.

XXI. Notitia qualiter et quibus praesentibus veniens homo aliquis nomine ille in pago illo, in loco qui dicitur ille, seu in mercato, vel in quocunqe loco, ante bonis hominibus qui subter firmaverunt, dato suo pretio ad hominem negotiantem solidos tantos, servum suum nomine illum visus est comparasse. Et ipse negotians ipsum servum superius nominatum per manus partibus ipsius lui visus est tradidisse, non fraude, sed in publico, ut quicquid exinde à die praesente facere voluerit, liberam et firmissimam in omnibus habeat potestatem faciendi. Id sunt.

Notitia de iactivis.

XXII. Notitia qualiter et quibus praesentibus veniens homo aliquis nomine ille in pago illo, in loco qui dicitur ille, in mallo publico, ante viro illo Comite vel reliquis quampluris bonis hominibus qui subter firmaverunt, repetebat ei, dum diceret eo quod homine aliquo nomine illo ante ipsum Comitem aframitum habuisset. A quo placitum venit ipse, ille placito suo custodiebat, et nec ipse ille ad eum placitum venit, nec misso in vicem suam direxit qui ulla sonia nuntiasset, et placito suo neglexit, et iactivus exinde remansit. Id sunt quibus praesentibus fuerunt.

Securitas.

XXIII. Non minima sed maxima vertitur discordia inter illos et illos. Venientes ante illo et illo, repetivit ipse ille adversus ipsius lui, eo quod genitore suo aut germano suo illo malo ordine interfecisset. Interrogatum fuit ab ipsis viris ipsi lui si haec causa ita acta vel perpetrata fuisset an non, id ipse in praesente dicere deberet. Sed cum ipse ille hanc causam minime potuit denegare, sic ab ipsis viris fuit iudicatum, ut illos leode, ut lex erat, desolvere deberet. Quod ita in praesente et fecit. Et ego hanc securitatem in ipso illo fieri et adfirmare rogavi ut nullo unquam tempore de iam dicta morte nec de ipsa leode nec ego ipse, nec ullus de heredibus meis, nec quislibet ullus calumnias nec repetitiones agere nec repetere non debeamus. Quod qui attentaverimus, nullum obtineat effectum, et insuper inferamus tibi, una cum socio fisco, auri uncias tantas esse multando, et praesens securitas omni tempore firma permaneat.

Charta denarialis ante Regem.

XXIV. Ille Rex Francorum vir inluster. Et quia ille veniens ante nos vel procerum nostrorum praesentia iac-

tante denario secundum Lege Salica servo suo nomen ille dimisit ingenuo, eius quoque absolutionem per praesente auctoritatem firmamus. Praecipientes enim ut sicut enim et reliqua mansuaria qui per tale titulum in praesentia Principum noscuntur esse relaxati ingenuum, ita et admodum memoratus ille per nostro praecepto plenius in Dei nomen confirmatum perennis temporibus cum Dei et nostra gratia valeat, Christo propitio, permanere bene ingenuus atque securus.

Mandatum.

XXV. Domino magnifico fratri illi, ille. Omnibus non habetur incognitum qualiter me senectus adgravat et infirmitas domat, et causas meas minime valeo prosequere vel admallare. Propterea precor et supplico caritati tuae ut in vicem meam omnes causas meas, tam in pago, quam et in palatio, vel in quibuscunque pagis vel territoriis ubicunque mihi oportet, apud quemlibet hominem, tam ad mallandum quam ad responsum dandum prosequere facias. Et quicquid exinde egeris gesserisve, apud me in omnibus et ex omnibus ratum et aptum atque transactum in omnibus definitum esse cognoscas: quia amo te plus quam me, plus te quam heredes meos. Et ut hoc mandatum post te firmius retineas, et taliter obtineat firmitatem quasi gestis fuisset alligatum, manu propria subter decrevi adfirmare, et qui subscripserunt in praesente rogavi.

Cessio ad Ecclesiam.

XXVI. Dominae sanctae ac reverentissimae Ecclesiae sancti illius, quae est constructa in pago illo, in loco qui dicitur ille, ego in Dei nomine ille, pro meis peccatis minuendis, ut in futurum Dominus veniam mihi praestare dignetur, cedo ad luminare vel sacrificio ad ipsa casa Dei vel ipso domo Dei condirgendo, cessumque in perpetuum esse volo, et de iure meo in iure et dominatione ipsius Ecclesiae transcribo atque transfundo, hoc est, res proprietatis meae in pago illo, in loco quod dicitur illo, in iamdicta loca, id est, tam mansis, domibus, aedificiis, totum et ad integrum re inexquisita, ita ut ad hodierno die ipsa casa Dei ad altare Domini proferendo, vel ad ipso domo Dei condirgendo, ipsas res habere debeat. Et si mihi placuit inserendum ut nullus Pontifex aut quislibet Rector, si de ipsa casa Dei, de ipso luminare vel sacrificio ipsas res abstrahere conaverit, au in beneficium dare praesumpserit, tunc ipsas res ad me vel heredibus meis perveniant. Si quis vero, quod nec fieri credo, si ego ipse, aut ullus de heredibus meis, vel quislibet opposita perso-

na, qui contra hanc cessionem istam, quam ego plenissima voluntate mea pro amore Domini nostri Iesu Christi fieri et adfirmare rogavi, venire conaverit, inferat tibi ista tota servante una cum socio fisco, auri uncias tantas esse multando, et praesens cessio omni tempore firma permaneat.

Precaria.

XXVII. Dominae sanctae ac reverentissimae Ecclesiae pagensi, his nominibus, quae est constructa in pago illo, in loco quod dicitur ille, ego in Dei nomine ille. Omnibus non habetur incognitum qualiter res proprietatis meae in pago illo, in loco cui vocabulum sunt illas et illas, in iam dicta loca, id est, tam mansis, omnia et ex omnia per mea cessione ad lumen vel sacrificium ad ipsa casa Dei à die praesente delegavi; postea ad petitionem meam mihi non denegasti, nisi ut ipsas res, quandiu advivo, mihi ad usandum vel condirgendum praestare deberetis. Quod ita et fecistis, sic taliter ut tempore vitae meae ipsas res habere et usare vel condirgere debeam, et post meum quoque discessum cum omni re immeliorata, agentes ipsius Ecclesiae absque exspectata traditione in eorum revocent dominatione vel potestate. Propterea talem precariam ad ipsa casa Dei fieri et adfirmare rogavi ut ipsas res nec vendere, nec donare, nec commutare, nec per nullis modis nullisque ingeniis de ipsa casa Dei abstrahere, nec minuare pontificium non habeam, nec mea possessio nullo praeiudicio vobis nec ad ipsa casa Dei agere nec generare non debeam nec ego ipse, nec ullus de heredibus meis, nec quislibet opposita persona. Quod si attentaverimus, nullum obtineat effectum, et insuper inferamus partibus ipsius Ecclesiae vel suis Rectoribus, una cum socio fisco, auri uncias tantas esse multando, et alias precarias per quinquennium fuerint renovatas, ista per se obtineat firmitatem.

Praestaria ad Ecclesia.

XXVIII. In Christo filio illo, in Dei nomine ille donum Dei Rector, qui est custos Ecclesiae illius, quae est constructa in pago illo, in loco quod dicitur ille. Omnibus non habetur incognitum qualiter tu res proprietatis tuae tam infra civitatem quam et aforis in ipso pago, in loco cuius vocabulum sunt illas et illas, in iam dicta loca omnem rem tuam per tua concessione ad ipsa casa Dei vel ipso domo Dei à die praesente delegasti. Postea ad petitionem tuam non denegavimus, nisi ut ipsas res ad praestitum beneficium tibi praestare deberemus. Quod ita et fecimus, sic taliter ut tempore vitae tuae ipsas res per nostro beneficio habere vel condirgere sive usare debeas, et

annis singulis in festivitate sancto illo censo ad lumen vel sacrificium solidos tantos per temetipsos solvere facias; et nec nos ipse, nec nullus de successoribus nostris, nec quislibet de parte nostra, ipsas res tempore vitae tuae tibi abstrahere nec minuare non debeamus. Et ut has litteras firmius post te firmiores retineas, manu propria subter decrevimus adfirmare.

Notitia de homine forbatudo.

XXIX. Notitia qualiter et quibus praesentibus veniens homo aliquis, nomine ille, in pago illo, in loco quod dicitur ille, in mallo publico, ante ipso Comite illo vel aliis bonis hominibus qui subter firmaverunt, posita manu sua super sacrosancto altario sancto illo sic iuratus dixit: Hic iuro per hunc loco sancto et Deo altissimo et virtutis Sancto illius quod homo aliquis nomine ille, ita factus, apud arma sua super me venit, et colpus super me misit, et sic mihi Deus directum dedit, ego ipso de arma mea percussi, et talis colpus ei dedi pro quid ipse mortuus est; et quod feci super me feci; et ego hodie ipso facio infra damno et forbatudo infra noctes XLII. sicut lex est et nostra consuetudo, apud tres aloarius, et duodecim conlaudantes iuraverunt, et de linguas eorum legibus dixerunt. Id sunt qui praesen.

Indiculus regalis.

XXX. Ille Rex Francorum vir inluster magnifico fratri illi Comiti. Cognoscas quia iste praesens ille ab hac missa petitione nobis suggessit eo quod homo aliquis nomine ille res suas in vestro ministerio ad sancto illo delegasset, et dicit quod ille vel alii homines ipsas res contendunt malo ordine. Propterea omnino tibi rogamus ut, si veritas est, integram iustitiam sine ulla moratione ei facias exinde. Et si antea minime definitum non fuerit, tunc ipsos homines qni hoc contendunt malo ordine, per fideiussores positos, super noctes tantas postquam has litteras recipies, ante nos facias advenire. Taliter agas, si gratiam nostram velis habere.

Item alius Indiculus.

XXXI. Ille Rex Francorum vir inluster illo Comite, seu iunioribus atque successoribus vestris, seu Missis nostris discurrentibus. Cognoscatis quia in nostra eleemosyna taliter isto presente illo, dum et ipse senus esse videtur, taliter ei concessimus, ut de omnes hostes vel omnibus bannis seu et arribannus sit conservatus, ut neque vos neque iuniores atque successores vestri ipso pro hoc inquietare

nec dismanuare non praesumatis, nec facere dimittatis; sed liceat ei cum Dei et nostra gratia quieto ordine ad propria vivere vel sedere. Et ut certius credatis, manu nostra subter adfirmavimus, et anulo nostro sigillavimus.

Notitia de colonitio.

XXXII. Notitia qualiter vel quibus praesentibus veniens homo aliquis nomine illo in pago illo, in mallo publico, ante viro illo Comite vel reliquis quampluris bonis hominibus qui subter firmaverunt, homine aliquo nomine illo ibidem interpellabat, repetebat ei eo quod genitor suus aut genetrix sua illa coloni sui fuissent, et ipse ille suus colonus esse debebat, et malo ordine de ipso colonatico se abstrahebat et neglegens erat. Interrogatum fuit ab ipsis viris ipsius, si ipse ille colonus ipsius lui esse debeat, an non, in praesente ei dicere deberet. Et ipse ille nullatenus potuit dicere, nec adponere, nec nullam ratione tradere per quid ipse de ipso colonatico se abstrahere potuisset; et in praesente pro colono ipsius lue se recredidit vel recognovit. Sic ab ipsis viris fuit iudicatum, ut ipse ille ipso pro colono habere debeat. Et sic iam dictus Comes ipso illo per manus partibus lue visus est reddidisse. His praesentibus.

Notitia sacramentalis.

XXXIII. Notitia qualiter et quibus praesentibus veniens homo aliquis nomine ille in pago illo, in basilica sancto illo, ubi plurima sacramenta percurrere videntur, ante viro magnifico illo vel reliquis quampluris bonis hominibus qui subter firmaverunt, posita manu sua super sacrosancto altario sancto illo, sic iuratus dixit: Hic iuro per hunc loco sancto et Deo altissimo et virtutis sancto illo, unde me ille homo in mallo publico mallabat, quod ego terra sua aut ad coniuge sua illa, in pago illo, in loco quod dicitur ille, de eorum potestate per fortia nunquam proprisi aut pervasi, sed de ista parte triginta et uno anno fere amplius . . . . . semper exinde fui vestitus, et post me divisi, et per legem et iustitiam plus obtineat me adhabere quam ipsius lue aut coniuge sua reddere, et ad quod mihi iudicatum fuit in nullo non redebeo, nisi isto et unico sacramento, per hunc loco sancto et Deo altissimo et virtutis sancto illo. Insequenter vero post ipso tres aloarii et duodecim conlaudantes iuraverunt, et de linguas eorum legibus dixerunt. Id sunt. Et reliqua.

Notitia de herbas maleficas.

XXXIV. Notitia qualiter vel quibus praesentibus veniens femina aliqua nomine illa in pago illo, in mallo pu-

blico, in basilica sancto illo, ante illos et illos et alios quamplures bonis hominibus qui subter firmaverunt, posita manu sua super sacrosancto altare sancto illo, sic iurata dixit: Hic iuro per hunc loco sancto et Deo altissimo et virtutis sancto illo, unde me ille ante viro magnifico illo vel aliis bonis hominibus mallavit, quod ego herbas maleficas temporassem, vel bibere ei dedissem, per quid ipse infirmasset aut vitam suam perdere debuisset, ego herbas maleficas nec potiones malas nunquam temporavi, nec bibere dedi, per quid ipse infirmus vel insanus fuisset, aut vitam suam perdere debuisset, et aliud de ista causa in nullum non redebeo nisi isto unico et idoneo sacramento per hunc loco sancto et Deo altissimo et virtutis sancto illo. Insequenter vero post ipsam tantae iuraverunt, et de linguas eorum legibus dixerunt. Id sunt.

Cessio.

XXXV. Dulcissimo atque in omnibus amantissimo filio meo illo ille. Ammonuit mihi amor et dulcitudo tua, et ex alia parte tu cotidie mihi non cessas deservire, et in bono impendas effectum. Propterea mihi praepatuit plenissima voluntas ut aliquid de heredibus propriis meis extra consortium germanus tuus tibi concedere deberem. Quod ita et feci. Propterea cedo tibi post meum quoque discessum de hac luce, à die praesente, cessumque in perpetuum esse volo, et de iure meo in iure et dominatione tua transcribo atque transfundo, hoc est, servo iuris mei nomine illo, vel aliam rem, terris, vel quacunque domum, ita ut ab hodiernum diem habeas, teneas, atque possideas, vel quicquid à die praesente facere volueris, liberam et firmissimam in omnibus habeas potestatem faciendi. Si ego ipse, aut ullus de heredibus meis, vel quislibet ulla opposita persona, qui contra hanc cessionem ista venire conaverit, inferat tibi una cum socio fisco auri uncias tantas esse multando, et praesens cessio omni tempore firma permaneat, stipulatione subnixa. Actum illo.

Evacuatoria.

XXXVI. Fratri illo ille. Omnibus non habetur incognitum quia ego ad petitionem tuam solidos tantos ad praestitum beneficium in manu tua tibi praestiti, et tu pro hoc talem epistulam cautionis in me adfirmasti ut usque annos tantos in unaquaque hebdomada dies tantos opera mea facere deberes, quod ita et fecisti, (ad placito ipso debito meo mihi reddere deberes, quod ita et fecisti) et ego ipsam cautionem minime invenire possum. Propterea talem epistolam evacuaturiam in te fieri et adfirmare rogavi, ut si ipsa cau-

tio ullo unquam tempore inventa aut reperta fuerit, nullum obtineat effectum, evacuaturia inanis permaneat, et nec ego ipse, nec ullus de heredibus meis, vel quislibet de parte mea ipso debito superius nominato neque in ipsa cautione, nec per nullis modis nullo unquam tempore tibi ex hoc nullas calumnias nec repetitiones agere nec repetere non debeamus. Quod si attentaverimus, ista tota servante, una cum socio fisco, auri unicias tantas esse multando, et praesens evacuaturia omni tempore firma permaneat.

Libellum dotis.

XXXVII. Dum omnipotens Deus concessit iugale consortium et tale permissum dedit ei in omnibus ut unusquisque cum vira sua nubat iuxta consuetudinem anteriorum Christianorum, et item legimus quod ipse Dominus noster cum discipulis suis ad nuptias invitatus fuisset, et cui Deus coniungit, homo non separet; quod bonum, felix, faustumque sit. Et reliqua. Donat itaque ille honestae puellae sponsae suae, nomine illa, quam, si Christo placuerit, in coniugium sociare uxorem cupio, donatumque in perpetuum esse volo, et de iure meo in iure et dominatione ipsius puellae transcribo atque transfundo, hoc est, res proprietatis meae in pago illo, in loco quod dicitur ille, tam mansis, domibus, aedificiis, totum et ad integrum re inexquisita, seu mancipias tantas his nominibus ille et ille, seu caballos tantos, boves tantos, vaccas cum vitulos tantos, oves capita tanta, sodis capita tanta, lectarios condignos ad lectos tantas, fabricaturias vero, auro, argento in solidos tantos,... ostensolia vero tam aereis quam ferreis, seu et lineis, quicquid in domo rationabiliter contenit. Omnia superius nominata, cum dies felicissimus nuptialis advenerit, dulcissima sponsa mea illa, à die praesente habeas, teneas, atque possideas, vel quicquid exinde à die praesente facere volueris, liberam et firmissimam in omnibus habeas potestatem faciendi. Si quis vero, quod nec fieri credo, si ego ipse, aut ullus de heredibus meis, vel quislibet ulla opposita persona, quia contra hunc libellum dotis venire conaverit, inferat tibi, una cum socio fisco, auri uncias tantas esse multando, et praesens libellus dotis firmus permaneat.

Indiculus regalis.

XXXVIII. Ille Rex Francorum vir inluster. Cum nos in Dei nomine palatio nostro ad universorum causas audiendas vel recta iudicia terminanda una cum Proceribus nostris resideremus, ibique veniens homo aliquis nomine ille suggessit eo quod apud nostro signaculo homine aliquo nomine illo mannito habuisset ut super noctes tantas ante nos debuisset

venire in rationes, pro eo quod dixit quod res suas post se malo ordine tenebat iniuste. Ad quod placitum veniens ipse ille per triduo seu amplius placitum suum custodivit; et nec ipse ille ad eum placitum venit, nec missum in vicem suam non direxit qui ulla sonia nuntiasset. Proinde nos taliter una cum fidelibus nostris vel Comite palatii nostri illo visi fuimus iudicasse ut dum ipse ille per triduo seu amplius placitum suum legitime custodivit, et nec ipse ille ad eum placitum venit, nec missum in vice sua direxit qui ulla sonia nuntiasset, et placitum suum neglexit, et iectivus exinde remansit, propterea iubemus ut quicquid lex loci vestri de tale causa debuerit, vobis distringentibus ipse ille partibus ipsius lue hominis componat atque emendare studeat.

Aequalentia vel pactum.

XXXIX. Auxiliante Domino nostro Iesu Christo, placuit atque convenit inter illo et germano suo illo de alode qui fuit genetore ill. Ut inter se aequalentia dividere vel exaequare deberent. Quod ita et fecerunt. Accepit igitur ille de parte sua manso in pago illo, in loco qui dicitur illo, cum omni desuper posito, seu vineis, olicis, campis, totum et ad integrum re inexquisita. E contra ad vicem accepit ille de parte sua manso in pago illo, in loco qui dicitur illo, ubi accola commanet, id est, tam mansis, vineis, olicis, totum et ad integrum re inexquisita, etiam aurum, argentum, drapalia, aeramen, peculium, praesidium utriusque sexus, mobile et immobile, inter se aequalentia visi fuerunt dividissent, et pars contra pare suo invicem tradiderunt, et per eorum fistucam pars contra pare suo se exinde exitum fecerunt; ita ut ab hodierno die unusquisque quod accepit habeat, teneat, atque possideat, vel quicquid exinde facere voluerit, liberam et firmissimam in omnibus habeat potestatem faciendi. Si quis vero, quod nec fieri credo, si ego ipse, aut aliquis de heredibus nostris, vel quislibet opposita persona, qui contra hanc epistolam loco pactionis venire conaverit, inferat pars pare suo cui litem intulerit ista tota servante una cum socio fisco auri uncias tantas esse multando, et praesens epistola pactionis omni tempore firma permaneat.

Donatio ad casam Dei.

XL. Domino vere sancto ac reverentissimo Monasterio illo quod est constructum in honore sanctae Mariae semper virginis genetricis Dei et Domini nostri Iesu Christi, vel caeterorum dominorum suorum, quorum Reliquiae ibi conditae sunt, et inluster Deo sacrata illa Abbatissa una cum norma plurimarum ancillarum Dei ad laudem Christi canendum custrix praeesse videtur, ego in Dei nomine femina

aliqua nomine illa dono ad praefato Monasterio à die praesente, donatumque in perpetuum esse volo, et de iure meo in iure et dominatione ipsius Monasterii vel suis Rectoribus trado atque transfundo ad possidendum, pro eo quod in ipso Monasterio sub religione et sancta conversatione habitare debeam, hoc est, res meas in pago illo, in loco nuncupante cuius vocabulum est illo et illo, in grafia illa, super fluvium illum, quantumcunque à die praesente in iamdicta loca visa sum tenere vel possidere, quod manente coniugio apud ingale meo illo visa sum conquisisse, vel in mea portione recepi, vel quantumcunque de filio meo nomen illo de luctuosa hereditate mihi obvenit, sicut dixi, quantumcunque in haec loca à die praesente mea est possessio vel dominatio, totum et ad integrum ad ipso Monasterio à die praesente de iure meo in iure ipsius Monasterii et suisque Rectoribus trado atque transfundo ad possidendum, hoc est, tam terris, mansis, una cum superpositis, domibus, aedificiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, cultis et incultis, adiacentiisque omnibus, aquis, aquarumve decursibus, una cum mancipia tanta his nominibus illa, sicut dixi, inexquisita portione mea ad integrum publice trado atque transfundo ad possidendum; ut quicquid ab hac die ipsa Abbatissa vel Rectores ipsius Monasteriae ad profectum ipsius exinde facere voluerint, liberam et firmissimam in omnibus habeant potestatem faciendi. Si quis vero, quod.

Precaria ad casam Dei.

XLI. Domini viri sancti atque ostensione crucis patibulum mirabilis remuneratione fulgente basilicae, quae in honore sancta Maria et sancti Petri et sancti Pauli princeps Apostolorum, Gaico Monasterio constructo in pago Wastinense, et inlustri Abbatissa illa inibi constris praeesse videtur, una cum norma plurima ancillarum Dei ibidem consistentium, ego illa femina. Dum non habetur incognitum, sed à pluris est manifestum, quod ego res proprietatis meae in loco qui dicitur illo per epistolam donationis ad ipso Monasterio vestro delegavi, propterea expetivi à vobis, et petitione mea non denegasti, ut ipsas res, quandiu advivo, sub uso beneficio vestro tenere et usare debeam, et aliubi ipsas res alienare pontificium non habeam, et post meum quoque discessum, cum re immeliorata ad ipso Monasterio absque ulla exspectata traditione vos vel Rectores ipsius Monasterii in eorum faciant revocare potestatem et dominationem, et vos reverentia discorditis ut inpostmodum mea possessio aliqua praeiudicio ex hoc generare non debeant. Propterea hanc precariam in vos vel in ipso Monasterio vestro emittendo decrevi, ut neque ego, neque ullus, de heredibus meis,

quamvis per longinqua spatia ipsas res ad usandum habeo, agere nec repetere non debeamus. Quod qui fecerit, inferat vobis vel partibus ipsius Monasterii suisque Rectoribus auri libra una, argento pondo duo, et praesens precaria firma permaneat, et ut alias precarias de quinquennium in quinquennium renoventur, ista vero non sit necesse renovandi, sed per semetipsam omnique tempore obtineat firmitatem, cum stipulatione subnixa. . Actum illo.

Praestaria.

.XLII. Dulcissima femina illa, ego illa Abbatissa. Dum non est incognitum qualiter tu ante hos dies rem proprietatis tuae in pago illo, in loco qui dicitur ille, ad Monasterio sanctae Mariae adfirmasti, unde precaria nobis vel ab ipso Monasterio adpetisti, propterea has litteras in te adfirmavimus, ut dum advivis, usualiter ipsam rem tenere et dominare debeas, et aliubi ipsas alienare pontificium non habeas. Et si hoc conaveris facere, ipsam rem à die praesente perdas. Et ut has litteras vires firmiores obtineas, manu nostra subter adfirmavimus, cum stipulatione subnixa. Actum illo.

Tradituria de terra.

XLIII. Notitia qualiter et quibus praesentibus veniens homo.aliquis Advocatus sancto illo de Monasterio illo ad res illas, in pago illo, in loco cuius vocabulum est ille, quas ante hos dies femina aliqua nomine illa per suo instrumento ad ipso Monasterio visa fuit delegasse cum omni integritate, sicut in ipsa donatione' constat; quod portio sua est ad integrum à die praesente Missus ipsius feminae ille ipsius Misso Monasterii nomine illo per ipso ostio de ipsa casa per.... herbam et cespitem, sicut lex est, ipsius Misso ad partem sancto illo vel ipso... visus est tradidisse, et per sua fistuca ipso Misso vel ipsa femina de ipsas res se exitas ex omnibus esse dixit. Id sunt.

Emunitas Sanctorum.

XLIV. Ille Rex Francorum vir inluster. Quotiescunque petitiones Sacerdotum aut ancillarum Dei ad effectum perducimus, regiam consuetudinem exercemus, et nobis ad mercedem vel ad stabilitatem regni nostri in Dei nomine pertinere confidimus. Ideoque Dominis viris sanctis ac venerabilibus apostolicis in Christo patribus omnibus Episcopis, vel omnibus Abbatibus, seu inlustribus atque magnificis viris Ducibus, Comitibus, Vicariis, Centenariis, seu omnes Vassos nostros, vel omnes Missos nostros discurrentes. Cognoscatis quod inlustris Abbatissa illa de Monasterio illo,

in pago illo, in loco qui dicitur ille, in honore Sancti illius constructo, una cum Monichas vel Dei ancillas ad laudem Christi canendum sub religionis norma conversari videntur, clementia regni nostri suggestionem intulit eo quod gloriosus Domnus et Genitor noster ille quondam Rex per sua praeceptione sua manu roborata talem immunitatem ad ipsa casa Dei, Sancto illo, vel seu Monasterio illo, vel ipsa Abbatissa habuisset concessum atque indultum ut nullus Episcopus aut Archidiaconus loci illius nisi orationem aut praedicationem lucranda gratia, ut nullus Iudex publicus quislibet iudiciaria potestate accinctus in.... villis ipsius Monasterii nullum debuisset habere introitum, nec causas audiendas, nec freda exigenda, nec fideiussores tollendos, nec mansiones aut paratas requirendas, nec nullas retributiones exactandas, et quod fiscus noster exinde exigere poterit, nullatenus exactetur nec requiratur. Unde et confirmationes anteriorum Regum parentumque nostrorum nobis in praesente protulit relegendas, et petiit celsitudine nostra ut circa ipso Monasterio nostro hoc deberet auctoritas generaliter confirmare. Cui nos hunc beneficium gratante animo pro mercedis nostrae augmentum non solum confirmasse, sed etiam in novo sub immunitatis nomine concessisse. Denuo per hunc Praeceptum specialius decernimus ordinando, atque omnino iubemus, quod in perpetuum absque ullis obstaculis et refragationibus volumus esse mansurum cognoscite, praecipientes ut sicut constat in supradictis titulis scriptum esse ut illud Monasterium maneat absque ullum introitum Episcopi aut Archidiaconi, nisi orationem aut praedicationem lucrando, ut nullus Iudex publicus in curtes vel villas ipsius Monasteriae nullum debeat habere introitum, nec causas audiendas, nec freda exigenda, nec fideiussores tollendos, nec mansiones aut paratas requirendas, nec nullas retributiones exactandas, et quod fiscus noster exinde exigere poterit, nullatenus exactetur nec requiratur, nisi, ut diximus, pro mercedis nostrae augmentum, sicut ab antecessores Reges parentes nostros seu et Domno et glorioso genitore nostro illo quondam Rege moderno tempore fuit concessum atque indultum, ita per nostris oraculis plenius confirmamus, quod in perpetuum volumus esse mansurum. Et ut haec praeceptio firmior habeatur et per tempora melius conservetur, manu nostra signaculis subter ea decrevimus roborare, et de anolo nostro subter segelavimus.

Indiculum regale.

XLV. Karolus, gratia Dei Rex Francorum, tam praesentibus quam et futuris Domnis sanctis et Apostolicis, ac venerabilibus in Christo Patribus, Ducibus, Comitibus, Do-

mesticis, Vicariis, Centenariis, vel omnis Agentes nostros, et iuniores ac successoresque nostros, vel omnes amicos nostros, seu et omnes Missos nostros discurrentes. Cognoscat magnitudo seu almitas vestra quod nos partibus nostris bene habemus compertum quod dominus taliter illius fidele nostro illo illa merito suo compellente concessimus, ubicunque infra regno Deo propitio nostro homines sui ad negotium exigendum advenerint, nullus quislibet de iudiciaria potestate vestra nec Missus noster nulla telonea, nec nullas venditas, nec rodaticus, nec foraticus, nec pontaticus, et, sicut dixi, nullus quislibet teloneo nec venditas eius in nullo exactare non praesumatis; nisi, ut diximus, in quascunque portus civitatis seu mercada nullo contradicentes suos vin. vel suus commercius quislibet negotium absque ullo contradicente potestatem habeat vendendi, quia nos taliter ei habemus concessum. In reliquo vero de parte nostra vel vestra ex nostra indulgentia visi fuimus concessisse atque indulsis se, seu et in omnibus confirmasse. Et ut haec praeceptio nostra firmior appareatur et per tempora conservetur, manu nostra propria subter eam decrevimus adfirmare.

Relatum quod dicitur apennis.

XLVI. Mos nobilium Romanorum adsuevit, et ratio iure deposcit, ut si cuiuscunque domus igne cremetur, is per seriem scripturarum chartulam relationis, quod dicitur apennis, recipiat. Quamobrem cum quadam die inluster ille Comes ad multorum causas audiendum vel recta iudicia terminandum una cum pluribus personis resideret; ibique veniens homo aliquis nomine ille suggerit intulit eo quod ante hos dies, casu faciente, casa sua cum omni mobili, vel intro domo compendia, seu et strumenta chartarum ibidem igne cremassent. Et quia ille iudex vel vicini pagenses ipsius ad praesens venientes ita dixerunt vel testimoniaverunt quod ad hoc videndum accesserant, sic vero et actum aderat, sic supradictus ille Comes vel reliquis francis personis iuxta praesorium retroque praecedentium chartola relationis, quae dicitur apennis, ei dare decreverunt, ut quicquid ex accessione parentum aut ex contractu habebat, tam per venditiones, cessiones, iudicia, obnoxiationes, cautiones, commutationes, seu quod per caeteris scripturis ad eum pervenit, dominum vel potestate inceps perveniatur in suo iure absque refragationis vel modolationis in suo permaneant, vicinarum manu propria subter roboravimus et post nostro roborare decrevimus.

Hereditoria.

XLVII. Dulcissima filia mea illa, ille. Dum non est incognitum, sed per populum devulgatum et patefactum,

quod ego in ancilla mea nomine illa tibi generavi, et postea ante Domno illo Rege iactante denario secundum Legem Salicam te ingenuam dimisi, et tu minime in hereditate mea succedere potebas, propterea ego hanc chartulam hereditoriam in te fieri et adfirmare rogavi ut si tibi Dominus iusserit quod mihi in hunc seculum suprestis apparueris, de omnes res meas, tam ex alode parentum meorum quam et ex meum contractum mei obvenit, in hereditate succedas, tam terris, mansis, domibus, aedificiis, mancipiis, litis, libertis, accolabus, merito accolanarum, vineis, olicis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, in quibuscunque pagis, aut territoriis, seu agris vel omnibus locis ubi habere videor, etiam peculium, praesidium utriusque generis et sexus, aurum, argentum, drapalia mobile et immobile, quicquid dici aut nominari potest, quantumcunque moriens de meum dereliquero, in omnes res meas in hereditate apud germanos tuos filios meos succedas, et aequalentia inter vos exinde dividere vel exaequare faciatis; et quod ad parte tua exinde recipis, quicquid exinde facere volueris, liberam et firmissimam in omnibus habeas potestatem faciendi. Si quis vero, quod nec fieri credo, si ego ipse, aut aliqui de heredibus meis, vel quilibet opposita persona, qui contra hanc chartolam hereditoriam istam, quam ego plenissima voluntate mea fieri et adfirmare rogavi, venire conaverit, tibi una cum socio fisco auri uncias tantas esse multando, et praesens hereditoria omni tempore firma permaneat, stipulatione subnixa. Actum illo.

Redemptionale.

XLVIII. Dilectissimo mihi bene merito illo, ille. Omnibus non habetur incognitum, sed patefactum, quod tu quotidie in bonis partibus fideliter mihi deservire non cessas, et pro respectu servitii tui, et pro fidelitate tua, quam circa partibus meis impendere non desistis, mihi praepatuit plenissima et integra voluntas, propter nomen Domini, ut de servitio meo temetipsum vel omne peculiare tuum redimere deberes. Quod ita et fecisti; et dedisti mihi pro hoc quod mihi bene complacuit, tam in argento quam in amicto, valentes solidos tantos. Propterea hanc chartulam redemptionalem in te fieri et adfirmare rogavi, ut taliter sias ingenuus tanquam si ab ingenuis parentibus fuisses procreatus vel natus, cum omni peculiare tuo; et nec mihi, nec ulli heredum meorum nullum impendas servitium, nec hominium, nec libertaticum, nec nullum obsequium, nec patronaticum; sed eam pergas partem quam volueris, liberamque et firmissimam in omnibus habeas potestatem; et neque servitio, nec. onio nec libertatico,

nec patrocinium, nec nullum obsequium, nec ego ipse, nec ullus de heredibus meis; nec quislibet opposita persona, tibi exinde nullas calumnias, nec fatigationes, nec repetitiones agere, nec generare, nec repetere non debeamus. Quod qui tentaverit, et à me vel heredibus meis defensatum non fuerit, inferamus tibi una cum socio fisco auri uncias tantas esse multando, et praesens redemptionale omni tempore firma permaneat, stipulatione subnixa. Actum illo.

Heredetoria.

XLIX. Dulcissima atque in omnibus amantissima filia mea illa. Ego enim vir magnificus ille. Omnibus non habetur incognitum quod, sicut Lex Salica continet, de res meas, quod mihi ex alode parentum meorum obvenit, apud germanos tuos filios meos minime in hereditate succedere potebas. Propterea mihi praepatuit plenissima et integra voluntas ut hanc epistolam heredetoriam in te fieri et adfirmare rogavi, ut si mihi in hoc seculo subprestis apparueris, in omnes res meas, tam ex alode parentum meorum quam ex meo contractu mihi obvenit, in pago illo, in loco qui dicitur ille, et in quibuscunque pagis aut territoriis, ubicunque habere videor, tam mansis, domibus, aedificiis, vineis, olicis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, quicquid dici aut nominari potest, quantumcunque de meo proprio moriens dereliquero, in omnes res meas in hereditate apud germanos tuos filios meos succedas, et aequalentia inter vos exinde dividere vel exaequare faciatis. Et quod ad partem tuam exinde recipis, quicquid exinde facere volueris, liberam et firmissimam in omnibus habeas potestatem faciendi. Si quis vero, quod nec fieri credo.

Cautio de vinea.

L. Domino fratri illo ille. Ad petitione mea mihi non denegasti, nisi ut in summa necessitate mea argento vel amicto valentes solidos tantos in manu mea ad praestitum beneficium mihi praestitisti. Propterea oppignoro tibi vineam proprietatis meae in pago ille, in loco qui dicitur illo aripennos tantos. Subiungit de ambobus lateribus et ambobus frontibus terra lui, infra ipsa terminatione et mensura ad integrum, et usque annos tantos fructum quem ibidem Deus dederit, ad parte tua elidiatum habere debeas et per temetipsum ipsa mea condirgere facias; et quomodo ipso fructus tantos annos transactos habueris, et debito tuo tibi reddidero, cautionem meam per manibus recipiam, stipulatione subnixa. Actum illo.

Securitas.

LI. Non minima, sed maxima vertitur discordia inter illo et illo. Venientes in loco illo ante bonis hominibus, repetebat ipse ille in causa sua, vel in coniuge sua illa, adversus ipsius lue, dum diceret eo quod ipsa genua sua impinxerit, et filia eorum nomine illa cessisset, et ipsam ibidem occisit; sed ipsa illa hanc causam minime potuit denegare. Exinde taliter ad ipsos bonis hominibus fuit iudicatum ut illam leudem, ut lex erat, ipsius luo solvere deberet. Quod ita in praesente fecit, et servo suo nomine illo vel alia rauba sua ipsa illa pro illa leude ipsius lue vel coniuge sua illa, in quod eis bene complacuit, dedit. Propterea iam dictus ille et coniux sua illa hanc securitatem in ipsa illa vel..... go suo fieri et adfirmare rogaverunt, ut nullo unquam tempore de iam dicta causa, nec de illa morte, nec de ipsa leude, nullas calumnias, nec repetitiones, nec fatigationes nec nos, nec ullus de heredibus nostris, nec quislibet opposita persona agere, nec generare, nec repetere non debeamus. Quod qui attentaverit et à nobis vel heredibus nostris defensatum non fuerit, inferamus tibi una cum socio fisco auri uncias tantas, argento pondo tanto esse multando, et praesens securitas omni tempore firma permaneat, stipulatione subnixa. Actum illo.

Donatio ad filios.

LII. Gesta lex et consuetudo exposcit ut quaecunque persona naturales filios habuerit, et alios plures non habuerit, si eos in sua voluerit instituere hereditate, qualiter in suum potius arbitrium ad faciendi de id pater hoc quod in eos voluerit, liberam habeat potestatem. Ideoque ego ille, dum non est incognitum quod femina aliqua nomen illa bene ingenua ad coniugium mihi sociavi uxore, sed qualis causas vel tempora me oppresserunt ut chartolam libelli dotis ad eam, sicut lex declarat, minime excessit facere, unde ipsi filii mei, secundum legem, naturales appellantur, et filios in ea generavi, quibus baptismo nomen imposuimus illos et illos, propterea volo ut praedicti filii mei in omni corpore facultatis meae in pago illo, in loca denominantes illos et illos, in legitimam successionem debeatis addere appatuere, hoc est, tam terris, mansis, una cum superpositis domibus, aedificiis, utriusque generis sexus peculiis, mancipiis ibidem commanentibus, tam ibidem quam et aliunde translatis, sicut dixi, quod nostra est possessio, et quod de successione parentum nobis obvenit, tam de alode, quam de comparato, vel de qualibet adtractu ad nos

noscitur pervenisse, et quicquid à die praesente nostra est possessio vel dominatio, cum omni iure et merito et omni re inexquisita quandoquidem moriens dereliquero, in vestra debeatis revocare potestate et dominatione, et faciatis exinde iure proprietario quod volueritis, et nullus vobis de omni hereditate mea repudiare non debeat, nec facere possit, stipulatione subnixa.

Mandatum.

LIII. Dulcissimo amico meo illo, ego ille. Rogo atque iniungo caritate tua ut hias ad vicem meam ad civitate illa, ad illo defensore et illo professore, vel curia publica ipsius civitatis, et hanc epistolam, qua ego filios meos illos in totius hereditatis meae legitima successione instituere et legitimos filios meos, sicut in ipsius epistolae textu continetur, conscribere volui, ea gestis municipalibus, ut mos et lex est, iuxta morem et consuetudinem alligare atque firmare facias, ad prosecutionem celebratam. Quod tibi rogo mihi rescribere pigrum non graveris, stipulatione.

Hereditaria de hereditate.

LIV. In nomine Domini. Anno illo Domni nostri illius Regis, mense illo, gesta habita apud laudabile viro illo defensore et illo professore vel curia publica ipsius civitatis, ille ait. Quaeso vobis, optime defensor, ut mihi codices publicos patere iubeatis, quia habeo quaedam prosequere quae gestorum allegatione cupio roborari. Memorati defensor et ordo curiae dixerunt: Patent tibi codices publici, prosequere quae optas. Ille dixit: Amicus meus ille mihi iniunxit per suum mandatum solemniter roboratum ad laudabilitatem vestram accedere debere, et hanc epistolam, quam ipse, sicut textus declarat, in praedictos filios suos illos conscripsit, pro eo quod in bene ingenua femina illa ipsos generavit, et tamen chartolam libelli dotis ei secundum legem non adfirmavit, propterea iam dicti filii secundum legem naturales appellantur, ita antedictus pater eorum ei complacuit ut ipsos secundum legem Romanam in ipsa civitate ante curiam publicam debeat in legitima totius hereditatis suae instituere hereditate, ita et fecit, dum improlis, nec legitimos infantes non habuerit, ipsos in legitima hereditate pro legitimis filiis in omnes causas recepit; ut praedicta epistola iuxta morem et consuetudinem gestis municipalibus alligari atque firmari debeat. Suprascriptus defensor una cum suis curialibus vel subscriptionibus instituerunt vel inobedierunt

sub signaculis. Et haec gesta quomodo est conscripta, manu eorum roborata, ci visi fuimus tradidisse, stipulatione subnixa. Actum.

Epistola.

LV. Magnifico amico meo illo, ego ille. Cognoscas iuxta iniunctionem tuam, ut per tuum mandatum mihi rogasti, ad illa civitate ad illo defensore vel curia publica ipsius civitatis me accessisse, et hanc chartolam, qua infantes tuos, quod naturales sunt, in legitima hereditate secundum legem instituisti, sicut in ipsa chartola tam de rebus quam et de ipsa munera ad ipsius infantes continetur, gestis municipalibus iuxta morem et consuetudinem allegasse atque firmasse cognoscas, et de persecutione celebrata, quod mihi rogasti, rescribere vel prosequere mihi pigrum non fuit, stipulatione subnixa.

Gesta manumissionis.

LVI. Quod secundum legem Romanam actum est nullatenus revocetur. Itaque sub die illo, anno illo regni Domni nostri illius Regis, Indictione illa, vir venerabilis ille Diaconus testatur eis quia stabili sub scripturis manumittere in Ecclesia illa vindictaque liberare famulo illo suo nomen illo bene sibi merito secundum constitutionem bonae memoriae Constantini legis, qua fixum est ut omnes qui sub oculis Episcoporum, Presbyterorum, seu Diaconorum in Ecclesia manumittuntur, ad civitatem pertineat, et ab Ecclesia defensetur, et vult eum iuxta consuetudinem, cuius commemoratio subpravida est, ad civitatem pertinere Romanam, ea tamen conditione ut eat ubique, quam voluerit partem pergat, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisset natus vel procreatus, et nulli heredum ac proheredum meorum minime quicquam debeat servitutis, nec libertinitatis gratiam, nec patronatus obsequium, sed, sicut dixi, sub integra et legitima ingenuitate debeat permanere ingenuus atque securus, et semper ad civitatem debeat pertinere Romanam, testamentum etiam faciendi liberam in omnibus habeat potestatem. Si quis vero.

Traditoria.

LVII. Notitia traditionalis, qualiter vel quibus praesentibus venit homo aliquis nomine ille ad illo manso, quem ante hos dies per chartolam venditionis ad filium suum adfirmavit, per.... visus fuit tradidisse vel consignasse, et exitum inde fecisse. His praesentibus.

Obnoxiatio.

LVIII. Domino meo semper, ego enim ille. Dum non est incognitum qualiter instigante parte adversa mihi contigit quod ego caballo ad homine aliquo nomine illo in texaga subduxi, unde et de furto victus apparui, et vitae periculum exinde incurrere potueram, et ego non habeo unde ipsum facinus vel ipsum furtum emendare vel satisfacere debeam, propterea expetivi à vobis, et habuit pietas et dignatio vestra. Et reliqua.

FORMULAE SIRMONDICAE,

SIVE

FORMULAE VETERES

Secundum Legem Romanam, primo editae ex codice clarissimi viri Iacobi Sirmondi.

INCIPIUNT CAPITULA.

EXPLICIUNT CAPITULA.

Donatio Ecclesiae.

I. Mundi terminum adpropinquantem ruinis crebrescentibus iam certa signa manifestantur. Idcirco ego in Dei nomine ille considerans gravitudinem peccatorum meorum et reminiscens bonitatem Dei dicentem: Date eleemosynam et omnia munda fiunt vobis.

Item alio modo.

Si aliquid de rebus nostris locis Sanctorum vel in substantia pauperum conferimus, hoc nobis procul dubio in aeterna beatitudine retribuere confidimus. Ego quidem de tanta misericordia et pietate Domini confisus, per hanc epistolam donationis dono donatumque in perpetuum esse volo ad basilicam sancti Martini, ubi ipse pretiosus corpus requiescit, vel omni congregationi ibidem consistenti, et venerabilis vir ille Abbas praeesse videtur, villam iuris mei nuncupantem illam, sitam in pago illo, in condita illa, cum terris, aedificiis, accolabus, mancipiis, libertis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, cum exiis et ingressis, mobilibus et immobilibus, cum omnibus appendiciis suisque adiacentiis, sicut à me praesenti tempore videtur esse possessum, totum et ad integrum de iure meo in vestra vel sancti Martini iure proprietario trado atque transfundo; ea vero ratione ut quandiu advixero, sub usu beneficii vestri absque ullo praeiudicio vel diminutione aliqua praedictas res tenere et usurpare debeam, et post meum quoque discessum, quicquid in iam dicta villa vel in fini-

bus suis additum, adtractum, emelioratum, repertumque fuerit, et transitus meus ibidem dereliquerit, cum omni suprapposito, rectores ipsius Ecclesiae agentesque illius absque ullius expectata traditione, vel Iudicum consignatione in nostra eleemosyna vel substantia Monachorum ibidem vitam degentium, Christo protegente, tanquam si ad praesens absque usu nostro eorum fuisset obsecuta possessio, in eorum faciant revocare potestatem vel dominationem; ita ut quicquid exinde pro opportunitate Monasterii facere decreverint, liberam et firmissimam in omnibus habeant potestatem. Et si fuerit ulla quislibet persona qui practer istum, alterum strumentum exinde praesentaverit, aut anteriorem aut posteriorem, quod nos nec fecimus nec facere rogavimus, nullum sortiatur effectum, nisi vacuum et inane permaneat; auctorem vero criminis vel falsarium iudiciaria potestas condemnet. Et si fuerit, aut ego ipse, aut ullus de heredibus meis, vel quislibet persona, qui contra hanc donationem aliquid refrangere vel calumniam generare praesumpserit, illud quod repetit non vindicet, et insuper contra cui litem intulerit solidos quingentos componat, et haec donatio cum stipulatione subnixa inlibata permaneat. Actum in illo loco.

Mandatum.

II. Magnifico fratri illo, ego ille, filius illius. Rogo, supplico, atque tuae caritati iniungo ut ad vicem meam civitatem illam adeas, et donationem illam, quam ego partibus illius de locis nostris nuncupantibus illis, sitis in pago illo, per mea legitima strumenta confirmavi, gestis municipalibus cum curia publica et defensore facias alligare vel prosequere, et de ipsa prosecutione mihi reddas certiorem. Et quicquid exinde egeris gesserisve, ratum à me in omnibus esse cognoscas. Quod mandatum, ut pleniorem obtineat vigorem, manu propria subter firmavi et bonorum virorum subscriptione roborandum decrevi.

Gesta.

III. Anno illo, regnante Rege illo, sub die illo, cum conventum Turonus civitate adfuisset, adstante venerabili viro illo defensore, una cum honoratis principalibus suis, venerabilis vir ille dixit: Rogo te, venerabilis vir ille defensor, ut mihi codices publicos patere iubeatis, quia inluster vir ille per hoc mandatum ad me speravit ut donationem illam, quam de rebus suis propriis, de locis nuncupantibus illis, sitis in pago illo, partibus illius per legitima strumenta confirmavit, gestis municipalibus cum curia publica et defensore prosequere et alligare

deberem. Ecce ipsam donationem; iubete eam recitari. Venerabilis vir ille defensor et ordo curiae dixerunt: Codices publici te patefaciant, et ille amanuensis hanc donationem accipiat vel recitetur. Qui statim accipiens, per ordinem eam recitavit. Iam dictus prosecutor: Et quia petitiones meas laudabilitas vestra per ordinem implere dignata est, rogo ut publica monumenta suscipiat. Et patefactis codicibus, gesta cum à vobis fuerit subscripta, mihi nobilitas vestra, ut mos est, tradi praecipiat. Venerabilis vir ille defensor et ordo curiae dixerunt: Gesta cum à nobis fuerit subscripta, et à venerabili viro illo amanuense edita, tibi tradatur ex more, ut facilius quod superius insertum est diuturno tempore maneat inconvulsa.

Cessio.

IV. Latores legum sanxerunt ut quicquid unusquisque alteri cesserit, profiteatur se tantum rem cessisse, vel concedi, et sola voluntas illius aut scriptura aut testibus comprobata pro omni firmitate sufficiat. Igitur ego in Dei nomine ille fideli nostro illo cedo tibi à die praesente cessumque in perpetuum esse volo, hoc est, villa iuris nostri nuncupante illa sita in pago illo, in condita illa, cum terris, aedificiis, accolabus, mancipiis, libertis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, cum omnibus appendiciis suisque adiacentiis, cum omni supraposito vel quicquid in iam dicto loco à die praesente tenere et possidere videor; ita ut quicquid exinde facere volueris, iure proprietario liberam et firmissimam in omnibus habeas potestatem: quia malo hoc te habere quam me, plus te quam caeteris heredibus meis. Et si fuerit, aut ego ipse, aut ullus de heredibus meis, vel quislibet persona, qui contra hanc cessionem aliquid refragare vel calumniam generare praesumpserit, illud quod repetit non vindicet, et insuper contra cui litem intulerit, una cum socio fisco, inferat solidos tantos, et haec cessio meis vel bonorum hominum manibus roborata, cum stipulatione subnixa, diuturno tempore maneat inconvulsa. Actum.

Venditio.

V. Magnifico fratri illo, ego ille. Constat me tibi vendidisse, et ita vendidi, rem proprietatis meae, sitam in pago illo, in condita illa, in loco nuncupante illo, cum terris, aedificiis, accolabus, mancipiis, libertis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus, et immobilibus, totum et ad integrum cum omnibus appendiciis vel adiacentiis suis vel omni supraposito, sicut à me

praesenti tempore videtur esse possessum, de iure meo in tua trado potestate vel dominatione, unde accepi à te pretium in quod mihi bene complacuit, illis praesentibus qui subter tenentur inserti, valentem solidos tantos. Ita ut ab hodierna die quicquid exinde facere volueris, liberam habeas potestatem. Et si fuerit, aut ego ipse, aut ullus de heredibus meis, vel quislibet persona, qui contra hanc venditionem aliquam calumniam vel repetitionem generare praesumpserit, illud quod repetit non vindicet, et insuper contra cui litem intulerit solidos tantos componat, et haec venditio firma permaneat.

Obligatio.

VI. Domino venerabili illo, ego in Dei nomine ille. Dum et omnibus habetur percognitum qualiter vestro accepto pretio rem proprietatis meae sitam in pago illo, in condita illa, in loco nuncupante illo, cum omni integritate, vel quicquid à me praesenti tempore inibi fuit possessum, vobis per venditionis titulum distraxi. Sed postea mea fuit petitio, et vestra decrevit voluntas, ut mihi ipsam rem usufructuario ordine conservare iuberetis. Quod ita et fecistis. Et ego pro huius merito beneficii, obligo vobis rem proprietatis meae, sitam in pago illo, in condita illa, in loco nuncupante illo, cum omni integritate sua, vel quicquid ibidem praesenti tempore à me videtur esse possessum. Ea vero ratione ut quandiu in caput advixero, utriusque partibus sub vestro praetexto tenere et usurpare debeam, et mihi exinde non liceat aliubi nec vendere nec donare nec in nullo modo distrahere, nec ipsos usus in alterius manus transferre. Sed post meum quoque discessum, absque ullius expectata traditione vel Iudicum consignatione absque diminutione rerum vel mancipiarum, cum omni supraposito, vel quicquid in ipsa loca aspicere vel pertinere videtur, vos heredesque vestri, vel cui à vobis permissum fuerit, in eorum faciant revocare potestatem vel dominationem. Et si fuerit aut ego ipse, aut ullus ex heredibus meis, vel quislibet persona qui contra has obligationes aliquam calumniam vel repetitionem aut contemptum generare praesumpserit, illud quod repetit non vindicet, et insuper contra cui litem intulerit solidos ducentos componat, et hae obligationes uno tenore conscriptae firmae permaneant.

Precaturia.

VII. Domino venerabili illo Rectori Ecclesiae illius vel omni Congregationi ibidem consistenti, ego enim ille. Ad meam petitionem vestra decrevit voluntas ut mihi vil-

lam vestram, sitam in pago illo, in condita illa, in loco nuncupante illo, cum omni merito ad se pertinente vel aspiciente, usufructuario ordine mihi conservare iuberetis. Quod ita et fecistis. Ea vero ratione ut mihi exinde non liceat aliubi nec vendere, nec donare, nec in nullo modo distrahere; sed sub vestro praetexto, quatenus decretum vestrum manserit, hoc tenere et usurpare faciam. Unde censivi me annis singulis ad festivitatem ipsius Sancti partibus vestris reddere argentum tantum. Et post meum quoque discessum suprascriptam rem cum omni integritate et soliditate sua, quicquid ibidem aspicere vel pertinere videtur, cum omni supraposito, vel quicquid ibidem transitus meus dereliquerit, absque ullius expectata traditione vel Iudicum consignatione, aut heredum meorum repetitione, vos agentesque ipsius Ecclesiae in eorum faciant revocare potestatem vel dominationem. Et si fuerit aut ego ipse, aut nullus de heredibus meis, vel quislibet persona qui contra hanc precatoriam aliquam calumniam vel repetitionem aut contemptum generare praesumpserit, illud quod repetit non vindicet, et insuper contra cui litem intulerit solidos centum componat, et haec precatoria, quamvis per diversorum annorum curricula à me fuisset possessa, nullum praeiudicium vobis non praeparetur, sed ita firma permaneat quasi per quinquennium fuisset renovata, cum stipulatione subnixa, omni tempore inviolata permaneat.

Item venditio.

VIII. Magnifico fratri illo, ego ille. Constat me tibi vendidisse et ita vendidi infra terminum Sancti illius, in loco nuncupante illo, campum vel vineam iuris mei, habentem aripennos tantos. Est quidem de uno latere et fronte terra illius, de alio latere et fronte terra illius. Unde accepi à te pretium, in quod mihi bene complacuit, valentem solidos tantos, ita ut ab hodierna die quicquid de supradicta re facere volueris, liberam habeas potestatem, salvo iure ipsius Sancti. Et si fuerit, aut ego ipse, aut ullus de heredibus meis, vel quislibet persona qui contra hanc venditionem aliquam calumniam vel repetitionem generare praesumpserit, contra cui litem intulerit solidos quindecim componat, et haec venditio firma permaneat.

Venditio de servo.

IX. Magnifico fratri illo, ego ille. Constat me tibi vendidisse et ita vendidi servum iuris mei nomine illum, non fugitivum, sed sanum corpore, bonisque moribus constructum. Unde accepi à te pretium, in quod mihi bene complacuit, valentem solidos tantos. Ita ut ab hodierna die

quicquid de supradicto servo facere volueritis, liberam habeas potestatem. Et si fuerit, aut ego ipse, aut ullus de heredibus meis, vel quislibet persona qui contra hanc venditionem aliquam calumniam vel repetitionem generare praesumpserit, contra cui litem intulerit solidos sexaginta componat, et haec venditio firma permaneat.

Venditio de semetipso, qualiter homo liber venundetur.

X. Domino semper meo illo, ego ille. Placuit mihi ut statum ingenuitatis meae in vestrum deberem obnoxiare servitium. Quod ita et feci. Unde accepi à te pretium, in quod mihi bene complacuit, solidos tantos, ita ut ab hodierna die quicquid de me servo tuo, sicut et de reliqua mancipia tua, facere volueris, à die praesente liberam et firmissimam in omnibus habeas potestatem. Et quod fieri non credo, si fuerit ulla quislibet persona qui contra hanc venditionem, quam ego mea spontanea voluntate fieri et adfirmare rogavi, qui contra eam aliquid agere vel calumniam generare conaverit, illud quod repetit non vindicet, et insuper contra cui litem intulerit auri libram unam, argenti pondo quinque coactus exsolvat, et haec venditio firma permaneat.

Epistola collectionis.

XI. Nos quoque in Dei nomine matricularii Sancti illius, dum matutinis horis ad ostia ipsius Ecclesiae observanda convenissemus, ibique infantulum sanguinolentum, periculo mortis imminente, pannis involutum invenimus, et ipsum per triduum seu amplius apud plures homines inquisivimus quis suum esse diceret, et non invenimus, cui nomen ipsum imposuimus. Sed postea pietate interveniente, et Domini misericordia opitulante, ipsum infantulum homini aliquo nomine illo ad nutriendum dedimus; ut si, Deo praesule, convaluerit, ipsum in suis servitiis ac solatiis iuxta legis ordinem retineat. Pro quo pretium accepimus, in quod nobis bene complacuit, valentem sol. tantos. Ut praesens epistola firmior sit, manibus propriis eam subter firmavimus, et bonis hominibus roborandam decrevimus, secundum sententiam illam quae data est ex corpore Theodosiani libri quinti, dicens: *Si quis infantem à sanguine emerit, si nutritum dominus vel pater eum recipere voluerit, aut eiusdem meriti mancipium, aut pretium nutritor quantum valuerit consequatur.* Et ut praesens epistola firmior sit, manu nostra propria eam subter firmavimus, et bonis hominibus roborandam decrevimus. Actum.

Ingenuitas.

XII. Qui debitum sibi nexum relaxat servitium, praemium in futuro apud Dominum sibi retribuere confidat. Igitur ego in Dei nomine ille pro remedio animae meae vel aeterna retributione servum iuris mei nomine illum ingenuum esse praecipio, et in sacrosancta Ecclesia beatissimi Sancti illius, sub praesentia Sacerdotum ibidem consistentium, ante cornu altaris ab omni vinculo servitutis eum absolvo, ita ut deinceps, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisset natus vel procreatus, eat, pergat partem quam maluerit, et sicut alii cives Romani vitam ducat ingenuam. Et si aliqua procreatio filiorum vel filiarum ex ipso orta fuerit, similiter vivat ingenua; et nulli heredum meorum nec cuicunque aliae personae quicquam debeat servitutis nec libertinitatis obsequium, nisi soli Deo cui omnia subiecta sunt, vel pro cuius amore ipsum devotus obtuli. Peculiare quod habet, aut in ante laborare potuerit, cessum in perpetuum habeat. Patrocinium et defensionem cuicunque se elegerit, in omnibus illius perfruatur arbitrio. Si quis vero, quod futurum esse non credo, si fuerit aliquis ex heredibus meis, vel quislibet persona qui contra hanc ingenuitatem venire aut eam refragare praesumpserit, illud quod repetit non vindicet, et insuper contra cui litem intulerit solidos sexaginta componat, et praesens ingenuitas meis vel bonorum hominum manibus roborata, cum stipulatione subnixa, omni tempore maneat inconvulsa.

Cautio.

XIII. Magnifico fratri illo, ego ille. Ad meam petitionem vestra decrevit voluntas ut mihi beneficium de rebus vestris illis inter annos tantos facere deberetis. Quod ita et fecistis. Et ego pro huius merito beneficii oppignoro tibi locellum rem proprietatis meae nuncupantem illum, situm in pago illo, cum omni sua integritate vel soliditate. Ea vero ratione ut quomodo iam dicti anni adimpleti fuerint, et tu fructus ipsius terrae per quinque annos tantos exinde collegeris, ego supradictum debitum tuum tibi desolvam, et rebus meis una cum cautione mea de manibus tuis recipiam. Et si neglegens aut tardus exinde apparuero suprascriptum debitum tuum in duplum partibus tuis sum redditurus.

Donatio in sponsa facta.

XIV. Lex et consuetudo exposcit ut quicquid inter sponsum et sponsam de futuris nuptiis fuerit definitum vel largitum, aut ex consensu parentum, aut ipsi, si sui iuris sunt, scripturarum solemnitate firmetur. Idcirco ego in Dei

nomine ille, dum multorum habetur percognitum quod ego te illa, una cum consensu parentum vel amicorum nostrorum, tua spontanea voluntate sponsavi, mihi placuit ut aliquid de rebus meis per hunc titulum libelli dotis ante dies nuptiarum tibi confirmare deberem. Quod ita et feci. Ergo dono tibi donatumque esse volo locellum rem proprietatis meae nuncupantem illum, situm in pago illo, cum terris, aedificiis, accolabus, mancipiis, libertis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, cum omni supraposito suisque adiacentiis, tam de alode quam et de comparato, seu de qualibet adtractu, totum et ad integrum, sicut à me praesenti tempore videtur esse possessum, et in fabricaturas aurum tantum, argentum tantum, vestimenta. Haec omnia superius iam dicta per hunc titulum libelli dotis diebus nuptiarum tibi sum impleturus vel traditurus, ita ut dum advixeris secundum legis ordinem teneas atque possideas, nostrisque qui ex nobis procreati fuerint filiis vel filiabus derelinquas. Si quis vero, si ego ipse, aut ulla quislibet persona fuerit qui contra hanc donationem aliquid agere vel calumniam generare praesumpserit, illud quod repetit non vindicet, et insuper contra cui litem intulerit solidos centum componat, et haec donatio meis vel bonorum hominum manibus roborata, cum stipulatione subnixa, firma permaneat.

Traditio ad sponsam.

XV. Dum multorum habetur percognitum qualiter ego ille puellam aliquam nomine illam una cum consensu parentum vel amicorum nostrorum legibus sponsavi, et aliquid de rebus meis ei donare ante dies nuptiarum disposui, ideo placuit mihi ut de ipsis rebus misso ipsius puellae nomine illo traditionem vel introductionem locorum secundum Legem Romanam facere deberem. Quod ita et feci. Ergo trado ei et tradidisse me constat locellum rem proprietatis meae nuncupantem illum, situm in pago illo, cum terris, aedificiis, accolabus, mancipiis, vel caetera quae sequuntur, aurum, argentum, vestimenta. Haec omnia superius iam dicta te ille ad vicem sponsae meae tibi trado, ita ut tempore nuptiarum in iam dictae sponsae meae eveniant potestatem, ita ut secundum legis ordinem teneat atque possideat. Et si contra hanc traditionem aliquid refragavero, partibus ipsius puellae solidos tantos componam, et haec traditio firma permaneat.

Charta in puellam facta ab eo qui illam invitam traxerit

XVI. Viventibus patribus inter filios familias sine voluntate eorum matrimonia non legitime copulantur, sed coniuncta non solvuntur. Idcirco ego in Dei nomine ille, dul-

cissima coniux mea illa, dum et te sine voluntate parentum tuorum rapto scelere in meo sociavi coniugio, unde vitae periculum incurrere debui, sed intervenientibus Sacerdotibus vel bonis hominibus vitam obtinui. Ideo placuit mihi ut per hanc epistolam compositionalem, aut si convenit cessionem, aliquid de rebus meis tibi confirmare deberem, quod ita et feci, hoc est, locellum nuncupatum illum, situm in pago illo, cum terris, aedificiis, accolabus, mancipiis, libertis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, cum omni supraposito suisque adiacentiis, vel cum omni integritate, quicquid inibi praesenti tempore mea videtur esse possessio, de iure meo in tua trado potestate vel dominatione, ita ut quicquid exinde à die praesente facere volueris, liberam ac firmissimam in omnibus habeas potestatem. Et si fuerit, aut ego ipse, aut ulla quislibet persona qui contra hanc epistolam refragationem aliquam aut calumniam generare praesumpserit, illud quod repetit non vindicet, et insuper partibus tuis vel contra cui litem intulerit solidos tantos componat, et haec epistola firma permaneat.

Donatio inter virum et uxorem: tamen gestis sit alligata.

XVII. Quicquid enim inter coniugatos de propria facultate ob amorem dilectionis invicem condonare placuerit, scripturarum necesse est titulis alligari, ne in posterum ab heredibus eorum possit convelli: quia secundum legem, si manente coniugio vir uxori vel uxor marito aliquid donaverit, si is cui donatum est prior mortuus fuerit, apud donatorem ea quae donata fuerant remanebunt. Igitur ego in Dei nomine ille dulcissima coniux mea illa, si prius mortuus fuero quam tu, dono tibi per hanc epistolam donationis donatumque in perpetuum esse volo tres partes de omni re facultatis meae, quantumcunque in pago illo in villas nuncupantes illas habere visus sum, hoc est, tam terris, aedificiis, accolabus, mancipiis, libertis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, aurum tantum, argentum tantum, aeramentum in solidos tantos. Haec omnia cum omnibus appendiciis suisque adiacentiis vel cum omni supraposito tibi dono atque transfundo, quartam vero legitimis heredibus meis reservo; quia malo hoc habere te quam me, plus te quam caeteris heredibus meis. Similiter ego in Dei nomine illa dulcissimo iugali illo, si prior mortua fuero quam tu, dono tibi per hanc epistolam donationis. *Sequitur supradictum textum.* Si quis vero, quod fieri non credimus, si fuerit ullus de heredibus nostris, vel quislibet persona qui contra has epistolas uno tenore conscriptas, quas inter nos fieri rogavi-

mus, aliquid agere vel refragare conaverit, illud quod repetit non vindicet, et insuper contra cui litem intulerit solidos tantos coactus exsolvat, et hae epistolae contulitionis, cum stipulatione Aquiliana, nostris vel bonorum hominum manibus roboratae, firmae permaneant.

Item alio modo.

XVIII. Igitur ego in Dei nomine ille dulcissima coniux mea illa, dono tibi per hanc epistolam contulitionis donatumque esse volo locellum rem proprietatis meae nuncupante illo, situm in pago illo, cum terris, aedificiis, accolabus, mancipiis, libertis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, cum omnibus appendiciis suis, vel omni supraposito, quicquid inibi praesenti tempore mea videtur esse possessio. Ea vero ratione ut si tu mihi suprestis fueris, usufructuário ordine haec omnia absque repetitione heredum meorum hoc tenere et possidere debeas. Et post tuum quoque discessum, cum omni re emeliorata vel supraposito, ad legitimos filios nostros, qui ex nobis procreati fuerint, revertantur. Similiter ego in Dei nomine illa dulcissimo iugali meo illo. *Sequitur supradictum textum.* Et illud inter nos inserere placuit, ut si fuerit ullus de heredibus nostris, vel quislibet persona qui contra has duas contulitiones uno tenore conscriptas aliquid agere vel refragare praesumpserit illud quod repetit non vindicet, et insuper contra cui litem intulerit solidos tantos componat, et hae contulitiones nostris vel bonorum hominum manibus roboratae, cum stipulatione subnixa, firmae permaneant.

Libellum repudii.

XIX. Certis rebus et probatis causis inter maritum et uxorem repudiandi locus patet. Idcirco dum inter illum et coniugem suam illam non caritas secundum Deum sed discordia regnat, et illorum nulla est voluntas pariter conversandi, placuit utrisque voluntatibus ut se à consortio coniugali separare deberent. Quod ita et fecerunt. Propterea has epistolas uno tenore conscriptas inter se fieri et adfirmare decreverunt, ut quicquid unusquisque ex ipsis de semetipso facere voluerit, absque repetitione socii sui liberam habeat potestatem, et nullam requisitionem neque ipsi in caput neque ulla quislibet persona exinde habere non pertimescat. Quod qui contra parem suum vel contra alium quemcunque hominem ullam repetitionem exinde facere conaverit, partibus illius contra cui litem intulerit solidos tantos componat, et sua repetitio nullum obtineat effectum; sed unusquisque ex ipsis per hunc libellum re-

pudii eorum manibus roboratum omnique tèmpore quieti valeant residere.

Mandatum qualiter maritus negotium uxoris prosequatur.

XX. Dum et humana prodit utilitas, et Lex Romana exposcit, ut quicunque uxoris suae negotium fuerit prosecutus, quamvis maritus sit, nihil aliud agat nisi quod ei agendum per mandatum illa commiserit, igitur ego in Dei nomine illa, filia illius, te dulcissime iugalis meus ille, dum me simplicitas dominatur quod minime res vel causas meas valeo exercere, te in omnibus rebus vel causis meis instituo dominum procuratoremve et actorem, ita ut quicquid exinde egeris gesserisve, ratum vel definitum à me in omnibus esse cognoscas: quia malo hoc habere te quam me, plus te quam caeteris heredibus meis. Et adhuc mihi inserere placuit, ut hoc mandatum ad civitatem illam cum curia publica, ut mos est, gestis municipalibus facias alligari. Et ut nostra voluntas aevis temporibus firmius perduret, manu propria subter firmavi, et bonorum virorum roborandum decrevi.

Charta qualiter pater filium vel nepotem de rebus suis meliorare potest.

XXI. Quicquid pater unumquemque ex filiis vel nepotibus meliore habere voluerit, hoc sibi secundum legis ordinem sine consortis repetitione defendat, nec praesumat aliquis contra voluntatem patris agere. Igitur ego in Dei nomine ille, dulcissimo filio vel nepoti meo illo, cedo tibi cessumque in perpetuum esse volo, et de meo iure in tua trado dominatione, absque consortio fratrum tuorum vel filiis meis, in loco nuncupante illo, cum terris, domibus, accolabus, mancipiis, libertinis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, cum omni supraposito suisque adiacentiis, vel quicquid inibi praesenti tempore mea videtur esse possessio, totum et ad integrum, à die praesente tibi volo esse concessum atque indultum; ita ut quicquid exinde facere volueris, liberam et firmissimam in omnibus habeas potestatem. Si quis vero, quod nec fieri non credimus.

Epistola qualiter nepotes in loco filiorum instituuntur ab avo.

XXII. Quicquid filiis vel nepotibus de facultate patris cognoscitur ordinasse, voluntatem eius in omnibus Lex Romana constringit adimplere. Ideoque ego in Dei nomine ille dulcissimis nepotibus meis illis. Dum peccatis meis facientibus filia mea genitrix vestra illa tempus naturae suae

complevit, et ego pensans consanguinitatis causa, dum et per legem cum filiis meis avunculis vestris in alode meo ad integrum minime succedere poteratis, ideo per hanc epistolam firmitatis volo ut in omni alode meo post meum discessum, si mihi suprestites fueritis, quicquid moriens dereliquero, sicut supradicta genetrix vestra, si mihi suprestis fuisset, ita et vos cum avunculis vestris succedere faciatis. Ea vero ratione ut quicquid tempore nuptiarum ei tradidi vel dedi, hoc in parte vestra recipiatis. Et si amplius insuper de rebus nostris obvenerit, tunc cum filiis meis matris vestrae portionem recipiatis; ita ut quicquid exinde facere volueritis liberam habeatis potestatem. Si quis vero fuerit. Et reliqua.

Epistola qualiter extraneo homine in locum filii adoptetur.

XXIII. Ego enim in Dei nomine ille. Dum peccatis meis facientibus orbatus sum à filiis, mihi placuit ut illum una cum consensu patris sui in civitate illa cum curia publica de potestate patris naturalis discedentem et in meam potestatem venientem in loco filiorum adoptassem; quod ita et feci. Ea vero et ratione ut quandiu advixero, fideliter mihi praestet solatium vel adiutorium, et omnes res meas diligenter excolat, et post obitum quoque meum, sicut à me genitus fuisset, ita in omni hereditate mea per hanc epistolam adoptionis sit successurus; vel quicquid de supradictis rebus meis, quantumcunque moriens dereliquero, facere voluerit, iure proprietario, absque repetitione heredum meorum, liberam et firmissimam in omnibus habeat potestatem. Et illud mihi inserere placuit, ut si fuerit ullus ex heredibus meis, vel quislibet persona qui contra hanc epistolam adoptionis aliquid contra te aut contra eum cui tu ipsas res dereliqueris calumniator aut repetitor accesserit, illud quod repetit non vindicet, et insuper contra cui litem intulerit solidos tantos componat, et haec adoptio gestis alligata firma permaneat.

Epistola qualiter pupilli recipiantur.

XXIV. Lex Romana constringit ut qui tutores noluerint esse parvulorum, si forte cesserit luctuosa hereditas, ex ipsa habeantur extranei. Propterea ego in Dei nomine ille Iudex provinciae illius, dum et omnibus habetur percognitum qualiter parentes istius praesentis orphanuli nomine illo ab hac luce discesserunt, et testamentarium tutorem ei non dimiserunt, et minime suas procurare potest necessitates, ideo una cum consensu primatibus civitatis convenit nobis ut istius patrui suo, una cum om-

nia bona sua, facto ac conscripto rerum inventario, ei sub officio tutoris commendare deberemus; quod ita et fecimus. Ea vero ratione ut per nullam occasionem supradicti pupilli hereditas, quicquid in pago illo in villas nuncupantes illas videtur habere, non minuatur; sed ipsas res vel mancipia atque omni sua substantia diligenter excolat, et ipsum pupillum exinde nutrire vel ministrare faciat. Et si, Deo propitio, in perfectam venerit aetatem, omnia ei secundum legis ordinem cum omni integritate servata reddantur. Unde convenit nobis ut duas epistolas uno tenore conscriptas exinde conscribere vel adfirmare deberemus; quod ita et fecimus. Unam quidem iam dictus patruus suus secum retineat, alteram vero aliquis homo nomine ille de manu nostra vel iam dicti pupilli suscipiat, ut futuris temporibus, Deo auxiliante, sub testificatione bonorum virorum, qui subter tenentur inserti, per ipsam cum omni integritate omnia sua exigere debeat.

Pactum inter parentes.

XXV. Caritatis studio et dilectionis affectu inter propinquos decet ut quicquid de rebus eorum inter se diviserint, scripturarum serie alligetur, Romanaque Lege ordinante ut quicunque in aetate perfecta pactionem vel definitionem per scripturam fecerit, et hoc quod fecit implere neglexerit, aut contra eam ire praesumpserit, infamis vocetur, et ipsam causam agere non permittatur, atque poenam statutam cogatur exsolvere. Igitur placuit atque convenit inter illum et germanum suum illum ut hereditatem paternam atque maternam inter se dividere vel exaequare deberent; quod ita et fecerunt. Accepit itaque ille in portione sua villas nuncupantes illas, sitas in pago illo, cum terris, aedificiis, accolabus, mancipiis, vel caetera quae sequuntur. Similiter e contra accepit ille in compensatione portionis suae villas nuncupantes illas sitas in pago illo, cum terris, aedificiis, accolabus, mancipiis, vel caetera quae sequuntur. Haec quidem omnia unanimiter consentientes, pars partem tradidisse vel consignasse cognoscite, ita ut quicquid post hunc diem unusquisque de hoc quod accepit facere voluerit, absque nostris repetitionibus liberam et firmissimam in omnibus habeat potestatem. Et si aliquando aliquis ex nobis aut heredibus nostris contra has epistolas aliquid agere vel refragare praesumpserit, eius repetitio nullum obtineat effectum, et insuper contra cui litem intulerit solidos tantos componat, et praesens pactio vel definitio cum stipulatione subnixa firma permaneat.

Commutatio.

XXVI. Inter quos caritas inlibata permanserit, a parte parti beneficia opportuna praestantur. Ideoque placuit atque convenit inter illustrem virum illum et illum ut loca aliqua inter se commutare deberent; quod ita et fecerunt. Dedit igitur vir inluster ille partibus illius locellum nuncupantem illum, situm in pago illo, cum terris, domibus, aedificiis, accolabus, mancipiis, libertinis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, cum omnibus appendiciis suisque adiacentiis, vel omni supraposito, totum et ad integrum, de iure meo, sicut praesenti tempore à me videtur esse possessum in tua trado potestate vel dominatione. Similiter in compensatione huius meriti dedit iam dictus ille partibus illius alium locellum nuncupantem illum, situm in pago illo, vel caetera quae sequuntur, ita ut ab hac die unusquisque de hoc quod accepit facere voluerit, iure proprietario liberam et firmissimam in omnibus habeat potestatem. Et illud inter nos inserere placuit, ut si ullus ex nobis vel heredibus successoribusque nostris fuerit qui hoc immutare vel refragare tentaverit, rem quam accepit amittat, et insuper quis contra cui litem intulerit solidos tantos componat, et sua repetitio nullum obtineat effectum, sed hae commutationes uno tenore conscriptae omnique tempore maneant inconvulsae.

Confirmatio Regis, vel inspecta ista, cuiuscunque Principis, in eo qui ab hostibus est depraedatus vel ab igne concrematus.

XXVII. Merito largitatem Regis munere sublevantur qui ab hostibus vel incendio passi sunt damna vel violentiam. Igitur fidelis noster ille clementiae regni nostri suggessit eo quod ante hos annos exercitus noster aut illius Regis, vel per neglegentiam alicuius hominis in loco nuncupante illo, domus suae vel res quamplures una cum strumenta chartarum, tam quod regio munere perceperat, quam et de diversis partibus per venditiones, donationes, cessiones, commutationes adtraxerat, vel quicquid in pago illo, vel loca nuncupantia illa possederat, incendium fuisset crematum; unde relationem sub testificatione bonorum hominum cognovimus recensendam, omnes res suas vel strumenta chartarum perisse, vel sibi, sicut nobis suggessit, damna sustinuisse. Praecipientes ergo iubemus ut quicquid memoratus ille, sicut usque nunc tam de terris, domibus, accolabus, mancipiis, libertinis, vineis, pratis, silvis, aquis, aquarumve decursibus, vel reliquis quibuscunque beneficiis, usque ad praesens cum aequitatis ordine quietus possedit,

et ita deinceps in iure et dominatione eius permaneat, et per hunc praeceptum plenius in Dei nomine circa eum suffultum atque confirmatum absque ullius inquietudine teneat et possideat, suisque posteris aut cuicunque voluerit ad possidendum derelinquat. Quam vero auctoritatem propria manu subter roborare decrevimus.

Item appennem.

XXVIII. Consuetudo huius loci vel etiam legis terrenae iustitiae constat esse prospectum ut quicunque ab incendiis vel hostibus seu à latronibus fuerit perpessus dispendium, oportet sibi hoc casu in foro publico vel civitate cum curia publica et defensore vel reliquis civibus publicare. Idcirco dum non habetur incognitum qualiter homo nomine ille per timorem illius qui Turonus civitatem anno praesente hostiliter venit, et multa mala ibidem perpetravit strumenta sua de loca denominata vel de diversis facultatibus suis subtus terram in villa illa misit, et ibidem computruerunt et perierunt, propterea ei necesse fuit ut una cum notitia pagensium, qui hoc cognitum bene habebant, Turonus civitate appennem exinde deberent adfirmare; ut quantumcunque per ipsa strumenta tam in terris quam in mancipiis, seu et reliquis rebus, sicut usque nunc quieto ordine tenuit et possedit, ita et admodum liceat inantea ipsas res quiete tenere et possidere, et cui voluerit, Christo auxiliante, derelinquere. Unde convenit ut duas epistolas uno tenore conscriptas exinde fieri vel adfirmare deberent, ut una in foro publico in ipsa civitate sit adficta, aliam vero ipse secum pro cautela et tempora futura apud se retineat, ut si ei inantea necesse fuerit, in praesentia Regis aut Principis loci sit proferenda. Actum ibidem.

Editio legibus comprehensa.

XXIX. Lex Romana pro utilitate humani generis exposcit ut si quando cuiuscunque iniusta appellatio comprobatur, sumptus quos post appellationem adversarium suum accusator compulit sustinere, non in simplum ei sed in quadruplum ab accusatore cogatur restitui. Igitur ego in Dei nomine ille, dum non est incognitum qualiter apud te homo ille nomine illo in rationes publicas ante inlustre viro illo vel reliquis viris qui subter tenentur inserti, Turonus civitate adsteti de aliquibus locellis nuncupantibus illis, sitis in pago illo, quae mihi per legitima successione sunt debita, et tu praesenti tempore malo ordine eos possidere videris; unde apud me in responsum introire noluisti, nisi, sicut lex edocet, tibi inscriptionem de sumptibus et ex-

pensis confirmassem. Ideo placuit mihi ut hanc editionem in te adfirmare deberem, quod ita et feci, ut si apud me de ipsis rebus in rationes vel in iudicium introieris, et ipsa causa inter nos legibus definita fuerit, et mea iniusta fuerit accusatio comprobata, de eadem causatione omnique tempore quietus resideas, et sumptus vel expensas superius nominatas, quibus pro necessitatibus tuis me compellente visus es expendisse, secundum legis ordinem, transacto litis tempore, partibus tuis cogar restitui. Et pro rei totius firmitate hanc editionem manu propria subter firmavi et bonorum virorum roborandam decrevi. Finit.

Et si de homicidio accusatio processerit, secundum hanc sententiam inscriptio celebretur.

Quicunque alium de homicidii crimine periculosa vel capitali obiectione pulsaverit, non prius à Iudicibus audiatur quam se similem poenam quam reo intendit conscripserit subiturum. Et si servos alienos accusandos esse crediderit, se simili inscriptione constringat futurum, ut aut supplicia innocentium servorum, aut poena capitis sui, aut facultatum amissione compenset.

Relatio cum iudicio.

XXX. Auctoritate legis praeceptum est ut in toto litis termino requiratur per quem orta est contentio. Et si quis ad rapinam faciendam adgreditur, aut iter agentem insidiaverit, aut domum alterius nocturnus spoliaverit, mors animae ipsius ne requiratur. Igitur ego in Dei nomine ille Iudex veniens in loco nuncupante illo, sub die illo, una cum bonis hominibus, ad locum accessionis, ubi aliquis homo nomine ille quondam interfectus iacebat, requirens pro qua re ibidem interfectus fuisset, sed venientes homines ibidem commanentes, qui in initio litis ibidem fuerunt, vel qui ad ipsos uccos *k*) cucurrerunt quando iamdictus homo ibidem interfectus fuit, taliter testimonium praebuerunt, ut dum aliquis homo nomine ille solemniter sibi ambulabat, sic iam dictus ille quondam ipsum adsallivit vel insidiavit, et res suas ei contradixit, atque violenter super ipsum evaginato gladio venit; unde livores vel capulaturae atque colaphi manifesti apparent. Ideo etenim, dum sic veritas comprobatur, veniens iam dictus ille adprehensam manum vel arma praedicti Iudicis, sicut mos est, apud homines duodecim manu sua tertia decima dextratus vel coniuratus dixit quod dum ipse sollemniter sibi ambulabat,

k) al. ms. *huccos*.

iam dictus ille quondam eum malo ordine adsallivit, et evaginato gladio super eum venit, et super ipsum livores vel capulationes misit, et res suas illas ei diripere voluit, et postquam istos praesentes livores recepit, necessitate compulsus ipsum plagavit per quem mortuus iacet, et in sua orta contentione vel in sua motiva atque per suas culpas ibidem interfectus fuit. Et sic est veritas absque ulla fraude vel conludio, et in sua culpa secundum legem ipsum ferro battudo fecit. Proinde opportunum fuit ipsius illi ut hanc notitiam ad instar relationis exinde accipere deberet; quod ita et fecit. Sed postea vero taliter in iam dicto loco ipsius illi iudicatum fuit ut in noctes quadraginta apud homines triginta sex manu sua trigesima septima iam dicto illo quondam in Ecclesia illa, in loco nuncupante illo, coniurare debeat apud homines visores et cognitores eo quod ille quondam malo ordine super eum venisset, et res suas ei contendisset, vel primitus ipsum plagasset vel livorasset, et ipsum in via adsallisset vel insidiasset, et in sua movita vel in sua culpa ibidem interfectus fuisset. Et si hoc facere poterit, de ipsa morte quietus valeat residere.

Breve sacramenti.

XXXI. Breve sacramenti qualiter ingressus est ille in loco nuncupante illo, in Ecclesia illa, sub praesentia illius Iudicis vel bonorum virorum qui subter tenentur inserti, ad placitum suum custodiendum. Unde retroactis diebus quadraginta relationem de morte illius per iudicium bonorum virorum accepit, iuratus dixit. Per hunc locum sanctum et Dei reverentiam, dum ego solemniter mihi ambulabam, iam dictus ille quondam in loco nuncupante illo me malo ordine adsallivit vel livoravit, et colaphos super me posuit, et ad rapinam vel ad insidiam super me faciendam adstetit, et res meas mihi malo ordine diripere vel tollere tentavit. Et ego in sua orta contentione vel in sua motiva atque per sua culpa in ipso loco ipsum interfeci. Et per reverentiam istius sancti et Deo altissimo similiter testes sibi similes visores et cognitores, secundum quod ei iudicatum fuit, post ipsum iuraverunt ut quicquid iam dictus ille de hac causa iuravit, verum et idoneum sacramentum exinde dedit. Id sunt qui hoc sacramentum exceperunt, manibusque eorum subter firmaverunt.

Si quando masculus et femina pariter raptum consenserint, infra quinquennium litigetur.

XXXII. Notitia sub quorum praesentia ibi veniens ille ante illum vel eos qui subter tenentur inserti, ibique

accusabat aliquem hominem nomine illum eo quod aliquam feminam nomine illam iam anno expleto sine diffinitione parentum, vel sine eius clamore aut vociferatione, eam volentem rapuisset, atque in coniugio sibi malo ordine contra legem et iustitiam sociasset. Qui iam dictus ille et praefata illa hoc denegare non potuerunt; sed in omnibus taliter fuerunt professi, quod ambo pariter consentientes, sic ab eidem actum vel perpetratum fuerat. Tunc ipsi viri qui ibidem aderant, tale dederunt iudicium ut secundum Legem Romanam pro hac culpa ambo pariter vitae periculum incurrissent, vel sententiam mortis ob hoc scelus excepissent. Sed intervenientibus bonis hominibus taliter eis convenit ut iam dicti homines pro redemptione vitae eorum wadio suos iam dicto illo unusquisque pro solidos tantos dare deberent, quod ita et fecerunt, et hoc placitum institutum, quod evenit tunc temporis, hoc debeant desolvere. Unde et fideiussorem pro ipsis solidis aliquem hominem nomine illum obligaverunt. Propterea necesse fuit ipsis ut hanc notitiam exinde accipere deberent, quod ita et fecerunt, ut si necessitas evenerit, omnibus sit manifestum qualiter supradicti homines infra quinquennium ab hoc scelere convicti vel comprobati apparuerunt.

Iudicium evindicatum.

XXXIII. Ille Rex vir inluster illo Comite. Veniens ille in nostra vel Procerum nostrorum praesentia suggessit eo quod aliquis homo nomine ille pagensis vester eum in via malo ordine adsallisset, et res suas ei tulisset, vel graviter ipsum livorasset; et ob hoc vobis per nostram ordinationem iussimus ut, datis fideiussoribus, kalendas illas ex hoc in nostra praesentia debuissent adstare ratiocinantes. Sed memoratus quidem ille per triduum suum custodivit placitum, et iam dicto illo secundum legem adiectivit vel solsativit; qui nec sonia nuntiavit, nec suum placitum adimplevit. Propterea omnino tibi iubemus, dum tales vobis datos habuit fideiussores, et placitum suum nullatenus custodivit, ut quicquid lex loci vestri de tali causa edocet, vobis distringentibus memoratus ille partibus istius componere et satisfacere non recuset.

Epistola Abbatis vel Rectoris Ecclesiae.

XXXIV. In Dei nomine quamquam peccator Abba dilecto amico nostro illo. Dum et omnibus habetur percognitum qualiter tu rem proprietatis tuae illam accepta pecunia de thesauro ipsius Sancti per venditionis titulum distraxisti, unde et precariam nobis ex hoc emisisti, et censisti te dare in luminaribus ad festivitatem ipsius Sancti,

hoc est tantum, ideo una cum consensu fratrum nostrorum hanc epistolam tibi emittendam decrevimus, ut ipsum locum cum omni integritate una cum Dei gratia et nostra voluntate absque praeiudicio Sancti illius diebus vitae tuae usualiter tibi liceat tenere. Et post tuum quoque discessum ipse locus cum omni integritate vel re emeliorata vel supraposito partibus nostris vel ipsius basilicae revertatur. Quam epistolam manu propria subter firmavimus.

Donatio ad Ecclesiam post obitum.

XXXV. Lucrum maximum credimus animarum, si dum unusquisque corporibus motibus terram inhabitat, pro amore cogitet domus aeternae, vel amore temporalium rerum sperandarum sibi cumulet munimina divitiarum, aut certe si id quod remanendo perire poterat in seculo, in alimoniis pauperum vel loca distribuatur Sanctorum Dei. Quamobrem ego in Dei nomine ille pertractavi tam de Dei parte, quam et reverentia Sancti illius civitatis, ubi ipse pretiosus Domnus in corpore requiesoit, seu animae remedium ad sacrosancta basilica Sancti Domni illius, eiusque congregatione, ubi ille Abba vel Rector praeesse videtur, dono donatumque in perpetuo esse, volo, hoc est, villam rem proprietatis meae nuncupantem illam, sitam in pago illo, super fluvium illum, in condita illa, cum omnibus adiacentiis vel appendiciis suis, quantumcunque ad ipsam villam aspicere vel pertinere videtur, vel quantumcunque inibi praesenti tempore mea videtur esse possessio, totum et ad integrum per hanc donationem tibi trado atque transfundo, eo videlicet modo ut dum ego in caput advivo, ipsam villam cum omni integritate usualiter sub praetexto ipsius basilicae tenere et usurpare faciam. Post meum quoque discessum ipsa villa cum omni integritate vel supraposito, hoc est, cum terris, domibus, aedificiis, accolabus, mancipiis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, pecuniis, peculiis utriusque sexus, praesidiis, vel omni supellectile, vel quod ibidem inantea addere, adtrahere, comparare, aut emeliorare potuero, et transitus meus ibidem dereliquerit, pars ipsius basilicae, eius Rectores, absque ullius expectata traditione vel Iudicum consignatione, in eorum vel ipsius basilicae faciant revocare potestate vel dominatione, et ad ipsam sanctam basilicam proficiat in augmentum: quia malo hoc post meum discessum ipsius basilicae habere quam caeteris heredibus meis. Si quis vero.

Cessio à die praesente.

XXXVI. Dum fragilitas seu casus humani generis pertimescit ultimum vitae terminum subitanea transpositione

venturum, oportet ut non inveniat unumquemque imparatum, nec sine aliquo boni operis fructu migranti de seculo; sed dum in suo iure et potestate quisque consistit, praeparet sibi viam salutis, per quam ad aeternam beatitudinem valeat pervenire. Idcirco egò in Dei nomine ille, pertractans tam de Dei parte quam et reverentia Sancti illius, seu animae meae remedium, cedo ad sacrosanctam Ecclesiam Sancti illius, quae est constructa infra urbem illam, in honore Sancti illius, ubi et Abba ille Rector praeesse videtur, non occulte, sed publice, non privatim, sed palam, cessumque in perpetuo iure legitimo esse volo, et de iure meo in iure et dominatione ipsius Ecclesiae trado atque transfundo, hoc est, locum rem proprietatis meae illum, situm in pago illo, in condita illa, cum omni integritate vel adiacentiis suis, hoc est, cum terris, mansis, casis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, farinariis, mobilibus et immobilibus, pecuniis, peculiis utriusque sexus, praesidiis, vel omni supellectile, quantumcunque ibidem praesenti tempore mea videtur esse possessio, totum et ad integrum rem quaesitam et inquisitam, per hanc cessionem à die praesente ad ipsam sanctam casam delego et confirmo, ita ut ab hodierna die quicquid exinde pars ipsius Ecclesiae eiusque Rectores de ipsa re facere voluerint, liberam et firmissimam in omnibus habeant potestatem faciendi, quia ipsam sanctam Ecclesiam plus id habere volo quam me vel caeteris heredibus.meis. In cessionibus vero licet poena non inseratur, mihi tamen pro rei totius firmitate placuit inserundum ut si ego aut ullus de heredibus meis. Et reliqua.

Venditio ad Ecclesiam.

XXXVIII. Domino venerabili et in Christo patri illo Abbati de basilica Sancti illius, civitate illa, ubi ipse pretiosus Domnus in corpore requiescit, vel omni congregationi ibidem consistenti, ego enim in Dei nomine ille. Constat me vobis vel partibus ipsius basilicae vendidisse, et ita vendidi, hoc est, locum rem proprietatis meae, situm in pago illo, super fluvium illum, in condita illa, in villa illa, cum omni integritate vel adiacentiis, quicquid ad ipsum locum aspicere vel pertinere videtur, vel quantumcunque praesenti tempore mea videtur esse possessio, hoc est, tam terris, mansis, casis, domibus, aedificiis, accolabus, mancipiis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, libertinis, ministerialibus, mobilibus et immobilibus, pecuniis, peculiis utriusque sexus, vel omni supellectili, totum et ad integrum, rem quaesitam et inquisitam, quicquid dici aut nominari potest, vel quidquid ibidem praesenti tempore

mea videtur esse possessio, per hanc venditionem à die praesente trado atque transfundo. Unde accepi à vobis pretium pro iam dicto loco, de thesauro ipsius Sancti, in quo mihi complacuit, vel aptificatum fuit, hoc est tantum. Quod pretium in manus meas accepi; et ipsum locum cum omni integritate, sicut dixi, per hanc venditionem vobis vel ad ipsam sanctam casam tradidi perpetualiter ad possidendum, ita ut ab hodierna die quicquid exinde vos aut successores vestri vel pars ipsius basilicae facere volueritis, liberam et firmissimam in omnibus habeatis potestatem faciendi. Si quis vero.

Epistola Abbatis vel Rectoris ipsius Ecclesiae.

XXXVIII. In Dei nomine ille Abba in Christo nobis dilecto illo. Ad tuam petitionem nostra decrevit voluntas ut tibi res nostras vel Sancti illius in pago illo beneficiare usufructuario ordine deberemus. Quod ita et fecimus. Et tu pro huius merito beneficii obligasti nobis res tuas tam de alode quam et de comparatu, seu de qualibet adtracto, denominatas, in pago illo, in condita illa, in loca nuncupantia illa et illa, quas praesenti tempore tenere et possidere videris, hoc est, cum terris, vel omnia et in omnibus. Ea vero ratione ut tibi ex ipsis rebus, quas nobis obligasti, et illis quas tibi usufructuario ordine beneficiavimus, non liceat aliubi nec vendere nec donare nec alienare nec in nullo modo distrahere nec in naufragium ponere, sed sub nostro vel Sancti illius praetexto tibi liceat tenere et possidere. Et post tuum quoque discessum, absque diminutione rerum vel mancipiorum, cum omni re emeliorata vel supraposito, quicquid in iam dictas res inventum repertumque fuerit, in nostram vel ipsius Sancti absque ullius expectata traditione vel Iudicum consignatione faciamus revocare potestate vel dominatione. Unde censisti te à nobis annis singulis ad festivitatem Sancti illius in luminaribus ipsius Sancti, vel pro mercedis tuae augmentum, argentum solidos tantos. Et si de ipso censo neglegens apparueris, fidem exinde facias, et ipsas res perdere non debeas. Quam epistolam manu propria subter firmavimus.

Securitas de homicidio.

XXXIX. Fratri illo, ego enim ille. Dum et omnibus habetur percognitum qualiter tu ante hos dies, instigante adversario, germano meo vel quolibet parente interfecisti, unde et postea ex hoc comprobatus apparuisti, et ante me apud illum Iudicem exinde in rationes fuisti, et pro integra compositione pro iam dicto parente meo, pro ipsa

morte, sicut mihi bene complacuit, argentum solidos tantos dedisti, ideo hanc epistolam securitatis tibi ex hoc emittendam decrevi, ut neque à me, neque ab heredibus meis, neque à quolibet opposita vel emissa persona nullam calumniam neque repetitionem de iam dicto homicidio habere non pertimescas, neque tu, neque ullus de parte tua qui tecum commorantur, sed ducti atque securi in omnibus exinde valeatis residere. Si quis vero, si fuerit aut ego ipse, aut ullus de heredibus meis, seu quislibet persona qui contra hanc securitatem venire aut agere vel refragare tentaverit, et à me vel ab heredibus meis defensatum non fuerit, sociante fisco cui litem intulerit solidos tantos componat, et sua repetitio nullum obtineat effectum, sed sit inter nos vel heredibus nostris ex hac re omnique tempore calcanda causatio, et haec securitas meis vel bonorum hominum manibus roborata, cum stipulatione inserta, diuturno tempore maneat inconvulsa.

Iudicium iuxta quod causa continet.

XL. Veniens ille die illo, quod fecit mensis ille dies tantos in loco nuncupante illo, ante venerabilem virum illum suisque auditoribus vel reliquis viris qui ibidem aderant vel subter firmaverunt; ibique interpellabat aliquem hominem nomine illum, dum diceret eo quod hereditatem suam in loco nuncupante illo, quae ei erat debita, post se retineret, vel ei malo ordine contradiceret iniuste. Interrogatus ille ante ipsos viros taliter dedit in responsis, quod ipsam hereditatem, quam ipse contra eum repetebat, genitor suus vel quilibet parens ipsam ei moriens dereliquerat, et de annis triginta ipsum et parentes suos, qui ipsam ei dereliquerant, ipsam tenuissent, et secundum Legem ei sit debita. Dum sic intenderent, sic ipsi viri memorato homini decreverunt iudicium, ut in noctes tantas, quod evenit die illo, apud homines tantos sua manu tanta in basilica Sancti illius, in loco nuncupante illo taliter debeat coniurare, quod ipsam hereditatem, quam ipse homo contra ipsum repetebat, per annos triginta inter ipsum et memoratos parentes suos, qui ipsam hereditatem morientes ei dereliquerant, semper ipsam tenuissent, et per ipsos annos triginta secundum Legem plus sit ipsa hereditas ei habendi debita quam ipso homini reddendi. Si hoc ad eum placitum coniurare potuerit, ipsam hereditatem absque repetitione ipsius hominis omni tempore habeat elitigatam atque evindicatam. Sin autem non potuerit, hoc legibus emendare studeat. His praesentibus actum fuit.

Breve sacramentum secundum ipsum iudicium.

XLI. Breve sacramentorum qualiter ingressus est ille die illo in loco nuncupante illo, in basilica Sancti illius, iuxta quod iudicium suum loquitur, apud homines tantos sua manu tanta, positis manibus super sancto altare iuratus dixit: Per hunc locum sanctum et reverentiam istius Sancti, quia unde me ille interpellavit, quasi hereditatem suam, quae ei esset debita, in loco nuncupante illo, post me retinerem, vel ei malo ordine contradicerem iniuste, ipsam hereditatem parentes mei mihi morientes dereliquerunt, et inter me vel ipsos parentes meos de annis triginta semper exinde vestiti fuimus, et secundum Legem plus est mihi debita habendi quam ipsius homini reddendi, per Deum et reverentiam istius Sancti iuro. Similiter venientes testes sui per singula iurati dixerunt, quicquid iste de hac causa iuravit, verum et idoneum sacramentum exinde iuravit. Hii sunt qui subter firmaverunt.

Notitia de alode evindicato.

XLII. Notitia qualiter vel in quorum praesentia veniens ille die illo, in loco nuncupante illo, ante illum Iudicem vel reliquos viros qui ibidem aderant vel subter firmaverunt; ibique interpellabat aliquem hominem nomine illum, eo quod alode qui fuerat genitori suo nomine illo, in loco nuncupante illo, post se malo ordine retineret, vel ei contradiceret iniuste. Interrogatus ipse homo ab ipsis viris si sic erat veritas an non; sed ipse iudicium vel breve sacramentorum ibidem ante ipsis viris protulit ad relegendum, qualiter cum ipso homine ante hos dies exinde ante illum Iudicem in rationes fuerat, et qualiter ipso alode contra ipsum hominem vel contra germanos suos elitigatum atque evindicatum legibus habebat. Relecto ipso iudicio vel ipso breve sacramentorum, sic ipsi viri ipsum hominem interrogaverunt si aliquid contra ipsum iudicium vel contra ipsum brevem opponere volebat. Sed ipse taliter dixit, quod nihil habebat quod contra ipsum opponere deberet, et se in omnibus recognovit quod contra legem ipsum hominem calumniabat, et se exinde omni tempore taciturum esse spopondit. Propterea opportunum fuit ipsius ut hanc notitiam ex hoc accipere deberet. Quod ita et fecit. His praesentibus actum fuit.

Venditio de area vel de casa infra civitatem.

XLIII. Magnifico fratri illo, ego enim ille. Constat me tibi vendidisse, et ita vendidi, hoc est, casa mea cum ipsa area ubi posita est, infra civitatem vel burgum illum,

in ratione illius, in loco illo, quem ego data mea pecunia de aliquo homine nomine illo comparavi. Habet ipsa casa in matriamen *l*) tantum, membra in gyro tanta, ẽde lateribus vel frontibus casa vel terra illorum et illorum. Unde accepi à te pretium in quod mihi bene complacuit, hoc est, tantum: quod pretium in manu mea accepi, et ipsam casam vel aream per hanc venditionem tibi tradidi à die praesente perpetualiter ad possidendum; ita ut ab hodierna die quicquid exinde facere volueris, liberam et firmissimam in omnibus habeas potestatem faciendi, salvo iure ipsius terrae.

Qui se in alterius potestate commendat.

XLIV. Domino magnifico illo, ego enim ille. Dum et omnibus habetur percognitum qualiter ego minime habeo unde me pascere vel vestire debeam, ideo petii pietati vestrae, et mihi decrevit voluntas, ut me in vestrum mundoburdum tradere vel commendare deberem. Quod ita et feci. Eo videlicet modo ut me tam de victu quam et de vestimento, iuxta quod vobis servire et promereri potuero, adiuvare vel consolare debeas, et dum ego in caput advixero, ingenuili ordine tibi servitium vel obsequium impendere debeam, et me de vestra potestate vel mundoburdo tempore vitae meae potestatem non habeam subtrahendi, nisi sub vestra potestate vel defensione diebus vitae meae debeam permanere. Unde convenit ut si unus ex nobis de his convenientiis se emutare voluerit, solidos tantos pari suo componat, et ipsa convenientia firma permaneat. Unde convenit ut duas epistolas uno tenore conscriptas ex hoc inter se facere vel adfirmare deberent. Quod ita et fecerunt.

Evacuaturia.

XLV. Domino magnifico fratri illo, ego enim ille. Dum et omnibus non habetur incognitum qualiter ante hos annos solidos nostros numero tantos ad beneficium accepisti, et cautionem nobis emisisti ut ipsos solidos tantos tunc nobis reddere deberes. Quod ita et fecisti. Sed dum illam cautionem, quod nobis emiseras, ad praesens non habeo, ideo hanc epistolam evacuaturiam fecimus, ut de ipsis solidis tantis omni tempore ductus et securus resedeas. Et si ipsa cautio apparuerit, vel à nobis vel ab heredibus nostris ullo quoque tempore ostensa fuerit, nullum sortiatur effectum, sed vacua et inanis permaneat.

---

l) al. ms. *matriam.*

De causis commendatis.

XLVI. Magnifico fratri illo, ego enim ille. Rogo, supplico, atque publiciter tuae caritati iniungo ut omnes causas meas tam in pago quam et in palatio, aut ante Iudices, vel ubicunque mihi necessitas evenerit, ipsas causas meas ad meam vicem prosequere et admallare facias, et de ipsa prosecutione mihi reddas certiorem. Et quicquid exinde egeris gesserisve, ratum et bene acceptum à me in omnibus esse cognoscas. Quod mandatum ut pleniorem obtineat firmitatem, manu propria subter firmavi, et bonis viris adfirmare rogavi.